

N. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ—Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΣΤ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1950

17855

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ
ΣΤ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΔΟΡΕΑ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΜΑΘΗΤ. ΒΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΔΙΕΙΤΙΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ

N. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ – Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΣΤ΄ ΤΑΞΕΩΝ

ΤΗΝ ΔΑΝΕΣΙΚΗΝ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΤΟΥ

ΔΩΡΕΑ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΜΑΘΗΤ. ΒΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΘΕΚΗΝ

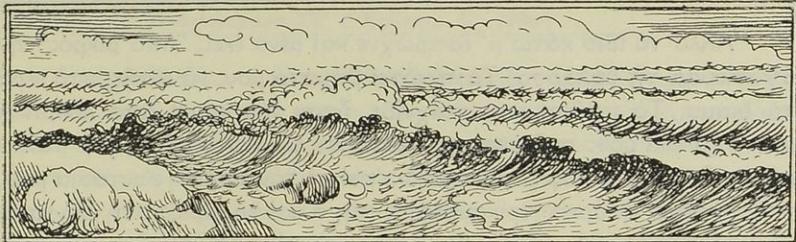
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1950

ΤΟΝ ΗΛΙΟΝ ΤΟΝ ΔΑΙΔΑΛΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΙΓΑΙΟΝ ΙΑΝΘΙΝΑ
ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ

Επίσημη Εκδόσις της Εθνικής Βιβλιοθήκης

Εθνική Βιβλιοθήκη
Επίσημη Εκδόσις της

Η ΘΑΛΑΣΣΑ

A'

‘Ο πατέρας μου — μύρο τὸ κῦμα ποὺ τὸν τύλιξε — δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ μὲ κάμη ναυτικό.

— Μακριά, ἔλεγε, μακριά, παιδί μου, ἀπ’ τ’ ἄτιμο τὸ στοιχεῖο. Δὲν ἔχει πίστη, δὲν ἔχει ἔλεος. Λάτρεψέ την ὅσο θές, δόξασέ την, ἐκείνη τὸ σκοπὸ τῆς. Μὴν κοιτᾶς, ποὺ χαμογελᾷ, ποὺ σοῦ τάζει θησαυρούς. Ἀργὰ γρήγορα — θὰ σοῦ σκάψῃ τὸ λάκκο ἥ θὰ σὲ ρίξῃ πετσὶ καὶ κόκκαλο, ἄχρηστο στὸν κόσμο.

Καὶ τὰ ἔλεγε αὐτὰ ἀνθρωπος ποὺ ἔφαγε τὴ ζωή του στὸ καράβι, ποὺ δὲ πατέρας, δὲ πάππος, δὲ προπάππος, δὲλοι ὡς τὴ ρίζα τῆς γενιᾶς ξεψύχησαν στὸ παλαμάρι.

Μὰ δὲν τὰ ἔλεγε μόνον αὐτός, ἀλλὰ κι ἄλλοι γέροντες τοῦ νησιοῦ, οἱ ἀπόμαχοι τῶν ἀρμένων, τώρα κι οἱ νεώτεροι, ποὺ εἶχαν ἀκόμη τοὺς κάλους στὰ χέρια, ὅταν κάθιζαν στὸν καφενὲ νὰ ρουφήξουν τὸ ναργιλέ, κουνοῦσαν τὸ κεφάλι καὶ στενάζοντας ἔλεγαν:

‘Η θάλασσα δὲν ἔχει πιὰ ψωμί. Ἄς εἶχα ἑνα κλῆμα στὴ στεριά, μαύρη πέτρα νὰ ρίξω πίσω μου.

‘Η ἀλήθεια εἶναι, πώς πολλοί τους ὅχι κλῆμα, ἀλλὰ καὶ νησὶ δλάκερο μποροῦσαν ν’ ἀποχτήσουν μὲ τὰ χρήματά τους. Μὰ ὅλα τὰ ἔρριχναν στὴ θάλασσα. Παράβγαιναν ποιὸς νὰ χτίσῃ μεγαλύτερο καράβι, ποιὸς νὰ πρωτογίνη καπετάνιος. Καὶ ἐγώ, ποὺ ἄκουγα συχνὰ τὰ λόγια τους καὶ τὰ ἔβλεπτα τόσο ἀσύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους, δὲν μποροῦσα νὰ λύσω τὸ μυστήριο. Κάτι, ἔλεγα, θεϊκὸ ἐρχόταν κι ἔσερνε ὅλες ἐκεῖνες τὶς ψυχὲς καὶ τὶς γκρέμιζε ἄβουλες στὰ πέλαγα, ὅπως δὲ τρελλοβοριάς τὰ στειρολίθαρα.

Αλλά τὸ ἕδιο κάτω μ' ἔσπρωχνε καὶ μένα ἔκει. Ἀπὸ μικρὸς τὴν ἀγαποῦσα τὴν θάλασσα. Τὰ πρῶτα βήματά μου, νὰ εἰπῆς, στὸ νερὸ τὰ ἔκαμα. Τὸ πρῶτο μου παιχνίδι, ἦταν ἓνα κουτὶ ἀπὸ λουμίνια μ' ἓνα ξυλάκι ὄρθῳ στὴ μέση γιὰ κατάρτι, μὲ δυὸ κλωστές γιὰ παλαμάρια, ἓνα φύλλο χαρτὶ γιὰ πανάκι καὶ μὲ τὴν πύρινη φαντασία μου, ποὺ τὸ ἔκανε μπάρκο* τρικούβερτο, πῆγα καὶ τὸ ἔρριξα στὴ θάλασσα μὲ καρδιοχύτπι. Ἄν θέλῃς, ἥμουν καὶ γὼ μέστα. Μόλις ὅμως τὸ ἀπίθωσα, καὶ βούλιαξε στὸν πάτο. Μὰ δὲν ἄργησα νὰ κάμω ἄλλο μεγαλύτερο ἀπὸ σανίδια. Τὸ ἔρριξα στὴ θάλασσα καὶ τὸ ἀκολούθησα κολυμπώντας ώς τὴν ἐμπατὴ τοῦ λιμανιοῦ, ποὺ τὸ πῆρε τὸ ρέμα μακριά. Ἀργότερα ἔγινα πρῶτος στὸ κουπί, στὸ κολύμπι πρῶτος, τὰ λέπτια μοῦ ἔλειπαν.

— Μωρέ, γειά σου καὶ σὺ θὰ μᾶς ντροπιάσῃς ὅλους! ἔλεγαν οἱ γεροναῦτες, ὅταν μ' ἔβλεπαν νὰ τσαλαβουτῶ σὰν δέλφινας.

Ἐγώ καμάρωνα καὶ πίστευα νὰ δείξω προφητικὰ τὰ λόγια τους. Τὰ βιβλία — πήγαινα στὸ σχολαρχεῖο θυμοῦμαι — τὰ ἔκλεισα γιὰ πάντα. Τίποτε δὲν εύρισκα μέστα τους νὰ συμφωνῇ μὲ τὸν πόθο μου. Ἐνῶ ἔκεινα ποὺ εἶχα γύρω μου, ψυχωμένα καὶ ἄψυχα, μοῦ ἔλεγαν μύρια. Οἱ ναῦτες μὲ τὰ ἡλιοκαμένα τους πρόσωπα καὶ τὰ φανταχτερὰ ροῦχα, οἱ γέροντες μὲ τὰ διηγήματά τους, τὰ ξύλα μὲ τὴ χτυπητὴ κορμοστασιά.

Ναι τὴν ἀγαποῦσα τὴν θάλασσα! Τὴν ἔβλεπα ν' ἀπλώνεται ἀπ' τὸ ἀκρωτήρι ώς πέρα, πέρα μακριά, νὰ χάνεται στὰ οὐρανοθέμελα σὸς ζαφειρένια πλάκα στρωτή, βουβή, καὶ πάσχιζα νὰ μάθω τὸ μυστικό της. Τὴν ἔβλεπα ὡργισμένη ἄλλοτε νὰ δέρνη μὲ ἀφρούς τ' ἀκρογιάλι, νὰ καβαλικεύῃ τὰ χάλαρα, νὰ σκαλώνῃ στὶς σπηλιές, νὰ βροντῷ καὶ νὰ ἡχάρῃ, λέξ καὶ ζητοῦσε νὰ φτάσῃ στὴν καρδιὰ τῆς γῆς, νὰ σβήσῃ τὶς φωτιές της. Κι ἔτρεχα μεθυσμένος νὰ παίξω μαζί της, νὰ τὴν θυμώσω, νὰ τὴν ἀναγκάσω νὰ μὲ κυνηγήσῃ, νὰ νιώσω τὸν ἀφρό της ἀπάνω μου, ὅπως πειράζομε ἀλυσοδεμένα τ' ἀγρίμια. Καὶ ὅταν ἔβλεπα καράβι νὰ σηκώνῃ τὴν ἄγκυρα, νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ ν' ἀρμενίζῃ στ' ἀνοιχτά, ὅταν ἄκουγα τὶς φωνὲς τῶν ναυτῶν, ποὺ γύριζαν τὸν ἀργάτη* καὶ τὰ κατευδώματα τῶν γυναικῶν, ἥ ψυχή μου πετοῦσε, θλιβερὸ πουλάκι, ἀπάνω του. Τὰ σταχτόμαυρα πανιά, τὰ ὀλοφούσκωτα σχοινιά, τὰ κοντυλογραμμένα, τὰ πόμολα, ποὺ ἀφηναν φωτεινὴ γραμμὴ ψηλά, μ' ἔκραζαν νὰ πάω μαζί τους,

μοῦ ἔταζαν ἄλλους τόπους, ἀνθρώπους ἄλλους, πλούτη, χαρές. Καὶ νυχτοήμερα ἡ ψυχή μου κατάντησε ἄλλον πόθο νὰ μὴν ἔχῃ παρὰ τὸ ταξίδι. Ἐκόμα καὶ τὴν ὥρα, ποὺ ἐρχόταν πικρὸ χαμπέρι στὸ νησὶ καὶ ὁ πνιγμὸς πλάκωνε τὶς ψυχὲς ὅλων καὶ χυνόταν βουβὴ ἡ θλίψη ἀπὸ τὰ ζαρωμένα μέτωπα ὡς τ' ἀψυχα λιθάρια τῆς ἀκρογιαλιᾶς, ὅταν ἔβλεπα τὰ ὄρφανόπαιδα στούς δρόμους καὶ τὶς γυναικες μαυροφορεμένες, ἀπαρηγόρητες τὶς ἀρραβωνιαστικές, ὅταν ἄκουγα νὰ διηγοῦνται οἱ ναυαγοὶ τὸ μαρτύριό τους, πεῖσμα μ' ἔπιανε, ποὺ δὲν ἦμουν καὶ γώ, μέσα, πεῖσμα καὶ σύγκρυο μαζί.

Δὲν κρατήθηκα περισσότερο, ἔλειπε ὁ πατέρας μου μὲ τὴ σκούνα στὸ ταξίδι. Μίσευε κι ὁ καπετάν Καλλιγέρης, ὁ θεῖος μου, γιὰ τὴ Μαύρη Θάλασσα. Τοῦ ἔπεσα στὸ λαιμό, τὸν παρακάλεσε καὶ ἡ μάνα μου ἀπὸ φόβο, μὴν ἀρρωστήσω, μὲ πῆρε μαζί του.

— Θὰ σὲ πάρω, μοῦ λέει, μὰ θὰ δουλέψῃς· τὸ καράβι θέλει δουλειά. Δὲν είναι ψαρότρατα νάχης φαὶ καὶ ὕπνο.

Τὸν φοβόμουν πάντα τὸ θεῖο. Ἡταν ἄγριος καὶ κακὸς σὲ μένα, ὅπως καὶ στοὺς ναῦτες του: — Κάλλις σκλάβος στ' Ἀλιτζέρι* παρὰ μὲ τὸν Καλλιγέρη, ἔλεγαν, γιὰ νὰ δείξουν τὴν ἀπονιά του. "Ο, τι παστὸ παλιοκréατο, μουχλιασμένος μπακαλάος, ἀλεύρι πικρό, σκουληκιασμένη γαλέτα, τυρὶ τεμπεσίρι, στὴν ἀποθήκη τοῦ Καλλιγέρη βρισκόταν. Καὶ ὁ λόγος του πάντα προσταγὴ καὶ βρισίδι. Μόνο ἀπελπισμένοι πήγαιναν στὴ δούλεψή του. Μὰ ὁ μαγνήτης, ποὺ ἔσερνε τὴν ψυχή μου, ἔκανε νὰ τὰ λησμονήσω ὅλα. Νὰ πατήσω μιὰ στὴν κουβέρτα, ἔλεγα, καὶ δουλειὰ ὅση θές.

Αληθινὰ ρίχτηκα στὴ δουλειὰ μὲ τὰ μοῦτρα. Ἔκανα παιχνίδι τὶς ἀνεμόσκαλες. "Οσο ψηλότερα ἡ δουλειά, τόσο πρόθυμος ἔγώ. Μπορεῖ ὁ θεῖος μου νὰ ἥθελε νὰ παιδευτῶ ἀπὸ τὴν ἀρχή, γιὰ νὰ μετανιώσω. Ἀπὸ τὴν πλύση τῆς κουβέρτας στὸ ξύσιμο, ἀπὸ τὸ ράψιμο τῶν πανιῶν στῶν σχοινιῶν τὸ πλέξιμο, ἀπὸ τὸ λύσιμο τῶν ἀρμένων στὸ δέσιμο. Τώρα στὴν τρόμπα τώρα στὸν ἀργάτη, φόρτωμα, ξεφόρτωμα, καλαφάτισμα, χρωμάτισμα, πρῶτος ἔγώ. Πρῶτος; τί μ' ἔμελλε; Μοῦ ἔφτανε, πώς ἀνέβαινα ψηλὰ στὴ σταύρωση κι ἔβλεπα κάτω τὴ θάλασσα νὰ σχίζεται καὶ νὰ πισωδρομῇ ὑποταχτική μου. Τὸν ἄλλο κόσμο, τοὺς στεριανούς, μὲ θλίψη τοὺς ἔβλεπα.

— Ψέ!... ἔλεγα μὲ πειριφρόνηση. Ζοῦνε κι ἐκεῖνοι!...

Β'

Τρεῖς βδομάδες ἀργότερα κατεβήκαμε στὴν Πόλη φορτωμένοι. Ἐκεī ἔλαβα τὸ πρῶτο γράμμα τῆς μάνας μου. Πρῶτο γράμμα, πρῶτο μαχαίρι στὴν καρδιά μου.

— Παιδί μου, Γιάννη μου! ἔλεγε ἡ γριά. "Οταν γυρίσης πάλι στὸ νησὶ μὲ τὴ βοήθεια τ' "Αι — Νικόλα καὶ τὴν εὔκή μου, δὲν θὰ εἰσαι πιὰ καπετάνιου παιδί. Πάει ὁ πατέρας σου, ἡ ὅμορφη σκούνα πάει, πᾶνε οἱ δόξεις μας. Τὰ ρούφηξε ὅλα ἡ μαύρη θάλασσα. Τώρα δὲν ἔχεις τίποτα παρὰ τὸ χαμόσπιτο, ἐμένα τὴν ἄφτουρη καὶ τὸ Θεό. Γειὰ στὰ χέρια σου! Δούλεψε παιδί μου καὶ τίμα τὸ θεῖο σου. "Αν σοῦ μένη κάποτε ξεδούλειο, στέλνετο ν' ἀνάβω τὸ καντήλι τοῦ "Αγιου γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα σου.

Σταύρωσα τὰ χέρια μου, κοίταξα μὲ βουρκωμένα μάτια τὴ θάλασσα. Τὰ λόγια τῆς γραφῆς μοῦ φάνηκαν ἀπόφωνο στὰ λόγια τοῦ πατέρα μου. Τόσα χρόνια καραβοκύρης, καὶ τώρα ἡ χήρα του πρόσμενε τὸ δικό μου ξεδούλειο, γιὰ νὰ κάμη τὰ κόλλυβά του. Κι ἐκείνου τὸ κορμί, τὰ σιδερένια μπράτσα, ποιός ξέρει τάχα σὲ τί χάλαρα* δέρνονται, ποιός γλάρος τὰ πετσοκόβει, ποιό κύμα τὰ λευκαίνει τὰ ψιλόλιγνα κόκκαλα!

— Ωιμέ! Ἡ θάλασσα στὸ πρῶτο μου ταξίδι πλήρωσε τὴν ἀγάπη μου.

"Εμεινα πιὰ ἀναγκαστικὸς δουλευτὴς τοῦ καπετάν Καλλιγέρη. Δουλευτὴς γιὰ κομμάτι ψωμάκι.

Ψωμάκι τὸ δικό μου καὶ τῆς καπετάνισσας.

Άλλὰ μὲ ὅλη τὴν συμβουλή της οὔτε νὰ τιμήσω, οὔτε νὰ δουλέψω μπρόστα περισσότερο τὸ θεῖο μου. "Αν εἶναι νὰ δουλέψω ναύτης, σκέφτηκα, δόξα σοι ὁ Θεός, βρίσκονται κι ἄλλα καράβια.

Απὸ τὸ νὰ δέχωμαι τὶς βρισιές τοῦ συγγενῆ μου, καλύτερα ἐνὸς ξένου. Αποφάσισα στὸ πρῶτο λιμάνι νὰ ξεμπαρκάρω μὲ τὸ καλό.

— Μὲ τὸ καλό; ἄσε καὶ νὰ ἴδης, λέει ὁ καπετάν Καλλιγέρης, ὅταν μάντεψε τὸ σκοπό μου.

Πάω μιὰ μέρα νὰ τοῦ ζητήσω λάδι γιὰ τὸ φαγί.

— Δὲν ἔχει, μοῦ λέει, τὸ τρώει κεῖνος ποὺ κάθεται στὸ τιμόνι. Πάω δεύτερη, τὸ ἴδιο. Πάω τρίτη, πάλι τὸ ἴδιο. Φυλάω κι ἔγώ μιὰ μέρα, ποὺ ἥμουν στὸ τιμόνι, παίρνω τὸν "Αι-Νικόλα, τὸν δένω στὸ δοιάκι*

καὶ τὸν ἀφήνω μάρμαρο. Τὸ καράβι ἄρχισε νὰ γυρίζῃ σὰν ἄμυναλο,
στὴ θάλασσα.

— Μπρὲ Γιάννη! φωνάζει ὁ καπτετάνιος. Ποιόν ἄφησε στὸ τιμόνι;

— Ἐκεῖνον, ποὺ τρώει τὸ λάδι.

Οἱ ναῦτες σκᾶνε στὰ γέλια. Θυμώνει.

— Νὰ φύγης! μοῦ λέει, γρήγορα τὰ ροῦχα σου κι ἔξω...

— Νὰ φύγω· τὸ λογαριασμό.

Μὲ πάρνει στὴν κάμαρα κι ἀρχίζει νὰ στρώνῃ τὸ λογαριασμὸ
κατὰ τὴν συνήθειά του.

— Τὴν τάδε μέρα μπῆκες μέσα· τὴν ἄλλη ἔφερες τὰ ροῦχα σου·
τὴν ἄλλη φύγαμε· τὴν ἄλλη ἐπιασες δουλειά. Δὲν εἶναι ἔτσι;

Οὔτε πολλὲς οὔτε λίγες. Πέντε ήμερῶν μισθὸ μοῦ ἔτρωγε. Πάλι
καλά.

— "Ἐτσι, τοῦ ἀπήντησα.

Καὶ βγῆκα μὲ δυὸ σφάντσικες* στὴ Μεσσήνα.

"Ἀρχισε τώρα ἡ ζωὴ τοῦ ναύτη μὲ τὰ ὅλα της. Ζωὴ καὶ τάξη.
Μερμήγκι σωστό. Μερμήγκι στὴ δουλειά, ποτὲ δύμως καὶ στὸ σύναγμα.
Τί νὰ εὕρης, τί νὰ συνάξῃς! Μεροδούλι, μεροφάϊ. "Ἐνα ζευγάρι ποδή-
ματα, ἔνας μισθός. "Ἐνας μουσαμάς, ἄλλος μισθός. "Ἐνα γλέντι, ἄλλος.
"Ἐνας μήνας ἄδουλος, ἔξι χρέος. Σύρε νὰ κάμης κομπόδεμα, γιὰ νὰ
κυβερνήσῃς σπίτι!

Μὰ ὁ χάρος, μοῦ τόκλεισε γρήγορα· στὸ χρόνο ἀπάνω πέθανε
ἡ καπτετάνισσα. Ἀπὸ καράβι σὲ καράβι, ἀπὸ καπτετάνιο σὲ καπτετάνιο
ἀπὸ ταξίδι σὲ ταξίδι, δέκα χρόνια τὰ ἔκλεισα στὴ θάλασσα. Τὰ
λόγια τοῦ πατέρα μου νυχτούμερα στ' αὐτιά μου... Μὰ τί τ' ὅφελος!
"Αν είχα καὶ γὼ ἔνα κλῆμα στὴ στεριά, πέτρα μαύρη θὰ ἔρριχνα. Μὰ
ποῦ τὸ κλῆμα; Ἀπόφαση τὸ πῆρα. "Η τὸ κῦμα θὰ μὲ φάῃ ἡ θὰ μὲ
δώσῃ πετσί καὶ κόκκαλο στὸν κόσμο. Καλὰ λοιπόν, ζωὴ χαρισάμενη!
Δουλειά καὶ γλέντι. Μήν ήμουν μοναχός; "Ολος ὁ ναυτόκοσμος ἔτσι
δέρνεται. Παντοῦ ἡ ἴδια ζωὴ τοῦ ναύτη. Βρισιές ἀπὸ τὸν καπτετάνιο,
ἀπὸ τὸν φορτωτὴ καταφρόνια, φοβέρες ἀπὸ τὴ θάλασσα, σπρωξί-
ματα ἀπὸ τὴ στεριά, ὅπου καὶ νὰ γυρίστης, στὰ κόντρα βρίσκεσαι.

Γ'

Μιὰ φορά, ποὺ ἥρθα στὸν Πειραιᾶ μὲ ἐγγλέζικη φρεγάδα, εἴπα
νὰ πάω στὴν πατρίδα. Ἀπὸ τότε ποὺ ἔφυγα μὲ τὸν καπτετάνιο Καλ-

λιγέρη δὲ γύρισα ποτέ. Ἡ τύχη μὲ ἄρπαξε στὰ φτερά της καὶ μ' ἔφερε σβούρα στὴ γῆ. Πῆγα, ηῦρα τὸ σπίτι χάρβαλο, τὸν τάφο τῆς μάνας μου χορταριασμένο. Ἔκανα τρισάγιο τῆς μάνας μου, ἀναψα κερὶ στὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα μου.

— Ποιός ξέρει, πικροσυλλογίστηκα, ποιός ξέρει, ἀν ἀκουα τοῦ πατέρα μου τὰ λόγια τάχα δὲν θὰ ἴμουν σήμερα ὁ ἄντρας τῆς Μαριῶς;

‘Ο πατέρας της, ὁ καπετάν Πάραρης, ήταν παλιὸς καραβοκύρης συνομίληκος τοῦ δικοῦ μου. Στάθηκε τυχερὸς στὴ θάλασσα, τὴν τρύγησε καλά, ηὗρε τὴν περίσταση, πούλησε τὸ μπάρκο, ἀγόρασε χωράφια καὶ τάκαμε περιβόλι.

Τὴν ἄλλη μέρα δὲν ἔφυγα, ὅπως εἶχα σκοπό, οὔτε τὴν ἄλλη, οὔτε ἀποβδόμαδα. Δὲν ξέρω τί μὲ κράταγε κεῖ, δουλειὰ δὲν εἶχα. Μὰ κάθε στιγμὴ στὸ νοῦ μου ἐρχόταν λυχνοσβήστης ὁ λογισμός:

“Αν ἀκουα τοῦ πατέρα μου τὰ λόγια, τάχα δὲ θὰ ἴμουν σήμερα ὁ ἄντρας τῆς Μαριῶς;

“Εβαλα προξενήτρα τὴ γριὰ Καλομοίρα.

Δὲ φεύγω, ἀν δὲν πάρω ἀπόκριση, συλλογίστηκα.

‘Η προξενήτρα τὰ κατάφερε μιὰ χαρά. Ζάχαρη ἔβαλε στὰ λόγια της.

Νὰ σοῦ εἰπῶ μοῦ λέει ὁ καπετάν Πάραρης ἔνα βράδυ παράμερα. ‘Ο σκοπός σου καλὸς καὶ τίμιο τὸ φέρσιμό σου. Δὲ θέλω καὶ καλύτερο νὰ μπάσω στὸ σπίτι μου παρὰ τὸ γιὸ τοῦ φίλου, τοῦ ἀδελφοῦ μου.. Τὸ Μαριώ εἶναι δικό σου μὲ μιὰ συμφωνία: Θ' ἀρνηθῆς τὴ θάλασσα. ’Εκεῖνο, ποὺ ἔλεγε ὁ πατέρας σου τὸ λέω κι ἔγώ. Δὲν ἔχει ἔλεος: θὰ τὴν ἀφήστης λοιπὸν τὴ θάλασσα.

— Μὰ τί νὰ κάμω, τοῦ εἴπα, πῶς θὰ ζήσω! Ξέρεις καὶ πῶς ἄλλη τέχνη δὲν ἔμαθα.

— Τὸ ξέρω μὰ τὸ Μαριώ ἔχει τὸ δικό του.

— Λοιπὸν θὰ πάρω γυναίκα νὰ μὲ θρέφη;

— “Οχι, δὲ θὰ σὲ θρέφη μὴ θυμώνης! Δὲ θέλω νὰ σὲ προσβάλω. Θὰ δουλέψης, θὰ δουλέψετε κι οἱ δυό. Εἶναι τὸ περιβόλι, εἶναι τ' ἀμπέλι, εἶναι τὸ χωράφι. Δουλευτάδες καρτεροῦν.

‘Η ἀλήθεια εἶναι πῶς δὲν ἔθελα καὶ τίποτε ἄλλο. Τὴ θάλασσα τὴν ἀρνιόμουν καὶ τὴν ἀπαρνιόμουν. Εἶχα καταντῆσει σὰν τὸν “Αι — Λιά, ποὺ πῆρε στὸν δῶμο τὸ κουπὶ καὶ ἀνέβη στὰ βουνὰ ζητώντας κατοικία ἑκεῖ, ποὺ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔξεραν τ' ὄνομά του. Παρόμοια

καὶ ἔγω. Οὕτε τ' ὅνομά της, οὕτε τὸ χρῶμα της. Τὰ κάλλη της δὲν εἶχαν γιὰ μένα μυστικά· τὰ μάγια λύθηκαν.

— Σύμφωνοι, τοῦ εἴπα, ἔχεις τὸ λόγο μου.

Τρία χρόνια ἔκαμα μὲ τὸ Μαριώ πάνω στὸ χωριὸ τοῦ πεθεροῦ μου· τρία χρόνια ζωὴ ἀληθινή. "Εμαθα τὴν ἀξίνα καὶ δούλευα μαζὶ της τὸ περιβόλι, τὸ ἀμπέλι, τὸ χωράφι. Πᾶς πέρναγε ὁ καΐρος, δὲν τὸ κατάλαβα. "Εμαθα νὰ σκαλίζω τὶς κιτριές, νὰ κλαδεύω τ' ἀμπέλι, νὰ ὀργώνω τὸ χωράφι. Εἰχα πενήντα τάλαρα τὸ χρόνο ἀπὸ τὸ κίτρο, εἴκοσι ἀπὸ τὸ κρασί, ἀπὸ τὸ σιτάρι σαράντα, χωριστὰ ὁ σπόρος καὶ ἡ τροφὴ τοῦ σπιτιοῦ. Πρώτη φορὰ εἴδα ζωντανὴ στὰ χέρια μου πληρωμή. Τὸ ἄλαλο χῶμα ἔκανε χίλιους τρόπους, χρώματα, σχήματα, μυρουδιές, καρπούς καὶ ἀνθη γιὰ νὰ λαλήσῃ, «εὔχαριστῶ» νὰ μοῦ είπῃ ποὺ τὸ δούλευα.

"Ανοιγα τ' ὅργωμα καὶ τ' ὅργωμα ἔμενε στὴ θέση του, δεχόταν τὸ σπόρο, τὸν ἔκρυβε ἀπὸ τὰ πετεινά, τὸν ζέσταινε καὶ τὸν νότιζε, ὥσπου τὸν ἔδειχνε πάλι στὰ μάτια μου ὀλόδροσο, χλωροπράσινο, χρυσαφένιο σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε :

— Κοίτα πῶς τὸν ἀνάστησα!

'Αλάφρωνα τὸ κλῆμα ἀπὸ τὸ βάρος του καὶ τὸ κλῆμα δακρύζοντας τιναζόταν χαρούμενο, τὰ μάτια του ἀνοιγαν σὰν πεταλούδα καὶ ἀξαφνα πρόβαινε σταφυλοφορτωμένο. Καθάριζα τὴν κιτριά, κι ἐκείνη βεργολυγερή, πανώρια, ψήλωνε φουντωτή, καμαρωτή, μοῦ χάριζε ἵσκιο τὰ μεσημεριṇά κάματα καὶ ὑπνο ἀρωματισμένο τὶς νύχτες, τὸ εἶναι μου ὄλο τὸ δρόσιζε μὲ τὸ χρυσόξανθο καρπό της! "Α! 'Ο Θεός εὐλόγησε τὴ γῆ, ποὺ τῆς ἔδωσε αἰσθημα! "Οχι ἐκεῖνο τὸ ἀναίσθητο στοιχειό, ποὺ τὸ αὐλακώνεις καὶ τρέχει νὰ σβήσῃ τ' ἀχνάριο σου, τὸ καλοπιάνεις, τὸ παινεύεις, τὸ τραγουδᾶς κι ἐκεῖνο σὲ σπρώχνει σὰ νὰ σοῦ λέη «τί θὲς ἔδω!» καὶ βρυχίεται νὰ σοῦ ἀνοίξῃ τὸ λάκκο. 'Ο Κάης θαλασσινὸς ἔπρεπε νὰ γίνη ἔπειτα ἀπὸ τὸ κακούργημα.

Κάθε ἡλιοβασίλεμα ἀνεβαίναμε στὸ χωριό.

'Εμπρὸς ἐκείνη μὲ τὰ κατσικάκια κουδουνοστόλιστα καὶ παιχνιδιάρικα, πίσω ἔγω μὲ τὴν ἀξίνα στὸν ὅμο καὶ τὴν μούλα φορτωμένη καυσόξυλα. "Αναβε τὴ φωτιὰ τὸ Μαριώ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ δεῖπνο. "Αναβα καὶ ἔγω τὴν πίπτα μου στὸ κατώφλι ξαπλωμένος ἀνάμεσα στὸ ξανθὸ ἀγιόκλημα, ποὺ σκάλωνε στοὺς τοίχους, δίπλα στοὺς βα-

σιλικούς, τοὺς δυόσμους, τὶς μαντζουράνες, ποὺ δὲ ζητοῦσαν παρὰ λίγο σκάλισμα, κόμπο νεράκι γιὰ νὰ μᾶς λούσουν μὲ μόσχους.

- Καλησπέρα.
- Καλή σου σπέρα.
- Καληνύχτα.
- Καλὸ ἔημέρωμα.

"Ἀλλαζα καρδιοστάλαχτες εὔχες μὲ τοὺς συντοπίτες μου. Δὲν κοίταζα πιὰ τὸν οὐρανό. Δὲν ξέταζα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ θέση, τὸ τρεμολάμπημα τῶν ἄστρων, τοῦ ἀνέμου τὸ φύσημα, τῆς πούλιας τὴν ἀνατολήν.

Δ'

"Ἐτσι πέρασε ὁ δεύτερος χρόνος καὶ μπήκαμε στὸν τρίτο.

Μἰδικοῖς τοῦ Φλεβάρη κατέβηκα μὲ τὴ γυναίκα μου στὸν "Αἱ — Νικόλα. "Ο ξάδερφός της ὁ καππετάν Μαλάμος βάφτιζε τὸ μπρίκι* του καὶ μᾶς εἶχε καλεσμένους στὴ χαρά. "Ηταν ὡραία ἡμέρα, ἀρχὴ τοῦ πόθου μου. Τὸ ναυπηγεῖο γεμάτο μαδέρια, κατάρτια, σανίδια, πελεκούδια, ροκανίδια. Καὶ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τῆς ἀκρογιαλιᾶς βαρκοῦλες ὁμορφοβαμμένες, μπρίκια ἀνασκελωμένα, γολέτες ξαρμάτωτες, σκελετοὶ καϊκιῶν, σκούνας, τρεχαντηριοῦ. "Ολα τοῦ ναυτόκοσμου τὰ σύνεργα, οἱ ἀπλοὶ πόθοι καὶ οἱ μεγάλες ἐλπίδες, ξυλόχτιστες ἔστεκαν στὴν ἀμμουδιά.

Οἱ καλεσμένοι, ὅλο τὸ νησί μας, γιορτοντυμένοι γύριζαν στὰ σκαριά, πηδοῦσαν μέσα τὰ παιδιά, τὰ ψηλαφοῦσαν οἱ ἄντρες, τὰ καμάρωναν, τοὺς μιλοῦσαν πολλὲς φορές, ἔλεγαν τὴν ἀξία τους, λογάριαζαν τὴ γρηγοράδα τους, συμβούλευαν τὸν πρωτομάστορα γιὰ τὸ κάθε τί.

Τὸ μπρίκι τοῦ καππετάν Μαλάμου ἀπάνω στὴ σκάρα του μὲ τὴν πλώρη σπαθωτή, στεφανοζωσμένη τὴν πρύμνη, μὲ τὰ ποντίλια* του ἀπλωτὰ ζερβόδεξα, ἔμοιαζε σαρανταποδαρούσα κοιμάμενη στὴν ἀμμουδιά. "Ολογάλαζη ἡ θάλασσα ἄστραφτε καὶ παιχνίδιζε κι ἔφτανε γλῶσσες γλωσσίτσες στὰ πόδια του, τὸ ράντιζε μὲ τὸν ἀφρό της, τοῦ κελατηδοῦσε μυστικὰ καὶ μπιστεμένα :

—"Ἐλα, ἔλα νὰ σὲ πλαγιάσω στοὺς κόρφους μου, νὰ σ' ἀναστήσω μ' ἔνα μου φίλημα. Τί κάθεσαι ἄψυχο ξύλο καὶ βάρυπνο ; Δὲ βαρέθε-

κες τοῦ δάσους τὴν νάρκη καὶ τὴν ἄβουλή ζωή; ντροπή σου! "Εβγα νὰ παλαιώψῃς μὲ τὸ κῦμα. "Ορμησε στηθάτο νὰ κουρελιάσῃς τὸν ἄνεμο. "Ελα νὰ γίνης ζήλεια τῆς φάλαινας, σύντροφος στὸ δελφίνι, τοῦ γλάρου ἀνάπτωφη, τραγούδι τῶν ναυτῶν, καύχημα τοῦ καπετάνιου σου. "Ελα χρυσό μου, ἔλα!

'Ο καπετάν Μαλάμος φρεσκοξυρισμένος, γελαστός, μὲ τὴν τσόχινη βράκα καὶ τὸ πλατὶ ζωνάρι, δίπλα του ἡ καπετάνισσα ντυμένη στὰ μεταξωτά, ἀστραφταν κι οἱ δύο τους, σὰ νὰ ἔκαναν πάλι τὸ γάμο τους. Καὶ τὸ βιολὶ καὶ τὸ λαγοῦτο, λάλαγαν τὴ χαρὰ στὰ τετραπέρατα.

'Έγώ, τί νὰ σοῦ εἰπῶ; δὲ χαιρόμουν καθόλου. Καθισμένος κατάμακρα ἔβλεπα τὴν θάλασσα νὰ φτάνῃ στὰ πόδια μου καὶ κάποια θλίψη μοῦ ἔσφιγγε τὴν καρδιά. "Επειτα ἀπὸ χρόνια ἔβλεπα τὴν πρώτη μου ἀγάπη γαλαζούντυμένη, γελαστή, χαρούμενη. Πίστεψα, πώς μὲ κοίταζε κατάματα, πώς μοῦ μιλοῦσε θλιμμένα, πώς μ' ἔβριζε παραπονιάρικα.

—"Απιστε, ἀπατεώνα, δειλέ!

— Πίσω μου!... εἶπα κάνοντας τὸ σταυρό μου.

Θέλησα νὰ φύγω, ἀλλὰ δὲ βάσταγαν τὰ πόδια μου. Μολύβι τὸ σῶμα κόλλησε στ' ὁρθολίθι καὶ τὰ μάτια μου, τ' αὐτιά μου, ἡ ψυχή μου ὅλη παραδομένη στὸ κῦμα, ἀκουε τὸ παράπονο:

—"Απιστε, ἀπατεώνα, δειλέ!

Λίγο ἔλειψε ν' ἀρχίσω τὰ δάκρυα.

—"Ε πουλί μου, τί συλλογιέσαι, ἀκούω δίπλα μου.

Καὶ βλέπω τὸ Μαριώ, πάντα γελαστή μὲ τὸ λεβέντικο ἀνάστημά της. Σάστισα.

— Τίποτα, εἶπα, τίποτα... Πιάσε με νὰ σηκωθῶ, γιατὶ ζαλίστηκα.

Καὶ γαντζώθηκα ἐπάνω της σὰ νὰ φοβόμουν μὴ μὲ συνεπάρη τὸ κῦμα.

'Ο παπάς ντυμένος στ' ἄμφια διάβαζε τὴν εὐχὴ στὸ πλεούμενο. 'Ο πρωτομάστορης ἀρχισε τὰ προστάγματα... καὶ μὲ τὸ σπρώξιμο τῶν καλεσμένων τὸ πλοϊο στέναξε καὶ γλίστρησε στὰ νερὰ σὰν πάπια μαζὶ μὲ τὸ ἀμούστακο πλήρωμά του.

— Καλοτάξιδο, καπετάν Μαλάμο, καλοτάξιδο καὶ τὸ καρφί του μάλαμα! φώναξε ὁ ναυτόκοσμος, βρέχοντας τὸ ἀντρόγυνο μὲ θάλασσα.

Μὰ κείνη τὴν ὥρα ἓνα παιδί χτύπησε κάπου καὶ ἔπεσε λιπόθυμο.

Δὲ χάνω καιρό, πηδῶ μέσα μὲ τὰ ροῦχα μου. Δυὸς βουτιές κι ἔσυρα τὸ παιδὶ ἀπ' τὴν θάλασσα. "Εσυρα ἐκεῖνο καὶ μπλέχτηκα ἐγὼ στὰ δίχτυα τῆς.

Ἄπο τότε ἔφυγε ὁ ὑπνος, ἡ χαρὰ ἀπὸ κοντά μου. Ἐκεῖνο τὸ θαλασσοβούτημα, τὸ χλιὸν νερό, ποὺ ὀγκάλιασε τὸ κορμί μου, ἔσυρε τὴν ψυχή μου σκλάβα κατόπι του. Τὸ θυμόμουν καὶ νόμιζα, πώς κάτι ζωτανὸν ἔσερνε στὴν ραχοκοκκαλιά μου φιλήματα.

Δὲν ἔπιασα πιὰ δουλειά. Δοκίμασα νὰ πάω στὸ περιβόλι, στὸ χωράφι, στ' ἀμπέλι, ὅλα στενόχωρα.

Γύριζα δλημερὶς στ' ἀκρογιάλι, βούταγα στὸ νερό, ρουφοῦσα τὴν ἄρμύρα, κυλιόμουν στὰ φύκια, κυνηγοῦσα ὀχινοὺς καὶ καβούρια. Συχνὰ κατέβαινα στὸ λιμάνι καὶ δειλὰ πλησίαζα τὶς συντροφίες τῶν ναυτικῶν ν' ἀκούσω κουβέντα γιὰ τὸ ἄρμενα, γιὰ ταξίδια, γιὰ τρικυμίες, γιὰ ναυάγια. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν γύριζαν νὰ μὲ ἰδοῦν. Χωριάτης, βλέπεις, ἐγώ, παλιογεωργός, ἐκεῖνοι ναυτικοί, ἀγριοδέλφινοι.

Κι ἔφευγα πάλι στ' ἀκρογιάλι νὰ εἰπῶ τὴν θλίψη μου στὰ κύματα. Τέλος ἔκανα καραβάκια περίτεχνα μὲ κατάρτια πριναρίσια, μὲ παλαμάρια καὶ πανιά καὶ μὲ τὴν πύρινη φαντασία μου, ποὺ τὰ ἔκανε μπάρκο τρικούβερτο.

"Η Μαριώ μ' ἔβλεπε κι ἔκανε τὸ σταυρό τῆς.

— Παναγιά μου, παλάβωσε δ' ἄντρας μου! ἔλεγε. Κι ἔταζε λαμπάδες στὴν Τηνιακιά, πήγαινε ξυπόλυτη στὰ ξωκλήσια, διάβαζε τὰ ροῦχα μου καὶ στηθοχτυπιόταν μερόνυχτα, γιὰ νὰ πείσῃ τοὺς ἀγίους νὰ μὲ φέρουν στὰ λογικά μου.

— Τί πᾶς, τί τὰ γυρεύεις, Μαριώ, τῆς λέω μιὰ μέρα. Οὔτε τάματα, οὔτε ἄγιοι ὡφελοῦν στὴν ἀρρώστια μου. Ἐγὼ είμαι παιδὶ τῆς θάλασσας. Μὲ κράζει καὶ θὰ πάω. Θές τώρα, θές ἀργότερα, θὰ γυρίσω πάλι στὴν τέχνη μου.

Καθώς τὸ ἄκουσε, ντύθηκε στὰ μαῦρα.

— Τὴν τέχνη σου; λέει, ναύτης θὰ πᾶς νὰ γένης! Θὰ καταντήσης ναύτης πάλι!

Ναί, ναύτης, δὲν μπορῶ μὲ κράζ' ἡ θάλασσα!...

Μὰ ποῦ ἔκείνη! Νὰ μὴν τὸ ἴδη, νὰ μὴν τὸ ἀκούσῃ. "Αρχισε τὰ δάκρυα, τὰ παρακάλια· ριχνόταν ἀπάνω μου. "Εβριζε τὴν θάλασσα, τὴν ψεγάδιζε, τὴν καταριόταν. Τοῦ κάκου! "Ολα μοῦ φαινόνταν ἄνοστα.

"Ενα ήλιοβασίλεμα, πού καθόμουν στὸ ἀκρωτήρι, βλέπω μιὰ φρεγάδα μὲ γιομάτα τὰ πανιά. Θεόρατη πέτρα ἔμοιαζε στὴ θάλασσα. "Ολα της τὰ ξάρτια ξεχώριζαν... 'Η ψυχή μου μελαγχολικὸ πουλάκι κάθισε ἀπάνω της. "Ακουσα τὸν ἀέρα νὰ σχίζεται στὰ ξάρτια καὶ νὰ τραγουδῇ τοῦ ναύτη τὴ ζωή.

'Εκεῖ ἄκουσα ἕνα ναύτη νὰ μὲ δείξῃ στοὺς συντρόφους του καὶ νὰ εἰπῆ:

— Νά κι ἔνας, ποὺ ἀρνήθηκε τὰ καλὰ τῆς θάλασσας ἀπὸ φόβο.
Τινάχτηκα ἀπάνω! "Οχι ἀπὸ φόβο, ποτέ. Τρέχω στὸ σπίτι.

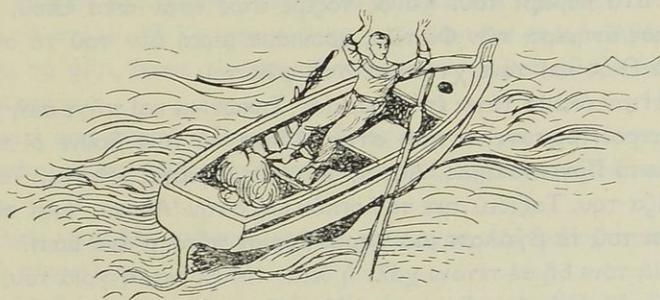
'Η Μαριώ ἔλειπε στὸ ρέμα. Κόβω τὰ ροῦχα στὸν ὅμο καὶ χάνομαι σὰν κλέφτης.

Σκοτεινὰ ἔφθασα στὸν "Αι — Νικόλα, λύνω μιὰ βάρκα καὶ φτάνω στὴ φρεγάδα.

'Απὸ τότε φάντασμα ἡ ζωή. Θὰ μοῦ εἰπῆς: δὲ μετάνιωσα; Καὶ ἔγω δὲν ξέρω. 'Αλλά, καὶ νὰ γυρίσω τώρα στὸ νησί, δὲν θὰ ἡσυχάσω.

— Μὲ κράζει ἡ θάλασσα!

« Λόγια τῆς πλώρης » 'Αιδοέας Καρκαβίτσας

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΣΑΛΠΑΡΙΣΜΑ

‘Ο καπτα – Μανώλης ήταν ό πιο λεβεντόγερος θαλασσινὸς ἀνάμεσα στοὺς θαλασσινούς μας. Περπατοῦσε μὲ ἀνοιχτὰ τὰ πόδια, δίχως νὰ βιάζεται, μεγάλος, πελώριος. Καὶ τὸν ἔδειχνε πιὸ ψηλὸν ἥ φέσα του ἡ τσακιστή, μὲ τὴ χοντρὴ γαλάζια φούντα. Μιὰ φέσα τουνεζλίδικη* κόκκινη σὰν παπαρούνα. Ἀπὸ τὶς παραφτίδες πετοῦσαν ἄσπρα μεταξωτὰ τσουλούφια καὶ τὴν Κυριακή, ητανε πιὰ νὰ στέκεσαι νὰ τὸν βλέπης, σὰν κατέβαινε τὸ σοκάκι τῆς Ἐκκλησιᾶς μέσα στὶς τριζάτες, μεταξωτὲς βράκες του. Τὶς φοροῦσε μακριές ὡς κάτω στοὺς ἀστραγάλους, μὲ πολλὲς σοῦρες, καὶ κάνανε φάρτ – φροῦτο οἱ σέλες του ἐπίσημα κι ἀρχοντικά. Τρίζανε καὶ τὰ παπούτσια του, ἐπιταυτοῦ κανωμένα τριζάτα πάντα γυαλισμένα, τῆς ὁρας. ‘Η «Παναγιά» του, ἔτριζε κι αὐτὴ μέσα στὸ λιμάνι, ὅμορφη καὶ μεγαλόπρεπη σὰν τὸν ἀφέντη της. ‘Ἐνα τρικάταρτο σὰν νύφη. Γερό σκαρί, καλοθάλασσο καὶ χαριτωμένο.

“Ομως καὶ κεῖνος καὶ τὸ καράβι πήρανε τὴν κάτω βόλτα ἀπὸ τότες ποὺ ἤρθε μὲ τὸν κακὸ πονόματο ἀπὸ τὴ Μαύρη Θάλασσα. Γύρισε ἀπὸ τὸ ταξίδι μὲ πρησμένο μάτι. Οἱ γιατροὶ λέγανε τοῦτο καὶ κεῖνο, καὶ τοῦ δίνανε στάλες κι ἀλοιφές. Οἱ γυναῖκες λέγανε «μάτιασμα» καὶ τοῦ κάνανε ξόρκια. ‘Ο παπτὰς ητανε σύμφωνος καὶ διαβαζε τὴν εὐκή «κατὰ τῆς βασκανίας» στὸ σπίτι τοῦ καπετάνιου καὶ πάνω στὸ καράβι του. Κεῖνος τόξερε πώς ήταν ἀπὸ Θεοῦ, γιατὶ φόρτωσε ἀνήμερα τῶν Φωτῶν, χρονιάρα μέρα. Δὲν τοῦ τὸ συμπάθησε ὁ Θεός καὶ τόνε χτύπησε στὸ φῶς του.

‘Ηταν ἀκόμα τότες ἐπὶ Τουρκίας. Σηκώθηκε καὶ πῆγε στὴ χώρα. Οἱ γιατροὶ τοῦπανε νὰ πάη στὴν Ἀθήνα νὰ τόνε δοῦνε οἱ προφεσόροι στὸ Πανεπιστήμιο. Αὔτοί, δὲν τοὺς ξεφεύγει τίποτα. Τὸ κακὸ στὴ ρίζα του. Ταξιδεύτηκε τὸ λοιπὸν καὶ στὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ οἱ προφεσόροι τοῦ τὸ βγάλανε μιὰ χαρά. Γύρισε πίσω μ’ ἔνα μάτι.

Νὰ τόνε δῆ σὲ τέτοιο χάλι ἥ θειά – Μυρσίνα, ἥ γριά του, πῆγε νὰ τρελαθῇ ἀπ’ τὸν καημό της. Ἀγκάλιασε τὰ πόδια του μὲ κλάματα.

– “Ωχ, καλέμ”, καὶ τί σοῦ κάνανε, λέγω, οἱ ‘Οβραῖοι!

Οἱ ‘Οβραῖοι ήταν οἱ προφεσόροι τῆς Ἀθήνας.

‘Ο καπετάνιος ἀνασήκωσε μὲ τάναστροφο τοῦ χεριοῦ της

ἄσπρες μουστάκες, πού πέφτανε σὰ λυτὲς φτεροῦγες περιστεριοῦ. Χαμογέλασε μὲ τὸ μάτι, πού τοῦμεινε.

Δὲν εἶναι δά, νὰ πῆς, καὶ μεγάλη ἀβαρία, μπρὲ γυναίκα! Ἡ ζημιὰ ἔγινε στὴ φιγούρα,* βλέπεις. Στάκροφίγουρο.* "Ομως τὸ σκαρὶ εἶναι γερὸ καὶ τὰ βρεχάμενα σιδερένια. "Εσπασε τόνα μας τὸ σκαντήλι.* Καὶ μ' αὐτό; 'Απὸ δῶ καὶ μπρὸς θάρμενίζουμε μὲ μονὸ σκαντήλι.

Μιλοῦσε πάντα ἔτσι, μὲ τὴν γλῶσσα τοῦ καραβιοῦ, ἀκόμα κι ὕστερα, σὰ δέθηκε δλοχρονίς στεριανός.

'Αλήθεια, ὁ καπετάνιος καὶ μὲ τὸ ἔνα του μάτι ἔβλεπε σὰ δυὸ γεροί. Μὲ κεῖνο τὸ μοναδικό του μάτι, τὸ γκρίζο, φωλιασμένο κάτω ἀπὸ ἔνα φρύδι ἀσπρό καὶ πυκνὸ σὰν μουστάκι, τρυποῦσε πάλι τὶς ἀντάρες, ξεδιάλυνε τὶς καταχνίες καὶ ξεψάχνιζε τὰ ούρανοθέμελα ἀλάθεφτα. Μόνον, σὰν καθότανε στὴν πλώρη διπλοπόδι ἀνάμεσα στὸ τσούρμο* του κι ἔτρωγε τίποτα ἐλιές, γιά, κεράσια, ἔπρεπε κεῖνος ποὺ ἤτανε δίπλα του ἀπὸ τὴ βλαφμένη τὴ μεριά, νᾶχη τὸ νοῦ του. 'Αλλιώτικα θὰ μάζευε δλα τὰ κουκούτσια ποὺ πετοῦσε μὲ τὴ φούχτα πρὸς τὸ μέρος του ὁ καπετάνιος. Πρόφταξε ἔτσι κι ἔκανε τὰ στερνά του ταξίδια.

Τὴν ἄλλη χρονιὰ ἄναψε ὁ πόλεμος, ἔγινε ἡ ναυμαχία καὶ γενήκαμε ἐλληνικό.

'Ο καπτα — Μανώλης ἔμαθε πώς ἔρχουνται τὰ βασιλικὰ βαπτόρια, ἴσάρισε μιὰ μεγάλη ἐλληνικὰ σημαία καὶ τράβηξε ἀνοιχτὰ νὰ βρῇ τὸ στόλο. 'Ο Κουντουριώτης τόνε δέχτηκε στὸν «'Αβέρωφ». "Εβγαλε τὸ φέσι, ἔκανε τὸ σταυρό του κι ἔσκυψε καὶ φίλησε τὸ χέρι τοῦ ναύαρχου.

— Δικιά σου εἶναι ἡ «Παναγιά», δικός σου κι ἐγὼ καὶ τὸ τσούρμο μου. Πρόσταξε καὶ θὰ δουλεύουμε γιὰ τὴν Ἐλλάδα στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο.

— Κλαῖς, τοῦ λέει συγκινημένος ὁ ναύαρχος, καὶ τοῦ χτυπᾶ χαϊδευτικὰ τὴν πλάτη.

— 'Αμ' πῶς νὰ μὴν κλάψω, κάνει ὁ γέρος καὶ σκουπίζει μὲ ἔνα τετράπλαστο κόκκινο μαντήλι τὸ μάτι του. Πεντακόσια χρόνια εἶναι ποὺ σὲ καρτερούσαμε, μαθές, νᾶρθης καὶ τώρα ποὺ ἥρθες εἶναι γιὰ νὰ μὴν κλάψω;

Δούλεψε στὸ στόλο, κουβάλησε αἰχμαλώτους ἔνα μῆνα, πεν-

τάρα δὲ δέχτηκε ἀπὸ τὸ κουβέρνο. Μόνον μιὰ φωτογραφία ἀπὸ τὸ ἄγιο χέρι τοῦ Κουντουριώτη. Τὴν ἀνεσπάστηκε σὰν κόνισμα καὶ τὴν ἔβαλε στὸ καράβι, πλάϊ στὸν "Αἱ — Νικόλα, νὰ φωτίζουνται μὲ τὸ ἕδιο τὸ καντήλι οἱ δυὸ γέροι θαλασσινοί.

Τελειώνοντας ὁ πόλεμος, μᾶς ἥρθε στὸ λιμάνι ἐνας ὑπάλληλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Σὰν ἀνέβαινε τὴν Κυριακή νὰ λειτουργηθῇ στὴν "Ἄγια Φωτεινὴ ἄστραφτε ἡ ἐκκλησιὰ ἀπὸ τὰ μεγαλεῖα του. Καπέλα, σειρήτια, χρυσὰ κουμπιά. Κι ἥτανε, νὰ πῆς, ἐνα ἀμούστακο παιδάριο. Ἡ πρώτη δουλειά του στάθηκε νὰ μηνύσῃ στὸν καπτά—Μανώλη νὰ τοῦ πάγι τὰ χαρτιά τῆς «Παναγιᾶς». Τὰ πῆρε, τὰ κοίταξε, κοίταξε καὶ τὸν καπετάνιο καὶ τὰ κλείδωσε μέσα στὸ συρτάρι του.

— Νὰ μὲ συμπαθᾶς, γέρο, τοῦ λέει, ὅμως ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς δὲν ἔχει πιὰ ταξίδι.

‘Ο καπετάνιος θαρροῦσε πώς τοῦ χοράτευαν καὶ γέλασε καλόκαρδα.

— "Ε, δά, γιέ μου, τοῦ λέει, δὲ μὲ καταπήρανε, θαρρῶ, τὰ χρόνια!

‘Ο ὑπάλληλος δὲ γελοῦσε. Λιμάριζε μὲ μεγάλη σοβαρότητα τὰ νύχια του χωρὶς νὰ προσέχῃ. Κατόπιν σήκωσε τὸ χέρι ἀντίκρυ στὸ πρόσωπό του καὶ κοίταξε τὰ δάχτυλα ἐνα ἐνα, ίκανοποιημένος. Εἶπε μ' ἀδιαφορία.

— Δὲν είναι γιὰ τὰ χρόνια, γέρο μου. Είναι γιὰ τὸ μάτι ποὺ σοῦ λείπει. Αὐτὸ λέει ὁ Νόμος.

‘Ο καπετάνιος ἄρχισε νὰ ψυλλιάζεται. Σήκωθηκε ἀπὸ τὴν καρέκλα του, ψηλὸς σὰν ἐλάτι, πισωπλάτισε δυὸ πατημασίες καὶ εἶπε ζωρά:

— Γιατί, μαθές, ἀφοῦ καὶ τοῦτο δὰ τὸ ἐνα μου κόβει καλύτερα ἀπὸ τὰ δυὸ τὰ δικά σου. "Ελα ἐδωνὰ στὸ παραθύρι, παιδί μου, νὰ διαβάσουμε στὶς μάσκες* τῶν καϊκιῶν, νὰ δοῦμε ποιὸς θὰ τὰ βγάλῃ καλύτερα τὰ γράμματα. "Εμπα στὴν «Παναγιὰ» ν' ἀνοιχτοῦμε στὸ πέλαγο, νὰ παραβγοῦμε ποιὸς θὰ σημαδέψῃ τὸν καιρὸ καὶ ποιὸς θὰ δώσῃ τὰ σωστὰ τὰ ὄρντινα.* "Εβγα νὰ κομπασάρουμε, νὰ παραπιαστοῦμε στὴ σωστὴ ρότα,* νὰ ξακρίσουμε μιὰ μιὰ τὶς ξέρες, νὰ διπλαρώσουμε τοὺς κάβους νὰ μελετήσουμε τὰ ρέματα στὰ μπουγάζια. "Εβγα ὅξω, γιέ μου, στὴ σκάλα, σ' ὅλες τὶς σκάλες τῆς "Ασπρης θάλασσας,* ως τὸ Μισίρι* κι ὡς τὴν Μπαρμπαριά κι ὡς τὴ Μαρσίλια κι ὡς τὴ Μάλτα, ἔβγα ρώτα γιὰ τὸν καπτα—Μανώλη, νὰ σοῦ ποῦνε

νὰ μάθης. Γιὰ τὸν καππα-Μανώλη καὶ γιὰ τὴν «Παναγιά» του. Νὰ σοῦ ποῦνε, τόσα χρόνια τώρα ποὺ δργώνουμε τὴ Θάλασσα, ἀν μᾶς ξεμπούριοε μιὰ φορὰ τὸ πιὸ ἄσκημο καράντι* ἀπὸ τὴ ρότα μας...

*Αδιαφόρετα ὅλα αὐτά. Καλὰ καὶ σωστὰ ὅλα, μὰ ἀδιαφόρετα.
*Ετσι, βλέπεις, ἥταν ὁ νόμος στὸ ἐλληνικό. Νὰ μὴν παραδέχεται καπετανίο μ' ἔνα μάτι. Κι ὁ νόμος ἔνα πρᾶμα ποὺ θὰ πῆ δὲν τὸ ξελέει. Μαύρη καρδιὰ ἔκανε ὁ γέρος. *Ἐβαλε τὸ κεφάλι κάτω, σκουντουφλιασμένος.

— Νὰ μοῦ δώσης, μπάρεμ*, τὰ χαρτιὰ νὰ πάω ὡς τὴ Χώρα νὰ δῶ τὸν ἀνώτερό σου! λέει στὸ παιδάριο. ὜ψιν κοτζάμου Κουντουριώτης μὲ εἰδε καὶ μὲ θάμαξε ποὺ δούλεψα κοντὰ στὸ Στόλο, καὶ δὲ μοῦπε λόγο γιὰ τὸ μάτι, μαθές.

Τίποτα. Νὰ πάῃ καὶ στὸν ἀνώτερό του νὰ πάῃ καὶ στὸ Ναύαρχο καὶ στὸ Βασιλιά μακάρι. Ὁμως τὰ χαρτιὰ θὰ μείνουν ἔκει. Στὸ συρτάρι. Κλειδωμένα. Ὁ Νόμος εἶναι ἐδῶ. Πάνω ἀπὸ τὸ Ναύαρχο, πάνω κι ἀπὸ τὸ Βασιλιά. *Ακου ἔκει λόγια ἀστόχαστα.

Πῆγε καὶ στὴ χώρα καὶ παρουσιάστηκε στὸ λιμενάρχη. Πῆγε ἀπὸ στεργιᾶς, τί νὰ κάνη. Πρώτη φορὰ γινόταν ἔνα τέτοιο πρᾶμα στὴ ζωή του. Κι ὁ λιμενάρχης τὰ ἴδια τοῦ εἶπε. *Ακόμα καὶ τὸ ἐπιχείρημα ποὺ σοφίστηκε νὰ τοῦ πῆ ὁ καπετανίος γιὰ τὸ κιάλι, κι αὐτὸ δὲν ἔπιασε. Τοῦ εἶπε.

— Τ' εἶναι μαθές ὁ καπετανίος, κύριε λιμενάρχη μου; Ἔνα μάτι εἶναι. Ἔνα καὶ μοναχό. Δὲ βλέπεις τὸ κιάλι; Τὸ κανοκιάλι τὸ ναυτικό, λέω, πῶς τὸ λέτε σεῖς οἱ γραμματιζούμενοι.

— Ε, τί κάνει τὸ κιάλι, καπετανίο μου;

— Δέξ το, λέει, τῷφερα μαζί μου τὸ κανοκιάλι τῆς «Παναγιᾶς» γιὰ νὰ τὸ δῆς καὶ νὰ τὸ καταλάβης.

Τῷβγαλε μέσα ἀπὸ τὴ θήκη καὶ τὸ ξεδίπλωσε.

— Μὲ τὸ συμπάθιο κιόλας, λέει στὸ λιμενάρχη. Ὁμως κάνε μου τὴ χάρη νὰ τὸ πάρης κι ἐλόγου σου, νὰ δῆς ἀπὸ ἐδῶ κεῖνο τὸ βαπτόρι, ποὺ φουντάρει τούτη δὰ τὴν ὄρα ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι.

Ο λιμενάρχης καλόκαρδος καὶ ὑπομονετικὸς ἀνθρωπος, χαμογελᾶ, παίρνει τὸ κιάλι καὶ τὸ κανονίζει στὸ μάτι του.

— Ε, ψτερα; Τί θέλεις νὰ δῶ; Ὁ καπετανίος γελᾶ θριαμβευτικὰ σὰν παιδί. Τρίβει τὶς φαρδιές ἀπαλάμες, εὐχαριστημένος γιὰ τὸ κόλπο του.

— Τί νὰ δῆς; Νὰ δῆς αὐτὸ ποὺ εἶδα ἔγω. Νὰ δῆς πώς γιὰ νὰ κοιτάξης, ἔκλεισες κι ἐλόγου σου τὸ ἔνα τὸ μάτι. Δὲ σοῦ χρειάστηκε, βλέπεις, γιὰ νὰ κιαλάρης.* "Ε, κι ἔγω δὲν τὸ χρειάζουμαι αὐτὸ ποὺ μοῦ λείπει. Εἶναι δλοφάνερο!

‘Ολοφάνερο ἥταν, ὅμως πάλι δὲν ἔγινε τίποτα. ‘Ο λιμενάρχης τοῦ διάβασε τὸ Νόμο καὶ τούδωσε νὰ καταλάβῃ πώς δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ σωτηρευτῇ ἡ δουλειά του, μακάρι καὶ στὸν Κουντουριώτη νὰ πήγαινε. Μόνο ποὺ θὰ τόνε στενοχωροῦσε τὸ Ναύαρχο.

"Ἐβαλε τὸ κεφάλι κάτω ὁ γέρος.

— 'Αφοῦ εἶναι ἔτσι...

Χάδεψε μὲ τὶς φούχτες τὶς μουστάκες του καὶ κατέβηκε κι ἀπὸ κεῖνο τὸ γραφεῖο. Γύρισε πίσω στὸ χωριὸ σκυφτός. Κατέβηκε σκυφτός καὶ στὸ λιμάνι. Τὰ χαρτιά του ἀπόμειναν κλειδωμένα στὸ συρτάρι τοῦ τελωνειακοῦ. 'Εκεī μέσα ἔμεινε κλειδωμένη κι ἡ καρδιὰ τοῦ γέρου. Ἀπὸ κείνη τὴ μέρα ἄρχισε νὰ τὸν τρώῃ τὸ μεράκι. "Αχ καὶ ὅχ.

— Δὲν πειράζει, τοῦ λέγαν ὅλοι οἱ νοικοκυραῖοι. Βάλε ἔνα πλερωτὸ καπετάνιο μέσα στὴν «Παναγιά» κι ἀποτραβήξου πιὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, καπτα — Μανώλη. Φτάνει τόσες ἄρμες ποὺ σὲ πότισε ὥστὰ τώρα. "Αἴντε νὰ ξεκουραστῆς κιόλας!

— Κάν' το, καπετάνιο μ', παρακάλεσε ἡ γριά, ποὺ τὸν ἔβλεπε νὰ τρώγεται καὶ τρωγότανε. Φτάνει πιά, καλέ μ', τόσα χρόνια παραδαρμὸς μές στὰ πέλαγα.

Σ' ὅλους κουνοῦσε τὸ κεφάλι του καὶ δὲν ἔδινε λόγο.

Σὰν ἄκουσε καὶ τὴ γυναίκα του νὰ λέη, δὲ βάσταξε καὶ τῆς τὸ παραπονέθηκε.

— "Ολοι, ὅλοι, ποὺ δὲν καταλαβαίνουν, μὰ νὰ τὸ λές καὶ σύ, μπρὲ Μερσινιώ! Νὰ τὸ λές καὶ σύ!

— Κακό, μαθές, σοῦ λέω ἡ ἔρμη;

‘Ο καπετάνιος τὴν κοίταξε θλιμμένο μὲ τὸ γκρίζο μάτι του, τὴν κοίταξε κάμποσο, ὅπως κοιτᾶς ἔνα μωρὸ ποὺ δὲν ξέρει τί λέει

"Ετσι ἡ «Παναγιά» φουντάρισε τὰ σίδερά της, ἔδεσε κι ἀπόμεινε γιὰ πάντα ἀραγμένη στὸ λιμάνι. 'Ο καπτα-Μανώλης οὔτε γιὰ νὰ τὴν ταξιδέψῃ, οὔτε γιὰ νὰ τὴν πουλήσῃ ἥθελε νάκούση κουβέντα. 'Απόλυτε τὸ τσοῦρμο του καὶ κράτησε μονάχα ἔνα μοῦτσο, βαφτιστικός του ἥτανε, νὰ συγγρίζῃ τὸ καράβι καὶ νὰ κοιμᾶται μέσα.

'Απόμεινε μέσα κι ή γάτα του ή Παμπούκα. "Ητανε ἄσπρη, κι εἶχε γεράσει μέσα στὸ καράβι.

— "Ασπρισες καὶ σὺ σὰν καὶ μένα, τῆς ἔλεγε ὁ καπετάνιος, χαῖδεύ-οντας μέσα στὴ μεγάλη φούχτα τὸ κεφάλι της.

Γύρεψε νὰ τοῦ τὴν πᾶνε στὸ σπίτι. 'Εκεὶ τῆς κάμαν ὅτι μπο-ροῦσαν γιὰ νὰ τὴν καλοπιάσουν νὰ μείνῃ. Αὔτη, ὁ νοῦς της στὸ κα-ράβι καὶ ξαναπῆγε στὴ γωνιά της, μέσα στὸ καμπούνι.* Τὴν ξαν-πήρανε, πάλι ἔφυγε. 'Αφῆστε τη, εἶπε συγκινημένος ὁ καπετάνιος. Αὔτη δὲν εἶναι σὰν καὶ μᾶς. Δὲν ἀφήνει τὸ πόστο της. Τὴν ἀφῆσαν ἐκεὶ νὰ τὴ φροντίζῃ ὁ μοῦτσος. "Εβγαινε τὶς λιακάδες καὶ καθόταν ὀλομόνωχη στὸ μπαστούνι,* καὶ κοίταζε μὲ μισόκλειστα μάτια τὸ μῶλο.

'Ανέβαινε κι ὁ καπτα — Μανώλης καὶ γύριζε ὕρες στὴν κουβέρ-τα, πρύμη — πλώρη. 'Ωρμήνευ τὸ παδὶ νὰ κάνη τοῦτο καὶ κεῖνο, κατέβαινε στ' ἀμπάρια, πῆγαινε στὴν κουκέτα του κι ἄλλαζε ὁ ἔδιος τὸ λάδι καὶ τὸ λουμίνι στὸ καντίλι τάγιοῦ, ἔκανε τὸ σταυρό του κι ἀνέβαινε πάλι.

— Δόξα νάχη ὁ Μεγαλοδύναμος.

Καμιὰ φορὰ σκάλωνε ὡς ἀπάνω στὸ κατάρτι, νὰ σοφελιάσῃ* ἔνα μακαρά, κι ἀποξεχνιούτανε κεῖ ψηλά, νὰ βλέπῃ τὴ θάλασσα νὰ περπατᾶ τὰ κύματά της κατὰ τὴν 'Ανατολή, νὰ τὴν ἀκούῃ νὰ φω-νάζῃ καὶ νὰ τραγουδᾶ μὲ τὶς πελαγίσες φωνές της τὶς γνώριμες. Πήγαινε ἀκόμα καὶ τὶς νύχτες, σὰν εἶχε φεγγάρι, καὶ κάθιζε σταυρο-πόδι ἐκεὶ στὴν πλώρη, καὶ συλλογιότανε τὸ ριζικό του καὶ κάπνιζε. Τὸ καράβι ἔτριζε ρυθμικὰ καὶ τὸ κομπολόϊ του μετροῦσε τοὺς καημούνς καὶ τὰ μεράκια του μέσα στὴ νύχτα.

— Αὔτοῦ εἰσ' ἀκόμα, καπτα — Μανώλη!

Ρωτοῦσε ἀπὸ κανένα ἄλλο καίκι ἔνας ναυτικὸς ποὺ τοιμαζότανε νὰ πλαγιάστη.

— 'Εδῶ εἰμ' ἀκόμα, καπτα — Νικολή!

"Ολοι κουνούσανε τὸ κεφάλι πίσ' ἀπὸ τὴν πλάτη τοῦ γέρου, κάθε φορὰ ποὺ τόνε βλέπανε ν' ἀνεβακοτεβαίνη ἔτσι ἀπραγος στὸ καράβι. Τὸ κρίνανε γιὰ ἀνακεφαλάδα ποὺ δὲν ξανακούστηκε, νὰ βαστᾶ μὲ τέτοιο πεῖσμα ἄνεργο καὶ δεμένο ἔνα κοτζάμου πλεούμενο, περήφανο καὶ καλοτάξιδο ὅσο κανένα μέσα στὸ λιμάνι μας.

"Ομως αὐτὸς δὲν ἔδινε λογαριασμὸ σὲ κανένα.

— Καὶ τὸ καράβι, μαθές, καππα — Μανώλη;

— Ἔ, τί τὸ καράβι. Τὸ καράβι εἶναι δικό μου.

— Καλά, δικό σου. Εἶναι ὅμως μιὰ σερμαγιὰ* ποὺ ἀδικιέται. Ἀμαρτία νὰ τὸ κρατᾶς ἔτοι δεμένο.

— Ἀκου νὰ σοῦ πῶ, εἴπε μιὰ μέρα σ' ἔναν ποὺ ψιλορωτοῦσε ἔτσι. Τὸ καράβι κι ἐγώ, είμαστε ἔνα, καταλάβετε το μιὰ γιὰ πάντα. Αὔτο εἶναι τὸ κορμὶ νὰ ποῦμε καὶ γὼ εἴμαι ἡ ψυχή του. Τὸ λοιπὸν σὰ δῆς καμιὰ μέρα ἔνα κορμὶ νὰ περπατᾶ χωρὶς τὴν ψυχή του, ἔλα πές μου το, καὶ γὼ τὴν ἴδια μέρα θὰ κάνω πανιά, νὰ ταξιδέψη μονάχη της ἡ «Παναγιά» μου. Μπῆκες;

— Ἔτσι περνοῦσε ὁ καιρὸς καὶ συνήθιζε πιὰ ὁ κόσμος νὰ τὸν βλέπη νὰ κάθεται ὅρες δλάκερες σταυροπόδι πάνω στὴν ἀπλωμένη μαίστρα,* ἀκουμπισμένος στὸ πλώριο κατάρτι, νὰ μερεμετίζῃ τὸ πανί, νὰ ματίζῃ τὰ σκοινιά, ἢ νὰ γυρίζῃ μὲ τὸ πινέλο καὶ μὲ τὸν ντενεκὲ τῆς λαδομπογιᾶς στὸ χέρι, γιὰ νὰ περνᾶ κάθε σκάσιμο καὶ κάθε ξύσμα. Ὁ μοῦτσος ἔτριβε ὀλημερίς τὸ κατάστρωμα μὲ τὸ παπόζι,* γυάλιζε τοὺς μπρούντζους, ὅλα ν' ἀστράφτουν καὶ φεγγοβιολοῦν ἀπὸ τὴν πάστρα, σὰ νῦναι γιὰ νὰ σαλπάρῃ ἡ «Παναγιά» μόλις κάνει νὰ πάρῃ τ' ἀπόβραδο ἀγεράκι. Κι ὁ γέρος, ψηλὸς κι δλόρθος, βρισκόταν πάντα στὴν πρύμη, νὰ καλωσορίσῃ καὶ νὰ χαιρετιστῇ μὲ κάθε καπετάνιο, ποὺ ἔμπαινε στὸ πόρτο, φρεσκολουσμένος ἀπὸ τὶς λέφτερες θάλασσες καὶ τοὺς ἀδέσμευτους ἀγέρηδες τῶν ταξιδιῶν. Ἀπὸ πολὺ μακριὰ κιαλάριζε τὸ σκαρὶ καὶ μὲ μιᾶς τὸ γνώριζε κι ξελεγε τ' ὄνομά του καὶ τὸν καπετάνιο του.

Αὔτες τὶς ὅρες, τὸ πρόσωπο τοῦ καππα — Μανώλη ζωντάνευε, καὶ τὸ γκρίζο μάτι του ἀστραφτε ἀπὸ τὴ χαρά, ἀπὸ τὴν ξένη χορά. Ἔτσι τοῦ φαινότανε σὰ νὰ γύριζε ὁ ἴδιος τώρα δὰ ἀπὸ τὰ ταξίδια του, σὰ νῦναι δικό του τὸ σίδερο, ποὺ πόντιζε τώρα δὰ τὸ ξένο καράβι καὶ τραγουδοῦσε ἡ καδένα μέσα στὰ δκια.* Βοηθοῦσε τὸ νιοφερμένο σκάφος νὰ βολευτῇ, καλουμάριζε* τὴν πρυμάτσα* τῆς «Παναγιᾶς» νὰ περάσῃ ἀπὸ πάνου ὁ ἄλλος. Ἔδινε ὄρμίνιες ὅλος ἔγνοια καὶ κρέμαζε τὴ στρωματσάδα νὰ μὴν τρακάρουνε τὰ δυὸ καράβια στὸ πλάγιασμα. Τὸ ἴδιο γινότανε καὶ σάν κινοῦσε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ λιμάνι κανένα καίκι. Ἔδινε πάντα ἔνα σωστὸ λόγο γιὰ τὶς μανούβρες, ἔστελνε χαιρετίσματα σ' ἔνα σωρὸ ναυτικοὺς κι ἔμπόρους, Ρωμιούς,

Τούρκους, Ἀρμένηδες, Φράγκους, ἀπ' ὅλες τὶς φυλὲς ποὺ τριγύριζαν τὴ Μεσόγειο.

Ἡ φωνή του ἀκουγότανε δυνατή καὶ καλοπροαίρετη.

—"Αὕντε, ὡρα σας καλὴ καὶ καλὸ κατευόδιο! Τὸ νοῦ σας, βγαίνοντας τὸ πόρτο ζερβιά μπάντα, νὰ μὴν καθίσετε στὴ ρηχάδα! Χαιρέτα μου καὶ τὸν καπτάν—"Ιμπραήμ τὸ Λάζο σὰν τὸν δῆτε στὴ Σμύρνη. "Αὕντε στὸ καλὸ καὶ πάλι καλὲς ἀντάμωσες στὴ στέρνα μας!"

Σὰν ἔβγαινε πιὰ στ' ἀνοιχτὰ τὸ ξένο καράβι, ὁ καπτά — Μανώλης στεκόταν ἀκόμα στὸ μῶλο ὅρθιος, μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους θαλασσινούς. Τοὺς ἔκανε μιὰ σοφὴ καὶ σύντομη κριτικὴ γιὰ τοὺς χειρισμοὺς τῆς ἀρματωσιᾶς, ποὺ μανουβράρησε τὸ φευγάτο σκάφος ὥσπου ν' ἀνοιχτῇ στὸ πέλαγο. Τοῦτο τόπραξε σωστά, τ' ἄλλο ἔτσι θᾶττρεπε πνὰ γίνη γιὰ νᾶναι στὴν ὡρα του. Οἱ ἄλλοι τὸν ἀκούγανε μὲ σέβαση καὶ προσοχή, γιατὶ δλες οἱ κουβέντες του ἥτανε σωστές καὶ γεμάτες ἀπὸ πεῖρα τοῦ καραβιοῦ καὶ τοῦ πελάγου. Μιὰ παρηγόρια τοῦ ἥταν κι αὐτό. "Ερμη παρηγόρια.

Κατόπι, σὰ σκόρπιζαν οἱ ἄλλοι στοὺς καφενέδες τῆς ἀκρογιαλιᾶς, αὐτὸς ἀπόμενε μονάχος πάνω στὸ μῶλο, ἀκουμποῦσε σὲ μιὰν ἀρχαία κολόνα ποὺ εἶχαν ἔκει γιὰ νὰ δένουνε κάβο τὰ καράβια, καὶ ξεχνιότανε νὰ βλέπῃ μακριὰ τὸ ξένο καράβι, νὰ φεύγη πάνω στὴ μαβιὰ θάλασσα. "Ως ποὺ καβατζάριζε* τὴ μύτη τοῦ Καβοκόρακα καὶ χανόταν ἀπὸ τὸ μάτι του. Κι αὐτὸς ἀκόμα ἀπόμενε νὰ βλέπῃ κατὰ κεῖ, κι ἀκολουθοῦσε νοερὰ τὴν αὐλακιὰ τῆς φευγάλας, κι ἀκουγε στ' ἀφτιά του νὰ σουσουρίζουν γοητευτικὰ τ' ἀπόνερα τῆς πρύμης τοῦ ξένου πλοίου, ποὺ εἴχε φύγει πιά. "Ομως αὐτὸς τόβλεπε νὰ ταξιδεύῃ, ἀκουγε τὴ θάλασσα νὰ σπᾶ κάτ' ἀπὸ τὸ μπαστούνι,* ν' ἀνοίγη στὰ δυὸ καὶ νὰ χασχαρίζη μπροστά στὸ θαλασσομάχο ποὺ βουτᾶ καὶ σηκώνεται, σὰν βαρβάτο φαρί,* ποὺ φρουμάζει ἀφρούς ἀπὸ τὸ ρουθούνι.

"Υστερα, χωρὶς ν' ἀναστενάξη, γύριζε ἀργὰ ἀργά, μὲ τὰ χέρια στὴ ράχη, πρὸς τὴν ἀλυσοδεμένη «Παναγιά». Στεκότανε κεῖ κάτω ἀπὸ τὸ μπαστούνι της, ποὺ πρόβελνε πάνω ἀπὸ τὸ μῶλο δυὸ μπόγια. Ἀκουμποῦσε στὰ συρματένια σκοινιά του κι ἔβλεπε πολλὴν ὥρα τὴ φιγούρα.

"Ητανε μιὰ χοντροκαμωμένη γοργόνα, δουλεμένη σὲ καρυδόξυλο." Ητανε σκούρα σὰν Μπεντουΐνα, καὶ κοίταζε ἀπόκοτα* μπροστά

της, μὲ δυὸς μάτια πολὺ ἀνοιχτά, πούχανε γιὰ μαυράδια δυὸς χοντρές γαλάζιες χάντρες. Τὰ χείλη της ἥτανε βαμμένα μὲ κόκκινη λαδομπογιά κι ὅλο χαμογελοῦσε μ' ἔναν τρόπο κουτό καὶ μυστηριώδη. Τὰ μαλλιά της ἄπλωναν πράσινα, σὰν τὰ χλωρά φύκια.

‘Η Παμπούκα καθιομένη σὰν ἔνας βῶλος μπαμπάκι στὴν πλώρη, τὸν κοίταζε μαχμούρικα, καὶ τοῦκανε τεμπέλικα «νιάου» πολὺ σιγά. Χάδια τοῦ γύρευε ἡ γριὰ γάτα. Κι' αὐτὸς κουνοῦσε τ' ἀσπροκεφάλι καὶ τῆς ἔλεγε φεύγοντας.

—“Αἴντε, μωρή Παμπούκα, ἐμεῖς οἱ δυὸς μονάχα θᾶμαστε γιὰ νᾶμαστε ώς τὸ τέλος μὲ τοῦτο τὸ μαγκούφικο τὸ ξύλο...”

“Ετσι περνοῦσε ὁ καιρός, γερνοῦσε πιὸ πολὺ ὁ καπτετάνιος καὶ σιγοσάπιζε μέσα στὸ λιμάνι τὸ καράβι.

Κάθε Χριστούγεννα, ποὺ γιόρταζε τὸνομά του ὁ γέρος, ἡ «Παναγιὰ» ἴσαριζε ὅλα της τὰ πανιά. Μαΐστρες καὶ φλόκους καὶ κόντρα φλόκους. Ἀνέβαζε καὶ τὶς παντιέρες καὶ τὶς φιλάστρες καὶ τὰ παρδαλὰ σήματά της, κι ἥτανε πιὰ σὰν τὴν Ἀνάσταση. ‘Ο καπτά — Μανώλης ἀπ’ ἔξω τὴν καμάρωνε καὶ κερνοῦσε ὅλο τὸν καφενέ, νὰ πιοῦνε στὴν ὑγειά του. Τὸ καράβι ἀνεβοκατέβαινε λαφριά, μὲ τὸ ρυθμὸ τοῦ κυμάτου ποὺ ξεψυχοῦσε στὸ πόρτο. Σάλευε ἀπάνω, κάτω, μαζὶ μὲ τὰλλα καΐκια, κι ἥτανε σὰ νὰ ἀνάσαιναν ζωντανά. Μόνο ποὺ ἡ «Παναγιά», τὸ πιὸ ὅμορφο, τὸ πιὸ μεγάλο, τὸ πιὸ στολισμένο ἀνάμεσα στ’ ἄλλα, ἥταν ἔνα καράβι ἀδειανό, ἔνα καράβι δίχως ψυχή, ἔνα πεθαμένο καράβι, σὰ μιὰ νεκροστολισμένη νύφη μὲ τὰ καλά της.

“Ομως μιὰ μέρα ὁ καπτετάνιος ἔπεσε στὸ στρῶμα. ”Ετσι χωρὶς ἀρρώστια, ὅπως ἔνα πλαστάνι, ποὺ σωριάζεται μὲ μιᾶς ἀπὸ τὴν ἀνεμική.* Κακιὰ ὥρα τὸν βρῆκε, κακὸς ἀγέρας τὸν πῆρε ξώφαρσα* καὶ τοῦ παράλυσε ὅλη τὴν δεξιὰ μεριά. Τὸ χέρι, τὸ πόδι, τὸ μισὸ πρόσωπο. Τὸν εἶδε ὁ γιατρὸς τοῦ χωριοῦ, εἶπε πῶς δὲ γίνεται τίποτα, μόνο νὰ μὴν τοῦ ξανάρθῃ ἄλλο ἔνα τέτοιο τοῦ γέρου. Φέρανε καὶ τὴν κυρὰ Μανιώ τὴν Σαραντακλησιώτισσα, τὴν ξορκίστρα. Τόνε ξόρκισε, τόνε θύμιασε μὲ λουλούδι τοῦ Ἐπιταφίου, καὶ ἔβαλε μοσκοκάρφι πάνω στὸ κάρβουνο τοῦ θυμιατοῦ. Τὸ μοσκοκάρφι πήδηξε, ὁ καπτνὸς πήγαινε πρὸς τὰ ζερβά. Φῶς φανερό. ‘Ο καπτετάνιος ἥτανε ἀγεροχυτπημένος. Κακιὰ ὥρα τοῦλαχε κεῖ ποὺ γύριζε τὴν νύχτα ἀπὸ τὸ καράβι. Οἱ Καλές* ὑφαδιάζανε τὶς κλωνιές τους στὸ τρίστρατο, κι ὁ καπτετάνιος πέρασε καὶ μπερδεύτηκε μέσα στὰ νεραϊδογνέματα. «Ξορ-

κισμένο νῦναι ἀπὸ βοριά, ξορκισμένο νῦναι ἀπὸ νοτιά, ξορκισμένο νῦναι ἀπὸ τὶς τέσσερις ἄκριες καὶ τὰ ἑφτὰ ἄστρα. Ἀγέρας ἥτανε κι ἀγέρας νὰ φύγη, λαφρὺ κι ἀνάλαφρο σᾶν τοῦ Ταξιάρχη τὸ φτερό. 'Αμήν».

'Ο καπετάνιος ἥταν θυμωμένος καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ξεθυμάνῃ. Τὰ λόγια του βγαίνανε δύσκολα κι ἡ γλῶσσα του χόντραινε μέσα στὸ στόμα του καὶ ψεύδιζε. Μιλοῦσε μὲ κόπο.

— Τώρα τάχουμε καλά, ἔκανε. Τώρα δὰ φουντάραμε γιὰ καλά. 'Εγὼ στὸ στρῶμα κι «αὔτή» στὸ λιμάνι. Τώρα τὰ πᾶμε πρύμα. "Ε, δόξα νᾶχη δὲ Μεγαλοδύναμος!

Πρόφερε: «Δόκθα» νᾶχη δὲ Μεγαλοδύναμος!

'Ο καημὸς του αὐγάτιζε στὸ στρῶμα καὶ τὸν ἔτρωγε. "Ολο γιὰ τὸ καράβι νὰ παιδεύεται, ὅλο γιαυτὸ νὰ παραμιλᾶ, ὅλο τὸ μοῦτσο νᾶχει κοντά του, νὰ τὸν δασκαλεύῃ, νὰ τοῦ δίνῃ παραγγελίες, γιὰ τοῦτο, γιὰ κεῖνο. Καὶ σὰ νύχτωνε καὶ κοιμώνταν ὅλοι μέσα στὸ σπίτι, κι δὲ ὑπνος ἐρχότανε βαρὺς καὶ δύσκολος, δὲ καπτα — Μανώλης παιδεύοταν μὲ τὰ ταξίδια καὶ μὲ τὶς φουρτοῦνες. 'Ο νοῦς του ξεκουνοῦσε ἀπὸ τὸ σακατεμένο σκαρί, ἔμπαινε στὴν «Παναγιά», σήκωνε τὸ σίδερο καὶ τᾶβαζε πρύμα γιὰ τὰ μεγάλα ἀρμενίσματα. Τί μπουρίνια καὶ τὶ ἀσκοθάλασσες καὶ τί μπουνάστες! Τὸ πρωὶ πολεμοῦσε νὰ τὰ ξεστορίσῃ στοὺς δικούς του, κι ἡ κουβέντα του ἥτανε δύσκολη καὶ μπερδεύόταν ἡ γλῶσσα του κι ἐλεγε ἄλλα τῶν ἄλλω. "Ομως πάλι τὴ νύχτα, σὰ σώπαιναν οἱ κουβέντες καὶ οἱ θόρυβοι τῆς μέρας καὶ μόνο τάγιοκάντηλο εἶχε τὸ ματάκι του ἀνοιχτὸ μπροστὰ στὸ κονοστάσι, οἱ ἀνέμοι κατεβαίνουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ σφυρίζανε δυνατὰ τραγούδια στὰ σκοινιὰ τῆς «Παναγιᾶς». Καὶ τὰ μεγάλα πανιά της φουσκώνανε, τσιτωμένα* ἀπὸ τὸν πελαγίστο ἀγέρα, γιὰ λαλαδίζανε* χαρούμενα καὶ ζωντανὰ καὶ χτυπιούντανε πάνω στὰ ξάρτια, σὰ φτεροῦγες ἀνυπόμονες γιὰ τὰ πλατιὰ πετάγματα. Τότες ἡ «Παναγιά» πηλαλοῦσε πάνω στὰ κύματα καὶ τὰ καβαλίκευε, δὲ θαλασσομάχος της βουτοῦσε καὶ σηκωνότανε πάλι στὸ στέρνο τῆς θάλασσας, κι ἡ καρυδένια γοργόνα γελοῦσε κατάμουτρα στὶς κακοκαιρίες, καὶ τὶς ἔφτυνε. "Εσκυβε ἄφοβη ὡς τὸ χάος τοῦ ἀπατου νεροῦ μὲ τὶς μαβιές χάντρες τῶν ματιῶ της καὶ πάλι σηκωνόταν ὀλάκερη ἔξω ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ κοίταζε τὰ σύννεφα καὶ πάντα γελοῦσε κουτά καὶ μυστηριώδικα.

Κι ό καπτα — Μανώλης πάνω στὸν ὑπνο του ἀναταραζότανε καὶ πάλευε μὲ τὰ στοιχειά, καὶ δὲν ἄφηνε ἀπὸ τὰ χέρια τίς καβίλιες* τοῦ τιμονιοῦ, κι ἔδινε τὰ ὅρντινα μὲ τὴ μπερδεμένη του γλῶσσα.

— Μάϊνα φλόκο! Μάϊνα παπαφίγγο!

Μιὰ νύχτα σηκώθηκε τὸ κακὸ κι ἔξω ἀπὸ τὶς ὁνειροφαντασίες τοῦ γέρου. Μιὰ ὀγριονοτὶὰ ἥτανε, ὄργὴ Θεοῦ. Ξερίζωσε ἀράδα τὶς λεῦκες καὶ γιόμισε τοὺς δρόμους ἀπὸ κεραμίδια καὶ ξεπαρταλωμένα παραθυρόφυλλα. Οἱ ναυτικοὶ σηκώθηκαν μᾶρα μεσάνυχτα ἀπὸ τὸ στρῶμα τους, καὶ τρέχαν ἀλαφιασμένοι νὰ σιγουράρουν τὰ καίκια τους. Τὸ λιμάνι γιόμισε φωνές καὶ τσιριξίες, καὶ τὰ λαδοφάναρα, πλῆθος, πήγαιναν κι ἐρχόντανε μέσα στὸ πυκνὸ σκοτάδι, καὶ κανένας δὲν ἔβλεπε τὸν ἄλλο, καὶ κανένας δὲν ἥξερε τί γινόταν μέσα σ' αὐτό, τὸ παράξενο καὶ ἄγριο πανηγύρι. Τὰ καίκια χτυπιούντανε τόνα πάνω στ' ἄλλο, τρακάρανε πάνω στὶς πέτρες τοῦ μουράγιου, κι ἄκουγες μέσα στὸ χαλασμὸ κεῖνο νὰ τσακίζουνται καὶ νὰ βογγοῦν τὰ πλεούμενα, σὰ ζωντανὰ ποὺ τὰ χτύπησε θεομηνία. Οἱ γυναῖκες γονάτισαν καὶ μαδιούντανε καὶ παρακαλοῦσαν μὲ δυνατές φωνές τὸν "Αι — Νικόλα. Τὸ πιάνει τὸ λιμάνι μας ἡ ἄτιμη Νοτιά. Χύμηξε μέσα ἔτσι ξαφνικὰ σὰ δρόλαπτας, καὶ τάκαμε ξύλα μαδέρια ὅλα. Ἡ «Παναγιὰ» ἥταν ἀπὸ τὰ πρῶτα ποὺ τσακίστηκαν, δαρμένα στὸ μῶλο. Τὸ πρώι σὰ φωτισε, ἡ θάλασσα ἥτανε κάλμα, νὰ κεντήσης ἀπάνω μὲ μετάξια. Ἀνάμα τὰ νερά, ποὺ ὅλη τὴ νύχτα κακούργεψαν κι ἔκαψαν καρδιές καὶ φαρμάκωσαν φτωχὰ σπίτια. Τὸ λιμάνι ἔπηξε, γεμάτο τσακισμένα καραβόξυλα.

‘Ο μοῦτσος ἥρθε στὸν καπτεάνιο μὲ τὸ χέρι κρεμασμένο στὴ φασκιά, μὲ τὰ μοῦτρα πιὸ κρεμασμένα.

‘Ο καπτα — Μανώλης πάλι δὲ βλαστήμησε. Χλώμιασε μονάχα πολὺ σὰν τὸν εἶδε, ἔγινε πιὸ κίτρινος ἀπὸ τὴ νιτσεράδα* του. Εἴπε μὲ δυσκολία.

— Τί μποροῦσες καὶ σύ, καὶ γὼ κι ὁ κόσμος οὔλος...” Ήτανε τὰ συντέλεια... Δόξα νάχη ό Μεγαλοδύναμος...

“Υστερα ἀπὸ λίγο σήκωσε τὸ φρύδι καὶ ρώτησε.

— Πάει ὅλο, ἔ; Σκόρπισε σύξυλο...

Τὸ παιδὶ χαμήλωσε τὰ μάτια, βουρκωμένα.

‘Ο γέρος ξαναρώτησε.

— Η Παμπούκα;

'Ο μοῦτσος σήκωσε τὸ κεφάλι.

— "Επεσε τὸ μπομπρέσο*" καὶ τὴν ἔλιωσε...

'Ο καπτα — Μανώλης κουνοῦσε γρήγορα τὸ κεφάλι ἀπάνω — κάτω, μόλις ἄρχισε νὰ μιλήσῃ τὸ παιδί. Τόξερε πώς ἔτσι θάπρεπε νὰ γίνη μὲ τὴ γριά Παμπούκα, τὴ μοναδικὴ ψυχὴ ποὺ δὲν πρόδωσε τὸ καράβι.

Λογάριασε τὸ Μοῦτσο, ἔσυρε τὸ πουγγί του, ποῦχε κρεμασμένο στὸ λαιμό, καὶ τὸν ἐπλήρωσε. Τούδωσε κι ἔνα καλὸ ρεγάλο* τὴν ὥρα ποὺ τὸ παιδί ἔσκυψε νὰ φιλήσῃ τὸ χέρι του.

— Αἵντε στὴν εὐκή τοῦ Θεοῦ.

'Ο μικρὸς κινήθηκε νὰ φύγη, κατόπι σταμάτησε δίβουλος. Γύρισε τὸ κεφάλι.

— Τὰ μαδέρια καὶ τὰ σανίδια; ρώτησε.

'Ο καπετάνιος ἀπάντησε χωρὶς δισταγμό.

— Δικά σου. Χαλάλι σου. Μονάχα τὴ γοργόνα μὴν ξεχάσης νὰ μοῦ τὴ φέρησ.

Τοῦ φέρανε τὸ χοντροκάμωτο εῖδωλο. "Εβαλε καὶ τὸ στῆσαν ἀντίκρυ στὸ γιατάκι του, νὰ τὸ βλέπη. 'Η μαύρη φιγούρα τὸν κοίταζε μὲ τὶς γαλάζιες χάντρες τῶν στυλωμένων ματιῶ της καὶ τοῦ χαμογελοῦσε μὲ τὸ αἰνιγματικό της χαμόγελο καὶ τῆς χαμογελοῦσε κι αὐτός. Τόπε καὶ τὸ ξανάπτε ἐπίμονα. Σὰν πεθάνη, νὰ βάλουνε τὴ γοργόνα πάνω στὴν κάσσα του: τ' ἄκουσαν;

Τρεῖς μέρες ὕστερ* ἀπὸ τὸ χαλασμὸ ἥρθε ἡ δεύτερη προσβολὴ νὰ τὸν ἀποτελείωσῃ. Πρόφτασε καὶ μετάλαβε. Σὰν ἥρθε ὁ παπάς γιὰ τὸ Μυστήριο, τὸν ἀνεσήκωσαν ἀπὸ τὶς μασκάλες, ν' ἀκουμπήσῃ τὸ ἀντιμήνσι στὸ σαγόνι του, νὰ καταπιῇ τὴ μετάδοση. Εἰδε ἀντίκρυ του τὴ γοργόνα. Τὸν κοίταζε πάντα μὲ τὰ μαβιὰ ψηφία τῶν ματιῶ της καὶ τοῦ χαμογελοῦσε. Τὴν κοίταζε κι αὐτὸς μὲ τὸ μοναδικό του μάτι. Συνεννοήθηκαν. Τὴν ἔδειξε μὲ τὸ φρύδι στοὺς τριγυρούντας καὶ ξανάπεσε.

— Μὴν τάστοχήσετε, εἶπε.

Ξεψύχησε κατὰ τὴν αὐγή, καὶ τὸ παραμιλητὸ ποὺ ἀπόμεινε στὸ στραβωμένο στόμα του ἤταν ἔνα ὅρντινο.

"Ηταν ἡ στερνή του παραγγελιὰ γιὰ σαλπάρισμα. Τάχα νὰ ξεπλευρίσῃ τὸ καράβι ἀπὸ τὸ μουράγιο.

— Ἄβάρα — ἄβάρα — ἄβάρα — ἄβάρα!

Τὸ ξόδι του τ' ἀκολούθησαν ὅλοι οἱ ναυτικοί, ὅλοι οἱ δικοί, ὅλο τὸ χωριό. Καὶ πάνω στὴν κάσσα του εἶχανε ξαπλωμένη τὴ φιγούρα τῆς «Παναγιᾶς».

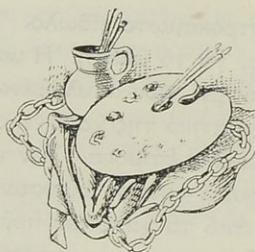
Ἡ γοργόνα χαμογελοῦσε καὶ σήκωνε πάντα ἀπόκοτα τὰ ξυλένια βυζιά της πρὸς τὸν οὐρανό, καὶ τὰ μαβιὰ μάτια της ἥτανε στυλωμένα πάλι, ἵσια μπρός, πρὸς τὰ γαλάζια ἐπουράνια. Ἀφοβά καὶ ἀνοιχτά.

«Ολα αὐτὰ μοιάζανε πάλι σαλπάρισμα γιὰ ἔνα μεγάλο ταξίδι σὲ μιὰ θάλασσα ἀλλιώτικη, ὅμως κι αὐτή, γαλάζια, κι αὐτὴ ἀπατη. Πάντα μπροστὰ ἡ γοργόνα τῆς πλωρης. Κι ὁ καππά – Μανώλης ἔκει. Στὸ πόστο του.

— Δόξα νάχη ὁ Μεγαλοδύναμος.

«Τὸ Γαλάζιο Βιβλίο»

Στράτης Μυριβῆλης

ΣΚΛΑΒΟΣ ΚΑΙ ΖΩΓΡΑΦΟΣ

Ι' Απὸ τὰ ὠραιότερα καὶ δυνατώτερα διηγήματα τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας εἶναι καὶ ὁ «Ἀπελλῆς» τοῦ Κ. Θεοτόκη, Εἶναι ὅμως τόσο μακρὸ καὶ τόσο τραγικό, ποὺ δύσκολα θὰ μποροῦσε νὰ περιληφθῇ σὲ N.E. Ἀραγγώσματα. Ἐν τούτοις παραθέτομεν ἀπὸ τὸ ποῶτο μέρος ἔνα του ἀπόσπασμα, ποὺ εἶναι αὐτοτελὲς κομμάτι, στὸ δρόπο καταφαίνεται ἡ μεγάλη δημιουργικὴ δύναμι τοῦ συγγραφέα. Στὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ λάμπον τὴ μεγάλη πατριωτικὴ καρδιὰ τοῦ σκλάβου Διονυσόδωρου, ἡ τρυφερὴ στοργὴ τῆς ἀδελφῆς του καὶ ἡ ἀκατανίητη ἀφοσίωσις καὶ ἀγάπη στὴν τέχνη τοῦ μεγαλυτέρου ζωγράφου τῆς Ἀρχαιότητος Ἀπελλῆ. Δὲν θὰ νιώσωμε δύμως τὸ Διοσυσόδωρο, ἃν δὲν θυμηθοῦμε

τί μήσος ἄγριο χώριζε στὴν ἀρχαία ἐποχὴ τῇ μιὰ ἐλληνικῇ πόλι οὐ πόλι τὴν ἄλλη καὶ πόσο στενὴ τοπικιστικὴ συνείδησι εἶχαν οἱ ἀρχαῖοι "Ἐλληνες, ποὺ ζημίωσε πολλάκις ἀνεπανόρθωτα τὸν ἐλληνισμό.

'Υπόθεσι τοῦ διηγήματος: "Οταν δὲ Μ. Ἀλέξανδρος ὑπόταξε τὴν Θήβα καὶ τὴν κατάστρεψε, πῆρε αἰγμαλῶτον μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν ἀρχοντα Διονυσόδωρο καὶ τὴν ἀδελφήν του Καμπάσπην Ἡ Παγκάσπη. Οἱ ζωγράφος Ἀπελλῆς,* ποὺ παρακολούθησε τὸν Ἀλέξανδρο ἔλαβε ἀπὸ αὐτὸν ὡς δῶρο πολύτιμο τὴν Καμπάσπη, ποὺ τὴν νυμφεύτηκε, ὅπως ἀναφέρεται, ἐνῷ δὲ Διονυσόδωρος ἔμενε σκλάβος τοῦ Περδίκκα, στρατηγοῦ τοῦ Μ. Ἀλέξανδρον. Ἡ Καμπάσπη παρακάλεσε τὸ ζωγράφο νὰ μεσολαβήσῃ νῦν ἀφήσουν ἐλεύθερο τὸν ἀδελφό της. Οἱ Ἀπελλῆς ἔπεισε τὸν Ἀλέξανδρο νὰ τὸν χαρίσῃ τὸ σκλάβο, γιὰ νὰ τὸν χαρίσῃ καὶ αὐτὸς μὲ τὴν σειρά του στὴν Καμπάσπη. Ἔτσι ἔθασε δὲ Διονυσόδωρος στὴν Ἔρεσο, ὅπου εἶχε στήσει τὸ ἐργαστήριο του δὲ Ἀπελλῆς. Ἡ ὁμορφιὰ ὅμως τοῦ Διονυσόδωρον ἦταν τόση, ὥστε ὁ ζωγράφος τὸν κράτησε νὰ τὸν χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπο στὸ μεγάλο ἔργο του «Προμηθεὺς δεσμώτης», ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν τροφερή ἀδελφική στοργὴν τῆς Καμπάσπης.

'Αλλὰ γιὰ νὰ είναι τὸ ἔργο του, ἀθάνατο ἔργο τέχνης χρειαζόταν δὲ Ἀπελλῆς σχι μόνο τὸ τέλειο σωματικὸ κάλλος τοῦ Διονυσόδωρον, ἀλλὰ καὶ δόλο τὸ ψυχικὸ ἄλγος «ὅλο τὸ μεγαλεῖο στὸν ἀνώτατο πόνο τοῦ αἰώνιου ψυχομαχήτου», ποὺ δὲν ἐλπίζει οὔτε θάνατον» τοῦ Προμηθέως. Γένιοντὸ μὲ λύτη τον βέβαια, ὑπέβαλε τὸν ἄτυχο σκλάβο σὲ ὅμοια μὲ ἐκεῖνον βασανιστήρια, ὥστε νὰ ἔχῃ ζωντανὴ εἰκόνα τοῦ βασανιζομένου στὸν Καύκασο ἡμιθέουν. Τὰ βασανιστήρια εἴχανοι θήσαν καὶ στοὺς βράχους τοῦ βουνοῦ Τμώλου, ὅπου δὲ ζωγράφος ἔδωσε τὴν τελειωτικὴ μορφὴ στὴν εἰκόνα του, μὰ τούτη τὴν στιγμὴν ἔεψήκησε δὲ Διονυσόδωρος καὶ ἔπεισε κάτω στὸν γκρεμό παρασύροντας καὶ τὴν ἀδερφή του, ποὺ τὸν ἀγκάλιαζε στὸ ψυχομάχημά του.]

Τὴν ἄλλη αὐγὴ δύο στρατιῶτες Μακεδόνες ἔφεραν στὸ μετόχι τοῦ ζωγράφου τὸ Θηβαϊκὸ σκλάβο καὶ τὸν παράδιναν τοῦ πορτάρη. Οἱ Διονυσόδωρος εἶχε πέδες στὰ πόδια καὶ σίδερα στὰ χέρια κι ἦταν ντυμένος μὲ καινούργια κι ἀξιαζούμενη πορφύρα, καθὼς εἶχε διατάξει δὲ Ἀλέξανδρος, μὰ ξεσκισμένη σ' ὅλα τὰ μέρη.

— Τί τὸν θέλει αὐτὸν τὸν ἄκαμάτη; ρώτησε ἔνας ὀπίστης στρατιῶτες τὸ δοῦλο τοῦ Ἀπελλῆς· κοίτα πῶς κατάσκισε τὸ φόρεμά του στὸ δρόμο.

— Εγώ, εἶπε ὁ ἄλλος στρατιώτης, δὲ θᾶδινα οὔτε ἔνα δίδραχμο γιὰ νὰ τὸν ἀγοράσω· καὶ ἀντὶ ἔδινα κάτι, θὰ τὸν ἔπαιρνα μόνο γιὰ νὰ τὸν τυμπανίσω τὴν δεύτερη μέρα· τὸν Περδίκκα τὸν τυράννησε ὁ ἀνυπόταχτος.

— Βάρβαρε, εἶπε ὁ Διονυσόδωρος θυμωμένος κοιτάζοντας λοξὰ τὸ στρατιώτη.

Ἐτοῦτος πρόστεσε:

— Οὔτε τὸ μαστίγιο δὲν τὸν ἔστρωσε. Κακὸ σκοτωμό, Διονυσόδωρε, στ' ἀργαστήρι τοῦ ζωγράφου. Κι ἐγέλασε.

Οἱ δύο στρατιῶτες ἔφυγαν σὲ λίγο, καὶ ὁ πορτάρης ἔμπασε τὸ Θηβαϊο στὸ ἀργαστήρι τοῦ Ἀπελλῆ, ποὺ δούλευε κατὰ τὸ συνήθειο του τὴν εἰκόνα τοῦ Μεγάβυζου.*

‘Ο Διονυσόδωρος κοίταζε μὲ περιέργεια γύρω του καὶ ὁ ζωγράφος σήκωσε τὰ μάτια καὶ τὸν εἶδε. ‘Η φωνή του φανέρωσε ξάφων μιὰ βαθειὰ συγκίνησι· ἀνανοήθηκε, πὼς ὁ Διονυσόδωρος ἔμοιαζε τῆς ἀδελφῆς του, μὰ πὼς ἀκόμα ἀνώτερη ἦταν ἡ ἀντρίκεια ὅμορφιά του.

Τὸν ξέταξε τώρα ξετιώντας μὲ γνῶσι τοῦ κορμιοῦ τὰ πιθέματα: ἦταν ἀντρας τριανταδύο χρόνων, σημειωμένος ἀπὸ τὴν ἀτυχία. Τ’ ὀχτένιγα μαλλιά, μακριὰ καὶ σγουρά, κατέβαιναν μαῦρα, σὰν κοράκου φτερά, πάνου στὸν δόμο του καὶ σκορπίζονταν στὸ μέτωπο, ποὺ μαρτυροῦσε βαθείες καὶ κατάκαρδες ἔγνοιες. Τὰ μαῦρα του μάτια ἀνήσυχα, στρογγυλὰ εἶχαν τῆς νύχτας τὸ μυστήριο, τῶν ἄστρων τὴν ἀναλαμπή, κι ἦταν σκοταδερὰ καὶ λυπημένα· τ’ ὅμορφο πρόσωπό του τὸ στόλιζε μαῦρο γένι πυκνὸ καὶ σγουρὸ καὶ τὰ χεῖλια του ἦταν ἀχνοκόκκινα, παχιά, καὶ μαῦρα, γιομάτα πιθυμίες, ἀγέλαστα. Κι εἶχε τὸ τραγικὸ παράστημα τοῦ ἥρωα· ἡ πολύτιμη χλαμύδα κρεμόταν κουρελιασμένη ἀπὸ τοὺς πλατιοὺς ὕμους, κι ἄφηνε νὰ φαίνεται ὀλάκερο τὸ τριχωτό, ἀγαλματένιο κορμί, τὰ στήθια ποὺ φούσκωναν, καθώς ἔπαιρνε πνοή, τὴν κοιλιά, ποὺ ἔμπαινε μέσα, τὰ στρογγυλὰ μουσκουλωμένα μεριά του, ποὺ ἔδειχναν ἀσυνήθιστη δύναμι, τὶς σκληρές ἀντζες,* καὶ τὰ πόδια, ποὺ ἦτανε καλοκάμωτα καὶ ποὺ ἐκινιόνταν μ’ εὐγενικιὰ περπατησιὰ σημαδεμένα ἀπὸ τὶς πέδες.

‘Ο Ἀπελλῆς κοίταζε ἀχόρταγος τὸν περήφανο Θηβαϊο καὶ τοῦπε:

Μήν ἥσουν βασιλέας;

— Ὁχι ἀποκρίθηκε μὲ τραχύτητα· ἥμουν ἐλεύθερος “Ελληνας, ἥμουν Θηβαῖος” καὶ τώρα σκλάβος σου, ὡς λένε. Γιατί μ’ ἀγόρασες; Ἄλλα προτιμῶ ἐσένα παρὰ τοὺς Μακεδόνες, ποὺ μ’ ἔξουσίαζαν· θᾶμαι γλυκώτερος μαζί σου.

'Ο Ἀπελλῆς συνῆρθε τότε ἀπὸ τὴ συνέπαρσί του καὶ θυμήθηκε τὴν Καμπάσπη καὶ τὴν φύναξε.

— Πᾶς, εἶπε δὲ Διονυσόδωρος μὲ βραχνὴ φωνὴ καὶ μὲ σκοτεινὸν βλέφαρον ἔδω εἶναι ἡ ἀδερφὴ μου; Ὡς θεοὶ προστάτες τῆς Θήβας, ς ἄδικες μοῖρες τῆς Ἑλλάδας!

Καὶ τώρα ἀπὸ μιὰ πόρτα, ποὺ ἔδινε στὸ γυναικωνίτη φανίστηκε ἡ Καμπάσπη, ντυμένη μὲ σκουτιὰ ἐλεύτερης γυναικός, τρέμοντας ἀπὸ συγκίνησι καὶ μὲ χαμόγελο εύτυχίας στὰ χείλια. Ἦθελε νὰ ριχτῇ στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀδερφοῦ της. Μὰ σταμάτησε παγωμένη· τὰ μάτια της πλημμύρισαν δάκρυα, καθὼς ξάνοιγε τὴν ἀχνισμένη ὅψι τοῦ ἀδερφοῦ της, τὸ σκοτεινὸν καὶ βαθὺ ἀνάβλεμμά του. Μ' ἀδιήγητη γλυκάδα στὴ φωνή, πρόφερε ταπεινά:

— Διονυσόδωρε, δύστυχε, γυιὲ τῆς μάνας.

'Ο Θηβαῖος συγκινήθηκε.

— «Ποιός τὸλεγε, εἶπε σηκώνοντας μ' ἔμφασι τὸ χέρι ἀδιάφορος γιὰ τοὺς ἄλλους, ποὺ ἄκουαν, ποιὸς τὸλεγε πώς ἡ γενιὰ τοῦ Κάδμου, τὸ στόλισμα τῆς Ἑλλάδας, θὰ ὑπόφερνε τέτοιο κατατρεγμό;» Καὶ ἀκούοντας δὲ ἕδιος τὰ βροντερά του λόγια ἄναφτε· καὶ μὲ βραχνότερη φωνὴ καὶ μὲ σοβαρώτατο πρόσωπο ξακολούθησε. «Ὦς καὶ γὼ σκλάβος εἰμαι· καὶ τὰ κρέατά μου εἶναι σημαδεμένα ἀπὸ τὰ σκοινιὰ καὶ ἀπὸ τὰ μαστίγια, καὶ ἡ ψυχὴ μου εἶναι ἐλεύτερη καὶ ἀνυπόταχτη· τ' ὅνειρό μου εἶναι ἡ ἐκδίκησι καὶ ἡ ἀποστασία. Γιὰ τοῦτο ζῶ. Κι ἔνα δαιμόνιο μιλεῖ μέσα μου καὶ μοῦ λέει, πώς εἶναι τρανὴ ἡ τύχη μου καὶ μεγάλη, πώς οἱ σύγχρονοί μου εἶναι ἀδύναμοι μοναχοί τους, πώς θάμαι τὸ βοήθειο καὶ δὲκτικητής τους· γιὰ τοῦτο ἐλπίζω. Οἱ μηχανές μου θὰ δουλέψουν μιὰ μέρα, καὶ οἱ μυριάδες Μακεδόνες ποὺ πάτησαν τὴν πατρίδα μου, θ' ἀφανιστοῦν ἀπὸ τὸ χέρι μου. Μὰ ἡ ἕδια ποὺ βρίσκεις τὴ δύναμι;»

'Η Καμπάσπη ἔκλαιγε τρομαγμένη καὶ κοίταζε τὸν Ἀπελλῆ παρακαλώντας μὲ τὰ λευκότατα χέρια της. Διψοῦσε νὰ ὀρμήσῃ στὸν τράχηλο τοῦ ἀδερφοῦ της, μὰ ἡ μεγαλόπρεπη μιλιά του, ἡ τραγική του στάσι, ἡ γιορτάσιμη ἔμφασι τὴν ἐμπόδιζε. Μιὰ στιγμὴ ἔμεινε ἀμίλητη, παραμονεύοντας τὰ χείλια τοῦ ζωγράφου, ποὺ σαστισμένος κοίταζε τὴν καινούργια τιτανικὴ ὁμορφιὰ τοῦ Θηβαίου, τὸ κάλλος τῆς ἡρωικῆς του ψυχῆς, τὶς φωτεινὲς σπίθες τῶν ματιῶν του,

καὶ στὸ τέλος εἶπε μὲ τρυφερότητα: Γιὰ νὰ σ' ἐλευτερώσῃ σ' ἀγόρασε δὸ Ἀπελλῆς, δὲ κύριός μου, δὲ γλυκός.

Μ' ἀδιήγητη πίκρα ὁ Διονυσόδωρος ἔφερε τριγύρω τὸ βλέμμα, κοίταξε τὴν ἀδερφή του κι ἔπειτα τὸ ζωγράφο ρωτῶντας· κι ἀφοῦ τοῦτος δὲν τοῦ ἀπολογιόταν ἀμέσως, εἶπε, κάνοντας μορφασμὸ περιφρόνησης:

— Μὲ θέλεις γιὰ πρότυπο. Δὲ θὰ σταθῶ· ἡ ψυχὴ μου εἶναι ἐλεύτερη· σκότωσέ με καλύτερα.

— Ἐλευτέρωσέ τον, εἶπε ἡ Καμπάσπη πέφτοντας στοῦ ζωγράφου τὰ πόδια, βρέχοντας τὴν γῆ μὲ δάκρυα πολλά.

Καὶ σώπασαν ὅλοι. Κι οἱ χρωματοτρίφτες ἄφηκαν τὸ ἔργο τους καὶ κοίταζαν σαστισμένοι. Καὶ στὴν ἡσυχία, ποὺ ὄλομεμιᾶς βασίλεψε, δὲν ἀκουόταν παρὰ ὁ βροντερὸς ἀνασασμὸς τοῦ θυμωμένου σκλάβου, ποὺ ὀλόρθος κι ἀκίνητος, παρόμοιος μὲ ἄγαλμα, κοίταζε ψηλὰ ρίχνοντας κεραυνοὺς ἀπὸ τὸ βλέμμα του, καὶ τὸ λυγγιὸ τοῦ παραπόνου τῆς Καμπάσπης, ἐνῶ ὁ ζωγράφος μὲ καινούργια συγκίκινησι στὶς φλέβες τήραζε τὸν ὑπέρκαλλο σκλάβο, θαύμαζε, ποθοῦσε καινούργια τέρατα τῆς τέχνης του· φανταζόταν μίαν ἀπόγκρεμη τραγικὴ ὥραιότητα, ποὺ οὐδὲ ὁ ἵδιος δὲν μποροῦσε νὰ συλλάβῃ, ποὺ τὴν ὑπωψίαζε ὅμως ἀφανέρωτη μπροστά του, καὶ ποὺ ἦθελε νὰ τὴν ἐπιδείξῃ στὴν ἀνθρωπότητα, ἐξηγώντας ἔτσι τὰ τρίσβαθα μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ τῆς δημιουργίας. Καὶ γευόταν μ' αὐξανόμενη συγκίνηση τὴν τραγικὴ ἀπόλαυψι καὶ ἀνακατώνονταν μέσα στὸ εἶναι του ἴδεες μεγάλες, ἀσύστατες ἀκόμα, δύνειρα γιὰ πλάσματα καινούργια καὶ ἀφύσικα, γιὰ τόνους καινούργιους κι ἀνεφάνταστους, γιὰ δύλυμπιακὲς ἀρμονίες, ποὺ ποτὲ δὲν εἶχαν παρασταθῆ· δὲ κάμπτος τῆς εἰκόνας ἥταν ἡ πλάση, ἡ καλλονή της μουσική, ὁμορφιά της ἡ τραγικὴ ἀρμονία. Στὸ τέλος φώναξε:

— Είμαι στὸν "Ολυμπο! Εἶσαι Θεός, Διονυσόδωρε· μὴν ἀφανίσῃς τὴν τέχνη μου μὲ τὴν ὄργη σου." Ω, πόσο μεγάλος ἥρωας εἶναι δὸ Ἀλέξανδρος καὶ στὴν "Ἐφεσο ἀλαλάζοντας θυμίασαν τὴν εἰκόνα μου, καὶ τ' ἀλογα χλιμίντρησαν*" χαιρετῶντας τὸ περήφανο ἄτι τοῦ καταχτῆ· στὸ ζωγραφισμένο μέτωπο ὁ κόσμος μάντεψε τοὺς ὑπεράνθρωπους σκοπούς, τοὺς ἀπατους πόθους τοῦ ἥρωα, τὴν ἀχορταγία γιὰ δόξα, τὴν ἀμέτρητη εύτυχία τοῦ ἀνθρώπου, πούχει μέσα του τὴ φλόγα τοῦ θείου. Μὰ τί εἶναι ἡ εἰκόνα μου μπροστὰ σ' ὅ,τι ἀπὸ

μένα ζητάει τώρα ή τέχνη μου; "Αχ! Διονυσόδωρε, ὅτι βλέπει σ' ἐσένα ή ψυχή μου είναι τὸ ἄπειρο· ἐσύ σαρκώνεις τὸν πόθο τῆς ἀνθρωπότητας, ποῦναι σκλαβωμένη ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, ποὺ ποθεῖ τὸ ἀνεύρετο ἔλεος, ποὺ χτυπιέται μέσα στ' ἄγνωστο, στὸ μελλάμενο, φοβισμένη δίνοντας ἀκρόασι σὲ πλάνες ἐλπίδες. Διονυσόδωρε, εἴδα τὸν πόνο σου.

—'Ελευτέρωσέ τον δεήθηκε σπλαχνιστικά ή Καμπάσπη· ἡ ἀπελπισία μοῦ ραγίζει τὴν καρδιά.

'Ο Ἀπελλῆς τῆς χαμογέλασε, δίνοντας μ' ἓνα νόημα ὑπόσχεσι καὶ ή Καμπάσπη στηκώθηκε καὶ φίλησε τὸ χέρι τοῦ ζωγράφου. Μὰ δὲ Διονυσόδωρος βλέποντας ἐγίνη κατακόκκινος, χτύπησε μὲ τὸ πόδι τὴ γῆ, καὶ ἀφρὸς βγῆκε ἀπὸ τὰ μισάνοιχτα χείλη του. 'Ως τόσο τὰ μάτια τοῦ ζωγράφου κοίταζαν τὸ ἀνάγλυφο τοῦ Λύσιππου,* τὸν τυραγνυισμένο Προμηθέα· κι εἶπε

— Εἶναι ὅμοιός του· νά την ἡ μεγάλη τραγῳδία, ποὺ ἡ ψυχή του ὑπωφίασε. Αὔτὸς ὑπόφερνε γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, τὴν πατημένη, τὴν πονεμένη, τὴν ἀνησύχαστη, καὶ σὺ γιὰ τὴ σκλάβα σου πατρίδα, τὴ ρειπιασμένη Θήβα· νά την ἡ τραγῳδία στὸ πρόσωπό σου.

Καὶ στηκώθηκε μεγάλος, περήφανος, πανώριος, κι ἀπλώνοντας τὸ χέρι, εἶπε διατάζοντας.

— Θὰ σὲ ζωγραφήσω καὶ χωρὶς νὰ θέλης. Σοῦ χαρίζω τὴν ἀθάνατη ζωὴ τῆς Τέχνης.

'Ο Διονυσόδωρος ὅμως ἀγρίεψε· οἱ φλέβες τοῦ λαιμοῦ του καὶ τοῦ προσώπου γιόμισαν αἷμα κι εἶπε θυμωμένος πολύ:

— Γιατί, Καμπάσπη, παρακαλεῖς τὸν ἀνάξιο αὐτὸν ἀνθρωπο, τὸν πουλημένο τοῦ τύραννου τῆς πατρίδας σου; Πῶς μπορεῖ νὰ μ' ἐλευθερώσῃ, ἐμένα τὸ μεγαλύτερον ἔχτρο, τὸ μισητὴ τῆς δόξας ἐκείνου, ποὺ σκλάβωσε τὴν πατρίδα; Σκοτώσου ἐσύ, κι ἄφησέ με στὴν Τύχη μου.

"Η Καμπάσπη τὸν κοίταξε τρέμοντας:

— Διονυσόδωρε, τοῦπε, μοῦ λείπει ἡ ἀντρίκεια ψυχή σου. Μ' ἀρέσει ή ζωή.

— «Καταφρονεμένη» τῆς ἀποκρίθηκε καὶ σώπασε.

Οἱ ἄλλοι σκλάβοι ἔτρεμαν· γνώριζαν τὸν Ἀπελλῆ ἥμερο, μεγαλόψυχο, γενναῖο, μὰ κι εὐκολοθύμωτο· πῶς θὰ βαστοῦσε τὶς σοβαρὲς βρισιές τοῦ Διονυσόδωρου; Καὶ ἡ Καμπάσπη ἡ ἴδια ἔτρεμε

γιὰ τὸν ἀδερφό της. 'Ο ζωγράφος ὅμως δὲν ταράχτηκε· δὲν κατέβηκε ἀπὸ τὸ λαμπρὸ του ὄνειρο καὶ χαμογελώντας εἶπε:

— Πάρτε τον στὸ σπίτι μου, καὶ κανεὶς ἃς μὴν τὸν πειράξῃ, ἀλλὰ προσέχετε μή μοῦ χαλάσῃ τὶς ζωγραφιές.

'Ο Διονυσόδωρος τοῦρριξε ἔνα βλέμμα μέμψης, βγῆκε ἀκολουθῶντας τοὺς ἄλλους σκλάβους καὶ μὴν ἀφήνοντας κανένα νὰ τὸν ὀγγίζῃ, μὲ τὸ μέτωπο ψηλά, παρόμοιος μὲ σκλαβωμένο Τιτᾶνα.

'Ο Ἀπελλῆς τότε κοίταξε τὴν Καμπάσπη καὶ τῆς εἶπε:

— Πολὺ δὲ θᾶναι ἡ σκλαβιά του, θὰ τὸν ἐλευτερώσω, ἀφοῦ τὸν ζωγραφίσω.

Καὶ ἡ Καμπάσπη εὐχαριστημένη κατάκαρδα ἀπάντησε κοιτάζοντας τὸ ζωγράφο κατάματα.

— Μὲ τὴν ἄδειά σου πηγαίνω στὴν "Ἐφεσο νὰ προσφέρω εὐχαριστήρια στὴν ἐλευτερώτρα" Ἀρτεμη καὶ ν' ἀγοράσω φορέματα γιὰ τὸ Διονυσόδωρο.

— Ναί, τῆς ἀποκρίθηκε ὁ Ἀπελλῆς χαμογελώντας...

Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ διήγημα «ὁ Ἀπελλῆς»

K. Θεοτόκης

ΠΑΣΧΑ ΡΑΓΙΑΔΩΝ

'Εκείνη τὴ χρονιὰ ἡ Χριστιανοσύνη δὲν τὸ χάρηκε τὸ Πάσχα. «Τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, τὰ πάθη τοῦ λαοῦ Του» λέει μιὰ παροιμία.

Οἱ γιανίτσαροι, ξαγριεμένοι ποὺ τοὺς χτύπησε ὁ Βεζύρης ὁ Χαλίλ, στκώσαντας ἔξαφνα ἀκόμα πιὸ πολὺ τὸ κεφάλι, δὲ λογαριάζουντες κανέναν. Ρίξανε μιὰ φορὰ τὸ Σουλτάνο, διώξανε δυὸ Μεγάλους Βεζύρηδες, διωρίσανε δικούς τους.

Τὸ «καζάνι κυβερνάει» λέει μιὰ ἄλλη παροιμία, που θέλει νὰ πῆ
ὅτι οἱ γιανίτσαροι διευθύνουν ὅλα τὰ πάντα. Φόβος καὶ τρόμος γί-
νήκανε γιὰ τοὺς Βεζύρηδες καὶ γιὰ τοὺς Τούρκους μεγιστᾶνες. Θάνα-
τος καὶ χαλασμὸς γιὰ τοὺς ρωγιάδες.

Καὶ πῶς νὰ κοτήσῃ* πιὰ κανένας χριστιανός, νὰ πάη στὰ φα-
νερὰ νὰ λειτουργήθῃ γιὰ τὸ Πάσχα; Καὶ ποιά γυναίκα θὰ λαμπρο-
φορεθῇ καὶ θὰ βγῆ στὸ φῶς τοῦ ἥλιου;

Κρυφὰ καὶ γρήγορα, αὐγὴν — αὐγή, ὅρθρου βαθέος, ἢ ἀργά,
ἀργὰ σὰ νυχτώσῃ, οἱ ρωγιάδες, τὸ δουλωμένο γένος τῶν γραικῶν
ξεμυτίζει προσεχτικά, φοβισμένα, καὶ τρέχει βιαστικά, μὲ τὴν ψυχὴν
στὸ στόμα, σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς τέσσερις—πέντε ἐκκλησιές ποὺ ἀπομεί-
νανε μὲς στὴν τρανὴ τὴν Πόλη, πού 'χε «τὰ χίλια μοναστήρια»
τὸν παλιὸν καιρό.

Κι ἔλαχε ἔκεινη τὴν χρονιά, κοντὰ στὰ ἄλλα, νὰ πέσῃ τὸ Ραμα-
ζάνι* ἀπάνω στὴ Σαρακοστὴ καὶ Μεγαλοβδομάδα νά' ναι τὸ Μπα-
ιράμι.*

Νηστεία ἔχουνε οἱ Χριστιανοί, ἔχουνε καὶ οἱ Τούρκοι τὸ οὐλού-
τζι (νηστεία τοῦ ραμαζανιοῦ). Μὰ ἀν νηστεύουνε τὸ κρέας καὶ τὸ λά-
δι οἱ χριστιανοί, οἱ Τούρκοι δὲ βάζουνε ούδε μπουκιὰ στὸ στόμα,
γουλιὰ στὰ χείλη, ἀπ' τὴν αὐγὴν ὡς τὸ βράδυ. Μὲ τὸ κανόνι στὸ σύ-
θαμπτο τελεύει ἡ νηστεία. Καὶ τότες οἱ πιστοὶ τοῦ Μωάμεθ χάβουνε
μιὰν ἐλιὰ καὶ στρώνουνται στὸ ἐφτάρι (τὸ γεῦμα τοῦ ραμαζανιοῦ).

"Ολη νύχτα βαστάει τὸ φαγοπότι. Κι οἱ χριστιανοὶ τρέμουνε
ὅλη νύχτα. Γιατὶ ὅταν χορτάσουνε οἱ Τούρκοι, τότες τοὺς ἀνοίγει
ἡ ὅρεξη γιὰ αἷμα. Μὰ κι ὅταν εἶναι νηστικόι, πάλι ξαγριεμένοι τρι-
γυρνῶνται. Πάντα ἡ Χριστιανούσύνη φταίει, ἡ δόλια ἡ Χριστιανούσύνη.

Στὸ τέλος, Μεγάλη Τετάρτη ἀνήμερα, ἥρθε καὶ τὸ Μπαϊράμι,
τὸ σεκέρ — μπαϊράμ, ποὺ λένε. Φαγοπότι ὀλημερὶς κι ὀλονυχτίς,
κρέατα καὶ τραγούδια. Μεγάλη Τετάρτη, Μεγάλη Πέμπτη, Μεγάλη
Παρασκευή.

Κλαῖνε οἱ χριστιανοὶ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, τὰ πάθη τὰ δικά
τους. Μόνο ποὺ κλαῖνε στὰ κρυφά, κρυφὰ σταυροκοπιοῦνται, κρυφὰ
πᾶνε στὴν ἐκκλησιά, μὴν τύχη καὶ τοὺς ἀκούσουνε οἱ ἀπιστοὶ πάνω
στὸ γλέντι καὶ φανατιστοῦντε.

"Ετσι εἶναι, ὅχι μονάχα στοὺς μαχαλάδες ὅπου ζοῦνε ἀνάκατα
γραικοὶ καὶ τούρκοι, δίπλα ὁ ἔνας στὸν ἄλλο, μὰ καὶ στὶς συνοι-

κίες όποιύ 'ναι μόνο γραικοί, μονάχα ρούμιδες, στὸ Μπαλουκλή στὸ Φανάρι.

Τέσσερις, πέντε εἶναι ὅλες—ὅλες τώρα οἱ ἐκκλησίες στὴν Πόλη. Πρώτη ὅμως ὁ "Αι — Γιώργης τῶν Πατριαρχείων. Ἐκεῖ χτυπάει ἡ καρδιὰ τῆς Χριστιανοσύνης, φτωχὴ καὶ τυραγνισμένη.

Τὴν Πέμπτην ἥρθαν οἱ ραγιάδες ν' ἀκούσουνε τὰ Δώδεκα Εὐαγγέλια, Παρασκευὴ συρθήκανε κάτω ἀπὸ τὸν ἀνθισμένον Ἐπιτάφιο, Σάββατο εἴπανε τὸ πρῶτο Χριστὸς ἀνέστη καὶ φιληθήκανε. Καὶ σήμερα, Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, τ' ἀπομεσήμερο, Λαμπρὴ καὶ Κυριακὴ καὶ τοῦ Θεοῦ ἡμέρα, θὰ γίνη σὰν καὶ κάθε χρόνο ἡ λειτουργία τῆς Ἀγάπης. Ἔτσι γιορτάζουνε στὰ Πατριαρχεῖα τὸ Πάσχα τῶν ραγιάδων.

"Ἐρχονται ὅπ' ὅλους τοὺς μαχαλάδες κι ὅπ' ὅλες τὶς γειτονίες, ἀμίλητοι, φοβισμένοι, χαρούμενοι, νὰ ψάλλουνε τὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου. Συνάζονται καὶ σπρώχνονται μέσα στὸν "Ἄγιο Ναό, γιατὶ θὰ λειτουργήσῃ ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης.

Δὲ σήμαναν καμπάνες. Ποιός θὲ νὰ τὸ ἔλεγε, περαστικὸς μπρὸς στὰ Πατριαρχεῖα, πῶς ἔκει μέσα γιορτάζει σήμερα τὴν πιὸ μεγάλη της γιορτὴν ἡ Χριστιανοσύνη; Μόλις κι ἄν ξεχωρίζης ἔνα ἀσυνήθιστο πηγανέλα στὰ περιγυρνὰ σοκάκια, αὐτὸς εἶναι ὅλος. Φύλαγονται οἱ γραικοί.

"Ομως, μέσα στὸ προαύλιο καὶ στὴν αὔλη καὶ στὸ Ναὸ μέσα στριμώχνονται οἱ πιστοὶ γιὰ μιὰ θεσούλα. Λάμπει ὁ Ναὸς μ' ὅλους τοὺς πολυέλαιους, μ' ὅλα τὰ κεριὰ καὶ τὰ πολυκέρια καὶ τὶς λαμπάδες, μ' ὅλες του τὶς καντῆλες καὶ τὰ πολυκάντηλα ἀναμμένα. Λαμπτοκόπαει κι ἀστράφτει τὸ χρυσαφὶ τὸ φῶς.

Καὶ μπρὸς στὸ Ἱερὸ τὸ Βῆμα, στὸ τέμπλο τὸ ξυλόγλυπτο καὶ γύρω ὅπ' τὶς κολόνες ἀεροσέρνονται σὰν ἀνάλαφρο σύννεφο τὸ θυμιατὸ κι εἶναι γεμάτη εὐωδίες ἡ ἐκκλησιά, ὅλος καὶ πιὸ θερμές, ὅλος καὶ πιὸ βαρείες.

Λιώνουνε καὶ δακρύζουν οἱ λαμπάδες καὶ τὰ κεριά, λιώνει καὶ δακρύζει ἡ Χριστιανοσύνη.

«Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν...»

— Νεκροὶ κι ἐμεῖς, καὶ τάχα θ' ἀναστηθοῦμε καμιὰ μέρα; συλλογιόνται.

Λαμπροκοπάει κι ἀστράφτει ὁ Ναός, βαριὰ στολισμένος μὲ

τις μαλαμοκαπνισμένες είκόνες καὶ μὲ τ' ἀσημιὰ τ' ἀναθήματα, βα-
ριὰ φορτωμένος μὲ τοὺς δώδεκα πολύτιμους λίθους «τὸ σάρδιον, τὸ
τοπάζιον, τὸν σμάραγδον, τὸν ἄνθρακα, τὸν σάπφειρον, τὸν ἵασπιν,
τὸν ύάκινθον, τὸν ἀχάτην, τὸν χρυσόλιθον, τὸ βυρήλλιον καὶ τὸν
ὄνυχίτην».

Κι εἶναι γεμάτος τώρα ἀπὸ Δεσποτάδες κι Ἀρχιμανδρίτες
καὶ διακόνους μὲ τὰ χρυσοκέντητα ἄμφια. Στὸ θρόνο του ὁ Πατριάρ-
χης μὲ τὴ διαμαντοκόλλητη χρυσῆ μίτρα καὶ τὸν πολυσταύριο σάκ-
κο ἀπὸ βαθυγάλαζη στόφα ἀργυροχρυσοκεντημένη.

Ἀριστερά του κάθονται, στὴν ἐπίσημη σειρὰ τοῦ θρόνου του
ὁ καθένας, οἱ συνοδικοὶ οἱ συγχοροστατοῦντες, πρῶτος ὁ Καισα-
ρείας. Πολυσταύρια φελόνια ἀπάνω σὲ λευκὰ στιχάρια, ὡμοφόρια μὲ
τρεῖς πωλους, χρυσοπλούμιστα πετραχήλια ἐπιμάνικα, ψηλὲς σκα-
λιστὲς πατερίτσες καὶ μίτρες μαλαμοκαπνισμένες καὶ κεντημένες μὲ
πετράδια πολύχρωμα.

Ἄντικρυ στοῦ Πατριάρχη τὸ θρόνο στέκουν, ὀρθοὶ στὰ στασί-
δια τους οἱ μεγάλοι λαϊκοὶ ἄρχοντες. Πρῶτος, περαστικὸς ἀπ' τὴν
Πόλη, ὁ ὀσποδάρος* τῆς Μολδαβίας Μύρων Μπαρνόβσκι, καὶ δίπλα
του ὁ Μέγας Βόρνικος* τῆς Μολδαβίας Βασίλη Λούπου. Τοῦτος ἔδω
ἔχει σκληρὸ σουβλερὸ πρόσωπο σὰν τοῦ λύκου. Φοράει βαρυστο-
λισμένο κεντητὸ καφτάνι* μὲ γούνα πολύτιμη γύρω στὸ λαιμὸ καὶ
στὸν ποδόγυρο. Γούνινο καὶ τὸ βαρύ σκουφί του, μὰ τώρα τὸ κρα-
τάει στὸ χέρι κι ἔχει τὸ πρόσωπο σκυφτό.

Πίσω ἀπ' αὐτοὺς στέκουν οἱ ναζίρηδες (οἱ λαϊκοὶ ἄρχοντες τῶν
πατριαρχείων) ὁ Μέγας Λογοθέτης, ὁ Μέγας Σκευοφύλαξ, ὁ Μέγας
Χαρτοφύλαξ, οἱ ἄλλοι ὅλοι οἱ «ἐντιμότατοι κληρικοί», καθὼς τοὺς
λένε, κι ἃς μὴν εἶναι ἱερωμένοι. Φοράνε βαρείες, ἐπίσημες στολές,
ποὺν πέφτουν ἀπ' τοὺς ὄμους σὰ μανδύες πλουμισμένοι μὲ σειρήτια
καὶ μὲ γουναρικά.

Κι ὕστερα εἶναι ὀλόκληρο τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν, τὸ πλήρωμα
τοῦ Ναοῦ τὸ «Χριστεπώνυμον», οἱ ὄντρες δεξιά, οἱ γυναικες ἀριστερά.

«Χριστὸς ὀνέστη ἐκ νεκρῶν,
θανάτῳ θάνατον πατήσας...»

Οἱ ραγιάδες δακρύζουν. Συνήθισαν πιὰ στὰ βάσανα... μά, συν-
θήζονται τὰ βάσανα ποτέ; Μιὰ φορὰ τὸ χρόνο, ἐτούτη τὴν ἡμέρα,

τὴ Λαμπρή, ἀντικρύζουνε τὰ μάτια τους ἐνα ἐπίσημο μεγαλεῖο, ποὺ μόνο στ' ὅνειρο καὶ στὰ παραμύθια τόχουν εἰδωμένο. Θεέ μου, ἔτσι ἥμασταν, μὰ πιὸ λαμπρὰ καὶ πιὸ ἐπίσημα καὶ πιὸ μεγαλόπρεπα ἀκόμα χίλιες φορές, ὅταν ἡ Πόλη ἤτανε Βασιλεύουσα τῆς Χριστιανοσύνης κι ὁ Πατριάρχης λειτουργοῦσε μέσα στὴν Ἀγιά - Σοφιά!

Τώρα, μὲ τοῦτο τὸ πρόσκαιρο, τὸ κομματιασμένο ξαναζωντάνεμα τῶν περασμένων μεγαλείων τοῦ Γένους, ἀναταράζεται γιὰ μιὰ στιγμὴ ἡ ψυχή, λαχταράει ὁ λαός καὶ δακρύζει.

Ἄριστερά οἱ γυναῖκες, δεξιὰ οἱ ἄντρες. Στὴν παραζεσταμένη ἔκκλησιά, τὴν κορεσμένη ἀπὸ τὸ λιβανωτὸ καὶ τὶς ψαλμωδίες, μέσα στὸ ξάστραμμα τῶν πολυέλαιων καὶ τῶν ἀμφίων ἀναθαρρέψανε γιὰ μιὰ στιγμούλα οἱ χριστιανοί, τάχα πώς κάτι τοὺς ἀπόμεινε ἀκόμα. Κι αὐτοὶ ποὺ συνηθίσανε πιὰ ἀπὸ γενιές γενιῶν, νὰ ζοῦνε ώσταν ἀποθαμένοι, μὲ μιὰ φωνὴ τώρα, ἄντρες καὶ γυναῖκες, ύμνοῦνε τὸν Κύριο ποὺ ἀναστήθηκε «τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωὴν χαρισάμενος»..

Δὲν πολυμιλᾶνε. Κανένας δὲν πολυμιλάει ἐδῶ στὴν αὐλή, γιατὶ ἔξω ἀπὸ τὴν ἔκκλησιὰ σπάσανε τώρα ξαφνικὰ τὰ μάγια, ἐσβησε ἡ ὁνειροφαντασία μὲ τὸ ἀπόσωμα τῆς λειτουργίας κι ὁ λαός, ἐδῶ στὸν ἥλιο, στὸ φῶς τῆς μέρας ξαναβρῆκε κοντὰ στὴ μεγάλη χαρὰ τῆς Ἀνάστασης τὸ φόβο πού κρυφοφυλάει. Μπορεῖ νὰ τοὺς δοῦνε, ἔτσι συναγμένους ὅλους, καὶ νὰ ξαγριευτοῦνε οἱ Τοῦρκοι. Τέτοιες ὕσαΐσα παραμονεύουνε οἱ ἀπιστοί. Ἐπειτά, στὸν ἥλιο, ἐδῶ στὸ φῶς τῆς μέρας, κι ἃς εἶναι διάφανη, κι ἃς εἶναι ἀνοιξιάτικη, οἱ χριστιανοὶ βρήκανε ξανὰ μέσα τους τὸν παλιό, τὸν παραδαρμένο ραγιά, βλέπουν ξανὰ μπροστά τους τὸ φτωχικὸ χαμόσπιτο μὲ τὴ διπλοματαλωμένη πόρτα, νιώθουνε ξανὰ καὶ πάντα τὸ χτεσινὸ καὶ τὸ αὔριανὸ τὸ χτυποκάρδι, τὸ τρομαγμένο ξαγρύπνισμα καὶ τὸ λαχανισμένο ἀφούγκρασμα στοὺς ἀπόμακρους βρόντους...

“Ηλιος χύνεται παντοῦ, λαμπράδα τῆς Λαμπρῆς. Γιορτὴ εἶναι σήμερα τρισμεγάλη. “Ἄς ξεχαστοῦμε γιὰ λίγο! Εμπρός!

‘Ο λαός κινήθηκε καὶ σπρώχητκε κατὰ τὴ θύρα τοῦ Οἴκου. Ἐκεῖ, στὸ φτωχὸ κι ἀπεριποίητο, ἀνεβαίνουνε τὴ σκάλα γραμμὴ ὀλόκληρη, λιτανεία οἱ πιστοὶ καὶ μπαίνουνε καρδιαχτυπώντας στὸ Μεγάλο Συνοδικό.

Νά, ὁ Πατριάρχης. Κάθεται στὸ θρόνο του. Δίπλα, ζερβόδεξα, στέκουνε Δεσποτάδες καὶ Παπάδες καὶ Διάκοι μὲ τὰ χρυσοκέντητα,

τὰ βαρυστολισμένα τὰ ἄμφια. Πάλι γιὰ μιὰ στιγμὴ ξαναφαντάζει τὸ παλιὸ μεγαλεῖο, πάλι ξεγελιέται ὁ λαός. Σκύβει καὶ φιλάει τὸ μακροδάχτυλο τὸ χέρι τοῦ Πατριάρχη, κι ὁ Πατριάρχης μοιράζει στὸν καθένα ἀπὸ ἔνα κόκκινο αὐγό.

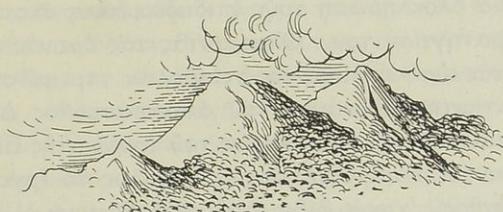
Πρῶτα περνάει τὸ ἀρχοντολόϊ, οἱ «μεγαλόσχημοι». Παίρνουν δῶρο τρία αὐγὰ δεμένα σὲ μεταξωτὸ μαντήλι. Ἐπειτα ἔρχονται οἱ ἄλλοι ὅλοι, ὁ λαός, περνᾶνε, σκύβουνε, φιλᾶνε τὸ χέρι, παίρνουν ὁ καθένας ἔνα κόκκινο αὐγό. Ἡ καρδιὰ χτυπάει, ἡ γλῶσσα στέγνωσε, εἶναι ἄφωνοι ὅλοι. Μόνο ὁ Πατριάρχης κάτι ψιθυρίζει, κάποιο μυστικό, ὡς δίνει τὴν εὐχή του σ' ἔναν—ἔνα.

Πῆρε τέλος καὶ τούτη ἡ τελετή, σκόρπισε ὁ λαός στὰ γύρω τὰ σοκάκια. Τὸ κανόνι χτύπησε μεσημέρι ἀπὸ ὧρα πολλή, κι οἱ τούρκοι εἶναι μαζεμένοι στὰ σοκάκια τους καὶ τρῶνε.

Σκορπίσανε γοργὰ οἱ χριστιανοὶ καὶ χάθηκαν, ἔτσι ὡς φεύγουν ἔνας — ἔνας, δυὸς — δυό, ἀφοῦ χειροφιλήσουν. Ξεχυθήκανε οἱ ραγιάδες, ἄλλοι πᾶνε στὶς Βλαχέρνες, ἄλλοι στὸ Μπαλουκλῆ, ἄλλοι πιὸ πέρα ἀκόμα, ὡς στὸ 'Επταπύργιο, μὰ πιὸ πολλοὶ χωνευτήκανε κατάμεστα στὴ Σταμπούλ, στοὺς τουρκομαχαλάδες. Καμπόσοι δρασκελήσανε τὸν Κεράτιο καὶ βγήκανε στὸ Γαλατᾶ κι ἀνηφορίσανε στὸ Πέρα.

'Απόσπασμα ἀπ' τὸ μνηστόρημα «Οἱ Μανδόνκοι»

Θ. Πετσάλης

ΜΑΧΑΙ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

Ἡ Πίνδος εἶναι συγκρότημα τραχέων, ἀποκρήμνων καὶ πανυψήλων ὁρέων. Τὸ αὐτὸ δρεινὸν συγκρότημα, ὃπου ἐγράφη τὸ ἀθάνατον ἔπος τῶν 'Ελλήνων πολεμιστῶν καὶ συνετρίβησαν τὸ πρῶτον τὰ ἐκλεκτότερα στρατεύματα τοῦ ὑπερφιάλου ψευδοκαίσαρος τῆς Ρώμης, ἐμφανίζεται σχεδὸν ἀδιάβατον λόγω τῶν ὑψηλῶν καὶ ἀπροσί-

των κορυφογραμμῶν Σμόλικα, Γράμμου καὶ Ἀρέννας (Σμόλικας ὑψόμετρον 2.635 μέτρα. Γράμμος 2.520 μέτρα. Ἀρέννα 2.420 μέτρα).

Ἐπὶ πλέον οἱ βαθείες καὶ ἀπόκρημνες δασώδεις χαραδρώσεις τοῦ συγκροτήματος, διασχίζονται ἀπὸ πολὺ λίγα δύσβατα μονοπάτια (γιδόστρατες) χωρὶς καμμίαν ἀποιλύτως συνοχὴν μεταξύ των, ποὺ ὁδηγοῦν εἰς τὰ ἀπρόσιτα καὶ χαίνοντα κάτω εἰς τὰς ἀβύσσους χείλη τῶν κρημνῶν, ὅπου ἔχουν στήσει τὰς φωλεάς των μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὑπερήφανοι οἱ ἀετοὶ τῆς Πίνδου. Ἀπὸ τοὺς κρημνούς αὐτούς καὶ τὰ ἀγριοκάτσικα ἀκόμη τῆς Πίνδου, ποὺ ζοῦν σὲ μεγάλα κοπάδια στὰ πυκνὰ ἀπὸ ὄξεις καὶ ἔλατα δάση της, ὅταν συχνὰ λαθέψουν στὶς ἀκροβατικές τους ἀναρριχήσεις καὶ σκοντάψουν, κρημνίζονται καὶ συντρίβονται στὰ βάθη τῶν ἀποκρήμνων χαραδρῶν, ἀμετρήτου βάθους.

Στὰ δύσβατα καὶ ἀπόκρημνα αὐτὰ φαράγγια, στὰ ἀπάτητα καὶ παρθένα δάση μὲ τὰ ἐλάφια, τὰ ἄφθονα ζαρκάδια, τὰ ἀγριογούρουνα καὶ τὰ ἀναρίθμητα κοπάδια λύκων, τσακαλιῶν καὶ ἄρκτων ἀκόμη, ἥτο ἀδύνατος ἡ χρησιμοποίησις ἵππων. Ἄλλὰ καὶ οἱ πεζοὶ μετὰ μεγάλων κινδύνων ἥδυναντο νὰ περάσουν.

Ο ἔχθρὸς προελαύνων διὰ τῶν διαβάσεων τοῦ Σμόλικα καὶ ἀπὸ Κονίτσης – Κερασόβου, εἰς Σαμαρίναν καὶ διαρκῶς κατερχόμενος εἰς Βωβοῦσαν μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ φθάσῃ τὸ ταχύτερον εἰς τὸ Μέτσοβον, προσεπάθει νὰ ὀλοκληρώσῃ τοὺς ἐπιδιωκομένους σκοπούς τοῦ σχεδίου τοῦ στρατηγείου του. Ὁλας αὐτὰς τὰς ὀρεινὰς καὶ δασώδεις ἐκτάσεις δὲν τὰς εὐρῆκεν ἀσφαλῶς ὁ εἰσβολεὺς στρωμένας μὲ τριαντάφυλλα. Στρατιωτικοὶ δυνάμεις τοῦ ἀποσπάσματος Δαβάκη ἥσαν σκορπισμέναι σὲ διάφορες τοποθεσίες τοῦ τομέως τῆς Πίνδου καὶ μολονότι ἀσήμαντοι παρηνώχλησαν σπουδαίως τὸ ἔργον τῆς προελάσεως τοῦ ἔχθροῦ, χωρὶς βέβαια νὰ κατορθώσουν οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ γενναῖοι, τελικῶς, νὰ ἐμποδίσουν τὰ σχέδια του. Ἐν τούτοις εἶναι ἐπιβεβλημένον καθῆκον νὰ ἔξαρθῃ, πρὶν εἰσέλθωμεν εἰς τὸ κύριον θέμα τῆς ἔξιστορήσεως τῶν μαχῶν τῆς Πίνδου, ὁ ἀπαράμιλλος ἥρωισμὸς καὶ ἡ αὐτοθυσία, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξαν οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ στρατιῶται οἱ ταχθέντες νὰ φράξουν μὲ τὰ γενναῖα τῶν στήθη τὸν δρόμον τοῦ εἰσβολέως.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς Ἰταλικῆς εἰσβολῆς, εἰς τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς τοῦ Γράμμου καὶ τοῦ Σμόλικα, εἰς τὸ δριμύτατον ψῦχος, ποὺ

ἐπεκράτει, προσετέθη καὶ ἡ πιτῶσις ἀφθονωτάτης χιόνος. Οἱ Ἰταλοί, ἐνθαρρυνθέντες ἀπὸ τὰς πρώτας των ἐπιτυχίας καταβάλλουν πείσμονας προσπαθείας νὰ ἔκδιώξουν τοὺς ὑπερασπιστὰς τοῦ ὑψώματος τῆς Κιάφας, ἀλλὰ χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα. Ἡ παραμονὴ ὅμως τῶν στρατιωτῶν μας ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τῆς Κιάφας καθίσταται προβληματική. Οἱ περισσότεροι ἀνδρες τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ Καφαντάρη εἴχαν καταστῆ πλέον ἄχρηστοι, μὴ δυνάμενοι νὰ κινηθοῦν καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ ὅπλα των, διότι ἐπαθον ἀπὸ κρυσταγήματα. Οἱ ὑπόλοιποι στρατιῶται ἡγωνίζοντο μὲ πεῖσμα καὶ ἀφάνταστον ἡρωισμόν, περιφρονοῦντες τὸν θάνατον καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὰ ὅποια ἥσαν περισσότερον ἀμείλικτα καὶ ἀπὸ αὐτὰς ἀκόμη τὰς σφαίρας. Ο διοικητὴς τοῦ ἀποσπάσματος Πίνδου ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν τῶν δυνάμεων τοῦ στηρίγματος Καζάνι — Μπούκας — Πάτωμα Σιουμολάζαρη εἰς τὸν ταγματάρχην Θωμᾶν Νικήταν, ὁ ὅπιος παραλαβὼν καὶ ἄλλους τρεῖς ἀξιωματικούς ἀνεχώρησε πρὸς Λυκορράχην διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τοποθεσίαν Μπούκα, ὑπὸ καταρρακτώδη βροχήν. Μίαν ὥραν μετὰ τὴν ἄφιξιν των οἱ Ἰταλοὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς τοποθεσίας Καζάνι — Μπούκα, μὲ ἔξαιρετικὴν σφοδρότητα. Παρὰ τὸ δύσβατον καὶ λίαν ἀνώμαλον ἔδαφος ὁ ταγματάρχης μὲ τοὺς συνοδεύοντας αὐτὸν ἀξιωματικούς κατώρθωσε νὰ φθάσῃ ἐπὶ τῶν κορυφογραμμῶν, ὅπου ἐμάίνοντο τὰ ἔχθρικὰ πυρά. Ἡ ἔχθρικὴ πίεσις διαφράγματος ἦξενε χρησιμοποιουμένων πυρῶν πυροβολικοῦ καὶ ἀφθόνων ὅλμων. Τὰ εύρισκόμενα ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς τμήματά μας ἤρχισαν νὰ κάμπτωνται καὶ νὰ παρουσιάζουν σημεία ὑποχωρήσεως. Ο ταγματάρχης Νικήτας, ἀντιληφθεὶς τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον τῆς ἀτάκτου ὑποχωρήσεως ἐκ τῶν θέσεών μας καὶ διαβλέπων τὸν κίνδυνον τῆς διασπάσεως τῶν ἀμυντικῶν μας γραμμῶν, ὅπότε ὁ ἔχθρὸς θὰ ἔφθανεν ἀνενόχλητος εἰς Ἐπταχώριον ἐσκέφθη νὰ ἀντεπιτεθῇ καὶ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν ἔχθρόν. Περιφρονῶν τὰ ἀφθονα πολεμικὰ μέσα πυρὸς τοῦ ἔχθροῦ, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν του καὶ μὲ κραυγὴς πατριωτικὰς τούς προσκαλοῦσε νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Ἡ ἡρωικὴ καὶ ἀπεγνωσμένη αὐτὴ προσπάθεια τοῦ ταγματάρχου Νικήτα, εἶχεν ως ἀποτέλεσμα τὴν ἀνακατάληψιν τοῦ ὑψώματος τῆς Μπούκας. Ο ἡρωικὸς ταγματάρχης, προσπαθῶν δρθιος καὶ ἀκάλυπτος νὰ τοποθετήσῃ ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς δύο πολυυβόλα, ἐδέχθη σοβαρὸν τραῦμα διαμπερές ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρός,

χωρὶς αὐτὸν νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ ἔγκαταλείψῃ τὴν μάχην, ἀποφασισμένος νὰ πέσῃ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς. 'Ο γενναῖος στρατιώτης ἀπέκρυψε τὸ τραῦμα του διὰ νὰ μὴν τὸ ἀντιληφθοῦν οἱ στρατιῶται του καὶ ἐσυνέχισε τὸν ἀγώνα.

'Αντιληφθεὶς ὅτι οἱ Ἰταλοὶ προσπαθοῦσαν νὰ ὑπερφαλαγγίσουν τὸ ὕψωμα, ὁ τραυματίας ταγματάρχης ἐνίσχυσεν ἐπειγόντως τὸν βραχῶδην αὐχένα Καζάνι, διὰ μιᾶς διμοιρίας πολυβόλων.

Οἱ ἄνδρες τῆς διμοιρίας ταύτης ὑπὸ βροχὴν ἔχθρικῶν πυρῶν κατώρθωσαν, ἀψηφοῦντες ὅλους τοὺς κινδύνους, νὰ ἔγκαταστήσουν τὰ πολυβόλα των καὶ νὰ σταθεροποιήσουν τὰς θέσεις των παρ' ὅλην τὴν ἔχθρικήν πίεσιν.

'Η μάχη διεξήγετο ὑπὸ ραγδαίων βροχὴν καὶ παρῆλθον πέντε ὥραι ἀπὸ τοῦ τραυματισμοῦ τοῦ ταγματάρχου, χωρὶς οὕτος νὰ ἐνδιαφερθῇ διὰ τὴν στοιχειώδη περιποίησιν τοῦ τραύματός του. Μόνον ἀφοῦ κατέπτωσε πλέον ἡ μάχη εἰδοποίησε τὸν διοικητήν του ὅτι ἐτραυματίσθη εἰς τὴν κορυφογραμμὴν τῆς Μπούκας κατὰ τὴν διάρκειαν ἀντεπιθέσεως, ἐπληροφόρησε δὲ αὐτὸν ὅτι αἱ θέσεις μας προσωρινῶς ἐσταθεροποιήθησαν καὶ ἐζήτησε νὰ ἀποσταλοῦν ἐνισχύσεις. 'Ο ταγματάρχης Νικήτας ἦτο δὲ πρῶτος τραυματίας ἀξιωματικὸς τῆς Ἰταλικῆς εἰσβολῆς. 'Ο ἡρωικὸς ταγματάρχης ἐκάλεσε ἔναν ὑπολοχαγὸν τοῦ ἀνέθεσε προσωρινῶς τὴν διοίκησιν τοῦ τάγματος καὶ ἀνεχώρησε ὑπὸ ραγδαίων βροχὴν πρὸς Λυκορράχην.

Αἱ σωματικαὶ του δυνάμεις ἤρχισαν καθ' ὅδὸν νὰ τὸν ἔγκαταλείπουν, ἀπὸ τριῶν δὲ ἡμερῶν ἦτο νηστικὸς καὶ τελείως ἄϋπνος. Ἐκτὸς τῶν ταλαιπωριῶν, τῆς βροχῆς, τοῦ ψύχους καὶ τῶν φοβερῶν πόνων τοῦ τραύματος ὑφίστατο τώρα καὶ τὴν ἀκατάσχετον αἰμορραγίαν, ἡ ὅποια τοῦ παρέλυε τὰς δυνάμεις.

Μόλις συρόμενος ἔφθασεν εἰς Λυκορράχην, ὅπου ἐπεδέθη τὸ τραῦμα του. 'Απὸ τὴν Λυκορράχην δὲ ταγματάρχης Νικήτας ἔφθασεν εἰς Ἑπταχώριον καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ νοσοκομεῖον Κοζάνης.

Μετὰ δύο περίπου μῆνας ἔθεραπεύθη καὶ ἐζήτησε ἐπιμόνως νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ὀχυρὰ τῆς Μακεδονίας καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ Φρούριον Ροῦπελ. 'Εκεῖ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῶν Γερμανῶν ἔπεσεν ἡρωικῶς μαχόμενος μὲ τὸ περίστροφον στὰ χέρια ὁ ἔνδοξος καὶ ἀξιος τῆς Ἐλληνικῆς Πατρίδος στρατιώτης.

« Σελίδες Δόξης »

Χρῆστος Κολιάτσος

ΔΙΑΓΓΕΛΜΑ
ΤΟΥ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Β.

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

‘Ο Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως σᾶς ἀνήγγειλε πρὸ δὲ λίγου ὑπὸ ποίους δρους ἡ ναυγκάσθημεν νὰ κατέλθωμεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας, ἐπιβούλευθείσης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν στιγμὴν εἶμαι βέβαιος, ὅτι κάθε “Ἑλλην καὶ κάθε Ἑλληνὶς θὰ ἐκτελέσωσι τὸ καθῆκόν των μέχρι τέλους καὶ θὰ φανῶσιν ἀντάξιοι τῆς ἐνδόξου ἡμῶν ἱστορίας.

Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεόν καὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς, τὸ ”Ἐθνος σύσσωμον καὶ πειθαρχοῦν ως εἰς ἀνθρωπος θὰ ὕγωνισθῇ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἔστιῶν μέχρι τελικῆς νίκης.

Ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν, τῇ 28 Ὁκτωβρίου 1940

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β.

ΠΡΩΤΟΝ ΠΟΛΕΜΙΚΟΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΣΤΑΤΗΓΕΙΟΥ

28 Ὁκτωβρίου 1940

Αἱ Ἰταλικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις προσβάλλουν ἀπὸ τῆς 6.30' σήμερον τὰ ἡμέτερα τμήματα προκαλύψεως τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς μεθορίου. Αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις ἀμύνονται τοῦ πατρίου ἐδάφους.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

(Εὐγενῶς παραχωρηθέντα ὑπὸ τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ Β. Ναυτικοῦ)

ΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΝΤΙΤΟΡΠΙΛΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΥΠΟΒΡΥΧΙΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟ·ΙΤΑΛΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ 1940-41

Εἶναι καθῆκον μου ως πρώτου Λόρδου τοῦ Ναυαρχείου νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὸ ἔργον τοῦ Ἑλληνικοῦ Β. Ναυτικοῦ τὸ δποῖον διακρίνει ἀφοσίωσις πρὸς τὸ καθῆκον.

Τὰ Ἑλληνικὰ ‘Ὑποβρύχια ἔβυθισαν ὑπὲρ τὰς 50.000 τόννους Ἰταλικῶν σκαφῶν μεταφερόντων ἐφόδια διὰ τὸν Ἰταλικὸν Στρατόν. Δύο Ἰταλικὰ ὑποβρύχια ἔβυθισθησαν, τὸ πρῶτον ὑπὸ ἀντιτορπιλικοῦ «Ψαρά» καὶ τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑποβρυχίου «Τρίτων». Ο στό-

λος τῆς Μεσογείου εἶναι ύπερήφανος διὰ τοὺς κατὰ θάλασσαν "Ελληνας συμμάχους του καὶ τὸ συμβούλιον τοῦ Ναυαρχείου εἶναι εὐγνῶμον διὰ τὴν σημαντικήν των βοήθειαν εἰς τὸν ἀγῶνα.

Σῆμα τοῦ Α' Λόρδου τοῦ Βρεταννικοῦ Ναναρχείου

ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΝΤΙΤΟΡΠΙΛΑΙΚΩΝ ΕΙΣ ΣΤΕΝΟΝ ΟΤΡΑΝΤΟ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ 1940—41

'Η ύψηλὴ στάθμη ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ καθῆκον ἔδωκεν τὴν εὐ-
καιρίαν τῆς ἐπιτυχίας, διότι μία δρᾶσις εἰς χῶρον στενὸν ὡς ἡ Ἀ-
δριατικὴ καὶ μὲ τοὺς Ἰταλοὺς κατέχοντας τὰς δύο ἀκτάς, ἐφαίνετο
ἐκ τῶν προτέρων καταδικασμένη.

Δηλώσεις Α' Λόρδου Βρεταννικοῦ Ναναρχείου κ. Ἀλεξάντερ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Τὸ θάρρος, ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὸ καθῆκον, ἡ ἀτρόμητος ἀντι-
μετώπισις τῶν κινδύνων, ἔσωσε πολλὰ πλοῖά μας ἀπὸ τὴν καταστρο-
φὴν καὶ ἀπετέλεσε μεγίστην συμβολὴν εἰς τὴν νίκην τῆς Μεσογείου.

Τηλεγράφημα Βρεταννικοῦ Ναναρχείου

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

«'Υπέροχον τὸ ἔργον σας ὑπὸ δυσχερεστάτας συνθήκας».

Σῆμα τοῦ Ἀγγλον Νανάρχου Ἀρχηγοῦ Μεσογείου

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ Ν. ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΑΓΓΛΙΚΩΝ
ΕΝ ΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Πρὸς Ὑπουργεῖον Ναυτικῶν

Εἶναι τιμὴ δι' ἡμᾶς τὸ νὰ συνεργασθοῦν μαζί μας δυνάμεις τοῦ
"Ελληνικοῦ" Εθνους, ἵδιαιτέρως δὲ δυνάμεις αἱ ὁποῖαι κατέφθασαν ἐδῶ
ἀμέσως μετὰ ἀπὸ ἓνα ἀγῶνα ποὺ ἔκαμε νὰ ἀντηχήσῃ τὸ ὄνομα τῆς
"Ελλάδος" ἀνὰ τὸν κόσμον ὅλον.

1158/1—4—42

Σῆμα Ἀγγλον Νανάρχου Ἀρχηγοῦ Μεσογείου

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΒΟΡΕΙΟΑΦΡΙΚΑΝΙΚΑ ΠΑΡΑΛΙΑ

Πρόδες «B. "Ολγαν»

Σᾶς ἀποστέλλω τὰ θερμά μου συγχαρητήρια διὰ τὴν ἔξοχως ἐπιτυχῆ δρᾶσιν τῆς 2ας Ἰουνίου, εἰς ἣν ἐλάβατε μέρος. Προσεθέσατε μίαν ἀξιομημόνευτον ἐπιτυχίαν εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Β. Ναυτικοῦ.

022337/2-6-43

Σῆμα "Αγγλου Νανάρχου Ἀρχηγοῦ Μεσογείου

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΥΝΗΣΙΑΣ

Ἡ ὁλόψυχος καὶ ἀδιάκοπος προσπάθεια τῶν δυνάμεών σας συνεπλήρωσε τὴν Ἀφρικανικήν ἐπιτυχίαν καὶ ἀπεδείχθη ἀσφαλής βάσις διὰ τὴν NIKHN.

Τηλεγράφημα Βρεταννικῆς Κυβερνήσεως

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΥΝΗΣΙΑΣ

Εἴμεθα εύτυχεῖς ὅτι οἱ μεθ' ἡμῶν ναυτικαί σας μονάδες ἐβοήθησαν εἰς τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς νίκης εἰς τὴν Τύνιδα.

17-5-43

Τηλεγράφημα Στρατηγοῦ Ἀζενζάουερ

ΔΡΑΣΙΣ ΓΠΟΒΡΥΧΙΟΥ «ΚΑΤΣΩΝΗΣ» ΕΙΣ ΛΙΜΕΝΑ ΓΥΘΕΙΟΥ

Συγχαίρω τὸ Ἑλληνικὸν ὑποβρύχιον «Κατσώνης» διὰ τὴν ἴδιαιτέρως γενναίαν καὶ ἐπιτυχῆ δρᾶσιν του εἰς τὴν μόλις περατωθεῖσαν περιπολίαν του.

16-4-43

*Σῆμα Νανάρχου Ἀρχηγοῦ Ὅποβρυχίων
παρὰ τῷ Βρεταννικῷ Ναναρχείῳ*ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ ΑΝΘΥΠΟΒΡΥΧΙΟΥ
«Β. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΙ» ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Ἀντιπροσωπεύω μιὰ χώρα 200 ἔτῶν καὶ ἀντιπροσωπεύετε μιὰ χώρα 3.000 ἔτῶν. Ὅποκλίνομαι μὲ σεβασμὸν ἐνώπιόν σας καὶ, γνωρίζων τὰς ναυτικάς σας ἱκανότητας καὶ παραδόσεις, σᾶς λέγω: Σᾶς παραδίδομεν ἐν ἀνθυποβρύχιον ἀξίζετε ὅμως ἔνα θωρηκτόν.

Προσφώνησις Προέδρου Ρούσβελτ

ΕΠΙ ΤΗ ΑΠΩΛΕΙΑ ΤΗΣ «Β. ΟΛΓΑΣ»

Ἡ ἀπώλεια τοῦ λαμπροῦ τούτου πλοίου, τὸ ὅποιον εἶχε καταστῆ περίφημον καθ' ὅλην τὴν Μεσόγειον, θὰ γίνη βαθύτατα αἰσθητὴ εἰς ὅλους ὅσοι συνυπηρέτησαν μαζὶ του.

291220-9-43

Σῆμα "Αγγλον Ἀρχηγοῦ Μεσογείου

ΕΠΙ ΤΗ ΑΠΩΛΕΙΑ ΤΟΥ «ΚΑΤΣΩΝΗ»

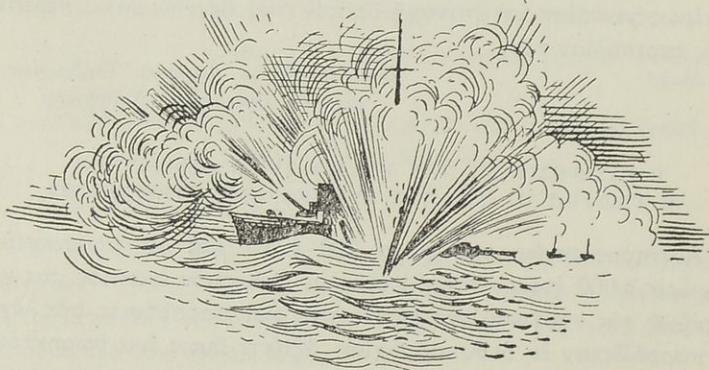
Ο κυβερνήτης καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ «Κατσώνη» μᾶς ἐνέπνευσαν τὸ παράδειγμα ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ καθῆκον καὶ αὐτοθυσίας.

261205-9-43

Σῆμα τοῦ "Αγγλον Ἀρχηγοῦ τοῦ Ιου Στολίσκου
Ὑποβρυχίων Μεσογείου

ΕΠΙ ΤΗ ΑΠΩΛΕΙΑ ΤΟΥ «ΤΡΙΤΩΝΟΣ»

Διέταξα ἐπίθεσιν διὰ βομβῶν βάθους. Τότε — καὶ δὲν μπορῶ ἀκόμη νὰ τὸ πιστέψω — ἐνῶ σκεπάζαμε τὸ «Υποβρύχιον μὲ βόμβες τὸ πλήρωμά του μᾶς ἔξηκόντιζε τορπίλλας. Ο «Τρίτων» ἐπολέμησε μέχρι τῆς ύστατης στιγμῆς.

Δίγλωσσις τοῦ κυβερνήτου τοῦ Γερμανικοῦ ἀνθυποβρυχίου
τοῦ καταβυθίσαντος τὸν «ΤΡΙΤΩΝΑ»

ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ

Εἰς αὐτὴν τὴν μεγάλην μάχην πού ἄρχισε, μάχην ἡ ὅποια μᾶς ἐπεβλήθη, ἔχει σπουδαίαν ἀποστολὴν ἡ γυναικα, ἡ Ἑλληνίς. Ἐνῶ πολεμοῦν οἱ ἄνδρες ἐπάνω εἰς τὰ βουνά — ὅσοι ἄνδρες ἔχουν τὴν τύχην νὰ φέρουν ὅπλα — καὶ στέλλουν ἐδῶ ἀνδραγαθήματα καὶ προελάσεις καὶ νίκας, αἱ γυναικες μποροῦν ἀπ' ἐδῶ μὲ τὴν ψυχραιμίαν, τὸ θάρρος καὶ τὴν πνοήν των νὰ κρατοῦν τὸν ἀγῶνα. Χθὲς ἀκόμη αἱ γυναικες τῆς Πίνδου, ἔδωσαν κάτι περισσότερον ἀπὸ τὸ θάρρος καὶ τὴν πνοήν. Ἔδωσαν τὴν ζωὴν καὶ τὰ χέρια των. "Οταν ἡ 8η Μεραρχία διετάχθη νὰ προελάσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ ὥρισμένας διαβάσεις «ἔστω καὶ χωρὶς ἐφοδιοπομπάς», μαζὶ μὲ τοὺς γέροντες καὶ τὰ παιδιὰ ἐβγῆκαν ἀπὸ τὰ σπίτια των αἱ γυναικες καὶ ἔφεραν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὁρέων τὰ πυροβόλα, τὰ πυρομαχικά, τὰς ὁβίδας. Ἐν ὥρᾳ μάχης. Γυναικες τῆς Πίνδου πρέπει νὰ γίνουν τώρα ὅλαι αἱ Ἑλληνίδες. Δὲν θὰ χρειαστῇ νὰ μεταφέρουν κανόνια καὶ δὲν θὰ κληθοῦν νὰ ἀνεβοῦν εἰς τὰ βουνά. Εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωριὰ καὶ τὰ σπίτια των ἀκόμη, αἱ Ἑλληνίδες διαχειρίζονται τόσον μέγα μέρος τῆς μάχης, ὥστε αὐταὶ μόναι ἡμποροῦν νὰ μᾶς δώσουν τὴν Νίκην. Διότι μὲ τὸ θάρρος των ἀγωνίζεται καὶ ὁ σύζυγος καὶ τὸ παιδί. Μὲ τὸ θάρρος των κρατιέται τὸ σπίτι. Μὲ τὸ θάρρος των στέκει ἡ κοινωνία. Κληρονόμοι μεγάλων παραδόσεων καὶ μεγάλων παραδειγμάτων αἱ Ἑλληνίδες, καλοῦνται τὴν στιγμὴν αὐτήν, τὴν σημαντικωτέραν τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, νὰ γράψουν μαζὶ μὲ τὰ ὀνόματα τῶν Ἡρώων μας τὰ δικά των. Καλοῦνται νὰ ἐνθυμηθοῦν τὴν Ἑλλάδα καὶ τόσες γυναικες, ποὺ ἔγαλούχησαν τὴν αἰωνίαν τῆς δόξαν. Τὶς γυναικες τῶν Σπαρτιατῶν ποὺ ἔδιδαν μὲ τὸ «Τὰν ἦ ἐπὶ τᾶς» — αὐτὴν ἦ ἐπ' αὐτῆς — τὴν ἀσπίδα εἰς τὰ παιδιά των. Τὴν Τελέσιλλαν,

πού ἐφόρεσεν εἰς τὸ "Αργος τὸ κράνος καὶ ἐπολέμησεν ὡς ἄνδρας. Τὰς Ἑλληνίδας τῶν Συρακουσῶν ποὺ προσέφεραν εἰς τὴν κινδυνεύουσαν πατρίδα των ὅλα των τὰ κοσμήματα καὶ ὅλα των τὰ κειμήλια διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων πολέμου. Νὰ ἐνθυμηθοῦν ἔπειτα τὶς ἡρωίδες τοῦ ἀγώνος τῆς Ἀνεξαρτησίας: Τὴν Μαρούλαν τῆς Λήμνου, ἡ ὁποία ἀμά εἶδε νεκρὸν τὸν πατέρα της, ἐπῆρε τὸ σπαθί του καὶ ὥδηγησε τοὺς "Ελληνας εἰς τὴν νίκην. Τὴν Μαρίαν τὴν Συγκλητικὴν ἀπὸ τὴν Κύπρον, ἡ ὁποία, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Λευκωσίας, ὁδηγούμενη μὲ ἄλλας παρθένους εἰς τὴν δουλείαν, ἔβαλεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην φωτιὰ καὶ ἐτίναξεν εἰς τὸν ἀέρα τὸ πλοῖον. Τὶς Σουλιώτισσες, ποὺ ἐτραγούνδησαν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Ζαλόγγου τὸ κύκνειον ἄσμα των καὶ ἐπεσαν μαζὶ μὲ τὰ παιδιά των εἰς τοὺς κρημνούς, τὴν Μόσχω Τζαβέλλα, ἡ ὁποία, ὅταν ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τὴν ἡπείληση πώς ἂν δὲν ἀλλαξιοπιστήσῃ θὰ ψήσῃ τὸ παιδί της, τὸν Φῶτον, τοῦ ἀπήντησε:—«Νὰ μοῦ στείλης κι ἐμένα ἔνα κομμάτι νὰ φάω. Ἔγώ εἴμαι νέα καὶ θὰ κάνω κι ἄλλα παιδιά». Γυναῖκες τῆς ὀρχαιότητος, τῆς Σπάρτης, τῶν Συρακουσῶν καὶ τοῦ "Αργους, γυναῖκες τῆς νέας Ἑλλάδος, τοῦ Σουλίου, τῆς Πάργας καὶ τοῦ Ζαλόγγου, γυναῖκες σημεριναί, αἱ γυναῖκες τῆς Πίνδου, ὅλες μαζὶ πνοή καὶ χάρις καὶ δύναμις καὶ ψυχὴ τῆς αἰώνιας Ἑλλάδος, ὃς παρασύρουν τώρα εἰς μίαν πελωρίαν διαδήλωσιν διὰ τὴν πατρίδα ὅλες τὶς Ἑλληνίδες. "Ἄς ἐννοήσουν ὅλαι ὅτι ἐκλήθησαν ὑπὸ τὰς Σημαίας, ὅτι εἶναι ἐπεστρατευμένη ἡ ψυχὴ των, ἡ καρτερία των, τὰ χέρια των, τὸ μειδίσμα των. "Οτι καὶ αὐτὸ ἀκόμη ἀποτελεῖ πυρομαχικόν. "Οτι καὶ αὐτὸ κρατεῖ ἔνα σπίτι! «Εἶναι τὸ παιδί εἰς τὸ Μέτωπον; — Θά γυρίσῃ μὲ τὸ καλό. Περνοῦν οἱ δολοφόνοι ἀπὸ ψηλά; — 'Η Παναγία θὰ μᾶς φυλάξῃ». Καὶ θάρρος καὶ ύψηλὰ τὰ μέτωπα καὶ ἵσια τὰ κορμιά. Καὶ δουλειά. Νοσοκομεῖα, πρῶται βοήθειαι, συσσίτια, πλέξιμο, οὔτε μιὰ ὥρα χαμένη, οὔτε μία στιγμή, οὔτε μία σκέψις πού νὰ μὴν εἶναι Ἑλληνική. "Ετοι, ὅταν οἱ ἄνδρες νικοῦν εἰς τὰ σύνορα, καὶ ἐντεῦθεν τῶν συνόρων νικοῦν οἱ γυναῖκες, ἡ Ἑλλάς θὰ νικήσῃ.

«Ἀρθρα τοῦ πολέμου 1940—41»

Γ. Α. Βλάχος

Η ΤΕΛΕΤΗ

Ἐφέτος δὲν θὰ παραταχθῇ ἀπὸ τῶν Ἀνακτόρων μέχρι τῆς Μητροπόλεως ὁ Στρατός· δὲν θὰ ἔχῃ τὸ γενικὸν πρόσταγμα λάμπων εἰς χρυσὸν καὶ παράσημα ὁ ἔφιππος Στρατηγός. Δὲν θὰ ἔκχυθῇ ὁ λαός εἰς τοὺς δρόμους, δὲν θὰ ἀκουσθοῦν ἑορταστικοὶ οἱ κώδωνες τοῦ Ναοῦ, δὲν θ' ἀντηχήσουν τὰ πυροβόλα. Ἐφέτος θὰ γίνη στὰ χιόνια ἡ τελετή. Ἐκεὶ εἰς τὰς κορυφάς, τὰ ὑψώματα, εἰς τοὺς παγωμένους κρημνούς, ἔχει ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα παραταχθῇ ὁ Στρατός. Ἐκεῖ ὁ Στρατηγὸς ἔχει σταθῇ, ἐκεῖ ἔχει στηθῇ, βαρύ, σκυθρωπόν, τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν τὸ χαρμόσυνον πυροβόλον. Ἐκεῖ θὰ κατεβοῦν ἀπὸ τοὺς θόλους τοῦ οὐρανοῦ μὲ τῶν ἀγίων τὰ ώσαννὰ καὶ τῶν ἀγγέλων τὰ φτερουγίσματα αἱ εὐχαὶ τοῦ Ὑψίστου. Ἐκεῖ ἔχει ἔκχυθῇ ὁ λαός. "Οπου κορυφή, ὅπου δρόμος, ὅπου στενωπός, ὅπου πλαγιά, στέκει ὅρθια, μιὰ σύζυγος, μιὰ ἀδελφή, μιὰ μητέρα. Σκιαὶ κρατοῦν γύρω τὰ ἔξαπτέρυγα, ὅπτασίαι καίουν λιθανωτόν, τὰ ἄστρα ἔχουν κατεβῆ ἔχαμηλὰ διὰ νὰ γίνουν κανδῆλαι καὶ πλῆθος λάμπουν μέσα εἰς τὶς πέτρες, στοὺς βράχους, στὰ παγωμένα κλαδιά τῶν ἐλάτων, τὰ ὀλόχρυσα Εἰκονίσματα. Ψάλται, τῶν βουνῶν ὁ ἀντίλαος, χορός, ἡ χιονοθύελλα, τῆς Παρθένου τὰ δάκρυα σταλακτίται. Ἐκεῖ θὰ γίνη ἡ τελετή. Μία ἥλη ἵππικοῦ, ὅπως εἰς τὴν ἀσφαλτὸν ἀλλοτε, θὰ καλπάσῃ τώρα διὰ μέσου τῶν χαραδρῶν διὰ νὰ φέρῃ εἰς τὸν Ναὸν τοὺς Νεκροὺς τῶν Πολέμων. Θὰ κατέβουν ἀπὸ τ' ἄλογά των οἱ ἀρχαῖοι ἵππεῖς μὲ τὰς ἀσπίδας καὶ μὲ τὰ δόρατα οἱ Μακεδόνες, σταυροφόροι, οἱ Βυζαντινοὶ μὲ τὰ λάβαρά των, μὲ τὶς μπάλες, τὰ καριοφίλια καὶ τοὺς δαυλούς οἱ ἀγωνισταί, μὲ αἱματωμένα ἀκόμη τὰ στήθη των οἱ χθεσινοί μας Νεκροί. Καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων, θερμή, εὐλαβής, τρομακτική, μυριόστομος, θὰ ὑψωθῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἡ εὐλή:

— Θεέ, Σύ, ὁ ὄποιος ἐδημιούργησες τὸν κόσμον αὐτόν, ὁ ὄποιος ἔχάραξες τῶν ἥλιων τοὺς κύκλους καὶ τῶν ἄστρων τὰς τροχιάς, καὶ κρατεῖς εἰς τὴν παλάμην σου χρυσῆν κόνιν τὸν Γαλαξίαν εἰς Τοῦ 'Οποίου τὸ πρόσταγμα αἱ ὑφήλιοι ὑπακούουν, Τοῦ 'Οποίου τὸ μειδίαμα εἶναι γαλήνη τῶν θαλασσῶν, πλοῦτος τῆς γῆς καὶ σεισμὸς ἦ δργή, Θεέ, Σύ, τὸν ὄποιον διὰ νὰ συλλάβουν ἐν νῷ διεμοίρασαν εἰς χιλίους Θεοὺς οἱ ἀρχαῖοι, πρὸ τοῦ θρόνου Τοῦ 'Οποίου ἐγονυπετήσαμεν ημεῖς πρῶτοι καὶ ὑψώσαμεν εἰς τὴν δόξαν Σου τοὺς πρώτους

Ναούς, Σύ, ό όποιος όριζεις τὸν βίον τῶν πλανητῶν καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἐντόμων, ό όποιος δημιουργεῖς τοὺς χειμῶνας καὶ τὰς ἀνοίξεις, τὰς ἡλιολούστους ἡμέρας καὶ τοὺς βαρεῖς κεραυνούς, ό όποιος μεταβάλλεις τὰ ὅρη εἰς ἄμμους, εἰς πεδιάδας τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν, καὶ ἀνοίγεις μὲ τὴν πνοήν Σου τῶν ἀνθέων τὰ πέταλα καὶ ἔχυπνάς τὰ πτηνά καὶ ἀποκοιμίζεις τὰ βρέφη, Σύ, ό ἔχω περάτων καὶ χρόνου καὶ λογισμοῦ, στρέψει πρὸς ἡμᾶς τὴν θέλησίν Σου προστάτιδα, εὐλόγησον τοὺς Ἀγωνιστὰς τοῦ Δικαίου, χαλύβδωσον τὰς ψυχὰς καὶ τὰς λόγχας των, δόγγησον τοὺς στρατούς των διὰ μέσου πετρῶν καὶ κρημνῶν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Δάφνης.

Γωνία γῆς, δράξ ἀνθρώπων, δαινεισθέντες ἕνα σπινθῆρα τοῦ θείου φωτός σου διὰ νὰ διαλύσωμεν τὰς νύκτας τοῦ σκότους καὶ νὰ φωτίσωμεν τοὺς ἀνθρώπους, μεταδόσαντες εἰς τὸν κόσμον ὅ, τι ἐκ Σοῦ ἐκπορεύεται, λάμψιν, γράμματα, τέχνας, σοφίαν καὶ τοῦ Ἐσταυρωμένου τὰς ἐντολάς, ἔζωμεν ἐδῶ, μηδένα ὑποβλέποντες, κατ' οὐδενὸς στρατεύμονι, οὐδένα ὁχλοῦντες. Καὶ μᾶς ἔχυπνησαν οἱ Σταυρωταί τοῦ Υἱοῦ Σου, οἱ προχθὲς σπιλώσαντες δι' αἵματων τὴν Φάτνην Του, οἱ ύβρισται τῆς Παρθένου, μὲ τὸ δολοφόνον ἐγχειρίδιον εἰς τὰ χέρια, λησται τῆς Πατρίδος μας, κλέπται τῆς τιμῆς μας, ύβρισται τῶν ὄσιων μας, καὶ μᾶς ἔφεραν ὑπερασπιστὰς τοῦ μόνου πλούτου μας, τῶν Ἰδεῶν, ἐδῶ, εἰς τὰ χιόνια. Κάμε λοιπόν, Θεέ, νὰ νικήσωμεν. Δῶσε ἐντολὴν εἰς τὴν αὔριον, τὴν δόπιαν Σὺ θὰ ἀνατείλης, νὰ νικήσῃ ἡ Ἑλλὰς καὶ νὰ κατατροπώσῃ τοὺς στρατούς τῶν κακούργων καὶ νὰ στήσῃ μεταξὺ τῶν θαλασσῶν καὶ αὐτῆς, τὴν θέλησίν Σου, τείχος ἀσάλευτον...

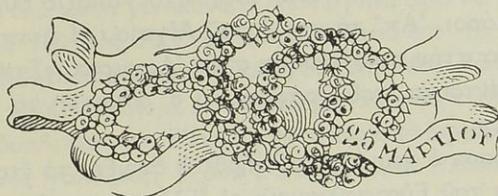
Τότε μητέρες, σύζυγοι, ἀδελφαί, δπτασίαι, σκιαί, ἵππεις ὀρχαῖοι, Μακεδόνες, Βυζαντινοί, Ἀγωνιστάι, λάβαρα καὶ ἀσπίδες, αἵματωμένα σπαθιὰ καὶ ξεσχισμέναι σημαῖαι θὰ γονυπετήσουν εὐλαβεῖς καὶ θὰ κλίνουν ἐπάνω στὸ χιόνι. Καὶ δπίσω ἀπὸ κάπτοιο ὑψώματα, θ' ἀνατείλῃ ὡχρὰ ἡ αύγὴ καί, τὴν ὁραν ἐκείνην, ἐνῷ ἡ τελετὴ θὰ διαλύεται καὶ θὰ γίνωνται τὰ σπλαχνά ἀτμοί καὶ οἱ ἀνθρωποι ὅνειρα, θ' ἀκουσθῇ διὰ ν' ἀντιλαλήσῃ ἀπὸ βουνὸν εἰς βουνὸν καὶ νὰ παραδώσῃ τὴν ἥχω τῆς εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ πρώτη φωνὴ τοῦ "Ελληνος Στρατιώτου τοῦ 1941:

— Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν τιμὴν τῆς Πατρίδος, πρὸς τὴν Δόξαν, Ἐμπρός!.

Καὶ χιλιάδων Ναῶν, οἱ κώδωνες, κρυμμένοι ὀπίσω ἀπὸ τὰ σύν-νεφα, θ' ἀπαντήσουν.

1—1—1941 «Ἄρθρα τοῦ πολέμου 1940—41»

Γ. Α. Βλάχος

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ 1942

ΕΙΧΕ ΠΕΣΕΙ κείνα τὰ χρόνια συφορὰ μεγάλη στὴ χώρα τῶν Ἑλλήνων. Ζοῦσαν ἥσυχοι καὶ μὲ εἰρήνη οἱ ἄνθρωποι τῇ δύσκολῃ ζωὴ τῶν βουνῶν καὶ τῶν θάλασσῶν τους, τίποτα δὲ γυρεύανε ἀπ' ἄλλους, ὅταν ὁ κακὸς γείτονας τοὺς κήρυξε τὸν πόλεμο κι ἔστειλε τὰ φουσάτα του νὰ ρημάξουν τὴ χώρα. Τότες ὁ λαὸς ποὺ εἶδε τὸ ἄδικο ξεσκάθηκε, παλληκάρια, γυναικεῖς καὶ γερόντοι ἄφησαν τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα καὶ τράβηξαν στὰ βουνὰ νὰ μποδίσουν τὸ κούρσεμα τῆς πατρίδας: Πολεμούσανε μῆνες καὶ μῆνες. Ἡταν βαρυχειμωνιά, καὶ στὰ φαράγγια τῆς Πίνδος οἱ ἀνέμοι βουτίζανε, τὸ χιόνι στοιβα-ζόταν, καὶ οἱ ἄνθρωποι ξεπαγιάζανε. Ἀπὸ τὸ πολὺ τὸ κρύο πληγιά-σανε τὰ κορμιὰ τῶν παλληκαριῶν, ἄλλων τοὺς κόψανε τὸ χέρι, ἄλ-λων τοὺς κόψανε τὸ ποδάρι. "Ομως νὰ τὸ βάλουνε κάτου δὲ λέγανε. "Ετσι ντροπιάστηκε τότες ἀπ'" τὸ λαὸς τῶν Ἑλλήνων ὁ κακὸς γείτο-νας, καὶ θὰ τὸν ρίχνανε οἱ "Ἑλληνες στὴ θάλασσα, ἂν ἄλλος ὁχτρὸς πιὸ ἀντίχριστος δὲ ριχνότανε ἀναντρα πάνου στοὺς φουκαράδες ποὺ πολεμούσανε γιὰ πατρίδα καὶ λευτεριά. Κι οἱ "Ἑλληνες πιὰ δὲ βαστάξαν καὶ λύγισαν. Τὰ φουσάτα τῶν ὁχτρῶν μπῆκαν στὴ χώρα, ύποτοάχτηκε ὁ λαὸς τῶν Ἑλλήνων, καὶ στὸν Ἱερὸ Βράχο τῶν προ-γόνων του σηκώθηκε σαντάρδο* μισητό.

Τότες ἦρθε ἡ μεγάλη πείνα. Οἱ ὁχτροὶ πήρανε ὅ, τι ἔδινε καὶ δὲν ἔδινε ἡ γῆ, ρημάξανε τὸν τόπο, γυμνοὶ καὶ σκελετωμένοι οἱ "Ἑλληνες, τὰ παιδιά καὶ οἱ γερόντοι καὶ οἱ γυναικεῖς γυρίζουν γυρεύοντας νὰ

βροῦνε σκουπίδια τοῦ δρόμου νὰ τὰ φᾶνε. Μαλώνανε ποιὸς νὰ πρωταρπάξῃ τὴν ἄθλια τούτη θροφή, πέφτανε τσακισμένοι μὲς στὸ δρόμο καὶ πεθαίνανε. Τόπο δὲν εἶχαν νὰ τοὺς θάψουνε γιατὶ τὰ κοιμητήρια γεμίσανε, τοὺς θάβανε πολλοὺς μαζὶ σὲ μεγάλους λάκκους. Στὰ λιμάνια οἱ ψαράδες μπαίνανε μὲς στὶς βάρκες τους, τυλιγόνταν στὶς κάπτες τους καὶ πεθαίναν. Πάνω τους, στὸ γαλάζιο οὐρανό, πλέανε οἱ ἄσπροι γλάροι. Ἐπ' τὰ νησιὰ τοῦ Αίγαίου οἱ Δεσποτάδες στέλνανε μηνύματα στὴν πρωτεύουσα στὸν Ἀρχιερέα: «Στεῖλτε μας ψωμὶ καὶ νεκροσέντουκα, τοῦ γράφανε, τί θ' ἀπογίνη τὸ ποίμνιό μας, Πρωθιεράρχη;»

Ἐτοι πέρασε ὁ χειμώνας καὶ ἥρθε ἡ ἄνοιξη, τὸ ἔτος 1942. Τὴν ἄνοιξη, ἥμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, οἱ "Ελληνες τιμοῦνε τὴν Ἐλευθερία. Στὰ καλὰ χρόνια σιέρνανε* τὶς σημαῖες στὰ σπίτια τους, βάζανε τὰ καλά τους ροῦχα, οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν παιζανε, καὶ στὴ Μητρόπολη ἔκανε δοξολογία ὁ Ἀρχιεπίσκοπος φορώντας τὰ χρυσά του ἄμφια καὶ τριγυρισμένος ἀπὸ Δεσποτάδες καὶ προεστούς.

Σὰν ξημέρωσε ἡ 25 Μαρτίου 1942, οἱ ὄχτροι πού δυνάστευαν καὶ ξεκλήριζαν τὴν χώρα τῶν Ελλήνων καὶ εἶπαν μὲ τὸ νοῦ τους, πώς ἔτοι πεινασμένος λαὸς θὰ καθήση ἥσυχα, ἐπειδὴ θᾶξη ξεχάσει σίγουρα, εἶπαν, πατρίδα καὶ λευτεριά.

Ομως δὲν ξέρανε καλὰ τοὺς σκλάβους τους, γιατὶ δὲν ξέρανε ἀπὸ πόσο παλιὰ χρόνια ζῆ μέσα τους τὸ πάθος γιὰ τὴν ξερή τους γῆ, γιὰ τὰ γυμνὰ νησιά τους, γιὰ τὴ δόξα τῶν πατεράδων καὶ τῶν παππούδων τους.

Ἐτοι ἔγινε στὶς 25 Μαρτίου τοῦ 1942: 'Ο πεινασμένος λαὸς τῶν σκλάβων βγῆκε στοὺς δρόμους τῆς πρωτεύουσας καὶ τράβηξε σιωπηλὰ στὴ Μητρόπολη. Στὰ πρόσωπα δὲν ἔλαμπε, ὅπως στοὺς καλοὺς χρόνους, ἡ χαρά λύπη καὶ πίκρα καὶ συντριβὴ εἶχαν τὰ πρόσωπα. Ομως στὰ μάτια ἀστραφτε ἡ πίστη, ἡ ἀδάμαστη θέληση, λατρεία τῆς Λευτεριᾶς. Ήταν γυναῖκες ντυμένες στὰ μαῦρα, μητέρες τοῦ πενθούς καὶ ὀρφανά, ηταν γερόντοι. Ήταν ἀτέλειωτη θεωρία, καὶ οἱ λαβωμένοι πολεμιστές.

"Αλλοι ἔχοντας κομμένα ποδάρια περπατοῦσαν στὰ δεκανίκια, ἄλλους τοὺς σέρνανε μὲς στὰ καροτσάκια 'Ελληνίδες, κορίτσια μὲ ἄσπρες μπλοῦζες καὶ κόκκινο σταυρὸ στὸ κεφάλι. "Ολο τοῦτο τὸ πλῆθος μπήκε στὴν ἐκκλησιά, δόξασε τὸ Θεὸ καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ σκύ-

ψη νὰ δῆ τὰ βάσανα ποὺ πέσανε στὴ χώρα τῶν Ἑλλήνων, νὰ τοὺς λυπηθῆ καὶ νὰ γίνη ἵλεως. "Υστερα ψάλανε τροπάρια τοῦ πένθους, κάμανε μυημόσυνο γιὰ τὶς ψυχὲς τῶν ἀποθαμένων, τῶν παλληκαριῶν ποὺ σκοτώθηκαν στὰ χιονισμένα βουνὰ τῆς Πίνδος καὶ τῶν ἄλλων ποὺ τοὺς πῆρε ἡ πείνα τὸ χειμῶνα τοῦ 1941.

Κι' ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ γινήκανε, ὁ λαὸς βγῆκε ὅξω νὰ πάρῃ λουλούδια στὸν τάφο τοῦ Νεκροῦ Στρατιώτη. Κάτου ἀπ' τὸ παλιὸν Βασιλικὸν Παλάτι, ἐκεὶ εἶναι ὁ Τάφος. Ἐκεῖ ἔχουν ἀποθέσει τὰ κόκκαλα ἐνὸς παλληκαριοῦ ποὺ σκοτώθηκε στὸν πόλεμο, καὶ ποὺ τ' ὅνομά του χάθηκε καὶ δὲν τῷμαθε κανένας. Εἶναι ὁ τόπος περισσά ὥραϊς, ἀπὸ πάνου εἶναι ὁ οὐρανὸς γαλάζιος, ἔχουν βάλει καὶ μιὰ πλάκα στὸν Τάφο σκαλισμένη μὲν παραστάσεις ἀρχαῖες.

'Ο λαὸς ἄρχισε νὰ πορεύεται πρὸς τὸν Τάφο. Πήγαιναν πρῶτα οἱ λαβωμένοι πολεμιστὲς πάνου στὰ καροτσάκια τους, ὕστερα οἱ μαυροφορεμένες γυναῖκες, ὕστερα τὸ ἄλλο πλῆθος. Οἱ καταχτητὲς αὐτὰ βλέποντας, φοβήθηκαν καὶ εἶπαν: «τοῦτοι θὰ κάνουνε κίνημα», καὶ πρόσταξαν νὰ σκορπίση τὸ πλῆθος. Στήσανε κανόνια καὶ καβαλάρεους καὶ πεζούρα πολλή, καὶ εἶπαν:

«Μήν κάνετε πῶς περνᾶτε γιατὶ θὰ χτυπήσουμε!»

Μιὰ στιγμὴ ἔγινε μὲς στὸ λαὸν ἐνα σούσουρο μὰ μονομιᾶς πέρασε ὁ φόβος. Σ' ὅλα τὰ μάτια ἡ ἀπόφαση ἀστραψε:

«Όχι! Εἶναι ὁ Τάφος τοῦ σκοτωμένου μας παλληκαριοῦ, εἶναι ὁ Τάφος τῶν παιδιῶν μας!

Θὰ πᾶμε στὸν τάφο γιὰ νὰ τιμήσουμε τὰ παλληκάρια μας ποὺ σκοτώθηκαν γιὰ τὴν Ἑλλάδα!»

Κι ἄρχισαν νὰ βαδίζουν.

Οἱ ἀρματωμένοι ὁχτροὶ φωνάζανε τότες:

«Μήν κάνετε ἄλλο. Θὰ ρίξουμε!»

Μὰ ὁ λαὸς ὅλοένα πορευόταν. Ἀργά. Ἀργά. Οἱ ὁχτροὶ χαζίρέψαν τ' ἄρματα. Τὰ στῆσαν καταπάνου στὸ λαό. 'Ο λαὸς ὅλοένα πορευόταν. "Ωσπου φτάσανε κοντὰ ὁ ἔνας μὲ τὸν ἄλλο. Ἡταν πιὰ φανερὸ πῶς ἡ ὥρα πῆρε:

Τότες ἔγινε σιωπὴ θανάτου. Φύλλο νάπεφτε θὰ ἀκουγόταν. "Οταν, ἀκούστηκε ἡ πρώτη μπαταριά. Οἱ στρατιῶτες ρίχνανε στὸ πλῆθος.

”Εγινε κακό μεγάλο. Οι γυναῖκες καὶ οἱ γερόντοι ἄρχισαν νὰ φωνάζουν ἀπελπισμένα:

«”Ωχου, ποὺ μᾶς σκοτώνουν ἀνυπεράσπιστους! ”Ωχου, ποὺ μᾶς σκοτώνουνε, γυναῖκες ἀνήμπτορες κι ἔρημες!»

Οἱ στρατιῶτες ὀλοένα ρίχνανε, καὶ ἡ σαστιμάρα ποὺ ἔπεσε στὸ λαὸν ἦταν μεγάλη. ”Ομως τότες, στὴ δύσκολη ὥρα, πετιέται μιὰ ‘Ἐλληνίδα μὲ μαῦρα μαλλιά καὶ μὲ μαῦρα μάτια. ”Ηταν κόρη τῆς Ἀττικῆς.

«’Αδέρφια, μὴ δειλιάζετε! φωνάζει. ’Ελάτε μαζί μου ἀδέρφια!»

”Ολοὶ τότες εἶδαν:

”Η κόρη ἄρχισε νὰ βαδίζῃ. Πλάϊ της ἦταν ἓνας σακατεμένος πολεμιστὴς ποὺ πορευόταν.

”Η κόρη τὸν ἔσερνε ἀπ’ τὸ χέρι, κι αὐτὸς τὴν ἀκολουθοῦσε κοιτάζοντας πάντα ψηλὰ στὸν οὐρανό. ”Ηταν ἕνα χλωμὸ παλληκάρι, προχωρούσανε κι οἱ δυό τους ἵσια, περήφανα, κι ἦταν σὰ νὰ περπατοῦσε ἡ μοῖρα τῆς Ἐλλάδας.

”Ἄξαφνα ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ παλληκαριοῦ. Μιλοῦσε στοὺς ὅχτρους καὶ τοὺς ἔλεγε:

«Εἶμαι τυφλός! Εἶμαι τυφλός!» Κι ὀλοένα πήγαινε μπροστὰ ὁ τυφλὸς τραυματίας, ἀπὸ πάνω του τὸ γαλάζιο χρῶμα τ’ οὐρανοῦ τῆς Ἐλλάδος τὸν τύλιγε, τύλιγε καὶ τὰ μαῦρα μαλλιά τῆς κόρης τῆς Ἀττικῆς.

”Εγίνε τότε τὸ θάμα:

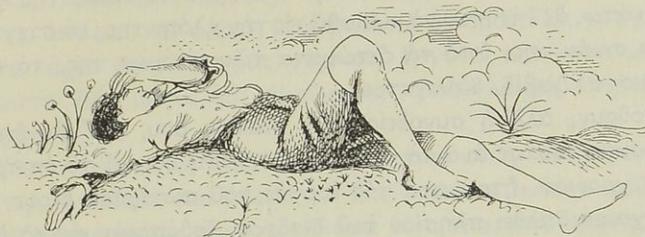
Μπροστὰ στὸ τυφλὸ παλληκάρι ποὺ πήγαινε πρὸς τὸ θάνατο, μπροστὰ στὸ νέο κορίτσι ποὺ τὸ ὡδηγοῦσε, μπροστὰ στὴ Μοῖρα τοῦ περήφανου τόπου τὸ ἀφρισμένο θεριὸ ποὺ ξερνοῦσε φωτιὰ καὶ σίδερο δειλιασε. Οἱ πρῶτοι στρατιῶτες ἀποτραβήχτηκαν σὰ νὰ βλέπανε φάντασμα, οἱ ὅλοι οἱ στρατιῶτες ὅλοι τρέμοντας κάνανε πίσω. Κι ἀπ’ τὸ δρόμο ποὺ ἀνοίξαν, ὁ λαὸς χύθηκε σηκώνοντας στοὺς ὄμους τοὺς σκοτωμένους, κραυγάζοντας, ὀλολύζοντας. ”Ετσι φτάσανε ἵσαμε τὴ μεγάλη πλατέα ποιναι κάτου ἀπ’ τὸ παλιὸ Βασιλικὸ Παλάτι, ἐκεῖ ποὺ ὁ τόπος είναι περισσά ώρασιος. Μπροστὰ στὸν Τάφο τοῦ Νεκροῦ Στρατιώτη ὁ λαὸς ἀπόθεσε τοὺς νέους νεκροὺς κι ὑστερα γονάτισε. ”Ετσι γονατιστοί, γερόντοι, γυναῖκες, νέοι καὶ παιδιά τραγουδήσανε τὸν ”Υμνο στὴν Ἐλευθερία. Είναι ἕνα παλιὸ τραγούδι ποὺ λέει πώς ὅλα γύρω ἦταν σιωπηλὰ γιατὶ τάσκιαζε ἡ φιθέρα καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά. ”Εκλαψε ὁ λαός, θυμήθηκε τοὺς

προγόνους του, ἔβαλε λουλούδια πάνου στὸ μαρμαρένιο Τάφο, κι ὕστερα σηκώνοντας στὸν δῶμο τοὺς σκοτωμένους πῆγε νὰ τοὺς θάψῃ.

"Ομως πολὺ αἷμα εἶχε τρέξει ἀπ' τὶς λαβωματίες τους, ἔσταξε πάνου στὶς πέτρες τῆς Πλατέας, καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ δὲν ἔβγαινε.

« "Ωρα Πολέμου" »

'Ηλίας Βενέζης

ΥΠΟ ΤΗΝ ΒΑΣΙΛΙΚΗΝ ΔΡΥΝ

"Οταν παιδίον διηρχόμην ἐκεὶ πλησίον, ἐπὶ ὄναρίου δχούμενος, διὰ νὰ ὑπάγω νὰ ἀπολαύσω τὰς ἀγροτικὰς μας πανηγύρεις τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, τοῦ Ἀγίου Γεωργίου καὶ τῆς Πρωτομαγιᾶς, ἐρρέμβαζον γλυκὰ μὴ χορταίνων νὰ θαυμάζω περικαλλές δένδρον μεμονωμένον, πελώριον, μίαν βασιλικὴν δρῦν. 'Οποῖον μεγαλεῖον εἶχεν! Οἱ κλάδοι τῆς χλωρόφαιοι, κατάμεστοι, κραταιοί, οἱ κλῶνοι τῆς γαμψοὶ ώς ἡ καταπομή τοῦ ἀετοῦ, οῦλοι ώς ἡ χαίτη τοῦ λέοντος προείχον ἀναδεδεμένοι εἰς βασιλικὰ στέμματα. Καὶ ἦτο ἐκείνη ἄνασσα τοῦ δρυμοῦ, δέσποινα ἀγρίας καλλονῆς, βασίλισσα. Τῆς δρόσου...

'Απὸ τὰ φύλλα τῆς ἐστάλαζε καὶ ἔρρεεν διλόγυρά της «μάννα ζωῆς, δρόσος γλυκασμοῦ, μέλι τὸ ἐκ πέτρας». 'Εθαλπον οἱ ζωηφόροι διποί τῆς ἔρωτας θείας ἀκμῆς καὶ ἔπνεεν ἡ θεσπεσία φυλλάς της ἴμερον * τρυφῆς ἀκηράτου*. Καὶ ἡ κορυφή της βαθύκομος ἥγείρετο ώς στέμμα παρθενικόν, διάδημα θείον.

'Ησθανόμην ὅφατον συγκίνησιν νὰ θεωρῶ τὸ μεγαλεπρεπὲς ἐκεῖνο δένδρον. 'Εφάνταζεν εἰς τὸ δῆμα, ἔμελπεν εἰς τὸ οὖς, ἐψιθύριζεν εἰς τὴν ψυχὴν φθόγγους ἀρρήτου γοητείας. Οἱ κλῶνοι, οἱ ράμνοι*, τὸ φύλλωμά της, εἰς τοῦ ἀτέμου τὴν σεῖσιν, ἐφαίνοντο ώς νὰ ψάλλωσι μέλος ψαλμικόν, τὸ «'Ως ἐμεγαλύνθην». Μ' ἔθελγε, μ' ἐκάλει ἔγγυς της. 'Επόθουν νὰ πηδήσω ἀπὸ τοῦ ὑποζυγίου, νὰ τρέξω

πλησίον της, νὰ τὴν ἀπολαύσω, νὰ περιπτυχθῶ τὸν κορμόν της, ὅστις θὰ ἥτο ἀγκάλισμα γιὰ πέντε παιδιὰ ὡς ἐμέ, καὶ νὰ τὸν φιλήσω. Νὰ προσπαθήσω ν' ἀναρριχηθῶ εἰς τὸ πελώριον στέλεχος, τὸ ἀδρὸν καὶ ἀμαυρόν, ν' ἀνεβῶ εἰς τὸ σταύρωμα τῶν κλάδων της, ν' ἀνέλθω εἰς τοὺς κλώνους, νὰ ὑψωθῶ εἰς τοὺς ἀκρέμονας*. Καὶ ἂν δὲν μ' ἐδέχετο καὶ ἂν μ' ἀπέβαλλεν ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς καὶ μ' ἔριπτε κάτω, ἃς ἐπιπτον νὰ κυλισθῶ εἰς τὴν χλόην τῆς, νὰ στεγασθῶ ὑπὸ τὴν σκιάν της, ὑπὸ τὰ ἀετώματα τῶν κλώνων τῆς, τὰ ὄμοια μὲ στέμματα Δαβὶδ θεολήπτου.

*Ἐπόθουν, ἀλλ' ἡ συνοδεία τῶν οἰκείων μου, μεθ' ὧν ἐτέλουν τὰς ἐκδρομὰς ταύτας ἀνὰ τὰ ὅρη, δὲν θὰ ἥθελε νὰ μοὶ τὸ ἐπιτρέψῃ. Καὶ μίαν χρονιάν, ἥτο κατὰ τὰς ἕορτὰς τοῦ σωτηρίου ἑτους 18..., καθὼς εἴχομεν διέλθει πλησίον τοῦ δένδρου, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Μέγα Μανδρί: ἥτο δὲ τὸ Μέγα Μανδρὶ μικρὸς συνοικισμός, θερινὸν σκήνωμα τῶν βοσκῶν τοῦ τόπου. *Ἐκατοίκουν ἔκεī ἐπτὰ ἡ ὀκτὼ οἰκογένειαι ἀγροτῶν. Δύο ἐκ τῶν οἰκογενειῶν τούτων συνεδέοντο πρὸς τοὺς γονεῖς μου διὰ δεσμῶν βαπτίσματος, κολληγοσύνης κλπ. καὶ ὅλοι ἡσαν φίλοι καὶ συμπατριῶται μας.

Κατηρχόμεθα ἔκεī συνήθως τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, εἴτα πάλιν τοῦ 'Αγ. Γεωργίου ἡ τὴν Πρωτομαγιάν, ἀλλοτε δὲ τοῦ 'Αγ. Κωνσταντίνου ἡ τῆς 'Αναλήψεως. *Ἐπὶ τερπνοῦ λόφου ὑπῆρχε τὸ παρεκκλήσιον τοῦ 'Αγ. Ιωάννου τοῦ Θεολόγου, ὅπου ἐλειτουργούμεθα.

*Ηγοντο ἔκεī χοροὶ καὶ πανηγύρεις· δρόσος καὶ ἀναψυχὴ καὶ χάρμα ἐβασίλευεν. *Εθύνοντο ἀρνία καὶ ἐρίφια, καὶ σπονδαὶ ἐγίνοντο πυροξάνθου ἀνθοσμίοι*. *Ἐτελοῦντο ἀγῶνες ἀμίλλης, δισκοβολίαι καὶ ἀλματα. *Ἐπληγτε τὰς πραείας ἥχοὺς ὁ φθόγγος τοῦ αὐλοῦ καὶ τῆς λύρας, συνοδεύων τὸ ἔρρυθμον βῆμα τῶν παρθένων πρὸς κύκλιον χορόν. Καὶ ἔνθατι ἐρυθρόπεπλοι βοσκοπούλαι ἐπήδων, ἐπέτων, ἐκελάδουν.

Καθὼς εἴχομεν φθάσσει ἔκεī, τὴν χρονιάν ἔκείνην, μὲ εἶχε κυριεύσει ζωηρότερον ἡ ἐντύπωσις ἡ μαγικὴ τῆς δρυός. Διηρχόμεθα ἔκάστοτε οὐχὶ μακρὰν τοῦ δένδρου, ἀπέχοντος ἡμισείας ὥρας ὅδὸν ἀπὸ τὸ μέγα Μανδρί. 'Ο Δρόμος μας ἥτο ἐπὶ τῆς κλιτύος, ὀλίγον ὑψηλότερον τῆς θέσεως, ὅπου ἴστατο τὸ δένδρον ἐτεμινε δὲ πλαγίως τὸ βουνόν, καὶ ἡ δρῦς ἡ μαγική, καθὼς ἔξηκολούθουν νὰ τὴν βλέπω ἐπὶ ἵκανὴν

ώραν, μὲν ἐγοήτευε καὶ μὲν ἐκάλει, ὡς νὰ ἥτο πλάσμα ἔμψυχον, κόρη παρθενικὴ τοῦ βουνοῦ.

Κατὰ τὰς ποικίλας κυμάνσεις τῆς ὁδοῦ, σύμφωνα μὲ τὰ κοιλώματα ἢ τὰς προεξοχὰς τοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὰς κινήσεις τοῦ ὄντριου τὰς ἴδιοτρόπους καὶ πείσμονας – καθὼς ἔξανοιγα τὸ πρῶτον τὴν δρῦν, καθόσον ἐπλησίαζα ἢ ἀπεμακρυνόμην ἀπ' αὐτῆς – τόσας θέας, ἀπόψεις καὶ φάσεις ἐλάμβανε τὸ δένδρον. Ἐκ πλαγίου καὶ μακρόθεν εἶχεν ὅψιν λιγυρᾶς χάριτος, ἐγγύθεν καὶ κατὰ μέτωπον προέκυπτεν ὅλη μεστὴ καὶ ἀμφιλαφής*, βαθύχλωρος, ἐπιβάλλουσα ὡς νύμφη.

"Ολην τὴν νύκτα, κοιμώμενος καὶ ἀγρυπνῶν ὠνειρευόμην τὴν δρῦν, τὴν θεσπεσίαν καὶ ὑψηλήν... Τὴν πρωίαν ἐκείνην τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, καθὼς εἶχεν εὐώδιάσει ὁ ναΐσκος ἀπὸ δάφνας καὶ λιβανωτίδας καὶ εἶχε κρουσθῆ τρελὰ ἀπὸ παιδικάς χεῖρας ὁ μικρὸς κώδων ὁ ὑπεράνω τοῦ γείσου τῆς στέγης τῆς πλακοσκεποῦς χαιρετίζων τὸ «'Ανάστα ὁ Θεός» τὸ ὅποιον ἔψαλλεν ὁ παπᾶς ράινων τοὺς πιστούς μὲ πέταλα ρόδων καὶ ἵων... εἴτα, πρὶν ἀπολύσῃ ἥ λειτουργία ἐγώ ἔγινα ἄφαντος.

Διὰ πλαγίου κρυφοῦ δρομίσκου, τὸν ὅποιον εἶχον ἀνακαλύψει τὴν προτεραίαν, ἥρχισα νὰ ἀνέρχωμαι τὴν ράχιν τοῦ βουνοῦ διευθυνόμενος πρὸς τὸ μέρος, ὃπου εύρισκετο ἡ βασιλικὴ δρῦς. Ἐπίστευα, ὅτι ἐγνώριζον καλὰ τὸν δρόμον.

"Ήτο ὅλη ἡ ὁδὸς ἀνωφερής κι ἐγώ ἔτρεχον, ἔτρεχον, γιὰ νὰ φθάσω ταχέως, ν' ἀσπασθῶ τὴν ἀγαπημένην μου καὶ ταχέως πάλιν νὰ ἐπιστρέψω, φανταζόμενος, ὅτι ἡ ἀπουσία μου τότε δὲν θὰ παρετηρεῖτο καὶ δὲν θὰ εἶχον ν' ἀκούσω ἐπιπλήξεις ἀπὸ τοὺς οἰκείους.

Πρὸ ἐμοῦ εἶχον ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸ ποιμενικὸν σκήνωμα ὀλίγοι ἐκ τῆς τάξεως τῶν βοσκῶν, ἀπερχόμενοι εἰς τὴν πολίχνην, διὰ νὰ κομίσωσιν ἀρνία καὶ τυρίον εἰς τοὺς κολλήγας, ἀποφέρωσι δὲ ἄλλα ὀψώνια ἐκ τῆς πόλεως. Οὕτοι θὰ ἐπέστρεφον πρὸς ἑσπέραν καὶ δὲν ἥτο πιθανὸν νὰ συναντήσω τινὰς καθ' ὁδόν. Πλὴν παρ' ἐλπίδα εἶδον μακρόθεν ἄλλους ἐρχομένους πρὸς τὰ ἐδῶ, συνοδείᾳ γυναικῶν καὶ παιδίων καὶ ὑποζυγίων· οὕτοι ἥρχοντο ἐκ τῆς πόλεως, διὰ νὰ συνεορτάσωσιν ἐν τῇ ἐξοχῇ πλησίον τῶν συγγενῶν των, τῶν βοσκῶν.

Πάραυτα ἐξετράπην τῆς ὁδοῦ καὶ ἐσπευσα νὰ κρυβῶ ὅπισθεν πυκνῶν θάμνων. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἀν μὲ συνήντων μεμονωμένον

μακράν τῶν γονέων μου, πορευόμενον ἀγνωστον ποῦ, θὰ ἐπαραχενεύοντο καὶ ἂν δὲν μ' ἔπειθον νὰ κατέλθω μετ' αὐτῶν εὐθὺς δπίσω, ἐξ ἀπαντος θὰ μὲ κατίγγελον κάτω εἰς τὸ Μέγα Μανδρί. "Ημην ἐνδεκα ἑτῶν παιδί.

'Εκεῖνοι ταχέως ἀντιπαρῆλθον κι ἐγώ ἀνέλαβα τὸν δρόμον μου, ἀλλὰ μετ' ὄλιγον τὸν ἔχασα. Εἰς ἐν σταυροδρόμιον, ὅπου ἔφθασα, ἐπῆρα τὸν δρόμον ἀριστερά, τὸν ὑψηλότερον, καὶ ἀσθμαίνων ἔφθασα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ. Πλὴν ἡ μεγάλη δρῦς ὑπῆρξεν εὔεργέτης μου καὶ κηδεμών μου. Αὕτη μ' ἔξιγγαγεν ἐκ τῆς ἀπάτης, ἐφαίνετο δὲ ως νὰ μοῦ ἔνευε μακρόθεν καὶ μὲ ώδηγει νὰ ἔλθω πλησίον της.

Καθὼς τὴν εἶδα χαμηλότερα, δεξιόθεν, ἀρκετὰ μακράν, ἀφησα τὸν δρομίσκον εἰς τὸν ὄποιον ἔτρεχα καὶ στραφεὶς πρὸς δυσμάς ἥρχισα νὰ κατέρχωμαι μέσω τῶν ὀγρῶν, ὑπερπηδῶν αἵμασιάς,* χάνδακας, φραγμοὺς θάμνων καὶ βάτων, σχίζων τὰς σάρκας μου, αἵμασσων χείρας καὶ πόδας... Τέλος ἔφθασα πλησίον τῆς ποθητῆς νύμφης τῶν δασῶν.

"Ημην κατάκοπος, κάθιδρος καὶ πνευστιῶν. "Αμα ἔφθασα ἐριθήην ἐπὶ τῆς χλόης, ἐκυλίσθην ἐπάνω εἰς παπαρούνας καὶ χαμολούλουνδα. 'Αλλ' ὅμως ἡσθανόμην κρυφὴν εὔτυχίαν, δύνειρώδη ἀπόλαυσιν. 'Ερρέμβαζον ἀναβλέπων εἰς τοὺς κλώνους της τοὺς κραταιοὺς καὶ ἀνοιγόκλειον ἡδυπαθῶς τὰ χείλη, εἰς τὴν πνοὴν τῆς αὔρας της, εἰς τὸν θροῦν τῶν φύλλων της. 'Έκατοντάδες πουλιῶν ἀνεπταύοντο εἰς τοὺς κλώνους της, ἔμελπον τρελὰ τραγούδια... Δρόσος, ἄρωμα καὶ χαρμονὴ ἐθώπευον τὴν ψυχήν μου.

"Ημουν ἀποσταμένος καὶ δὲν εἶχον κοιμηθῆ καλὰ τὴν νύκτα. 'Ο ύπνος μοῦ ἔλειπεν· εἰς τὴν σκιάν τοῦ πελωρίου δένδρου, ἐν μέσῳ τῶν μηκώνων του τῶν κατακοκκίνων, ὁ Μορφεύς* ἥλθε καὶ μ' ἐβαυκάλισε καὶ μοὶ ἔδειξε εἰκόνας ως εἰς περίεργον παιδίον.

Μοῦ ἔφάνη ὅτι τὸ δένδρον — ἐσωζον καθ' ὑπνον τὴν ἔννοιαν τοῦ δένδρου — μικρὸν κατὰ μικρὸν μετάβαλλεν ὅψιν, εἴδος καὶ μορφήν. Εἰς μίαν στιγμὴν ἡ ρίζα του μοῦ ἔφάνη ως δύο ώραῖαι κνήμαι, κολλημέναι ἡ μία ἐπάνω εἰς τὴν ὄλλην, εἴτα μετ' ὄλιγον ἔξεκόλλησαν καὶ ἔχωρίσθησαν εἰς δύο, ὁ κορμός του ἔφάνη, ὅτι διεπλάσσετο καὶ ἐμορφοῦτο εἰς ὄσφυν, εἰς κοιλίαν καὶ στέρνον οἱ δύο παμμέγιστοι κλάδοι μοῦ ἔφάνησαν ως δύο βραχίονες, χείρες ὀρεγόμεναι τὸ ἄπει-

ρον, είτα κατερχόμεναι συγκαταβατικῶς πρὸς τὴν γῆν, ἐφ' ἡς ἔγω
ἐκείμην καὶ τὸ βαθύφαιον, ἀειθαλὲς φύλλωμα μοῦ ἐφάνη ὡς κόμη
πλουσία κόρης, ἀναδεδεμένη πρὸς τ' ἄνω, είτα λυσιμένη, κυματί-
ζουσα, χαλαρουμένη πρὸς τὰ κάτω.

Τὸ πόρισμά μου τὸ ἐν ὀνείρῳ ἔξαχθὲν καὶ εἰς λῆρον* ἐν εἴδει
συλλογισμοῦ διατυπωθέν, ὑπῆρξε τοῦτο. «Ἄ! δὲν είναι δένδρον,
είναι κόρη καὶ τὰ δένδρα, ὅσα βλέπομεν, είναι γυναῖκες!»

"Οταν μετ' ὀλίγον ἔξυπνησα, ὡς συνέχειαν τοῦ ὀνείρου ἔσχον
ἐν νῷ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἱστορίας τοῦ τυφλοῦ, τὸν ὄποιον ὁ Χρι-
στὸς ἐθεράπευσε, καθὼς εἶχον ἀκούσει τὸν διδάσκαλόν μας εἰς τὴν
Ἱερὰν Ἰστορίαν: «Κατ' ἀρχὰς μὲν εἶδε τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα,
δεύτερον δὲ τοὺς εἶδε καθαρά...»

Πλὴν δὲν ἔξυπνησα ἀκόμη, πρὶν ἀκούσω τί ἔλεγε τὸ φάντασμα.
«Ἡ κόρη — ἡ δρῦς — εἶχε λάβει φωνὴν καὶ μοὶ ἔλεγε:

— Εἶπε νὰ μοῦ φεισθοῦν, νὰ μὴ μὲ κόψουν διὰ νὰ μὴ κάμω ἀκου-
σίως κακόν. Δὲν εἴμ' ἔγω νύμφη ἀθάνατος· θὰ ζήσω ὅσον αὐτὸ τὸ
δένδρον...

'Ἐξυπνησα ἔντρομος κι ἔφυγον... Ἡτο ἥδη μεσημβρία καὶ ὁ ἦ-
λιος ἐμεσουράνει. "Εκαίεν ὑψηλά, ὑπεράνω τῆς κορυφῆς τῆς δρυός,
ἥτις ἥτο σκιὰ ἀδιαπέραστος..." Απὸ τὸν ἀντικρινὸν λόφον ἤκουσα
φωνὴν νὰ μὲ καλῇ ἔξ ὀνόματος.

Ἡτο εἰς μικρὸς βοσκὸς μὲ τὴν κάπα του μὲ τὴν στραβολέκαν*
του καὶ μὲ δέκα αἴγας τὰς ὄποιας ὠδήγει. Μοῦ ἐφώναξεν, ὅτι ὁ πα-
τήρ μου μὲ ἀνεζήτει ἀνήσυχος καὶ νὰ τρέξω νὰ φθάσω ταχέως ἐκεī
κάτω...

Δὲν ἐνόησα τίποτε ἀπὸ τὸ μαντικὸν ὄνειρον. Ἀργότερα ἐδι-
δάχθην ὅπὸ ἔγχειριδίον Μυθολογίας, ὅτι ἡ 'Αμαδρυάς* συναπο-
θνήσκει μὲ τὴν δρῦν, ἐν ἥ εύρισκεται ἐνσαρκωμένη.

Μετὰ πολλὰ ἔτη, ὅταν ξενιτεύομενος ἀπὸ μακροῦ ἐπέστρεψα
εἰς τὸ χωρίον μου καὶ ἐπεσκέφθην τὰ χωρία ἐκεῖνα, τὰ προσκυνητά-
ρια τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων, δὲν εὔρον πλέον οὐδὲ τὸν τόπον,
ἔνθα ἥτο ποτὲ ἡ Δρῦς ἡ Βασιλική, τὸ πάγκαλον καὶ μεγαλοπρε-
πὲς δένδρον, ἡ νύμφη ἡ ἀνάσσουσα τῶν δρυμώνων.

Μία γραΐα μὲ τὴν ρόκαν της, μὲ δύο προβατίνας τὰς ὄποιας
ἐβοσκεν ἐντὸς ἀγροῦ πλησίον, εύρισκετο ἐκεī, καθημένη ἔξωθεν τῆς
μικρᾶς καλύβης της.

"Οταν τὴν ἡρώτησα τί εἶχε γίνει τὸ «Μεγάλο Δένδρο», τὸ δόποῖον ἦτο ἔναν καιρό, ἐκεῖ, μοῦ ἀπήντησεν:

—'Ο σχωρεμένος ὁ Βαργέντης τὸ ἔκοψε... μὰ κι ἐκεῖνος δὲν εἶχε κάμει νισάφι μὲ τὸ τσεκούρι του, ὅλα θεόρατα δένδρα, τόσα σημαδιακὰ πράματα. Σὰν τόκοψε κι ύστερα, δὲν εἶδε προκοπή. Ἀρρώστησε καὶ σὲ λίγες μέρες πέθανε... Τὸ «Μεγάλο Δένδρο» ἦταν στοιχειωμένο.

Περιοδικὸν «Παναθήναια» 1901

Αλέξ. Παπαδιαμάντης

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΟ ΠΡΩΙΝΟ ΣΤΑ ΤΕΜΠΗ

[«Ο Ζητιάνος» τοῦ Καρκαβίτσα θεωρεῖται τὸ καλύτερο ἔργο του. Σ' αὐτὸν δὲ συγγραφεὺς μᾶς δίνει σὲ ἔργα καὶ αἰσθήματα, ὀλοζώντανα ἀνάγλυφο, δῆκι μόνο τὸν ἥρωά μας, τὸ ζητιάνο, μὰ καὶ δῆλο τὸ γύρω κόσμο τῶν χωρικῶν μέσα στὸν δόποιο τοῦτος κινεῖται. Μᾶς δίνει δύμως ἀκόμη καὶ τόσο ζωντανές καὶ ὡραῖες περιγραφές τῆς φύσεως, ποὺ νομίζει κανεὶς, πὼς βρίσκεται ἀνάμεσά τους καὶ τὶς ἀπολαμβάνει μὲ δῆλες τὶς αἰσθήσεις του, ποὺ οὕτε ἔνας κινηματογράφος δὲ θὰ μποροῦσε νὰ δώσῃ. Μιὰ τέτοια εἶναι καὶ ἡ παρακάτω, ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν περίφημο «Ζητιάνο», ποὺ ἀπορεῖ κανεὶς, τὶ νὰ πρωτοθαυμάσῃ· τὴν ζωντανή καὶ διαμαρτένια φύσιν ἢ τὴν διαμαρτένια καὶ χιλιόπλουμη μορφὴ τοῦ λόγου].

Ο ἥλιος μόλις τίναξε στὰ ἀκροβούνια τοῦ Ὀλύμπου τὰ χιονισμένα χρυσορόδινες ἀχτίνες, διαμάντι ἀκριβὸ ἐπάνω στὸ βασιλικὸ στέμμα του. Γαλάζια δύμιχλη ἀνέβαινε ἀπὸ τὴν ποταμιὰ καὶ λίγο λίγο γλιστροῦσε ἀνάλαφρο πρὸς τὰ χωριά τὸ φῶς ἔως τὶς ρίζες τοῦ Κισσάβου, νὰ τυλίξῃ ὅλα θέλοντας μέσα σὲ πάναγνη ἀγκαλιά.

Ο Πηνειός κατέβαινε ἀπὸ τὰ Τέμπη, ἀνάμεσα στὶς καταπράσινες καὶ ἰσκιωμένες ὅχθες του, θολὸς καὶ φουσκωμένος. Τοῦ Ἀπριλιομάρτη τὸ ἥλιοπύρι τίναξε ἀρκετὰ ἐπίβουλα τὰ φιλήματά του στὰ

βαρυστοιβαγμένα χιόνια τῶν βουνῶν καὶ καταρράχτες αὐτοσχέδιοι κρημνίζονταν ἀπὸ τὰ Χάσια καὶ τὸν Πίνδο, ἀπὸ τὴν Γκούρα καὶ τὸν "Ολυμπο καὶ χύνονταν πολυώνυμα παρακλάδια στὴν πολυδαιδαλή κοίτη του. Δένδρα συγκλαδοκορμόριζα, ροζωτὲς βαλανιδιές καὶ φουντωτὰ πεῦκα καὶ πλατάνια χιλιόχρονα, ὅξες θεόρατες κι ἐλάτια σταυρωτὰ ροβιοῦσαν ἔνα μὲ τὸ ἄλλο, μισοπεθαμένοι γίγαντες, μ' ἔκφραση θλίψεως, γιατὶ ὅσπλαχνα χωρίστηκαν ἀπὸ τὴν ψηλὴ κοιτίδα τους.

Τὰ ὄρνια τῶν βουνῶν, οἱ ἀετοὶ καὶ τὰ ξεφτέρια, οἱ πετρίτες καὶ τὰ γεράκια, κουρασμένα πολλὲς φορὲς ἀπὸ τὸ ἀέρινο ταξίδι τους, κατέβαιναν στοὺς σκληροὺς κορμοὺς καὶ ποταμοδρομοῦσαν ἀγέρωχα, μὲ τὴ συνείδηση τῆς δυνάμεως τους ὀλοφάνερη στὸ σῶμα, δεσπότες τύραννοι τῶν ἀδυνάτων καὶ τῶν δειλῶν.

Τὰ ἡμερα πουλιά τῆς πεδιάδας, οἱ πελαργοὶ καὶ οἱ νυχτοκόρακες, οἱ κουροῦνες καὶ οἱ φασιανοὶ καὶ οἱ ἀγριόχηνες, θεονήστικα ἀπὸ τὶς πλημμύρες, κάθιζαν ἐπάνω στὰ κλαδιά καὶ ζητοῦσαν σπόρους θρεφτικούς καὶ παράσιτα στὶς σχισμάδες τους. Καὶ τὰ πουλιά τὰ ταξιδιάρικα, τὰ χελιδόνια καὶ τὰ σπουργίτια, τὰ τρυγόνια καὶ τὰ περιστέρια, ὅλα τὰ ἀφρόντιστα πλάσματα, κούρνιαζαν ἐμπιστευτικὰ στὰ φυλλώματα, μαζὶ μὲ τὸ βδελυρὸ φίδι, ποὺ ἔχωνες στὴν κουφάλα, καὶ τὸν ποντικό, ποὺ ἀργομασοῦσε φιλόσοφος τ' ἀκρόρριζά τους..

Κιβωτοὶ θεόσταλτοι καὶ ρουπάκια* ἔφερναν τοὺς φτερωτοὺς ταξιδιῶτες ἀνάμεσα ἀπὸ θέρατα βουνὰ καὶ ἄγρια φαράγγια, ἀπὸ σκοτεινοὺς δρυμούς, καὶ ἀρρωστημένους βόλτους, δίπλα σὲ πολιτεῖες πολυάνθρωπες καὶ χωριά μοναχικά, κάτω ἀπὸ ἐρμοκλήσια θλιμμένα καὶ μοναστήρια καὶ μετόχια, ἀπὸ πεδιάδες ὀλοφώτιστες καὶ ἀδιάβατα δάση μὲ τὸ βόγγημα τοῦ νεροῦ καὶ τῶν ἀνέμων τὸν τάραχο στὰ γνώριμα ποθητὰ μέρη τους. Κι ἔξαφνα μὲ τὸν πρῶτο κλονισμὸ τοῦ φορείου οἱ ἐλεύθερες ψυχὲς τινάζονταν ζευγαρωτὲς εἴτε χωρισμένες μὲ κλαγγὴ φτερῶν καὶ ἀλλαλαγμὸν ἄγριο στὸν γαλανὸ αἰθέρα ψηλά, ν' ἀρχίσουν νέο κυνήγι καὶ ἀλληλοσπάραγμα, νὰ γεμίσουν τὰ ἄγρια δάση μὲ κελαδήματα καὶ τὰ σπίτια μὲ ὀλόχαρες φωνές.

Τὰ φορεῖα ὄμως, ἀδιάφορα γιὰ τοὺς ταξιδιῶτες, ὑπάκουα στὴν ἀλύγιστη δύναμη τῆς τύχης καὶ τοῦ ποταμοῦ τὰ κλωθογυρίσματα, κατέβαιναν τὸ δρόμο τους μὲ μεγαλοπρέπεια Σολομώντα

Ὄρθιοκαθισμένου στὸ διαμαντοκόλλητο θρόνο του. Κάποτε, ἀπὸ προβολὴ τῆς ὅχθης ἢ τῆς κοίτης ρήχωμα εἴτε καὶ νησοπούλας ἀνθιφορτωμένης ἔξαφνικὸ φανέρωμα, σταματοῦσαν τὰ χλωρὰ πλεούμενα τὸ δρόμο, ταλαντεύονταν σὰν ἐτοιμοθάνατα κήτη καὶ κάθιζαν τέλος ἀκίνητα καὶ βαριά.

’Αλλ’ ἄξαφνα τοῦ ποταμοῦ ἡ λαμπάδα πολυδύναμη εὗρισκε τ’ ἀδύνατο πλευρό, τὸ χτυποῦσε πεισματικά, στριφογύριζε τὸν κορμὸν καὶ τὰ δέντρα κατέβαιναν πάλι γοργὰ καὶ πρόβαλαν σὰ γιγάντιες νεροφίδες ἔξω ἀπὸ τοὺς δρυμοὺς καὶ τὶς πεδιάδες στὴν ἀνήσυχη θάλασσα, νὰ καταντήσουν ἵσως καλοτάξιδα πλεούμενα, ποὺ φέρνουν σὲ ποθητοὺς λιμένες ἀκριβοθώρητα πρόσωπα, ὃν δὲν κατάντησαν πρίν, ἀπὸ χωριάτικα χέρια ἥντα γιὰ τὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ, εἴτε κτηνῶν ποτισιῶνες, εἴτε γεφύρια πρόχειρα, ζεύγματα τοῦ ἴδιου ποταμοῦ, ποὺ τὰ παραπλάνησε τόσο!

Περίγυρα, στὸ ἀμφιθεατρικὸ ψήλωμα τῶν βουνῶν καὶ κάτω στὴν ἀπλωτὴ πεδιάδα, στοὺς κυματισμοὺς τῶν λόφων καὶ τῶν κοιλάδων τὶς γραμμές, ἡ βλάστηση ἀπλωνόταν μὲ ὅλο τὸ θρασὺ μεγαλεῖο τῆς καὶ μὲ ὅλη τὴν ἀβρότητα τῶν χρωμάτων. ‘Υγρασία τσουχτερὴ στάλαζε ἀπὸ τὰ αἰθέρια ψηλώματα καὶ μαλάκωνε τὰ χώματα καὶ πλούτιζε τῶν βλαστῶν τὸ χυμὸν καὶ τὴν ἀκμὴν τῶν φύλλων κι ἔδινε ράθυμη διάθεση στοῦ πρωινοῦ πουλιοῦ τὸ πέταγμα καὶ τοῦ ζωυφιοῦ τὸ ὀκνὸν βῆμα.

”Αρώματα βαρύ, συμπυκνωμένο ἀπὸ τῶν ἀνθῶν τ’ ἀνάσασμα καὶ τῶν κορμῶν τοὺς μελωμένους χυμούς, τῶν παράσιτων φυτῶν τὴ μούχλα καὶ τοῦ νοτισμένου χώματος τὸν ἀχνό, ἡδύπαθο καὶ σχεδὸν χεροπιαστὸ ἀνέβαινε ἀπὸ τὴ γῆ. Τρεμουλιαστοὶ ἀτμοί, χωρισμένοι σὲ ἀργύρου ψήγματα λεπτότατα, σημάδευαν τοῦ ποταμοῦ τὸ δρόμο περιπλεγμένο στὰ δασιὰ φυλλώματα· ὅμιχλης μακρύστενα κομμάτια, ξεσκλισμένα σὲ δαντελωτές γλωσσίτσες, ξεφτισμένα σὲ ἄπιαστα κρόσσια, κυματιστὰ σέρνονταν ἐδῶ κι ἐκεῖ στὶς πλαγιές, νεράϊδας νύφης ἀερούφαντα μογνάδια*.

”Ο κορυδαλλὸς πρῶτος ἀπὸ τὰ πουλιά, μὲ τὸ κεραμιδὶ χρῶμα του, μὲ τὸν πυραμιδωτὸ θύσανο στὸ κεφάλι, μὲ τὰ φτερὰ σταυρωτὰ καὶ τὴ σπαθωτὴ οὐρίτσα του, ὀργοπετοῦσε πασίχαρος στ’ ἀκροκλώναρα κίτρινων σπάρτων καὶ χαμηλογέρνοντας τὸ κεφάλι νευρικὸς τόνιζε τραγούδι ἐγερτήριο στὴν κοιμισμένη φύση. Κυματιστοὺς

καὶ ἀλλεπάλληλους ἔχουν ἀπὸ τὸ βελουδένιο λαρύγγι τόνους μεταλλικούς, όλότρεμους, ἀντιλαλώντας στὰ πράσινα πλευρώματα τὴν χαρὰ καὶ τὴν ὅρμονία.

Καὶ πρῶτοι τῶν βροτῶν οἱ Θεσσαλοὶ χωριάτες, συφόμελα κατεβασμένοι στὰ χωράφια, μὲ τὰ καματερὰ καὶ τὰ σύνεργά τους, μὲ τοῦ ὑπνου τὴν κούραση καὶ τῆς συνειδήσεως τὴν ταλαιπωρία ζωντανὴ ἀπάνω τους, ὥργωναν καὶ σβάρνιζαν* τὴ γῆ, ἀνοιγαν τ' αὐλάκια κι ἔθαφταν τὸ χρυσόκλωνο ὄραποσίτι τρυφερὰ μιλώντας στοὺς ἀλόγους συντρόφους:

— "Ελα, τρυγωνό... τράβα δρόμο καὶ μὴ μοῦ χολοσκᾶς. Στάσου ἐδῶ δά, νὰ ξανασάνῃς λίγο. Λυπᾶμαι τὰ καπούλια σου ποὺ πλήγωσαν, λυπᾶμαι τὰ χείλια σου, ποὺ μάτωσαν· λαχταρῶ σὰν βλέπω φαγωμένη τὴν πλεξίδα σου ἀπὸ τὸ βαρὺ ζυγὸ καὶ τὰ λαιμοτράχηλά σου ἀπὸ τὴν ὅγρια ζεύλα. Μὰ σώπα κι ἐγὼ θὰ σὲ διπλοταγίσω τὸ βράδυ καὶ δίπλα σου θὰ βάλω τὴν ξύλινη ποτισιώνα νὰ δροσολογιέσαι ὅλη τὴ νύχτα... τράβα τώρα καὶ μὴ μοῦ χολοσκᾶς..."

Καὶ στὸ βαθὺ μούγκρισμα τοῦ βιδιοῦ, στὸ κυματιστὸ χλιμύτρισμα τ' ἀλόγου, στοῦ βουβαλιοῦ τὸν ἀργὸ μυκηθμὸ καὶ στοῦ γαϊδάρου ἀκόμη τὸ τραχὺ γκάρισμα πιστεύοντας, πῶς βρίσκει εύγνωμοσύνης ἀπάντηση, μὲ τρυφερότητα καὶ στοργή, σκύφτει καὶ φιλεῖ τὸ χτήνος του ὁ Θεσσαλός.

Στὴ δύση, ἀνάμεσα σὲ μιὰ διχαλωτὴ κορφή, ἐπάνω ἀπὸ τὴ θεοσκότεινη σχισματὶα τῶν Τεμπῶν, ὁ αὐγερινὸς ἀχτινολουσμένος τρέμει ἐμπρὸς στὴν παρουσία τοῦ ἥλιου, ὅπως τρέμει μετάλλου φύλλο ἐμπρὸς στὴν ἀνίκητη δύναμη τοῦ μαγνήτη. Καὶ στὴν ἀνατολή, πίσω ἀπὸ τὰ μολυβένια νερὰ καὶ τὶς πολύκαρπες γλῶσσες τῆς Χαλκιδικῆς καὶ πίσω ἀπὸ τὴν πυραμιδωτὴ ὁγριόπετρα τοῦ 'Αγίου "Ορους, ἀναλαμπὴ αἵματένια σημαδεύει τὴν πρωτοπορία τοῦ Φαέθονα* καὶ γελᾶ ἡ Αὔγη κροκόπεπλη*, ἐνῷ τῶν πύρινων ἀλόγων τὰ νύχια τρίβουν τὴ στουρναρόπετρα καὶ ἀνεβαίνουν μέσα σὲ ποταμούν μεθυστικοῦ σέλαος*..."

«Ο Ζητιάρος»

'Ανδρέας Καρκαβίτσας

ΤΑ ΡΟΔΙΝΑ ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΑ

[Τὰ «Ρόδινα Ἀκρογιάλια» θεωροῦνται ἀπὸ τὰ ὥραιότερα τοῦ Παπαδιαμάντη διηγήματα. Ἀποτέλεσσαν τὰ πλέον μεθυστικὰ ἀρώματα τῆς Ἑλληνικῆς ἀκρογιαλιᾶς. Τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα εἶναι ὥραια καὶ θαυμαστὴ εἰκὼν.]

’Ακόμη δὲν ἦνοιξαν αἱ πύλαι τῆς Ἀνατολῆς νὰ εἰσέλθῃ παμβασιλεὺς ὁ ἥλιος, κι ὁ γέρο — Γατζίνος ἐσηκώθη, ἦνοιξε τὸ καφενεδάκι καὶ ὑπῆρετεῖ τοὺς πρωινοὺς πελάτας. Πῶς νὰ χορτάσῃ τις τὸν ὑπνον ἔκει, εἰς τὰ ὥρατα λυκαυγῆ, εἰς τὰς γλυκείας ἥούς* τοῦ φθινοπώρου; ... Ἐξύπνησα τρεῖς ὥρας πρὶν φέξῃ ἐξῆλθα, καὶ κάμψας ἔνα δρομίσκον, ἔφθασα εἰς τὸν αἴγιαλόν.

’Ο αὐγερινὸς τώρα εἶχεν ἀνατείλει. Ἀνήρχετο ὑψηλὰ ὑψηλά, ἀκολουθούμενος ἀπὸ ἐν ἀστεράκι, τὸ ὄποιον ἔτρεχεν ὡς μαγευμένον κοντά του. Ἐπάνω εἰς τὴν ράχιν ἀντικρύ, ἀνωθεν τοῦ σκοτεινοῦ ἀλσούς, ἔχόρευον δύο ἄλλα ἄστρα· φλοϊσθος καὶ ἥχος ἐπληττε τὴν ἀκτήν· πρὸς τὰ βορειοανατολικὰ ἐστρώνετο ρηχὸν τὸ κῦμα, καὶ οἱ βράχοι ἀριστερὰ μὲ τὰς λευκὰς οἰκίας, ὡς φωλεάς βράχων χυτάς, κτισμένας ἐπάνω των, ἐδέχοντο εἰς τοὺς πόδας τὸ προσκύνημα τῶν θωπευτικῶν κυμάτων.

’Ο γέρο — Γατζίνος μοῦ ἔκαμε καφὲν χωρὶς νὰ τοῦ παραγγείλω. Δὲν ἦτο ἡ ὥρα τώρα δι’ ὅμιλίαν.

Εἰς τὰς ὥρας τοῦ ροδίνου λυκαυγοῦς κανὲν τοιοῦτον δὲν ἔχει τὸν τόπον του.

’Ω αὐγή, γλυκεία αὐγή, ποὺ ἀνθεῖς καὶ ροδίζεις ἔκει εἰς τὸ ὑψος, ἀλλὰ καὶ τόσον χαμηλὰ ἐπάνω ἀπὸ ἔκεινην τὴν ράχιν τὴν ἀντικρινὴν τῆς ἀκτῆς, ποὺ κλείει τὸν λιμένα! Εὔτυχῃ τ’ ἀρνάκια τὰ βόσκοντα ἔκει εἰς τὰ πλάγια τοῦ βιουνοῦ, ποὺ φθάνουν ἔως τὴν κορυφὴν τῆς ράχης, καὶ πηδοῦν καὶ χορεύον, καὶ σὲ ἀπολαύουν ἐγγύθεν, καὶ μεθύουν, ὡς αὐγή, ἀπὸ τ’ ἀρώματά σου! Πλέον εὔτυχῃ τὰ πουλάκια, ποὺ πετοῦν ἀπὸ κλῶνα εἰς κλῶνα, καὶ σκιρτοῦν καὶ ἀναγγαλιάζουν εἰς τὴν θείαν ἐπαφήν σου. Εὔτυχής κι ὁ βοσκός, ποὺ τὸν ἐξύπνησες τώρα ναρκωμένον ἀπὸ τὴν δροσιάν σου καὶ τρέχει νὰ σαλαγήσῃ τὰ πρόβατα, νὰ ἐνεργήσῃ τὸν πρωινὸν ἀμολγόν* σφυρίζων καὶ ἄφροντις, καὶ τόσον πολὺ εὔτυχής, ὡστε οὕτε τὸ ὑποπτεύει...

Εἰς βράχος μισοφαγωμένος ἀπὸ τὸ κῦμα καὶ ἀπὸ τὰ πατήματα

τῶν πρὸ αἰώνων λεμβούχων καὶ ναυτῶν, καὶ δύο δοκίδες, ἀπὸ σκληρὸν ξύλον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐσάπισεν ὀκόμη ὕστερον ἀπὸ γενεάς καὶ γενεάς, ἐπέχουν θέσιν προκυμαίας. Δὲν ἐνόησα πῶς εύρεθην μέσα εἰς τὴν βάρκαν. Ἐκκινῶ. "Ολος ὁ γιαλὸς ροδίζει γύρω. Τὰ κύματα φρικιοῦν ἥρεμα, καὶ τὸ φωσφόρισμά των ἀνταυγίζει ἀποχρώσεις ἐρυθροῦ γαρυφάλου.

'Ιδού τώρα εύρεθην μόνος, κάτοχος μικρᾶς λέμβου. Ναύτης καὶ ἐπιβάτης ἐν ταύτῳ· κυβερνήτης καὶ ναύκληρος καὶ πιλότος καὶ μούτος τῆς ἐλαφρᾶς βάρκας. Μόνος εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ κύματος.

Πλέω καὶ φθάνω πρὸς τὰ ρηχά, εἰς τὴν ἀμμουδιάν πέραν.

Τὸ λυκαυγὲς ἀραιὸν αἴθριοῦται. Τὰ ρόδα τὰ ἐρυθρὰ γίνονται βαθμηδὸν λευκά. Ἡ μεγάλη Μορμώ* φεύγει, ὑπάγει νὰ βυθισθῇ προσταίρως εἰς τ' ἀνήλια ἀντρα της. Ἡ γλυκεῖα Μορφώ* ἐπιφαίνεται κι ἀπλώνει τὴν πλούσιαστὴν ὁθόνην της, τὸν πέπλον τὸν διαφανῆ, πέρα πέρα εἰς ὅλην τὴν πλάσιν.

Μεγαλυτέραν εύτυχίαν δὲν εἶχα γευθῆ...

Εἶπα, ἃς κάμω ἐν λουτρόν, ἀν καὶ προέβη ἡδη τὸ φθινόπωρον, καὶ πρέπει νὰ είναι κρύα ἡ θάλασσα. Ἐγγυνώθην καὶ ἐπίδησα εἰς τὰ κύματα. Ἀφοῦ ἐπ' ὀλίγον ἐκολύμβησα, ἡσθάνθην τόσην νάρκην, ώστε δὲν εἶχα πλέον δύναμιν ν' ἀνέλθω εἰς τὴν βάρκαν, νὰ ἐνδυθῶ καὶ νὰ σωφρονήσω. Εἶπα. "Ἄς κάμω τ' ἀνάσκελα κι ἔκαμα, ὅπως δύταν εἴμεθα παιδιά, ὅποτε, δραπετεύοντες ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ἐκολυμβούσαμεν διαρκῶς ὄκτω ἡ δέκα φοράς τὴν ήμέραν..."

Καθὼς ἦμην πλαγιασμένος, ἐλαφρὸς εἰς τὸ κῦμα, τί ἔπαθα; ἀπεκοιμήθην τάχα; Ἐξαπλωμένος εἰς τὰ μαλακά, εἰς τὰ πούπουλα ἡσθανόμην ἀπόλαυσιν καὶ τρυφήν Συβαρίτου.* Ρόδον διπλωμένον δὲν ὑπῆρχεν ὑπὸ τὴν ράχιν, κι αἱ εὐωδίαι ὅλων τῶν ρόδων τῆς ἀκρογιαλιᾶς, τῶν κήπων, τῆς ἀμφιλύκης* καὶ τῆς αὐγῆς, ἥρχοντο εἰς τὰς αἰσθήσεις μου καὶ μ' ἐμέθυσκον. "Ολη ἡ αἰσθησίς, ἡ συνείδησις κι ἡ ὑπαρξίς μου εἶχον μεταβληθῆ εἰς μίαν ἀπόλαυσιν ἀπείρου εὐωδίας..."

«Τὰ Ρόδινα Ἀκρογιάλια»

'Αλέξ. Παπαδιαμάντης

ΕΛΙΕΣ ΣΤΟ ΠΗΛΙΟ

Μιὰ δυνατὴ μακρόσυρτη σφυριγματιά, σὰ μιὰ κραυγὴ θριάμβου, καὶ τὸ τραῖνο ρίχτηκε δρμητικὰ στὸ χρυσὸ μονοπάτι ποὺ ἀνέβαινε στὸ βουνό.

”Αξαφνα, στὰ μάτια ὅλων μας σπιθιθόλησε τὸ βλέμμα. Στὸ πρόσωπό μας ἔλαμψε ἡ ζωηράδα κάποιου χύπνου. Νιώσαμε τὰ στήθη μας νὰ φουσκώνουν ἀπὸ μιὰν ἀμόλυντη πνοή. Στὸ μέτωπό μας νιώσαμε δλοκάθαρη τὴ σκέψη. Κάποιο εὐεργετικὸ πνεῦμα ὑγείας καὶ καλωσύνης πλημμύριζε τὴν ὑπαρξή μας. Γενήκαμε σὰν παιδιά. Σὰν παιδιά μὲ τὴν ἀπλὴν ψυχὴ δίχως τὴ θλίψη τοῦ παρελθόντος, δίχως τὴν ἀμφιβολία τοῦ μέλλοντος, μονάχα μὲ τὸν ἄκακο πόθο ν' ἀπολαύσουμε στὸ παρὸν τὴ φυσικῶτερη χαρὰ τῆς ζωῆς. Πεταχτήκαμε δλόρθοι. Μιὰ δροσιὰ εἶχε πλημμυρίσει τὸ βαγόνι μας. Δὲν ἦταν ἡ χαμόσυρτη δροσιὰ τοῦ κάμπου, οὔτε ἡ βαρειὰ δροσιὰ τῆς θάλασσας ποὺ συντρίβει τὰ μέλη καὶ ναρκώνει τὴ θέληση. ”Ητανε κάτι ἀσυνήθιστο γιὰ μᾶς. Κάποια ἀνώτερη πραγματικότητα τόσο δυνατὴ μὰς καὶ τόσο ἀπλή, ὥστε νιώσαμε μέσα μας νὰ ὑποχωρῇ σιγὰ σιγά, νὰ σβήνῃ κατόπι δλότελα ἡ πολύμορφη, πολύτροπη, καὶ γι' αὐτὸ ἀνισόρροπη καὶ γι' αὐτὸ κουραστικὴ τοῦ καθενός μας ἀτομικότητα. ”Ηταν ἡ παγερή δροσιὰ τοῦ βουνοῦ. ‘Ο λαγαρισμένος δέρας, δ ἐμψυχωμένος ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῶν περιήφανων πλασμάτων ποὺ ζοῦνε μόνο στὶς ψηλές κορφές, εύωδιασμένος ἀπὸ τὴ γαλήνια προσευχὴ τῆς ἀγάπης της, ἐμπινευσμένος ἀπὸ τὴν ἀπέραντη ἐλευθερία τῶν οὐρανῶν. Καὶ νιώσαμε τότε ν' ὄρμονίζεται ἡ ύλικὴ μὲ τὴν ἥθική μας ὑπόσταση σὲ μιὰν ἀγγελικὴ ἀγαλλίαση κι εὐφροσύνη. ‘Ο ψεύτικος κοινωνικός μας ἀνθρωπισμὸς ἐπαιρε μέσα μας κάποιο ἀσυνήθιστο παλμό. Μέσα μας κυριαρχοῦσε τώρα ὅχι ὁ ταπεινὸς καὶ ἀθλιος ἀτομισμὸς ποὺ τὸν διαμορφώνει ἡ καθημερινὴ ζωή, παρὰ δ ἀτομισμὸς δ ἀνώτερος, ἔτοιμος ν' ἀναπτυχθῇ στὶς ἀψηλότερες πνευματικές σφαῖρες.

Μαζωμένοι στὸν ἔξωστη κοιτάζαμε μ' ἕκσταση τριγύρω μας. ’Ανεβαίναμε, ἀνεβαίναμε δλοένα. Τὸ χρυσὸ μονοπάτι ποὺ ἀκολουθούσαμε σκαρφάλωνε πάντα στὸ βουνό, σερνότανε στὸ φρύδι τῆς χαράδρας, ἀγκάλιαζε τοὺς πελώριους βράχους, ἀπόφευγε τοὺς ἀπότομους γκρεμούς, παραμέριζε σκιαγμένο ἀπὸ τὰ βάραθρα, ἀλαρ-

γάριζε ἀπὸ τίς δρθοκομένες καμπές σὰ νὰ φιβότανε μήπως παραμόνευε κανεὶς ἀπὸ πίσω, λυγοῦσε τὸ κορμί του, τιναζότανε πέρ' ἀπὸ τὰ γεφύρια, χανότανε πίσω ἀπὸ τὶς ράχες, ξαναφαινότανε μακριὰ νὰ ξετυλίγη τοὺς ἐλιγμούς του. Καὶ πάνω στὴν ραβδωτὴ φιδίσια ράχη του κυλοῦσε τὸ τραῖνο μὲ ὅλη του τὴν ταχύτητα, βροντερό, ἀχόρταγο, μὲ τὸ λαχάνιασμα τῆς γιγαντωμένης κι ἐπίμονης προσπάθειας καὶ πότε πότε, μὲ μιὰ μεγάλη καὶ μακρόσυρτη κραυγὴ θριάμβου.

— Ταξιδεύουμε σὲ τετρακόσια μέτρα ὑψος, εἴπε ό φίλος μου.

'Αριστερά μας οἱ βουνοπλαγιές δρομίζανε δλόρθες πρὸς τὸν οὐρανό, δεξιά μας ροβολούσανε σκυμμένες πρὸς τὴν θάλασσα. 'Η θάλασσα! 'Απλωνόταν τώρα κεῖ κάτω, μακριά, πολὺ μακριά, σὰν ἀπέραντη γαλάζια λάμψη, κι ἔμοιαζε τόσο ἀτάραχη μέσα στὴν θεία της λαμπρότητα, ὥστε τὰ κύματα καὶ τ' ἀκρογιάλια φαινόνταν ὅχι σὰν ἀνάγλυφα παρὰ σὰ ζωγραφισμένα μὲ ἀπλὲς φωτεινότατες γραμμές. Καὶ ἀπὸ τὴν πιὸ ψηλὴ βουνογραμμὴ ὅπου μποροῦσε ν' ἀνεβῇ τὸ βλέμμα μας ἵστα μὲ τὴν θάλασσα κάτω, χιλιάδες ἐλιές, ἀτέλειωτες χιλιάδες, μὲ τὸ γκριζογάλανο φύλλωμά τους κατεβαίναμε τρεχάτοι. "Ένα τρέξιμο γοργό, πότε καταποδιαστό, πότε τρελλὸ καὶ παραζαλισμένο, τὸ πλήθος πτυκνὸ κι' ἀπροσδιόριστο κι ἀπέραντες οἱ ἀποστάσεις οἱ γεμάτες ἀπὸ τ' ὄραμα. "Εφτανε νὰ μακραίη λιγάκι τὸ βλέμμα μας καὶ τὰ δέντρα φαινόνταν τότε σὰν κρουστοὶ χαμόσυρτοι θάμνοι ποὺ ἀρμονίζανε σ' ἓνα γραφικὸ σύνολο τὴν ἀκανόνιστη γῆ. Θάλεγε κανεὶς πῶς ἔνας πελώριος μυριόριζος καὶ μυριόκλωνος κισσὸς εἶχε σκεπάσει τὸ βουνό, πῶς ἔνα πλαταύ ἀνεμοφύσημα τάραζε παντοῦ τὸ φύλλωμά του γεμίζοντας τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ πράσινες, μὲ γκρίζες καὶ μὲ γαλάζιες ἀνταύγειες. Κι δ' αὐτὰ βουβά μέσα στὸ χρυσὸ σπιθοβόλημα τοῦ ἥλιου, σὲ μιὰν δλόφωτη ἡρεμία καὶ γαλήνη ποὺ κατέβαινε ἀπάνω τους σὰν εὐλογία τοῦ Θεοῦ.

Κάθε σημεῖο, κοντινὸ ἢ μακρινό, σὲ κάθε μεριὰ τῆς πολύπτυχης γῆς, κι ἔνα ἰδιάίτερο φέγγος, μιὰ θαυμάσια παραλλαγὴ τῆς ἴδιας ὁμορφιᾶς. 'Εκεὶ στὴν κορφή, μὲ τὰ τρεμάμενα φύλλα τους, ποὺ τὰ βλέπαμε καθὼς περνούσαμε χαμηλότερα, κι ἀπὸ τὴν ἀσημένια τους μεριά, μὲ ρόδινους κορμούς ἀπὸ τὸ χτύπημα τοῦ ἥλιου ποὺ κατέβαινε τώρα δλοπόρφυρος στὴ δύση, δλόρθες οἱ ἐλιές, γραμμένες

πάνω στὸ βαθυγάλανο φόντο τ' οὔρανοῦ. Καὶ μυρμηγκιάζανε πιὸ κάτω στὶς πλαγιές, γκριζοπράσινες τώρα, καὶ κατρακυλούσανε πιὸ κάτω γεμίζοντας τὶς χαράδρες, ἀκόμα πιὸ μουντόχρωμες -- χιλιάδες οἱ ἐλιές, ἀμέτρητες χιλιάδες κατέβαιναν δλοένα πρὸς τὴν θάλασσα, ποὺ στεκόταν ἐκστατική, σὰ θαμπωμένη ἀπὸ τὶς ἀπειρά-ριθμες κόρες τοῦ βουνοῦ ποὺ τρέχανε, μ' ὀλόγυμνα τὰ κάλλη τους, στὸ δροσερό τῆς συναπάντημα.

— Κι ἐκεῖνα τὰ σπιτάκια, θαμμένα θᾶλεγε κανεὶς μέσα στὶς πρά-σινες φυλλωσιές... Μὰ γιατί τὰ σκεπάζουνε μὲ πλάκες κι ὅχι μὲ κε-ραμίδια;

— Γιατὶ μόνο οἱ βαρειὲς αὐτὲς πλάκες ἀπὸ σκιστόλιθο μποροῦνε ν' ἀντέχουνε τὸ χειμῶνα στὴν μανία τῶν ἀνέμων ποὺ λυσσομα-νοῦνε στὸ βουνό. Τὰ κεραμίδια μὰ σκορπιζόντανε σὰ φύλλα στὸ πρῶτο δυνατὸ φύσημα τοῦ βοριᾶ.

"Ελεγε σωστὰ ὁ φίλος μου. Πόσο θᾶθελα νὰ βρεθῶ σὲ μιὰ τέτοια κοσμοχαλασία! καὶ φαντάστηκα τὸ μεγαλόπρεπο θέαμα. "Ακουσα τοὺς ἀνέμους νὰ σφυρίζουν δεινὰ πάνω στὶς κορφές, νὰ πέφτουνε κατόπι κραυγάζοντας, σὰ σιδερόφραχτοι κουρσάροι, πάνω στὶς σκοτεινὲς καὶ ἔρημικὲς ράχες, τοὺς ἄκουσα νὰ βογγοῦνε στριμωγ-μένοι στὶς χαράδρες. Κι εἶδα τὰ δέντρα, φοβισμένα κι ἀναμαλλιά-ρικα, νὰ δέρνουνται ἀπελπιστικὰ καὶ νὰ σκούζουνε, νὰ σκούζουνε τὸ θρῆνο τους σπαραχτικὰ κι ἀπαίσια κάτω ἀπὸ τὸ μολυβένιο-οὔρανό. Εἶδα ν' ἀνακατώνουν τὰ δυό τους χρώματα σ' ἓνα τρομα-χτικὸ φωσφορισμό, κι ἄκουσα τὴν θάλασσα νὰ λυσσομανᾶ στὶς ρίζες τοῦ βουνοῦ, φρενιασμένη ἀπὸ τὶς γκρίζες μεταλλικὲς ἀστρα-πὲς ποὺ ξεσέρνουνται μέσα στὰ φυλλώματα, σὰν ἀπειρα τεράστια μαχαίρια ποὺ σκοτώνουνε τὴν πλάση.

"Ενιωσα τὴν ψυχὴ μου κουρασμένη κι ἔστρεψα τὴν φαντασία μου. "Ω! καλύτερα νὰ χαρῶ τ' ὄραμα τὸ εἰρηνικὸ ποὺ εἴχα μπροστά μου. "Ηταν οἱ ἐλιές φορτωμένες ἀπὸ τὸν καρπό τους. Γιορτάζανε τὰ θεσμοφόρια. Καὶ κατεβαίνανε γυρμένες μὰ χαρούμενες οἱ ἀειπάρ-θενες κόρες, κουβαλώντας πάνω στὸ κεφάλι τους, μέσα σὲ καταπρά-σινα κάνιστρα, τὰ πλούσια δῶρα τῆς γῆς ποὺ τὶς ἀνάθρεψε, γιὰ νὰ τὰ παραδώσουνε στὴ φιλάνθρωπη φροντίδα τοῦ ταξιδιάρη πόντου. Τί σύμβολο ἡ ἐλιά, ἡ ἐλληνική μας ἐλιά! Τί σύμβολο πλούτου, δηλα-

δὴ εύδαιμονίας καὶ εἰρήνης. Τὸ σύμβολο τῆς πιὸ ἀκατάλυτης θρησκείας, τῆς θρησκείας τῆς ἀγάπης καὶ τῆς χαρᾶς.

— Στὸ ἔξης, εἶπα μέσα μου, θ' ἀνάφτω κάθε βράδυ ἐνα καντόλι στὴν προστάτιδα θεά, πές την Πολιάδα Ἀθηνᾶ ἢ Παναγία Παρθένα. Βέβαια, ἡ λυχνία μου δὲ θῶνται χρυσὴ οὔτ' ἔργο τοῦ γλύπτη Καλλιμάχου, οὔτε ἡ καρδιά μου, θὰ μπορέσῃ ν' ἀνεβῇ γιὰ νὰ πλαγιάσῃ στὰ γόνατα τῆς παγκόσμιας Παρηγορήτρας. Είμαι φτωχὸς καὶ παραστρατημένος ἀπὸ τὶς ἀλήθειες τῆς ζωῆς. Μὰ τί μ' αὐτό; Εἶδα τὴν ἐλιὰ κι ἔνιωσα τὸν ἐαυτὸ μου πιὸ Ἑλληνικὸ καὶ θὰ παρακαλῶ, ἃς εἴμαι κι ἀνάξιος, γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν εύτυχία τῆς πατρίδας μου, γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν εύτυχία τοῦ σύμπαντος κόσμου.

«Στὴ χαρὰ τοῦ βουνοῦ»

"Ομηρος Μπεκές

ΤΑ ΚΑΤΑ ΝΕΣΤΟΝ ΚΑΙ ΡΟΔΟΠΗΝ

A'

Δανείζομαι τὸ ὄφος τοῦ τίτλου μου ἀπὸ τὰ ρωμαντικὰ μεσαιωνικὰ μυθιστορήματα. Γιατὶ μ' ἔνα τέτοιο, σχεδὸν ἀπίθανο καὶ ἀπεριόριστα γοητευτικὸ μυθιστόρημα, μπαίνει κανεὶς στὸ νόημα καὶ στὴν ἔκφρασι τῆς Θράκης. Δὲν πρόκειται φυσικά, παρὰ μονάχα γιὰ τὴ Δυτικὴ Θράκη, αὐτὴ τὴ χώρα, ποὺ δρίζουν καὶ χαρακώνουν δυὸ μεγάλα ποτάμια, ὁ Νέστος καὶ ὁ Ἔβρος.

‘Ο τόπος ἀσκεῖ ἔνα εἶδος συγκινητικῆς ὑποβολῆς στὴν ὑπαρξὶ τοῦ ταξιδιώτη, ποὺ πορεύεται, ἀνάμεσα στοὺς κάμπους καὶ στὰ φαράγγια του, φορτωμένος βιβλία, ὄράματα καὶ ἀκούσματα. Καὶ μονάχα ἡ αἰσθησι, πώς ἀφήνει τὴ χώρα τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξανδρου, γιὰ νὰ εἰσδύῃ στὴ χώρα τῶν ὄρφικῶν μυστηρίων καὶ

τῶν θυρσοφόρων* μαινάδων εἶναι ἀρκετὴ ἀφετηρία καὶ πηγὴ ὑποβολῆς.

Είναι τόσο, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, τεράστιος ὁ ρόλος τῆς Θράκης στὴ διαδρομὴ τῆς Ἑλληνικῆς ἴστορίας, τῆς Θράκης δλόκληρης, αὐτῆς ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Νέστο, γιὰ νὰ τεχνουργήσῃ τ' ἀκραῖα τῆς κατορθώμαστα στὶς ἀκρογιαλίες τῆς Μαύρης Θάλασσας καὶ τῶν Βοσπόρων τοῦ πανάρχαιου θρύλου καὶ τῆς λυρικῆς φαντασίας, ὡστε δλωσδιόλου ἀσυναίσθητα ὁ περαστικὸς ἔχει τὴν ἐντύπωσι, πώς μὲ κάθε βῆμα καὶ μὲ κάθε στροφὴ τῶν τροχῶν ἀνεβαίνει ὀλόενα καὶ περισσότερο στὰ ὑψη θαυμασίων μεταρσιώσεων*. Κι εἶναι σὰ νἀρχωνται νὰ τὸν ἀπαντήσουν νὰ τὸν καλωσορίσουν στὸ ἔμπασμά του τὸ ποτάμι καὶ τὸ βουνό, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ποτάμια καὶ βουνά τῆς Ἑλληνικῆς γῆς.

Διατηρῶ μέσα μου τὴ γοητεία αὐτοῦ τοῦ περάσματος καὶ κάθε στιγμὴ μὲ βασανίζει ἡ ὑποψία, πώς δὲ θὰ μπορέσω νὰ δώσω τίποτε ἀπὸ τὸ ἀριστοτέχνημα τοῦ Νέστου καὶ τῆς Ροδόπης. Ἡ πρώτη γνωριμία μὲ τὸ ποτάμι γίνεται κοντὰ σ' ἕνα χωριὸ δροσερὸ καὶ χαρούμενο, τὸ Παρανέστιο. Κι ἡ συντροφιὰ τελειώνει σ' ἕνα ἄλλο δροσερὸ καὶ χαρούμενο χωριό, τοὺς Τοξότες. Πολυάριθμα χιλιόμετρα, κάπου σαράντα, χωρίζουν τὰ δύο αὐτὰ χωριὰ μεταξύ τους. Μὰ τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ φτάσῃ στὸ τέλος ὁ ταξιδιώτης καὶ θ' ἀρχίσῃ νὰ κατεβαίνῃ στὸν δλόγυμνο κάμπο τῆς Ξάνθης, δὲ μένει μέσα του παρὰ ἡ γοητεία καὶ τὸ παράπονο. Τέτοια δράματα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διαρκοῦν τόσο λίγο!

Ο Νέστος πηγάζει ἀπὸ τοὺς βράχους καὶ τὰ στέρνα τοῦ βουλγαρικοῦ Ρίλου, τοῦ ἀρχαίου Σκομμίου. Είναι ποτάμι πλατύ, πλουσιώτατο σὲ νερό, δρμητικὸ τὸ χειμῶνα, πρᾶσι καὶ ὑπάκουο τὸ καλοκαίρι. Σκεπάζει διάστημα διακοσίων σαράντα τριῶν χιλιομέτρων, γλιστράει ἀνάμεσα στὶς πλαγιές τοῦ Ὀρβήλου, ἀγκαλιάζει τὰ κατάφυτα πόδια τῆς Ροδόπης καὶ χύνεται στὴ θάλασσα τοῦ Αἰγαίου, ἀντίκρυ στὴ Θάσο.

Η Ροδόπη, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, προεκτείνει τὸν Αἴμο στὴ γῆ τῆς Θράκης, τεντώνοντας τὸ μεστὸ κορμί της ἀπὸ τὸ βοριὰ καὶ τὴ δύσι πρὸς τὸ νότο καὶ τὴν ἀνατολή, καὶ χωρίζει τὴν κοιλάδα τοῦ Νέστου ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου. Είναι τὸ βουνὸ ποὺ χαρακτη-

ρίζει περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο τὴ γεωλογικὴ κατασκευὴ τῆς Θράκης, τὸ βουνὸ τὸ ἀγαπημένο ἀπὸ τὴν παράδοσι, τὸ βουνὸ ποὺ ἄκουσε στὴν ἀρχαιότητα καὶ ἀνάδωσε σὲ μαγευτικὸς ἀντίλαλους τὰ τραγούδια τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, θεοῦ παμπάλαιον καὶ λατρευτοῦ στὶς πλαγιές καὶ τίς κορφές του, τὸ βουνό, ποὺ γέμισε στοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἀπὸ ἐκκλησάκια καὶ μοναστήρια τὸ ἐπίπαν κι δῆλας Δεσποτοβούνι καὶ τὸ δύνομα χαρακτηρίζει θαυμάσια τὸ θρησκευτικὸ χαρακτῆρα, τὴ μυστηριακὴ καὶ ὑποβλητικὴ ἔκφρασι τῆς συστοιχίας τῶν γραφικῶν λόφων, ποὺ συγκροτοῦν τὸ Ροδόπη.

'Ο Ὁβίδιος μυθολογεῖ στὶς «Μεταμορφώσεις» του, πὼς ἡ Ροδόπη πραγματοποιεῖ τὴν τραγωδία τῆς ἀπολιθώσεως, ἀνάλογη μὲ τὴν ἀπολιθωσι τῆς δυστυχισμένης Νιόβη*. Τὴ γέννησης δὲ Πόντος ἦ δὲ Στρυμῶν κι ἡταν γυναίκα ἥ ἀδερφὴ τοῦ Αἴμου. Μὰ ἡ φιλοδοξία τῆς ξεπερνοῦσε τὴ δύναμι της καὶ τὴν εὐγένεια τῆς καταγωγῆς της. Κι δὲ πόθος νὰ λέγεται κόρη τοῦ μεγάλου Διὸς ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τῆς καταστροφῆς της. Οἱ θεοὶ δὲ μοιράζουν ἀσυλλόγιστα στοὺς ἀνθρώπους τὴν παντοδυναμία τους. Κι δὲ εὔρεθιστος Ὁλύμπιος τὴν πέτρωσε τὴν ἄμοιρη τὴ Ροδόπη καὶ τὴν ἀφησε ἔσπλωμένη, ἔτσι δὰ μὲ τὴ ράχη στὸ χῶμα, ἀνάμεσα σὲ δύο πολυσήμαντες χῶρες, τὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη.

Τὸ κυνήγι τὸ ἀδιάκοπο τοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ βουνοῦ εἶναι μία θαυμαστὴ περιπέτεια, ποὺ τὴν παρακολουθεῖ κανεὶς ἀπὸ τὸ παραθυράκι τοῦ τραίνου του, βῆμα πρὸς βῆμα καὶ στιγμὴ πρὸς στιγμή. Ἡ πρώτη συνάντησι μὲ τὸ ποτάμι, ποὺ κυλιέται θολὸ καὶ ράθυμο κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο γεφύρι του, δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀπλὴ εἰσαγωγὴ στὸ τεράστιο αύτὸ δράμα, ὅπου δύο στοιχεῖα μεγαλοδύναμα, τὸ νερὸ καὶ ἡ πέτρα παλαίβουν...

Εἶναι ἀφάνταστα τὰ τεχνάσματα τοῦ βουνοῦ, ποὺ μιὰ πλησί-άζει καὶ μιὰ ἀπομακρύνεται. Ἐδῶ ἡ πλαγιὰ πέφτει μαλακά, γεμάτη δροσερὴ βλάστησι, ἐκεī ὁ βράχος στυλώνεται δρθόστητος, φαλακρὸς καὶ ἀπλησίαστος, ἀνάερος, ὑπερύψηλος, τυλιγμένος στὴν ἄχνη μελαγχολικῶν συνηέφων. Ὑπάρχουν ἀνοίγματα, ὅπου ἡ ἀκροποταμιὰ ἀπλώνεται σὲ ὁλόστρωτη ἀμμουδιά· ἀνθρώποι κολυμποῦν στὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ καὶ ζῶα εὐφραίνονται· κι ὑπάρχουν κλεισοῦρες, ὅπου ἀπορεῖ καὶ ξαφνιάζεται κανεὶς σὰ βλέπῃ τὸ ποτάμι νὰ συμ-

μαζεύεται, νὰ συμμαζεύεται καὶ μὲ πεισματικὰ τινάγματα νὰ τὶς ξεπερνᾷ, γιὰ νὰ ξανάβρη λίγο παρακάτω τὴ ράθυμη κοίτη του.

Ἡ μοναξιὰ γίνεται ὀλοένα περισσότερο ἐπιβλητική. Μονάχα τὸ τζιτζίκι τραγουδεῖ κι ἡ αὔρα στενάζει σιγαλὰ ἀνάμεσα στὰ καταπράσινα φύλλα. Σὲ τεράστια διαστήματα δὲν ὑπάρχει ψυχὴ ζωντανή. Κι εἰναι μιὰ ἀλλαγὴ ρυθμοῦ ὡτὸς ὁ δαίμονας τὸ κατσίκι, ποὺ ἀνεβαίνει στὴν κορφὴ τοῦ βράχου καὶ κοιτάζει μὲ τὰ ἐπίμονα μάτια του ὀλόγυρα, ὑπαρξὶ πλασμένη ἀπὸ τὴ σκιὰ τοῦ δέντρου, τὴ μαύρη ἀπόχρωσι τοῦ βράχου καὶ τὴ γυαλάδα τοῦ ἡλιόφωτος, ποὺ ἀπλώνεται σὲ ἥρεμες δέσμες στὶς πλαγιές, κυλώντας σὰ χρυσὸ ρυάκι ἀνάμεσα στὶς σκισμάδες τῆς ἄγονης πέτρας.

B'

Τὸ μυθιστόρημα τοῦ Νέστου καὶ τῆς Ροδόπης συμπληρώνει ἡ τραγῳδία τοῦ σιδηροδρόμου. Εἴναι τὸ ἀνθρώπινο ἔργο, ποὺ προσπαθεῖ νὰ νικήσῃ τὴ φυσικὴ ἀντίστασι, νὰ ὑποτάξῃ τὸ ποτάμι καὶ τὸ βουνὸ στὴ θέλησί του, νὰ πειθαρχήσῃ τὴν ἀγριότητα τοῦ τοπίου καὶ νὰ προσθέσῃ στὴν ὁμορφιὰ τοῦ περιβάλλοντος τὸν παλμὸ τῆς πολυτάραχης ζωῆς, ποὺ ἔρχεται ἀπὸ μακριὰ καὶ πηγαίνει μακρύτερα.

Τὸ τραϊνὸ ξετυλίγεται σὰν εὐκίνητο μαῦρο φίδι στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ. "Οπου ὁ τόπος εἴναι ἀνοιχτός, γλιστράει ἀνετα στὴ γραμμή του. Μὰ ὁ τόπος συχνὰ στενεύει καὶ τὸ τραϊνὸ ἀναγκάζεται νὰ κατέβῃ σύρριζα στὴν ἀκροποταμιά, νὰ περάσῃ δίπλα στὰ πυκνὰ καὶ πανάρχαια δέντρα, ποὺ ρίχνουν τοὺς βαριοὺς ἀπὸ σκιὰ καὶ μοναξιὰ κλάδους των στὰ νερά, νὰ γεφυρώσῃ φαράγγια καὶ νὰ κυλήσῃ κάτω ἀπὸ τεράστιους βράχους, ποὺ λές καὶ καρτεροῦν τὴν ὥρα, γιὰ νὰ πέσουν στὸ διάστημα καὶ νὰ γίνουν ἀπειράριθμα κομματάκια, σκόνη, ἄμμος καὶ βότσαλο τῆς ἀκροποταμᾶς.

Μὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ φτάσῃ τὸ ἀδιέξοδο. Τὸ ποτάμι βρίσκει τὸν τρόπο του νὰ γλιστρήσῃ. Τὸ τραϊνὸ τρυπάει σὰ βέλος τὸ βουνὸ καὶ γεμίζει τὶς σήραγγές του θόρυβο καὶ καπνό. Ξαναβγαίνει σὲ εἰδυλλιακὰ πλαστώματα, γεμάτα δροσάτη φωταύγεια. Τὸ ποτάμι εἴναι ἀθέατο. Τὸ κατάπιε ἡ γῆ; Τὸ νίκησε τὸ βουνὸ καὶ τὸ στράγγιο σε στ' ἀπύθμενα στέρνα του; Δὲ δυσκολεύεται νὰ τὸ πιστέψῃ κανείς.

Μά δὲ χρειάζεται παρὰ ἐλάχιστη ὑπομονὴ καὶ νὰ ποὺ τὸ ποτάμι φανερώνεται πάλι ἀτάραχο καὶ θιλό, ἔτοιμο γιὰ μιὰ καινούργια μάχη, τὴ σκληρὴ μάχη μὲ τὴ σκληρὴ πέτρα. Κι ἡ τραγῳδία αὐτὴ τοῦ σιδηροδρόμου ἔξακολουθεῖ χωρὶς ἀνάπτασι, χωρὶς ἀλλαγὴ σκηνικοῦ. Καὶ κάθε στιγμὴ τὸ τραγικὸ ἀδιέξοδο παρουσιάζεται μπροστά του. Καὶ κάθε στιγμὴ ἡ ἀνθρώπινη ἐπίνοια δημιουργεῖ τὰ μικρά της κατορθώματα καὶ λυτρώνεται στὸ αἴθριο φῶς τοῦ καλοκαιρινοῦ οὐρανοῦ.

"Ηταν φλογισμένη ὥρα τοῦ Αύγουστου, σὰν ξεκινήσαμε ἀπὸ τὴ Δράμα. Μὰ στὴ στενὴ κοιλάδα, ἀνάμεσα στὰ πράσινα βουνά, περάσαμε μονάχα θαυμάσιες ὁρες ἀγροτικοῦ φθινοπώρου. Οἱ κορυφὲς τῶν ἀλλεπάλληλων λόφων, σκεπασμένες μὲ πικνὰ σύννεφα, γέμιζαν τὴν ὑπαρξία μας μὲ ὑγρὴ σκιά. "Εβλεπες τὴν ἀγριοσυκιὰ νὰ σκαρφαλώνῃ στὸ βράχο της, τὸ πλατάνι νὰ καθρεφτίζεται στὸ νερό, τὴν ἵτιὸ νὰ τινάζῃ συλλογισμένη τὰ λυπημένα πλοκάμια της, σὰ νὰ θρηνῇ καὶ σήμερ' ἀκόμα τὸν ἀδικο θάνατο τοῦ ἀδέξιου ἄρματοδρόμου τῶν οὔρανίων ἐκτάσεων, τὴν καρυδιὰ νὰ σωριάζῃ ἀπάνω στὴ χλόη τὶς στοιβες τοῦ ἵσκιου της, τὴ λυγαριὰ ν' ἀναδίνῃ τὸ μεθυστικὸ ἀνασασμό της, κι αἰσθανόσουν, πώς βρίσκεσαι μακριά, πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, κλεισμένος σὲ φιλόξενα πετρινα τείχη, ἀνάμεσα σ' ἔναν κόσμο θαυμάτων καὶ θαυμασίων.

Δὲν ξέρω, ἂν οἱ τόποι τοῦτοι ἀναδίνουν τὴ γοητεία τῶν Τεμπῶν. Δὲν ξέρω, ἂν ξεπερνοῦν σὲ ἀγριο θέλγητρο τὸ φαράγγι τῆς Ζαχλωροῦς, αὐτὸ τὸ φυσικὸ κατόρθωμα, ποὺ ἀνεβαίνει κοντονασαίνοντας ὁ σιδηρόδρομος, ποὺ πηγαίνει ἀπὸ τὸ Διακοφτὸ στὰ Καλάβρυτα. Δὲν τοὺς συγκρίνω μὲ κανένα ἀπὸ τὰ φημισμένα τοπία τῆς ἀπαράμιλλης αὐτῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Θέλω νὰ τοὺς χαίρωμαι δόλομόναχους, ἔξω ἀπὸ κάθε παραλληλισμό, ἀπὸ κάθε σύγκρισι.

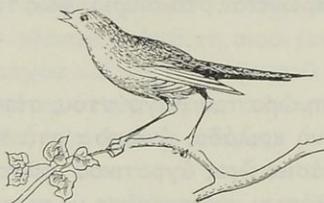
Στοὺς Τοξότες ἀποχαιρετοῦμε τὸ Νέστο. Τὸν χωριζόμαστε μὲ ἀνέκφραστη λύπη στὴν καρδιά, πλημμυρισμένοι ἀπὸ εὐγνωμοσύνη γιὰ ὅ, τι κατώρθωσε νὰ προσφέρῃ στὴ διψασμένη ὅρασί μας. 'Ο ἐγκάρδιος αὐτὸς φίλος πηγαίνει νὰ βρῇ τὴ θάλασσα, ποὺ εἶναι ὁ αἰώνιος προορισμός του...

Τὸ βουνὸ ἀπομακρύνεται μὲ ἀλλη τόση διάκρισι... Καὶ σὰν ἀν-

τίθεσι σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν καταπράσινη καὶ κάθυγρη φαντασμαγορία ξαπλώνεται μπροστά μας γυμνός, ἀκαλλιέργητος, ἄγονος καὶ τραχὺς στὰ πρῶτα τοῦτα φανερώματά του ὁ κάμπος ὁ ἀνοιχτός, ὁ ἀπέραντος, ὁ δόλοστρωτος τῆς Ξάνθης, ὁ πρῶτος κάμπος τῆς Θράκης, κοιμισμένος στὴ σιγαλιὰ τοῦ εἰρηνοφόρου λυκόφωτος...

Ἐφημερὶς «Πρωΐα» 1937

I. M. Παναγιωτόπουλος

Τ' ΑΗΔΟΝΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟΦΑΝΤΟ

“Ηρθες, καλὲ ξενιτευτή; Σ’ ἀποζητοῦσε ὁ κῆπος σου. ‘Ο κῆπος, ποὺ εἶναι καὶ δικός μου. ’Ελεγα, πώς γιὰ σένα ἥταν τὸ πένθος του, σὰν τὸν θωροῦσα τὸ χειμῶνα. Καὶ τώρα φόρεσε τὰ γιορτινά του, φόρεμα μυριάκριθο, πρὶν ἀκόμα φτάσῃς. Νοιάστηκε τὸν ἐρχομό σου μὲς στὴ θλῖψι του. Κι ἀπλωσε γιὰ σένα τὰ χαμόγελά του.

“Ολος μιὰ γίνηκε φωλιὰ γιὰ σένα, ἀπὸ φωλιές χιλιάδες στολισμένη. Κάθε δεντράκι σοῦστρωσε λημέρια, μὲ ύφαντὰ στρωσίδια ἰσκιόφωτα, γιὰ τὰ μεθύσια σου τὸ μεσημεριανά· κι ἀφησε καὶ κάποια ξέσκεπτα μπαλκόνια γιὰ τὰ ξεφαντώματά σου τὰ νυχτερινά.

“Ετοιμο τὸ παλάτι ἀνοίγεται γιὰ τὴν ἀγάπη σου. “Ομως τὸ στόλισα κι ἔγὼ μὲ κάποιες σιγοτρέμουλες λαχτάρες, σὰν τὰ κρίνα τὰ χλωμά, καὶ τὸ γιόμισα μ’ ἐλπίδες ἀνυπόμονες, σὰν τὰ τριαντάφυλλα τὰ κόκκινα. Καὶ νά! σὲ καρτερᾶν τὰ κρίνα, δλάνοιχτα καὶ λιγωμένα, καὶ σὲ λαχταροῦν τὰ τριαντάφυλλα μυριοφλογισμένα.

“Ηρθες, ξενιτεμένε φίλε, μὰ ἥρθες ἄγουρα. Τοῦ κῆπου τ’ ὄνειρο θὰ σ’ ἔσπρωξε στὸ δρόμο σου. Καὶ σὲ ξεγέλασε, ἄδολο. Γελάστηκε κι αὐτὸ κι ἀπλώθηκε. Καὶ τώρα ἀνθιθολεῖ μαζὶ καὶ χαροπολεμάει. Γιατ’ εῖν’ ὁ Μάρτης δίβουλος, ὁ μήνας ποὺ γελάει καὶ ποὺ θυμώνει. Καὶ φθονερός, τὸν κῆπο τρόμαξε! Καὶ λάγγεψε* κάθε ἀνθισμά του καὶ τ’ ἀπόκοψε. Κάθε χυμὸ τὸν πισωγύρισε, μὲς στὸ ταξίδι του. Σὲ λού-

φαξε καὶ σένα ἀθώρητο μὲς στὴν τρομάρα σου, πουλάκι ξένο. Καὶ σὲ φοβερίζει μὲ τὸ θάνατό σου.

Καὶ νά, τώρας ἄφησες τὰ φτερουγίσματά σου ἀπὸ κλαδὶ γυμνὸ σὲ τούφα φουντωτὴ καὶ πάλι. Κι ἔκρυψες τὸ κορμάκι τὸ λιοφίλητο καὶ σκέπτασές το. Γύρεψες κάποια ἀνήλια ζεστασία νὰ σ' ἀγκαλιάσῃ. Κι ἔπνιξες τὸ τραγούδι σου στὸ μάντεμά του ἀκόμα.

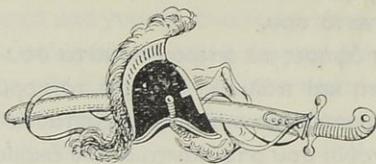
Σήμερα πρωί, στὴν παγωνιά, ποὺ μοιάζει μὲ κατάρα, ποὺ ἄργησε, θυμήθηκα βαθύτερα τὸν κῆπο μου κι ἐσένα τὸ μονάχο, ἀπ' τὸ ζεστό μου τὸ κρεβάτι. Λυπήθηκα τὰ δέντρα μου, τὰ σκουντουφλὰ μὲς στὰ νυφιάτικά τους. Καὶ σ' ἀποζήτησα ἀπὸ τὸ παράθυρό μου, ἀνάμεσα στὶς φυλλωσιές καὶ στὶς κλεισοῦρες τῶν ἀνθῶν κι ἐσένα. Τοῦ κάκου, δὲ σ' ἀπάντησα. Τὸ κλάμα μου πικρὸ θὰ τόχυνα. Κι ἃς τοπνιγὲ δὲ θυμὸς μὲς στὴν ψυχή μου, θυμὸς γιὰ τὸν κακὸ τὸ Μάρτη. Ἄλλὰ δὲν ἥθελα τὸ θάνατό σου νὰ συλλογιστῶ, μὴ σὲ βασκάνω. Καὶ δὲ σὲ βάσκανα, φτωχὸ πουλάκι! "Ἐπρεπε τὸ μοιρολόγι μου νὰ στήσω, ἀλήθεια.

"Ηταν κοντὰ τὸ μεσημέρι, ὅταν ἔνα παράθυρο ἄνοιξε στὸν οὐρανὸ καὶ βγῆκε ὁ ἥλιος ν' ἀγναντέψῃ ἀνάμεσα στὰ σύννεφα. Ἡταν ἥλιος ἄκαρδος, ποὺν τόσο ἀργὰ σ' ἀποθυμήθηκε. Καὶ πάλι τὸ παράθυρο ἕκλεισε, σὰ μιὰ ματιά. Πρόφτασα ὅμως ν' ἀγροικήσω ἐγὼ τὸ ἔχε γειά σου στὸν οὐράνιο σου σύντροφο. Ἡταν ἔνα ξαφνικὸ κι ἀνάκουστο κελάδισμα, ποὺν τὸ βούβαναν κι αύτὸ τὰ σύννεφα τὰ μαῦρα. Ἡταν τὸ πρῶτο σου, τραγουδιστὴ φτωχέ μου. Κι ἥταν τὸ στερνό σου. Γιατὶ τ' ἄλλο πρωί, ποὺν δὲ ἥλιος ἔλαμπε πλαστὺς κι δὲ Μάρτης εἶχε φύγει, σ' ηὗρα νεκρὸ στὰ φύλλα ἀνάμεσα, τὰ μαραμένα σὰ φύλλο φθινοπωρινό. Κι ἥσουν σὰν τὸ στερνὸ πουλί, ποὺν δὲ ἄγριος χειμώνας τῷχει φτάσει.

«Λόγοι καὶ Ἀρτίλογοι» 1925

Γιάννης Βλαχογιάννης

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΖΑΪΜΗ ΚΑΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Ο Ζαΐμης, ισχύοντος πατρὸς νίδιος ίσχυρότερος, ύπερεῖχεν ὅλων τῶν προεστώτων τῆς Πελοποννήσου· διεκρίθη ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν μετριοπάθειαν πρὸς τοὺς ἔχθρούς, τὴν εἰλικρίνειαν πρὸς τὸν φίλους καὶ τὴν πρὸς τοὺς δεομένους ἐπιείκειαν· ἐμεγαλοφρόνει ὡς οὐδεὶς τῶν προϊσταμένων τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ φύσει ἄτολμος δὲν ἐμεγαλοπραγμόνει*. Πανθομολόγητος ἦτον ἡ σύνεσίς του καὶ ἀκραιφνής ὁ πατριωτισμός του, ἀλλ’ ἐπεσκίαζε τὰς ἀρετὰς ταύτας φιλόδοξος ἀλαζονεία, ὡθήσασα αὐτὸν καὶ εἰς ἀνταρσίαν.

Ἡγεμονικὸν ἦτο τὸ βλέμμα του, τὸ ἥθος του ἀσιανόν, ἀξιοπρεπὲς τὸ σχῆμά του καὶ τὸ βάδισμά του σεσοβημένον*. «Τί Ζαΐμης τ’ Ἰβραήμης», ἔλεγαν οἱ βλέποντες αὐτὸν διερχόμενον· ὀλίγη ἦτο ἡ μάθησίς του, ἀλλὰ πολλὴν τὴν ἐδείκνυεν ὁ εὐρὺς νοῦς του· ἔθιγε τοὺς ἀκροατάς του διὰ τῆς φυσικῆς του εὐγλωττίας, καὶ ἔθέρμανε τὰς καρδίας των διὰ τῶν φιλογενῶν προτροπῶν του· δὲ πατριωτισμός του δὲν εἶχεν ὄρια τὸν Ἰσθμόν, ὡς τινῶν ἄλλων συμπολιτῶν του, πατρίς του ἦτον ὅλη ἡ Ἑλλάς, καὶ εἰς ἀπολύτρωσιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἤγωνίζετο τὸν καλὸν ἀγῶνα· ἡ ἀγενής διάκρισις αὐτόχθονος καὶ ἐτερόχθονος δὲν εἰσεχώρησεν εἰς τὴν καρδίαν του. «Ἐλληνας ἔξι ἵσου ἔθεωρει πάντας τοὺς ὑπὸ τὸν ξένον ζυγὸν πιστεύοντας εἰς Χριστὸν δόμογενεῖς του· πρόδυμος ἔτρεχεν εἰς τοὺς κινδύνους πρὸς ἐμψύχωσιν τοῦ λαοῦ, ἄν καὶ μὴ φιλοπόλεμος· τόσον δὲ ἀπεῖχε τοῦ ἐπιδιώκειν στρατιωτικὴν δόξαν, ὥστε ἔχλεύαζεν αὐτὸς ἔαυτὸν διὰ τὴν ἐν πολέμοις δειλίαν του.

Κινδυνευούσης τῆς πατρίδος ἐλήσμόνησε τὴν πρὸς τὸν Καραϊσκάκην δικαίαν ἔχθραν του, πρόεδρος ἀναγορευθεὶς τῆς κυβερνήσεως, καὶ χάριν τῆς κοινῆς σωτηρίας τῷ ἔδωκεν ὅσην ἔξουσίαν δίδει τις μόνον τοῖς πιστοῖς φίλοις του· «ἡ πατρίς», εἶπε, «θέλω νὰ σωθῇ,

καὶ ἃς μεγαλυνθῆ ὁ ἔχθρός μου· μετὰ τὴν ἀκάθεκτον πρόοδον τῶν Αἰγυπτίων ἐπάτησε τὴν Πελοπόννησον, ἀν καὶ προγεγραμένος, εἰπὼν πρὸς τοὺς συμπολίτας του ἵδοντας αὐτὸν ἀπροσδοκήτως: «ἡλθα ν' ἀποθάνω μεθ' ὑμῶν»· ἐπληγώθη ἡ φιλοτιμία του, διότι τὸ ἐν Ζακύνθῳ συνταχθὲν περὶ τῆς ὁγγυλικῆς προστασίας ἔγγραφον ἔθεωρει τὸν Κολοκοτρώνην Πελοποννησιάρχην· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τοῖς δεινοῖς ἐκείνοις καιροῖς ἐνομίζετο σωτήριον, τὸ ὑπέγραψεν εἰπὼν τῷ Κολοκοτρώνῃ ἐνώπιον πολλῶν: «δὲν θὰ σοὶ παρεχώρουν τὰ πρωτεῖα, ἀν δὲν ἔβλεπτα κινδυνεύουσαν τὴν πατρίδα»· διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καθυπέβαλεν αὐθόρμητος ἔσατὸν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀντιζήλου του τούτου καθ' ὅλας τὰς ἐπὶ τοῦ Ἰβραίμη ἐκστρατείας· εἶχε τι ἴδιαίτερον χαρακτηριστικὸν ὁ ἀνήρ οὗτος· ἐν τῇ ὑπερηφανείᾳ του ἥτον ἀξιαγάπητος· συμπολιτευόμενοι καὶ ἀντιπολιτευόμενοι τὸν ἐτίμων διὰ τὸν χαρακτῆρά του καὶ τὰς κοινωνικὰς ἀρετὰς του· «πολλάκις ἀντεπολιτεύθην τὸν Ζαΐμην», ἔλεγεν ὁ Κολοκοτρώνης, «ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὸν ἐμίσησα».

Οσον διέπρεπεν ὁ Ζαΐμης μεταξὺ τῶν πολιτικῶν, τόσον ὁ Κολοκοτρώνης, γόνος καὶ ἀπόγονος τουρκομάχων καὶ μαχίμων ἀνδρῶν, διέπρεπε μεταξὺ τῶν πολεμικῶν· νέος δὲν ἔμαθε τὰ κοινὰ γράμματα καί, εἰς ἔνδειξιν τῆς διαθέσεώς του πρὸς οὓς καὶ περὶ δὲν ἔγραφε κατὰ τὰς ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκστρατείας του, συνήθιζε διαφοροτρόπως νὰ ὑπογράφῃ τὸ ἀρκτικὸν στοιχεῖον τοῦ χριστιανικοῦ ὄνθιματός του, τὸ Θ., μέγα μὲν ἀγανακτῶν ἢ δρυγιζόμενος, μικρὸν δὲ ἱλαρῶς ἢ φιλικῶς διακείμενος.

Αγρίαν εἶχε τὴν ὄψιν ἀλλ' ἥμερον τὴν καρδίαν· εὐφυῶς ἔξηγεῖτο διὰ παραβολῶν καὶ μύθων· πολλὴ ἡ πρὸς αὐτὸν ὑπόληψις τοῦ λαοῦ τῆς Πελοποννήσου, καὶ πατρικὴ ὑπέρ τοῦ λαοῦ τούτου φροντίς του· εἴτε ὡς κλέφτης εἴτε ὡς ἀρματολὸς περιπλανώμενος ἐν Πελοποννήσῳ ἢ ὑπὸ ξένην ἐν τῇ Ἐπτανήσῳ ὑπηρετῶν σημαίαν κατὰ νοῦν εἶχε τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος καὶ ἀπεποιεῖτο* νὰ στρατεύῃ εἰς τόπους, ὅθεν δὲν ἥδυνατο νὰ βλέπῃ τὰ βουνά του· οὔτε ἐν ταῖς ἐπιτυχίαις του ὑψηλοφρόνει, οὔτε ἐν ταῖς ἀποτυχίαις του ἐταπεινοῦτο· κατηγορεῖτο ὡς μηδέποτε ἐκστρατεύσας πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀλλὰ πολλοὺς πολλάκις ἀπέστειλεν εἰς ἀντίληψιν τῶν ἐκεῖ ἀγωνιζομένων. "Ερρεπεν εἰς ταραχὰς καὶ ἡγάπα τὰς οὐδεὶς τῶν πολεμικῶν ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὰ πολιτικά, ἐν οἷς οὐδέποτε ηύδοκίμησεν ἀγόμενος διὰ τὴν ἀγνοιάν

του, ገν καὶ νουνεχῆς, ὑπὸ ἴδιοτελῶν καὶ δοκησισόφων· μικράν ἐπὶ τῷ θανάτῳ του ἀφήσας περιουσίαν, ገν καὶ ὀλιγοδάπτανος, ἔψευσε τὴν κοινὴν δόξαν, ὅτι ἀγνὰς ἀρπαγῆς δὲν εἶχε τὰς χεῖρας. Δύο ἡσαν, ἔλεγε, τὰ κατορθώματά του ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος· συνήθισε τοὺς χωρικούς τῆς Πελοποννήσου νὰ μὴ φεύγωσι. βλέποντες Τούρκους καὶ νικώμενοι νὰ μὴ προσκυνῶσι.

Περιοδικόν «Ἐστία»

Σπ. Τρικούπης

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ

‘Ο Λάζαρος Κουντουριώτης, μάλις ὃν τριακονταετής ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως, εἶχεν ἀρετὰς ἔξαιρέτους. Ἡτο τῷ ὄντι μεγαλόψυχος ὃς ἴδιωτης τε καὶ ὃς δημόσιος ἀνθρωπος· οὐ μόνον ἐσυγχώρησε τὸν φονέα τοῦ πατρός του, ἀλλὰ καὶ εὐποιητικὸς πρὸς αὐτὸν ὀνειδίζθη, μίαν μόνην ἐπιβαλὼν αὐτῷ τιμωρίαν, τοῦ νὰ μὴ ἐμφανισθῇ ποτὲ ἐνώπιόν του· δι’ ἀπαντος δὲ τοῦ ἀγῶνος, ἐν τοῖς κρισιμωτάτοις τῶν καιρῶν, οὐδέποτε ἀπέβαλε τὸ μέγα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ παράστημα. Δι’ ἀνεξαντλήτου εύροιάς λόγου, συνδυαζομένης μετὰ τῆς ἀφοσιώσεως, ἦν ἐνέπνευεν ἡ δεδοκιμασμένη αὐτοῦ σύνεσις, πλειστάκις ἔχαλιναγώγησε τὰ ἀφηνιασμένα πλήθη· κάποτε, φοβερᾶς ἐγκραγείσης συμπλοκῆς μεταξύ ‘Υδραίων καὶ τῆς ἐκ Πελοποννησίων καὶ Ρουμελιωτῶν συγκειμένης φρουρᾶς τῆς νήσου, παρελθόντων ἀτρόμητος εἰς τὸ μέσον καὶ λαλήσας πρὸς μὲν τοὺς ναύτας ἀλβανιστί, πρὸς δὲ τοὺς πεζούς ἐλληνιστί, περιήγαγεν αὐτούς, αἱμοφύρτους ἔτι ἔντας, νὰ ἀσπασθῶσιν ἀλλήλους.

Καίπερ ἐτερόφθαλμος ὃν, εἶχε θαυμαστὴν ὁξυδέρκειαν περὶ τὴν διάγνωσιν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων. Εἰς αὐτὸν ὄφείλειται ‘Ελλὰς τὴν εἰς ναύαρχον προχείρισιν καὶ τὴν ἐπὶ ἔξ ὄλα ἔτη ἀδιάσειστον ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ διατήρησιν τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη. Εἶχε τὴν συνείδησιν τοῦ τί ἡδύνατο καὶ τί δύναται νὰ πράξῃ, προτέρημα σπανιώτατον παρ’ ἡμῖν, οἵτινες νομίζομεν πάντες, ὅτι πρὸς πάντα πεφύκαμεν*.

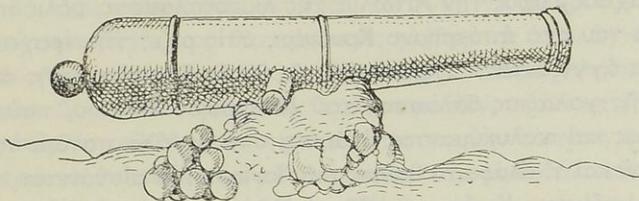
Εἶχε τὴν συνείδησιν, ὅτι, ገν ἥτο ὁ ἄριστος τῶν ναυτικῶν πραγμάτων κυβερνήτης, δὲν εἴπετο ἐκ τούτου, ὅτι ἡδύνατο ἔξ ίσου ἐπιτηδείως νὰ ἀναλάβῃ καὶ τῆς ὅλης ‘Ελλάδος τὴν κυβέρνησιν. Πολλάκις

δὲ παρακληθεὶς ἐπὶ τούτῳ ἀείποτε ἀπεποιήθη, καὶ μόλις ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γεωργιον ν' ἀναμιχθῆ εἰς τὰς ἡπειρωτικὰς τῆς Ἑλλάδος ὑποθέσεις, αὐτὸς ἐπιμόνως ἀποφυγὼν τοὺς σκοπέλους καθ' ὃν ἔκεινος συνετρίβη. Μηδ' ὀνομάσῃ τις ἀρνητικὴν τὴν ἀρετὴν ταύτην, διότι δι' αὐτῆς δὲν ἔσωσε μόνον τὴν ἴδιαν ὑπόληψιν· ἔσωσε καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν, διατηρήσας μέχρι τέλους τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ναυτικοῦ ἀγώνος, ἐξ ἥς ἔξηρτάτο πρὸ πάντων ἡ τῆς πατρίδος τύχη καὶ ἦν ἡθελε διακινδυνεύσει, ἐὰν ἀναμιγνύσομενος εἰς ἀλλότρια,* ἀπέβαλε τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ.

'Ἐπι τοσοῦτον δὲ ἀπέβη συμφυῆς αὐτῷ ἡ ἐν τῇ τάξει ἐγκαρτέρησις, ὡστε οὐδέποτε ἐπείσθη νὰ ἀποδημήσῃ ἐξ "Υδρας οὔτε ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος οὔτε μετά. Κυβερνήται καὶ βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδος ἐπεσκέφθησαν αὐτὸν καὶ ἔτυχον ἐν τῷ Οἴκῳ αὐτοῦ τῆς προσηκούσης εὐλαβοῦς δεξιώσεως, ἀλλ' αὐτὸς οὐδέποτε ἀπέδωκεν αὐτοῖς τὴν ἐπίσκεψιν. 'Ενόμιζες ὅτι ἦτο εἰς τῶν βράχων τῆς "Υδρας, ὅστις καίτοι ἐμψυχωθεὶς ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος* δὲν ἤδυνατο νὰ μετακινηθῇ χωρὶς νὰ ἐπαγγή δεινὴν αὐτῆς ἀλλοίωσιν.

Περιοδικόν «'Εστία»

K. Παπαρρηγόπουλος

«ΙΕΡΑ ΠΟΛΙΣ»

A'

Δύο μεγάλες δυνάμεις δημιουργοῦν καὶ διατηροῦν τὴν ὁμορφιὰ τοῦ Μεσολογγίου: 'Η φύσι καὶ ἡ ἱστορία. 'Η πρώτη δὲν ἔκαμε καμιὰ ἡρωικὴ προσπάθεια, γιὰ νὰ πλάσῃ τὸν τόπο· ἔτσι δὲν παρου-

σίασε κατόρθωμα ἀπὸ κεῖνα, ποὺ βγαίνουν στὸ φῶς ἀπὸ τὰ τεράστια δημιουργικὰ ξεπάσματά της· ἀφέθηκε στὴν τυχαία φθορὰ τῆς ὁκνηρίας της· κι εἶναι ἔργο ὁκνηρίας πραγματικά τὸ χῶμα, τὸ βιουνό, ἡ θάλασσα, ὁ γεωγραφικὸς διαμελισμός, ὁ ἀέρας καὶ ἡ διάθεσι τοῦ Μεσολογγιοῦ. Μὲ τούτη τὴν πρόσθετη παρατήρησι: Πώς ἀκριβῶς ὅλο αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δημιουργικῆς ἀμεριμνησίας σχημάτισε τὴν ἰδιοτυπία τῆς πολιτείας καὶ τὴν ἀπαράμιλλη ὁμορφιά της.

Ἡ ἄλλη, ἡ ἴστορία, ἔργο ἀνθρώπων, γέμισε τὸ φυσικὸ ἀριστοτέχνημα τῆς τύχης ἀπὸ νόημα, ποὺ δὲν ἀφήνει ἀσυγκίνητη καμιὰ καρδιά. Γιατὶ μένει πάντα καὶ καταπληκτικὸ καὶ παράδοξο, πῶς αὐτὸ τὸ «λιμνοχώρι», καθὼς ἐτυμολογεῖται τὸ Μεσολόγγι — Messo laghi — τὸ ἄγνωστο στὴν ἀρχαιότητα, τὸ ἀνύπαρκτο στοὺς χρόνους τῶν βυζαντινῶν κατορθωμάτων, τὸ ἀσήμαντο καὶ ταπεινὸ στοὺς πρώτους καιρούς τῆς σκλαβιᾶς, μπόρεσε νὰ κλείσῃ μέσα στὰ ταπεινὰ του ὁχυρώματα δῆλη τὴν ὑπαρξι, δῆλη τὴ φλογισμένη ψυχὴ τοῦ Ἐθνους καὶ νὰ γίνῃ σύμβολο καὶ δρόσημο, τόπος τῆς ἐθνικῆς μνήμης καὶ τῆς κατανυκτικῆς προσευχῆς.

Ἡ ρηχὴ θάλασσα καὶ ὁ πράσινος βάλτος εἶναι τὰ στοιχεῖα, ποὺ κυριαρχοῦν στὴ φυσική του κατασκευή. Καὶ τὸν αἰσθάνεται ὁ ταξιδιώτης τὸν ἀέρα τοῦ βάλτου, μόλις ξεκαμπίσῃ ἀπὸ τὴ δροσάτη κλεισούρα τοῦ Ἀρακύνθου, κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴν Αἴτωλία τῆς λίμνης (Λυσιμαχείας) πρὸς τὴν Αἴτωλία τῆς λιμνοθάλασσας, μόλις πατήσῃ τὸ πόδι του στὸ ἀπόκρημνο Κρυονέρι, στὶς ρίζες τῆς τραχειᾶς Βαράσσοβας ἀγγίζοντας τὰ κράσπεδα τῆς θρυλικῆς τούτης γῆς ἀπὸ τὸ μέρος τῆς γαλάζιας θάλασσας τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου, ποὺ στέκει ἀνήσυχος καὶ πολυκύμαντος ἀνάμεσα στὸ μεγάλο ποτάμι τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τ' ὀλόφωτο θαῦμα τοῦ Ἰονίου. Τὸν αἰσθάνεται καὶ τὸν παίρνει μαζί του. Κι ὅταν βρεθῇ σὲ ἄλλους τόπους, σὲ ἄλλες πολιτεῖες, δὲν παύει νὰ συλλογίεται τὸ Μεσολόγγι.

Γιατὶ εἶναι θαυμάσιο καὶ σχεδὸν ἀκατανόητο, πώς ὅλα ἡρεμοῦν καὶ γαληνεύουν ξαφνικὰ σ' αὐτὸ τὸ σχεδὸν ἀπίθανο λιμνοχώρι: νὰ ζῆ μονάχα μὲ τὸν ἵσκιο του καὶ νὰ μὴν ἀνήκῃ οὔτε στὸν παρόν, οὔτε στὸ παρελθόν, οὔτε στὸ μέλλον, ἀλλὰ σὲ μιὰ στιγμὴ τοῦ χρόνου: ἀπροσδιόριστη, γεμάτη καὶ νοσταλγία καὶ προσδοκία. Ἡ ἐνέργεια: καὶ ἡ ἐνάργεια, τὸ πάθος καὶ ἡ δραστηριότης, ἡ ἀνησυχία καὶ τὸ ξέσπασμά της, παίρνουν τὸν τόνο ἐνὸς ἀρχαίου καμάτου ἀντίκρυ

σ' αύτή τη θάλασσα, πού τή σημαδεύουν οι άνάλαφρες γαίτες* και πού τή διαστίζουν οι ψαροκαλύβες οι θαλασσοχισμένες, ἐπιβιώσεις τῶν προϊστορικῶν ἔκείνων πασσαλοκτίστων λιμναίων συνοικισμῶν, πού νομίζει κανείς, πώς ξεσηκώθηκαν ἀπό κάποια σελίδα τῆς ἀρχαιολογίας, γιὰ νὰ σχηματίσουν τὴν πιὸ ἀπίθανη πραγματικότητα.

Δὲν ξέρω ἂν γελιέμαι, ἂν βλέπω τὰ πάντα, καὶ τὴν πολιτεία καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς καὶ τὸ περιβάλλον της, μὲ τὴν ὄρασι φορτωμένη ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὴν παράδοσι· μὰ τὸ Μεσολόγγι μοῦ δίνει πάντα τὴν ἐντύπωσι ἐνὸς ἀβέβαιου κόσμου, ποὺ ἀγωνίζεται νὰ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ νὰ συνταιρίσῃ τὸ κουρασμένο του βῆμα μὲ τὴ ζωντανὴ καὶ ζεστὴ πραγματικότητα. Κι ἵσως ἀπὸ τοῦτο νὰ προέρχεται ἡ ἰδιαίτερη γοητεία τοῦ τόπου, ἡ γοητεία ποὺ κάνει τὸ Μεσολογγίτη νὰ είναι περήφανος γιὰ τὸν τόπο του καὶ τὸν ξένο νὰ μὴ μπορῇ νὰ στρέψῃ ἀδιάφορος καὶ ἀσυγκίνητος στὸ θέαμά του.

Γιὰ νὰ πᾶς στὸ Μεσολόγγι καὶ νὰ αἰσθανθῆς καὶ τὸ ὑφος του καὶ τὸ νόημά του, δὲν είναι ἀνάγκη νὰ ξέρῃς τὴν ἱστορία του. Εἶναι πρόθυμο νὰ σοῦ τὴ μάθῃ τὸ ἴδιο. Θὰ τὴ βρῆς μπροστά σου, σὲ κάθε βῆμα σου, καὶ δὲ θ' ἀργήσῃς νὰ καταλάβῃς, πώς βρίσκεσαι σ' ἐν' ἀπέραντο μουσεῖο, ὅπου ἡ ἱστορία καὶ ἡ δόξα μένουν πάντα ὀλοζώντανες, γιατὶ δὲν πήραν τὴν ἀκαμψία καὶ τὴν ἐντάφια σκόνη τῶν νεκρῶν ἀριστοτεχνημάτων.

Καὶ θὰ αἰσθανθῆς πολλὴ ἔκπληξι, ἂν τύχῃ νὰ πληροφορηθῆς, πώς ἡ πολιτεία αύτή, ποὺ διατηρεῖ στὶς φλέβες της τὴν ὁγνότερη καὶ ἡρωικώτερη ούσια τοῦ ἔθνους, δὲν ὑπῆρξε κτίσμα Ἑλληνικό, μὰ συνοικισμὸς Δαλματῶν ψαράδων καὶ πειρατῶν, ποὺ κατέβηκαν ἵσαμε τὶς ἐκβολὲς τοῦ Ἀχελώου, γιὰ νὰ σώσουν τὴν ταπεινὴ ὑπαρξί τους καὶ γιὰ νὰ πλουτήσουν μὲ τὸ χρυσάφι τῆς λιμνοθάλασσας, τὰ πολύτιμα καὶ ἀφθονώτατα ψάρια της. Πέρασε κάμποσος καιρὸς καὶ χρειάστηκε ἡ συρροή κι ἄλλων κατοίκων, ντόπιων ἀπὸ τοὺς γύρω κάμπους, γιὰ ν' ἀποκτήσῃ ὁ τόπος τὴν Ἑλληνική του συνείδησι.

'Η πρώτη φορὰ πού βρίσκεται γραμμένο στὴν ἱστορία τ' ὄνομα τοῦ Μεσολογγιοῦ δὲν ἀναφέρεται σὲ πολὺ μακρινοὺς καιρούς: Μόλις στὰ 1571, στὴν ἔξιστόρησι τῆς φημισμένης ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου. Μὰ δὲν περνοῦν ἀγεφύρωτα διαστήματα χρόνου καὶ δείχνει ὀλοζώντανη καὶ τὴν παλληκαριά του καὶ τὴν ἀκοίμητη φιλοπατρία του. Τὰ Ὁρλώφεια (1770) τὸ βρίσκουν ἐπαναστατημένο

κι ἔτοιμο νὰ προσφέρῃ τὸ ὄλοκαύτωμά του στὴ μεγάλη ὑπόθεσι τοῦ "Ἐθνους".

Μένει ἀλησμόνητη πάντα ἡ θυσία τοῦ Γρίβα καὶ τοῦ Γουλιμῆ, ποὺ σκοτώθηκαν μαζὶ μὲ τοὺς τριακόσιους συντρόφους των στὸ 'Αγγελόκαστρο*, πολεμώντας ἐνάντια σ' ἔξι χιλιάδες Τούρκους. Οἱ Θερμοπύλες τοῦ 'Αγγελόκαστρου! Τὸν ἵδιο καιρὸ καὶ μάλιστα στὶς 10 Ἀπριλίου, ποὺ εἶναι ἡ μοιραία ἡμέρα τοῦ Μεσολογγιοῦ, χάθηκε ἡ ναυτική δύναμι τῆς πολιτείας, συντριμένη ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν ἔχθρῶν.

'Απὸ τὰ Ὀρλώφεια ἴσαμε τὴν ἐπανάσταση τοῦ 21 τὸ Μεσολόγγι ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη καρδιὰ ἐλληνική, ἔνας τόπος ποὺ δούλευε μὲ καρτερία κι ἔτοιμαζε τοὺς πολέμαρχους καὶ τοὺς πολεμιστές, τὰ ὑλικὰ καὶ τὰ πνευματικά, καὶ θεμέλια καὶ ἐφόδια τῆς ἀνταρσίας. 'Απὸ τὴ σχολή του, τὴ σχολὴ τοῦ Παλαμᾶ, βγῆκαν οἱ ἀνθρωποι μὲ τὴ φωτισμένη καὶ γυμνασμένη φιλοπατρία· καὶ ὑπῆρξε ἀξιοσημείωτο τὸ γεγονός, πῶς οἱ περισσότεροι πρόκριτοι καὶ πολέμαρχοι τοῦ Μεσολογγιοῦ, ἀντίθετα πρὸς τοὺς ἄλλους τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἥσαν ἀνθρωποι γραμματισμένοι, ἕκανοι νὰ γεμίσουν μὲ ὑπέρτερο πνευματικὸ περιεχόμενο τὴν πρωθόρμητη ἡρωική τους ἀπόφασι.

Πῶς νὰ ξεχάσῃ ὁ περαστικὸς καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ περιστατικὰ τὰ θαυμάσια, τὴ στιγμὴ ποὺ ἀνασάίνει τὸν ἀέρα τῆς πολιτείας; Καὶ πῶς νὰ μὴν τὰ μάθη καὶ νὰ μὴν τὰ αἰσθανθῆ, τὴν ὥρα ποὺ ἡ κάθε πέτρα, τὸ ταμπούρι καὶ τὸ κανόνι, τὸ σπίτι καὶ τὸ πλάτωμα ἡ στεριά καὶ ἡ θάλασσα διατηροῦν τόσο ἀκέραια καὶ τόσο ἀνόθευτη τὴ μνήμη τοῦ μεγαλείου των; 'Ο ρυθμὸς τῆς σύγχρονης ζωῆς καὶ οἱ σύγχρονοι ἀνθρωποι σβήνονται μπροστά του. Κι ἔρχονται νὰ ἔχουσιάσουν τὴ φαντασία του, λυτρωμένη σὲ καθάριο φῶς, τὰ μεγάλα δύνοματα καὶ τὰ μεγάλα ὁράματα τοῦ παρελθόντος. Αὐτὸ τὸ παρελθόν, τὸ πρόσφατο καὶ πάντα ζωτανό, εἶναι τὸ Μεσολόγγι: 'Η παράδοσι, ποὺ προχωρεῖ ἀνάμεσα στοὺς καιρούς καὶ στὸ πεῖσμα κάθ' ἐναντιότητος, ντυμένη τὴν ἀμόλυντη πορφύρα τῆς ἡρωικῆς ὁμορφιᾶς της.

'Ως τόσο πρέπει νὰ τὴ δοῦμε καλύτερα αὐτὴ τὴν παράδοσι. Γιατὶ ἡ θυσία ὑπῆρξε καταπληκτική καὶ ἡ ἀντίστασι καταπληκτικώτερη, μὰ δὲν εἶχε τὸ χαρακτῆρα ἐνὸς σκληροῦ καὶ βάναυσου ἀγώ-

να. Τὸ κυριώτερο συστατικό της ἦταν ἡ καρτερία. Δὲν ἀποτελοῦσε ξέσπασμα. Ἡταν πάθος.

Οἱ ἄνθρωποι, ποὺ ἔπλασαν τὴ δόξα καὶ τὴν ἀθανασία τοῦ Μεσολογγιοῦ, ἔξω ἀπὸ τοὺς πολέμαρχους καὶ τοὺς ὁδηγούς, ὑπῆρχαν ἄνθρωποι ταπεινοὶ καὶ ἀσήμαντοι, βοσκοὶ καὶ ψαράδες, μικρονοικοκύρηδες, ἡ φτωχολογιά, ὁ ἔνας κι ὁ ἄλλος. Κι οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς δὲν εἴπαν: Θὰ πολεμήσουμε. Εἶπαν: Θ' ἀντισταθοῦμε. Δὲν εἶχαν οὔτε φυσικὰ στηρίγματα οὔτε βαρειές ἀρματωσιές τέχνης καὶ πείρας, για νὰ χτυπήσουν κατακέφαλα τὸν ὡργανωμένο καὶ πολύβουλο ἔχθρο. Εἶχαν μονάχα τὴν ἀπόφασί τους καὶ τὸ κορμί τους. Κρατήθηκαν ὅσο μπόρεσαν καὶ παράδωσαν τὸ κορμί τους στὴν καταστροφὴ καὶ τὴν ψυχὴ τους στὴν ἀθανασία, ὅταν πιὰ δὲν μποροῦσαν. "Εκαναν μιὰ πρᾶξι ποιήσεως κι ὅχι μιὰ πρᾶξι ζωῆς· κι εἶναι ἡ ποίησι ἡ πνευματικότερη καὶ ἡ ύψηλότερη μορφὴ τῆς ζωῆς. Αὕτο εἶναι τὸ δίδαγμα, ποὺ ἀναδίνει καὶ σήμερα ὀκόμα τὸ Μεσολόγγι.

Κάθε φορά, ποὺ βρίσκομαι στοὺς δρόμους του, στὰ πλατώματά του, στὴ φημισμένη του ἀκροθαλασσιά, στὸν Κῆπο, ὃπου ἀναπαύονται τὰ μακάρια ὄστα τῶν ἥρώων, αἰσθάνομαι νὰ μὲ συνεπαίρηνη αὐτὸς ὁ θαυμάσιος ἀέρας τοῦ τραγουδιοῦ, ἡ πιὸ στοχαστικὴ καὶ πιὸ καθαροφτέρουγη ποίησι, ὅλη ἡ ποίησι.

Κι εἶναι ὁ Κῆπος τῶν ἥρώων τὸ καλύτερο καὶ τὸ πνευματικότερο Μεσολόγγι, ποὺ προσφέρεται ἀτόφιο καὶ πρόθυμο στὴ συγκίνησι τοῦ περαστικοῦ. Οἱ "Ἐλληνες κι οἱ Φιλέλληνες, οἱ φημισμένοι κι οἱ ταπεινοί, οἱ ξεχωριστὲς προσωπικότητες κι ὁ ἀνώνυμος ὄχλος, τὰ λαμπρὰ μνημεῖα καὶ τὰ κομμάτια τοῦ σίδερου, ποὺ ἔφογε τὴν τόλμη καὶ τὴν ἀντοχὴ τῆς πολιτείας, οἱ μεγάλοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι — ἔνας Μπάύρον, καὶ τ' ἀγράμματα παλληκάρια — ἔνας Μπότσαρης, οἱ σεβάσμιοι προεστοὶ — ἔνας Καψάλης, καὶ τὰ μεγαλοδύναμα κι ἀποφασισμένα νιάτα — ἔνας "Αστιγξ, ὅλοι ξυπνοῦν τὴ μνήμη τους γεμάτη παλμούς καὶ διδάγματα ἀνάμεσα σὲ ψηλόκορμα κυπαρίσσια καὶ πολύχρωμα λουλούδια, ποὺ εἶναι πάντα εύωδιασμένα καὶ πάντα ἀνοιξιάτικα. Πῶς νὰ ξεφύγῃ κανεὶς τὴν ἀργὴ καὶ ὑποβλητικὴ γοητεία αὐτοῦ τοῦ Κήπου, τὴ γοητεία τῆς ρηχῆς θάλασσας καὶ τοῦ χαμηλοῦ βάλτου, ποὺ ἀνασάίνουν ὅλα μὲ τὸν ἀνασασμὸ τῆς λαμπρότερης αἰωνιότητος;

"Ολες οἱ Μοῦσες μπορεῖ νὰ πεθάνουν. Μὰ ἡ Μοῦσα τοῦ Μεσολογ-

γιοῦ δὲ θὰ πεθάνη ποτέ. Χέρσος κι ἀνώνυμος τόπος δὲ θὰ γίνουν ποτὲ οἱ τάφοι τῶν ἡρώων· γιατὶ πάντα θὰ βρεθῇ ἐνα χέρι πονετικὸν τὸν τοὺς φροντίζῃ καὶ μιὰ καρδιὰν ἵκανὴν νὰ αἰσθάνεται τὸ ὑπέρτερο νόημά τους. Καὶ θὰ ὑπάρχουν πάντα νιάτα διψασμένα γι' ἀναφτερώματα καὶ λυτρωμούς, ποὺ θάρχωνται ἐδῶ νὰ μαθαίνουν τὴν ἀξία τῆς μεγάλης θυσίας καὶ τὴν περιφρόνησι τῆς ὑλικῆς ὑπάρξεως...

'Εφημερὶς «Πρωΐα», 1937

I. M. Παπαγιωτόπουλος

ΦΑΝΤΑΡΑΚΙΑ

[Γραμμένο γιὰ τοὺς στρατιῶτες μας στὴν 'Αλβανία (1940 - 1941)]

"Οταν τὸ δῆς μπροστά σου ἀδύνατο, ζαρωμένο, ἀξύριστο, συφοριασμένο, ζαλωμένο τὸ σάκκο νὰ πηγαίνῃ μονόπαντα καὶ κουτσαίνοντας, δὲ δίνεις οὕτε μιὰ δεκάρα:

— Αὔτὸς εἶναι ὁ ἥρωας;

— "Ε, λοιπόν, ναί... αὔτὸς εἶναι!

"Ολοι οἱ ξένοι έχουν τὴν αὐτὴν ἔκπληξι στὴν πρώτη ἐπαφή: «Ἐμένα, κύρι Φράγκο — σὰ νὰ τοὺς λέῃ ἄφωνο τὸ στρατιωτάκι — δὲν μπορεῖς νὰ μ' ἔξιγγήσῃς εὔκολα... Εἶμαι μεγάλο θέμα μελέτη». Εἶναι ἔνας ἥρωας, ποὺ δὲν ξέρει τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του· ποὺ δὲ νιώθει τὸν ἥρωισμό του· ποὺ κινεῖται στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποποίιας, σὰ νὰ ήταν ἡ πιὸ καθημερινή του πραγματικότης. Περπάτησα πλάϊ του ὅρες μὲ τὴν αἰώνια ἀγωνία: Ποῦ βρίσκεται τὸ μυστικὸ τοῦ μεγαλείου του; "Ερχονται στιγμές, ποὺ στὰ μάτια του καῖνε καὶ φέγγουν ὅλοι οἱ ἥλιοι τῆς Μεσογείου. Βλέπω καθαρὰ κάτι: "Οτι τὸ φῶς αὐτὸν κυριαρχεῖ πάνω στὴ φλόγα· ἡ ἔξυπνάδα ἔξουσιάζει τὴν ζέστη τοῦ αἰσθήματος. Αὔτὸν τὸ στοιχεῖο τῆς εύφυίας νομίζω, πώς πρέπει νὰ τὸ ἀπομακρύνω ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπόπειρα ψυχολογίας. 'Η ἔξυπνάδα στὸν πόλεμο δὲν χρειάζεται παρὰ γιὰ τὸ τεχνικὸ μέρος. 'Αλλὰ δὲν ἀποτελεῖ ποτὲ τὸν ἥρωα. 'Ο 'Ελλην μάχεται πολὺ ἐπιδέξια — ἴσως ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλο στρατιώτη. "Ερχονται ὅρες, ποὺ καὶ τὸ τελευταῖο φανταράκι γίνεται στρατηγός:

— "Εδῶ σ' αὐτὴν τὴν γράνα* νὰ πέσουμε, συνάδελφε — ἄκουσα στρατιωτάκι νὰ λέῃ στὴ μάχη στὸ σύντροφό του — νὰ τοὺς βγοῦμε στὸ πλευρό!

— Ο λοχαγὸς τραβᾶ ἀπὸ κεῖ!

— Μωρέ, ἃσ' τὸ λοχαγὸν τῶρα, θὰ τὸν ἀπαντήσουμε ψηλότερα.

‘Αλλὰ μὲ τὴν ἔξυπνάδα δὲν πάει κανεὶς στὴ θυσία. Καὶ τὸ φανταράκι ἀξίζει, ὅταν βάζῃ τὸν ἑαυτό του κάτω· ὅταν ἔρχεται ἡ θεία στιγμή, ποὺ σπάζει ὅλες τὶς χορδὲς τῆς ζωῆς: «Ἐδῶ Βαγγέλη, σώθηκαν τὰ φέματα· ἔδω θὰ πεθάνης!» — Αλλὰ καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμή: «Οταν δίνῃ τὸν ἑαυτό του σ' ὅλες τὶς δεινοπάθειες, σ' ὅλους τοὺς ἀφάνταστους μόχθους καὶ τὶς τεράστιες δυσκολίες μὲ μιὰ φοβερὴ γαλήνη, μιὰν ἀπλότητα καταπληκτική. Γι' αὐτὸ τὸ περιέργο πλάσμα, ποὺ θὰ κάμη τὴ σκούφια πολλῶν ιστορικῶν νὰ γυρίσῃ ἀνάποδα, τίποτε δὲν εἶναι ὁδύνατο.

Αντιμετωπίζει τὰ πιὸ τεράστια προβλήματα σὰ νὰ τὰ ἥξερε, νὰ τὰ εἴχε ύπ' ὅψιν του ἀπὸ πρὶν. Αναπτύσσει ἀμέσως ἀπόλυτη οἰκειότητα μὲ τὶς μεγαλύτερες δυσκολίες. Ποὺ κρύβουν τ' ἀνεξάντλητα ἀποθέματα δυνάμεως οἱ ἀσκητικὲς αὐτὲς ὑπάρχεις, ποὺ νομίζετε, ὅτι κατέθεσαν ἥδη ὅ, τι κι ἀν εἴχαν; Θέλησι — μιὰ θέλησι χωρὶς στόμφο, χωρὶς ρητορική, χωρὶς θορυβώδεις χειρονομίες.

Γιὰ νὰ νιώσωμε τὸ φανταράκι, πρέπει νὰ βγάλωμε ἀπὸ τὴ μέση κάθε τύπο ἔξωτερικό. Πρέπει νὰ σβήσωμε καὶ διατάγματα ἐπιστρατεύσεως καὶ προσκλήσεις ἥλικιῶν καὶ κάθε ἰδέα ἔξωτερικῆς ἀνάγκης. Μπορεῖ νὰ τοὺς ἀπολύσετε, ἀν θέλετε. Δὲ θὰ φύγῃ κανείς! Θὰ μείνουν ὅλοι στὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας ἔθελονταί, ὡς ποὺ νὰ ρίξουν τοὺς Ἰταλούς στὴ θάλασσα.

Αὔτὸ τὸ φανταράκι, ποὺ δὲ δίνετε μιὰ δεκάρα, ὅταν τὸ πρωταντικύζετε, ἔχει τὸ ἔνστικτο τῆς ιστορίας. Δὲν ξέρει παρὰ ἄκρες μέσες. ‘Αλλὰ τὴν αἰσθάνεται, τὴν νιώθει. Ἐχει βάλει μέσα του κατάβαθμα, ἀκλόνητα, ὅτι αὐτὴ τὴ στιγμὴ παίζεται ἡ τύχη τῆς Ἐλλάδος, ἡ ἐλευθερία της, ἡ τιμή της, ἡ ἐθνική της ὕπαρξι. Αὔτὸ τὸ ξέρει καὶ τὸ πιὸ ἀγράμματο στρατιωτάκι, ποὺ ίδρωνει νὰ σκαρώσῃ μὲ μαγγούρες τὴ ύπογραφή του.

— Δὲν εἶναι σὰν τὶς ἄλλες φορές! θ' ἀκούσετε νὰ σᾶς λένε ὅλοι. Αὔτοι πᾶνε νὰ σβήσουν τὴν Ἐλλάδα! Μὰ δὲ θὰ τὸ φᾶνε.

‘Η ἀδάμαστη θέλησι τῆς νίκης, αὐτὴ ἡ ἡσυχὴ κι ἀλύγιστη ἀπόφασι νὰ μὴ γυρίσῃ πίσω κανείς, ἀν δὲ ρίξουν τὸν ἔχθρὸ στὴ θάλασσα, εἶναι τὸ μυστικὸ τοῦ ἡρωισμοῦ τους, τῆς ἐπιμονῆς, τῆς ἀντοχῆς, τῶν ἀφάνταστων θυσιῶν, ποὺ προσφέρονται μὲ τὴ με-

γαλύτερη αὐταπάρνησι. Τὸ κάθε φανταράκι ἔχει κάμει τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν προσωπικὸν ζήτημα:

— Μωρέ, ἀκοῦς ἔκει νὰ τοὺς περάσῃ ἀπὸ τὸ μυαλὸν νὰ μᾶς ὑποδουλώσουν!

Φρενιάζει, θηρίο ἀνήμερο γίνεται καὶ τὸ πιὸ ἡσυχὸ φανταράκι, ὅταν τοῦ τὸ θυμίσουν. Ἐχει πληγωθῆ βαθύτατα τὸ φιλοτιμό του: Γιὰ ποιούς μᾶς περάσανε; Εἴμαστος; Ἐλληνες! Ξέρεις τί θὰ πη; Ἐλληνες; ... "Αν δὲν τὸ ξέρης, θὰ σοῦ τὸ μάθω τώρα στὴ στιγμή!" Ετοι μπαίνει τὸ στρατιωτάκι στὴ μάχη: Νὰ τοὺς δείξῃ ποιὸς εἶναι.

Αὐτὸς μπορεῖ νὰ συγχύζῃ τὸν Περικλῆ μὲ τὸ Θεμιστοκλῆ: δὲν ἔχει διόλου νὰ κάμη. Τὴν Ἐλλάδα καὶ τὴν ιστορία της δὲν τὴν ἔχει μέσα του σὰν κρύες γνώσεις. Τὴν ἔχει σὰν ἔννοια, σὰν οὐσία, σὰ ζωτανὴ πραγματικότητα: Είναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἡ Ἐλλὰς αὐτή, γεμάτος ἀπὸ τὰ κλέτη καὶ τοὺς θρύλους τριῶν χιλιάδων ἑτῶν, ἀπὸ τὸ καθάριο καταστάλαγμά τους, ὑπερήφανος γιὰ τὴν τύχη του, νὰ εἶναι φορεὺς τέτοιας ἀξίας. Κι ἀς μὴν μπορῇ νὰ μετρήσῃ τὸ θησαυρὸ σ' ὅλη τὴν ἔκτασί του.

Μ' ἀνατρίχιασμα κρυφὸ ἄκουσα μιὰ μέρα αὐτὴ τὴν κουβέντα, δυὸ λεπτὰ πρὶν μπῆ ἔνα τάγμα στὴ μάχη:

— Καὶ γιατὶ ὅλο ἡρθαμε, ρὲ συνάδελφε, δῶ πέρα; Ἡρθαμε νὰ νικήσωμε ἣ νὰ πεθάνωμε σὰν Ἐλληνες!

— Καὶ πῶς πεθαίνουν οἱ Ἐλληνες, δὲ μοῦ λές;

— Οἱ Ἐλληνες πεθαίνουν σὰν Ἐλληνες! Κι ἂν δὲν τὸ ξέρης, νὰ πάξ νὰ τὸ μάθης. Πεθαίνουν παλληκαρίσια... γιὰ τὴν ἴδεα!...

Πιὸ ξάστερο ὄρισμὸ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τοῦ ἡρωισμοῦ δὲν ἀπάντησα πουθενά. Τὴν ἔδωσε μονάχο του τὸ φανταράκι.

Ἐφημερὶς « Ἐστία »

Σπῦρος Μελᾶς

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ 28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

Είναι μέσα στὴ ζωὴ τῶν ἀτόμων, ὅπως καὶ μέσα στὴ ζωὴ τῶν λαῶν, μερικὲς ἡμερομηνίες, ποὺ στέκονται σὰν ὄρόσημα καὶ ὑψώνονται σὰν βίγλες.* Ἐκεὶ λοιπὸν ποὺ περπατᾶμε τὴν καθημερινή μας χαμοζωὴ, σκυφτοὶ κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς βιοπάλης, σκυθρω-

ποι ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὰ ἴδιωτικὰ συμφέροντα, βλοσυροὶ ἀπὸ τὸν ἀνελέητον ὄγωνα γιὰ τὴν ὑπαρξίη, ἀκοῦμε τὶς Ἱερὲς καμπάνες νὰ σημαίνουν τὸν ὄρθρο τῆς ψυχῆς καὶ ἔαφνιαζόμαστε.

Σταματᾶμε μεσοστρατίς καὶ βλέπομε μπροστά μας τὴν ψηλὴ κορφή. 'Η καρδιὰ γεμίζει ἀναγάλλια, τὰ μάτια βουρκώνουν. "Ω, τὴν ξέρομε τούτη τὴν ὑψηλότατη σκοπιά, στὴν κορφή της ἀνεμίζει χαιρετιστικὰ ἢ σημαίσ, ποὺ ὑψώσαμε μὲ τὰ ματωμένα μας χέρια. Μὲ τοῦτα τὰ δικά μας χέρια, μὲ τῶν πατεράδων μας, μὲ τῶν προγόνων μας τὰ χέρια.

Αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ σηκώνωμε τὸ μέτωπο, αὔτὸ μᾶς κάνει νὰ ξεφορτωθοῦμε μιὰ στιγμὴ τὸ φορτίο τῶν μεριμνῶν, ποὺ χαμηλώνουν τὰ μάτια καὶ τὸ πρόσωπο πρὸς τὴ γῆ.

Τότε μιὰ λαχτάρα ξεπηδάει ἀπὸ τὴν καρδιά μας. Ν' ἀνεβοῦμε τὴν ψηλὴ κορυφή, νὰ σταθοῦμε ὄρθοι στὴν ἀκρότατην ἄκρην, ἐκεῖ ποὺ ὁ οὐρανὸς εἶναι ἀνοιχτὸς καὶ οἱ ὁρίζοντες ἀποτραβιοῦνται στ' ἀπόμακρα. Νὰ βάλωμε ἀντήλιο τὸ χέρι κι ἀπὸ κεῖ ψηλὰ ν' ἀγναντέψωμε τὰ περασμένα, νὰ μαντέψωμε καὶ τὰ μελλούμενα. 'Απὸ ποὺ ἥρθαμε. Ποιὲς στράτες περάσαμε. Σὲ ποιὰ ριζικὰ τραβᾶμε.

Τὰ περασμένα τὰ προσφέρει στὴ ματιά μας ἢ 'Ιστορία. 'Η μνήμη βαδίζει πάνω στοὺς περπατημένους δρόμους, ἀγγίζει πρόσωπα, τοπία, ὀνόματα καὶ περιστατικά, ποὺ διάβηκαν καὶ πᾶνε. Ψάχνει τὶς εἰκόνες, φυλλομετρᾷ τὰ βιβλία, χαϊδεύει τ' ἄρματα τὰ παλιά.

'Αμῃ τὰ μελλούμενα; Αὐτὰ εἶναι σκεπτασμένα ἀπὸ τὴν ὁμίχλη τῶν ἀγένυνητων καιρῶν. 'Η Μοῖρα ἔχει ἀπλωμένη ἀνάμεσά μας κι ἀνάμεσά τους τὴ σκοτεινὴ αὐλαία τῆς. Τὸ δρᾶμα τῆς ζωῆς ξετύλιγεται ὡρα μὲ τὴν ὥρα καὶ κανένας δὲν ξέρει τὴν ὑπόθεσι μηδὲ τὴ λύσι τού προετοιμάζεται.

"Ομως ὑπάρχουν τὰ προηγούμενα. Τὸ δρᾶμα τῆς ίστορίας ἔχει ἀρχίσει πρὶν ἀπὸ πολλὰ πολλὰ χρόνια, ξεκινώντας ἀπὸ τὸ παραμυθόδραμα γιὰ νὰ φτάσῃ στὴ συγκαιρινὴ τραγῳδία. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ξεδιακρίνωμε ἄκρες μέσες τὶς θολές γραμμές καὶ τὰ ἀβέβαια σχήματα, ποὺ διαγράφονται πίσω ἀπὸ τὸ κλειστὸ καταπέτασμα καὶ τὸ κολπώνουν. Μποροῦμε νὰ καθορίσωμε λίγο πολὺ τὴν κατεύθυνσι γιὰ τὰ βήματα, ποὺ ἀκοῦμε νὰ πλησιάζουν, σέρνοντας πίσω τους τὴ Μοῖρα μας. Σ' αὐτὸ μᾶς βοηθάει ἢ ἀναγκαιότητα,

ποὺ εἶναι κλεισμένη μέσα σ' ὅλες τὶς μορφές τῆς ζωῆς καὶ κλώθει τὸ πεπρωμένο τους σὰν ἔνα νῆμα καὶ δὲν ξέρομε τὴν πρώτην ἄκρη του, ὅμως ξέρομε, πῶς ξετυλίγεται πάνω σὲ σταθερούς νόμους. Ξέρομε ἀκόμα, πῶς μέσα στὴ ζωὴ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν καμιὰ πιτῶσι, κανένα ἀνέβασμα καὶ κανένα σταμάτημα δὲν εἴναι, ποὺ νὰ μὴν ὑπάρχῃ σὰν σπέρμα μέσα στὴν προηγούμενη, τὴν προγονικὴ ζωὴ τους.

Σήμερα ἀνεβαίνομε τὴν πιὸ ψηλὴ βίγλα τῆς νεώτατης ιστορίας μας. "Ενας λαός, ὁχτὼ ἑκατομμύρια ψυχές, βαδίζει στὸ προσκύνημά του μὲ τάξι, μὲ σιωπή, μὲ περισυλλογή. "Ἄς παραμερίσουν οἱ δημοκόποι, ἃς κρυφτοῦν οἱ ἔνοχοι καὶ οἱ δειλοί.

«Καὶ μονάχα ἃς ἀκλουθᾶν – ὅσοι ἐπράξανε λαμπρὰ» εἶπε ὁ Ποιητής. (Σολωμός).

'Απὸ τὴν κορυφογραμμὴ τῆς 28ης τοῦ Ὁχτώβρη μποροῦμε ν' ἀγναντέψωμε τὴν πορεία τῆς Φυλῆς μας μέσα στὰ περασμένα. Μποροῦμε νὰ τὸ κάνωμε μὲ θάρρος, νὰ σταθοῦμε χωρὶς ντροπὴ μπροστὰ στὶς ἄλλες κορυφές τῆς 'Ελληνικῆς ζωῆς, ποὺ θ' ἀντικρύσωμε ἀπὸ δῶψηλά...

Κάθε μιὰ τους εἶναι ἔνας σταθμὸς μέσα στὸ αἰώνιο περπάτημα τῆς Φυλῆς. Καὶ κάθε σταθμὸς εἶναι τρόπαιο τιμῆς καὶ πολιτισμοῦ. "Ομως ὅλα τὰ κοιτᾶμε σιωπηλοὶ ἀπὸ τὸ ύψομετρό μας, ἀπὸ τὴν κορφὴ τῆς 28ης τοῦ Ὁχτώβρη, τὰ κοιτᾶμε κατάματα γιατὶ ἀπὸ κανένα τους δὲν σταθήκαμε πιὸ κάτου. Αὔτὸ μᾶς δίνει νέα δύναμι καὶ νέα πίστι. Καὶ πόσο μᾶς χρειάζονται σήμερα οἱ δύο αὐτὲς ἀρετές, σήμερα ποὺ γυρίζουμε σκεφτικοὶ ἀνάμεσα στὰ ματωμένα χαλάσματα τῆς χώρας μας καὶ τῆς ψυχῆς μας.

Εἰκοστὴ ὁγδόη τοῦ Ὁχτώβρη.

Εἶναι τρανὴ τούτη ἡ ἡμέρα καὶ δὲν εἴναι γιὰ νὰ σβήσῃ ποτὲ τὸ μεγάλο ἄστρο της πάνω ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα.

Σηκώθηκε ὄλακαῖρη μιὰ Φυλὴ καὶ τὴν ἔγραψε μὲ φωτιὰ καὶ μὲ αἷμα.

Γεννήθηκε μέσα στὴν κραυγὴ τῶν σειρήνων καὶ τῶν σαλπίγγων καὶ ἀπάντησαν στὸ τρομερὸ κάλεσμά της οἱ Πανέλληνες μ' ἔνα ὁμόψυχο «Παρών».

Εἶναι μέσα στὴ ζωὴ τῶν ἐθνῶν ἡμερομηνίες, ποὺ τὰ δικάζουν, τὰ δοκιμάζουν καὶ ἐλέγχουν τὰ χαρτιὰ τῆς ιστορικῆς τους ταύ-

τότητος. Τέτοια είναι ή μέρα τής Σαλαμίνας, ή μέρα τοῦ Μαραθώνα, ή μέρα ποὺ ἔπεσε ή Πόλη καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ή μέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ 21, ή μέρα τοῦ Κιλκίς καὶ τοῦ Ἀβέρωφ* ή μέρα. "Ας τὸ μάθουν λοιπὸν ἔχθροι καὶ φίλοι μιὰ γιὰ πάντα. Είναι ή ἵδια μέρα, ποὺ ξανάρχεται μὲ ἄλλο ὄνομα κάθε φορὰ μέσα στὴ ζωὴ καὶ τὴν ιστορία μας.

"Η 28η είναι ἀκόμα ἓνα φανέρωμα τοῦ πνεύματος τῆς Φυλῆς. Αὔτη τῇ μέρα δῶσαμε ἔξετάσεις μπροστὰ στὸ Θεὸ καὶ στοὺς ἀνθρώπους, δείξαμε τὴν ταυτότητά μας τὴν ἑθνική καὶ βρέθηκε ἐν τάξει.

Δοκιμάσθηκε ὁ λαός μας «ἐν πυρὶ ως χρυσὸς ἐν χωνευτηρίῳ». Καὶ βρέθηκε γνήσιος. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ συνειδητοποιήσωμε τὶς φυλετικὲς ἀξίες, ποὺ κυρώθηκαν αὐτῇ τῇ μέρα, τῇ φοιτερή καὶ ὥραιά.

"Ας καθαρίσωμε λοιπὸν τὴ σκέψη ἀπὸ κάθε μικρόψυχη ἐπιφύλαξι γιὰ νὰ πλησιάσωμε στὸ βωμὸ τῆς θυσίας. "Ας σπρώξωμε μακριά μας κάθε ἔγωγισμό. "Ας ξεχάσωμε σήμερα τοὺς ἔνοχους, τοὺς στιγματισμένους ἔξωμότες, τοὺς ἀποξενωμένους ἀπὸ τὴν καρδιὰ τοῦ ἔθνους 'Ελληνόφωνους.

Κείνη τῇ μέρα, ποὺ κραύγασαν οἱ καμπάνες καὶ ἀπαντήσαμε μὲ τὸν "Υμνο τοῦ Σολωμοῦ, δὲν ὑπῆρχαν ἀνάξιοι καὶ ἄτιμοι "Ελληνες. Κείνη τῇ μέρα κανένας ἔχτρὸς δὲν ὑπῆρχε ἀνάμεσά μας. Καὶ σήμερα γιορτάζουμε τὴ χαρὰ τῆς ἑνωμένης, τῆς διμόψυχης, τῆς ὅμοιότητος 'Ελλάδας.

"Ενας λαός, ποὺ μεγαλούργησε μὲ τέτοιον τρόπο, χωρὶς οὕτε μιὰ στιγμὴ νὰ πάρῃ ὑφος θεατρίνου, ἔχει δικαίωμα νὰ κρατήσῃ τὴ σεμνότητά του σὰν τὸ μοναδικὸ στολίδι τῆς θυσίας. "Ενας λαός, ποὺ διατήσθη τὶς πιὸ ψηλές κορφὲς τῆς ζωῆς του μονάχος, ἔχει δικαίωμα νὰ κρατήσῃ σὰν ἀκριβὸ τίτλο τιμῆς τὴ μοναξιά του.

Σήμερα ἀνεβαίνομε στὸ προσκύνημα τῶν νεκρῶν, ποὺ σιωποῦν. Τὰ μάτια μας δακρύζουν γιὰ κείνα τὰ μάτια ποὺ ἔσβησαν, γιὰ νὰ μποροῦμε ἐμεῖς νὰ βλέπωμε μὲ ἀχαμήλωτο βλέμμα πρὸς τὶς κορυφές.

"Ο ἀσπασμός μας πηγαίνει πρὸς τὰ χέρια, ποὺ τσακίστηκαν, τὸ προσκύνημά μας πηγαίνει πρὸς τὰ πόδια, ποὺ πελεκίστηκαν, γιὰ νᾶχη ἡ 'Ελλάδα χέρια γιὰ νὰ κρατήσῃ τὸ σπαθὶ τιμῆς της

καὶ πόδια νὰ σταθῇ ὅρθια μέσα στὴν καταιγίδα τῆς φωτιᾶς καὶ τοῦ ἀτσαλιοῦ.

Εἶμαστε "Ελληνες. Εἶμαστε οἱ "Ελληνες τοῦ 40 – 41. Πάνω ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς χώρας μας. Πάνω ἀπὸ τοὺς ἀμέτρητους τάφους μας. Πάνω ἀπὸ τὰ χωριά μας τὰ ἀνασκαμένα. Πάνω ἀπὸ τὰ ἀγαθά μας τὰ κουρσεμένα, ἀπὸ τὰ σπιτικά μας τὰ ρημαγμένα. Πάνω ἀπὸ τὴ φτώχεια μας καὶ τὴ γύμνια μας. Πάνω ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὰ μίση μας, ἔνας ὄρκος πρέπει νὰ μᾶς ἔνωσῃ σήμερα τοὺς Πανέλληνες. "Ενας ὄρκος, ποὺ νὰ περάσῃ σὰν μυστικὸ σύνθημα μέσ' ἀπ' ὅλες τὶς καρδιές, ποὺ χτυποῦν μὲ ρυθμὸν ἑλληνικό:

«Ορκιζόμαστε νὰ μείνωμε πάντα οἱ "Ελληνες τῆς 28ης Ὁχτώβρη, οἱ "Ελληνες τοῦ 40 – 41».

"Η τιμὴ τῆς φυλετικῆς εὐγένειας είναι ἔνα χρέος ποὺ βαραίνει πάνω στὴ ζωὴ μας σὰν ἔνας Νόμος Ἀρετῆς. Τὸ ξέρουμε αὐτό. Γι' αὐτὸ καὶ δεχόμαστε τὴν 'Ελληνικὴν Ἰδέα σὰ μιὰν εὐθύνη ώραία καὶ τραγική, ὅπως ἀρμόζει σὲ μιὰ Φυλή, ἀρσενική, ἀπόκοτη καὶ περήφανη. Αὐτὸ κι ὅλας είναι τὸ γνώρισμα τῆς ἀρσενικῆς ψυχῆς:

Νὰ δέχεται μὲ χαρὰ τὴν εὐθύνη καὶ νὰ ἐκτελῇ μὲ χάρι τὴν ἀποστολή της μέσα στὸ σύνολον, ποὺ τὴν πλαισιώνει.

"Η 'Ελλάδα πραγματοποίησε τοῦτον τὸν ὅλες τὶς φορές, καὶ ἡ καμπάνα τῆς Μοίρας σήμανε μέσα στοὺς αἰῶνες τὴν κρίσιμη ὥρα της. Εἶπε «ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΝΑΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΟΧΙ» τοῦ ποιητῆ χωρὶς δισταγμό. Καμιὰ ὀμφιβολία, καμιὰ μικροψυχία, κανένας ὑπολογισμός, κανένα παζάρεμα τῆς προσφορᾶς της. Ρίχτηκε καταπάνω στὴ βαρβαρότητα μὲ πόδι χορευτικὸ κι ἀνάλαφρο.

Ρίχτηκε πάντα μ' ἔνα ἄνθισμα καρδιᾶς τόσο ὀνοιξιάτικο, τόσο νεανικό. Καὶ αὐτὸ είναι τὸ μυστικό της.

Ρίχτε μιὰ ματιὰ στὸ μεγάλο κοιμητήριο τῆς Ἰστορίας. "Ενα πλῆθος "Εθνη μεγάλα κινήθηκαν παράλληλα στὸ φανέρωμα τῆς 'Ελλαδᾶς. Σηκώθηκαν σὰν μετέωρα, ἄναψαν, σπιθοβόλησαν. Κατόπιν ἔσβησαν καὶ στάχτωσαν, θαμμένα γιὰ πάντα κάτω ἀπὸ τὴ σκόνη τῶν πολιτισμῶν τους. Κάπου κάπου μία πλάκα, ἔνα ἀνάγλυφο φθαρμένο ἀπὸ τὴ σκουριὰ τοῦ χρόνου, ἔνα μνημεῖο σημαδεύουν αὐτοὺς τοὺς πελώριους Νεκρούς. "Η ὑπαρξί τους δὲν ἀπόμεινε παρά

σάν όρος ἀρχαιολογικός, περιέργεια τής σκαπάνης τοῦ σοφοῦ, παραμύθι χωρὶς ἀρχὴ καὶ τέλος μέσα στὴ μνήμη τῶν ἀνθρώπων.

'Η 'Ελλάδα — μόνη αὐτὴ — συνεχίζει τὸ δρόμο της τὸν ἐφηβικό. Κρατᾶ ἀναμμένον τὸν πυρσό της καὶ τραβάει τὴν πορεία της μὲ τὸ ἴδιο ἀνάλαφρο περπάτημα. 'Η φωτιά της φέγγει πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν σκλάβων καὶ τ' ὅνομά της εἶναι παντιέρα* τῆς λευτεριᾶς γιὰ τοὺς λαοὺς ποὺ γονατίζουν. Μεθυσμένη ἀπὸ τὰ ἀδάμαστα νιάτα της, προχωρεῖ μέσα στοὺς αἰῶνες μὲ τὸ τραγούδι τῆς ζωῆς στὸ στόμα. Τραγουδᾶ τὴ ζωὴ ἀκόμα καὶ σὰν σέρνη τὸ χορὸ τοῦ Ζαλόγγου, τὸ χορὸ τοῦ θανάτου. Γιατὶ γνώρισε κατὰ βάθος τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, γι' αὐτὸ καὶ τὴν ἀξιολογεῖ κάθε στιγμὴ πάνω στὴ ζυγαριὰ τοῦ θανάτου. 'Ακόμα καὶ τὴν ὥρα τοῦ διονυσιασμοῦ* της δὲν χάνει αὐτὸ τὸ μέτρο. Τὸ παλληκάρι χορεύει, χτυπᾷ τὸ τσαρούχι στὸ χῶμα καὶ τραγουδᾶ τὴν ὑψηλὴ βιοθεωρία τῆς Φυλῆς.

Τούτη ἡ γῆς ποὺ τὴν πατοῦμε,

"Ολοὶ μέσα θὲ νὰ μποῦμε.

Τούτη ἡ γῆς μὲ τὰ λουλούδια

Τρέωι νιούς καὶ κοπελούδια.

Εἶναι ἔνας χορὸς ποὺ γίνεται προκλητικὰ μέσα στ' ἀλώνια τοῦ θανάτου. Μόνο ἔνας ἐφηβικὸς λαὸς εἶναι ἀξιος γιὰ τέτοιες καταξιώσεις.

'Η 'Ελλάδα εἶναι αὐτὸς ὁ λαός. Αὐτὴ εἶναι ποὺ ἀνακάλυψε μέσα στὰ ἀρχαιότατα παραμύθια της τὸ «ἀθάνατο νερὸ» ποὺ δίνει τὰ αἰώνια νιάτα.

Δέν τ' ἀνακάλυψε μονάχα, ἔσκυψε τὸ πρόσωπο πάνω στὰ νάματα καὶ ἡπιε, ἀδιάκοπα φλογισμένη ἀπὸ τὴν δίψα τῆς ζωῆς, ἀδιάκοπα διψασμένη ἀπὸ τὴν ἀψιὰ γεῦσι τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὶς βεβαιώσεις τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὸν ἥλιο τῆς ζωῆς.

Οἱ "Ελληνες καπεταναῖοι, ποὺ περιφέρουν τὴ γαλάζια σημαία τους σ' ὄλες τὶς θάλασσες καὶ τοὺς ὠκεανοὺς τῆς γῆς, βλέπουν νὰ ξεπροβάλῃ μέσα ἀπὸ τὰ κύματα ἡ ἀρχαία Γοργόνα*. Πιάνεται ἀπὸ τὸ τσιμπούκι* τῆς πλώρης καὶ ρωτᾶ:

— Ζῆ ὁ βασιλιάς 'Αλέξανδρος;

Καὶ οἱ ναυτικοί μας ἀπαντοῦν χωρὶς δισταγμό:

— Ζῆ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμο κυριεύει.

Τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι καὶ πάλι ποὺ κρύβεται μέσα στὸ σύμβολο τοῦ Μέγ' Ἀλέξαντρου. Καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλάδας ζῆ καὶ βασιλεύει μέσα στὶς στεριές καὶ στὶς θάλασσες τοῦ κόσμου. Καὶ σὲ τοῦτον τὸν πόλεμο οἱ ξένοι ναύαρχοι, ποὺ κυβερνοῦν τὰ κύματα, ἀκουσαν τὴ φωνὴ τῆς Γοργόνας καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ἀπαντήσουν μὲ τὰ ἀνακοινωθέντα καὶ μὲ τὰ ραδιόφωνα καὶ μὲ τὶς ἐφημερίδες ὅλων τῶν Ἡπείρων καὶ τῶν Πολιτειῶν.

— Ζῆ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμο κυριεύει.

Πέρασαν πολλοὶ αἰώνες ποὺ ὀκούστηκε ἔνας παράξενος λόγος γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Φυλή. «Ο λόγος ἔλεγε: «Ἐλληνες ἀεὶ παῖδες». Τὸ «παιδί» εἶναι ἡ λέξι, ποὺ ἔχει τὴ ρίζα τῆς στὸ ρῆμα «παῖζω». Εἴμαστε ὁ λαὸς ποὺ παίζει μὲ τὴ ζωὴ. Καὶ μὲ τὸ θάνατο, ὅταν ἔρχεται σὰν ὄρμητικὴ ἐπικύρωσι τῆς ζωῆς. Ποιὸς εἶναι ἄξιος γιὰ μιὰν τέτοιαν ἐπικύρωσι;

Μόνο τὰ νιάτα τοῦχουν αὐτὸ τὸ προνόμιο. Γιατὶ μόνον σὰν ξεχειλίσουν οἱ κρουνοὶ τῆς ζωῆς μέσα σ' ἔναν ὄργανισμό, μπορεῖ νὰ γίνῃ τούτη ἡ ἔκρηξη τῆς θείας τρέλας. Τὰ Μηδικὰ ἥταν τὸ πρῶτο τῆς φανέρωμα. Τὸ 21 ἔγινε ἐνάντια στὴ θέληση τῆς πανευρωπαϊκῆς διπλωματίας, ἐνάντια στὴν Ἱερὴ Συμμαχία. Στὸν προηγούμενο πανευρωπαϊκὸ πόλεμο ἡ Ἑλλάδα βγῆκε στὸ πλευρὸ τῆς Γαλλίας, τὴ στιγμὴ ποὺ οἱ γερμανικὲς βόμβες ἐπεφταν μέσα στὸ Παρίσι. Σὲ τοῦτον τὸν πόλεμο ἡ Ἑλλάδα στάθηκε στὸ πλευρὸ τῆς Ἀγγλίας, ὅταν ὅλη ἡ Εύρωπη ἔγλειφε τὴ μπότα τῆς Γερμανίας, ὅταν ἡ Ἀμερικὴ μετροῦσε τὰ 8 ἑκατομμύρια λόγχες τῆς Ρώμης, ὅταν ἡ Ἀγγλία μονομαχοῦσε τὴν πιὸ ἀγωνιώδη μονομαχία τῆς μεγαλόπρεπης ἴστορίας τῆς.

“Ἄς διαφυλάξωμε λοιπὸν τὴν 28 τοῦ Ὁχτώβρη μέσα στὰ ἀδυτα τῆς Ἐθνικῆς ψυχῆς, γιατὶ εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς Φυλῆς ποὺ μίλησε μὲ τὶς σάλπιγγές της. “Ἄς τὴν κάνωμε συνείδησι. “Ἄς τὴν κάνωμε πανοπλία. “Ἄς τὴν κάνωμε κανόνα ζωῆς.

“Οσο ζῇ ἡ Φυλὴ αὐτή, ἡ 28 τοῦ Ὁχτώβρη θὰ καίγη μέσα τῆς ἀσβηστὴ φλόγα. Καὶ σὰν ξανάρθουν τὰ δίσεχτα χρόνια καὶ ὁ ἀνθρωπὸς κινδυνέψῃ ἀκόμα μιὰ φορὰ νὰ χάσῃ τὴν ἀξιοπρέπειά του, ἡ Ἑλληνικὴ φωτιά, ποὺ δὲν σβήνει κάτω ἀπὸ τὴ στάχτη τοῦ χρόνου, θὰ περιμένῃ πάλι τὴν ὥρα τῆς γιὰ νὰ φωτίσῃ τὴν ἔντρομη

πανανθρώπινη ψυχή στὸ δρόμο τῆς ὀρετῆς καὶ τῆς λευτεριᾶς, στὸ δρόμο τῆς περηφάνειας, στῆς τιμῆς τὸ δρόμο.

'Η 'Ελλάδα τῶν Μηδικῶν, ἡ 'Ελλάδα τῆς Πόλης, ἡ 'Ελλάδα τοῦ 21, ἡ 'Ελλάδα τοῦ 17, είναι μέσα στὴν 'Ελλάδα τοῦ 40. Σὰν Φυλὴ σταθήκαμε ἄξιοι τῆς Ἰστορίας μας. Τώρα είναι τὸ χρέος μας:

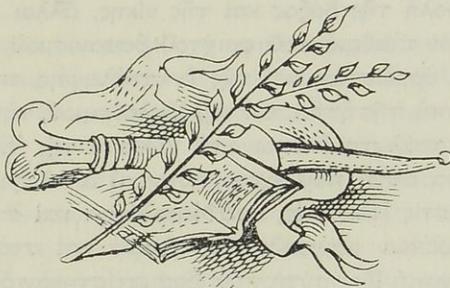
Σὰν ἄτομα νὰ σταθοῦμε ἄξιοι τῆς Φυλῆς μας.

Ψηλά τὶς καρδιές οἱ Πανέλληνες.

Καὶ ψηλὰ τὶς Σημαῖες!

«Ἐργατικὴ Ἐστία»

Στράτης Μυριβήλης

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Οὗς νῦν ὑμεῖς ζηλώσαντες καὶ τὸ εὑδαιμον τὸ ἐλεύθερον, τὸ δ' ἐλεύθερον τὸ εὐψυχον κοίναντες, μὴ περιορᾶσθε τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους.

Θουκυδ. II 43

Ύπάρχει τάχα κανένας λόγος γιὰ νὰ μιλήσῃ κανεὶς σήμερα γιὰ τὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας σὲ στιγμές ποὺ αὐτὴ πιὰ δὲν είναι μιὰ λαχτάρα καὶ μιὰ νοσταλγία στὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας, σὲ στιγμές ποὺ ἡ παρουσία της είναι δόλοφάνερη ἀνάμεσά μας; Σὲ κάθε βῆμα τώρα συναντοῦμε τὴν ἐλευθερία, περπατεῖ ἐπάνω στὴν ἀφανισμένη μας γῆ, ἔρχεται πρὸς ἐμᾶς δόλοζώντανη, χειροπιαστή. Μποροῦμε νὰ βάλωμε τὸ δάχτυλό μας στὸν τύπο τῶν ἥλων τοῦ φριχτοῦ μαρτυρίου της, τὰ μάτια μας τὰ θαμπώνει ἡ δλόφεγγη ὅψη της. Τὴν ἀκοή μας τὴν καταπλημμυρίζει ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων ποὺ κρατοῦν τὰ ὄσα αὐτὴ ἐμψυχώνει ἀντρειωμένα χέρια.

"Ο, τι ἐζούσαμε ώς ὅραμα μακρινὸ μέσα ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τῶν σπιτιῶν ποὺ ἐπυρπολοῦσε μέσα στὶς πολιτεῖες ὁ τύραννος, μέσα ἀπὸ τὶς τριζοβολοῦσες πύρινες γλῶσσες ποὺ ἀναδίνονταν ἀπὸ τὴ λεηλατημένη μας ὑπαίθρο, ἔξεπρόβαλε πιὰ σὲ ὄλοζώντανη θεοφάνεια ἐμπρός μας. Μποροῦμε τώρα μαζὶ μὲ τὸν ποιητὴ νὰ τὴ γνωρίσωμε καὶ νὰ τὴν ἀναγνωρίσωμε ἀπὸ τὴν κόψη τοῦ σπαθιοῦ καὶ τὸ βιαστικό της τὸ περπάτημα. Δὲν τὴν ἀντικρύζομε πιὰ ὡσὰν εἰκόνα, ὡσὰν σύλληψη τοῦ νοῦ, ἀλλὰ αὐτοπρόσωπη, βγαλμένη μέσα ἀπὸ τὸ μαρτύριο τῶν παιδιῶν τῆς στολισμένη μὲ αἵματό-βρεχτη πορφύρα. Ἀμέτρητοι θάνατοι, ἄλλοι λαμπροπερίχυτοι ἀπὸ τὴ φεγγοβολὴ τῆς δόξας καὶ τῆς νίκης, ἄλλοι ἀργοὶ μακρόσυρτοι μέσα στὸν παιδεμὸ τοῦ φριχτοῦ βασανισμοῦ τῆς φυλακῆς, τῆς πείνας, τῆς ἀρρώστιας καὶ τῆς ἐγκατάλειψης, πνιγμένοι μέσα στὴ στυγνὴ σιωπὴ τῆς ήττας καὶ τοῦ ἐξολοθρεμοῦ, τὴν ξανάστησαν ἀθάνατη καὶ ἀκατάλυτη ἐπάνω στὰ χώματα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς.

Εἶναι ἡ ἴδια αὐτὴ ποὺ ἔχαιρετισαν οἱ ἄλαλαγμοὶ τῆς νίκης στὴ Σαλαμῖνα, στὶς Πλαταιές, στὸ Μεσολόγγι καὶ στὴν Πίνδο, οἱ ἵαχὲς τῶν ἀγνωστῶν μαχητῶν στὰ βουνὰ καὶ στὰ πέλαγα καὶ στοὺς αἰθέρες, εἶναι ἡ ἴδια αὐτὴ ποὺ ὡραματίστηκαν ὅσοι ὑποχρεώθηκαν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸ θάνατο στημένοι ἐμπρὸς στοὺς γυμνοὺς τοίχους, ἀβοήθητοι, ἀνυπεράσπιστοι, χωρὶς ἐλπίδα λυτρωμοῦ, χωρὶς τὴ δυνατότητα γιὰ ἀντίσταση.

Καὶ ὅμως στήμερα εἶναι ὁ ἀρμόδιος καιρὸς γιὰ νὰ συγκεντρώσωμε τὸ πνεῦμα μας στὴ θέση της, προσπαθώντας νὰ κερδίσωμε μιὰ γνήσια ἐνατένιστή της. Λίγες μέσα στὴν ιστορία τῶν αἰώνων εἶναι οἱ μεγάλες στιγμές, λίγες φορές ἔρχεται ἡ Ἐλευθερία σὲ αὐτοπρόσωπη ἐμφάνιση, πολὺ σπάνια γίνεται ἀληθινὸ βίωμα.

"Υπάρχουν ἐποχὲς ποὺ δὲν εἶχαν τὴν εὔτυχία νὰ τὴν ἰδοῦν κατὰ πρόσωπο, ἄλλες τὴ βλέπουν ἐλλειπτικά, ἄλλες μέσα ἀπὸ τὸ θαυμτωμένο κρύσταλλο τοῦ νοῦ, ἄλλες τὴν ξαναφέρουν στὴν ἐνόραση μὲ τὴν ιστορικὴ μνήμη κι ἄλλες χρησιμοποιοῦν τὸ δελεασμὸ τῆς φαντασίας καὶ τὴ μαγεία τῆς τέχνης γιὰ νὰ μᾶς δώσουν κάποιαν ἐξεικονιστική της ἀναπαράσταση. Οὕτε ἡ ἐπάνω στὴν καλλιτεχνικὴ μαγγανεία στηριγμένη ἐνόραση, οὕτε ἡ κίνηση τοῦ ἀφαιρετικοῦ στοχασμοῦ μπορεῖ νὰ μᾶς κάμη προσιτὴ τὴν ἐλευθερία.

"Αλήθεια εἶναι πῶς οἱ φιλόσοφοι ἔβαλαν τὸ νοῦ τους σὲ μεγάλο

κόπτο καὶ πολλὰ εἶπαν καὶ ἔγραψαν σχετικὰ μὲ τὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας. Τὸ ἐκπληκτικὸ ὅμως εἶναι πώς πολλές φορὲς προσπαθώντας νὰ ἀποδείξουν τὴν ὑπαρξή της ἐκατάφερναν νὰ ἀποδείξουν τὸ ἀντίθετο. Αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ σκεφτοῦμε πώς ἡ ἐλευθερία εἶναι μιὰ πραγματικότητα ποὺ ἡ τὴν ζοῦμε ἥ δὲν τὴν ζοῦμε. Δὲν πρέπει νὰ τὴν λογαριάζωμε ὡσὰν κάτι ποὺ τὸ εύρισκει ὁ ἀνθρωπος ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ὅπως κάθε ὄλλο ἀντικείμενο. Πρέπει νὰ τὴν πάρωμε ὡσὰν κάτι ποὺ πραγματώνεται μέσα στὸ βαθύτατο τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς στρῶμα. Εἶναι κάτι ποὺ φυτρώνει μέσα στὴν ρίζα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, κάτι ποὺ μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ταυτιστῇ μὲ τὴν εὔψυχία μας.

'Η ἐλευθερία δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηριστῇ ὡσὰν κτῆμα ποὺ θὰ τὸ συναντήσωμε ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας· αὐτὴ ἔρχεται ἥ δὲν ἔρχεται σὲ μᾶς ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα μας, γιατὶ εἶναι τρόπος ζωῆς καὶ ἀγώνισμα. Δὲν ἔχει κανένα νόημα νὰ ζητήσωμε ἀπὸ ἔναν ἄλλο ἀνθρωπο νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἐλευθερία μας, ὅπως θὰ τοῦ ἥταν εὔκολο νὰ μᾶς δωρήσῃ ἔνα ἀπὸ τὰ στήν κατοχή του ὑλικὰ ἀγαθά.

'Επάνω στὴ γῆ ἔζησαν ἀπειράριθμοι σκλάβοι, ποὺ πολλές φορὲς ἔζητησαν ἀπὸ τοὺς ἀφέντες τους τὴν ἐλευθερία. Κι ἐπάνω στὴ γῆ ἔζησαν πολλοὶ ἀφέντες ποὺ στάθηκαν πρόθυμοι νὰ τοὺς κάνουν αὐτὴ τὴ δωρεά. Παρ' ὅλο τοῦτο ὅμως ἡ δουλεία δὲν κατελύθηκε, γιατὶ κείνοι ποὺ ἔπῆραν τὴν ἐλευθερία τὴν ἔπῆραν ὡσὰν δωρημένο κτῆμα καὶ ὅχι σὰν ἀγώνισμα. Κι αὐτὸ ἔγινε, γιατὶ σχετικὰ μὲ τὸν ἐσωτερικὸ ἀνθρωπο, ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι κάτι τὸ εἰσερχόμενο ἀλλὰ κάτι τὸ ἔξερχόμενο. 'Εξαρτᾶται ἀπόλυτα ἀπὸ τὴ μορφολογία τοῦ ψυχικοῦ μας εἶναι. Αὐτὸ ἥθελε νὰ εἰπῇ ὁ Θουκυδίδης χαρακτηρίζοντας τὸ ἐλεύθερον ὡς εὔψυχον, ἔξαρτημένο δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐσώτατη μορφολογικὴ ὑφὴ τῆς ἀθρώπινης ψυχῆς.

"Ἄς μὴ λησμονῶμε ὅτι ἡ ψυχὴ γιὰ τοὺς "Ελληνες δὲν σημαίνει ἔνα κάποιο ἐπένθετο στοιχεῖο ποὺ ἔρχεται νὰ ἔμψυχώσῃ τὸ σῶμα, ἀλλὰ ἀποτελεῖ τὴν ἐντελέχεια ὄλοκλήρου τοῦ ἀνθρώπου θεωρημένου στὴν συνολικότητά του. Γιὰ τοὺς παλαιοὺς "Ελληνες ἡ διατήρηση τῆς ἐλευθερίας ἔθεωρήθηκε συνδυασμένη μὲ τὴν προσθυμία γιὰ διακινδύνευση καὶ ἀνάληψη πολεμικῆς εύθύνης καὶ ἡ πιὸ ταιριαστὴ παρακέλευση γιὰ κείνους ποὺ ἥθελαν νὰ μείνουν ἐλεύθεροι ἥταν «μὴ περιορᾶσθε τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους».

Αληθινὰ ποτὲ δὲν θὰ εἴμαστε δικαιολογημένοι νὰ εἰποῦμε ὅτι αὐτὸς ἡ ἑκείνος ὁ ἄνθρωπος, τοῦτο ἡ ἑκείνο τὸ περιστατικὸ ἐστάθηκε ἡ αἰτία γιὰ νὰ πέσωμε στὴ σκλαβιά. Γινόμαστε δοῦλοι ἡ ἐλεύθεροι μόνο ἔξ αἰτίας μας καὶ ἀν πρέπη νὰ ζητηθῆ κάποιος ὑπεύθυνος γιὰ τὴ δούλωσή μας αὐτὸς εἶναι ὁ ἑαυτός μας.

Ἐσυνηθίσαμε νὰ παραδεχώμαστε ώσταν αὐτονόητο ἀξίωμα τὴν ἀπόφαση ποὺ λέει ὅτι ὁ ἄνθρωπος γεννιέται ἐλεύθερος. "Αν καλοεξετάσωμε ὅμως τὰ πράγματα θὰ εύροῦμε ὅτι ἡ δοξασία αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀναδρομικὴ πρὸς τὰ πίσω τοποθέτηση ἐνὸς ὑστερογέννητου γεγονότος. 'Ο ἄνθρωπος δὲν γεννιέται ἀλλὰ γίνεται ὑστερα ἀπὸ ἀδιάκοπο σκληρὸ ἀγῶνα ἐλεύθερος. Συμφωνότερο μὲ τὰ πράγματα θὰ ἥτανε, ἀν ἐλέγαμε, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐρχόμενοι στὸν κόσμο μοιάζουν μὲ δεσμῶτες ἀλυσοδεμένους μέσα σὲ σκοτεινὸ σπήλαιο. 'Ο καθένας μας χρεωστεῖ σπάζοντας τὰ δεσμά του νὰ γίνη ἐλεύθερος, καὶ μόνο ἀν συνεχίζῃ κάθε στιγμὴ αὐτὴ του τὴν προσπάθεια θὰ κατορθώσῃ νὰ κρατηθῇ στὴν περιοχὴ τῆς ἐλεύθερίας. Σὲ κάθε στιγμὴ τῆς ζωῆς του εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὑποκείμενος στὴ δούλωση. Τὸ νὰ γίνη κανεὶς δοῦλος δὲν σημαίνει μόνο νὰ χάσῃ τὴν πολιτικὴ του ἐλευθερία καὶ δὲν πιστοποιεῖται ἡ δούλωση ἀπὸ τὴν τυπικὴ πράξη τῆς κατάλυσης ἐνὸς ξένους ἡ ἐνὸς πολιτικοῦ καθεστῶτος. Σημαίνει πώς ἐστέρεψαν οἱ πηγὲς τοῦ θάρρους καὶ τῆς ἀγωνιστικότητας, πώς ἡ ψυχὴ ἔχασε τὴν ἐγρήγορσή της.

'Ο ἀγώνας εἶναι διαρκής, γιατὶ σὲ κάθε της βῆμα παραμονεύει τὸ πολύμορφο τέρας τῆς σκλαβιᾶς γιὰ νὰ μᾶς ξαναδουλώσῃ. Καὶ τὶς περισσότερες φορὲς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀντέχει στὸν πειρασμό, χαλαρώνει τὴν ὀγωνιστικότητά του καὶ ζῆ μέσα στὴ φαντασίωση μιᾶς ψευδοελεύθερίας.

Τὸν περισσότερο καιρὸ ὁ ἄνθρωπος ὑποκύπτοντας ἀσυνείδητα σὲ κάθε λογῆς δουλεία χάνει τὸ ἀληθινὸ βίωμα τῆς ἐλεύθερίας. Γι' αὐτὸ μόνο σὲ ὀγωνιστικὲς ἐποχές, ὅπως ἡ τωρινή, γίνεται βολετὸ νὰ ὑψωθοῦν τὰ ἀνθρώπινα μάτια στὴν ἐναστένιση τῆς ἀληθινῆς ἐλεύθερίας, ὅπως τὴν εἶδε καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ 21 καὶ τὴν ἐτραγούδησε μὲ τὸ μεγαλόστομο ὕμνο τοῦ Σολωμοῦ. "Ολες οἱ γενέες, ὅσες ἤρθαν ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴ γενεὰ τοῦ 21, κάθε φορὰ ποὺ αἰσθάνονταν νὰ ἀδυνατίζῃ τὸ βίωμα τῆς ἐλεύθερίας μέσα τους, ἔξαναγύριζαν στὴν ἐποχὴ ἑκείνη. Καὶ θὰ ἔρθουν ἔπειτα ἀπὸ ἐμᾶς πολ-

λέες γενεές πού θὰ ξαναγυρίσουν γιὰ νὰ θερμάνουν τὴν ψυχή τους μὲ ὅ,τι ἐμεῖς ζοῦμε στὶς ἡμέρες αὐτές.

Τὸ νὰ κρατηθῇ κανεὶς στὴν περιοχὴ τῆς Ἐλευθερίας εἶναι ἐπίμονο ἀγώνισμα. 'Αναφορικὰ μὲ τὴν Ἐλευθερία μας, ἡ ζωή μας εἶναι πάντοτε πεσμένη σὲ φανερὴ ἢ σὲ λανθάνουσα κρίση καὶ μέσα στὰ βάθη τοῦ εἶναι μας παραμονέει παίρνοντας χίλιες δυὸς μορφὲς ἢ σκλαβιὰ ἔτοιμη νὰ μᾶς τραβήξῃ στὸ σκοτεινὸ της βασίλειο. "Οταν μᾶς λειψή τὸ θάρρος καὶ ἡ θεληματικότητα, χάνομε τὸ ἀληθινό της βίωμα καὶ ζοῦμε μὲ τὴ φαντασίωσή της πέφτοντας πραγματικὰ στὴν ἀνελευθερία. Μπορεῖ τότε νὰ κραυγάζωμε καὶ νὰ χειρονομοῦμε γιὰ τὴν Ἐλευθερία χωρὶς δύμας νὰ ζοῦμε τὸ νόημά της. Τότε πιὰ εἶναι ποὺ ἀπὸ ζωντανὸ βίωμα ξεπέφτει σὲ κραυγή, σὲ μορφασμὸ καὶ γίνεται χωρὶς νόημα γλωσσικὴ ἄρθρωση καὶ ἀδειανὸ φώνημα. Δὲν εἶναι καθόλου περίεργο σὲ μιὰ τέτοια παρακμὴ οἱ πιὸ ἀνελεύθεροι νὰ ξεπροβάλλουν διαλαλητές καὶ ἀπολογητές της. Αὔτὸ δύμας δὲν θὰ μᾶς ξαφνιάσῃ καθόλου ἀν σκεφτοῦμε πῶς πίσω ἀπὸ τὸ φῶς ἀκολουθεῖ πάντα ἡ σκιά.

'Η πραγματικότητα, ὅπως τὴν ἔζησαμε τὶς τελευταῖς δεκαετηρίδες, μᾶς ἔδειξε πῶς ὑπάρχουν ἀνθρωποι ποὺ τρέφουν μέσα στὴν ψυχή τους ἀκατασίγαστη νοσταλγία, ὅχι γιὰ Ἐλευθερία ἀλλὰ γιὰ σκλαβιά. 'Η πιὸ ἔντονη μέριμνά τους εἶναι νὰ εύρουν κάποιο εἰδωλο γιὰ νὰ τὸ προσκυνήσουν, ἔναν ἀφέντη γιὰ νὰ τὸν στήσουν ἐπάνω στὸ κεφάλι τους. Διαλέγουν πάντοτε τὸν πιὸ ἀνελεύθερο μεταξύ τους, ἔναν ἀνθρωπὸ ποὺ ἡ ψυχή του εἶναι γέματη ἀπὸ φόβους, ἀπὸ σφαδασμούς καὶ ἀπὸ ὁδύνες καὶ αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του περνᾶ ἀπὸ τὸν τράχηλό τους τὰ δεσμὰ τῆς πιὸ φριχτῆς καὶ σκοτεινῆς σκλαβιᾶς. "Αλλοι πάλι ἀνθρωποι δὲν ἔχουν καμμιὰ δυσκολία νὰ θεωρήσουν ἀντόλλαγμα ἰσάξιο μὲ τὴν Ἐλευθερία τους τὴν ύλική τους εύδαιμονία.

Μιὰ τέτοια νοοτροπία ἀντιμετωπίζοντας ὁ ἴστορικὸς τῶν ὀρχαίων 'Αθηνῶν διεκήρυξε πῶς γιὰ ἀληθινὴ εύδαιμονία ἀξίζει νὰ λογαριαστῇ μόνο ἡ Ἐλευθερία. Προϋπόθεση γιὰ τὴν Ἐλευθερία δὲν εἶναι ὁ ύλικὸς εύδαιμονισμός, ἀλλὰ στὴν ἀληθινὴ εύδαιμονία μονάχα ἡ Ἐλευθερία μπορεῖ νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ. Αὕτη φτερουγίζει πιὸ ἐπάνω ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ ύλικοῦ χορτασμοῦ καὶ ἡ οὐσία της στέκει στὸ ὅτι οὕτε δεσμεύεται οὕτε κιβδηλεύεται. Μένει Ἐλευθερία

καθαρή χωρὶς νὰ ἐπιδέχεται κανέναν ἄλλο προσδιορισμό, χωρὶς νὰ ύποτασσεται στὴν ἔξυπηρέτηση καμιαῖς ἄλλης σκοπιμότητας. Οὕτε στὴ γνώση, οὔτε στὴν ἐπιστήμη ἐμπρὸς χάνει τὸ κυριαρχικό τῆς ἀξίωμα.

Τὰ τελευταῖα χρόνια παρουσίασαν τὴν τεχνικοποιημένη γνώση καὶ ἐπιστήμη ώσὰν ὅργανα ποὺ ἕρχονται νὰ ἔξυπηρετήσουν τὶς πιὸ βάρβαρες καὶ ἀντιανθρώπινες ἐπιδιώξεις. Ἡ δουλεία στὸν παλαιὸ κόσμο ἥταν σὲ θέση νὰ σκοτώνῃ μόνο τὸ σῶμα, ἡ μὲ ἐπιστημονικὸ ἔξοπλισμὸ ἀρματωμένη ὀνειλευθερία τῆς πρόσφατης ἐποχῆς εἶχε προχωρήσει τόσο πολύ, ὥστε ἐστάθηκε ἵκανὴ νὰ διαφεύρῃ τὶς ψυχές καὶ νὰ σκοτώνῃ τὸ πνεῦμα. Αὐτὴ ἥταν ποὺ ἔκαμε νὰ ξεπέσῃ ὁ ἀνθρωπὸς σὲ αὐτόματη μηχανὴ χωρὶς πρωτοβουλία, χωρὶς ἀτομικὴ σκέψη ἐπαναλαμβάνοντας τὰ ὅσα ἔλεγαν οἱ ἔξουσιαστές του σὰν πλάκα γραμμοφώνου.

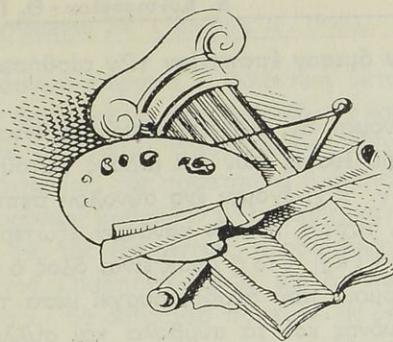
Κάτω ἀπὸ τὸν ἐπηρεασμό τῆς ἡ ἀνθρώπινη πολιτεία, ποὺ ὁ λόγος τῆς ὑπαρξής της εἶναι ἡ διασφάλιση τῆς Ἐλευθερίας τῶν μελῶν της, μεταμορφώθηκε σὲ σατανικὴ μηχανὴ καταδούλωσης.

Ἐνάντια στὸ ἀκαταμέτρητο ἐκεῖνο κῦμα τῆς ὀνειλευθερίας, ποὺ εἶχε δαμάσει ἑκατομμύρια ἀνθρώπινες ψυχές, ὡρθώθηκε ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς καὶ ἔδωκε τὴ μάχη του. "Οταν ἐπῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ μπῆ στὸν ὄγωνα δὲν εἶχε πίσω του οὔτε τοὺς ἀτέρμονες ὡκεανούς ἐνὸς ὄλοκληρους γήινους ἡμισφαίριους, ὅπως οἱ Ἀγγλοσάξωνες, οὔτε τὴν ἀνθρωποπλημύρα καὶ τὴν ἀπεραντοσύνη τῆς Ρωσικῆς γῆς, οὔτε τὴν τεχνοκρατικὴ ὅργάνωση τῶν ἀντιπάλων του.

Σύμφωνα μὲ τὴν παρακέλευση τῶν προγόνων του εἶδε τὴν εὐδαιμονία του στὴν Ἐλευθερία του καὶ αὐτὴν πάλι τὴν ἐστήριξε στὴν εύψυχία του. Ἀνέλαβε τὸν πολεμικὸ κίνδυνο ἀπὸ δικῆ του πρωτοβουλία, ἀντιστάθηκε ἐπάνω στὴ στενὴ λωρίδα τῆς πατρικῆς γῆς, ὀγωνίστηκε μὲ ἀπέραντη καρτερία καὶ ἀναδείχτηκε πρῶτος αὐτὸς νικητής, δείχνοντας καὶ στοὺς ἄλλους σύμμαχους λαούς ὅτι τὰ πόδια τοῦ σιδερόφραχτου γιγάντιου ἀντιπάλου ἥταν φτειασμένα ἀπὸ ἄργιλο. Γι' αὐτὸ ἀξίζει στὸ λαὸ τῶν Ἐλλήνων ὁ πρῶτος νικητήριος στέφανος.

«Νέα Ἔστια»

Κ. Δ. Γεωργούλης

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ποιον είναι τὸ περιεχόμενον τῆς ἐννοίας πνευματική ζωή; Κατὰ τὴν γνώμην μου, πνευματική ζωὴ είναι τὸ ἴδιον ἀκριβῶς πρᾶγμα ὃ, τι ὁνομάζομεν πολιτισμόν, ἐφ' ὃσον οὗτος θεωρεῖται ὅχι καθ' ἑαυτὸν καὶ ἀντικειμενικῶς, ὀλλ' ἀπὸ τὴν ἀποψιν τοῦ ὑποκειμένου, τὸ ὅποιον είναι φορεὺς καὶ ἐργάτης τοῦ πολιτισμοῦ. Κατὰ ταῦτα, ἃν πολιτισμὸς είναι τὸ σύνολον τῶν δημιουργημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἰς τὰ ὅποια πραγματοποιοῦται καὶ λαμβάνουν μορφὴν διάφοροι ὀξίαι, ὀξίαι ἡθικαὶ π.χ., θρησκευτικαί, αἰσθητικαί, γνωστικαί, οἰκονομικαί, δυναστικαὶ κτλ., πνευματικὴ ζωὴ είναι αὐτὴ αὕτη ἡ δημιουργία καὶ πραγματοποίησις τῶν ὀξιῶν ἐντὸς τοῦ ὑποκειμένου καὶ διὰ μέσου τοῦ ὑποκειμένου.

Πολιτισμὸς είναι τὸ προϊὸν τῆς ζωῆς, πνευματικὴ ζωὴ είναι τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν φαινομένων, ἀπὸ τὰ ὅποια γεννᾶται καὶ ἀποκρυσταλλοῦται ὁ πολιτισμός.

'Ο πολιτισμὸς δύναται νὰ νοηθῇ ὡς ἔνα συγκρότημα ἀντικειμενικόν, ἀνεξάρτητον τοῦ ἀτόμου, ἀποτετελεσμένον εἰς ὥρισμένην στιγμὴν ὃχι τόσον ὡς περιεχόμενον (ἀφ' οὐ τὸ περιεχόμενόν του μεταβάλλεται διαρκῶς), ὀλλ' ὡς μορφὴ καὶ ὡς ἰδέα, είναι ἄλλως τε προϊὸν λογικῆς ἀφαιρέσεως ἀπὸ τὴν ἄμεσον πραγματικότητα. Τούναντίον ἡ πνευματικὴ ζωὴ δὲν νοεῖται χωρὶς τὸ ὑποκείμενον, ποὺ τὴν ζῆ, είναι κάτι ποὺ εύρισκεται εἰς διαρκῆ κίνησιν, ροήν, μεταβολήν, ἔξελιξιν, είναι αὐτὴ αὕτη ἡ πραγματικότης, ὅπως μᾶς πα-

ρουσιάζεται εἰς τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς αὐτοπαρατηρησίας.

Σαφέστερος γίνομαι, ἀν, ἀντὶ τῆς καθολικῆς ἐννοίας πολιτισμός, φέρω ὡς παράδειγμα ἔνα ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους αὐτοῦ στοιχείων. Εἰς τὴν θρησκείαν π.χ. ἔχουμεν ἔνα σύνολον πεποιθήσεων, γνώσεων, παραδόσεων, τύπων, ἡθικῶν κανόνων, ἔξωτερικῶν συμβόλων κ.τ.τ., θρησκευτικὴ ζωὴ ὥστε εἶναι ὅλος ὁ κόσμος τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀτόμου, ποὺ ἀναδημιουργεῖ μέσα του τὰς πεποιθήσεις καὶ τοὺς κανόνας καὶ τὰ σύμβολα καὶ συλλαμβάνει ἐσωτερικῶς τὸ νόημά των. Τὴν αὐτὴν διαφορὰν δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν μεταξὺ πολιτείας καὶ πολιτικῆς ζωῆς, τέχνης καὶ ζωῆς καλλιτεχνικῆς κ.ο.κ.

‘Ως ἄμεσος πραγματικότης ἡ πνευματικὴ ζωὴ νοεῖται, κυρίως εἰπεῖν, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν χρονικῶν ὁρίων τῆς ὑπάρχεως αὐτοῦ, τοῦ παρόντος. Ἡ ζωή, εἴτε φυσιολογικὴ εἴτε πνευματικὴ εἶναι, ὑπάρχει πάντοτε εἰς ἔνα συγκεκριμένον ὅργανισμόν, ὁ δόπιος ζῆται, ἐφ' ὃσον χρόνον αὐτὸς ζῆται.

‘Αφ' ἑτέρου ὅμως ὡς ζωὴ τοῦ πνεύματος, ὡς ζωὴ δῆλα δὴ ἀξιῶν, ἔχει χαρακτῆρα ἔξοχῶς κοινωνικὸν καὶ ὑπερπηδῶντα τὰ ὅρια τοῦ παρόντος. Διότι τὸ ἀτομον, καθ' ἑαυτὸ λαμβανόμενον, δὲν ἔχει μέσα του ἐξ ἀρχῆς ἀξίας πνευματικάς, ἀλλὰ τάσεις καὶ ροπάς πρὸς ἀξίας, δὲν ἔχει π.χ. θρησκευτικάς ἀξίας, ἀλλὰ θρησκευτικὸν αἰσθητικόν, δὲν ἔχει αἰσθητικάς ἀξίας, ἀλλὰ καλαίσθητον αἴσθητον καὶ πρὸς τὸ ἀτομον ὡς φορεύς πνευματικῆς ζωῆς, εἶναι μία σύνθεσι ἀπὸ δύο διαφορετικῆς προελεύσεως στοιχεία: ἀπὸ τὸ περιβάλλον μὲ τὸ πλῆθος τῶν περιεχομένων καὶ ἀξιῶν τῆς κοινωνίας, ἀξιῶν, π.χ. θεωρητικῶν, πρακτικῶν, αἰσθητικῶν, θρησκευτικῶν κ.τ.τ., καὶ ἀπὸ τὴν ἴδιοφύΐαν του τὴν ψυχικήν, — τὸ πνευματικόν του ἐγώ — σύνθεσις ὅχι σταθερὰ καὶ μόνιμος ἀλλὰ διαφορῶς ἀλλοιούμενη καὶ ἀνανεούμενή εἰς τὰ ἐπὶ μέρους, ὅπως καὶ εἰς τὰς γενικάς της κατεύθυνσεις κοι τὸν ρυθμὸν τῆς πραγματοποιήσεως της. Καὶ ὀκριβῶς ἡ ἐπαφὴ αὐτὴ καὶ σύνθεσις τῆς ἴδιας πνευματικῆς δυνάμεως καὶ τῶν ἀτομικῶν ροπῶν καὶ τάσεων πρὸς τὰς ἀξίας τῆς κοινωνίας ἀπαρτίζει τὴν πνευματικήν ζωήν.

‘Η ἐπαφὴ αὐτῇ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι διαφορωτάτης φύσεως, νὰ εἶναι παθητική ἀφομοίωσις τῶν κοινωνικῶν ἀξιῶν ἢ συνδυαστι-

κή διαφόρων τάσεων ένέργεια ή έκλεκτική μεταξύ τῶν ποικιλιῶν αὐτῶν, δυνατὸν ὅμως καὶ νὰ είναι ἔχθρική, νὰ καταλήξῃ εἰς πάλην, κατὰ τὴν ὄποιαν τὸ ἄτομον, ἀποδεχόμενον πολλάς ή ὀλίγας ἀπὸ τὰς ἀξίας τῆς κοινωνίας, τὰς τροποποιεῖ ή δημιουργεῖ τελείως νέσις, τὰς ὄποιας κατορθώνει βαθμηδὸν νὰ ἐπιβάλῃ καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς ἔξαρετικὰς προσωπικότητας τῆς ιστορίας καὶ τοῦ πνεύματος. Οἰαδήποτε ὅμως καὶ ἀν είναι ή ἐπαφή αὕτη, διὰ τὸ ἀ το μ ο ν, θὰ ὀδηγήσῃ πάντοτε εἰς νέαν δημιουργίαν ἀξιῶν, νέαν ἀκόμη καὶ εἰς περίπτωσιν παθητικῆς ἀποδοχῆς τῶν παραδεδομένων. Διότι καὶ τότε γίνεται ἀνάπλασις τῶν ἀξιῶν τῆς κοινωνίας καὶ προσαρμογὴ τούτων πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας καὶ ίκανότητας τοῦ ἀτόμου, μόνον κατόπιν τῆς ἐπεξεργασίας αὐτῆς γίνονται αὗται κτῆμα τοῦ ἀτόμου καὶ μέρος τῆς ζωῆς του:

"Ἄς ἀναφέρω καὶ ἐδῶ συγκεκριμένον παράδειγμα: 'Ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου ἀρχίζει ἀπὸ τὴν στιγμήν, ποὺ τὸ ἔμφυτον θρησκευτικὸν αἰσθημα ἀποκτᾷ συνείδησιν ἐαυτοῦ ἐρχόμενον εἰς ἐπαφήν πρὸς ὡρισμένας θρησκευτικὰς ἀξίας τοῦ περιβάλλοντός του, π.χ. πρὸς τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ συνηθείας τῶν γονέων του.' Αναλόγως τῶν ἀτομικῶν του ροπῶν, ἀναγκῶν καὶ ίκανοτήτων θὰ ἀφομοιώσῃ ἔξ αὐτῶν περισσότερα ή ὀλιγώτερα, ταῦτα ή ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, θὰ προσθέσῃ ή θὰ ἀφαιρέσῃ ἀλλα, θὰ ἐπιφέρῃ μεταβολάς, θὰ ἐπιβάλῃ εἰς ἀλλα τὸν χαρακτῆρα, ποὺ ἔχουν αἱ ἀτομικαὶ θρησκευτικαὶ ἀνάγκαι (πανθεϊστικὸν π.χ. ή μυστικοποθῆ ή αἰσθητικὸν ή ήθικὸν ή τελετόφιλον καὶ φιλακόλουθον κ.λ.π.), ὥστε ν' ἀποτελέσῃ τὴν προσωπικήν του θρησκευτικήν ζωήν, ή ὄποια θὰ είναι προσωπικοῦ αὐτηρῶς χαρακτῆρος, καὶ ἀν ἀκόμη δὲν περιέχῃ κανένα πρωτότυπον, κυρίως εἰπεῖν, στοιχεῖον. Μεταξύ τῶν ἑκατομμυρίων Χριστιανῶν ὀλίγοι εἰναι ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν νὰ παρουσιάσουν πρωτοτύπους ἀντιλήψεις περὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ή αἰσθήματα, ἀλλα, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀτομικῆς πνευματικῆς ζωῆς, εἰς κάθε Χριστιανὸν ἀντιστοιχεῖ καὶ μία ίδιαιτέρα μορφὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Οἰαδήποτε καὶ ἀν είναι τὰ προϊόντα τῆς συνθέσεως αὐτῆς εἰς κάθε ἀτομον, δι' ἡμᾶς είναι ἀρκετὴ ή διαπίστωσις, ὅτι ή πνευματική ζωὴ σήμερον προϋποθέτει ἀπαραίτητως ἀξίας ἔξω τοῦ ἀτόμου κειμένας, ἀξίας ποὺ εἰσδέχεται τὸ ἄτομον ἀπὸ τὸ κοινωνικὸν

του περιβάλλον. Αἱ ἀξίαι δ' αὔται δὲν προσφέρουν μόνον κατὰ μέγα μέρος καὶ εἰς τὸ μέγιστον πλῆθος τῶν ἀτόμων τὸ περιεχόμενον τῆς ἀτομικῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἵκανοποίησιν τῶν πνευματικῶν των ροπῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν φύσιν τῶν πόθων αὐτῶν καὶ τὴν κατεύθυνσιν ἐπηρεάζουν — καὶ τὸ σπουδαιότερον, μόνον διὰ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τὰς ἔξω τοῦ ἀτόμου πνευματικὰς ἀξίας λαμβάνει τὸ ἄτομον ἐπίγνωσιν καὶ συνείδησιν τῆς ὑπάρχεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν πνευματικῶν του ἀναγκῶν. Τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα π.χ. εἶναι ἐμφυτὸν εἰς τὸ ἄτομον, κατὰ τὴν πεποίθησιν μου, ἀλλὰ ζήτημα εἶναι, ἀν χωρὶς τὴν ἐπαφὴν πρὸς ωρισμένας ἀντικειμενικὰς (ἀντικειμενικὰς μὲ τὴν ἔννοιαν ἔξω τοῦ ἀτόμου κειμένας) θρησκευτικὰς ἀξίας, θὰ ἐλάμβανε τὸ ἄτομον συνείδησιν τῆς ὑπάρχεως καὶ τῆς φύσεως τοῦ θρησκευτικοῦ του αἰσθήματος.

Ἐντεῦθεν ἔξηγεῖται, ὅτι ὅμιλοῦμεν περὶ πνευματικῆς ζωῆς ὅχι μόνον ἐνὸς ἀτόμου, ὀλλὰ καὶ ἐνὸς ἔθνους, μιᾶς κοινωνικῆς τάξεως, μιᾶς ἐποχῆς κτλ.— καὶ ἀκριβῶς καὶ τὸ ἄτομον προσπαθοῦμεν νὰ συλλάβωμεν ἐντὸς τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς φυλῆς καὶ τῶν χρόνων του. Γίνεται δὲ τοῦτο, διότι μεταξὺ τῶν ἀτόμων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνικῆς ἐνότητος, ἐνότητος φυλετικῆς ἢ ταξικῆς ἢ χρονικῆς, παρατηροῦνται ἀναλογίαι καταπληκτικαὶ καὶ κοινὰ χαρακτηριστικὰ εἰς τὴν πνευματικὴν των ζωὴν, διειλόμενα εἰς τὸ ὅτι κοινὰ εἶναι καὶ τὰ πολιτιστικὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια ἔνα ἔκαστον ἄτομον ἥντλησεν ἀπὸ τὸ περιβάλλον του διὰ τὴν πνευματικήν του ζωήν, ὅμοιαι δὲ καὶ αἱ συνθῆκαι τῆς ὑπάρχεως, ποὺ ἐπηρεάζουν τὰς πνευματικὰς τῶν ἀτόμων ροπάς. Πνευματικὴ δὲ ζωὴ μιᾶς ἐποχῆς δὲν σημαίνει τὸ ἄθροισμα τῶν πνευματικῶν ζωῶν τῶν ἀτόμων ὅλων, ποὺ ζοῦν εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτήν, εἶναι τὰ κοινὰ χαρακτηριστικά, τὰ κοινὰ περιεχόμενα, αἱ κοιναὶ κατευθύνσεις, δικοινὸς ρυμός, ποὺ παρατηροῦνται εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς μεγίστης πλειονότητος τῶν ἀτόμων τῆς ἐποχῆς ταύτης.

”Αλλὰ δὲν ἔχει μόνον κοινωνικὰς προϋποθέσεις ἡ πνευματικὴ ζωὴ ἐνὸς ἀτόμου. ”Αν καὶ κατ’ οὐσίαν εἶναι φαινόμενον σύγχρονον, ἔχει χαρακτῆρα ἱστορικόν, διότι αἱ ἀξίαι, πρὸς τὰς ὅποιας ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν τὸ ἄτομον, διὰ ζήση τὴν πνευματικήν του ζωήν, εἶναι καρπὸς τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἀλλων ἀτόμων ἢ διμάδων, προϋπαρξάντων ἢ συγχρόνων μέν, ὀλλὰ καρπὸς προγενέ-

στερος. Αἱ ἀξίαι ὅλως τε τοῦ πολιτισμοῦ μας παρουσιάζονται εἰς τὴν πραγματικότητα πάντοτε ὡς περιεχόμενα ὥρισμένου ἴστορικοῦ περιβλήματος, συνυφασμέναι δῆλα δὴ μὲ ὥρισμένας τοπικὰς καὶ χρονικὰς συνθήκας τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, πού τὰς ἐδημιούργησαν. Καθ' ἑαυτὰς οὐδέποτε τὰς συναντῶμεν, πλὴν μόνον εἰς τὴν λογικὴν ἀφαίρεσιν. Κατὰ ταῦτα πνευματικὴ ζωὴ δὲν εἶναι νοητή, παρὰ μόνον ὡς ἐπαφὴ πρὸς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ παρελθόντος — τοῦ μακρινοῦ ἢ τοῦ ἀμέσου παρελθόντος, ἀδιάφορον, πάντως τοῦ παρελθόντος — καὶ ἔχει βαθεῖαν ἔννοιαν τὸ ἀπόφθεγμα, ὅτι πολιτισμὸς σημαίνει συναναστροφὴν μὲ τοὺς νεκρούς.

"Ἡ ἐπαφὴ αὕτη πρὸς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ παρελθόντος, ἡ ὅποια, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της ὡς ζωῆς ἔχει πάντοτε τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀτομικοῦ καὶ ἐπικαίρου, εἰναι δυνατή, μόνον ἐφ' ὅσον αἱ ἀξίαι, τὰς ὅποιας πραγματοποιοῦν δι' ἑαυτοὺς τὸ ἄτομον ἢ ἡ κοινωνία τοῦ παρελθόντος, ἔξωτερικεύονται εἰς ὥρισμένα ὑλικὰ ἀντικείμενα ἢ αἰσθητὰ φαινόμενα, ἐφ' ὅσον λαμβάνουν ὥρισμένην ἀντικειμενικῶς αἰσθητὴν μορφήν.

Αἱ μορφαὶ ἀποτελοῦν τὸ ὑλικὸν, οὔτως εἰπεῖν, ἐπὶ τοῦ ὅποίου διενεργεῖται καὶ δρᾶ ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου. "Ἡ γνῶσις τούτων προκαλεῖ καὶ εἰς τὸν ἄτομον, ποὺ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῶν παρωχημένων γενεῶν, τὰ αὐτὰ ψυχικὰ φαινόμενα (ἢ περίπου τὰ αὐτά), ποὺ ἐπροκάλεσαν τότε τὴν γένεσιν καὶ δημιουργίαν τῶν μορφῶν. "Ἐνας καλλιεργημένος ἀγρὸς π.χ. ἦνα ἄγαλμα εἶναι ἀντικείμενα ὑλικά, ἀλλ' ἡ αἰσθησις τούτων ἐπιτρέπει εἰς τὴν ψυχήν μου ν' ἀναπλάσῃ τὰς αὐτὰς ψυχικὰς λειτουργίας, ποὺ ὠδήγησαν τὸν γεωργὸν εἰς τὴν καλλιεργείαν τοῦ ἀγροῦ ἢ τὸν καλλιτέχνην εἰς τὴν πλάσιν τοῦ ἀγάλματος, καὶ νὰ ζήσῃ ἐκ νέου τὰς ἀξίας τῆς ὡφελιμότητος ἢ ὠραιότητος πού ἔξε-φράσθησαν διὰ τοῦ λίθου ἢ τῆς γῆς. 'Απὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς καὶ ὁ καλλιεργημένος ἀγρὸς καὶ τὸ ἄγαλμα ἀποτελοῦν μορφάς.

I. Συκοντρῆς

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ

“Οταν ταξιδεύης στήν ‘Ελλάδα, χαίρεσαι τὸ χαρακτῆρα τοῦ Ἑλληνος. Βλέπεις χίλιων λογιῶν τύπους. Τὸν καμπουριασμένο καὶ πρόωρα γερασμένο γεωργό. Τὶς πρόσχαρες γυναικες στὸν τρύγο. Τὸν πλούσιο ἐπαρχιώτη – κοντοφάρδουλο – μὲ διπλὴ χρυσὴ καδένα στὸ γιλέκο, πλαστὺ δάχτυλίδι στὸ μικρό του δάχτυλο καὶ κομπολόγι ἀπὸ κεχριμπάρι ἢ γιούσουρι*. Τὸν ἄξιο ἀγωγιάτη. Τὸν τίμιο καὶ λιγόλογο θαλασσινό. “Ολοι ἔχουν τὴν ἀτομικὴ ιστορία τους. Ἀλλὰ τὰ γενικὰ χαρακτηριστικά τῆς φυλῆς μας προδίδονται στὸ φέρσιμο τοῦ καθενός. Οἱ ἔξαίρετες ἀρετές μας.

Μιλοῦμε λ.χ. κι ἐμεῖς κι οἱ ξένοι γιὰ τὴ φιλοξενία μας. Τὴν πανάρχαια ἑλληνικὴ ἀρετή. Μὲ τὴ λέξι ὅμως αὔτὴ δὲν πρέπει νὰ ἔννοοῦμε τὴν ἀπλὴ προσφορὰ καταλύματος σὲ πολίχνες ἢ σὲ χωριά, ὅπου ξενοδοχεῖα δὲν ύπάρχουν. Τοῦτο δὲ θὰ ήταν ἀρετή, ἀλλὰ στοιχειώδης ἀνθρωπισμός. Ο “Ἑλληνας ὅμως εἶναι φιλόξενος κυριολεκτικά. Ἀγαπᾷ τὸν ξένο. Χαίρεται τὸν ἐρχομό του. Τὸν ύπηρετεῖ μὲ προθυμία. Τσακίζεται νὰ τοῦ φανῇ χρήσιμος. Ἐχει τὸν τρόπο τὸν καλὸ μαζί του, τὸ ἐγκάρδιο φέρσιμο.

Δὲ θὰ ξεχάσω ποτὲ πόσο γλυκομίλητοι εἶναι οἱ Καλαματιανοί. Πόσο εὐγενικοί οἱ Λάκωνες. Πίνω τὸν καφέ μου σ’ ἓνα Σπαρτιατικὸ καφενεῖο καὶ ρωτῶ ποῦ πουλούνε κάρτες ταχυδρομικές. Ὁξω βρέχει μὲ τὸ κανάτι. Κι ὅμως τὸ γκαρσόνι προσφέρεται νὰ μ’ ὁδηγήσῃ

τὸ ἴδιο. Ἀφήνει τὸ καφενεῖο καὶ μὲ πάρει πέντε λεπτά τῆς ὥρας δρόμο. Καὶ καθὼς βλέπει, πῶς δὲν ἔχω ὀμπρέλα, μοῦ δανείζει αὐτο-προσάρτετα τὴ δική του. Μοῦ τὴν παραχωρεῖ γιὰ ὅσες μέρες πρόκειται νὰ μείνω στὴν πόλι.

Ο "Ελληνας σὲ πονεῖ, ἄμα σὲ βλέπει δίχως συντροφιά. "Ερχεται καὶ κάθεται κοντά σου. Γιατὶ ἔχει παμπάλαιο πολιτισμὸ καὶ νιώθει τὴν ἀξία τῆς κοινότητος τῶν συγαισθημάτων. Τὸ βρίσκει κακὸ νὰ σ' ἀφήσῃ ἔρημο, στὴ γωνιά σου, ἀμίλητο. "Ας μὴν ξεχνοῦμε, πῶς γιὰ τὸν "Ελληνα ἔνα ἀπὸ τὰ βαρύτερα δεινὰ εἶναι ἡ «ὅρφανια». Σπάνια βρίσκεται στὶς ἄλλες γλῶσσες λέξι, ποὺ νὰ κρύβῃ τόσον πόνο σὰν κι αὐτή. Κι ἡ μοναξιά, ἡ ἔρημιά, εἶναι κάτι σὰν ὄρφανια πρόσκαιρη.

Βέβαια τοῦ Ἀθηναίου δὲν τοῦ ἀρέσουν καὶ πολὺ οἱ εὔκολες γνωριμίες. Ή πρωτεύουσα μὲ τὸν ὄχλο τῆς τὸν ἔκαμε καχύποπτο, τὸν ἀνάγκασε νὰ ἀποτραβιέται στὸν ἑαυτό του. Πάει ταξιδάκι, γιὰ νὰ ξεκουραστῇ, καὶ θάθελε νὰ μὴ βλέπῃ ζωντανὴ ψυχὴ μπροστά του. Γιὰ τοῦτο ἔχει διάθεσι νὰ δώσῃ στραβὲς ἐρμηνείες στὴν προθυμία τῶν ξεναγῶν του. Τοὺς βρίσκει φιλοπερίεργους ἵσως, ἀργόσχολους, ξεπεσμένους, φλύαρους. Κι ὅμως ἔχει ἄδικο. Γιατὶ ὁ ξενοδόχος αἰφνης, ποὺ θὰ καθίσῃ στὸ τραπέζι σου νὰ σοῦ κάμη συντροφιά, ἄμα τρῶς μονάχος, τί σοῦ λέει; Σοῦ συσταίνει εὐγενικά, πῶς νὰ περάσῃς τὴν ὥρα σου καλύτερα. Ποιόν περίπατο νὰ κάμης. Τί νὰ ζητήσῃς νὰ σοῦ δείξουν οἱ καλόγεροι τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἡ ἀπὸ ποὺ ν' ἀρχίστης νὰ περιδιαβάζῃς στὶς ἀρχαιότητες τῆς Ὁλυμπίας. Σὲ ρωτᾶς τί φαῖ σ' ἀρέσει, γιὰ νὰ σοῦ τὸ ἔτοιμάση στὸ δεῖπνο. Καὶ πεισματώνει μαζί σου γιὰ τὴν κακοκαιρία.

Δὲν ἔχει περιέργεια. Ποιός εῖσαι καὶ τί δουλειὰ κάνεις δὲν τὸ ἔξετάζει. Ἀπὸ εύγένεια. "Αν τύχῃ καὶ δὲν ἔχῃ τέτοια περιέργεια οὔτε ἡ τοπικὴ ἀστυνομία, μπορεῖς νὰ περάσῃς ἀπὸ ἔνα ξενοδοχεῖο χωρὶς νὰ μάθῃ κανεὶς ποιὸς εῖσαι. Μούτυχε αὐτό. Μὰ ἂν τὸ φέρη ἡ κουβέντα νὰ πῆς στὸν ξεναγό σου τίποτα δικά σου, μὲ περισσὴ προθυμία σοῦ φανερώνει αὐτὸς ὅλη τὴ ζωὴ του. Καὶ τότε εἶναι σὰ νὰ σοῦ λέῃ: «Βλέπεις; Κι ἐσύ κι ἔγω βασανισμένοι ἀνθρώποι είμαστε. "Ετσι εἶναι ὁ κόσμος. Μὰ θὰ μᾶς τὰ φέρη ὁ Θεὸς δεξιά!».

('Εκλογὴ ἀπὸ τὸ ἔργο του, τόμ. Β')

Φωτος Πολίτης

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΟΡΔΟΝ ΝΟΕΛ ΜΠΑΫΡΟΝ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τὴν 10 Ἀπριλίου 1824

Τί ἀνέλπιστον συμβεβηκός! τί ἀξιοθήνητον δυστύχημα! ὅλιγος καιρὸς εἶναι ἀφ' οὗ ὁ λαὸς τῆς πολύπαθης Ἑλλάδος, ὅλος χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις, ἐδέχθηκεν εἰς τοὺς κόλπους του τὸν ἐπίσημον τοῦτον ἄνδρα, καὶ σήμερον ὅλος θλῖψις καὶ κατήφεια, καταβρέχει τὸ νεκρικόν του κρεβάτι μὲ πικρότατα δάκρυα καὶ ὀδύρεται ἀπαρηγόρητα.

Ο γλυκύτατος χαιρετισμὸς Χριστὸς Ἄνεστη ἔγινεν ὄχαρις τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα εἰς τὰ χείλη τοῦ κάθε Ἑλληνος χριστιανοῦ, καὶ ἀπαντώντας ὁ ἔνας τὸν ἄλλον, πρὶν τοῦ εὐχηθῆ τές καλές ἑορτές, ἐρωτοῦσε: «Πῶς εἶναι ὁ Μυλόρδος;» Χιλιάδες ἄνθρωποι, συναγμένοι νὰ δώσουν μεταξύ τους τὸ θεῖον φίλημα τῆς ἀγάπης εἰς τὴν εὐρύχωρον πεδιάδα ἔξω ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως μας, ἐφαίνονταν ὅτι ἐσυνάχθησαν μόνον καὶ μόνον νὰ παρακαλέσουν τὸν ἐλευθερωτὴν τοῦ παντὸς διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ συναγωνιστοῦ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους μας.

Καὶ πῶς ἦτον δυνατὸν νὰ μὴ συντριβῇ ἡ καρδία ὅλων; νὰ μὴ κατατικρανθοῦν ὅλων τὰ χείλη; εὐρέθηκεν ἄλλην φορὰν τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἑλλάδος εἰς περισσότερον χρείαν καὶ ἀνάγκην παρὰ εἰς τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν ὅποιαν ὁ πολυθρήνητος Μυλόρδος Μπάϋρον ἐπέρασε μὲ κίνδυνον καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς του εἰς τὸ Μεσολόγγι; καὶ τότε, καὶ εἰς ὅσον καιρὸν συνέζησε μαζί μας, δὲν ἐθεράπευσε τὸ

πλουσιοπάροχόν του χέρι τές δεινότατες χρείες μας, χρείες ὅπου ή πτωχεία μας ἄφηνεν ἀδιόρθωτες; πόσα ἄλλα καλά, πολὺ ἀκόμη μεγαλύτερα, ἐλπίζαμεν ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄνδρα; καὶ σήμερον, ἀλιμονον! σήμερον ὁ πικρὸς τάφος καταπίνει καὶ αὐτὸν καὶ τές ἐλπίδες μας!

'Αλλὰ δὲν ἡμποροῦσε τάχα καθήμενος καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα, ἀναπαυόμενος καὶ χαιρόμενος τὰ καλὰ τῆς Εύρωπης, νὰ τρέξῃ μὲ μόνην τὴν μεγαλοδωρίαν τῆς καρδίας του εἰς βοήθειάν μας; Τοῦτο ἀρκοῦσε διὰ ἡμᾶς, ἐπειδὴ ἡ δοκιμασμένη φρόνησις καὶ βαθεῖα ἐμπειρία τοῦ Προέδρου τῆς βουλῆς καὶ διοικητοῦ μας θὰ ἔξοικονομοῦσε μὲ μόνα τὰ μέσα αὐτὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν μερῶν τούτων. 'Αλλὰ ἂν ἀρκοῦσε τοῦτο δι' ἡμᾶς, δὲν ἀρκοῦσε, ὅχι, δι' αὐτὸν· πλασμένος ἀπὸ τὴν φύσιν, διὰ νὰ ὑπερασπίζεται πάντοτε τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου καὶ ἂν τὰ ἔβλεπε καταπατημένα, γεννημένος εἰς ἐλεύθερον καὶ πάνσοφον ἔθνος, θρεμμένος ἀπὸ μικρὸς μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀθανάτων προγόνων μας, τὰ ὅποια διδάσκουν ὅσους ἡγεύουν νὰ διαβάσουν, ὅχι μόνον τί εἶναι, ἀλλὰ καὶ τί πρέπει νὰ εἶναι καὶ τί ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ὁ ἀνθρωπός, εἰδε τὸν ἔξαρχειωμένον, τὸν ἀλυσοδεμένον ἀνθρωπὸν τῆς 'Ελλάδος νὰ ἀποφασίσῃ καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ συντρίψῃ τές φρικτές ἀλυσές του καὶ τὰ συντρίματα τῶν ἀλύσων του νὰ κάμη κοφτερὰ σπαθιὰ διὰ νὰ ξαναποχτήσῃ μὲ τὴν βίαν ὅ,τι τοῦ ἀρπαξεν ἡ βία· εἰδε καὶ ἀφησεν ὅλες τές πνευματικὲς καὶ σωματικὲς ἀπόλαυσες τῆς Εύρωπης καὶ ἥλθε νὰ κακοπαθήσῃ καὶ νὰ ταλαιπωρηθῇ μαζί μας, συναγωνιζόμενος ὅχι μόνον μὲ τὸν πλοῦτόν του, τὸν ὅποιον δὲν ἐλυπήθηκεν, ὅχι μόνον μὲ τὴν γνῶσίν του, τῆς ὅποιας μᾶς ἔδωκε τόσα σωτηριώδη σημεῖα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σπαθί του ἀκονισμένον ἐναντίον τῆς τυραννίας καὶ τῆς βαρβαρότητος· ἥλθεν εἰς ἐνάλογον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν οἰκιακῶν του, μὲ ἀπόφασιν νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὴν 'Ελλάδα διὰ τὴν 'Ελλάδα. Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ συντριβῇ ὅλων μας ἡ καρδία διὰ τὴν στέρησιν ἐνὸς τοιούτου ἀνδρός; πῶς νὰ μὴ κλαύσωμεν τὴν στέρησιν του ως γενικὴν στέρησιν ὅλου τοῦ 'Ελληνικοῦ γένους;

'Αλλὰ ἔως αὐτοῦ, ἀδελφοί, εἰδατε τὸν φιλελεύθερον, τὸν πλούσιον, τὸν ἀνδρεῖον ἀνθρωπὸν, τὸν ἀληθινὸν φιλέλληνα, εἰδατε τὸν εὔεργέτην τοῦτο φθάνει βέβαια διὰ νὰ μᾶς κινήσῃ τὰ δάκρυα, δὲν

φθάνει ὅμως, δὲν φθάνει, διὰ τὴν ὑπόληψίν του καὶ διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἐνδόξου ἐπιχειρήματός του. Αὐτός, τοῦ ὁποίου κλαίομεν τὸν θάνατον ἀπαρηγόρητοι, εἶναι ἀνθρωπὸς ὁ ὁποῖος εἰς τὸ εῖδός του ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὸν αἰῶνά μας. Ἡ εύρυχωρία τοῦ πνεύματός του καὶ τὸ ὑψός τῆς φαντασίας του δὲν τὸν ἀφησαν νὰ πατήσῃ τὰ λαμπρὰ πλήν κοινὰ ἵχνη τῆς φιλολογικῆς τῶν παλαιῶν δοξας· ἐπιασε νέον δρόμον, δρόμον τὸν ὁποῖον ἡ γεροντική πρόληψις ἐπροσπάθησε καὶ προσπαθεῖ ἀκόμη νὰ κλείσῃ εἰς τὴν σοφὴν Εύρωπην· ἀλλὰ ὅσῳ ζοῦν τὰ συγγράμματά του, καὶ θὰ ζοῦν ὅσῳ ζῇ ὁ κόσμος, θὰ μείνῃ πάντοτε ὁ δρόμος αὐτὸς ἀνοιχτός, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς καθὼς καὶ ὁ ἄλλος εἶναι δρόμος ἀληθινῆς δόξας. Ἐδῶ παρατρέχω ὅσα μὲ βιάζει νὰ σᾶς κοινοποιήσω τὸ βαθὺ σέβας καὶ ὁ μεγάλος ἐνθουσιασμὸς ὃπου πάντοτε ἔμπνευσεν εἰς τὴν καρδίαν μου ἡ ἀνάγνωσις τῶν συγγραμμάτων του καὶ τὸν ὁποῖον αἰσθάνομαι τώρα σφοδρότερον ἀπὸ ἄλλην φοράν. Ἔγκωμιάσε καὶ ἔγκωμιάζει τὸν ποιητὴν τοῦ αἰῶνός μας ὅλη ἡ σοφὴ Εύρωπη, καὶ θὰ τὸν ἔγκωμάσουν ὅλοι οἱ αἰῶνες, ἐπειδὴ ἐγενήθη δι' ὅλην τὴν Εύρωπην καὶ δι' ὅλους τοὺς αἰῶνας.

Ἐνας ὅλος συλλογισμὸς μοῦ ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν, συλλογισμὸς τόσον ὄρθδος καὶ ἀληθινός, ὃσον προσαρμοσμένος εἰς τὴν περίστασιν τῆς πατρίδος μας· ἀκούσατε, "Ἐλληνες, μὲ προσοχὴν αὐτὸν τὸν συλλογισμόν, ἐπειδὴ θέλω νὰ γενῇ καὶ συλλογισμὸς ἐδικός σας καὶ συλλογισμὸς παντοτινός.

Πολλὰ ἐστάθησαν τὰ λαμπρὰ ἔθνη εἰς τὸν κόσμον, ὀλλὰ ὀλιγάτατες αἱ ἐποχὲς τῆς ἀληθινῆς των λαμπρότητος· ἔνα ὅμως φαινόμενον, στοχάζομαι, λείπει ἀπὸ τὰ χρονικὰ ὅλου τοῦ λαμπροῦ κόσμου, φαινόμενον τὸ ὁποῖον ἐδίσταζεν, ὃν ποτὲ ἡμπορῷ νὰ φανῇ καὶ αὐτὸς ὁ παρατηρητικὸς νοῦς τῆς φιλοσοφίας. "Ολα σχεδὸν τὰ ἔθνη τῆς γῆς ἐπεσαν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἐνὸς εἰς τὰ χέρια ἄλλου αὐθέντου. Κάποτε ἐκαλυτέρευσαν, κάποτε ἐχειροτέρευσαν· πουθενά ὅμως τὸ μάτι τοῦ ἴστορικοῦ δὲν εἶδε κανένα ἔθνος κατασκλαβωμένον ἀπὸ βαρβάρους καὶ μάλιστα βαρβάρους ριζωμένους ἀπὸ αἰῶνες εἰς αὐτὸ τὸ ἔθνος, δὲν τὸ εἶδε, λέγω, νὰ ξεσκλαβωθῇ ἀφ' ἐαυτοῦ του· ἴδιον τὸ φαινόμενον· τοῦτο σήμερον παρουσιάζεται διὰ πρώτην φοράν εἰς τὸν κόσμον καὶ φαίνεται εἰς μοναχὴν τὴν 'Ἐλλάδα· ναί, εἰς μοναχὴν τὴν 'Ἐλλάδα φαίνεται! Τὸ βλέπει μακρόθεν ὁ φιλόσοφος

καὶ χάνει τὸν δισταγμόν του, τὸ βλέπει ὁ ἴστορικὸς καὶ ἔτοιμάζεται νὰ τὸ διηγηθῇ ὡς νέαν ἀνακάλυψιν τῆς τύχης τῶν ἐθνῶν, τὸ βλέπει ὁ πολιτικὸς καὶ γίνεται σκεπτικῶτερος καὶ προφυλακτικώτερος· τόσον παράδοξος εἶναι ὁ καιρὸς εἰς τὸν ὄποιον ζοῦμεν, ἀγαπητοί μους "Ελληνες! ή ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι ἐποχὴ τοῦ ἔθνους μας μόνον, εἶναι ἐποχὴ ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅλων τῶν αἰώνων, ἐπειδή, καθὼς σᾶς εἶπα, εἶναι φαινόμενον μοναδικὸν εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῶν ἐθνῶν.

Αὐτὸ τὸ μοναδικὸν φαινόμενον ἐπαρατήρησεν ὁ μεγάλος νοῦς τοῦ μεγαλόφρονος, τοῦ πολυμθρηνήτου Μπάϋρον, καὶ ἥθελησε νὰ ἔνωσῃ τὴν ἀθάνατήν του δόξαν μὲ τὴν δόξαν σας καὶ νὰ ἐμβάσῃ τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ἴστοριάν τῶν λαμπρῶν σας κατορθωμάτων.

Δὲν ἔγιναν καὶ ἄλλες ἐπανάστασες ἐν ταῖς ἡμέραις του; καμμίαν ὅμως δὲν ἥκολούθησε, καμμίαν δὲν ὑπερασπίσθη, ἐπειδὴ ἦτον πολλὰ διαφορετικὸς ὁ χαρακτὴρ καὶ πολλὰ διαφορετικὴ ἡ φύσις τους. "Ἡ μοναχὴ δόξα τῆς Ἑλλάδος ἦτον ἀξία δόξα δι'" ἐκείνον τὸν ὄποιον δοξολογοῦν ὅλα τὰ σοφὰ στόματα. Βλέπετε, "Ελληνες, βλέπετε εἰς τί καιρὸν ζῆτε, εἰς τί ἀγῶνα ἐμβήκατε; βλέπετε ὅτι μὲ τὴν δόξαν σας δὲν ἡμπορεῖ νὰ συγκριθῇ καμμία δόξα περασμένη; Οἱ φιλελεύθεροι, οἱ φιλάνθρωποι, οἱ φιλόσοφοι ὅλων τῶν ἐθνῶν, καὶ μάλιστα τῆς μεγαλόδωρης Ἀγγλίας, σᾶς χαιρετοῦν, ὅλοι μακρόθεν σᾶς συγχαίρονται, ὅλοι σᾶς ἐμψυχώνουν, καὶ ὁ ποιητὴς τῶν καιρῶν μας, ἀγκαλὰ καὶ στεφανωμένος ἀθανασίαν, ἐζήλευσε τὴν δόξαν σας, καὶ ἥλθε προσωπικῶς νὰ ξεπλύνῃ μαζί σας μὲ τὸ αἷμά του τὰ μολυσμένα ἀπὸ τὴν τυραννίαν χώματά μας.

Γεννημένος εἰς τὴν λαμπροτάτην μητρόπολιν τῆς Λόνδρας, εὐγενέστατος καὶ ἀπὸ πατέρα καὶ μητέρα, πόσην χαρὰν ἀισθάνθηκεν ἡ φιλελληνική του καρδία, ὅταν ἡ πτωχὴ μας πόλις εἰς σημεῖον εὐγνωμοσύνης τὸν ἐπολιτόγραψεν;

Εἰς αὐτὸν τὸν ἀγῶνα τοῦ θανάτου του, ἥγουν εἰς τὴν στιγμήν, ὅταν κρυμμένη ἡ αἰώνιότης δείχνεται εἰς τὸν ἀνθρωπὸν εύρισκόμενον εἰς τὰ ὄρια τῆς θνητῆς καὶ τῆς ἀθάνατης ζωῆς, ὅταν, λέγω, ὅλος ὁ δρατὸς κόσμος φαίνεται ἔνα μόνον σημεῖον ὡς πρὸς τὰ λαμπρὰ ἔργα τῆς θείας παντοδυναμίας, εἰς ἐκείνην τὴν φοβερὴν στιγμὴν ὁ πολυένδοξος τοῦτος νεκρὸς ὀφήνοντας τὸν κόσμον ὅλον ἐβάσταξεν εἰς τὸ στόμα του μονάχα δύο ὀνόματα, τῆς μονάκριβης καὶ πο-

λυσαγχαπημένης του κόρης και τῆς Ἑλλάδος. Αὔτα τὰ δύο ὄνόματα, βαθιά ριζωμένα εἰς τὰ σπλάχνα του, μήτε ἡ στιγμὴ τοῦ θανάτου δὲν ἥμπορεσε νὰ τὰ ἔξαλείψῃ. Κόρη μου, εἶπεν, ‘Ἑλλάς, εἶπε, καὶ ἡ φωνὴ του ἔλειψε! ποίᾳ Ἑλληνικὴ καρδία νὰ μὴ συντρίβεται ὅσες φορὲς ἐνθυμεῖται αὐτὴν τὴν περίστασιν;

Δεκτὰ βέβαια, ἀγαπητοί μου Ἑλληνες, πολὺ δεκτὰ εἶναι εἰς τὴν σκιάν του τὰ δάκρυα μας, ἐπειδὴ εἴναι δάκρυα εἰλικρινῆ, δάκρυα τῶν κληρονόμων τῆς ἀγάπης του, ἀλλὰ πολὺ δεκτότερα δι’ αὐτὸν θὰ εἶναι τὰ ἔργα μας διὰ τὴν πατρίδα, τὰ ὄποια καὶ χωρισμένος ἀπὸ μᾶς θὰ παρατηρῇ ἐπάνωθεν ἀπὸ τοὺς οὐρανούς, τοὺς ὄποιούς τοῦ ἀνοιξεν ἡ ἀρετὴ του. Αὔτην τὴν μοναχὴν τὴν εὐγνωμοσύνην γυρεύει ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τές εὐεργεσίες του, αὐτὴν τὴν ἀνταμοιβὴν εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην του, αὐτὴν τὴν ἐλάφρωσιν εἰς τές ταλαιπωρίες του, αὐτὴν τὴν πληρωμὴν διὰ τὸν χαμόν τῆς πολύτιμης ζωῆς του.

“Οταν, ἀγαπητοί μου Ἑλληνες, ἡ δύναμις σας κατορθώσῃ νὰ ἀποσυντρίψῃ τὰ χέρια, ὅπου μᾶς ἀλυσόδεναν, τὰ χέρια, ὅπου μᾶς ἀρπαζαν ἀπὸ τές ἀγκάλες μας τοὺς ἀδερφούς, τὰ τέκνα, τὴν κατάστασιν μας, τότε θὰ χαρῇ ἡ σκιά του, τότε θὰ ἀγαλλιασθῇ ἡ κόνις του, ναί! εἰς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ὧραν τοῦ εύτυχισμένου τέλους τῶν ἀγώνων σας ὁ ἀρχιερεὺς θ’ ἀπλώνῃ τὴν ἱεράν του καὶ ἐλεύθερην δεξιὰν καὶ θὰ εὐλογῇ καὶ ἀγιάζῃ τὸν πολυένδοξον τάφον του· τὸ παλληκάρι ζωσμένον τὸ σπαθί του ἀπὸ τὰ τυραννικὰ αἷματα βαμμένον θὰ τὸν στολίζῃ μὲ δάφνες, ὁ πολιτικὸς μὲ ἔγκωμια, ὁ ποιητὴς γυρμένος εἰς τὴν ἀρμονικωτάτην ταφόπετράν του θὰ γίνεται ποιητικώτερος· τότε ἀνθοστεφανωμένες αἱ παρθένοι τῆς Ἑλλάδος, τὴν μάγευτικὴν ὧραιότητα τῶν ὄποιων ἔψαλεν ὁ πολυένδοξος συμπολίτης μας Μπάϋρον εἰς πολλὰ του ποιήματα, τότε τὰ ωραιά μας τέκνα, χωρὶς πλέον νὰ φοβοῦνται νὰ μολυνθοῦν ἀπὸ τὰ ἀρπακτικὰ χέρια τῶν τυράννων μας, θὰ σταίνουν χορούς τριγύρω τοῦ τάφου του, τραγουδοῦντες τὰ κάλλη τῆς γῆς μας, τὰ ὄποια μὲ τόσην χάριν καὶ ὀλόγθειαν ὁ ποιητὴς τοῦ οἰδῶνός μας ἔψαλεν.

‘Αλλὰ ποίᾳ ἴδεα λυπηρὴ μοῦ ἔρχεται τώρα εἰς τὸν νοῦν; μὲ ἐπιλάνεσεν ἡ φαντασία μου· ἐνόμισα ὅτι βλέπω ὅσα ἡ καρδιά μου ἐπιθυμεῖ· ὑπόθεσα εὐλογίες ἀρχιερέων, δαφνοστεφανώματα, ὕμνους, χορούς, τριγύρω τοῦ τάφου τοῦ εὐεργέτου τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ὁ-

τάφος αύτός δὲν θὰ ἔχῃ μέσα του τὰ πολύτιμα λείψανα αὐτοῦ τοῦ εὐεργέτου! ἄδειος θὰ μένῃ ὁ τάφος! τὸ σῶμά του ὀλίγες ἡμέρες ἀκόμη μένει εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς μας, τῆς νέας πατρίδος του, δὲν παραδίδεται ἐν ταῖς ἀγκάλαις της, μεταφέρεται εἰς τὴν γῆν, τὴν ὄποιαν ἐτίμησεν ἡ γέννησίς του.

Αἱ ἔδικές σου ἀγκάλες, ἀκριβή του καὶ πολυαγαπημένη του κόρη, αἱ ἔδικές σου θὰ τὸ δεχθοῦν, τὰ δάκρυα τὰ ἔδικά σου θὰ παρηγορήσουν τὸν σωματοφόρον τάφον του, καὶ τὰ δάκρυα τῶν ὀρφανῶν Ἑλλήνων θὰ χύνωνται εἰς τὴν πολύτιμην θήκην τοῦ πνεύμονός του καὶ εἰς ὅλην τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ ὅλη ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος εἶναι τάφος του. Καθὼς εἰς αὐτὲς τές ὑστερνές στιγμές τῆς ζωῆς του ἔσεται καὶ τὴν Ἑλλάδα εἰχεν εἰς τὴν καρδίαν του, καὶ εἰς τὰ χείλη του, δίκαιον ἥπτον καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατόν του νὰ λάβῃ καὶ αὐτὴ μερίδιον ἀπὸ τὰ μεγαλότιμα λείψανά του. Ἡ πατρίς του, τὸ Μεσολόγγι, σφιγκταγκαλιάζει, ως σύμβολον τῆς ὀγάπτης του, τὸν πνεύμονά του· δέξαι καὶ σύ, γλυκύτατε καρπὲ τῆς καρδίας τοῦ ἀποθανόντος, δέξαι τὸ σῶμά του, τὴν καρδίαν του, τὰ ἐντόσθια τοῦ· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ ἥ· Ἑλλὰς ὅλη μαυροφορεμένη, ὅλη ἀπαρηγόρητη· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ μὲ ὅλην τὴν ἐκκλησιαστικήν, τὴν πολιτικήν καὶ στρατιωτικήν τιμὴν καὶ παράταξιν καὶ μὲ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν συμπολιτῶν του Μεσολογγίτῶν καὶ ὁμογενῶν του Ἑλλήνων· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ στεφανωμένα μὲ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς, παρηγορημένα μὲ τὰ δάκρυά της, συνωδευμένα μὲ τές θεόδεκτες εὔχες καὶ εὐλογίες τοῦ πανιερωτάτου μας Ἀρχιεπισκόπου, τοῦ ἀληθινοῦ ζηλωτοῦ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους, Κυρίου Πορφυρίου, τοῦ φιλοπάτριδος ὄγίου Ἐπισκόπου, Κυρίου Ἰωσήφ, κι ὅλου τοῦ κλήρου. Μάθε, εὐγενεστάτη κόρη, μάθε ὅτι στρατηγοὶ τὰ ἐβάσταξαν εἰς τοὺς ὄμους τους καὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, χιλιάδες· Ἐλληνες στρατιῶται ἐσκέπαζαν τὰ δεξιά καὶ τὰ ἀριστερά μέρη τοῦ δρόμου, ὅθεν τὰ ἔδιαβαιναν, καὶ τὰ στόματα τῶν τουφεκιῶν, ὅποι ἐκατάφαγαν τόσους καὶ τόσους τυράννους, ἥσαν ὅλα γυρμένα κατὰ τὴν γῆν, ὡσὰν νὰ ἥθελαν νὰ πολεμήσουν τὴν γῆν, ὅποι τοὺς ἀρπαξε τὸν εἰλικρινῆ φίλον τους. "Ολα αὐτὰ τὰ πλήθη τῶν στρατιωτῶν μὲ τὸ σπαθὶ αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἰς τὴν μέσην, μὲ τὸ τουφετική εἰς τὸν ὄμον, καὶ ἔτοιμοι νὰ ἐκστρατεύσουν ἐναντίον τοῦ ἀστόντου ἔχθροῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου περικυκλῶνουν τὸ νε-

κρικόν του κρεβάτι καὶ ὀρκίζονται νὰ μὴ λησμονήσουν ποτὲ τές θυσίες τοῦ πατρός σου, καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἀφήσουν νὰ πατηθῇ ἀπὸ βάρβαρον καὶ τυραννικὸν ποδάρι ὁ τόπος, ὅπου εὑρίσκονται ἀπομεινάρια του. Χιλιάδες στόματα χριστιανικὰ ἀνοίγονται αὐτὴν τὴν στιγμὴν καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ὅψιστου ἀντιβοᾶ ὅλος ὕμνους, ὅλος ἰκεσίες διὰ νὰ κατευδωθοῦν τὰ σεβάσμια λείψανά του εἰς τὴν πατρικήν του γῆν, καὶ νὰ ἀναπαυθῇ ἡ ψυχή του, ὅπου οἱ δίκαιοι ἀναπαύονται.

«Λόγοι» (*"Ἐκδοσις Παρισίων"*)

Σ. Τρικούπης

ΛΟΓΟΣ

'Ἐκφωνηθεὶς ἐν Αἰγίῳ τὴν 30ην Ἱανουαρίου 1911 κατὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων Παΐδων.

Ἡ ρηξικέλευθος* πόλις τοῦ Αἰγίου ἐπιτελεῖ σήμερον ἐν ἀκόμητ βῆμα προόδου· ἐστήθη ἀκόμη ἔνας βωμὸς τῆς φιλανθρωπίας· διηνύθη ἔνας σταθμὸς πολιτισμοῦ.

Τιμὴ εἰς τοὺς ἀποφασιστικοὺς καὶ δραστηρίους ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἀνέλαβον τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου. Τιμὴ εἰς ὑμᾶς, Αἰγιεῖς, οἱ ὅποιοι ἐδώκατε τὰ μέσα πρὸς πραγμάτωσιν αὐτοῦ· τιμὴ πρὸ πάντων εἰς τὰ βασανισμένα ἐκεῖνα τέκνα τῆς πόλεώς σας, τὰ ὅποια, παλαίοντα μακρὰν τῆς πατρίδος τὴν βαρεῖαν

πάλην τῆς ζωῆς, ἔσπευσαν νὰ στείλωσιν, ύπεράνω τῶν ὀκεανῶν, τὸν ὄβολόν των, ύστερημα ἵσως ἀπὸ τὸν ἄρτον των, προϊὸν πάντοτε τοῦ ἴδρωτος καὶ τῆς ἀγωνίας των...

'Ο ἔλεος, κύριοι, τοῦ ἰσχυροῦ πρὸς τὸν ἀδύνατον, τοῦ πλουσίου πρὸς τὸν πτωχόν, τοῦ πνευματικῶς προηγουμένου πρὸς τὸν πνευματικῶς ὑπολειπόμενον, ἔξεδηλώθη ἐκάστοτε διὰ μέσων παντοδαπῶν. Τὰ νοσοκομεῖα, καὶ τόσα ἄλλα ἄσυλα τῶν ἀποκλήρων τῆς τύχης, εἶναι τόσαι πηγαὶ τοῦ ἐλέου αὐτοῦ, τόσοι κρίκοι, διὰ τῶν ὅποιών ἡ φιλανθρωπία συνδέει τὰς κοινωνικὰς τάξεις, ἵνα ἀποτελέσῃ σύνολον ἀνθρωπότητος ἔξισουμένης, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ἐν τινι εὐημερίᾳ κοινῇ καὶ μετρίᾳ, ἐπὶ τῆς ὅποιας ἔχει δικαίωμα πᾶσα ἀνθρωπίνη ὑπαρξίας τρεφομένη ἀπὸ τὴν Γῆν τὴν κοινὴν μητέρα, θερμαίνομένη ἀπὸ τὸν "Ηλιον, τὸν ἀνατέλλοντα ἐπὶ δικαίους καὶ ἐπὶ ἀδίκους.

'Αλλ' ὅση εἶναι ἡ ύπεροχὴ τοῦ πνεύματος ύπὲρ τὴν ὕλην, τόσον ύπερέχει ὅλων τῶν φιλανθρωπικῶν ἴδρυμάτων μία σχολὴ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀπόρων παίδων. Πᾶσα ἄλλη φιλανθρωπικὴ ἐκδήλωσις καταβιβάζει τὴν δύναμιν πρὸς τὴν ἀδυναμίαν, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν κοινωνικὴν ἰσορροπίαν· ἡ σχολὴ τοῦ λαοῦ, προσπαθεῖ νὰ ἀναβιβάσῃ τὴν ἀδυναμίαν πρὸς τὴν δύναμιν· δὲν χαμηλώνει τὴν κορυφήν, ἀνυψώνει τὸν πυθμένα τῆς κοινωνίας, ἵνα ἡ συνάντησις γίνη ἐπὶ σημείου ὑψηλοτέρου, εἰς ζωὴν φωτεινότεραν, ύγιεστέραν, περισσότερον τιμητικὴν διὰ τὴν καθ' ὅλου ἀνθρωπότητα.

Καὶ δὲν γνωρίζω, μὰ τὴν ὀλήθειαν, ἀσφαλεστέραν κατάκτησιν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, σταθερωτέραν ἐγγύησιν διὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπὸ μίαν σχολὴν τοῦ λαοῦ, ἡ ὅποια σκοπὸν ἔχει νὰ φωτίσῃ καὶ νὰ ἔξυγιάνῃ τὰ θεμέλια τῆς κοινωνίας. Διότι αἱ κατώτεραι αὔται τάξεις, ὡς συνηθίσαμεν νὰ τὰς ὀνομάζωμεν, δὲν εἶναι μόνον τὸ ὄργανον πάσης δυνάμεως ἐθνικῆς, οἰκονομικῆς, πολιτικῆς, ὅλλ' ἔχουσι προορισμὸν νὰ ἀντικαθιστῶσιν ἀνεπασθήτως, ἥρεμα καὶ βαθμηδὸν ἀνυψώμεναι, τὰς ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς χρήσεως τῶν ἀγαθῶν ἐκάστοτε ἐρειπουμένας ἀνωτέρας κοινωνικάς βαθμίδας.

«Πάντα πέφυκε καὶ ἐλασσοῦσθαι», εἶπε βαθὺς παρατηρητής τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων...

"Οταν λοιπὸν σημάνη ἡ πεπρωμένη ὥρα, καθ' ἦν αἱ ἄρχουσαι

τάξεις ἔκφυλιζόμεναι θέλουσι κρημνισθῆ εἰς τὰ βάθη, ἀλίμονον εἰς τὴν κοινωνίαν, τῆς ὅποίας αἱ κατώτερα τάξεις δὲν εἶναι δεόντως παρεσκευασμέναι νὰ διαδεχθῶσι τὰς καταπιπτούσας· τότε τὸ κοινωνικὸν οἰκοδόμημα κατακρημνίζεται σύσσωμον, ὡς κατεκρημνίσθησαν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνυπαρξίαν τὸ περίλαμπρον οἰκοδόμημα τῆς φωτεινῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς πανδαμάτορος Ρώμης.

Διότι καὶ ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς κόσμος, ὁ τηλαυγής εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὰ γράμματα, καὶ ὁ Ρωμαϊκὸς κόσμος, ὁ σκιάσσας διὰ τῶν ἀετῶν του τὴν Οἰκουμένην, ἐμαστίζοντο ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πληγὴν ὁ αὐτὸς σάραξ κατέτρωγε τὰ σπλάγχνα των καὶ ἐπέφερε τὴν φθίσιν αὐτῶν καὶ τὸν θάνατον, τὴν τελικὴν κατάπτωσιν εἰς τὴν βαρβαρότητα καὶ τὸ σκότος.

Καὶ ἦτο ἡ πληγὴ αὐτῆ, ὁ σιδηροῦς, ὁ ἔμπεδος, ὁ ἐνδελεχῆς* καὶ ἀδιάλειπτος χωρισμὸς τῶν κοινωνικῶν τάξεων.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, τὴν ἑστίαν τῶν φύτων καὶ τῆς ἥμερότητος, εἰς τὴν κοσμοκράτειραν καὶ μακραίωνα Ρώμην, ὁ ἐλεύθερος ἦτο πάντοτε ἐλεύθερος καὶ ὁ δοῦλος ἦτο πάντοτε δοῦλος.

Εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀνήκεν ἀποκλειστικῶς ἡ μόρφωσις καὶ ἡ πνευματικὴ ὑπεροχὴ· ὁ δοῦλος ἦτο καταδίκασμένος ἐς ἀεὶ εἰς κατάστασιν ζωάδη, ἐξ ἣς δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἀνακύψῃ.

Κατὰ ἑκατοντάδας ἤθουν καὶ παρῆλθον τὰ μεγάλα πνεύματα καὶ αἱ εὐγενεῖς καρδίαι. Ἀλλ’ οὐδεμίᾳ ἀπὸ τὰς μεγάλας προσωπικότητας κατεδέχθη νὰ κύψῃ καὶ νὰ ἀτενίσῃ τὸν κοινωνικὸν πυθμένα· εἰς οὐδένα ἐπῆλθεν ἡ σκέψις, ὅτι καὶ οἱ ἀπόκληροι ἐκεῖνοι, οἱ μυρμηκιῶντες εἰς τὰ κοινωνικὰ βάθη, ἥσαν ἀνθρωποι, τοὺς ὅποιους ἡ μόρφωσις τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἥθους ἤδυνατο καὶ ὥφειλε νὰ ὑψώσῃ μέχρι τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιπέδου.

Ἀνέτειλε τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ κατήργησε τὴν ἀπαισίαν διάκρισιν, καὶ μία φωνὴ μεγάλη καὶ ἐπιβάλλουσα, ἡ φωνὴ τοῦ Θείου Παύλου, ἐκήρυξεν εἰς τὸν κόσμον ὅτι «οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐκ ἔνι ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι Ἑλλην, οὐκ ἔνι βάρβαρος».

Ἄλλα παρῆλθον αἰῶνες καὶ αἰῶνες, καὶ πνευματικὴ ἔξισωσις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἔμενε κατὰ τὸ πλεῖστον θεωρία κενή· ἵνα ἀποθῇ πραγματικότης, ἐπρεπεν ἀπλετον φῶς γνώσεως καὶ

ἡθικῆς μορφώσεως νὰ χυθῇ εἰς τὸν κοινωνικὸν πυθμένα, ἔχρειάζετο διδασκαλία τοῦ λαοῦ.

'Η 'Ελλάς, ἡ εὐρεῖα, ἡ πορφυρογέννητος* 'Ελλὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔχει καὶ τὴν τιμὴν αὐτήν, ὅτι πρώτη ἐσκέφθη καὶ πρώτη ἐπεχείρησε νὰ μορφώσῃ τὸν λαόν. Οἱ ναοὶ ἔχρησίμευσαν τότε ὡς σχολαὶ τοῦ λαοῦ, καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἄμβων ἔχρησιμοποιήθη ὡς βῆμα διδασκαλίας· καὶ οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ ὑπῆρξαν οἱ μεγάλοι ρήτορες καὶ οἱ μεγάλοι πατριάρχαι τῆς 'Ελληνικῆς ἐκκλησίας, οἱ Συνέσιοι, οἱ Ἰγνάτιοι καὶ οἱ Φώτιοι...

'Αλλὰ μεταξὺ πάντων ἀκτινοβολοῦσαν οἱ τρεῖς μεγάλοι καὶ μεγαλοφυεῖς, σοφοὶ καὶ ἄγιοι, θεῖοι καὶ ἀνθρώπινοι συγχρόνως ἀνδρες, τῶν δποίων ἡ ἱερὰ μνήμη συμπίπτει, κατὰ σύμπτωσιν εὔτυχῃ καὶ εὐέλπιδα, μὲ τὰ ἔγκαίνια τῆς ἡμετέρας σχολῆς.

Οἱ Βασίλειοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Χρυσόστομοι, ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἄμβωνος ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν λαόν, καὶ ἀφειδῶς διαχύσαντες τὰ χρυσᾶ νάματα* τῆς θεοπεσίας αὐτῶν γλώσσης ἐπότισαν τὰ κοινωνικὰ βάθη, ἐφώτισαν τὰ σκότη τῆς λαϊκῆς ἀμαθείας, ἀνύψωσαν τοὺς ταπεινούς, καὶ ἔδωκαν ζωὴν ἔμπεδον, ζωὴν μακροίωνα καὶ σφριγγηλὴν εἰς κράτος τοῦ δποίου ὁ θάνατος ἀνεμένετο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν, καὶ τὸ δποῖον ἔζησεν ἐν τούτοις, πρὸς κατάπληξιν τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ἐπὶ χίλια δόλόκληρα ἔτη, τὸ 'Ελληνικὸν Κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως,

Διατί; διότι ὁ λαὸς ἐφωτίσθη, διότι αἱ κατώτεραι κοινωνικαὶ τάξεις κατέστησαν ίκαναί, ἵνα ἐκάστοτε ἀνυψούμεναι διαδέχωνται τὰς παρακμαζούσας ἀνωτέρας τάξεις.

Καὶ ἔδωσαν τότε αἱ λαϊκαὶ τάξεις σοφοὺς καὶ ἰσχυρούς· καὶ στρατιῶται, γενόμενοι βασιλεῖς, ἐνίσχυσαν καὶ ἐστόλισαν τὸν θρόνον τῆς βασιλίσσης τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς σκεπτομένης ἀνθρωπότητος.

Καὶ τότε μόνον ἔπεσεν ἡ θαυμαστὴ Αύτοκρατορία, ὅταν ἔξ-έλιπεν ἡ ὑγιὴς διδασκαλία τοῦ λαοῦ, καὶ ἐβυθίσθη οὗτος εἰς τὸ σκότος τῆς δεισιδαιμονίας, καὶ ἐλησμόνησε τὰ καθήκοντά του πρὸς ἔαυτὸν καὶ πρὸς τὸ κράτος· διότι δὲν εύρισκοντο πλέον Χρυσόστομοι νὰ τὰ διδάξωσιν εἰς αὐτόν...

Τόση, κύριοι, εἶναι ἡ σημασία τῆς τοῦ λαοῦ διδασκαλίας,

τόσα τὰ ζωτικώτατα συμφέροντα τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, τὰ ἔξαρτώμενα ἀπὸ τὴν μόρφωσιν τῶν κατωτέρων τάξεων.

Τὴν ύψηλήν αὐτὴν σημασίαν δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι τὴν κατανοεῖτε πάντες βαθέως· καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ἀκόμη, ὅτι πάντες μετὰ προθυμίας θὰ σπεύσετε δόμοθύμως νὰ συντελέσητε τὸ ἐφ' ὑμῖν εἰς τὴν πρόσδον μιᾶς σχολῆς τοῦ λαοῦ. "Οχι δὲν ἐπικαλοῦμαι αὐτὸ τὸ βαθύτατον καὶ γενικώτατον συναίσθημα, τὸν ύπερτατον νόμον πάντων τῶν ἐνοργάνων ὄντων, τὸ συναίσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως.

Οἱ πλούσιοι ἢ οἱ εὔποροι σκέφθητε, ὅτι τὰ παιδιὰ αὐτὰ τὰ πτωχὰ καὶ καταφρονεμένα, τὰ ρυπαρὰ καὶ ρακένδυτα, τὰ ὅποια θὰ ζητήσωσι τὸ φῶς ὑπὸ τὴν σεμνὴν αὐτὴν στέγην, θὰ ἀποτελέσωσι μίαν ἡμέραν τὴν κοινωνίαν τῶν τέκνων σας· θὰ εἶναι οἱ ἐκλογεῖς τῶν, ἀν πολιτεύωνται, οἱ πελάται τῶν, ἀν εἶναι ἐπιστήμονες, οἱ ἐργάται τῶν, ἀν εἶναι ἐργοδόται.

"Αν θέλετε λοιπὸν τὰ τέκνα σας νὰ μὴ μεμψιμοιρῶσιν, ὅπως σήμερον μεμψιμοιροῦμεν ἡμεῖς, διὰ τὴν ἀκρισίαν καὶ τὴν σκαιότητα, διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν ἀδικίαν τοῦ λαοῦ, συντρέξατε τὸ ἴδρυμα τοῦτο, τὸ ὅποιον ὡς σκοπὸν ἔχει νὰ πολεμήσῃ τὴν ἀκρισίαν καὶ τὴν σκαιότητα, τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην.

Καὶ ἔστε βέβαιοι, ὅτι, ὅτι ἀν πράξητε ύπερ ἐνὸς τούτων τῶν ἐλαχίστων, τὸ πράττετε ύπερ τῶν τέκνων ὑμῶν, τούτεστιν ύπερ ὑμῶν αὐτῶν. Οἱ λόγιοι καὶ οἱ ἐπιστήμονες σκέφθητε, ὅτι τὰ γράμματά σας καὶ αἱ ἐπιστῆμαί σας ἀνήκουσιν εἰς τὸ σύνολον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὅχι εἰς σᾶς ἀποκλειστικῶς, καὶ μεταδώσατε ἀφειδῶς τὰ φῶτά σας εἰς τὸν λαόν, ποτίσατε τὸ ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὅποιου πατεῖτε, τὸ διψαλέον μαθήσεως, ἵνα ἰδῆτε τοῦτο μίαν ἡμέραν πράσινον καὶ σκιερόν, καὶ ἵνα τὰ τέκνα σας στεγασθῶσι ποτὲ ύπὸ τὸ ἀμφιλαφὲς* δένδρον κοινωνίας χρηστῆς καὶ φωτισμένης.

Σείς δὲ τοὺς ὅποιους ἡ Θεία Πρόνοια, διὰ λόγους ἀνεξιχνιάστους εἰς τὸ ἀσθενές λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ηύδοκησε νὰ καταστήσῃ οὕτε πλωσίους οὕτε σοφούς, ζωγονήσατε μὲ τὸ ἐνδιαφέρον ὑμῶν τὴν φωτεινὴν αὐτὴν ἐστίαν, καὶ μὴ ἀποθαρρύνεσθε εἰς τῆς ζωῆς τὸν ἀγῶνα. "Ισως δὲ θεός διὰ τοῦτο ἐπέτρεψε τὴν ύπαρξιν τῶν ταπεινῶν, διὰ νὰ δημιουργήσῃ καθήκοντα εἰς τοὺς πνευματικῶς ὑπερέχοντας.

Καὶ τὰ καθήκοντα ταῦτα τὰ γνωρίζομεν καὶ θὰ τὰ ἐκπληρώσωμεν.

Παιδιὰ καλὰ καὶ τίμια καὶ ἔργατικά, τὸ βλέπετε. Οἱ γονεῖς σας ἡσαν πτωχοὶ καὶ ἡναγκάσθησαν ἀπὸ τὴν πτώχεια τῶν νὰ σᾶς ρίψωσι πρόωρα εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Μὲ πόσα τάχα δάκρυα οἱ μανοῦλες σας, μὲ πόσην ἐντροπὴν καὶ μὲ πόσους κρυφούς ἀναστεναγμούς οἱ πατέρες σας σᾶς ἀπεχωρίσθησαν καὶ σᾶς ἔσπρωξαν εἰς τὸν κόσμον, μὲ μίαν παρηγορίαν: «πηγαίνετε καὶ ὁ Θεός δὲν θὰ σᾶς ἔγκαταλείψῃ!»

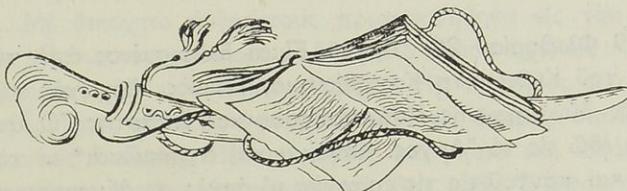
Καὶ ὁ Θεός δὲν σᾶς ἔγκατέλειψεν. Ἰδού ἐπιστήμονες, Ἰδού γραμματισμένοι, Ἰδού πλούσιοι, οἱ ὄποιοι θυσιάζουν τὸν καιρὸν τῶν καὶ τὰς δυνάμεις τῶν, διὰ νὰ ἀναπληρώσουν τοὺς γονεῖς σας, διὰ νὰ δώσουν καὶ εἰς σᾶς μέρος ἀπὸ τὴν μάθησίν των, μέρος ἀπὸ τὴν εὐημερίαν των.

Ωφεληθῆτε ἀπὸ τὰς θυσίας αὐτάς, καὶ ὁ Θεός καὶ οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι, οἱ ὄποιοι εὐλογοῦν σήμερον τὸ ἔργον μας, θὰ εὐλογήσουν καὶ τοὺς ἰδιούς σας κόπους. Καὶ θὰ σᾶς κάμουν καὶ σᾶς μίαν ἡμέραν μορφωμένους καὶ δυνατούς, πλουσίους ἵσως καὶ εύτυχεις.

Καὶ ἵσως μίαν ἡμέραν — ὥ! γίνονται κάποτε ὠραῖα πράγματα εἰς τὸν ἀσχημόν τοῦτον κόσμον! — ἵσως σεῖς οἱ ἴδιοι νὰ συντηρῆτε τὴν σχολήν, καὶ νὰ διδάσκετε εἰς αὐτὴν καὶ νὰ ὅμιλητε ἀπὸ τὸ βῆμα τοῦτο, διὰ τὸ καλὸν τῶν νεωτέρων σας, διὰ τὸ καλὸν τῶν οἰκογενειῶν σας, διὰ τὸ καλὸν τῆς πτωχῆς καὶ βασανισμένης, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ περισσότερον ἀγαπημένης 'Ελλάδος μας.

«Τρεῖς λόγοι»

'Αντ. Τραυλαντώνης

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1829 Φλεβαρίου 26, "Αργος. Είμαι διωρισμένος ἀπὸ τὴν κυβέρνηση τοῦ Κυβερνήτη Καποδίστρια, Γενικὸς Ἀρχηγὸς τῆς Ἐκτελεστικῆς δύναμης τῆς Πελοπόννησος καὶ Σπάρτης. Ο σταθμός μου είναι ἐδῶ εἰς τὸ "Αργος. Κάθομαι καὶ ἀγρικιῶμαι* μὲ τὴν Κυβέρνηση καὶ παντοῦ εἰς τὶς ἐπαρχίες μ' ἀρχὲς κι ἀξιωματικοὺς καὶ ὅποτε κάνει χρεία, φέρων καὶ γύρα σὲ ὅλα τὰ μέρη αὐτὰ διὰ τὴν γενικὴ ἡσυχία καὶ ξακολουθῶ τὰ χρέη μου καθήμενος τὸν περισσό-

τέρο καιρὸν ἐδῶ. Καὶ γιὰ νὰ μὴν τρέχω εἰς τοὺς καφενέδες καὶ σὲ ἄλλα τοιοῦτα καὶ δὲν τὰ συνηθῶ — (ἥξερα ὀλίγον γράψιμον, ὅτι δὲν εἶχα πάγει σὲ δάσκαλο ἀπὸ τὰ αἴτια ὅπου θὰ ξηγηθῶ, μὴν ἔχοντας τοὺς τρόπους*) — περικαλοῦσα τὸν ἔνα φίλον καὶ τὸν ἄλλον καὶ μ' ἔμαθαν κάτι περισσότερον ἐδῶ εἰς "Ἀργος, ὅπού κάθουμαι ἀνεργος. 'Αφοῦ λοιπὸν καταγίνηκα ἔνα δυὸ μῆνες νὰ μάθω ἐτοῦτα τὰ γράμματα ὅπου βλέπετε, ἐφαντάστηκα νὰ γράψω τὸν βίον μου, ὅσα ἐπραξα εἰς τὴν μικρή μου ἡλικία καὶ ὅσα εἰς τὴν κοινωνία, ὅταν ἥρθα σὲ ἡλικία, καὶ ὅσα διὰ τὴν πατρίδα μου, ὅπού μπῆκα εἰς τῆς Ἐταιρείας τὸ μυστήριον διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς λευτεριᾶς μας καὶ ὅσα εἶδα καὶ ξέρω ὅποιγιναν εἰς τὸν Ἀγῶνα, καὶ σὲ ὅσα κατὰ δύναμη συμμέθεξα κι ἔγω κι ἔκαμα τὸ χρέος μου, ἐκεῖνο ὅπού μποῦσα. Δὲν ἔπρεπε νὰ ἔμπω εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον ἔνας ὄγράμματος, νὰ βαρύνω τοὺς τίμιους ἀναγνῶστες καὶ μεγάλους ἄντρες καὶ σοφοὺς τῆς κοινωνίας καὶ νὰ τοὺς βάλω σὲ βάρος, νὰ τοὺς κινῶ τὴν περιέργειά τους καὶ νὰ χάνουν τὶς πολύτιμες στιγμὲς εἰς αὐτά. 'Αφοῦ ὅμως ἔλαβα καὶ ἔγω ὡς ἀνθρώπος αὐτήν τὴν ἀδυναμίαν, σᾶς ζητῶ συγγνώμη εἰς τὸ βάρος ὅπού θὰ σᾶς δώσω. "Αν εἴμαι τίμιος ἀνθρώπος, θέλω γράψει τὴν ἀλήθεια, καθὼς ἔγιναν τὰ γραφόμενα ὅπού θὰ σημειώσω. "Ολοι οι ἀναγνῶστες ἔχετε χρέος πρῶτα νὰ ἐρευνήσετε διὰ τὴν διαγωγή μου, πῶς φέρθηκα εἰς τὴν κοινωνία καὶ Ἀγῶνα καὶ ἀν τιμίως φέρθηκα, βάλετε βάσιν καὶ εἰς τὰ γραφόμενά μου, ἀν ἀτίμως φέρθηκα, μὴν πιστεύετε τίποτας. Καὶ ἀφοῦ μάθετε ὅτι φέρθηκα τιμίως καὶ ἴδητε σημειωμένα ἔγγραφα καὶ ἀπόδειξες, ἀρχὴ καὶ τέλος, ἀπὸ διαφόρους, ἀπὸ κυβέρνησες καὶ ἀπὸ ἀρχές καὶ ἀπὸ ἄλλους πολλούς, ὅθεν χρημάτισα ἔγω μὲ τοὺς ἀδελφούς μου συναγωνιστὰς ὅπού μ' ἀξίωσε ὁ Θεός νὰ ἔχω εἰς τὴν ὁδηγίαν μου, ὅλο καλύτερούς μου εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ εἰς ὑπηρεσίες, ὅθεν διατάχτηκα. Μὲ δεκοχτῷ ἀνθρώπους πρωτοκινήθηκα εἰς τὸν ἀγῶνα, ὡς τοὺς χίλιους τετρακόσιους μ' ἀξίωσε ὁ Θεός νάχω εἰς τὴν ὁδηγίαν μου. Ποτὲ δὲν μολύθηκαν τ' ἀρχεῖα τῆς πατρίδος μου, οὔτε εἰς τὴν κυβέρνησιν, οὔτε εἰς ἐπαρχίες, οὔτε εἰς ἄτομα, ὅποιον ἀγωνιστήκαμεν εἰς Ρούμελη, Πελοπόννησον καὶ νησιὰ καὶ Σπάρτη, δὲν εἶναι πουθενὰ κατηγορία παραμικρὴ διὰ ἐμᾶς. Εύχαριστήρια θὰ ἴδητε ἀπ' οὐλα τὰ μέρη πλῆθος ἐδῶ μέσα σημειωμένα, καὶ παντοῦ εἰς τὸ κράτος καὶ εἰς τ' ἀρχεῖα τῆς κυβέρνησης φαίνονται αὐτά.

Καὶ ὅσους ἀνθρώπους μ' ἀξίωσε ὁ Θεός καὶ διοίκησα, διάφορες ἀκαταστάσies καὶ ἀρπαγές ηὔραν τὴν πατρίδα ἀρχή καὶ τέλος, δοξασμένο νὰ εἶναι τὸ πανάγαθον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἐμᾶς δὲν μᾶς ἀφῆσε νὰ μολυθοῦμεν. Καὶ αὐτὲς τὶς χάριτες πρέπει νὰ τὶς χρωστάγη ἡ πατρὶς εἰς τοὺς ἀξιότιμους καὶ ἀγαθοὺς καὶ γενναῖους πατριῶτες καὶ συναγωνιστάς μου, ὅπούχα εἰς τὴν ὁδηγίαν μου εἰς τὸν ἀγῶνα, ὅπου συνεισφέραμεν καὶ ἐμεῖς κατὰ δύναμιν εἰς τὶς ἀνάγκες τῆς πατρίδος. Εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ ὁ πατριωτισμός, ὅπου ἔδειξαν, αὐτήνων τῶν καλῶν πατριωτῶν, ὃχι ἐμένα. "Οτι ἔγω δὲν εἶχα αὐτήνη τὴν ἀρετήν, οὔτε τὴν ἔχω ἀκόμα, καθὼς εἰς τοὺς πολέμους, καὶ τώρα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν εἶναι αὐτῆνοι οἱ καλύτεροι μου. Εἶναι καὶ τώρα εἰς τὴν πηρεσία, εἰς τὴν ὁδηγίαν μου, οἱ γενναῖοι καὶ ἀγαθοὶ ἀξιωματικοὶ Μισολογγιοῦ μὲ τὸν ἀγαθὸν καὶ γενναῖον ἀρχηγό τους Μῆτρο Ντεληγιωργη, φρούραρχο εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ Μισολογγιοῦ. Εἶναι πολλοὶ γενναῖοι καὶ ἀξιότιμοι νησιῶτες καὶ Πελοποννήσιοι, ἀγαθοὶ ἀγωνισταί, εἶναι Ρουμελιῶτες. Εἶναι οἱ ἀγαθοὶ καὶ φιλόπατροι νοικοκυραῖοι καὶ ἀξιωματικοὶ Ἀθηνῶν, ὅπου ἀγωνιζόμαστε εἰς τὸ κάστρο τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὀλλοῦ εἰς τοὺς ἀγῶνες τῆς πατρίδος. Καὶ ἡ ἀρετὴ αὐτήνων ὄλων τῶν καλῶν πατριωτῶν — ἡ ἀγαθότη πρῶτα τοῦ Θεοῦ — μᾶς γλίτωσε ἀπ' ὅσα βλάψουν τὴν πατρίδα. "Η ἀφεντιά σας, ἀγαθοὶ ἀναγνῶστες, σᾶς περικαλῶ, ἀν καὶ θέλετε νὰ μάθετε τὴν ἀλήθεια ἐρευνήσετε δῆλα αὐτὰ ὅπού θὰ ιδῆτε, ἀν εἶναι ἀλήθεια ἡ ψέματα. "Ἐνα σᾶς περικαλῶ, δῆλους τοὺς ἀξιότιμους ἀναγνῶστες· δὲν ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ φέρετε καμμίαν κρίση οὔτε ὑπὲρ οὔτε κατά, ἀν δὲν τὸ διαβάσετε δῆλο — καὶ τότε εἴστε νοικοκυραῖοι νὰ κάμετε ὅ, τι κρίση θέλετε ἡ ὑπέρ εἴτε κατά. "Οταν τὸ διαβάσετε δῆλο ἀρχὴ καὶ τέλος, τότε νὰ κάμετε τὴν κρίση γιὰ ὅσους φέραν δυστυχήματα εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἐμφύλιους πολέμους διὰ τὰ ἀτομικά τους νιτερέσια* καὶ τὴν ἴδιοτέλειά τους καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔπαθε καὶ παθαίνει ὡς σήμερα ἡ δυστυχισμένη πατρίδα καὶ οἱ τίμιοι ἀγωνισταί. Θὰ σημειώσω γυμνὴ τὴν ἀλήθεια καὶ χωρὶς πάθος. 'Αλλὰ ἡ ἀλήθεια εἶναι πικρὴ καὶ ὅσοι κάμαμεν τὸ κακὸν μᾶς κακοφαίνεται, δῆτι καὶ τὸ καλὸ τὸ θέλομε καὶ τὸ νιτερέσιον νὰ τὸ κάνωμεν καὶ καλούς πατριῶτες θέλομε νὰ μᾶς λένε. Καὶ αὐτὸ δὲν γίνεται, οὔτε θὰ τὸ κρύψω ἔγω καὶ νὰ μείνη κρυμμένο, δῆτι ἡ πατρὶς ζημιώθη, διατιμήθη καὶ ὅλο σ' αὐτὸ κατανταίνει, δῆτι μᾶς

ηύρε ὄλους θεριά. Καὶ τὰ αἴτια τοῦ κακοῦ θὰ τὰ εἰποῦνε κι ἴστορίες καὶ φημερίδες καθημερινῶς τὰ λένε. Καὶ δὲν σημαίνουν τὰ δικά μου, καὶ πρέπει νὰ γράφουνε προκομμένοι κι ὅχι ἀπλοὶ ἀγράμματοι, καὶ νὰ τὰ γλέπουν καὶ οἱ νεώτεροι, καὶ οἱ μεταγενέστεροι νάχουν περισσότερη ἀρετὴ, καὶ πατριωτισμόν. 'Η πατρίδα τοῦ κάθε ἀνθρώπου καὶ ἡ θρησκεία εἶναι τὸ πᾶν καὶ πρέπει νὰ θυσιάζῃ καὶ πατριωτισμὸν καὶ νὰ ζῇ αὐτὸς καὶ οἱ συγγενεῖς του ὡς τίμιοι ἀνθρωποι εἰς τὴν κοινωνίαν. Καὶ τότε λέγονται ἔθνη, ὅταν εἶναι στολισμένα μὲ πατριωτικὰ αἰσθήματα, τὸ ἀναντίον λέγονται παλιοψάθες τῶν ἔθνων καὶ βάρος τῆς γῆς. Καὶ διὰ τοῦτο ὡς πατρίδα γενικὴ το κάθε ἑνοῦ καὶ ἔργο τῶν ἀγώνων τοῦ μικροτέρου καὶ ἀδύνατου πολίτη, ἔχει κι αὐτὸς τὰ συμφέροντά του εἰς αὐτήν τὴν πατρίδα, εἰς αὐτήν τὴν θρησκεία. Δέν πρέπει δὲ ἀνθρωπος νὰ βαρύνεται καὶ νὰ ἀμελῇ αὐτά, καὶ ὁ προκομμένος πρέπει νὰ φωνάζῃ ὡς προκομμένος τὴν ἀλήθεια, τὸ ἕδιον καὶ ὁ ἀπλός. "Οτι κρικέλα δὲν ᔁχει ἡ γῆς νὰ τὴν πάρη κανεὶς εἰς τὴν πλάτην του, οὔτε ὁ δυνατός, οὔτε ὁ ἀδύνατος, καὶ ὅταν εἶναι ὁ καθεὶς ἀδύνατος εἰς ἔνα πράμα καὶ μόνος του δὲν μπορεῖ νὰ πάρη τὸ βάρος καὶ παίρνει καὶ τοὺς ἄλλους καὶ βοηθοῦν, τότε νὰ μὴν φαντάζεται νὰ λέγη ὁ αἴτιος ἐγώ, νὰ λένε ἐμεῖς. "Οτι βάναμε ὄλοι τὶς πλάτες, ὥχι ἔνας.

"Ολα αὐτὰ μοῦ δῶσαν ἀφορμὴ νὰ μάθω γράμματα εἰς τὰ γεράματα, νὰ τὰ σημειώσω ὄλα. "Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς ἥμουν καὶ ἔγω. "Ἄς μοῦ γράψῃ ἄλλος γιὰ μένα ὅ,τι γνωρίζει. 'Ἔγὼ τὴν ἀλήθεια θὰ τὴν εἰπῶ γυμνή. "Οτι ᔁχω τὸ μερίδιο μου, σ' αὐτήν τὴν πατρίδα θὰ ζήσω ἐγώ καὶ τὰ παιδιά μου! "Οτ' ἥμουν νέος καὶ στραβογέρασα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δεινὰ τῆς πατρίδας, πέντε πληγὲς πῆρα εἰς τὸ σῶμα μου εἰς διαφόρους ἀγῶνες τῆς πατρίδος καὶ ἀποκαταστάθηκα μισὸς ἀνθρωπος καὶ τὸν περισσότερο κατὶρ δεῖμαι εἰς τὰ ροῦχα ἀστενής ἀπὸ αὐτά. Δοξάζω τὸ Θεό δόπον δὲν μοῦ σήκωσε τὴν ζωή μου καὶ εὐχαριστῶ καὶ τὴν πατρίδα μου ποὺ μὲ τίμησε βαθμολογώντας κατὰ τὴν τάξη, κατὰ τὶς περιστάσεις, ὡς τὸν βαθμὸ τοῦ στρατηγοῦ, καὶ ζῶ ὡς ἀνθρωπος μ' ἐκεῖνο δόπον εὐλόγησε ὁ Θεός χωρὶς νὰ μὲ τύπτη ἡ συνείδησή μου, χωρὶς νὰ γυμνώσω κανέναν οὔτε μιὰν πιθαμὴ γῆς.

ΜΥΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΙΛΙΚΗΝ ΕΤΑΙΡΙΑΝ

"Εκατζά εἰς τὴν Ἀρτα ώς δέκα χρόνια, ἔκαμα πολλοὺς φίλους. Ἐκεῖ εἶχα φίλον καὶ ἔναν σακελλάριον, ὕστερα ἔγινε οἰκονόμος. Τὸν εἶχα στενὸν φίλον, ὅτι ἡ συντροφιά μου ἦταν μὲ τοὺς καλύτερούς μου. Αὐτὸς ὁ οἰκονόμος μ' εἶχε καλύτερα ἀπὸ τὰ παιδιά του, καὶ νῦντα καὶ ἡμέρα ἀπὸ τὸ σπίτι του δὲν ἔλειπα. Πολὺ προκομένος οἰκονόμος, δὲν ἦταν ἄλλος εἰς τὴν Ἀρτα τοιοῦτος, καὶ εἶχε καὶ τέσσερα παιδιά σερνικά. Τὸ ἔνα ἀπ' αὐτὰ ἦταν εἰς τὴν Εύρωπη ὃπου σπουδάζει, καὶ ἦταν φίλος καὶ ἀγαπημένος τοῦ Καποδίστρια. Τὸ παιδί ἔσωσε τὰ ἔξοδά του καὶ ζήτησε τοῦ Καποδίστρια νὰ πάγη νὰ σπουδάξῃ τὴν γιατρική. Τοῦ λέγει ὁ Καποδίστριας ὅτι κάτι καταγινόμαστε νὰ λευτερώσωμεν τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀν τελειώσῃ αὐτό, δὲν σοῦ χρειάζεται ἡ γιατρική, καὶ ἀν μείνῃ, σοῦ στέλνω ἀπὸ τὴν Ρωσίαν τὰ μέσα καὶ πᾶς καὶ σπουδάζεις. Καὶ ἀν γίνη αὐτό, σοῦ γράφω καὶ ἀνταμωνόμαστε. Τὸ παιδί ἥρθε εἰς Ἀρτα, τὸ εἶπε τοῦ πατέρα του αὐτὸν καὶ ἔφυγε πίσω διὰ Κορφούς. Πέρασε κάμποσος καιρός, τοῦ γράφει ὁ Καποδίστριας καὶ πῆγε κι ἀνταμώθηκαν, καὶ τὸν κατήχησε διὰ τὴν πατρίδα τὸ μυστικόν.

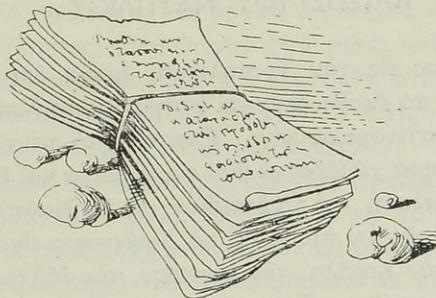
Ἡρθε τὸ παιδί εἰς Ἀρτα κατηχημένο, ὅρκίζει τὸν πατέρα του καὶ φεύγει ὀπίσω. 'Ο πατέρας του θέλει νὰ βάλῃ κι ἐμένα εἰς τὸ μυστήριον. Πάιρνει νὰ μ' ὅρκισθε καὶ πάλι μετανοοῦσε καὶ αὐτὸ μοῦ τὸ καμε πολλὲς φορές. Τότε καὶ ἔγω πείσμωσα ἀναντίον του καὶ τοῦ λέγω, «Σοῦ πέρασε ὑποψία ὅτ' είμαι ἄτιμος τοῦ σπιτιοῦ σου καὶ ντρέπεσαι νὰ μοῦ τὸ εἰπῆς; Καὶ σητως είμαι ἄτιμος ἀν ματαπατήσω εἰς τὴν πόρτα σου!» Καὶ σηκώθηκα καὶ ἔφυγα. Φωνάζει ὁ παπᾶς, ἔγω δὲν ματαγύρισα ὀπίσω. Πέρασαν δυὸ τρεῖς ἡμέρες, ἥρθε, ξαναῆρθε, δὲν ματαζύγωσα.

'Αφοῦ ἥρθε πολλὲς φορές, μὲ δάκρυα εἰς τὰ μάτια μου τ' ἀποκρίθηκα, «Διὰ μένα νὰ σοῦ περάση κακὴ ἴδεα, τὸ παιδί σου;» Ἔκλαψε καὶ αὐτὸς καὶ μὲ περικάλεσε νὰ πᾶμε μαζὶ καὶ ὕστερα νὰ μὴ ματαπάγω, σὰν μοῦ ξηθῆ. Πήγα, καταβάζει τις εἰκόνες ὅλες καὶ μ' ὅρκίζει καὶ ἀρχινάγει νὰ μὲ βάλῃ εἰς τὸ μυστήριον. 'Αφοῦ προχώρεσε, τότε τ' ὥρκίστηκα ὅτι δὲν θὰ τὸ μαρτυρήσω κανενοῦ, ὅμως νὰ μοῦ δώσῃ καιρὸν ὄχτὼ ἡμέρες νὰ συλλογιστῶ ἀν είμαι ἄξιος δι' αὐτὸ τὸ μυστήριον, καὶ ἀν μπορῶ νὰ ὡφελήσω, νὰ τὸ λάβω, ἢ νὰ

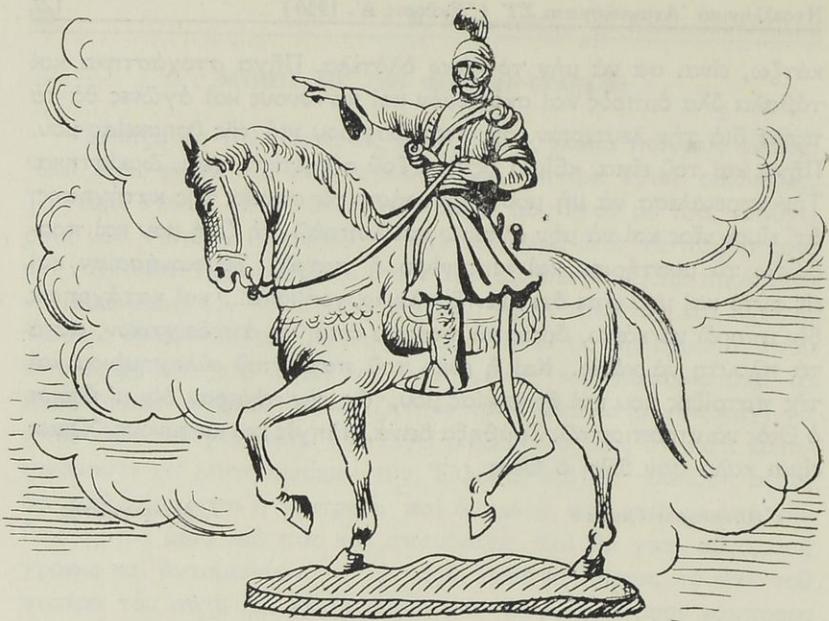
κάτζω, είναι σὰ νὰ μὴν τὸ ξέρω δλότελα. Πῆγα στοχάστηκα καὶ τᾶβαλα ὅλα ὀμπρὸς καὶ σκοτωμὸν καὶ κιντύνους καὶ ἀγῶνες θὰ τὰ πάθω διὰ τὴν λευτεριὰν τῆς πατρίδος μου καὶ τῆς θρησκείας μου. Πῆγα καὶ τοῦ εἶπα, «Εἴμαι ἄξιος». Τοῦ φίλησα τὸ χέρι, ὥρκίστηκα. Τὸν περικάλεσα νὰ μὴ μοῦ μαρτυρήσῃ τὰ σημεῖα τῆς κατήχησης, ὅτ' εἶμαι νέος καὶ νὰ μὴν ἀντέσω καὶ λυπηθῶ τῇ ζωῇ μου καὶ προδώσω τὸ μυστήριον καὶ κιντυνέψη ἡ πατρίς. Συμφωνήσαμεν καὶ εἰς αὐτὸ καὶ μοῦ εἶπε ὅτι ὅθεν δουλέψω, χρήματα...¹⁾ καὶ κατάχρησες δὲν μπορῶ νὰ κάμω, ὅμως νὰ παίρνω ἀπό τὸν ἀποδειχτικόν, αὐτὰ τὰ πλούτη νὰ κάγω. Καὶ ἡ εὐκή τοῦ παπᾶ τοῦ εὔλογημένου καὶ τῆς πατρίδος μου καὶ θρησκείας μου, ὡς τὴν σήμερον δὲν μ' ἀφησε ὁ Θεός νὰ ντροπιαστῶ. Τράβηξα δεινά, πληγὲς καὶ κιντύνους. "Ομως εἶμαι καλὰ σὰν θέλη ὁ Θεός.

«²⁾ Απομνημονεύματα »

I. Μακρυγιάννης

1) Δύο λέξεις ἔφθαρμέναι εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦ ἀγωνιστοῦ.

ΑΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Εύρισκόμενος εἰς τὴν Τριπολιτσᾶ, ἔμαθα ὅτι ἐπέρασσαν 200 φορτώματα ἀπὸ τὰ Δερβενάκια καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Ναύπλιον. "Ημουν ἄρρωστος καὶ ἐστενοχωρούμην. "Ἐπειτα ἀπὸ πέντ' ἔξι ἡμέρας ἐκίνησσαν μιὰ δεκαριὰ χιλιάδες μὲ 400 φορτώματα καὶ ἐπιασσαν τὴν θέσιν τοῦ Ἀγίου Σώστη, καὶ τὰ ἔστειλαν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐπρόσμεναν νὰ ἐπιστρέψουν πίσω. Εἰς τὰ Δερβενάκια εἶχα ἀφημένον τὸν Νικήτα, Πᾶνο, τὸν Κεφάλα, τὸν Γενναῖον, τὸν Μῆτρον Ἀναστασόπουλον, τοὺς Φαναρίτας. Τότε σὰν ἤκουσα δυὸ φοραῖς νὰ βάζουν ζωτροφίας, ἐκίνησα καὶ ἐπῆγα εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς, καὶ ἔγραψα ἔνα γράμμα τῶν πασάδων καὶ τῶν μπέηδων εἰς τὸ Ἀνάπλι, ὅτι: «"Ἄν θελήσουν ν' ἀδειάσουν τ' Ἀνάπλι, καὶ τοὺς βαρκάρω, νὰ πάγουν ὅπου θέλουν τώρα ὅπου ἔχουν ζαερέ*, εἴτε μὴ καὶ σταθοῦν εἰς τὸ πεῖσμα ἀκόμη, θέλει πάρουν τὰ παιδιά τους καὶ ταῖς φαμιλιαῖς τους εἰς τὸν λαιμό τους, διότι πλέον ἐγώ τραττάτα* δὲν κάμνω, καὶ μὴν καρτερεῖτε πλέον ζαερέδες ἀπὸ τὴν Κόρινθον,

διατί πηγαίνω ἀτός μου εἰς τὰ Δερβενάκια καὶ δὲν θ' ἀφήσω νὰ σᾶς περάσουν ζωοτροφίας καὶ ἂν δὲν ἀκούσετε, ἃς ἔχετε τὸ κρῆμα εἰς τὸν λαιμόν σας».

'Απὸ τοὺς Μύλους πῆγα εἰς τὰ Δερβενάκια. Εἶχα ὄρδι* καὶ εἰς τὴν Κλένια καὶ ὄρδι εἶχα εἰς τὸ Στεφάνι, μιὰ ὥρα ἀλάργα ἀπὸ τὸν "Αγιο Σώστη. Εἰς τὸ Στεφάνι ἦτον ὁ Χατζῆ Χρῆστος καὶ εἰς τὴν Κλένια ὁ Ζαφειρόπουλος, καὶ εἰς τὸν "Αγιο Γεώργιο ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γιατράκου μὲ 300 Μιστριώτας καὶ ὁ Νικήτας μὲ τοὺς Κρανιδιώτας εἰς τὸν "Αγιο Σώστη—εἰς τοὺς Τριπολιτώτας Ἀλέξης Κολιὸς ἀρχηγός. Εἰς τὸν "Αγιο Σώστη εἶχα φέρει μαστόρους καὶ ἔφτειαναν ἔνα πύργο καὶ ταμπούρια διὰ νὰ μὴ μεταπεράσουν ζαερέ. 'Ο Γευναῖος, ὁ Πάνος μὲ τὰ Καρυτινὰ στρατεύματα ἀποπάνω ἀπὸ τὸ Δερβενάκι, καὶ ἔγω ήμουνα εἰς ταῖς πλάταις των.

"Οταν ἐμβῆκαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ 'Ανάπλι καὶ τοὺς ἔφεραν ζαερὲ καὶ ἐπέστρεψαν, ἐπῆραν μαζί τους καὶ 'Αναπλιώτας καὶ τοὺς ἐπῆγαν εἰς τὴν Κόρινθον μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς στείλουν πίσω μὲ ζαερέδες. Οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι ἤξεραν τὸν τόπον, καὶ ἐκίνησαν 10000 διὰ νὰ περάσουν ἀπὸ τὸν "Αγιο Σώστη, καὶ στέλνουν 500 διὰ νὰ πᾶνε ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸν Νικήτα καὶ τὰ φορτώματα ἡρχοντο ἀπάνω ἀπὸ τὸν "Αγιο Σώστη, καὶ ἀρχισε ὁ πόλεμος, καὶ ἐκεῖνοι ὅπού ἦτον ἀπὸ ταῖς πλάταις, τοὺς ἔπεσαν ἀπὸ πίσω, καὶ ἔτσι τὰ στρατεύματα ἐτσάκισαν τὰ ἐδικά μας καὶ ἐσκοτώθη ὁ παπᾶς Ἀρσένιος. 'Ο Νικήτας ἐκλείσθη μέσα εἰς τὸν πύργο. 'Ο Χατζῆ Χρῆστος προφτάνει βοήθεια καὶ τοὺς βαρεῖ ἀπὸ ταῖς πλάταις.

Τότε ἐτσάκισαν οἱ Τοῦρκοι, ὁ Νικήτας βγαίνει ἀπὸ τὸν πύργο, (ὁ πύργος τοὺς ἐγλύτωσε). Ἐπλάκωσαν καὶ τὰ ἐδικά μας στρατεύματα, καὶ ἔτσι τοὺς ἐπῆγαν κυνηγώντας ἔως δυὸς ὥρας. Ἐσκοτώθηκαν μιὰ σαρανταριὰ καὶ ἐμποδίσθηκαν νὰ πάγουν ζωοτροφίας, καὶ ἀπὸ τότε δὲν ἐμπόρεσαν πλέον νὰ ὑπάγουν οἱ Τοῦρκοι βοήθεια εἰς τὸ Ναύπλιον, διότι εἴχαμε ὅλα τὰ πόστα πιασμένα, καὶ ὁ Γιαννάκης καὶ ὁ 'Αποστόλης Κολοκοτρώνης ὅπού ἦσαν εἰς τὰ Βασιλικὰ ἐπῆγαιναν καὶ τοὺς ἔπαιρναν εἰς ἔνα μῆνα διάστημα περισσότερο ἀπὸ 3000 ἄλογα. Οἱ Τοῦρκοι τοῦ Ναυπλίου ἐστενοχωρήθηκαν. Ἡλθεν ὁ φθινόπωρος. Εἰς τὰς 26 Νοεμβρίου ἀπέθανε ὁ Δράμαλης, ἐμειναν οἱ ἄλλοι πασάδες καὶ ὅλο ἀδυνάτιζαν.

'Ο θάνατος καὶ ὁ σκοτωμὸς τοὺς ἐπερικύκλωσε, καὶ ἐμειναν

πολλά δὲ λίγοι Τοῦρκοι. Ἀπέθαναν ἀπὸ τὴν πεῖνα ὅλον τὸν Νοέμβριον ἔως τὰς 27.

Εἰς τὸ Ναύπλιον εἶχα ἀφήσει τὸν Νικόλα, ἀνεψιόν μου, ἀρχηγὸν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ κάστρου. Μία ἡμέρα ἐβγῆκαν οἱ Τοῦρκοι, ἐπολέμησαν καὶ ἐσκοτώθη ὁ Νικόλας καὶ ἔμεινε ὁ Στάϊκος ἀρχηγός. Πρὶν μερικὸν καιρό, ἦλθε καὶ ἡ ἀρμάδα ἡ Τουρκική, ἦλθε ἔως τὸ Ἀστρο, τὰ ἐδίκα μας ἐφοβέρισαν μὲ τὰ μπουρλότα καὶ τὴν ἐβγαλαν ἔξω ἀπὸ τὰς Σπέτσαις κυνηγώντας. Εἰς τὰς 27 τοῦ Νοεμβρίου ἐβγῆκαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐμίλησαν τοῦ Στάϊκου, νὰ στείλη στὸν Κολοκοτρώνη νὰ κάμουν τραπτάτα, καὶ ὁ Στάϊκος μοῦ ἔστειλε αὐτὴν τὴν εἰδησιν μὲ τὸν ἀδελφό του. Τοὺς ἔγραψα ἐγὼ ἔνα γράμμα, ὅτι «Σεῖς ζητεῖτε τραπτάτο, καὶ θέλησίς μου είναι νὰ παραδώσετε ὅλα τὰ φρούρια καὶ νὰ ἀφήσετε καὶ τὸ βιός σας καὶ νὰ σᾶς μπαρκάρω εἰς τὰ Ἑλληνικὰ καράβια καὶ νὰ σᾶς στείλω ὅπου θέλετε, ἀφοῦ μᾶς δώσετε τὰ ἐνέχυρα. "Οταν σᾶς ἔγραψα ἀπὸ τοὺς Μύλους, σᾶς ἔλεγα ὅτι νὰ φύγετε καὶ νὰ πάρετε τὸ πρᾶγμα σας, τώρα ὅμως ὅπου ἐπεινάσσατε καὶ στενοχωρηθήκατε, νὰ φύγετε ἔτσι. Τέτοια είναι ἡ θέλησίς μου καὶ ἂν δὲν ἀκούσετε καὶ τώρα, οἱ Τοῦρκοι τῆς Κορίνθου ἔλειωσαν ὅλοι καὶ εἰς δέκα ἡμέρας τὰ στρατεύματα θὰ γυρίσουν καὶ θὰ ἔλθουν νὰ σᾶς πάρουν μὲ ρεσάλτο* καὶ θὰ σᾶς περάσουν ὅλους ἀπὸ τὸ σπαθί».

Ἐπειδὴ καὶ εἶχαν ἀδυνατίσει οἱ Τοῦρκοι εἰς τ' Ἀνάπλι, εἶχα ἀφήκει πολλὰ δὲ λίγους ἐκεῖ μὲ τὸ Στάϊκο, καὶ ἐβάσταγα τὰ Δερβενάκια διὰ νὰ μὴν ἔρθουν βοήθεια ἀπὸ τὴν Κόρινθο. Τὸ Γράμμα τὸ ἐπῆγαν τοῦ Στάϊκου, ὁ Στάϊκος ἔκραξε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἔδωσε τὸ γράμμα εἰς τὰς 29 τὸ ἑσπέρας. Τὸ γράμμα, ἀφοῦ τὸ ἔλαβαν, ἔκαμαν συνέλευσιν εἰς τὴν χώραν καὶ ἔκροξαν τὸν Τεζτάραγα καὶ ἄλλους σημαντικοὺς νὰ κατεβοῦν ἀπὸ τὸ Παλαμήδι διὰ νὰ δώσουν τὴν ἀπόκρισιν καὶ ἀφηκαν ἐννιὰ ἀνθρώπους εἰς Μπεζεϊράν τάπια καὶ δυὸ τρεῖς Ἀρβανίταις εἰς τὴν Γιουρτάπια. Ἀφηκαν τόσους δὲ λίγους εἰς τὸ Παλαμήδι, διατὶ δὲν εἶχαν φόβο ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνας, ὅπου ἦτον ἀπέξω, διατὶ ἥσαν ὀλίγοι. Δύο Ἀρβανίταις κρεμοῦνται ἀπὸ τὴν τάπια καὶ πᾶνε εἰς τὸν Στάϊκο καὶ τοῦ λένε, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐκατέβηκαν εἰς τὴν χώραν καὶ πᾶμε νὰ πάρωμε τὸ κάστρο καὶ ἂν δὲν σᾶς λέμε ὀλήθεια, βαστᾶτε τὸν ἔνα ἔδῶ καὶ σκοτῶστε μας ἂν ἐβγῃ ψεῦμα. Ὁ Στάϊκος ἐπῆρε τοὺς στρατιώτας καὶ ἐπήδησε μέσα.

Οι Τούρκοι όπου ήσαν είς ταῖς ἄλλαις τάπιαις, ἐκατέβηκαν εἰς τὴν χώρα.

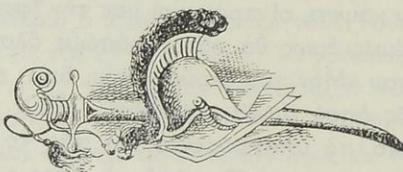
'Εμβῆκαν τὰ μεσάνυκτα ξημερώνοντας τοῦ 'Αγίου 'Αντρέως. "Ερριξε κανόνια καὶ ἐκατάλαβθα ὅτι ἐπῆραν τὸ Παλαμήδι. 'Εκαβάλικα εὐθύς, ἐπήγαινα στὸ δρόμο, ἀπάντησα τὸν πεζοδρόμο, όπου ἔστελνε ὁ Στάϊκος διὰ νὰ μὲ δώσῃ τὴν εἰδησι. Εἰς τὸ ὄρδι εἶχα ἀφῆκει τὸν Πᾶνο, τὸν Γενναῖο κλπ. Τὸν πεζοδρόμο τὸν ἔστειλα εἰς τὸ στράτευμα διὰ νὰ δώσῃ τὴν εἰδησιν καὶ τῶν ἄλλων. "Οσο νὰ πάω στὸ Παλαμήδι, ὁ Στάϊκος εἶχε τὸ παστρέψει ἀπὸ τοὺς Τούρκους. 'Ανέβηκα εἰς τὸ Παλαμήδι, ρίχνοντας οἱ ἐδίκοι μας πενήντα κανόνια. "Αμα ἐπῆγα, ἐπρόσταξα καὶ ἐγύρισαν τὰ κανόνια κατὰ τὴν χώραν καὶ εἶπαν τῶν Τούρκων ἀρχηγῶν νὰ ἔλθουν νὰ δμιλήσωμε. "Ηλθαν εἰς τὸ Παλαμήδι οἱ μπένδες καὶ ἔνας 'Αρβανίτης, ἀρχηγὸς τῶν 'Αρβανιτῶν. Τοὺς εἶπα: «Τί κάμνετε τώρα; Νὰ μοῦ παραδώσετε ὅλα τὰ κάστρα καὶ τὰ ἄρματά σας, καὶ νὰ σᾶς γλυτώσω τὴν ζωὴν καὶ τὰ παιδιά σας, νὰ πάρετε δυὸ μόνον ἀλλαξιᾶς καὶ νὰ σᾶς βαρκάρω εἰς καράβια ἐλληνικά, καὶ νὰ πάτε ὅπου θέλετε. "Οταν μοῦ δώσετε τὰ κλειδιά ὅλων τῶν κάστρων καὶ βάλω ἀνθρώπους μου, τότε σᾶς δίδω στρατιώταις καὶ σᾶς συντροφεύουν καὶ σᾶς βαρκάρουν ἀπὸ τὰ Πέντε 'Αδέλφια».

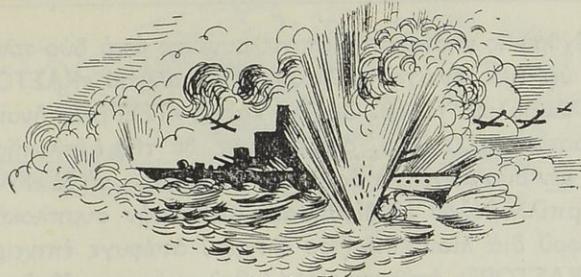
'Ο 'Αρβανίτης λέγει: «Τὰ ἄρματά μας δὲν τὰ δίδομε καὶ θὰ πολεμήσωμε, θὰ κάψωμε τὴν χώρα, καὶ νὰ μὴν ἀφήσωμε πέτρα εἰς τὴν ἄλλη πέτρα». Τοῦ ἀποκρίθηκα: «Βρέ 'Αρβανίτη, τίνος τὰ λές αὐτά; "Ἄς πολεμήσωμε καὶ μιὰ φορὰ καβάλα καὶ τότε βλέπετε. Τὴν χώρα ἀν τὴν κάψετε, οἱ πρόγονοί μας τὴν ἔφκειασαν, καὶ πάλι τὴν φκειάνουμε, ἔμεις ὅμως θὰ σᾶς περάσωμε ὅλους ἀπὸ σπαθί». Οἱ μπένδες μὲ εἶπαν «Μήν τὸν ἀκοῦς αὐτόν, διότι εἶναι ἐργένης, ἀς ἔρωτήση καὶ ἡμᾶς ὅπού εἴμεθα φαμελίταις. "Εμεῖς πᾶμε κάτω, κάμνομε τὸ τραππάτο, τὸ ὑπογράφουμε καὶ σᾶς τὸ στέλνομε μὲ τὰ κλειδιά, καὶ νὰ μᾶς δώκης τὸ ἵδιο ἀπὸ τὸ μέρος σας καὶ τὸν ὅρκο συ». "Ετσι ἐκατέβηκαν κάτω, ἔκαμαν συνέλευσι, ὑπόγραψαν τὴν συνθήκη, καὶ τὴν ἔστειλαν μὲ τὰ κλειδιά. 'Ο 'Αλῆ πασᾶς καὶ ἄλλος ἔνας πασᾶς δὲν ὑπόγραψαν, γιατὶ ἐφοβοῦντο ἀπὸ τὸν Σουλτάνο, καὶ ἐκείνους μὲ σαρανταπέντε ψυχὰς τοὺς ἐβάσταξα αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου.

Μετὰ τοῦ 'Αγίου 'Αντρέως τρεῖς τέσσερες ἡμέραις ἔστειλα στρα-

τεύματα, ἔπιασα τὸ Ἱτς Καλέ, τὰ Πέντε Ἀδέλφια, τοῦ γιαλοῦ, τῆς ξηρᾶς τὴν τάπια καὶ ἔστειλα ἀνθρώπους κι ἐμάζωναν τὰ πράγματα τὰ τούρκικα εἰς τὰ τζαμιά. Ἔγραψα νὰ ἔρθουν ἀπὸ τὴν Ὑδρα καὶ Σπέτσαις καὶ ἔστειλαν καράβια. Τὸ κάστρο τὸ εἶχαν κλεισμένο διὰ νὰ μὴ γενοῦν καταχρήσεις. Εἰς τὰ φρούρια ἔστειλα ἀπὸ δλα τὰ σώματα. Τοὺς ἐμβαρκάρησα τοὺς Τούρκους διὰ τὴν Σμύρνην καὶ ἔστειλε καὶ ἡ Γερουσία διὰ νὰ παραβρεθοῦν εἰς τὴν πτῶσιν καὶ εἰς τὰ λάφυρα. Τὰ καράβια τὰ ἔκαμα παζάρι 110000 γρόσια. Ὅσο πρᾶγμα ἔμεινε, τὸ ἔβαλαν εἰς τὰ τζαμιά, τὸ λοιπὸν τὸ ἄρπαξαν οἱ Ἑλληνες. Χρήματα μετρητὰ δὲν εύρεθησαν, διότι τὰ εἶχαν ἔξοδες μένα διὰ ζωτροφίας εἰς τὴν πολιορκίαν. Ἀσημικὰ ἥσαν πολλά, τοὺς ἔδωσαν ἀσημικὰ καὶ σκουτικὰ* διὰ τὸν ναῦλον τους τῶν καραβιών. Εἰς τρεῖς ἡμέρας ἐκατέβηκα ἀπὸ τὸ Παλαμήδι εἰς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τὰ σπίτια. Τὰ λάφυρα τὰ ἔβαλαν εἰς δημοπρασία, καὶ κάθε ἐπαρχία καὶ τὰ νησιά ἐπῆραν τὸ ἀνάλογόν τους. Ἔτσι γλύτωσα καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἔγνοιαν τοῦ Ἀναπλιοῦ.

· Απομνημονεύματα τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη
(Γραφέντα καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ ἰδίου πρὸς τὸν Τερτσέτην)

ΑΝΤΙΤΟΡΠΙΛΛΙΚΟΝ «ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΟΛΓΑ»

Τήν 15-12-42 τὸ ἀντιτορπιλλικὸν «Β. ΟΛΓΑ» ὁμοπλέον μετὰ τοῦ Ἀγγλικοῦ Ἀντιτορπιλλικοῦ «PETAPNT» πλησίον τῆς Μάλτας προσεβλήθη διὰ δύο τορπιλλῶν ὑπὸ ἔχθρικοῦ Y/B, τὰς ὅποιας τὸ πλοῖον ἀπέφυγε διὰ λίαν καταλλήλου ἐλιγμοῦ. Ἡ «Β. ΟΛΓΑ» ἐπιτυχοῦσα καθαρὰν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Y/B ἔξετέλεσεν ἐπίθεσιν διὰ 6 βομβῶν βάθους, αἵτινες ἔξερράγησαν σχεδὸν ἐπὶ τοῦ Y/B, ὡς κατέθεσεν ἀργότερον ὁ διασωθεὶς "Υπαρχος τοῦ Y/B. Αἱ βόμβαι προεκάλεσαν διαρροὴν εἰς τὸ Y/B, ὅπερ ἤναγκάσθη νὰ ἀναδυθῇ καὶ νὰ παραδοθῇ.

Τήν 9-12—13-12—18-12 τὸ «Β. ΟΛΓΑ» προσεβλήθη ὑπὸ ἔχθρικῶν βομβαρδιστικῶν, ἄτινα ἔβαλον ἐναντίον του δέσμας βομβῶν, τὰς ὅποιας τὸ πλοῖον κατώρθωσε νὰ ἀποφύγῃ.

Κατὰ τὴν περίοδον 4—11-9-43 τὸ ἀντίκον «Β. ΟΛΓΑ» συνώδευσε τὸν παραδοθέντα Ἰταλικὸν Στόλον εἰς τὴν Μάλταν, μεταξὺ 14—15-9-43 ἐκ Μάλτας εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

Τήν 18—19-1-43 κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Τύνιδος προσέβαλε τὸ μεγάλο Ἰταλικὸν ἔξωπλισμένον «ΣΤΡΟΜΠΟΛΙ» μὲ φορτίον πετρελαίου τὸ ὅποιον καὶ ἔβύθισεν.

Κατὰ τὸν πλοῦν 16—17-5-43 ἔξετέλεσε περιπολίαν ἀποκλεισμὸν τῶν ἀξονικῶν στρατευμάτων εἰς Τύνιδα καὶ ἀποβάσεις εἰς τὰς νήσους Ζέβρα καὶ Ζεβρέττα παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Βόν.

Κατὰ τὸν πλοῦν 1-6-43 ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἀγγλικοῦ «ΤΣΕΡΒΙΣ» ἔξετέλεσε πολεμικὴν περιπολίαν ἀνὰ τὰς ἀκτὰς Σικελίας καὶ N. Ἰταλίας. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 2-6-43 ἐγένετο συνάντησις

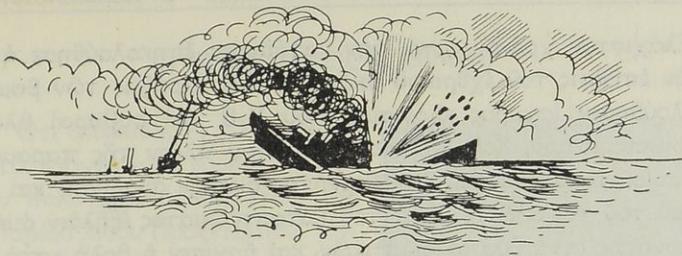
μετά τής ἔχθρικῆς νηοπομπῆς ἀποτελουμένης ἀπό δύο πλοῖα συνοδευόμενα ύφ' ἐνὸς ἀντιτορπιλοκού τοῦ Ἰταλικοῦ «ΚΑΣΤΟΡΕ» καὶ ἐνὸς τορπιλοβόλου. Ἡ «Β. ΟΛΓΑ» καὶ τὸ «ΤΣΕΡΒΙΣ» ἤνοιξαν πῦρ ἐξ ἀποστάσεως 4000 μετρ. ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐμπλοκῆς ὑπῆρξεν ὅτι τὰ μὲν δύο φορτηγὰ ἀφέθησαν φλεγόμενα, τὸ δὲ «ΚΑΣΤΟΡΕ» καὶ τὸ τορπιλοβόλον ἐβυθίσθησαν. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἡ «Β. ΟΛΓΑ», ἀφοῦ διὰ λίαν ἐπιδεξίου ἐλιγμοῦ ἀπέφυγε ἐπιχειρηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ «ΚΑΣΤΟΡΕ» ἐπίθεσιν πρὸς ἐμβολισμόν της, ἔβαλε διὰ τῶν πυροβόλων τῆς ἐξ ἕγγυτάτης ἀποστάσεως κατὰ τούτου καὶ ἐσάρωσε κυριολεκτικῶς διὰ τοῦ πυρός της τὴν γέφυράν του. Κατόπιν τούτου τὸ «ΚΑΣΤΟΡΕ» ἐξώκειλε φλεγόμενον.

Κατὰ τὴν 11-6-43 μετέσχε τῶν ἐπιχειρήσεων καταλήψεως τῶν Ἰταλικῶν νήσων Παντελαρία καὶ Λαμπεδούσα, ὑποστὰν κατὰ ταύτας ἰσχυροτάτους ἀεροπορικοὺς βομβαρδισμοὺς ἄνευ ἀποτελέσματος. Κατὰ τὴν 17-18-9-43 ἐπετέθη εἰς τὸ στενὸν Καρπάθου δύο μετά δύο Ἀγγλικῶν ἀντιτορπιλικῶν κατὰ Γερμανικῆς νηοπομπῆς ἐκ τριῶν πλοίων ἄτινα καὶ ἐβυθίσθησαν.

Ἄφοῦ ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος εἰς τὴν ὅλην ἐπιχείρησιν τῶν Δωδεκανήσων ἡγκυροβόλησε τὴν 26-9-43 εἰς τὸν λιμένα Πόρτο-Λακί τῆς Λέρου. Ἔνῷ τὸ πλοῖον εύρισκετο ἡγκυροβολημένον ὑπέστη ἐπίθεσιν ἀπό μέγα σμῆνος ἀεροσκαφῶν ZY καὶ βληθὲν καιρίως ἀπεκόπη εἰς δύο καὶ ἐβυθίσθη τὴν 10ώ 14λ τῆς 26.9.43. Κατὰ τὸν βομβαρδισμὸν ἐφονεύθη ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ πλοίου ὁ κυβερνήτης πλωτάρχης Γ. ΜΠΛΕΣΑΣ. Τὰ θύματα ἀνῆλθον εἰς ἕξ ἀξιωματικούς, περιλαμβανομένων τοῦ κυβερνήτου καὶ ὑπάρχου, ἐνδεκατέσκαιοις καὶ 54 ναύτας.

(Χρονικὸν τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ Β. Ναυτικοῦ)

Υ/Β «Λ. ΚΑΤΣΩΝΗΣ»

Τὴν 2-4-43. Ἐβύθισε ἐντὸς τοῦ λιμένος Γυθείου ἔξωπλισμένον περιπολιακὸν σκάφος 1500 τ. χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ὡς ναρκοθέτις. Ἐπίσης Ἰταλικὸν ἴστιοφόρον 400 τ.

Τὴν 5-4-43. Ἐβύθισε διὰ τορπιλῶν καὶ βολῶν πυροβόλου ἰσπανικὸν λαθρεμπορικὸν 1500 τ. πλησίον Μέριχα Κύθνου.

Τὴν 21-5-9-6-43. Ἐξετέλεσε πολεμικὴν περιπολίαν καθ' ἥν ἔφερεν εἰς πέρας λίαν ἐπιτυχῶς δύο εἰδικὰς ἀποστολὰς καὶ ἐτορπίλισεν ἐν ἰσπανικὸν α/π 1000 τ., οὗτινος συνέλαβε τὸν κυβερνήτην καὶ 4 ναύτας.

Τὴν 1-6-43. Ἔξωθι Καρλόβασι Σάμου ἔβαλε διὰ τοῦ πυροβόλου του ἐναγτίον ἔξωπλισμένου Ἰταλικοῦ 7000 τ. παραβεβλημένου παρὰ τὴν ἐσωτερικὴν προβλῆτα τοῦ λιμένος.

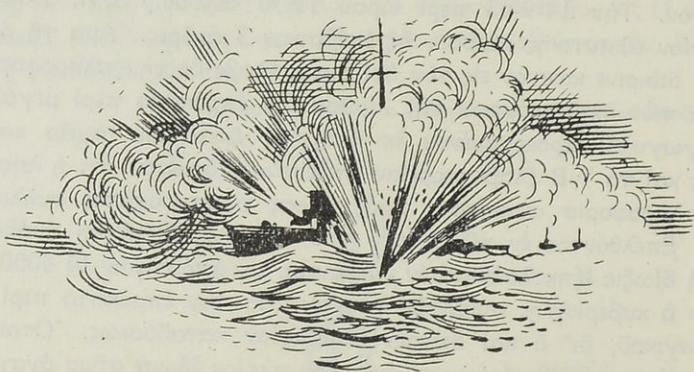
Τὴν 12-9-43. Ἐπεράτωσεν ἐπιτυχῶς ἐπιχείρησιν εἰδικῆς ἀποστολῆς μέθ' ὁ ἐσυνέχισε τὴν πολεμικὴν του περιπολίαν παρὰ τὴν Σκιάθον. Τὴν 14-9-43 περὶ ὥραν 19.30 ἀνεδύθη Β. Α. Σκιάθου πλησίον ἀλιευτικῆς λέμβου, ἡς ἐπέβαινον 3 ἄνδρες. "Αμα τῇ ἀναδύσει διέκρινε καπνὸν εἰς τὸν ὁρίζοντα, ἔλαβε δὲ τὴν πληροφορίαν παρὰ τῶν ἐπιβαίνοντων τῆς λέμβου ὅτι ἐπρόκειτο περὶ μεγάλου μεταγωγικοῦ προερχομένου ἐκ Θεσ/κης. Διετάχθη ταχεῖα κατάδυσις καὶ τὸ Υ/Β ἔλαβε πορείαν ἐπιθέσεως δεδομένου ὅτι ἡ ληφθεῖσα πληροφορία συνέπιπτε πρὸς ὅλας προηγουμένως συλλεγείσας. Ἐπελθόντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ σκότους, διετάχθη ἀνάδυσις καὶ ἡ δίωξις ἐξηκολούθησε ἐν ἐπιφανείᾳ, εἰς ἀπόστασιν δὲ 4000 μέτρων ὁ κυβερνήτης συνέλαβε ὑπονοίας ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ μεταγωγικοῦ, δι' ὁ καὶ διέταξε ἐτοιμασίαν καταδύσεως. "Οταν ἔξ ἀποστάσεως 2000 μέτρων τὸ ἔχθρικὸν πλοῖον ἔδωσε σῆμα ἀναγνωρίσεως ὁ κυβερνήτης διέταξε ταχεῖαν κατάδυσιν.

Ἐλάχιστον χρόνον μετά τὴν κατάδυσιν ἐπηκολούθησε ἡ διὰ βομβῶν ἐπίθεσις τοῦ ἔχθρικοῦ σκάφους. Τὰς ἐκρήξεις τῶν βομβῶν ἐπηκολούθησεν ἰσχυρὸς κλονισμὸς τοῦ Υ/Β καὶ σοβαραὶ βλάβαι τῶν μηχανημάτων, λόγῳ δὲ τοῦ ἀδυνάτου πλέον τῆς παραμονῆς τοῦ πλοίου ἐν καταδύσει, ὁ κυβερνήτης διέταξε ἀνάδυσιν καὶ ἐξοπλισμὸν τοῦ ταχυβόλου. Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐξῆλθεν ἀμέσως ὁ κυβερνήτης μετὰ δύο ἀξιωματικῶν καὶ ἥρχισεν ἡ βολὴ κατὰ τοῦ ἔχθρικοῦ σκάφους, ὅπερ ἀνεγνωρίσθη ὡς Γερμανικὸν καταδιωκτικὸν καὶ τὸ ὄποιον ἀπήντησε μόνον κατὰ τὴν τετάρτην βολὴν τοῦ «ΚΑΤΣΩΝΗ». Μετὰ τὰς πρώτας βολὰς τοῦ «ΚΑΤΣΩΝΗ» τὸ ἐν πυροβόλον τοῦ καταδιωκτικοῦ ἐσίγησεν.

Τὸ ἔχθρικὸν σκάφος ἐχείρισε πρὸς ἐμβολισμὸν τοῦ «ΚΑΤΣΩΝΗ» ἐνῷ ἀκόμη ἡ μάχη ἐξηκολούθει. Τὸ πυροβόλον καὶ τὸ πολυβόλον τοῦ «ΚΑΤΣΩΝΗ» ἔβαιλον μέχρις ὅτου ἐφονεύθησαν ὅλοι οἱ ἄνδρες τῶν ὁμοχειριῶν*. Ἡ τελευταία βολὴ τοῦ «ΚΑΤΣΩΝΗ» ἐξ ἀποστάσεως 100–150 μέτρων ἔπληξε τὸ ἔχθρικὸν σκάφος εἰς τὴν γέφυραν. Ἐπῆλθεν ἀκολούθως ὁ ἐμβολισμὸς τοῦ Υ/Β, τὸ ὄποιον ἥρχισε νὰ βυθίζεται καὶ τότε διετάχθη ἐγκατάλειψις τοῦ πλοίου. Ἡ βολὴ τοῦ ἔχθρικοῦ σκάφους ἐξηκολούθει, πολλοὶ δὲ ἄνδρες εύρισκομενοὶ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐφονεύθησαν.

‘Ο Κυβερνήτης ἀντιπλοίαρχος ΛΑΣΚΟΣ ἐπεσε νεκρὸς παρὰ τὸ ταχυβόλον τοῦ πλοίου του.

(*Χρονικὸν τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ Β. Ναυτικοῦ*)

Ο ΠΡΑΞΙΤΕΛΕΙΟΣ ΕΡΜΗΣ

"Οτε ἀπεκαθάρθη τὸ Ἡραῖον* ἐκ τῆς ἐπιχώσεως, εύρεθη τὸ βάθρον πολυτίμου ἀναθήματος, τοῦ ἐκ Παρίου λίθου Πραξιτελείου Ἐρμοῦ, ὁ ὅποιος εύρεθη πρηηγής, κατακείμενος πρὸ τοῦ βάθρου, ὅποθεν κατέπεσεν· τὸ ἄγαλμα ἔχει τὴν δεξιὰν χεῖρα ἀποκεκομμένην καὶ τοὺς πόδας βεβλαμμένους ἀπὸ τῶν γονάτων καὶ κάτω, διατηρεῖ δὲ σχεδὸν παντελῶς ἀλύμαντα* τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα...

"Ο Θεὸς ἀπεικονίζεται εἰς φυσικὸν μέγεθος, ὡς ἀνθρόδος ἔφηβος, κάλλιστος τὸ εἶδος, πλήρης ζωῆς καὶ δυνάμεως, γυμνός, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς ὑποδεδεμένου διὰ σανδάλου. Τὸ βάρος ὅμως τοῦ σώματος δὲν πίπτει ὅλον ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ποδός, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κορμοῦ δένδρου, ἐπὶ τοῦ ὅποιου στηρίζει τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ὁ θεός, ἀποθέτων ἐπ' αὐτοῦ τὴν χλαμύδα, γραφικωτάτας σχηματίζουσαν πτυχάς*, καὶ καλύπτουσαν κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ στήριγμα. Οὗτος ἡ στάσις τοῦ Ἐρμοῦ παρίσταται ἀνετος, ἥρεμος, ἀβίαστος, ὅπως ἀρμόζει εἰς τοὺς ἀπόνως καὶ ἀφροντίστως ζῶντας θεούς τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

"Ἐπικάμπτων τὸ γόνυ ὁ θεὸς εἴχεν ἐλεύθερον τὸν ἀριστερὸν πόδα, ἐγγίζοντα τὸ ἔδαφος διὰ τῶν ἄκρων δακτύλων. "Ενεκα τούτου τὸ περιγράμμα τοῦ σώματος, μάλιστα τῆς ὀσφύος καὶ τῶν μηρῶν σχηματίζεται ἀβρότατον καὶ χαριέστατον. "Οπως δὲ μὴ μειώσῃ τὸ κάλλος τοῦ τοιούτου περιγράμματος, δὲν ἐδίστασεν ὁ τεχνίτης πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀναγκαίας στερεότητος νὰ συνδέσῃ ὅπισθεν τὴν ὀσφὺν μετὰ τοῦ δένδρου δι' ὑπερείσματος...

"Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τοῦ Ἐρμοῦ κάθηται ὁ μικρὸς Διόνυσος, τὸν ὅποιον ὁ θεὸς ὑποτίθεται φέρων πρὸς τὰς Νύμφας πρὸς ἀνατροφήν. Τὸ βρέφος τοῦ Διὸς καὶ τῆς Σεμέλης ἔχον περιβεβλη-

μένα τὰ κάτω τοῦ σώματος δι'¹ ἴματίου, στηρίζει τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ ώμου τοῦ Ἐρμοῦ, τὴν δὲ λείπουσαν ἀριστερὰν φαίνεται ὅτι πρό-
έτεινε ζητοῦν τι μετὰ πολλῆς προθυμίας· τοῦτο ἐκφράζει καὶ ἡ πρὸς
τὰ ἔμπροσθεν φορὰ τοῦ σώματός του.

Πολλοὶ εἰκάζουσιν, ὅτι διὰ τῆς ἀριστερᾶς ὁ Ἐρμῆς ἐμετεώριζε
βότρυν*, καὶ τὸν ἀγαπητὸν εἰς αὐτὸν καρπὸν ἐζήτει νὰ λάβῃ ὁ Δι-
όνυσος, καταληλότατον ἄλλως γνώρισμα πρὸς δήλωσιν τοῦ μι-
κροῦ θεοῦ.² Άλλοι ὅμως παρατηροῦσιν, ὅτι ὁ Ἐρμῆς δὲν ἔχει ἐστραμ-
μένα τὰ βλέμματα πρὸς τὸν παῖδα, καὶ κλίνει μὲν πως πρὸς τοῦτον
καὶ τὴν κεφαλὴν κύπτει μικρὸν πρὸς τὰ κάτω, ἄλλὰ τὸ βλέμμα αὐ-
τοῦ καὶ ἡ στάσις καθόλου ἀμφοτέρων δεικνύουσιν, ὅτι δὲν ἔχουσι
προστηλωμένην τὴν ὄρασιν εἰς ὡρισμένον τι, ἄλλὰ μᾶλλον τὴν ἀ-
κοήν ἐντείνουσιν ἀκούοντες ἥχον τινά. Καὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ Ἐρμῆς
ἐκροτάλιζε κρόταλα ἢ ἔσειε βαλάντιον περιέχον χρήματα, ἵνα θέλ-
ει διὰ τοῦ κρότου τὸν Διόνυσον.³ Άλλοι πάλιν, ὅτι, κρατῶν ρυτόν*,
ἔχουν οἶνον εἰς τὸ ἀγγεῖον, τὸ δόποιον εἴχεν εἰς τὴν ἀριστεράν ὁ παῖς.⁴
“Οπως καὶ ἂν εἴχε, είναι λίαν εὐάρεστος ἡ ἀντίθεσις τῆς ἡρεμίας τοῦ
Ἐρμοῦ καὶ τοῦ ὑπὸ σφιδρᾶς ἐπιθυμίας ταρασσομένου σώματος τοῦ
Διονύσου.

‘Η ἡρεμία αὗτη τοῦ θεοῦ ἀποτυποῦται θαυμασίως κατ’ ἔξοχὴν
εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἡ δόποιά ὅμα ἐκφράζει καὶ ἀρρητόν τινα
εὐμένειαν καὶ ἀγαθότητα. Παρέχει δὲ ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀγάλματος
ἀπαράμιλλον τύπον νεανικοῦ κάλλους. Πρόσωπον ὡοειδές, μικρὸν
πρὸς τὰ κάτω ἀποστενούμενον, ὀφθαλμοὶ γοργοὶ καὶ ἀξιαγάπη-
τοι σκιάζονται ἀνωθεν ὑπὸ ὄφρύων, οἱ δόποιοι ἡρέμα καμπυλοῦνται
πρὸς τὰ ἄκρα, ρίς εὐθυτενής, χείλη ἐπίμεστα,* μέτωπον καθαρόν,
τοῦ δόποιον τὸ σαρκῶδες δέρμα κολπούμενον δις σχηματίζει κατὰ
τὸ μέσον ρυτίδα. Κόμη θραχεῖα καὶ οὕλη περιστέφει τὸ κρανίον,
τὴν δόποιαν ὁ τεχνίτης ἀφῆκεν ἐπίτιδες τραχεῖαν, ἔξαίρων οὕτω
τὴν ἀντίθεσιν αὐτῆς πρὸς τὴν λείαν καὶ ἀπαλὴν σάρκα.

‘Η ἐπεξεργασία τοῦ σώματος καὶ τῆς ἐσθῆτος καταδεικνύει,
ὅτι εὐλόγως ἔξεθείαζον οἱ ἀρχαῖοι τὸν Πραξιτέλη ὡς ἀριστοτέχνην
εἰς τὴν μαρμαρογλυφίαν.

‘Η ἀνθηρὰ σάρξ καταφαίνεται, ὅτι ὄντως είναι θεοῦ δι'¹ ἀμβρο-
σίας καὶ νέκταρος τραφέντος, οὐδέποτε αἰσθανθέντος πόνον. ‘Η
λεία καὶ στίλβουσα ἐπιδερμίς δὲν ἀποκρύπτει τὸ σφρῆγος ἀκμαίου

σώματος, τούναντίον δὲ ὁ λίθος προσλαμβάνει μορφὴν ζωῆς καὶ αἰσθήσεως. Ἡ ἐσθὴς εἶναι οὕτως ἔξειργασμένη μετ' ἄκρας ἐπιμελείας καὶ ἀληθείας ἄμα, ὡστε σαφῶς διακρίνεται ἡ ἀδρομερὴς — χονδροκόμματος — χλαμὺς τοῦ Ἐρμοῦ τοῦ λεπτοῦ χιτῶνος τοῦ Διονύσου.

Τῆς παραστάσεως τὴν ἀλήθειαν ἔβοήθει καὶ ὁ χρωματισμὸς τοῦ ἀγάλματος. Διότι χρωματισμένα δὲν ἥσαν μόνον τὰ μετάλλια προσαρτήματα, ὡς οἱ ίμάντες τῶν σανδάλων καὶ τὸ κηρύκειον, τὸ ὅποιον ἔφερεν εἰς τὴν ἀριστερὰν ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐσθὴς καὶ ἡ κόμη καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα, ὡς γίνεται φανερὸν ἐκ τινῶν σωζομένων ἴχνῶν τοῦ χρωματισμοῦ. Καὶ γνωστὸν εἶναι ἐκ μαρτυριῶν συγγραφέων, ὅτι ὁ Πραξιτέλης ἔχρωμάτιζε τὰ ἔργα του.

Βλέποντες τὸν Ἐρμῆν ἀναγνωρίζομεν, ὅτι ἐποιήθη ὅντως ὑπὸ τοῦ Πραξιτέλους, τοῦ «καταπίξαντος ἄκρως τοῖς λιθίνοις ἔργοις τὰ τῆς ψυχῆς πάθη». Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἐνέχει ἀπαράμιλλον χάριν καὶ εἶναι τελειότατος τύπος τοῦ ἰδεώδους καλοῦ, χωρὶς κατ' ἔλάχιστον ν' ἀπομακρύνεται τῆς Ἀληθείας.

«Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς»

Nik. Πολίτης

«Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ»

"Ἐνα ἀπὸ τὰ ἔξαιρετικὰ εύρήματα τῆς καλλιτεχνικῆς φαντασίας τῶν Βυζαντινῶν εἴναι ἡ «Θεία Λειτουργία», ἡ εἰκόνα, ποὺ παριστάνει τοὺς ἀγγέλους νὰ ἱερουργοῦν στὸν οὐρανό. Εἴναι ἀρχαιοτάτη στὴ βυζαντινὴ τέχνη. Ἐμφανίζεται ἀπὸ τὸν 6ον αἰῶνα σὲ χειρόγραφα εὐαγγέλια. Μόνο ὅμως ἀπὸ τὸ 14ον αἰῶνα μπαίνει στὸ

άγιογραφικό σύνολο τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ τὸ 16ο καὶ ὅστερα βρίσκει τὴν ἀνάπτυξί της. Μὲ τὴν ἀναμφισβήτητη πρωτοτυπία του δέ κύκλος αὐτός, ποὺ βλέπομε ζωγραφισμένον στὸ Ἱερὸ τῆς ἐκκλησίας εἶναι τὸ κατακάθαρο ἔργο τῆς βυζαντινῆς φαντασίας, ποὺ δὲ θυμίζει τίποτε ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα ἢ ἀπὸ ἄλλη τέχνη.

Δὲν ξέρω καμμιάν ἄλλη παράστασι μὲ θέμα τόσο ἄυλο. "Ολες οἱ ἄλλες, ποὺ ἔχουν ώς θέμα τὸ Χριστό, μὲ ὅλο τὸν ὑψηλὸ χαρακτῆρα, ποὺ μπορεῖ νὰ πάρουν, εἶναι ἀναγκασμένες ν' ἀναμιχθοῦν μὲ ρεαλιστικά* καὶ ἰστορικὰ στοιχεῖα καὶ ἀποτελοῦν μᾶλλον μιὰ ζωγραφική τῆς ἰστορίας, ἃν συγκριθοῦν μὲ τὴ «Θεία Λειτουργία», ζωγραφική τοῦ ὑπεραισθητοῦ. Βέβαια καὶ ἡ παράστασι αὐτὴ δὲν εἶναι ξένη ἀπὸ ρεαλιστικὰ καὶ ἰστορικὰ στοιχεῖα. "Εγινεν ἀπάνω στὸ πρωτόκολλο τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς. Τὰ πρόσωπά της εἶναι καθωρισμένα καὶ φοροῦν τὸ βυζαντινὸ ἔνδυμα. Τίποτα ὅμως ἀπ' αὐτὰ δὲ ζημιώνει τὴν ἀϋλότητα τῆς σκηνῆς. 'Η ἀμωμη προσοχή, μὲ τὴν δόποιαν ζωγραφίστηκε στοὺς ναοὺς τοῦ Ὁρους, δείχνει πόσο τὸ θέμα τοῦτο ἦταν καταληπτὸ ἀπὸ τὸ βυζαντινὸ μυστικισμό, ὥστε νὰ τὸ συλλάβουν οἱ ἀγιογράφοι σὲ θαυμάσια καθαρότητα, καὶ πόσο ἐπιβάλλεται περισσότερο ἀπ' δῆλη τὴν ἄλλη ἀγιογραφία. 'Ἐδῶ πρέπει κυρίως νὰ φαντασθοῦμε, πως δέ ζωγράφος, κατὰ τὴ συμβουλὴ τῆς «Ἐρμηνείας»*, πρὶν πάρῃ τὸ πινέλο στὸ χέρι, προσεύχεται.

"Η παράστασι αὐτὴ συνοδεύεται στὸ Ἱερὸ ἀπὸ μιὰν ἄλλη, ὅπου φαίνεται δέ Κύριος δυὸ φορὲς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ στὴν ἵδια τράπεζα νὰ προσφέρῃ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα στοὺς ἀποστόλους. Τὴν ἴδεα τὴν πῆρε ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἀπὸ τὴ Γραφὴ ποὺ μιλεῖ γιὰ τὸ Χριστὸ ώς αἰώνιον ἀρχιερέα, ἀξίωμα ποὺ ἔλαβε «προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ», ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, ποὺ διεξοδικὰ μέσα στὴν ἐπιστολὴ πρὸς Ἐβραίους ἀναπτύσσει τὸ νόημα τῆς ἀρχιερωσύνης τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπὸ τὰ σχετικὰ κείμενα τοῦ Χρυσοστόμου. 'Ο ὑπέρτατος ἀρχιερεὺς «ὅς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τῶν ἀγίων λειτουργός», παριστάνεται νὰ προσφέρῃ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμά του στοὺς Ἀποστόλους, μοιρασμένους σὲ δυὸ συμπλέγματα. Στὴ σκηνὴ παραστέκουν οἱ μεγάλοι φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας,

διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐκπρόσωποι τοῦ Χριστοῦ, καὶ διακονοῦν οἱ μάρτυρες καὶ οἱ ἄγιοι.

Στὴ «Θεία Λειτουργία» βρῆκε τὴν πλαστική του διατύπωσι ὁ κόσμος τῶν χριστιανικῶν ἰδεῶν. Καμμιὰ ἄλλη δὲν ἔμφανίζει τόσο τὴν ρυθμικότητα, τὸ ἔξαιρετικὸ γνώρισμα τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἡ φειδωλὴ καὶ μετρημένη διανομὴ τῆς ἐνέργειας στὰ πρόσωπα, τὸ ἡσυχὸ φτέρωμα, τὸ λιτανικὸ βάδισμα, τὸ καμπύλωμα τῶν σωμάτων, τὸ γραφικὸ αἰώρημα τῶν θυμιατῶν, ἡ σιγανὴ κίνηση ποὺ ἀποφέύγει κάθε ἀνωμαλία καὶ κρατεῖ τὴ σκηνὴ στὸ ἄχραντο καὶ στὸ ὑπερκόσμιο, εἶναι χαρακτηριστικά της. Οἱ ἄλλες συλλήψεις τῆς βυζαντινῆς τέχνης, οἱ περισσότερες, μποροῦν νὰ σχετισθοῦν μὲ ἀρχαῖα πρότυπα, ὁ Χριστός της μὲ Ἑλληνικὰ ἀνάγλυφα ἢ ζωγραφήματα, οἱ ἄγιοι της μὲ ἀνδριάντες φιλοσόφων καὶ ρητόρων, οἱ ἀγγελοι μὲ Ἐφήβους καὶ Νίκες. Μὰ στὴ «Θεία Λειτουργία», γνήσια χριστιανικὴ δημιουργία, εἶναι διατυπωμένο ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν αὐθυπαρξία τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὸ χαρακτῆρα τοῦ Βυζαντίου.

Δὲν εἶναι μόνο οἱ τοιχογραφίες τοῦ "Ορους στὰ μοναστήρια, καὶ στὰ δυὸ ἐκκλησάκια τῶν Καρυῶν, ποὺ μᾶς δείχνουν μὲ ἄμωμη προσοχὴ καὶ μυστηριακὴ τελετικότητα καὶ μὲ ἀγνῆς καὶ καθαρογραμμένες ἀγγελικὲς μορφὲς τὴ σκηνὴ τῆς Θείας Λειτουργίας. Στὸ "Ορος ἔχει διασωθῆ τὸ ὥραιότερο γλυπτικὸ ἔργο μὲ τὴν παράστασι αὐτὴ καὶ ἀσφαλῶς καὶ τελειότερο δημιούργημα τῆς βυζαντινῆς μικρογλυφίας, ὁ λεγόμενος δίσκος τῆς Πουλχερίας ποὺ διατηρεῖται στὸ ἱερὸ τῆς μονῆς Ξηροποτάμου — ἔργο τοῦ 12ου ἢ ἀσφαλῶς τοῦ 13ου αἰώνος.

Τὸ ἀνάγλυφο, ποὺ διακοσμεῖ ὁλόκληρο τὸ ἑσωτερικὸ τοῦ «Παναγιαρίου»* αὐτοῦ παριστάνει τὴ Θεία Λειτουργία διαμορφωμένη μὲ λαμπτὴ διακοσμητικὴ πρόνοια, σύμφωνα μὲ τὸ σχῆμα τοῦ ἀντικειμένου, σὲ δόμοκεντρους κύκλους, οἱ ὅποιοι τριγυρίζουν τὴν κυκλικὴν εἰκόνα τοῦ κέντρου — τὴ Θεοτόκο μὲ τὸ Βρέφος. Ἀποτελεῖται καθένας κύκλος ἀπὸ μικρὲς σκηνές, ὅλες σχετικὲς μὲ τὸ θέμα. "Ετσι μέσα στὸ μικρὸ δίσκο ἀναπτύσσεται μιὰ ἔξαιρετικὴ ποικιλία σκηνῶν τῆς Θείας Λειτουργίας, ἐναρμόνια διαμοιρασμένων, καὶ στὶς σκηνές αὐτὲς δὲν ἔχομε νὰ ἐκτιμήσωμε μόνο τὴν πλαστικότητα, ποὺ εἶναι ἀξιοσημείωτη, μὰ καὶ τὴ θελκτικὴ χάρι.

Οἱ ἀρχαγγελοι Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ, ποὺ θυμιατίζουν τὴν

Παναγία, ἔχουν θαυμαστὸ λίγυσμα, καὶ ἡ γαλήνια, ἡ ἐλαφρή, ἡ ἀέρινη κίνησι, ποὺ ἀνταποκρίνεται στὸ μυστήριο τῆς Λειτουργίας διατρέχει ὅλο τὸ ἀνάγλυφο μὲ τὶς πολυάριθμες παραστάσεις του. Χάρις σ' αὐτὸ τὸ ἀπόκτημα τοῦ Ὁρους ξέρομε, πώς τὸ θέμα τῆς Λειτουργίας, ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ δείξῃ τὸ Βυζάντιο τὴν καλλιτεχνικὴ δύναμί του σὲ δυὸ τέχνες, στὴ ζωγραφικὴ καὶ στὴ γλυπτική, νεώτερα μὲ τὴ γνωστὴ «Λιτανεία τῶν ἀγγέλων» στὸ Μυστρᾶ καὶ παλαιότερα μὲ τὸ ἀνάγλυφο τοῦτο.

Δὲν ξέρομε ἀπὸ ποιὸ ἐργαστήριο ἥρθε. Μὰ ξέρομε, πώς ὁ λεγόμενος δίσκος τῆς Πουλχερίας εἶναι ἔργο βυζαντινό, ἀπὸ τὰ πιὸ πλούσια, τὰ πιὸ ὕριμα, τὰ πιὸ τελειόμορφα τῆς γλυπτικῆς τοῦ Βυζαντίου, ποὺ ἔχει διατηρήσει τὴν ἐνθύμησι τῆς ἑλληνικῆς ὁμορφιᾶς μέσα στὴ μικρογλυφία. Μὲ τὸ δισκάριο τῆς μονῆς Ξηροποτάμου καὶ μὲ τὴ Φιάλη* τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου, ποὺ σώζεται στὸ Βατοπέδι *, τὸ Ὁρος κατέχει δυὸ ἀριστουργήματα, ποὺ εἶναι ἀρκετά, μόνα τους αὐτά, νὰ μᾶς δώσουν μιὰν ἰδέα τῆς ἐφηρμοσμένης τέχνης στὸ Βυζάντιο.

«"Ἄγιον Ὀρος»

Zach. Παπαντωνίου

Η ΔΟΞΑ

(Ζωγραφικὸς πίνακες Ν. Γύζη)

...Θέλω τὸ ἀθάνατον ἐπίγραμμα τοῦ μεγάλου ποιητοῦ νὰ πλανηθῇ πρῶτον εἰς ψιθυρισμὸν ἐνθουσιώδη ἐπάνω εἰς τὰ χείλη ὄλων μας:

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὄλόμαυρη ράχι,
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη,
μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
ποῦχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Ἐχει κάτι τὸ ἔξοχως ἀρρενωπὸν ἡ Δόξα αὐτή, ἡ πινδαρικὸν* ἔχουσα τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ κάλλος· ὑψηλὸν καὶ μονῆρες πνεῦμα περιπλανώμενον εἰς τὴν αἵματοβαφῆ γῆν· δαιμόνιον, ὑπέργειον, ἐγγράφον εἰς τὰς ἀθανάτους Δέλτους τῆς αἰωνίας Μνήμης τὰ ὄνόματα

τῶν ἐλευθερωτῶν, δύναμις ὑπερκόσμιος συλλαβίζουσα εἰς στροφήν ὑμνου τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος τῶν ἐρειπίων, τῶν αἰμάτων, τῶν θυσιῶν, τῆς αύταπαρνήσεως.

Οἱ δύο ποιηταί, ὁ ποιητὴς τοῦ χρωστῆρος καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ λόγου, συνηντήθησαν εἰς τὸ ὑψος τῆς ἐμπνεύσεώς των καὶ ἐπεκοινώνησαν διὰ τῆς μυστηριώδους συναφείας τῶν ψυχῶν. Καὶ οἱ δύο ἐσταμάτησαν εἰς τὴν αὐτὴν εἰκόνα· ἡ Δόξα στεφανωμένη μὲ τὸ στεφάνι τῶν δλίγων χορταριῶν, ποὺ ἀφῆκε τοῦ βαρβάρου ἡ ὀλεθρία πνοή νὰ φύωνται ἀκόμη εἰς τὰ ἐρημωμένα Ψαρά.

Εἶναι ἀληθές, δtti ὁ Σολωμός μ' ἐνέπνευσεν, ἔλεγεν ὁ Γύζης ἀπαντῶν εἰς ἐπικρίσεις καὶ ἐπιφυλάξεις περὶ τῆς Δόξης του. Δὲν ἡθέλησα ν' ἀντιγράψω τὸν Σολωμόν. Ἐγὼ ἡθέλησα ν' ἀντιγράψω τὴν Δόξαν, ὅπως τὴν ἡσθάνθην. Ἐπερίμενα τὸ σχέδιον αὐτὸν νὰ τὸ ἔξετεινα μίαν ἡμέραν εἰς καμμίαν μεγάλην εἰκόνα, πίνακα ἑλληνικόν, ὁ δόπιος νὰ γίνη ὁ πυρὴν ἐλληνικῆς Βαλχάλας*. Τώρα ὅμως, ποὺ δὲν ἔνοθη, θὰ τὸ κάψω, θὰ παραγγείλω εἰς τὰ παιδιά μου νὰ τὸ κάψουν!

Εὔτυχῶς ἡ παραγγελία δὲν ἐδόθη. Ἡ Δόξα τοῦ Γύζη ἐσώθη διὰ τὴν Τέχνην· ἐσώθη διὰ τὴν φήμην τοῦ καλλιτέχνου.

«Νικόλαος Γύζης»

Δημ. Γ. Κακλαμάνος

ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΚΑΥΓΑΣ

(Ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου εἰκόνος τοῦ Γ. Ιακωβίδη)

‘Ο μικρός μας σήμερον ἔχει δλίγον νευριάσει. Καὶ φιλονικεῖ ἴδιως μὲ τὰς μεγαλυτέρας του ἀδελφάς. Αὔτὴν τὴν στιγμὴν ἔχει ἀρπάσει ἀπὸ τὰ μαλλιά τὴν ἀδελφήν του καὶ μὲ δξείας κραυγάς θέλει νὰ τῆς δώσῃ τὰ ἔννοήσῃ ὅτι δὲν ἀστειεύεται καὶ ὅτι είναι πολὺ δυνατὸς ὅταν είναι θυμωμένος. Τὸ δίκαιον είναι προφανῶς μὲ τὸ μέρος του. Κρατοῦσε ἔνα ωραῖον εὔχυμον ἀχλάδι καὶ ἡ μεγαλυτέρα ἀδελφή του, διὰ νὰ ἀστειευθῇ τὸ ἐπῆρε καὶ τὸ κρατεῖ μακριά.

— Αὔτὸν τὸ ἀστεῖο δὲν ὑποφέρεται, θὰ εἴπε μέσα του ὁ μικρός. Καὶ ἐπειδὴ φαίνεται δὲν θὰ ἔγινε τώρα διὰ πρώτην φοράν, ἔχασε πλέον τὴν ὑπομονήν του καὶ ἐπετέθη κατὰ τῆς ἀδελφῆς του. Τὴν

ἐπιασεν ἀπὸ τὰ μαλλιά, διὰ νὰ τὴν ἔξαναγκάσῃ νὰ τοῦ ἐπιστρέψῃ τὸ λαχταριστὸν ὄχλαδι.

Ἡ γιαγιά, ἡ ὁποία κρατεῖ εἰς τὰ γόνατά της τὸν μικρὸν μαχητήν, παρακολουθεῖ μὲ χαμόγελον τὸν παιδικὸν αὐτὸν «καυγάν». Καὶ τὰ ἄλλα παιδιὰ καθήμενα εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς τραπέζης βλέπουν τὰς διαφόρους φάσεις τῆς πάλης καὶ προσπαθοῦν νὰ μαντεύσουν τὴν πιθανὴν ἕκβασίν της.

— Ποιός ἀπὸ τῶν δύο θὰ ὑποχωρήσῃ;

Ο μπέμπης εἶναι μικρός, ἀλλὰ ἔχει ἴσχυρὰς χεῖρας. Αὔτην τὴν φορὰν δὲ δὲν ἔννοει ν' ἀφήσῃ τὰ μαλλιά τῆς ἀδελφῆς του, ἐὰν δὲν τοῦ ἐπιστραφῇ τὸ ὄρπαγέν ὄχλαδι. Ἡ μεγαλυτέρα ἀδελφή, μολονότι πονεῖ, ὑπομένει ἀκόμη διὰ νὰ κουράσῃ τὸν ἐπιτιθέμενον καὶ προσπαθεῖ μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα, (διότι μὲ τὴν ἄλλην κρατεῖ τὸν καρπὸν τῆς ἔριδος) ν' ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ μικροῦ τὰ δεινοπαθοῦντα μαλλιά της.

Ἡ σκηνὴ εἶναι ἐκτάκτως ἐνδιαφέρουσσα. Τὴν παρακολουθοῦμεν καὶ ἡμεῖς μὲ ζωηρὰν προσοχὴν καὶ θὰ εἴχομεν ὅμολογουμένως τὴν περιέργειαν νὰ μάθωμεν τὸ τέλος τοῦ σκληροῦ αὐτοῦ ἀγῶνος.

Τὸν πίνακα μὲ τὸ διασκεδαστικὸν αὐτὸ θέμα ἔχει ζωγραφίσει ὁ Ἑλλην ζωγράφος Γεώργιος Ἰακωβίδης. Ὁ Ἰακωβίδης, δοστὶς ἦτο καὶ λαμπρὸς ζωγράφος καὶ γλύπτης ἀξιόλογος, ἔγεννήθη εἰς τὴν Μυτιλήνην τὸ 1858 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ἐσχάτως. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη Καθηγητής καὶ Διευθυντής τῆς ἐν Αθήναις Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Τὰ θέματα τῶν καλυτέρων καὶ γνωστοτέρων ζωγραφικῶν συνθέσεών του εἶναι σκηναὶ τῆς παιδικῆς ζωῆς ἐκ τοῦ οἰκιακοῦ περιβάλλοντος. Δεινὸς παρατηρητής καὶ λάτρης ἔνθερμος τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, ζωγράφισεν πολλὰς σκηνάς της μὲ μεγάλην τέχνην. Σήμερον δὲ οἱ πίνακές του κοσμοῦν πολλὰς πινακοθήκας καὶ Μουσεῖα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Αμερικῆς.

Ο «Παιδικὸς καυγάς» εἶναι ἀσφαλῶς ἀπὸ τὰς καλυτέρας συνθέσεις του. Ἐχει πλούσια χρώματα, ζωηρὸν φωτισμὸν καὶ σχέδιον καθαρὸν καὶ ἀρμονικόν. Ἡ σπουδαιοτέρα ἀρετή του εἶναι ἡ ζωντανὴ καὶ φυσικὴ ἀναπαράστασις αὐτῆς τῆς διασκεδαστικῆς καὶ συχνὰ παρατηρουμένης σκηνῆς.

Ο ἔξωργισμένος μπέμπης ἔχει φιλοτεχνηθῆ μὲ μεγάλην δεξιότητα. Ολόκληρον τὸ μικρὸν σῶμα δονεῖται ἀπὸ τὴν ὄργην. Ἐχει

συνοφρυωθῆ. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του παρουσιάζουν τὴν ἔντονον σύσπασιν τοῦ θυμοῦ, τὸ στόμα εἰναι ἀνοικτόν,— ὁ μικρός μας κραυζάγει — καὶ τὰ νευρώδη μικρὰ χέρια του τεντωμένα κρέμονται ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τῆς ἄρταγος ἀδελφῆς.

'Εκείνη μᾶς ἔχει στρέψει τὰ νῶτα καὶ ἔτσι δὲν βλέπομεν τὸ πρόσωπόν της. 'Απὸ τὴν στάσιν ὅμως τοῦ κορμοῦ καὶ τὴν θέσιν τῶν χειρῶν μαντεύομεν τὴν ἔντονον προσπάθειαν τὴν ὅποιαν καταβάλλει, διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν ἐπίθεσιν χωρὶς πολλὰς ζημιάς.

Τὸ πρόσωπον τῆς γιαγιᾶς ἔχει θαυμάσια ἀποδοθῆ. Καθὼς ἔχει κλίνει πρὸς τὰ ἐμπρός καὶ δλίγον λοξῶς τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν πάλην, τὸ ρυτιδωμένον πρόσωπόν της ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ στιλπνὸν καὶ ζωηρὸν τοῦ μικροῦ ἐγγονοῦ. 'Απὸ τὴν ἀντίθεσιν αὐτὴν ἀποδεικνύεται περισσότερον καὶ τὸ γῆρας, μὲ τὴν σεβασμίαν ἡρεμίαν καὶ τὴν ἀγαθότητά του, καὶ ἡ βρεφικὴ ἡλικία μὲ τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν ἀκμήν της. 'Ο Ιακωβίδης ἀγαπᾶς αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰς ἀντιθέσεις. Εἰς τοὺς πίνακάς του, ποὺ εἰκονίζονται σκηναὶ ἀπὸ τὴν παιδικὴν ζωὴν, γηραιά, σβησμένα πρόσωπα παρουσιάζονται παραπλεύρως πρὸς τὰ παιδικὰ πρόσωπα, λάμποντα ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀκτινοβολοῦσαν νεότητα. 'Η ἀντίθεσις ἀναδεικνύει ἔντονώτερα καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δέ.

'Η ἀντίθεσις ὑπάρχει ἐδῶ καὶ εἰς τὴν ἔκφρασιν, ἡ ὅποια ἀποτυπώνεται ἐπάνω εἰς τὰ πρόσωπα τῆς γιαγιᾶς καὶ τοῦ ἐγγονοιοῦ. 'Η φυσιογνωμία τῆς γιαγιᾶς φωτίζεται ἀπὸ τὸ ἀγαθὸν χαμόγελον τῆς βαθείας στοργῆς καὶ τῆς ἀπεράντου ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας. 'Αντιθέτως τὸ πρόσωπον τοῦ μικροῦ ἐγγονοῦ ἔχει τὸ ἔντονον καὶ νευρῶδες ὑφος τῆς ὄργης. 'Η νεότης εἴναι πάντοτε ὁρμητική, τὸ γῆρας ἡρεμον καὶ γεμάτον ἐγκαρτέρησιν.

Καὶ τὰ ἄλλα δύο παιδιά, εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ πίνακος, εἰκονίζονται μὲ διάφορον, τὸ καθένα, ἔκφρασιν εἰς τὸ πρόσωπον, ἀνάλογον πρὸς ὅ, τι ἔκείνη τὴν στιγμὴν αἰσθάνεται τοῦ καθενὸς ἡ ψυχή. Τὸ ἀγόρι βλέπει τὴν πάλην μὲ τὴν περιέργειαν καὶ μὲ κάποιαν μαχητικὴν συμπάθειαν. Φαίνεται ὅτι ἐπιδοκιμάζει τὴν ἐπίθεσιν καὶ νομίζει κανεῖς, ἔτσι καθὼς τὸ βλέπει, προστηλωμένον καὶ ἀνυπόμονον, ὅτι συμμετέχει νοερῶς καὶ αὐτὸ δεῖς τὴν πάλην. 'Αντιθέτως ἡ μικροτέρα ἀδελφή του γελᾷ μὲ ἀφέλειαν καὶ διασκεδάζει ὅπλῶς μὲ τὸ θέαμα. 'Εχει καὶ τὰς δύο χεῖρας ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ στηρίζει ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲ

ήσυχίαν τὴν κεφαλήν της. Εἶναι ἀπλῶς θεάτρις. Τίποτε περισσότερον.

Ἄξιον προσοχῆς εἶναι πόσον ἐπέτυχεν ὁ ζωγράφος νὰ κάμη συμμετρικὸν τὸν πίνακά του. Εἰς τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ ἔχει βέβαια συγκεντρώσει τρία πρόσωπα, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνη ἄλλως. Οἱ συμπλεκόμενοι ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, ὁ δὲ μικρὸς ἔγγονός της ἔχει πάντοτε τὴν θέσιν του ἐπάνω εἰς τὰ γόνατα τῆς ἡλικιωμένης γιαγιᾶς. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ τοῦ πίνακος ἔγινε βαρύτερον. Θὰ κατεστρέφετο λοιπὸν ἡ ἴσορροπία τοῦ πίνακος, ἐὰν δὲν ἐφρόντιζεν ὁ καλλιτέχνης νὰ συμπληρώσῃ μὲ τὴν ἐπίπλωσιν τὸ βάρος τοῦ δεξιοῦ τμήματος τῆς εἰκόνος, ὅπου θὰ εὑρίσκοντο μόνον δύο πρόσωπα – τὰ ἄλλα δύο παιδιά. Ἡ τράπεζα μὲ τὰ δύο καθίσματα εὑρίσκονται πράγματι ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸ δεξιὸν ἥμισυ τῆς εἰκόνος καὶ τοιουτορόπτως ὁ πίναξ γίνεται συμμετρικός.

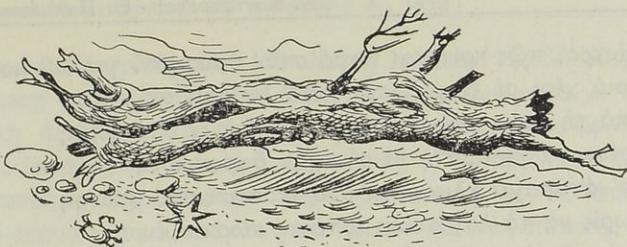
Ἐντύπωσιν τέλος μᾶς κάμνει εἰς αὐτὸν τὸν πίνακα ὁ ἀπλοῦς ἐσωτερικὸς διάκοσμος τοῦ δωματίου, ἐντὸς τοῦ δποίου ἐκτυλίσσεται ἡ σκηνή. Μὲ πολὺ δλίγα, ἀλλὰ χαρακτηριστικὰ ἀντικείμενα, κατορθώνει ὁ Καλλιτέχνης νὰ μᾶς εἰσαγάγῃ εἰς τὸ περιβάλλον, ποὺ ζῇ καὶ κινεῖται ὁ μικρὸς αὐτὸς παιδικὸς ὄμιλος. Καὶ μᾶς τὸ πάρουσιάζει μὲ ὅλην τὴν συμπαθητικὴν οἰκειότητα καὶ τὴν γλυκεῖαν θαλπωρήν, τὴν δποίαν δλίγον ως πολὺ ἔχομεν ὅλοι ζήσει.

Δοκιμάζομεν αὐθορμήτως συγκίνησιν, ὅταν βλέπωμεν μέσα εἰς τόσον ζεστὸν ἀπὸ ἀγάπην οἰκογενειακὸν περιβάλλον αὐτὸν τὸν ἐπικίνδυνον καὶ διασκεδαστικὸν παιδικὸν «καυγάν». Εἶναι μία σκηνή, τὴν δποίαν δλίγον ως πολὺ ἔχομεν ὅλοι ζήσει.

Καὶ μᾶς φαίνεται ὅτι εἰς τὸν πίνακα αὐτὸν ἔχει ἀποτυπωθῆ καὶ διατηρεῖται μία προσωπικὴ μας ἀνάμνησις.

Εἴμεθα εύγνωμονες εἰς τὸν ζωγράφον Ἰακωβίδην, διότι μὲ τὴν τέχνην του ἔζωντάνευσε τὴν χαριτωμένην αὐτὴν σκηνὴν εἰς ἔνα ώραῖον πίνακα. Τὸν βλέπομεν καὶ γινόμεθα πάλιν μὲ τὴν φαντασίαν μας μικρὰ παιδιά καθισμένα εἰς τὰ πόδια τῆς ἀλησμονήτου γιαγιᾶς μας, μὲ τὴν μαδήλαν εἰς τὴν κεφαλήν της καὶ τὸ χαμόγελον εἰς τὰ χείλη της, παίζομεν μὲ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς καὶ μαλλώνομεν ἀκόμη, ἀλλὰ χωρὶς κακίαν – ὅπως ἀκριβῶς τὰ μικρὰ παιδιά τῆς εἰκόνος μας.

Θ. Παπακωνσταντίνου

ΤΟ «ΞΕΡΡΙΖΩΜΕΝΟ ΔΕΝΤΡΟ» ΤΟΥ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗ

Κάθε φορά πού ξεφυλλίζω τους τόμους τοῦ Βαλαωρίτη, σταματῶ μὲ ξεχωριστὴ προσοχὴ στὸ ποίημα ποὺ ἐπιγράφεται «Τὸ ξερριζωμένο δέντρο». Εἶναι συνθετικὸ ποίημα: μέσα του δείχνονται σχεδὸν ὅλοι οἱ τρόποι ποὺ μεταχειρίζεται ὁ ποιητὴς στὰ τραγούδια του. Δὲν ξέρουμε τὸ ποίημα μόνο, ξέρουμε καὶ τὴν ιστορία του. Καθὼς τὰ συνταιριάζει μέσα στὴν πατριδολάτρισσα ψυχή του ποιητική καὶ πολιτική, ἔτσι ὁ ιστοριοδίφης καὶ λεξιθήρας ποιητὴς ἔξηγει σὲ σημειώματα καὶ σὲ λεξιλόγια, συμπληρώνει, καὶ ὑπομνηματίζει τὸ στίχο μὲ τὸν πεζὸ λόγο. Κι ἔτσι μᾶς ἐμπιστεύεται μαζὶ μὲ τὸ ἔργο, καὶ τὸ ὄργανο ποὺ τὸ μαστόρεψε καὶ τὴν ἀφορμὴ τοῦ ἔργου, μᾶς παραδίνει καὶ τὸ μηχανισμὸ τῆς ἔργασίας. Τὸ σύστημα τοῦτο μπορεῖ νὰ σβήνῃ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν ὀνειρεμένη μυστικὴ γοητεία ἐνὸς τραγουδιοῦ. Ἄλλὰ ὁ Βαλαωρίτης δὲν φροντίζει πῶς νὰ μᾶς ταξιδέψῃ στὴ χώρα τοῦ ὀνείρου, πῶς νὰ μᾶς ἀνυψώσῃ στὸν οὐρανὸ τοῦ ἐκστατικοῦ, κοιτάζει, περισσότερο πῶς νὰ ξυπνήσῃ τὴν ἐνέργεια, πῶς νὰ μᾶς σπρώξῃ μπροστὰ μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸ τοῦ πατριδολάτρη. Καὶ σὰ νὰ πιστεύῃ πῶς αἰσθάνεσαι ζωηρότερα, ὅ,τι καὶ καλύτερα καταλαβαίνεις. Τὸ «ξερριζωμένο δέντρο» σφιχτανταμώνει τὸ ὑποκείμενο τοῦ ποιητῆ καὶ τ' ἀντικείμενα ποὺ τὸν συγκινοῦν, ἀράδ' ἀράδα. Εἶναι μαζὶ ζωγραφιά, παράδοση, ρεμβασμός, αὐτοβιογραφία, θρῦλος καὶ θρῆνος.

’Απὸ τὸ ἔξοχικό του ἐρημητήριο τῆς Μαδουρῆς ξαγναντεύει τὸ κατέβασμα ἐνὸς χειμάρρου ποὺ ἔσερνε στὰ τρικυμισμένα του νεφρὰ ἔνα θεόρατο δέντρο. Κατὰ τὸν τρόπο του, τὸ θέαμα τοῦ γίνετ’ ἐμπνευση, ποίημα ἡ ἐμπνευση, τὸ ποίημα διήγηση, καὶ ἡ διήγηση ξετυλίσσεται δραματικά. Ο διάλογος κι ἐδῶ. Πάντα ἐπικός.

Δέντρο, πῶς κοίτεσαι νεκρό στὸν ἄμμο τοῦ γιαλοῦ μου;
 Ποιό χέρι σὲ ξερρίζωσε, ποιά δύναμη σὲ πῆρε
 ἀπὸ τὴν ράχη τοῦ βουνοῦ καὶ σ' ἔρριξε στὸ κῦμα;
 'Εσένα τὰ γεράματα δὲ σ' εἶχαν σαρακώσει,
 στ' ἀτάραγα κλωνάρια σου ἑκατοστάδες χρόνοι,
 χωρὶς νὰ τὰ λυγίσουνε ἐστέκαν σωριασμένοι,
 στὴ σιδερένια φλούδα σου, χωρὶς νὰ τήνε γδάρη,
 τοῦ λόγγου τ' ἀγριοδάμαλο τὰ κέρατα ἐτροχοῦσε.
 Πές μου, πῶς κοίτεσαι νεκρό, ρουπάκι, στὸ γιαλό μου;

— Κατέβαινε όλοφούσκωτο, ἀποκρίνεται τὸ δέντρο, καὶ τῆς ρεματιᾶς τὸ πλημμύρισμα ζωγραφίζεται μὲ τὴν πλούσια παραστατικότητα τῆς γλώσσας τοῦ ποιητῆ.

Κατέβαινε όλοφούσκωτο προχτὲς τὸ Δημοσάρι,
 μουγκρίζοντας στὸ διάβα του, σὰ νὰ ζητοῦσε ἀμάχη.
 Δὲν τὸ βαστοῦσαν ριζιμιά, δὲν τὸ κρατοῦσαν φράχτες
 Στὸ πέρασμά του ἐγέρνανε σὰ νὰ τὸ προσκυνοῦσαν
 οἱ σχῖνοι, τ' ἀγριοπρίναρα. Τὸ κῦμα στὸ θυμό του
 ἐρροβολοῦσε πάντα ἐμπρός...
 καὶ πέφτει κατακέφαλα μ' ὅλη τὴν ἀντρειά του,
 γιὰ νὰ ρουφήξῃ ἔνα κοντρὶ ποὺ τόφραζε τὸ δρόμο.

Μὰ ἡ πέτρα, τὸ κοντρὶ — καθὼς τὴ λέει — σχετίζεται μὲ τοπικὴ παράδοση ἀρκετὴ γιὰ νὰ βάλῃ σὲ κίνηση τὴν ἀρματολική, τὴν 'Ελληνική,— θά ἔλεγε ξεχωριστὰ στὴν περίσταση τούτη,— φαντασία τοῦ ποιητῆ. 'Απάνω στὴν πέτρα ἐκείνη μὲ προδοσιά σκοτώθηκε ὁ Ἀργύρης. Ποιός εἰν' αὐτὸς ὁ Ἀργύρης; 'Απλούστατα, καθὼς θὰ λέγαμε σήμερα μὲ τὴν πεζὴ γλώσσα καὶ μὲ τὴν πεζότερη σκέψη μας, ἔνας φυγόδικος, ἔνας ληστής, πληγὴ καὶ τρομάρα τοῦ τόπου του, ἔνας ἀπὸ κείνους ποὺ ζοῦνε μὲ τὸ βόλι καὶ μὲ τὸ μαχαίρι, κι ἀπὸ βόλι πεθαίνουν, ὅταν δὲν προφτάσ' ἡ δικαιοσύνη νὰ κάμη τὴν κρίση της μὲ τὴ λαιμητόμο. "Ομως ὁ Ἀργύρης θάμπωνε καὶ βάσκαινε τὴ λαϊκὴ φαντασία, καὶ μὲ τὸν τρόμο ποὺ ἔσπερνε, καὶ μὲ ὅλη τὴ λάμψη τῆς παλληκαριᾶς καὶ τῆς ἀντρειοσύνης μέσ' ἀπὸ τὸ σκότος τῆς ψυχῆς του. Κακούργος, αἵμοβόρος, ἀδιάφορος. Ήταν

ἀντρειωμένος, αὐτὸς ἔφτανε. Εἰδωλο! ἡ λατρεία τῆς δύναμης. Στὴν περίπτωση τούτη ἡ ποιητική ἵδεα τῆς ζωῆς ἀντίμαχη μὲ τὴν ἥθικολογικὴν ἀντίληψη τῆς ζωῆς. «Ἐνας ἀληθινὸς ζωγράφος», λέγει κάπου ὁ μεγάλος κριτικός, ὁ Ταίν, «θὰ ἴδῃ μ' εύχαριστηση ἐνα καλὰ συναρμοσμένο, ἐνα στιβαρὸ χέρι ἀπλωμένο, κι ἃς ἀπλώνεται τὸ χέρι ἐκεῖνο γιὰ νὰ σκοτώσῃ κάποιον». Κι ἐνας ποιητής σὰν τὸ Βαλαωρίτη, δηλαδὴ ὁ 'Ελληνικὸς λαὸς μέσα σὲ ὅ, τι κρύβει καθαρώτερο καὶ βαθύτερο, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα, ἐνας ζωγραφικὸς καλλιτέχνης, ποὺ βλέπει καὶ ποὺ τιμᾶ τὴ ζωὴ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἀπὸ τὴν ὅψη τῆς τὴν πλαστικὴν καὶ τὴν αἰσθητικὴν, παράξενο δὲν εἶναι πώς παρασταίνει τὸν 'Αργύρη μὲ δραματικὰ χρώματα, ποὺ φαντάζουν, πώς δὲν μπορεῖ καλὰ νὰ κρύψῃ τὸ θαυμασμό του πρὸς τὴ δύναμη, ὅσο κι ἂν εἶναι ἀντικοινωνικὴ καὶ ἀποτρόπαια ἡ ἐκδήλωσή της, κι ἃς τὴν ἔξαγνίζη τὸ μαρτύριο τῶν τουρκομάχων ἡρώων κλεφτῶν, τῶν Κατσαντωνάίων καὶ τῶν Βλαχάβηδων. Φταῖνε οἱ καιροὶ γιὰ τοῦτο. Μήτε μπορεῖ νὰ κρύψῃ τὴν καταφρόνεστή του πρὸς τοὺς ἀθλιοὺς ποὺ μὲ προδοσιὰ τὸν χτυπήσανε, ὅσο κι ἂν ἦταν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι εὔεργέτες τοῦ τόπου μὲ τὸ θάνατο τοῦ ληστῆ.

— "Εστεκα ἐγὼ καὶ κοίταζα, (μιλεῖ τὸ δέντρο), κι ἀπ' τὴ βουβὴ τὴν πέτρα,

ἄκουσα τότε μιὰ φωνὴ σὰ νᾶβγαινε ἀπ' τὸν "Ἄδη:

— Πέρνα, ποτάμι, μέριασε, σῦρε νὰ σκιάζης ἀλλους.

'Εμὲ μὲ πάτησε βαρὺ ποδάρι ἀντρειωμένου,
μὲ στοίχειωσε τὸ αἷμά του, κι εἶμαι θεμελιωμένο,
γιὰ νὰ φωνάζω ἀνάθεμα σὲ κείνους ποὺ προδίδουν.

Είμαι τ' 'Αργύρη τὸ κοντρί, είμαι τ' 'Αργύρη ὁ τάφος.

Τὸ κῦμα ἀναστηλώθηκε, ἀφρομανάει, θεριεύει.

Τότε μὲ μιᾶς ἐψήλωσε κι ἡ πέτρα τὸ κεφάλι
καὶ στὸν πλαστὺ τὸν ὄμο της τ' ἀγιόκλημα ἀνθισμένο
ξαπλώθηκε σὰ νάτανε τοῦ σκοτωμένου ἡ χήτη.

'Ολόγυρά της οἱ μυρτίες γοργὰ συμπυκνωθῆκαν,
σφιχτὰ τὴν ἐπερίπλεξαν καὶ φάνηκε ὁ 'Αργύρης
ὅλόρθος...

Φεύγουν μὲ τρόμο τὰ νερά. Τοῦ πεθαμένου ὁ ἵσκιος
τὰ κυνηγάει καὶ τὰ πατεῖ. Τὸ χνότο του τὰ σκίζει.

Αρμένιζε τὸ φάντασμα. Τὰ νεκρολίθανά του
τάχει φτερούγια στὰ πλευρὰ κι ἀνεμοδέρνει ὁ Χάρος:

Ο σεισμὸς αὐτὸς κι ὁ χαλασμὸς ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ βρυκό-
λακα ἐκείνου, ὅμως πάντα στοιχείου δύναμης καὶ καταστροφῆς,
πῆρε σβάρνα καὶ τὸ χιλιόχρονο δέντρο, τὸ σύντριψε, τὸ ξερρίζωσεν.

Ἐδῶ ἀλλάζει ὁ τόνος. Τὸ δέντρο θυμᾶται πώς εἶχε γνωριμίαν
ἀπὸ καιρὸ μὲ τὸν ποιητή. Μιὰ φορὰ ὁ κυνηγὸς ποιητὴς ἥρθε μὲ τὰ
λαγωνικά του καὶ πλάγιασε στὸν ἵσκιο του. Χάραξε στὴ φλούδα
τ' ὄνομά του. Ἔτσι ἀδερφώθηκε μὲ τὸ δέντρο. «Σ' ἀγάπησα μὲ θέ-
λεις;» Νά! κάποια θέρμη ὑποκειμενισμοῦ μᾶς ἐρεθίζει. Πίσω ἀπὸ κά-
ποιο παραπέτασμα κάτι σαλεύει, κάποια ψυχὴ συγκινημένη δειλὰ
ζητᾷ νὰ προσφερθῇ στὰ μάτια μας. Ὁ λυρισμός. Ο ποιητὴς ἔτοιμά-
ζεται νὰ μᾶς μιλήσῃ γιὰ τὰ ἴδιαίτερα τῆς ζωῆς του. Η ἡρωικὴ φαν-
τασία παραμερίζει. Σωπαίνει ἡ ἐπικὴ παράδοση. Κάτι ἀκοῦμε σὰ
χτυπόκαρδο. Καὶ τῆς ἐνέργειας ὁ ἀνθρωπὸς καὶ τῆς ἀντρειᾶς ὁ δια-
λαλητὴς, στὴν ἐσώψυχη ἐκείνη κατανυχτικὴ στιγμή, τί πρωτοθυ-
μᾶται; Τὸ θάνατο πρωτοθυμᾶται τὴν ὄρα ἐκείνη, γιατὶ εἴναι ὁ θά-
νατος μὲ τὴν ἀγάπη καὶ στὴ ζωὴ καὶ στὴν τέχνη δυσκολοχώριστα
ἰδανικά. Θέλει νὰ τοῦ γίνη τὸ νεκροκρέβατο ἀπὸ τὰ σανίδια τοῦ
δέντρου.

Καὶ χίλιοι μύριοι στοχασμοὶ σκληρὰ μὲ μαρτυρεῦαν
θυμήθηκα τὴ νιότη μου, ὅταν μὲς στὴν καρδιά μου
ἐφύτρωνε ἄδολ' ἡ χαρά...

Ο Βαλαωρίτης, λυρικός! Γυρνᾶς πρὸς τὸν κόσμο τὸν καθ' ἔαυτὸ-
δικό του, τὸν ξεχωριστό. Ἀκούει τοὺς χτύπους τῆς καρδιᾶς του.
Λέει ἐγώ. Τὸ «σόλο» τῆς ἐνθύμησης ἔτοιμο, ποιὸς ζέρει γιὰ ποιὰν
ἔξομολόγηση, μέσα σὲ ποιὸ κελάηδισμα! Η ὑποκειμενικὴ διάθεση
φαίνεται κι ἀπὸ τὴ φροντίδα τοῦ γυρισμοῦ πρὸς τὸν ὁμοιοκατά-
ληκτο στίχο, πρὸς τὴ ρίμα, τὸ κατ' ἔξοχὴν γνώρισμα τῆς νεώτερης
ὑποκειμενικῆς τέχνης, ἡ ρίμα μὲ τὸ γύρισμα τοῦ ἴδιου ἦχου συμβο-
λίζει τὴν ψυχὴ πρὸς τὸν ἔαυτό της ὅλο σὰ ν' ἀγωνίζεται νὰ ξανα-
γυρίζῃ.

Ξένοιαστη τότε ἀνέμιζε· σὰ νάτανε ξεφτέρι
ἀκαταδάμαστη ἡ ψυχὴ κι ἔπαιρνε γιὰ λημέρι
πότε τὰ πεῦκα τοῦ βουνοῦ, πότε τὰ κυπαρίσσια
καὶ πότε φύλιαζε κρυψὰ μέσα στὰ ρημοκκλήσια
καὶ γύρευε φαντάσματα. Μονάχη, ἀποσταμένη
εὔρισκε ἐκεῖ παρηγοριά. Τῇ νύχτα οἱ πεθαμένοι
τὴν ἔπαιρναν πνεματικό, κι ἐκείνη γιὰ λουλούδια
τοὺς ἔρριχνε μνημόσυνα, τοὺς ἔδινε τραγούδια.

'Αλλὰ καὶ στοὺς στίχους τούτους καὶ σ' ὅλο τὸ ποίημα, τίποτε δὲ μᾶς φωτίζει τὴν ζωὴ τοῦ ποιητῆ μὲ κάποιο κρυφό, ἵδιαίτερο, πρωτόφαντο φῶς. 'Ο ἴδιος πάντα, ἀπόγονος, τῶν ἀρματολῶν, μόνο στενοχωρημένος κάπως, σὰ μιὰ γυναῖκα μὲ ἄδρῳ κορμί, ἀπὸ τὸν κορσὲ τῆς δμοιοκαταληξίας. Μὲ τὴν κυρία ποὺ λέγεται Ρίμα δὲν τὰ πηγαίνει πολὺ καλὰ ὁ Βαλαωρίτης, κι ὅσες φορές, καὶ ὅχι πολὺ συχνά, τὴν μεταχειρίζεται, εἶναι σὰν ἄνθρωπος ποὺ πτονοκεφαλᾶ. 'Η τέχνη τοῦ «Ἀστραπόγιαννου» μὲ τοὺς γοργούς καὶ σφιχτοδεμένους στίχους ποὺ ριμάρουν εἶναι γέννημα ἔξαιρετικῆς στιγμῆς ἐπικῆς μέθης. Καὶ στὸ «Φωτεινὸ» δὲ ποιητής πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ὥριμος πιὰ καὶ πλουτισμένος ἀπὸ τὰ «μεγαλόπρεπα γεράματα», συμφιλιώνεται καὶ μὲ τὴν δμοιοκαταληξία, καθὼς συμφιλίωνεται μὲ πολλὰ τῆς ζωῆς γύρω του. 'Ο ποιητής τοῦ «Ξερριζωμένου δέντρου», εἶναι δὲ ἀκούραστος πεζοδρόμος, δὲ νυχτοπαρωράίτης τριγυριστής μέσα στὰ δάση κι ἀπάνου στὰ βουνά, διπλὸς κυνηγητής: τῶν φαντασμάτων, ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ — «μέγα μέρος τῆς ζωῆς μου τὸ ἔζησα μὲ τὴ συναναστροφὴ τῶν φαντασμάτων» εἶπε σὲ κάποια του δημηγορία, «πνεύματικὸς τῶν πεθαμένων» δόνομάζεται ἀλλοῦ δὲ ψάλτης τῶν «Μνημοσύνων»— κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἀπλούστατα, κυνηγός, χωρὶς κανένα προσδιορισμό:

Τὰ δέντρα ἐτρίζαν καταγῆς γυρτά, ξερριζωμένα
τὰ νυχτοπούλια ἐσκούζανε τριγύρω μου ἀγριεμένα
κι ἐγὼ μ' ἔνα τουφέκι
ἐνόμιζα πώς ήμουνα βροντὴ κι ἀστροπελέκι.

Στὸ τελευταῖο τοῦτο δίστιχο ἡ παράσταση τῆς ἀρρενωπῆς

χαρᾶς τοῦ κυνηγοῦ εἶναι σὰ νὰ συμβολίζῃ μαζὶ — χωρὶς νὰ τὸ ὑποπτεύεται ὁ ποιητὴς — καὶ τὴ δύναμη τῆς ἴδεας ποὺ ὑψώνετ' ἐδῶ κάτου σὲ νόμο τῆς ζωῆς καὶ ποὺ κάνει τὸν ἀνθρωπὸν νὰ πιστεύῃ παρασυρμένος ἀπὸ μόνης τῆς φαντασίας του τὸ ὅπλο σὰν τὸν κυνηγὸ μὲ τὸ τουφέκι του, πῶς εἶναι κύριος τῶν ὄλων ἐκεῖ ποὺ εἶναι μέσα στὰ σύμπαντα μιὰ περαστικὴ στιγμή. Μιὰ ἴδεαλιστικὴ φιλοσοφία τὸ βαθαίνει ἀπροσδόκητα τὸ ἄβαθο τοῦτο δίστιχο.

«Πικρὲς ποῦν' οἱ ἐνθύμησες!» 'Ο ποιητὴς ἀφήνει πάλι τὸ παιγνίδι τῆς δύμοιο καταληξίας, καὶ σὰ νὰ σκεπάζῃ τὸ πρόσωπο μὲ τὰ δυό του χέρια καὶ σὰ ν' ἀφήνεται μὲ τὰ μάτια του κλεισμένα ὁ ἀκάματος πεζολάτης, ἀκινητεῖ, δεμένος ἀπὸ τὴν ἀνάμυηση καὶ μελαγχολεῖ:

Πικρὲς ποῦν' οἱ ἐνθύμησες! Τότε τὸ μέτωπό μου,
πλατύς καθάριος οὐρανός, δὲν τὸ εἶχαν αὐλακώσει
τοῦ χρόνου τὰ ξεσκίσματα, οἱ πόθοι, τὰ φαρμάκια.
Σὰν πύργος ἔστεκε ψηλὸς κι ἀπάνω του ἐφωλιάζαν
χιλιάδες ὄνειρα χρυσᾶ, λές κι ἡταν χελιδόνια
κι ἐφύγαν μὲ τὴν ἀνοιξη, τὰ σκόρπισε ὁ χειμώνας.
Τώρα τὸ σκέπασσαν μὲ μιᾶς οἱ καταχνίες τοῦ κόσμου
συγνέφιασε, σκοτείνιασε, καὶ ραγισμένη πλάκα
ἀνάμεσα στοῦ κεφαλιοῦ τ' ἄψυχο μοναστήρι
στείρο ξαπλώνεται, βουβό, τοῦ λογισμοῦ μου τάφος
Τί κρῆμα τόσο γλήγορα νὰ φεύγουνε τὰ νιάτα!

Μὲ τὸν τελευταῖο τοῦτο στίχο τόσο ἀπλᾶ καὶ τόσο κοινά, μὰ τόσο σπαραχτικὰ ὁ ποιητὴς πονεῖ ἀπὸ τὸ παράπονο τὸ πιὸ ἀνθρώπινο, ποὺ θὰ σαλεύῃ πάντα σπασμωδικὰ τὰ χείλη καὶ τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅσο θὰ ὑπάρχῃ ποίηση καὶ ἀνθρωπότη. 'Αλλὰ ὅσο ν' ἀράξῃ στὸν τελειωτικὸ τοῦτον στίχο, τί ψαξίματα, σχεδὸν ἀνώφελα, μὲ τυφλοῦ χέρια, στὰ κελλιὰ μέσα τοῦ ἄψυχου μοναστηριοῦ του, ποὺ εἶναι τὸ κεφάλι, καθὼς εἰκονικὰ τὸ λέει! 'Ο ποιητὴς τὰ καλεῖ τὰ μάτια του στὸν ἔξωτερικὸ τὸν κόσμο, ποὺ εἶναι ὁ κόσμος του καὶ ἡ χαρά του. Πῶς ἀγωνίζεται στὸ μακροβούτι ποὺ κάνει στὴ μαύρη θάλασσα τῆς ἐνθύμησης νὰ πιάσῃ κάτι στὰ χέρια του! Τοῦ κάκου! τοῦ φεύγουν ὄλα, καθὼς τὸ φάντασμα τῆς Κυρά Φροσύνης ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Τεπελενλῆ. Γιατὶ ὁ ποιητὴς μᾶς θυμί-

ζει μὲ τοὺς στίχους τούτους τὴ νεανικὴ τεχνοτροπία τῆς Κυρὰ Φρο-
σύνης μὲ τὴν ἀσιατικὴ σπατάλη τῶν μεταφορῶν ποὺ ἀσύμμετρα
καὶ φανταχτερὰ συνεργάζονται κι' ἀνακατώνονται, χωρὶς νὰ προ-
φταινουμε καν νὰ δοκιμάσουμε καὶ μεῖς ἀπὸ τὸ γοργοπέρασμά τους.
Τὸ μέτωπο εἶναι οὐρανός, κι εὐθὺς ἔπειτα πύργος, κι ἔπειτα πλάκα
ραγισμένη τοῦ μοναστηριοῦ κι ἔπειτα τάφος. Ἀλλὰ Βαλαωρίτης
καὶ κλεισμένα μάτια δὲν ταιριάζουνε. Βαλαωρίτης καὶ μάτια γυρι-
σμένα ἀποκλειστικὰ πρὸς τὸν κόσμο τὸν ἐσωτερικὸ εἶναι κάτι ἀφύ-
σικο. Σὰ νὰ μὴ στέκεται στὸ χαρακτῆρα καὶ στὸν προορισμὸ τῆς
τέχνης του νὰ παραστρατίζῃ σὲ ρεμβασμοὺς καὶ ν' ἀργοπορῇ στὰ
παράπονα τῆς ἀτομικῆς ζωῆς. "Οσο κι ἀν ἔπαθε στὴ ζωή του, σὰν
νὰ μὴν ἔχῃ, σὰν νὰ μὴ θέλῃ τίποτε σημαντικὸ γιὰ τὴ ζωή του νὰ
μᾶς ξεμυστηρευτῇ. Γιὰ τοῦτο πόσο διαφέρουν οἱ ἀμέσως παρακάτω
στίχοι, ὅπου ἀνοίγει τὰ μάτια του ὁ ποιητὴς. Τὸ ξαναβλέπει μπρο-
στὰ του τὸ ξερριζωμένο δέντρο, καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ τις ὡραῖες λεπτο-
μέρειες τῆς πραγματικῆς ζωῆς, ποὺ εἶναι ὁ ἄξιος, μὲ μαστοριὰν
ἀραδιαστής καὶ εἰκονογράφος της.

"Οταν κι ἔσύ τὸ δύστυχο, χλωρὸ καὶ στολισμένο,
ἐσήκωνες μισουρανὶς τ' ἀλύγιστα κλωνάρια,
στὸν ἵσκιο σου βελάζοντας ἔτρεχε τὸ κοπάδι,
ὁ πιστικὸς χαρούμενος σ' ἀγάπας σὰν πατέρας,
χῆρες γριές πανόρφανες καὶ ξετραχηλισμένες
σοῦ παῖρναν τ' ἀντιρρίματα ώσὰν ἐλεημοσύνη,
κι ὅταν τὰ ρίχναν στὴ φωτιὰ κι ὀλόγυρα στὰ θράκια
μὲ τὸ φτωχὸ προσάναμα τὴ νήστεια ἀποκοιμοῦσαν,
τότε σ' εὐχολογούσανε κι ἐλέγαν στὴν Παρθένο
νὰ σοῦ στοιχειώνῃ τὰ κλαριὰ νὰ σοῦ χαρίζῃ χρόνια.

Ο ποιητὴς δὲν σταματᾷ ἔδῶ τὸ συνθετικὸ τοῦτο ποίημα. Ξα-
ναγυρίζει στὴ μελαγχολία του. "Ομως τώρα ἡ μελαγχολία του ἀπὸ
τὸ ὅραμα τῆς δλόστερνης, τῆς ὑπέρτατης στιγμῆς ποὺ μᾶς κλεῖ
τὰ μάτια γιὰ πάντα γιὰ τὸ ἀγύριστο ταξίδι, ἡ μελαγχολία του
ἀρρενωπὴ ἀρμονίζεται ἀπροσδόκητα μὲ τὴν πατριδολάτρισσα
λεβεντιὰ τῆς βαλαωρίτικης τέχνης.

Πλάστη μεγαλοδύναμε! Σπλαχνίσου με τὴν ὥρα ποὺ θάρηθη ὁ Χάρος νὰ μὲ βρῆ καὶ πρὶν σβηστῇ τὸ φῶς μου στεῖλέ μου πάλι νὰ τὰ ἴδω μ' ὅλη τὴν ὁμορφιά τους τῆς νιότης μου τὰ ὀνείρατα! Ἀφες νὰ τὰ φορέσουν τὰ ροδοκάλλια τῆς αὐγῆς, καὶ στὸ προσκέφαλό μου νάρθοῦν νὰ μὲ ραντίσουνε χτυπώντας τὰ φτερούγια μὲ πάχνη ἀπὸ τὸν Κίσσαβο...

‘Ο ποιητής ἀνήλικο παιδάκι, πόσες φορὲς — ὁ ἴδιος μᾶς τὸ εἶπε — ξανοίγοντας ἀπὸ μακριὰ τὴν καταχνιὰ τοῦ Πίνδου, τὴν ἔπαιρνε γιὰ καπνὸ τουφεκιοῦ «καὶ πρόσμενε ν' ἀκούσῃ τὴ βοή του». Αὔτὸς ὁ βουνόθρεφτος καὶ μὲ τοῦ βουνοῦ τὸν ὅγκο ξεχωρίζοντας ἀπὸ τὶς ζωὲς τοῦ μαραζάρη κάμπου γύρω του πολεμόχαρος ραψῳδός, προσμένει τὰ ὀνείρατα τῆς νιότης του — φανερὸ πῶς εἴναι τὰ μεγάλα ὀνείρατα τῆς μεγάλης ἔθνικῆς ἴδεας, ποὺ εἴναι τὰ κατ' ἔξοχὴν δικά του ὀνείρατα — αὐτὰ προσμένει νὰ τοῦ ραντίσουν τὰ μαλλιά, μπορεῖ ἔως τότε τ' ἀσπρα του μαλλιά, μὲ τὸ ἀγίασμα ποὺ εἴναι πάχνη ἀπὸ τὸν Κίσσαβο.

‘Ο γέρος θὰ πεθάνῃ καθὼς ὡνειρεύοταν τὸ ἀνήλικο παιδί. Καὶ μήπως τὸ γιγαντόκορμο δέντρο ποὺ τὸ ξερρίζωσε ἡ φοβερὴ τρικυμία καὶ τὸ πάτησε ὁ στοιχειωμένος ἵσκιος ἐνὸς ἀντρειωμένου, μήπως δὲν εἴναι τὸ σύμβολο τῆς ζωῆς τῆς ἴδιας τοῦ ποιητῆ, ποὺ ἔζησε μὲ τὰ φαντάσματα τῶν ἀρματολῶν καὶ τῶν τουρκομάχων, ὅσο ποὺ τὸ φέραν μιὰ ὥρα ἀρχύτερα τὸ τέλος του οἱ ἵσκιοι τῶν ἀντρειωμένων, τὸ πάθος του καὶ ἡ μανία του; ‘Ο ἴδιος μᾶς τὸ προεῖπε σ' ἔνα στίχο του:

“Ἐχω γιὰ σέ, πατρίδα μου, στὰ σπλάχνα χαλασμό!

« Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης »

K. Παλαμᾶς

ΚΥΝΗΓΟΙ

—Μαύρη μπογιά, ένα πινέλο, ένα κομμάτι λινό!... Και γρήγορα, γιατί χαθήκαμε!

“Οταν πάντα ταῦτα προσεκομίσθησαν, κατεσκευάσθη[—] κι ἐτοπιθετήθη πρὸ τῆς σκηνῆς, μὲ μεγάλα γράμματα, ἡ ἐπομένη ἐπιγραφή:

ΚΥΡΙΟΙ ΚΥΝΗΓΟΙ!
ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΤΡΥΓΟΝΙ:
ΕΙΝΑΙ ΤΣΑΝΤΗΡΙ

Δὲ βαριέσθε! Ἡ κατάστασις ἀμετάβλητος: Πρὶν ὀκόμη ὁ θαμβὸς περουζέες* τῆς πρώτης αὐγῆς φένη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἀετοῦ*, ὅρμοῦν ἀκάθεκτα τάγματα καὶ μᾶς στέλλουν ἔνα φοβερὸν καταιονισμόν*. Ὁλόκληρο πιρωτοβρόχι ἀπὸ σκάγια δέρνει τὰ πανιά μας μὲ μπουμπούνισμα καὶ ἀστραπές... Διαφράστης περισφιγγόμεθα στενώτερον. Δὲν μᾶς μένει σὲ λίγο παρὰ ἡ ἄνευ ὄρων παράδοσις.

Εύτυχῶς τὸ κῦμα τῶν ἐπιτιθεμένων ὀλλάζει αἴφνης κατεύθυνσιν. Μὲ κρότους, φωνές, σφυριξίες, γαυγίσματα, ὅρμα ἐναντίον ὅλων θέσεων, ὅλων σκηνῶν, ὅλων τομέων, καὶ τὰ δασωμένα διάσελα καὶ τὰ σκιερὰ φαράγγια βροντολαλοῦν ὡς τὸ μεσημέρι, τὸ ἀπόγευμα, τὸ βράδυ, διὰ νὰ ξαναρχίσουν πάλιν ἀπὸ τ' ἄγρια μεσάνυχτα.

‘Ο τόπος καίεται. Ἀπὸ τὸ Σούνιον ἔως τὸν “Αγιον Κοσμᾶν τὸ ντουφεκίδι ασίγητον. Χιλιάδες φυσέκια, τόννοι πυρίτιδος. Κάρα, σοῦστες, μοτοσυκλέτες, καμιόνια, μεταφέρουν ὀνειράς ὅπλα, τσάντες, φυσεκλίκια, σκυλιά, τσαντήρια, κουβέρτες. Εύρισκεσθε εἰς τὰ μετόπισθεν μεγάλης στρατιᾶς, ἡ ὅποια ἔχει αὐτοσχεδισθῆ βιαστικὰ καὶ βαδίζει ν’ ἀποκρούσῃ αἰφνιδίαν εἰσβολὴν ἔχθρεū. “Οταν τὰ φῶτα τῶν αὐτοκινήτων φύγουν πρὸς νότον καὶ ἡ βοὴ τῶν κινητήρων κοπάσῃ κάπως, ἀκοῦτε βήματα εἰς τὸ σκοτάδι καὶ εἰς τὰς ὅχθας τοῦ σκονισμένου δρόμου διακρίνετε σιλουέττες ζαλωμένων* βραδυπόρων, πού γλιστροῦν μὲ τὴν λάμψιν μιᾶς κάνης εἰς τὸν δῶμον: Αὔτοὶ ὅλοι νοσηλεύονται σὲ λιγάκι εἰς τὸν σταθμὸν τῶν πρώτων βοηθειῶν — στρατοπεδεύουν εἰς τὸ Κοντοπήγαδο, κάτω ἀπὸ τὴν

μεγάλην λεύκαν, διὰ νὰ πάρουν ἀναπνοήν: ντομάτα, ρέγκα, στου-
μπίσμένο κρεμμύδι, ρετσίνα, καὶ νὰ βυθισθοῦν ἔπειτα μὲ δόλονύκτιον,
σύντονον πορείαν εἰς τὰς ἀπείρους πιτυχὰς τῆς δασωμένης Ἀττικῆς.

Θεέ, τί πινακοθήκη ἀνεξάντλητος!... Εἶναι οἱ ἀστακοί, χακο-
φορεμένοι, κασκοφορεμένοι, μποταρισμένοι, μὲ διπλὰ μπαλκονάκια
φυσεκιῶν, διπλὰ σκυλιά, πελώρια, γιὰ θηρία, διπλές τσάντες, δι-
πλὰ παγούρια, ποὺ δὲν τούς λείπει οὕτε ἡ κυνηγετικὴ μάχαιρα,
καὶ νομίζετε, ὅτι δὲν πᾶνε νὰ κυνηγήσουν κεφαλάδες* — ἔστω καὶ
διπλούς — ἀλλὰ κάπρους εἰς τὰ Ἀκροκεραύνια. Οὗτοι κτυποῦν συ-
νήθως μὲ σκάγια τῶν ὁκτώ κι ἐβδομήντα πέντε — δραχμῶν — ἔκα-
στον τρυγόνι.

Καὶ εἶναι οἱ ἀντίποδές των, οἱ «ἀετονύχηδες», ἡ ἐλαφρὰ φάλαγξ,
τὰ εὐζωνάκια τοῦ κυνηγιοῦ, σάκκος μηδέν, λουρὶ κανέν, φυσέκι ἀό-
ρατον — τὰ ἔχουν στὶς τσέπες — μπότα ποσῶς, ἔνα σκυλί, ποὺ φαί-
νεται ὡς ψωριάρικο, ἀλλὰ εἶναι «γκέκικο», δηλαδὴ ξέρει νὰ βουτᾷ
τὸ λαγό ἀπὸ τ' αὐτί, κι ἔνα τουφέκι κούκλα, ὅπερ, ἀν ἔλειπε, θὰ ἐ-
νομίζετε ὅτι τώρα βγῆκαν ἀπὸ τὴ δουλειά τους καὶ πᾶνε περίπατο.

Εἶναι κατόπιν οἱ τύποι τῶν ἐπαγγελματιῶν κυνηγῶν, τοὺς
ὅποιοὺς ξεχωρίζει ἔνα ὑφός κουρασμένου ἀπὸ τὸν κόρον ἀνθρώπου,
καὶ οἱ ἐρασιτέχναι, ποὺ δλίγον εὐδόξες ρετσινάτο τοὺς καρφώνει
ὅριστικῶς εἰς τὸ Κοντοπήγαδο, ὅπου κυνηγοῦν μπουτάκι στὸ χαρτὶ¹
μέχρι πρωίας. Εἶναι οἱ βετεράνοι*, τὰ παλαιὰ στοιχεὶα τῶν ἀττικῶν
πευκώνων, ἀληθινὰ μαντεῖα Δελφῶν τῆς κυνηγεσίας, ποὺ χρησι-
δοτοῦν, ἀν τὴν νύκτα θὰ πάρῃ τρυγονόκαιρος ἢ ὄρτυκόκαιρος, ἀν
θὰ ἔχῃ πέρασμα μεγάλο ἢ μικρὸ — κι ἐννοεῖται συμβαίνει κατὰ κα-
νόνα τὸ ἀντίθετον.— Καὶ εἶναι οἱ ἀρχάριοι, τὰ μαθητούδια, ποὺ δὲν
μποροῦν νὰ ξεχωρίσουν ἔνα νυκτοβάτη ἀπὸ ἔνα τσιμπογιαννάκη,
ζητοῦν τρυγόνι στὰ σχῖνα καὶ τὰ ὄρτύκια στὰ σύγνεφα, τοὺς ὑπο-
δέχονται μὲ εἰρωνικὰ κλεισίματα ματιῶν οἱ ἀλλοι. Τὰ μέλη τῆς συν-
τεχνίας τῶν κυνηγῶν γνωρίζονται μεταξύ των καὶ ὁ καινούργιος
φαίνεται — ὁ δὲ Κώστας, ὁ καταστηματάρχης στὸ Κοντοπήγαδο,
τοὺς σταματᾶ καὶ τοὺς προτρέπει:

—”Ακου δῶ! Πάρε κι ἑκατὸ δράμια τυρί!... “Αμα τὸ τρίψης, εἴν
ἔνα κι ἔνα γιὰ τοὺς ὄρτυκοσοῦρτες!... Τοὺς κατεβάζει γραμμή!...

“Ολος αὐτὸς ὁ κόσμος, ἀετονύχηδες καὶ ἀστακοί, μαστοροκυ-
νηγοὶ κι ἐρασιτέχναι, παλαιοὶ καὶ μαθητεύμενοι, πλημμυρίζουν

δάση, πλαγιές, χαράδρες, λόφους, λαιμούς. Κάθε ρίζα πεύκου και
καρπέρι. Μόλις τὸ πρῶτο φτερὸ τρυγονιοῦ σχίσῃ τὸν ἀέρα μὲ τὸν
ἀπαλὸν θροῦν μεταξωτοῦ φορέματος, λόχος ὀλόκληρος βάλλει ὅ-
μοιβαδόν*. "Επεσε; Καυγὰς τρικούθερτος, τὸ διεκδικοῦν δέκα. Κατ'
ἀρχὰς εὐγενῶς:

- Περικαλῶ, ἂν εἴδατε καλῶς, κτύπησα πρῶτος!
- Μὲ τὸ μπαρδόν, λανθάνεσθε, εἶχα προλάβει ἐγώ!

Σ' ἔνα λεπτὸ τὰ πράγματα γίνονται Ἑλληνικῶτερα... καὶ ἀ-
πειλεῖται μάχη. 'Ενιστε τὰς περιπλοκὰς αὐτὰς λύουν τὰ ἴδια τὰ τρυ-
γόνια. Παρέστην εἰς κάτι τέτοιο. 'Εκτυπήθη ἔνα τρυγόνι ἀπὸ κά-
πιον, ἐπέρασε ἀπὸ τὸ καρπέρι ἐνὸς δευτέρου κι ἐπεσε στὰ κλαριὰ
τοῦ δένδρου ἐνὸς τρίτου.

— "Αν τολμήσετε καὶ τὸ θίξετε — ἐφώναξεν ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύ-
τερος εἰς τὸν τρίτον — θᾶξετε νὰ κάμετε μὲ μᾶς!

‘Ο τρίτος τὸ ἐσεβάσθη πράγματι. ‘Ο πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος
ῆρχισαν τότε τὸν καυγάν ἐν ἀνέσει:

- Δικό μου!
- Οχι, δικό μου!
- Τὸ παίρνεις, ἀλλά...
- Εμένα;
- Εσένα!
- Λοιπὸν θὰ τὸ πάρω!
- Απλωσε, ἂν σοῦ βαστάη... κλ. κλ.

“Ησαν ἔτοιμοι ν' ἀλληλοφαγωθοῦν, ὅταν τὸ τρυγόνι φρρρρρτ!...
ἐπέταξεν ἥσυχα ἥσυχα εἰς ἄλλον τομέα. Εἶχε μόνον πληγωθῆ κι
ἔξεκουράζετο τόσην ὕραν ἐπιωφελούμενον τοῦ καυγᾶ...

(Χρονογράφημα)

Σπύρος Μελάς

ΜΕΡΙΚΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Εύρισκόμεθα εἰς ἔναν σταθμὸν τοῦ Ἡλεκτρικοῦ καὶ πρὸ τῆς θυρίδος τῶν εἰσιτηρίων. Ἐμπρός μου μία κυρία, κατόπιν ἐγώ καὶ κατόπιν ἄλλοι χριστιανοί, ἐπειγόμενοι ὅλοι νὰ προμηθευθοῦν τὰ εἰσιτήριά των. Ἐξαφνα ὅμως, εύρεθημεν ὅλοι μποτιλιαρισμένοι. Ἡ κυρία ἀνέλαβε νὰ παίξῃ τὸ ρόλο τοῦ ἑταμπόν, ποῦ εἶναι τόσον τῆς μόδας τελευταίως εἰς τὴν διεθνῆ πολιτικήν φρασεολογίαν.

Καὶ ἴδου πᾶς! Ἡ θελκτικὴ ἄγνωστος πρόκειται νὰ προμηθευθῇ καὶ αὐτὴ τὸ εἰσιτήριόν της. Τὸ θεωρεῖτε ὅπλοῦν πρᾶγμα καὶ σύντομον αὐτό; Ἐχετε λάθος! Ἀπλᾶ καὶ σύντομα πράγματα δὲν ὑπάρχουν διὰ τὰς γυναικας. Λάβετε λοιπὸν ὀλίγην ὑπομονὴν καὶ σεῖς καὶ παρακολουθήσατε τὰ μικρὰ κεφάλαια τοῦ σχετικοῦ μυθιστορήματος.

Ἡ κυρία ἐναποθέτει, ἐν πρώτοις, διάφορα πακέτα ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τῆς θυρίδος διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ τὰς χεῖράς της, καὶ συγχρόνως ἐκφράζει τὴν θέλησίν της πρὸς τὸν ὑπάλληλον, μὲ μίαν ἀοριστίαν ἀξιολάτρευτον.

- Ἔνα εἰσιτήριον, παρακαλῶ.
- Γιὰ τὸν Πειραιᾶ, κυρία μου;
- Ὁχι γιὰ τὸ Φάληρο.
- Νὰ πᾶτε;
- Ὁχι νὰ ἐπιστρέψω...
- Πηγαίμὸ κι ἐπιστροφὴ δηλαδή;
- Ὁχι κύριε. Σᾶς εἴπα μόνον ἐπιστροφήν. Κατοικῶ στὸ Φάληρο, καὶ θέλω νὰ ἐπιστρέψω.
- Δηλαδὴ νὰ πᾶτε μόνον.
- Νὰ πάω.
- Μὰ αὐτὸ σᾶς λέω κι ἐγώ.

'Ο ύπαλληλος, ἐπὶ τέλους σύρει τὸ σχετικὸν εἰσιτήριον, τὸ σφραγίζει, τὸ προσφέρει, ἀναμένει νὰ πληρωθῇ. 'Αναμένομεν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι. 'Η κυρία ἀφαιρεῖ τὸ δεξί της γάντι καὶ τὸ ἀποθέτει καὶ αὐτὸς εἰς τὸ μάρμαρον Τὸ γάντι γλιστρᾷ καὶ πέφτει κάτω. Τὸ σηκώνων εὐγενῶς καὶ τὸ ξαναβάζω στὸ μάρμαρον. 'Η κυρία δὲν μ' εὔχαριστεῖ· εἶναι ἀπησχολημένη. 'Ανοίγει τώρα ἔνα τσαντάκι. Βγάζει ἀπὸ τὸ τσαντάκι ἔνα μαντήλι, ἔνα πακετάκι, ἔνα ὄρμαθὸν κλειδιά καὶ ἀνιχνεύει εἰς τὸ βάθος. 'Ἐπὶ τέλους ἀνασύρει τὸ ἀναμενόμενον μικροσκοπικὸν πορτμοναιδάκι. Τὸ ἀνοίγει καὶ αὐτό. Βγάζει ἔνα δέμα μὲ χαρτονομίσματα καὶ ψάχνει νὰ εὕρῃ τὸ μικρότερον νόμισμα. Τὰ ὀραῖα τῆς δάκτυλα κινοῦνται νευρικά, ἀνήσυχα εἰς τὸν σωρὸν καὶ ψάχνει.

"Ολοὶ περιμένομεν, εὐλαβῶς, καὶ μόνον ὁ σιδηρόδρομος δὲν περιμένει, ὁ ὅποιος σφυρίζει καὶ μᾶς ἀποχαιρετᾷ. Τώρα πλέον ἔχουμεν καιρὸν ἔνα τέταρτον. Καμμιὰ βία! "Ενας ἀνοίγει τὴν ἐφημερίδα του καὶ διαβάζει, ἄλλος στρίβει τσιγάρο, ἄλλος ξύνει τὰ νύχια του, ἄλλοι ἀρχίζουν ἀκαδημαϊκὴν συζήτησιν. Καὶ περιμένομεν μποτιλιαρισμένοι.

'Η κυρία, ἐπὶ τέλους, ξεκολλᾷ ἔνα δεκάδραχμον, ξανατοποθετεῖ τὰ ἄλλα χαρτονομίσματα εἰς τὸ πορτμοναιδάκι της, τὸ ξανακλείνει καὶ προσφέρει τὸ νόμισμα.

'Ο ύπαλληλος κρατεῖ τὴν ἀξίαν τοῦ εἰσιτηρίου καὶ τῆς ἐπιστρέψεως διλίγα μονόδραχμα καὶ διλίγα νίκελ. 'Η κυρία παραλαμβάνει τὰ χαρτονομίσματα καὶ τὰ τοποθετεῖ, ἐν τάξει, τὸ ἔνα ἐπάνω εἰς τὸ ἄλλο, ξανανοίγει τὸ πορτμοναιδάκι τὰ βάζει μέσα καὶ τὰ ξανακλείνει. "Επειτα ἀρχίζει νὰ μαζεύῃ τὰ ψιλά. Τῆς γλιστροῦν, τὰ ξαναπιάνει, τῆς ξαναγλιστροῦν καί, ἐπὶ τέλους, τὰ μαζεύει δλα.

'Ανοίγει πάλιν τὸ τσαντάκι, τὰ ρίχνει μέσα, τοποθετεῖ ἔπειτα τὸ πορτμοναιδάκι εἰς τὸ τσαντάκι, τοποθετεῖ κατόπιν, κατὰ σειράν τὸ μαντήλι καὶ τὸ πακετάκι καὶ κλείνει τὸ θησαυροφυλάκιον. 'Αλλὰ ἔχει λησμονήσει ἔξω τὸν ὄρμαθὸν τῶν κλειδιῶν. Κάμνει ἔνα μορφασμὸν στενοχωρίας, ξανανοίγει τὸ τσαντάκι, βάζει μέσα καὶ τὰ κλειδιὰ καὶ τὸ ξανακλείνει.

Οἱ ἄλλοι περιμένομεν καρτερικῶς τὴν σειράν μας. Μήν σιάζεσθε, παρακαλῶ! Θὰ περιμένωμεν ἀκόμη. 'Η κυρία ἀρχίζει, τώρα, νὰ μαζεύῃ τὰ πακέτα της, τὰ ὅποια εἴχεν ἀφήσει ἐπάνω εἰς τὸ μάρμαρον. Τὰ παραλαμβάνει τούτεστι ἔνα ἔνα, τὰ τοποθετεῖ κατὰ

εῖδος καὶ κατὰ μέγεθος, περνᾶ τὸ τσαντάκι εἰς τὸ χέρι της, καὶ ἐτοιμάζεται ν' ἀποσυρθῆ. Τὴν τελευταίαν ὅμως στιγμὴν μετανοεῖ. Ἀντελήφθη ὅτι δὲν ἔφόρεσε τὸ γάντι της. Ἀφήνει πάλιν τὰ πακέτα, φορεῖ τὸ γάντι της, τὸ κουμπώνει καὶ ξαναπαίρει τὰ πακέτα της. Ἐπὶ τέλους μᾶς ἀναθεματίζει. «Ενα ούφ! ἀντιπροσωπεύον τὸν ἥχον ἐκπωματιζομένης σαμπάνιας, ἀντηχεὶ ἔξαφνα ἀπὸ τὰ χείλη τῆς ἀνθρωπίνης μάζης.

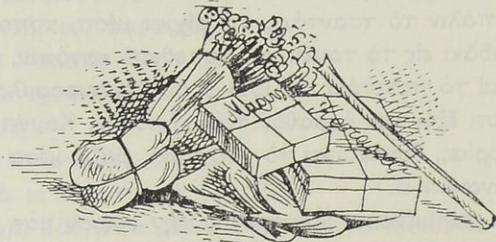
«Η κυρία, ἀπομακρυνομένη, ρίπτει ἑνα βλέμμα βαθυτάτης περιφρονήσεως πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν ἥχον.

— Τί πρόστυχοι ἀνθρωποι!

Παραδέχομαι κι ἐγώ ὅτι οἱ ἀνθρωποι, ποὺ ἐμιμήθησαν τὸν ἥχον τῆς ἐκπωματιζομένης φιάλης, ἥσαν πράγματι προστυχότατοι. Ἄλλ᾽ ὑπάρχουν μερικὰ πράγματα, ἐπὶ τέλους εἰς τὰς ἔξεις τῶν γυναικῶν, μὲ τὰ ὅποια δὲν ἡμπορεῖ νὰ προοδεύσῃ κανένας φεμινισμός. Φαντασθῆτε, λόγου χάριν, τὸ μυθιστόρημα, τὸ ὅποιον περιέγραψα, πρὸ ὀλίγου, μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν συντομίαν, ἐπαναλαμβανόμενον αὔριον εἰς τὴν κάλπην. Αἱ ἐκλογαὶ ποὺ θ' ἀρχίζουν τὴν 1ην Ἰανουαρίου, θὰ τελειώνουν τὴν 31ην Δεκεμβρίου. Καὶ βάλε ἀκόμα!

(Χρονογράφημα)

Παῦλος Νικβάνας

ΣΚΙΤΣΟ ΚΡΙΤΙΚΟΥ

Σὲ χαιρετῶ ἐσένα, ἄνθρωπε εὐτυχῆ, ποὺ κατάφερες νὰ διατηρήσῃς μέσα στὸ σάλαγο τοῦ πολέμου ἀμείωτο κι ἀναλλοίωτο καὶ ἀνεπηρέαστο ὀλόκληρο τὸ μεγαλεῖο τῆς προσωπικότητάς σου. Δόξα εἰς ἐσένα, θεατρικὲ κριτικὲ! Γεγονότα ἔρχονται, γεγονότα φεύγουν, συγκλονίζεται ὁ κόσμος ἀπὸ τὸν ἀντίλαλό τους — ὅλοι συζητοῦν γιὰ ἔνα πρᾶγμα: Τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα. Ἐσὺ ὅμως, ἄνθρωπε ἀνώτερε, δυνατέ, μυστήριε, παμμέγιστε, ὑπεράνθρωπε, ἀνεξιχνίαστε, κρατᾶς τὸν ἑαυτό σου στὴν περιωπὴν τοῦ μεγαλείου σου κι ἔχεις τὸ βιολί σου. Πῶς νὰ σὲ περιγράψω; Μὲ φρίκην ἀτενίζω τὴν μορφὴ σου. Μὲ δέος ἀναμετρῶ τὶς διαστάσεις σου. Μὲ τρόμον ἀναλογίζομαι τὴν ἕκταση τοῦ θράσους σου κι ἡ πέννα μου παραλύει! "Ἄς εἶναι βοηθὸς καὶ συμπαραστάτης μου ὁ Ζεύς: Βλέμμα ρεμβῶδες. "Γφος ρεμβῶδες. Τὸ βῆμά του βαρύ. Ὁ δεξιός του ὕμος γέρνει πρὸς τὰ κάτω, ὁ ἀριστερὸς τινάζεται πρὸς τὰ ἐπάνω — στὸν δεξιὸν βαρύνει ὁ Σαίξπηρ, στὸν ἀριστερὸν ὁ Μολιέρος. Ἀνοίγει τὶς ποδάρες καὶ πλάφ — πλούφ καταπίνει τὸν δρόμο σύννους — τὸ πνεῦμα του στοὺς οὐρανούς, τὰ πόδια του στὴ γῆ.

— Ποὺ πάει;

Ποὺ ἀλλοῦ; στὴν «πρεμιέρα»: Ἐλλὰ πῶς πάει! Μπαίνει ὁ ἀλλος κόσμος στὸ θέατρο, μπαίνει κι' αὐτός. Ἐλλὰ πῶς μπαίνει! Τὸ ἔνα φρύδι σηκωμένο καὶ κοιτᾶς τοὺς ἄλλους θεατὰς ἀπὸ τὰ ὑψη τῆς προσωπικότητάς του, σὰν μύρμηγκες ποὺ περιφέρονται στὰ πόδια του.

Οὔτε νὰ γελάσῃ ἔρχεται αὐτὸς οὔτε νὰ συγκινηθῇ, οὔτε δὰ γιὰ νὰ σκοτώσῃ τὸν πολύτιμο καιρό του. Νὰ κρίνῃ ἔρχεται.

Τρέμετε συγγραφεῖς!

Τρέμετε ἥθοποιοι!

Τρέμετε σκηνογράφοι!

Πρὸ δλίγου ἔφαγε μὲ τὸν Αἰσχύλον, πῆρε τὸν καφέ του μὲ τὸν Εύριπίδη, ἀντῆλλαξε τσιγαράκι μὲ τὸν Σαίξπηρ, ἔπαιξε πρέφα μὲ τὸν Γκατε, εἶπε ἀστεῖα μὲ τὸν "Ιψεν, ἔπαιξε καρπαζίες μὲ τὸν Μολιέρο κι ἀφοῦ τοὺς ζήτησε μιὰ στιγμὴ «παρντὸν» γιὰ νὰ παρευρεθῇ στὴν καινούργια πρεμιέρα, ἥλθε.

"Ω θεία αὐτοπεποίθησις ποὺ πηγάζει ἀπ' τὰ τρίσβαθα τῆς ψυ-

χῆς του. Γι' αὐτὸν ἔχει κτισθῆ τὸ θέατρο. Γι' αὐτὸν ἐγράφηκε τὸ ἔργο. Γι' αὐτὸν παίζουν οἱ ἡθοποιοί. Γι' αὐτὸν σημαίνει τὸ κουδούνι. Γι' αὐτὸν αἱρεται ἡ αὐλαία.

Εἶναι ό ἑκλεκτός!

‘Ο «εἰδικός» εἶναι. ‘Ο «μεμυημένος». Δὲν ἐπεφοίτησε μονάχα ἐπάνω στὴν πάνσοφη κεφαλή του τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον τῆς Τέχνης, ὅλλα ἀνέβηκε σὰν ἄλλος Μωυσῆς ἐπάνω στὸ Σινᾶ τῆς ὑψηλῆς διανοήσεως, ὅπου ἡ Ἱδιαὶ ἡ Τέχνη τὸν ἀγκάλιασε κι ἀφοῦ τὸν ἐφίλησε ἀνάμεσα σὲ βροντές καὶ σ' ἀστραπές, τοῦ εἶπε :

— Κουμπάρε, ἐσύ εἶσαι ό διαλεχτός μου. Εἶσαι ό λεβέντης μου, ό ἀσίκης καὶ κανακάρης μου. “Ο, τι κι ἀν γίνη στὸν κόσμο, ὅ, τι κι ἀν συμβῇ, πόλεμος, λοιμοί, λιμοί, σεισμοί καὶ καταποντισμοί, ἐσύ θὰ παρακολουθήσεις τίς πρεμιέρες. Καὶ πρὸ πάντων θὰ ἐπιβλέπης τοὺς συγγραφεῖς μήπως καὶ δὲν τηροῦν τοὺς κανόνες μου καὶ μὲ προδώσουν.

Ζήτα τὸ δρᾶμα. Χτύπα τὴν φάρσα. Ζήτα τὴν τραγῳδία. Χτύπα τὴν κωμῳδία. Ψάξε τὸ βάθος, μέτρα τὸ πλάτος, ζήτα τους πάθοις. Ἀδέκαστος νὰ εἶσαι καὶ μὴ χαρίζῃς κάστανα. Ἐξέτασε τὴν πλαστικότητα, ζήτα τους αἰσθαντικότητα. Ψάξε τὴν παθητικότητα. Κι ἀν τύχη νάχουν τὴν πλαστικότητα καὶ τοὺς λείπῃ ἡ αἰσθαντικότητα ζήτα τους παθητικότητα. Ἐκτὸς ἀν ἔχουν τὴν παθητικότητα καὶ τοὺς λείπῃ ἡ πλαστικότητα, ὅπότε τοὺς ζητᾶς καὶ αἰσθαντικότητα καὶ μὴ φοβοῦ. “Ἐξυπνος εἶσαι, λογαριασμὸ δὲν ἔχεις νὰ δώσης σὲ κανένα.

Ζήτα τους ἀξιώσεις. Κι ἀν δὲν ἔχουν ἀξιώσεις χτύπα τους, γιατὶ δὲν ἔχουν. “Αν ὅμως ἔχουν χτύπα τους, γιατὶ τολμοῦν νὰ ἔχουν. Σοῦ δίνουν δρᾶμα; Πές τους πώς εἶναι φάρσα. Σοῦ δίνουν φάρσα; Πές τους πώς εἶναι δρᾶμα. Σοῦ δίνουν κωμῳδία; Πές τους πώς εἶναι τραγῳδία. Σοῦ δίνουν τραγῳδία; Πές τους πώς εἶναι κωμῳδία.

Οὐ γελάσεις
Οὐ μειδιάσεις
Οὐ δακρύσεις
Οὐκ ἐπαινέσεις

Οὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἔτεροι πλὴν τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σαίξ-

πηρ καὶ τοῦ Γκαῖτε. Αὔτοὺς ἐπαίνα τους καὶ μὴ φοβᾶσαι. Ἐπαίνα καὶ μερικοὺς ἄλλους, ἃν σοῦ κάνῃ γοῦστο, πάντοτε ὅμως μακαρί-
τες. Ζωντανούς μὴν ἐπαίνεστης γιατὶ θὰ σοῦ πάρουν τὸν ἀέρα. "Αν
γράφουν ἔργα ποὺ δακρύζει ὁ κόσμος, σφίξου νὰ μὴν δακρύστης.
"Αν γράφουν ἔργα ποὺ γελᾷ ὁ κόσμος, σφίξου νὰ μὴν γελάστης.

Κι ἄκου δῶ:

Σ' ἐγκαθιστῶ γενικὸ κληρονόμον ὅλων τῶν συγγραφέων ὅ-
λων τῶν αἰώνων. Κι' ὅταν παίζουνται τὰ ἔργα τους θὰ πηγαίνης
στὸ θέατρο καὶ θὰ ἐπιστατῆς εἰς τὴν παράσταση. Εἶσαι ὁ ἐκλεκτός
μου καὶ θέλω νᾶσαι ζόρικος. Σκληρὸς ἄντρας θέλω νᾶσαι. "Ολοὶ νὰ
λένε ὅτι εὐχαριστήθηκαν, ἐσύ θὰ στραβομουστσουνιάζης καὶ θὰ δια-
φωνῆς μ' ὅλο τὸν κόσμο. "Ετσι μόνον θὰ γίνης μέγας. Ταλέντο δὲν
σοῦ δίνω, γιατὶ δὲν σοῦ χρειάζεται. Σοῦ ἀρκεῖ τὸ θράσος ποὺ σοῦ
ἔδωσε μὲ τὴν τόση ἀφθονία ὁ πανάγαθος Θεός. "Αντε, λοιπὸν ἀπὸ
τὸ πεζοδρόμιο καὶ ἵσα τὸ κορμί σου!"

Καὶ ἔκτοτε ὁ κριτικὸς ἐκτελεῖ τὸ χρέος του μὲ εύσυνειδησία συγ-
κινητική. Ἐντεταλμένος τῆς τέχνης ἔρχεται νὰ ἐπιστατήσῃ: Γι'
αὐτὸ τὸ ὑφος τὸ ἐπίσημο. Γι' αὐτὸ τὸ κοστούμι τὸ σκοῦρο. Γι' αὐτὸ
τὸ κολλάρο τὸ πλυμένο. Στρώνεται μὲ λειτουργικὴν ἐπισημότητα
στὴ θέση του καὶ παρακολουθεῖ μ' ὀλύμπια γαλήνη. Ἔσύ, πτωχὲ
ἄνθρωπε, ποὺ ἔχεις τὴν ἀπροσδόκητη τιμὴ νὰ κάθεσαι πλάϊ του,
ἄφηνε μιὰ στιγμὴ τὸ ἔργο καὶ γύριζε νὰ τὸν κοιτάξεις: 'Ακοίμητο
τὸ μάτι του. 'Ακίνητο τὸ βλέμμα του. Τὰ χέρια σταυρωμένα. Τὰ
φρύδια σουφρωμένα. Τὰ χείλη αἰνιγματικά. Τὸ ὑφος ὅμιχλωδες.
Τὸ θράσος τερατῶδες.

— Σούτ!...

Είναι ἡ ὥρα ποὺ ἀσκεῖ τὰ ὑψιστα καθήκοντά του. 'Η στιγμὴ
είναι ιερή. 'Ο Θεὸς γι' αὐτὸν ἔπλασε τὸν κόσμο γιὰ νὰ λειτουργοῦν
τὰ θέατρα κι ἔφτιασε τὶς μέρες γιὰ νὰ περνοῦν καὶ νὰ φέρνουν «πρε-
μιέρες». Πάρτου τὸ φαῖ, δὲν τοῦ παίρνεις τίποτε. Πάρτου τὴν πρε-
μιέρα, τοῦ πῆρες τὸ πᾶν. Τὸν εἶδες στὸ διάλειμμα; Μὴ σώσῃ καὶ
ὑπάρχῃ κρέας, φασόλια καὶ ζάχαρη εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων.
"Οσο ὑπάρχουν πρεμιέρες καὶ διαλείμματα πρεμιερῶν ὑπάρχει στὸν
κόσμο εύτυχία. Βαρύγδουπτος τραβᾶ στὸ καπνιστήριο καὶ περιμένει
νὰ τὸν ρωτήσουν.

— Λοιπόν;

’Ανασηκώνει τὸ φρύδι;

— Τί πρᾶγμα;

’Αγωνιοῦν:

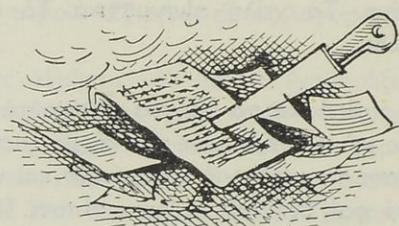
— Πῶς σᾶς φάνηκε τὸ ἔργο;

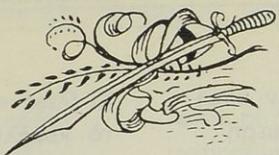
‘Η σφίγξ δὲν ἦταν τόσο αἰνιγματική ὅταν στάθηκε μπροστά της ὁ Οἰδίπος. Σφίγγει τὰ χείλη, σηκώνει τοὺς ὄμοις. “Υστερα κοιτᾷ μὲ βλέμμα βαθὺ καὶ ὀχανές, ἐνῷ κάποια ἵχνη θλιβεροῦ μειδιάματος στηρίζουν τὴν ἄκρη τῶν χειλέων του: Τετέλεσται! Εἶναι ἡ καταδίκη.

— Θέε μου, στεῖλε ὅτι θέλεις ἐπὶ τῆς γῆς. Πολέμους, συμφορές, λοιμούς, καύσωνες, παγετῶνες καὶ τὶς δέκα πληγές τοῦ Φαραώ. ’Αλλὰ μὴν στερῆσ τὸν κόσμο σου ἀπὸ τὶς πρεμιέρες. Θὰ καταστρέψῃς ἐναν ἀνθρωπο ποὺ ἀν τὸ καλοεξετάσης δὲν εἶναι ίκανὸς νὰ βλάψῃ οὕτε μύρμηγκα. ’Ασε τον νὰ φαντάζεται ὅτι σκοτώνει ἀνθρώπους. Τὸ μέγα δικαστήριο τοῦ κοινοῦ τὸν ὀθωώνει κάθε τόσο, λόγω συγχύσεως φρενῶν.

‘Ελληνικὸν ‘Ημερολόγιον « Ὁρᾶς οντες »

M. Ψαθᾶς

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Είς τὸ διάστημα, ὡς λέγεται, ἐνὸς μηνὸς (*Μάϊος 1823*), ἔγραψε δὲ ποιητὴς τὸν "Υμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν." Αν εἶναι ἀληθινόν, διτὶ δὲ καθαρὸς Ἐλληνισμὸς στέκεται στὴν ζωντανὴ φωνή, στὸ σεμνὸν κάλλος τῆς μορφῆς, καὶ στὸ ξάστερο βάθος τοῦ λόγου, βέβαια τοῦτο τὸ ποίημα ἔβγανε ὃν ποδτος γνήσιος καρπὸς τῆς Ἐλληνικῆς φωνασίας, ὥστερα ἀπὸ εἰκοσι αἰώνες τοῦ μαρασμοῦ της. Αὐτὸς δὲ Ἀδύερινός τοῦ Ἐλληνικοῦ οὐδανοῦ ἔλαμψε ἥδη εἰς δύο γενεὲς ἀνθρώπων μὲν φῶς ἀθάμπωτο καὶ παρηγορητικό, ἀπὸ τὸ δόπον κατεβαῖνε εἰς κάθε γενναία ψυχὴ τὸ θάρρος εἰς τὰ μέλλοντα καλὰ καὶ ὄμορφα τοῦ Ἐλληνισμοῦ.

Εἰς τὸν "Υμνον δὲ Σολωμὸς ἔδειχνε, διτὶ ἥδη ἦταν ἵκανὸς νὰ ὅρθιμλέζῃ τὸ ὑφος του κατὰ τὰ διαφορετικὰ ποιητικὰ ἀντικείμενα." Ἔπικρατεῖ, μὲν ἀμίμητον ἀπλότητα, δὲ ἐλεγειακὸς καρακτήρας εἰς τὸ προσόμιον (*στρ. 3—14*), ὅπου δὲ ποιητὴς ἐνθυμιάζει τὰ περασμένα καὶ κανονικῶς τὸ ἔκαμε, διότι δίκως τὴν ἀρχαίαν λαμπούτητα, δίκως τὴν ὑπομονὴν μὲς στὰ πολυχρόνια παθήματα, δὲν ἔννοεται ή ἀκαταμάχητη δρμὴ τοῦ ἀντονόμου Ἐλληνικοῦ πνεύματος, ὅπου παρουσιάζεται εἰς τὴν φωνασία τοῦ ποιητῆ, βγαλμένο ἀπὸ τὰ ιερὰ κόκκαλα τῶν προγόνων, μὲ τὴν ἀκονισμένη ρουμφαία, καὶ μὲ τὰ μάτια ποὺ μὲ βίᾳ μετράει τὴν γῆ, ὡς νὰ θάρροςσε, διτὶ κάμη πική του.

Μὲ τὸν λυρικὸν ἐθνουσιασμόν, ὅπου ἐμψυχώνει δῦλο τὸ ποίημα, ἐνώνεται ἡ ἐπική σεμνοπρόπεια εἰς τὰ διάφορα μεγάλα ζωγραφήματα τεχνικὰ δεμέρα· εἰς τὴν μάρζη καὶ εἰς τὸ πάρσημο τῆς Τριπολιτεᾶς (*στροφ. 35—73*), ὅπου οἱ εἰκόνες πλούσιοπράσιχα κυμένες ἐνθυμίζουν τὴν διηγημήν ἀφθονία· εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Κορίνθου (*στροφ. 75—87*), ὅπου λάμποντα τὰ τερπνότερα κορώματα, μάλιστα εἰς ἐκεῖνες τὶς στροφὲς 83—86, οἱ δόποις μὲ θαυμαστὴν κάρη καὶ μαλάκότητα εἰκονίζουν τὰ καλὰ τῆς Ἐλευθερίας· εἰς τὴν μάζη, καὶ εἰς τὸ φούσκωμα τοῦ Ἀχελώου (*στροφ. 94—121*), ὅπου δὲ ἀκρος λυρισμὸς κορυφώνεται εἰς τὸ ὑψηλότατο κίνημα τῆς κατάρας (*στροφ. 111—115*), τὸ δόπον μὲ τὴν σοβαρωτάτην ἔκφασην τολμηρὰ ἐνώπιοι τὴν πυκόην εἰρωνεία (*στροφ. 114*).

Ο γενικὸς ἐθνουσιασμὸς τοῦ ἔθνους ἔδέχθηκε τὸ σοφὸν καὶ ἀδμονικώτατον ἄσμα καὶ ἔμειναν ἀτελεσφόρητα, καὶ ἔως τὰ σήμερα περιωρισμένα εἰς τὸν σχολαστικὸν κόντορ, ὅπου ἐγεννήθηκαν, τὰ παράπονα, διτὶ ἡ γλῶσσα ἦταν χυδαία καὶ ἡ στιχουργία σφαλμένη (*Ιάκωβος Πολυλᾶς, Προλεγόμενα εἰς «Ἀπαντα Σολωμοῦ»*, ἔκδ. Ἐλευθερουδάκη).

1

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερὴ
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψι
ποὺ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

2

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ Ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὡς χαῖρε, Ἐλευθεριά!

3

Ἐκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή
κι ἔνα στόμα ἀκαρτεροῦσες
«Ἑλα πάλι», νὰ σοῦ πῆ.

4

Ἄργειε νᾶλθη ἐκείνη ἡ μέρα
καὶ ἥταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τάσκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

5

Δυστυχής! Παρῆγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

6

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἔνα ἐκτύπως τ' ὅλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

7

Κι ἔλεες· «πότε, ἄ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ της ἐρμιές;»
καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψεις, ἄλυσεις, φωνές!

8

Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μὲς στὰ κλάγματα θολὸ
καὶ εἰς τὸ ροῦχό σου ἔσταζ' αἷμα,
πλῆθος αἷμα ἑλληνικό.

9

Μὲ τὰ ροῦχα αἷματωμένα,
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά
νὰ γυρεύῃς εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

10

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθεις μοναχή.
Δὲν εἶν' εὔκολες οἱ θύρες
ἔὰν ἡ χρεία τές κουρταλῆ.

11

«Ἀλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
ἄλλ' ἀνάσασιν καμμιά.
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτά!»

12

«Ἀλλοι, ὅμε! στὴ συφορά σου,
ὅποὺ ἔχαίροντο πολύ,
«σύρε νᾶβρης τὰ παιδιά σου,
σύρε», ἐλέγαν οἱ σκληροί.

13

Φεύγει ὅπίσω τὸ ποδάρι
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτραν ἢ τὸ χορτάρι,
ποὺ τὴν δόξα σου ἐνθυμεῖ.

14

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
ἢ τρισάθλια κεφαλή,
σὰν πτωχοῦ ποὺ θυροδέρνει
κι εἶναι βάρος του ἢ ζωή.

15

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ δρμή,
ποὺ ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη, ἢ τὴ θανή.

16

'Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν 'Ελλήνων τὰ ιερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ὡ χαῖρε, 'Ελευθεριά!

17

Μόλις εἶδε τὴν δρμή σου
ὅ οὐρανός, ποὺ γιὰ τς ἔχθροὺς
εἰς τὴ γῆ τὴ μητρική σου
ἔτρεφ' ἄνθια καὶ καρπούς,

18

ἐγαλήνευσε καὶ ἔχύθη
καταχθόνια μία βοή,
καὶ τοῦ Ρήγα σου ἀπεκρίθη
πολεμόκρωχτη ἢ φωνή*.

19

ὅλοι οἱ τόποι σου σ' ἐκράξαν,
χαιρετώντας σε θερμά,
καὶ τὰ στόματα ἐφωνάξαν
ὅσα αἰσθάνετο ἢ καρδιά.

20

'Ἐφωνάξανε ώς τ' ἀστέρια
τοῦ 'Ιονίου καὶ τὰ νησιά,
καὶ ἐστηκώσανε τὰ χέρια,
γιὰ νὰ δείξουνε χαρά,

21

μ' ὅλον ποῦναι ἀλυσωμένο
τὸ καθένα τεχνικά,
καὶ εἰς τὸ μέτωπο γραμμένο
ἔχει: Ψ ε ὑ τ ρ α 'Ε λ ε u θ ε ρ i ἄ.

22

Γκαρδιακὰ χαροποιήθη
καὶ τοῦ Βάσιγκτων ἢ γῆ,
καὶ τὰ σίδερα ἐνθυμήθη,
ποὺ τὴν ἔδεναν κι αὔτη.

23

'Απ' τὸν πύργο του φωνάζει,
σὰ νὰ λέη σὲ χαιρετῶ,
καὶ τὴ χήτη του τινάζει
τὸ Λιοντάρι τὸ 'Ισπανό.

24

'Ἐλαφιάσθη τῆς 'Αγγλίας
τὸ θηρίο καὶ σέρνει εὐθὺς
κατὰ τ' ἄκρα τῆς Ρουσίας
τὰ μουγκρίσματα τῆς ὁργῆς.

25

Εἰς τὸ κίνημά του δείχνει,
πώς τὰ μέλη εἰν' δυνατά·
καὶ τοῦ Αἴγαίου τὸ κῦμα ρίχνει
μιὰ σπιθόβιλη ματιά*.

26

Σὲ ξανοίγει ἀπὸ τὰ νέφη
καὶ τὸ μάτι τοῦ Ἀετοῦ*,
ποὺ φτερὰ καὶ νύχια θρέφει
μὲ τὰ σπλάχνα τοῦ Ἰταλοῦ.

27

Καὶ σ' ἐσὲ καταγυρμένος,
γιατὶ πάντα σὲ μισεῖ,
ἔκρωζ' ᔍκρωζ' ὁ σκασμένος,
νὰ σὲ βλάψῃ, ἃν ἡμπτορῇ.

28

Ἄλλο ἐσύ δὲν συλλογιέσαι
πάρεξ ποῦ θὰ πρωτοπᾶς·
δὲν μιλεῖς καὶ δὲν κουνιέσαι
στὲς βρισιές, ὅποὺ ἀγρικᾶς.

29

Σὰν τὸ βράχον, ὅποὺ ἀφήνει
κάθε ἀκάθαρτο νερὸ
εἰς τὰ πόδια του νὰ χύνῃ
εὔκολόσβηστον ἀφρό,

30

ὅποὺ ἀφήνει ἀνεμοζάλη
καὶ χαλάζι καὶ βροχὴ
νὰ τοῦ δέρνουν τὴ μεγάλη,
τὴν αἰώνιαν κορυφή·

31

Δυστυχιά του, ὡ δυστυχιά του
όποιανοῦ θέλει βρεθῆ
στὸ μαχαίρι σου ἀποκάτου
καὶ σ' ἔκεινο ἀντισταθῆ.

32

Τὸ θηρίο π' ἀνανογιέται,
πώς τοῦ λείπουν τὰ μικρά,
περιορίζεται, πετιέται,
αἷμα ἀνθρώπινο διψᾶ.

33

Τρέχει, τρέχει ὅλα τὰ δάση,
τὰ λαγκάδια, τὰ βουνὰ
καὶ ὅπου φθάσῃ, ὅπου περάσῃ,
φρίκη, θάνατος, ἐρμιά.

34

Ἐρμιά, θάνατος καὶ φρίκη,
ὅπου ἐπέρασες κι ἐσύ·
ξίφος ἔξω ἀπὸ τὴ θήκη
πλέον ἀνδρείαν σοῦ προξενεῖ.

35

Ίδού ἐμπρός σου ὁ τοῖχος στέκει
τῆς ἀθλίας Τριπολίτσᾶς·
τώρα τρόμου ἀστροπελέκι
νὰ τῆς ρίξῃς πιθυμᾶς.

36

Μεγαλόψυχο τὸ μάτι
δείχνει πάντα, ὅπως νικεῖ,
καὶ ἂς εἰν' ἄρματα γεμάτη
καὶ πολέμιαν χλαλοή·

37

Σοῦ προβαίνουνε καὶ τρίζουν,
γιὰ νὰ ἰδῆς, πῶς εἰν' πολλά·
δὲν ἀκοῦς πού φοβερίζουν
ἄνδρες μύριοι καὶ παιδιά; *

38

Λίγα μάτια, λίγα στόματα
θὰ σᾶς μείνουνε ἀνοιχτά
γιὰ νὰ κλαύσετε τὰ σώματα,
πού θὲ νἄβρῃ ἡ συμφορά.

39

Κατεβαίνουνε, καὶ ἀνάφτει
τοῦ πολέμου ἀναλαμπή·
τὸ τουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει,
λάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.

40

Γιατὶ ἡ μάχη ἐστάθη ὀλίγη;
λίγα τὰ αἷματα γιατί;
Τὸν ἔχθρὸν θωρᾶ νὰ φύγη
καὶ στὸ κάστρο ν' ἀνεβῇ.

41

Μέτρα...εἰν' ἄπειροι οἱ φευγάτοι,
ὅποὺ φεύγοντας δειλιοῦν·
τὰ λαβώματα στὴν πλάτη
δέχοντ', ωστε ν' ἀνεβοῦν.

42

Ἐκεῖ μέσα ἀκαρτερεῖτε
τὴν ἀφεύγατη φθορά·
νά, σᾶς φθάνει ἀποκριθῆτε
στῆς νυκτὸς τὴ σκοτεινιά *

43

Ἄποκρινόνται, καὶ ἡ μάχη
ἐτσι ἀρχίζει, ὅποὺ μακριὰ
ἀπὸ ράχι ἐκεῖ σὲ ράχι
ἀντιβούϊζε φοβερά.

44

Ἄκούω κούφια τὰ τουφέκια,
ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν
ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.

45

"Α! τί νύκτα ἦταν ἐκείνη
πού τὴν τρέμει ὁ λογισμός;
"Άλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη
πάρεξ θάνατου πικρός.

46

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
τοῦ πολέμου καὶ οἱ καπνοί,

47

καὶ οἱ βροντὲς καὶ τὸ σκοτάδι,
ὅποὺ ἀντίσκοφτε* ἡ φωτιά,
ἐπαράσταιναν τὸν "Αδη,
πού ἀκαρτέρει τὰ σκυλιά.

48

Τ' ἀκαρτέρεις - Ἐφαίνοντ' ἵσκιο
ἀναρίθμητοι γυμνοί,
κόρες, γέροντες, νεανίσκοι,
βρέφη ἀκόμη εἰς τὸ βυζί.

49

Ολη μαύρη μυρμηγκιάζει,
μαύρη ἡ ἐντάφια συντροφιά,
σὰν τὸ ροῦχο ὅποιν σκεπάζει
τὰ κρεβάτια τὰ στερνά.

50

Τόσοι, τόσοι ἀνταμωμένοι
ἐπετιοῦντο ἀπὸ τὴ γῆ,
ὅσοι εἰν' ἄδικα σφαγμένοι
ἀπὸ τούρκικην ὁργή.

51

Τόσα πέφτουνε τὰ θερι-
σμένα ἀστάχυα εἰς τοὺς ἀγρούς.
σχεδὸν ὅλα ἔκεια τὰ μέρη
ἔσκεπάζοντο ἀπ' αὐτούς.

52

Θαμποφέγγει κανέν' ἀστρο,
καὶ ἀναδεύοντο μαζί,
ἀναβαίνοντας τὸ κάστρο
μὲν νεκρώσιμη σιωπή.

53

Ἐτσι χάμου εἰς τὴν πεδιάδα,
μὲς στὸ δάσος τὸ πυκνό,
ὅταν στέλνῃ μίαν ἀχνάδα
μισοφέγγαρο χλωμό,

54

ἔαν οἱ ἄνεμοι μὲς στ' ἀδεια
τὰ κλαδιά μουγκοφυσοῦν,
σειοῦνται, σειοῦνται τὰ μαυράδια
ὅποι οἱ κλῶνοι ἀντικτυποῦν.

55

Μὲ τὰ μάτια τους γυρεύουν
ὅπου εἰν' αἴματα πηχτά,
καὶ μὲς στὰ αἴματα χορεύουν
μὲ βρυχίσματα βραχνά.

56

Καὶ χορεύοντας μανίζουν
εἰς τοὺς Ἑλληνας κοντά,
καὶ τὰ στήθια τους ἐγγίζουν
μὲ τὰ χέρια τὰ ψυχρά.

57

Ἐκειὸ τὸ ἔγγισμα πηγαίνει
βαθιὰ μὲς στὰ σωθικά,
ὅθεν ὅλη ἡ λύπη βγαίνει
καὶ ἄκρα αἰσθάνονται ἀσπλαχνιά.

58

Τότε αὐξάνει τοῦ πολέμου
ὅ χορὸς τρομακτικά,
σὰν τὸ σκόρπισμα τοῦ ἀνέμου
στοῦ πελάου τὴ μοναξιά.

59

Κτυποῦν ὅλοι ἀπάνου κάτου,
κάθε κτύπημα ποὺ ἔβγῃ
εῖναι κτύπημα θανάτου,
χωρὶς νὰ δευτερωθῇ.

60

Κάθε σῶμα ἴδρωνει, ρέει·
λές κι ἔκειθεν ἡ ψυχὴ
ἀπ' τὸ μῆσος ποὺ τὴν καίει
πολεμάει νὰ πεταχθῇ.

61

Τῆς καρδιᾶς κτυπίες βροντᾶνε
μές στὰ στήθια τους ἀργά,
καὶ τὰ χέρια ὅποιù χουμᾶνε,
περισσότερο εἰν' γοργά.

62

Οὐρανὸς γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι,
οὐδὲ πέλαγο, οὐδὲ γῆ.
γι' αὐτοὺς ὅλους, τὸ πᾶν εἶναι
μαζωμένο ἀντάμα ἐκεῖ.

63

Τόση ἡ μάνητα καὶ ἡ ζάλη
ποὺ στοχάζεσαι, μὴ πώς
ἀπὸ μιὰ μεριὰ καὶ ἀπ' ἄλλη
δὲν μείνῃ ἔνας ζωντανός.

64

Κοίτα, χέρια ἀπελπισμένα
πῶς θερίζουνε ζωές!
Χάμου πέφτουνε κομμένα
χέρια, πόδια, κεφαλές,

65

Καὶ παλάσκες καὶ σπαθία
μὲ ὀλοσκόρπιστα μυαλά,
καὶ μὲ ὀλόσχιστα κρανία
σωθικὰ λαχταριστά.

66

Προσοχὴ καμμιὰ δὲν κάνει
κανείς, δχι, εἰς τὴ σφαγή,
πᾶντα ἐμπρός. "Ω! φθάνει,
φθάνει· ἔως πότε οἱ σκοτωμοί;

67

Ποῖος ἀφήνει ἐκεῖ τὸν τόπο,
πάρεξ ὅταν ξαπλωθῇ;
Δὲν αἰσθάνονται τὸν κόπο
καὶ λές κι εἶναι εἰς τὴν ἀρχή.

68

Ολιγόστευαν οἱ σκύλοι,
καὶ 'Α λλὰ ἐφώναζαν, 'Α λλὰ
καὶ τῶν Χριστιανῶν τὰ χείλη
φωτιὰ ἐφώναζαν, φωτιά.

69

Λεονταρόψυχα ἐκτυπιοῦντο,
πάντα ἐφώναζαν φωτιὰ
καὶ οἱ μιαροὶ κατασκορπιοῦντο,
πάντα σκούζοντας 'Α λλὰ.

70

Παντοῦ φόβος καὶ τρομάρα
καὶ φωνὲς καὶ στεναγμοί·
παντοῦ κλάψα, παντοῦ ἀντάρα
καὶ παντοῦ ξεψυχισμοί.

71

"Ηταν τόσοι! πλέον τὸ βόλι
εἰς τ' αὐτιὰ δὲν τοὺς λαλεῖ.
"Ολοι χάμου ἐκείτοντ' ὄλοι
εἰς τὴν τέταρτην αὔγή.

72

Σὰν ποτάμι τὸ αἷμα ἐγίνη
καὶ κυλάει στὴ λαγκαδιά,
καὶ τὸ ἀθέρο χόρτο πίνει
αἷμα ἀντὶς γιὰ τὴ δροσιά.

73

Τῆς αὐγῆς δροσάτο ἀέρι,
δὲν φυσᾶς τώρα ἐσύ πλιό
στῶν ψευδόπιστων τὸ ἀστέρι.*
φύσα, φύσα εἰς τὸ ΣΤΑΥΡΟ.

74

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ Ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ὡς χαῖρε, Ἐλευθερία!

75

Τῆς Κορίνθου ἴδιον καὶ οἱ κάμποι·
δὲν λάμπ' ἥλιος μοναχὰ
εἰς τοὺς πλάτανους, δὲν λάμπει
εἰς τ' ἀμπέλια, εἰς τὰ νερά.

76

Εἰς τὸν ἥσυχον αἰθέρα
τώρα ἀθῶα δὲν ἀντηχεῖ
τὰ λαλήματα ἡ φλογέρα,
τὰ βελάσματα τὸ ἄρνι.

77

Τρέχουν ἄρματα χιλιάδες,
σὰν τὸ κῦμα εἰς τὸ γιαλό·
ἄλλ' οἱ ἀνδρεῖοι παλληκαράδες
δὲν ψηφοῦν τὸν ἀριθμό.

78

“Ω τρακόσιοι! σηκωθῆτε
καὶ ξανάθετε σ' ἔμᾶς·
τὰ παιδιά σας θέλ’ ἰδῆτε
πόσο μοιάζουνε μὲ σᾶς.

79

“Ολοι ἔκεινοι τὰ φοβοῦνται,
καὶ μὲ πάτημα τυφλὸ
εἰς τὴν Κόρινθο ἀποκλειοῦνται
κι ὅλοι χάνονται ἀπ’ ἐδῶ.

80

Στέλνει ὁ ἄγγελος τοῦ ὄλεθρου
Πείνα καὶ Θανατικό,
ποὺ μὲ σχῆμα ἐνὸς σκελέθρου
περπατοῦν ἀντάμα οἱ δυό·

81

Καὶ πεσμένα εἰς τὰ χορτάρια
ἀπεθαίνανε παντοῦ
τὰ θλιμμένα ἀπομεινάρια
τῆς φυγῆς καὶ τοῦ χαμοῦ.

82

Καὶ ἐσύ ἀθάνατη, ἐσύ θεία,
ποὺ ὅ,τι θέλεις ἡμπορεῖς,
εἰς τὸν κάμπο, Ἐλευθερία,
ματωμένη περπατεῖς.

83

Στὴ σκιὰ χεροπιασμένες,
στὴ σκιὰ βλέπω κι ἐγὼ
κρινοδάχτυλες παρθένες
ὅπού κάνουνε χορό*.

84

Στὸ χορὸ γλυκογυρίζουν
ώραϊα μάτια ἐρωτικά
καὶ εἰς τὴν αὔρα κυματίζουν
μαῦρα, δλόχρυσα μαλλιά.

85

Ἡ ψυχή μου ἀναγαλλιάζει,
πάως δέ κόρφος καθεμιᾶς
γλυκοβύζαστο ἐτοιμάζει
γάλα αὐδρείας καὶ ἐλευθεριάς.

86

Μές στὰ χόρτα, στὰ λουλούδια,
τὸ ποτήρι δὲν βαστῶ.
Φιλελεύθερα τραγούδια
σὰν τὸν Πίνδαρο ἐκφωνῶ.

87

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ιερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ὡς χαῖρε, Ἐλευθεριά!

88

Πῆγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ,
μέρα ποὺ ἀνθισαν οἱ λόγγοι*
γιὰ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ.

89

Σοῦλθε ἐμπρὸς λαμποκοπώντας
ἡ Θρησκεία μ' ἔνα σταυρό,
καὶ τὸ δάχτυλο κινώντας,
ὅπού ἀνεῖ τὸν οὐρανό,

90

σ' αὐτό, ἐφώναξε, τὸ χῶμα
στάσου δλόρθη, Ἐλευθεριά·
καὶ φιλώντας σου τὸ στόμα
μπαίνει μὲς στὴν Ἐκκλησιά.*

91

Εἰς τὴν Τράπεζα σιμώνει
καὶ τὸ σύγνεφο τὸ ἀχνὸ^{τό}
γύρω γύρω της πυκνώνει
ποὺ σκορπάει τὸ θυμιατό.

92

Ἄγρικάει τὴν ψαλμώδία
ὅπού ἐδίδαξεν αὐτή·
βλέπει τὴν φωταγωγία
στοὺς Ἄγιους ἐμπρὸς χυτή.

93

Ποιοί εἴν' αὐτοὶ ποὺ πλησιάζουν
μὲ πολλὴ ποδοβολή,
κι ἄρματ', ἄρματα ταράζουν;
Ἐπετάχτηκες Ἐσύ.

94

Ἄ! τὸ φῶς ποὺ σὲ στολίζει
σὰν ἡλίου φεγγοβολή,
καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει,
δὲν εἴναι, ὅχι, ἀπὸ τὴ γῆ·

95

Λάμψιν ἔχει ὅλη φλογώδη
χειλος, μέτωπο, δφθαλμός·
φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι
κι ὅλα γύρω σου εἴναι φῶς.

96

Τὸ σπαθί σου ἀντισηκώνεις,
τρία πατήματα πατᾶς,
σὰν τὸν πύργο μεγαλώνεις,
καὶ εἰς τὸ τέταρτο κτυπᾶς.

97

Μὲ φωνή, ποὺ καταπείθει,
προχωρώντας ἐμίλεῖς·
« σήμερα, ἄπιστοι, ἐγεννήθη,
« ναί, τοῦ κόσμου ὁ Λυτρωτῆς.

98

« Αὔτὸς λέγει... Ἀφοκρασθῆτε.
« Ἔγὼ εἰμὶ Ἀλφα, Ὡ μέγα ἔγώ.
« Πέστε, ποῦ θ' ἀποκρυφθῆτε
« ἐσεῖς ὅλοι, ἃν ὅργισθῶ;*

99

« Φλόγα ἀκοίμητην σᾶς βρέχω,
« ποὺ μ' αὐτὴν ὃν συγκριθῆ
« κείνη ἡ κάτω ὅπού σᾶς ἔχω,
« σὰν δροσιὰ θέλει βρεθῆ.

100

« Κατατρώγει, ώσὰν τὴ σχίζα,
« τόπους ἀμετρα ύψηλούς,
« χῶρες, ὅρη, ἀπὸ τὴν ρίζα,
« ζῶα καὶ δένδρα καὶ θητούς,

101

« Καὶ τὸ πᾶν τὸ κατακαίει,
« καὶ δὲ σώζεται πνοή,
« πάρεξ τοῦ ἄνεμου, ποὺ πνέει
« μές στὴ στάχτη τὴ λεπτή».

102

Κάποιος ἥθελε ἐρωτήσει.
τοῦ θυμοῦ του εἶναι ἀδελφή;
Ποιὸς εἰν' ἀξιος νὰ νικήσῃ
ἢ μὲ σὲ νὰ μετρηθῇ;

103

‘Η γῆ αἰσθάνεται τὴν τόση
τοῦ χεριοῦ σου ἀνδραγαθιά,
ποὺ ὅλην θέλει θανατώσει
τὴν μισόχριστη σπορά.

104

Τὴν αἰσθάνονται καὶ ἀφρίζουν
τὰ νερὰ καὶ τ' ἀγρικῶ
δυνατὰ νὰ μουρμουρίζουν
σὰν νὰ ρυάζετο θεριό.

105

Κακορίζικοι, ποὺ πᾶτε
τοῦ Ἀχελώου μές στὴ ροή*
καὶ πιδέξια πολεμᾶτε
ἀπὸ τὴν καταδρομή .

106

Νὰ ἀποφύγετε! Τὸ κῦμα
ἔγινε ὅλο φουσκωτό·
έκεī εύρηκατε τὸ μνῆμα,
πρὶν νὰ εύρῃτε ἀφανισμό.

107

Βλασφημάει, σκούζει, μουγκρίζει
κάθε λάρυγγας ἔχθροῦ
καὶ τὸ ρεῦμα γαργαρίζει
τές βλασφήμιες τοῦ θυμοῦ.

108

Σφαλερὰ τετραποδίζουν
πλῆθος ἄλογα καὶ ὀρθὰ
τρομασμένα χλιμιντρίζουν
καὶ πατοῦν εἰς τὰ κορμιά.

109

Ποιος στὸ σύντροφον ἀπλώνει
χέρι, ωσάν νὰ βοηθῇ
ποῖος τὴ σάρκα σου δαγκώνει,
ὅσο ὅποιὐ νὰ νεκρωθῇ.

110

Κεφαλὲς ἀπελπισμένες
μὲ τὰ μάτια πεταχτά,
κατὰ τ' ἄστρα σηκωμένες
γιὰ τὴν ὕστερη φορά.

111

Σβηέται — αὔξαίνοντας ἡ πρώτη
τοῦ Ἀχελώου νεροσυρμή —
τὸ χλιμίντρισμα καὶ οἱ κρότοι
καὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ γογγυσμοὶ

112

"Ετσι ν' ἀκουα νὰ βουῆξῃ
τὸν βαθὺν Ὁκεανό,
καὶ στὸ κῦμά του νὰ πνίξῃ
κάθε σπέρμα Ἀγαρηνό.

113

Καὶ ἐκεὶ ποῦναι ἡ Ἄγια Σοφία
μὲς στοὺς λόφους τοὺς ἐπτά,
ὅλα τ' ἄψυχα κορμία
βραχοσύντριφτα, γυμνά,

114

σωριασμένα νὰ τὰ σπρώξῃ
ἡ κατάρα τοῦ Θεοῦ,
κι ἀπ' ἐκεὶ νὰ τὰ μαζώξῃ
ὅ ἀδελφὸς τοῦ Φεγγαριοῦ *

115

Κάθε πέτρα μνῆμα ἃς γένη,
καὶ ἡ Θρησκεία κι ἡ Ἐλευθερία
μ' ἀργοπάτημα ἃς πηγαίνη
μεταξύ τους καὶ ἃς μετρᾶ.

116

"Ἐνα λείψανο ἀνεβαίνει
τεντωτό, πιστομητό,
κι ἄλλο ξάφνου κατεβαίνει
καὶ δὲν φαίνεται καὶ πλιό.

117

Καὶ χειρότερα ἀγριεύει
καὶ φουσκώνει ὁ ποταμός.
πάντα, πάντα περισσεύει
πολυφλοίσβισμα καὶ ἀφρός.

118

"Α! γιατί δὲν ἔχω τώρα
τὴ φωνὴ τοῦ Μωσῆ;
Μεγαλόφωνα τὴν ὥρα,
ὅποιὐ ἐσβηοῦντο οἱ μισητοί,

119

τὸν Θεὸν εὐχαριστοῦσε
στοῦ πελάου τὴ λύσσα ἐμπρός,
καὶ τὰ λόγια ἡχολογοῦσε
ἀναρίθμητος λαός.

120

'Ακλουσθάει τὴν ἀρμονία
ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀαρών,
ἡ προφήτισσα Μαρία,
μ' ἐνα τύμπανο τερπνόν *,

121

καὶ πηδοῦν ὅλες οἱ κόρες
μὲς τς ἀγκάλες ἀνοικτές,
τραγουδώντας, ἀνθοφόρες
μὲ τὰ τύμπανα κι ἔκειές.

122

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψι,
ποὺ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

123

Εἰς αὐτήν, εἰν' ξακουσμένο
δὲν νικιέσαι ἐσὺ ποτέ·
ὅμως, ὅχι, δὲν εἰν' ξένο
καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

124

Τὸ στοιχεῖον αὐτὸ ξαπλώνει
κύματ' ἄπειρα εἰς τὴ γῆ,
μὲ τὰ ὄποια τὴν περιζώνει
κι εἶναι εἰκόνα σου λαμπρή.

125

Μὲ βρυχίσματα σαλεύει
ποὺ τρομάζει ἡ ἀκοή·
κάθε ξύλο κινδυνεύει
καὶ λιμιῶνα ἀναζητεῖ.

126

Φαίνετ' ἔπειτα ἡ γαλήνη
καὶ τὸ λάμψιμο τοῦ ἥλιοῦ
καὶ τὰ χρώματα ἀναδίνει
τοῦ γλαυκότατου οὐρανοῦ.

127

Δὲν νικιέσαι, εἰν' ξακουσμένο,
στὴν ξηρὰν ἐσὺ ποτέ·
ὅμως, ὅχι, δὲν εἰν' ξένο
καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

128

Περνοῦν ἄπειρα τὰ ξάρτια,
καὶ σὰν λόγγος στριμωχτὰ
τὰ τρεχούμενα κατάρτια,
τὰ όλοφούσκωτα πανιά.

129

Σὺ τές δύναμές σου σπρώχνεις,
καὶ ἀγκαλὰ δὲν εἰν'. πολλές,
πολεμώντας, ἄλλα διώχνεις,
ἄλλα παίρνεις, ἄλλα καῖς.

130

Μὲ ἐπιθύμια νὰ τηράζῃς
δύο μεγάλα* σὲ θωρᾶ,
καὶ θανάσιμον τινάζεις
ἐναντίον τους κεραυνό.

131

Πιάνει, αὔξαίνει, κοκκινίζει,
καὶ σηκώνει μιὰ βροντὴ
καὶ τὸ πέλασ χρωματίζει
μὲ αίμαστόχροη βαφή.

132

Πινίγοντ' ὅλοι οἱ πολεμάρχοι
καὶ δὲν μνέσκει ἐνα κορμί·
Χάρου, σκιὰ τοῦ Πατριάρχη,
ποὺ σ' ἐπέταξαν ἐκεῖ.

133

Ἐκρυφόσμιγαν οἱ φίλοι
μὲ τς ἔχθρούς τους τὴ Λαμπρή,
καὶ τοὺς ἔτρεμαν τὰ χείλη,
δίνοντάς τα εἰς τὸ φιλί.

134

Κειές τές δάφνες*, ποὺ ἐσκορπίστε
τώρα πλέον δὲν τές πατεῖ
καὶ τὸ χέρι, ὅποιν ἐφιλῆστε,
πλέον, ᾧ! πλέον δὲν εὔλογει.

135

Ὦλοι κλαῦστε· ἀποθαμένος
δ ἄρχηγὸς τῆς Ἐκκλησιᾶς·
κλαῦστε, κλαῦστε· κρεμασμένος
ώσαν νάτανε φονιάς.

136

Ἐχει ὄλάνοικτο τὸ στόμα,
π' ὕρες πρῶτα εἶχε γευθῆ
τ' "Ἄγιον Αἴμα, τ' "Ἄγιον Σῶμα·
λές, πώς θὲ νὰ ξαναβγῆ

137

ἡ κατάρα, ποὺ εἶχε ἀφῆσει
λίγο πρὶν νὰ ἀδικηθῇ
εἰς ὅποιον δὲν πολεμήσῃ
καὶ ἡμπορεῖ νὰ πολεμῇ.

138

Τὴν ἀκούω, βροντάει, δὲν παύει
εἰς τὸ πέλαγο, εἰς τὴ γῆ,
καὶ μουγκρίζοντας ἀνάβει
τὴν αἰώνιαν ἀστραπή.

139

Ἡ καρδιὰ συχνοσπαράζει...
πλὴν τί βλέπω; σοβαρὰ
νὰ σωπάσω μὲ προστάζει
μὲ τὸ δάχτυλο ἡ θεά.

140

Κοιτάει γύρω εἰς τὴν Εύρωπη
τρεῖς φορὲς μ' ἀνησυχιά·
προσηλώνεται κατόπι
στὴν 'Ελλάδα καὶ ἀρχινᾶ:

141

«Παλληκάρια μου! οἱ πολέμοι
«γιὰ σᾶς ὄλοι είναι χαρὰ
«καὶ τὸ γόνα σας δὲν τρέμει
«στοὺς κινδύνους ἐμπροστά.

142

«Ἄπ' ἐσᾶς ἀπομακραίνει
«κάθε δύναμι ἔχθρική
«ἄλλ' ἀνίκητη μιὰ μένει,
«ποὺ τές δάφνες σας μαδεῖ.

143

«μία, ποὺ ὅταν, ώσαν λύκοι,
«ξαναρχόστενε ζεστοί,
«κουρασμένοι ἀπὸ τὴ νίκη,
«ἄχ! τὸν νοῦν σᾶς τυραννεῖ.

144

«Ἡ Διχόνοια ποὺ βαστάει
«ἔνα σκῆπτρο ἡ δολερή·
«καθενὸς χαμογελάει,
«πάρ' το, λέγοντας, καὶ σύ.

145

« Κειὸ τὸ σκῆπτρο ποὺ σᾶς δείχνει
 « ἔχει ἀληθεια, ὡραία θωριά.
 « Μὴν τὸ πιάστε, γιατὶ ρίχνει
 « εἰς σὲ δάκρυα θλιβερά.

151

« Ὡ ἀκουσμένοι εἰς τὴν ἀνδρεία!
 « καταστῆστε ἵνα σταυρό,
 « καὶ φωνάξετε μὲ μία:
 « βασιλεῖς, κοιτᾶξτ’ ἐδῶ.

146

« Ἀπὸ στόμα ὅποιν φθονάει,
 « παλληκάρια, ἃς μὴν ἥπαθῆ,
 « πώς τὸ χέρι σας κτυπάει
 « τοῦ ἀδελφοῦ τὴν κεφαλή.

152

« Τὸ σημεῖον, ποὺ προσκυνᾶτε,
 « εἶναι τοῦτο, καὶ γι’ αὐτὸ
 « ματωμένους μᾶς κοιτᾶτε
 « στὸν ἀγῶνα τὸ σκληρό.

147

« Μὴν εἴποιν στὸ στοχασμό τους
 « τὰ ξένα ἔθνη ἀληθινά:
 « ἐὰν μισοῦνται ἀνάμεσό τους,
 « δὲν τοὺς πρέπει ἐλευθεριά.

153

« Ακατάπαυστα τὸ βρίζουν
 « τὰ σκυλιὰ καὶ τὸ πατοῦν
 « καὶ τὰ τέκνα του ἀφανίζουν
 « καὶ τὴν πίστην ἀναγελοῦν.

148

« Τέτοια ἀφήστενε φροντίδα·
 « ὅλο τὸ αἷμα, δποὺ χυθῆ
 « γιὰ θρησκεία καὶ γιὰ πατρίδα,
 « ὅμοιαν ἔχει τὴν τιμή.

154

« Ἐξ αἰτίας του ἐσπάρθη, ἔχάθη
 « αἷμα ἀθῷο χριστιανικό,
 « ποὺ φωνάζει ἀπὸ τὰ βάθη
 « τῆς νυκτός: «Νὰ ἕκδικηθῶ».

149

« Στὸ αἷμα αὔτό, ποὺ δὲν πονεῖτε
 « γιὰ πατρίδα, γιὰ θρησκειά,
 « σᾶς δρκίζω, ἀγκαλιασθῆτε,
 « σᾶν ἀδέλφια γκαρδιακά.

155

« Δὲν ἀκοῦτε, ἔσεις εἰκόνες
 « τοῦ Θεοῦ, τέτοια φωνή;
 « Τώρα ἐπέρασαν αἰῶνες
 « καὶ δὲν ἔπαυσε στιγμή.

150

« Πόσον λείπει, στοχαστῆτε,
 « πόσο ἀκόμη νὰ παρθῆ·
 « πάντα ἡ νίκη, ἀν ἐνωθῆτε,
 « πάντα ἐσᾶς θ’ ἀκολουθῆ.

156

« Δὲν ἀκοῦτε; εἰς κάθε μέρος
 « σᾶν τοῦ Ἅβελ καταβοῦ·
 « δὲν εἰν’ φύσημα τοῦ ἀέρος
 « ποὺ σφυρίζει εἰς τὰ μαλλιά.

157

« Τί θὰ κάμετε; θ' ἀφῆστε
 « νὰ ἀποκτήσωμεν ἐμεῖς
 « λευθερίαν ἢ θὰ τὴν λύστε
 « ἐξ αἰτίας πολιτικῆς;

«*Ἀπαντα*»

158

« Τοῦτο ἀνίσως μελετᾶτε,
 « ἵδού ἐμπρός σας τὸν Σταυρό·
 « Βασιλεῖς! ἐλᾶτε, ἐλᾶτε
 « καὶ κτυπήσετε κι ἐδῶ».

Διον. Σολωμός

ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ

[Γιὰ εἰσαγωγὴ παραθέτομε τὰ ἀκόλουθα ἀποσπάσματα, ποὺ φωτίζουν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τὸ μεγάλο ποίημα.

«Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ ποιήματος «Τὸ Μεσολόγγι», ἡτοι «Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι», ἀνήκουν εἰς τοία Σχεδιάσματα. Τὸ ἀρχαιότερο ἦταν, ὃς φαίνεται, συνθεμένο εἰς εἶδος προφητικοῦ θρήνου εἰς τὸ πέσμο τοῦ Μεσολογγιοῦ, καὶ λυρικὸ εἰς τὸ σχῆμα, τὸ δεύτερο περιεχτικώτερο σύνθεμα καὶ ἐπικό, εἰς τὸ δρόποιον εἰκονίζοντο τὰ παθήματα τῶν γεννατῶν ἀγωνιστῶν εἰς τέσσεριν τῆς πομπῆς τῆς πολιορκίας, ἔως ποὺ ἔκαμαν τὸ γιονούσι τὸ τάτῳ, ξανάπλασμα τοῦ δευτέρου, καὶ εἰς τὸ μέτρο καὶ εἰς τὴν μορφήν. (Ι. Πολυλᾶς).

«Εἰς τὸ ποίημα τοῦ Χρέον — ἄλλη ἐπιγραφή, τὴν δρόποιαν ἥθελε κατ' ἀρχὰς νὰ βάλῃ εἰς τὸ ποίημα δὲ Σολωμός — μαρωνὴ πρέπει νὰ εἴναι ἡ φριγήτη ἀγωνία μέσα εἰς τὴν δυστυχία καὶ εἰς τοὺς πόνους, δπως ἔκειθε φανερωθῆ ἀπειραχτῇ καὶ ἄγια ἡ διανοητική καὶ ἥθική Παράδεισος.

Πραγματοποίησε τοντη τὴν Ἰδέα: δόλοι οἱ ἀνθρώπινοι δεσμοὶ — πατρός ἀδελφοῦ, γυναικός — φιλωμένοι εἰς τὴν γῆ, καὶ μὲ αὐτοὺς ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς δόξας: τοὺς ἀρπάζεται ἡ γῆ, καὶ τοιοντορθόπως ἀναγκάζονται νὰ ἔσκεπάσονται εἰς τὰ βαθμοὶ τοὺς τὴν ἀγωσύνη τῆς ψυχῆς τους. Εἰς τὸ βάθος τῆς εἰκόνας πάντα ἡ Ἑλλάδα μὲ τὸ μέλλον της. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος περνῶντες ἀπὸ πόνου εἰς πόνον ἔως τὸν ἄκρον πόνο.

Κοίταξε νὰ σχηματίσῃς βαθμηδὸν ὡσὰν μία ἀναβάθμα τὸ δυσκολίες, τὶς

διοῖς θὰ ὑπερβοῦν ἔκεινοι οἱ Μεγάλοι, μὲ δῆσαι αἱ αἰσθησεῖς ἀπορροφοῦν ἀπὸ τὰ ἔξωτερικά, τὰ ὅποῖα ἡ τοὺς τραβοῦν μὲ τὰ κάλλη τους, ἡ τοὺς βάζουν μὲ τὴν ἀνάγκην καὶ μὲ τὸν πότο, ἔως εἰς τὴν βεβαιότητα τοῦ θανάτου, ἀλλὰ ἔξαιρέτως μὲ τὴν ἐνθύμησι τῆς περασμένης δόξας. "Ολα αὐτά, δῆσαι μεγαλύτερα εἰναι καὶ πλέον διάφορα εἰς τόσο ὑφηλότερο στυλοπόδι σταίνοντα τὴν Ἐλευθερία μεστήν ἀπὸ τὸ Χρόνος, δηλαδὴ ἀπὸ δῆσαι περιέχει ἡ Ἡθική, ἡ Θρησκεία, ἡ Πατρόδα, ἡ Πολιτικὴ κ.ἄ." Δ. Σολωμός.

Σ χ ε δ ί α σ μ α Β'

1

"Ἀκρα τοῦ τάφου σιωπὴ στὸν κάμπο βασιλεύει·
λαλεῖ πουλί, παίρνει σπειρί, κι ἡ μάνα τὸ ζηλεύει.
Τὰ μάτια ἡ πεῖνα ἐμαύρισε· στὰ μάτια ἡ μάνα μνέει*.
Στέκει ὁ Σουλιώτης ὁ καλὸς παράμερα καὶ κλαίει:
—Ἐρμο τουφέκι σκοτεινό, τί σ' ἔχω γὼ στὸ χέρι;
ὅποὺ σὺ μοῦ γινες βαρὺ κι ὁ Ἀγαρηνὸς τὸ ξέρει».

2

Εἰσαγωγικὴ παρατήρησις τοῦ ποιητοῦ:

"Ἡ ζωὴ, ποὺ ἀναστάνεται μὲ δῆλες τῆς τες χαρὲς ἀναβρούζοντας ὄλοῦθε, νέα, λαχταριστή, περιχνυμένη εἰς δῆλα τὰ ὄντα· ἡ ζωὴ ἀκέωντι ἀπ' δῆλα τῆς Φύσης τὰ μέρη θέλει νὰ καταβάλῃ τὴν ἀνθρώπινη ψυχή· θάλασσα, γῆ, οὐρανός, συγχωνευμένα, τὰ δῆσαι πάλι πολιορκοῦν τὴν ἀνθρώπινη φύσι στὴν ἐπιφάνεια καὶ εἰς τὸ βάθος της.

"Ἡ ὠραιότης τῆς Φύσης, ποὺ τοὺς περιτριγύριζει αδεξανεῖ εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὴν ἀνυπομονήσια νὰ πάρουν τὴν χαριτωμένη γῆ, καὶ εἰς τοὺς πολιορκημένους τὸν πόνο ὅτι θὰ τὴν κάσσουν.

'Ο Ἀπρίλης μὲ τὸν Ἐρωτα χορεύουν καὶ γελοῦνε,
κι ὅσ' ἄνθια βγαίνουν καὶ καρποὶ τόσ' ὕρματα σὲ κλειοῦνε.
Λευκὸ βουνάκι πρόβατα κινούμενο βελάζει,
καὶ μὲς στὴ θάλασσα βαθιὰ ἔναντεπειέται πάλι,
κι ὀλόλευκο ἐσύσμιξε μὲ τ' οὐρανοῦ τὰ κάλλη.
Καὶ μές στῆς λίμνης τὰ νερά, ὅπ' ἔφθασε μ' ἀσπούδα,*
ἔπαιξε μὲ τὸν ἵσκιο τῆς γαλάζια πεταλούδα,

ποὺ εύώδιασε τὸν ὑπνο τῆς μέσα στὸν ἄγριο κρίνο·
τὸ σκουληκάκι βρίσκεται σ' ὥρα γλυκεὶὰ κι ἐκεῖνο.
Μάγεμα ἡ φύσις κι ὅνειρο στὴν ὁμορφιὰ καὶ χάρι,
ἡ μαύρη πέτρα δλόχρυστη καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι·
μὲ χίλιες βρύσες χύνεται, μὲ χίλιες γλῶσσες κραίνει,
ὅπιος πεθάνη σήμερα, χίλιες φορὲς πεθαίνει.

Τρέμ' ἡ ψυχὴ καὶ ξαστοχᾶ γλυκὰ τὸν ἑαυτό της.

Σ χ ε δ ί α σ μ α Γ'

1

Μητέρα, μεγαλόψυχη στὸν πόνο καὶ στὴ δόξα,
κι ἄν στὸ κρυφὸ μυστήριο ζοῦν πάντα τὰ παιδιά σου
μὲ λογισμὸ καὶ μ' ὅνειρο, τί χάρ' ἔχουν τὰ μάτια,
τὰ μάτια τοῦτα νὰ σ' ἴδοῦν μὲς στὸ πανέρμο δάσος,
ποὺ ξάφνου σοῦ τριγύρισε, τ' ἀθάνατα ποδάρια
(κοίτα) μὲ φύλλα τῆς Λαμπρῆς, μὲ φύλλα τῶν Βαϊῶνε!
Τὸ θεϊκό σου πάτημα δὲν ἄκουσα, δὲν εἶδα,
ἀτάραχη σὰν οὐρανὸς μ' ὅλα τὰ κάλλη ποσχεῖ,
ποὺ μέρη τόσα φαίνονται καὶ μέρη 'ναι κρυμμένα:
ἀλλά, Θεά, δὲν ἡμπορῶ ν' ἀκούσω τὴ φωνή σου,
κι εὐθὺς ἔγω τ' Ἑλληνικοῦ κόσμου νὰ τὴ χαρίσω;
Δόξα 'χ' ἡ μαύρη πέτρα του καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.

(Η Θεὰ ἀπαντάει εἰς τὸν ποιητὴ καὶ τὸν προστάζει νὰ ψάλῃ τὴν ποιολογία τοῦ Μεσολογγιοῦ).

2

"Ἐργα καὶ λόγια, στοχασμοί,— στέκομαι καὶ κοιτάζω—
λούλουδα μύρια, πούλουδα, ποὺ κρύβουν τὸ χορτάρι,
κι ἄσπρα, γαλάζια, κόκκινα, καλοῦν χρυσὸ μελίσσαι.
Ἐκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ Χάρο.—
Μὲς στὰ χαράματα συχνά, καὶ μὲς στὰ μεσημέρια,
καὶ σὰ θολώσουν τὰ νερά, καὶ τ' ἄστρα σὰν πληθύνουν,

ξάφνου σκιρτοῦν οἱ ἀκρογιαλιές, τὰ πέλαγα κι οἱ βράχοι.
 «Ἀραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιᾶς, τόπος* Ἀγγλου!
 Πέλαγο μέγα πολεμᾶ, βαρεῖ τὸ καλυβάκι.
 Κι ἀλιά! σὲ λίγο ξέσκεπτα τὰ λίγα στήθια μένουν·
 ἀθάνατή σαι ποὺ ποτέ, βροντή, δὲν ἡσυχάζεις;»
 Στὴν πλώρη, ποὺ σκιρτᾷ, γυρτός, τοῦ τά π' ὁ ξένος ναύτης.
 Δειλιάζουν γύρου τὰ νησιά, παρακαλοῦν καὶ κλαίνε,
 καὶ μὲ λιθάνια δέχεται καὶ φῶτα τὸν καημό τους
 δ σταυροθόλωτος ναὸς καὶ τὸ φτωχὸ ξωκλήσι.
 Τὸ μῆσος ὅμως ἔβγαλε καὶ κεῖνο τὴ φωνή του.
 «ψαρού, τ' ἀγκίστρι π' ἄφησες, ἀλλοῦ νὰ ρίξῃς ἄμε».

Μὲς στὰ χαράματα συχνά, καὶ μὲς στὰ μεσημέρια,
 κι ὅταν θιλώσουν τὰ νερά, κι ὅταν πληθύνουν τ' ἀστρα,
 ξάφνου σκιρτοῦν οἱ ἀκρογιαλιές, τὰ πέλαγα κι οἱ βράχοι.
 Γέρος μακριά, π' ἀπίθωσε στ' ἀγκίστρι τὴ ζωή του,
 τὸ πέταξε, τ' ἀστόχησε, καὶ περιτριγυρνώντας:
 «Ἀραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιᾶς, τόπος Ἀγγλου!
 Πέλαγο μέγ', ἀλίμονον! βαρεῖ τὸ καλυβάκι·
 σὲ λίγην ὥρα ξέσκεπτα τὰ λίγα στήθη μένουν·
 ἀθάνατή σαι, πού, βροντή, ποτὲ δὲν ἡσυχάζεις;
 Πανερημιὰ τῆς γνώρας μου, θέλω μ' ἐμὲ νὰ κλάψης.

3

Δὲν τοὺς βαραίν' ὁ πόλεμος, ἀλλ' ἔγινε πνοή τους
 ...κι ἐμπόδισμα δὲν εἶναι
 στέες κορασίες νὰ τραγουδοῦν, καὶ στὰ παιδιὰ νὰ παίζουν.

Ο ΠΕΙΡΑΣΜΟΣ

6

«Ἐστησ' ὁ Ἐρωτας χορὸ μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλη,
 κι ἡ φύσις τῷρε τὴν καλὴ καὶ τὴ γλυκειά της ὥρα,
 καὶ μὲς στὴ σκιὰ ποὺ φούντωσε καὶ κλεῖ δροσιές καὶ μόσχους
 ἀνάκουστος κελαθδισμὸς καὶ λιποθυμισμένος.

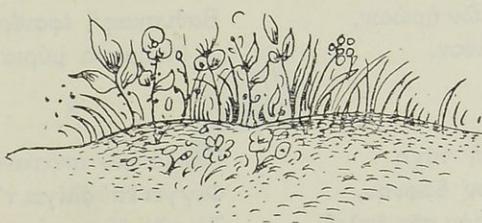
Νερά καθάρια και γλυκά, νερά χαριτωμένα,
χύνονται μὲς στὴν ἄβυσσο τὴ μοσχοβολισμένη,
καὶ παίρνουντε τὸ μόσχο τῆς, κι ἀφήνουν τὴ δροσιά τους,
κι οὐλα στὸν ἥλιο δείχνοντας τὰ πλούτια τῆς πηγῆς τους,
τρέχουν ἐδῶ, τρέχουν ἐκεῖ, καὶ κάνουν σὰν ἀηδόνια.
Ἐξ' ἀναβρύζει κι ἡ ζωή, σ' γῆ, σ' οὐρανό, σὲ κῦμα.
Ἄλλὰ στῆς λίμνης τὸ νερὸ π' ἀκίνητό 'ναι κι ἀσπρο,
ἀκίνητ' ὅπου κι ἂν ἴδης, καὶ κάτασπρ' ὡς τὸν πάτο,
μὲ μικρὸν ἵσκιον ἀγνωρον ἔπαιξ' ἡ πεταλούδα,
πού' χ' εύωδιάσει τς ὑπνους της μέσα στὸν ἄγριο κρίνο.
Ἄλαφροίσκιωτε καλέ, γιὰ πὲς ἀπόψε τί'δες.
νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια!
χωρὶς ποσῶς γῆς, οὐρανός, καὶ θάλασσα νὰ πνένε,
ούδ' ὅσο κάν' ἡ μέλισσα κοντὰ στὸ λουλουδάκι,
γύρου σὲ κάτι ἀτάραχο, π' ἀσπρίζει μὲς στὴ λίμνη,
μονάχο ἀνακατώθηκε τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι,
κι ὅμορφη βγαίνει κορασιὰ ντυμένη μὲ τὸ φῶς του.

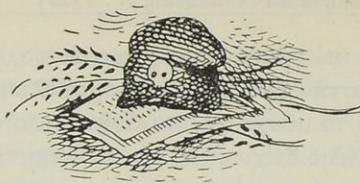
7

"Ερμα 'ν 'τὰ μάτια, ποὺ καλεῖς, χρυσὲ ζωῆς ἀέρα.

«"Απαντα»

Δ. Σολωμός

ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΕΡΟΝ ΛΟΧΟΝ

1

”Ας μὴ βρέξῃ ποτὲ
Τὸ σύννεφον, καὶ ὁ ἄνεμος
Σκληρὸς ἀς μὴ σκορπίσῃ
Τὸ χῶμα τὸ μακάριον
Ποὺ σᾶς σκεπάζει.

2

”Ας τὸ δροσίζῃ πάντοτε
Μὲ τ’ ἀργυρᾶ τῆς δάκρυα
Ἡ ροδόπεπτλος κόρη·
Καὶ αὐτοῦ ἀς ξεφυτρώνουν
Αἰώνια τὰ ἄνθη.

3

”Ω γνήσια τῆς Ἐλλάδος
Τέκνα· ψυχαὶ ποὺ ἐπέσατε
Εἰς τὸν ἀγῶνα ἀνδρείως,
Τάγμα ἐκλεκτῶν ἡρώων,
Καύχημα νέον.

4

Σᾶς ἄρπαξεν ἡ τύχη
Τὴν νικητήριον δάφνην,
Καὶ ἀπὸ μυρτιάν σᾶς ἐπλεξε
Καὶ πένθιμον κυπάρισσον
Στέφανον ἄλλον.

5

”Αλλ’ ἂν τις ἀπεθάνῃ
Διὰ τὴν πατρίδα, ἥ μύρτος
Εἰναι φύλλον ἀτίμητον,
Καὶ καλὰ τὰ κλαδία
Τῆς κυπαρίσσου.

6

”Αφ’οῦ εὶς τοῦ πρώτου ἀνθρώπου
Τοὺς ὁρθαλμούς, ἥ πρόνοος
Φύσις τὸν φόβον ἔχυσε,
Καὶ τὰς χρυσᾶς ἐλπίδας,
Καὶ τὴν ἡμέραν.

7

”Ἐπὶ τὸ μέγα πρόσωπον
Τῆς γῆς πολυβοτάνου,
Εὐθὺς τὸ ούρανιον βλέμμα
Βαθυσκαφῇ ἐφανέρωσε
Μνήματα μύρια.

8

Πολλὰ μὲν σκοτεινά.
Φέγγει ἐπ’ ὀλίγα τ’ ἄστρον
Τὸ τῆς ἀθανασίας·
Τὴν ἐκλογὴν ἐλεύθερον
Δίδει τὸ θεῖον.

9

"Ελληνες τῆς πατρίδος
 Καὶ τῶν προγόνων ἄξιοι·
 "Ελληνες σεῖς, πῶς ἥθελεν
 'Απὸ σᾶς προκριθῆν
 "Άδοξος τάφος;

10

'Ο Γέρων φθονερός,
 Καὶ τῶν ἔργων ἔχθρος,
 Καὶ πάστης μνήμης, ἔρχεται·
 Περιτρέχει τὴν θάλασσαν
 Καὶ τὴν γῆν ὅλην.

11

'Απὸ τὴν στάμναν χύνει
 Τὰ ρεύματα τῆς λήθης,
 Καὶ τὰ πάντα αἴφανίζει.
 Χάνονται ἡ πόλεις, χάνονται
 Βασίλεια κι ἔθνη.
 « Λύρα »

12

'Αλλ' ὅτε πλησιάσῃ
 Τὴν γῆν δποὺ σᾶς ἔχει,
 Θέλει ἀλλάξειν τὸν δρόμον του
 'Ο χρόνος, τὸ θαυμάσιον
 Ξῶμα σεβάζων.

13

Αὔτοῦ ἀφ' οὗ τὴν ἀρχαίαν
 Πορφυρίδα, καὶ σκῆπτρον,
 Δώσωμεν τῆς 'Ελλάδος,
 Θέλει φέρειν τὰ τέκνα της
 Πᾶσα μητέρα.

14

Καὶ δακρυχέουσα θέλει
 Τὴν ιερὰν φιλήσειν
 Κόνιν, καὶ εἰπεῖν. Τὸν ἔνδοξον
 Λόχον, τέκνα, μιμήσατε,
 Λόχον 'Ηρώων.
 'Ανδρέας Κάλβος

Ο ΒΩΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

1

Τρέξετε, ἀδέλφια, τρέξετε,
Ψυχαὶ θερμαῖ, γενναῖαι·
Εἰς τὸν βωμὸν τριγύρω
Τῆς πατρίδος ἀστράπτοντα
Τρέξετε πάντες.

2

Ἄς παύσωσ' ἡ διχόνοιαι
Ποὺ ρίχνουσι τὰ ἔθνη
Τυφλά, ὑπὸ τὰ σκληρότατα
Όνυχια τῶν ἀγρύπνων
Δολίων τυράννων.

3

Τρέξετ' ἐδῶ· συμφώνως
Τοὺς χοροὺς ἃς συμπλέξωμεν,
Προσφέρων ὁ καθένας
Λαμπτρὰν θυσίαν, πολύτιμον,
Εἰς τὴν Πατρίδα.

4

Ἐδῶ ἃς καθιερώσωμεν
Τὰ πάθη μας προθύμως·
Τ' ἄρματα ἡμεῖς ἀδράξαμεν
Μόνον διὰ νὰ πληγώσωμεν
Τοῦ Ὀσμὰν τὰ στήθη.

5

Ἐδῶ πάντα τὰ πλούτη μας
Ἄς χύσωμεν· ἐν ὄσῳ
Γυμνὸν σπαθὶ βαστοῦμε
Μᾶς φθάνουσι τὰ φύλλα
Τίμια τῆς δάφνης.

6

Κι' ὕστερ' ἀφ' οὗ συντρίψωμεν
Τὸν ἔχθιστον ζυγόν,
Ἄλλὰ ὅχι ἀβέβαια πλούτη
Θέλει μᾶς δώσει πάλιν
Ἡ Ἐλευθερία.

7

Ἐδῶ ἡδονὰς καὶ ἀνάπαυσιν,
Ω φίλοι, ἃς παραπήσωμεν.
Ξηρὴ πέτρα τὸ στρῶμα,
Φαρμάκι τὸ ψωμὶ¹
Τῆς δουλείας εἶναι.

8

Ἐδῶ, σὰν ἀναθήματα,
Εἰς τὸν βωμὸν πλησίον,
Τοὺς συγγενεῖς, τὰ τέκνα μας
Ἀγαπητά, τοὺς γέροντας
Τώρα ἃς ἀφήσωμεν.

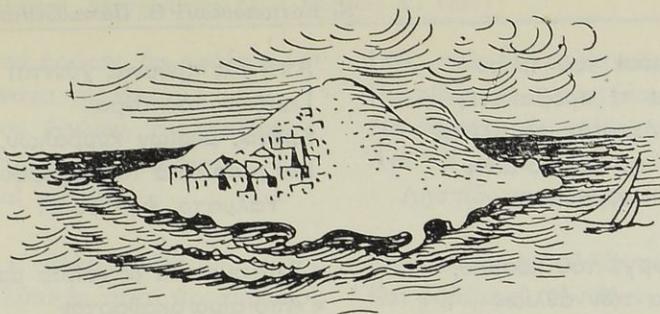
9

Πάντα ὄσα εἰς τὴν καρδίαν μας
Εἴναι ἀκριβῆ, δὲν πρέπουσιν
Εἰς ἀνδρας ποὺ τρομάζουν
Ἐμπροσθεν εἰς ἀνόητον
Βάρβαρον σκῆπτρον.

10

Οὔτε ἡ ζωὴ δὲν πρέπει.
Τρέξετε, ἀδέλφια, τρέξετε,
Συμμέτρως ἔχορεύσαμεν,
Σύμμετρα ἃς ἀποθάνωμεν
Διὰ τὴν πατρίδα.

²Ανδρέας Κάλβος

ΤΑ ΗΦΑΙΣΤΕΙΑ

Χλωρά, μοσχοβιοῦντα
Νησία τοῦ Αἰγαίου πελάγους,
Εύτυχισμένα χώματα
"Οπου ν̄ χαρά κι ν̄ εἰρήνη
Πάντα ἐκατοίκουν.

Τί τὰ θαυμάσια ἔγίνηκαν
Κοράσια σας ὅπ' εἶχαν
Ψυχὴν σὰν φλόγα, χείλη
Σὰν δροσισμένα ρόδα,
Λαιμὸν σὰν γάλα;

Στὰ πλούσια περιβόλια σας
Βασιλικὸς καὶ κρίνοι
Ματαίως ἀνθίζουν, ἔρημα,
Οὔτ' ἔνα χέρι εύρισκεται
Νὰ τὰ ποτίζῃ.

Τὰ δάση, τὰ λαγκάδια σας,
"Οπου αἱ φωναὶ ἀντιβόουν
Τῶν κυνηγῶν, σιωπῶσι·
Σκύλοι ἐκεὶ τῷρα ἀδέσποτοι
Μόνον βαυίζουν.

Ἐλεύθερα, ἀχαλίνωτα
Μέσα εἰς τὰ ἀμπέλια τρέχουν
Τ' ἄλογα, καὶ εἰς τὴν ράχιν τους
Τὸ πνεῦμα τῶν ἀνέμων
Κάθεται μόνον.

Εἰς τὸν αἰγιαλὸν
Ἄπὸ τὰ οὐράνια σύγνεφα
Ἄφοβως καταιβαίνουν
Κραυγάζοντες οἱ γλάροι
Καὶ τὰ γεράκια.

Βαθιὰ εἰς τὴν ἀμμον βλέπω
Χαραγμένα πατήματα
Ζώντων παιδιῶν καὶ ἀνθρώπων·
"Ομως ποῦ εἴναι οἱ ἀνθρωποι;
Ποῦ τὰ παιδία;

Φρικτὸν θλιβερὸν θέαμα
Τριγύρω μου ἔξανοίγω,
Ποίων εἴναι τὰ σώματα
Ποὺ πλέουσ' εἰς τὸ κῦμα;
Ποίων τὰ κεφάλια;

Αύγεριναι τοῦ ἥλιου
 Ἀκτίνες τί προθάνετε;
 Τάχα ἀγαπάει νὰ βλέπῃ
 Ἔργα ληστῶν τὸ μάτι
 Τῶν οὐρανίων;

Ἄπὸ τὰς πρύμνας χύνεται
 Γεμίζων τὸν ἀέρα
 Κρότος μυρίων κυμβάλων,
 Καὶ μέσα ἀπὸ τὸν θόρυβον
 Ψάλματα ἐκβαίνουν.

Δημιουργὲ τοῦ κόσμου,
 Πατέρα τῶν ἀθλίων
 Θνητῶν, ἃν σὺ τοῦ γένους μας
 "Ολου ζητῆς τὸν θάνατον,
 "Αν σὺ τὸν θέλης,

«Στάζουσι τὰ μαχαίρια μας,
 «Ἄπὸ αἷμα ἀκάθαρτον
 «Τῶν χριστιανῶν πρὶν πήξῃ
 «Ἐλάτε, ἐλάτε εἰς νέον
 «Αἷμα ἃς τὰ πλύνωμεν.

Τὰ γόνατά μου ἐμπρός σου,
 Νά, πέφτουν, τὸ ὑπερήφανον
 Κεφάλι μου, ποὺ ἀντίκρυ
 Τῶν Βασιλέων ὑψώνετο,
 Τὴν γῆν ἔγγιζε.

«Ἐλάτε νὰ ζεστάσωμεν
 «Τὰ χέρια μας στὰ σπλάγχνα
 «Οσων θυσίας προσφέρουσιν
 «Εἰς τὸν Σταυρὸν καὶ σέβονται
 «Ἄγιών εἰκόνας.

Ίδού εὐλαβεῖς οἱ "Ελληνες
 Σκύπτουσιν ὅλοι πρόσταξε,
 Κι ἐπάνω μας ἃς πέσωσιν
 Ἡ φλόγες τῆς ὀργῆς σου
 "Αν σὺ τὸ θέλης.

«Ἐλάτε, ἐλάτε, ὁ κόπος
 «Αν μᾶς καταδαμάσῃ
 'Επὶ σωροὺς σφαγμένων
 «Καθίζοντας, ἀνάπταυσιν
 «Θέλομεν εὗρει.

Πλὴν πολυέλεος εῖσαι,
 Καὶ βοηθὸν σὲ κράζω...
 Βλέπω, βλέπω εἰς τὴν θάλασσαν
 Πετώμενον τὸν στόλον
 'Αγρίων βαρβάρων

«Τὰ ρόδα τῆς 'Ελλάδος
 Εἰς τ' αἷμά της βαμμένα
 «Θέλει φανοῦν τερπνότατον
 «Δῶρον τῶν γυναικῶν μας
 «Κι ἔργον ήρώων.

Κοίταξε πῶς ὁ ἥλιος
 Χρυσώνει τὰ πανιά των,
 Κοίταξε πῶς τὸ πέλαγος
 Ἀπὸ σπαθιῶν ἀκτίνας
 Τρέμον ἀστράπτει.

— Σκληρά, δειλὰ ἀναθρέμματα
 τῆς ποταπῆς 'Ασίας,
 "Εργον ἡρώων, ναὶ βέβαια,
 Ποῖος τὸ ἀμφιβάλλει, ὑπάρχει
 Τὸ τρόπαιόν σας.

"Ἐργον ἡρώων, ἃν σφάξητε
 Ἄδυνατα παιδία,
 "Ἐργον ἡρώων, ἃν πνίξητε
 τὰς τρυφερὰς γυναικας
 Καὶ γερόντια.

"Ιδοὺ κ' ἄλλα νησία
 Τὴν λύσσαν σας προσμένουσι,
 Πόλεις ίδού καὶ ἀλίκιτπος
 Ξηρὰ κατοικημένη
 'Απ' ἔθνη ἀθῶα.

Διὰ σᾶς ἡρώων κοπάδια,
 Δὲν φθάνει ἡ Χίος, ἡ Κύπρος,
 Τῶν Κυδωνιῶν δὲν φθάνουσι
 Τῆς Κάσου καὶ τῆς Κρήτης
 Ἡ κατοικίαι.

"Αμμετε, μὴν ἀφήσετε
 Ζῶντα κανένα, ἀπ' αἷμα
 Τὰ αἰγαῖα νερὰ βαμμένα
 Κύματ' ἃς ἔχουν γέμοντα
 'Απὸ σφαγάδια.

"Ω Ἑλληνες, ως θεῖαι
 Ψυχαί, ποὺ εἰς τοὺς μεγάλους
 Κινδύνους φανερώνετε
 'Ακάματον ἐνέργειαν
 Καὶ ύψηλὴν φύσιν!

Πῶς ἀπὸ σᾶς καμμία
 Δὲν τρέχει τώρα; πῶς
 Κεῖ μέσα στὰ πιλεόμενα
 Δὲν rίχνεσθε καράβια
 Τῶν πολεμίων;

Πῶς, πῶς τῆς ταλαιπώρου
 Πατρίδος δὲν πασχίζετε
 Νὰ σώσητε τὸν στέφανον
 'Απὸ τὰ χέρια ἀνόσια
 Ληστῶν τοσούτων;

Είναι πολλὰ τὰ πλήθη των
 Καὶ φοβερὰ εἰς τὴν ὅψιν,
 'Αλλ' ἔνας "Ἑλλην δύναται,
 "Ενας ἄντρας γενναῖος
 Νὰ τὰ σκόρπισῃ.

"Οποιος τὴν δάφνην θέλει
 'Αθάνατον τῆς δόξης,
 "Οποιος δάκρυα διὰ τὸ ἔθνος του
 "Εχει, διὰ τὴν μάχην
 Νοῦν καὶ καρδίαν,

"Ἄς ἔκβη αὐτός.— Νά, βλέπω,
 Ταχεῖαι, ως τ' ἀπλωμένα
 Πτερὰ τῶν γερανῶν,
 "Ερχονται δύο κατάμαυροι
 Τρομεραὶ πρῶραι

Παύει ως τόσον ὁ κρότος
 Τῶν μουσικῶν ὄργανων,
 Τ' ἀγαρηνὰ τραγούδια
 Παύουν καὶ τὰ ὑπερήφανα
 Βλάσφημα μέτρα.

Μόνον ἀκούω τὸ φύσημα
 Τοῦ ἀνέμου όποιν περνώντας
 Εἰς τὰ κατάρτια ἀνάμεσα
 Καὶ εἰς τὰ σχοινία σχισμένος
 Βιαίως σφυρίζει.

Μόνον ἀκούω τὴν θάλασσαν
 Ποὺ ὡσὰν μέγα ποτάμι
 Ἀνάμεσα εἰς βράχους
 Κτυπώντας μυρμυρίζει.
 Γύρω εἰς τὰ σκάφη.

Νά, ή κραυγαὶ καὶ ό φόβος,
 Νά ή ταραχὴ καὶ ή σύγχυσις
 Ἀπὸ παντοῦ σηκώνονται,
 Καὶ ἀπλώνουν πολυάριθμα
 Πανία νὰ φύγουν.

ΣΤΕΝÓΝ, σΤΕΝÓΝ, τὸ πέλαγος
 Ὁ τρόμος, κάμνει, πέφτει
 Ἔνα καράβι ἐπάνω
 Εἰς τ' ἄλλο καὶ συντρίβονται,
 Πνίγονται οἱ ναῦται.

”Ω! πῶς ἀπὸ τὰ μάτια μου
 Τοχέως ἔχαθη ό στόλος,
 Πλέον δὲν ξανοίγω τώρα
 παρὰ καπνούς καὶ φλόγες
 Οὔρανομήκεις.

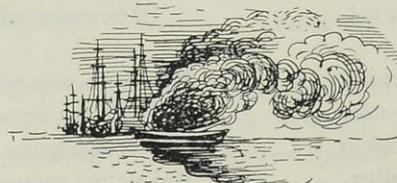
”Ἐξω ἀπὸ τὴν θαλάσσιον
 Πυρκαϊὰν νικήτριαι
 Ἰδοὺ πάλιν ἐκβαίνουν
 Σωσμέναι ή δύο κατάμαυροι
 Θαυμάσιαι πρῷραι.

Πετάουν, ἀπομακρύνονται,
 Σ τὸ διάστημα τοῦ ἀέρος
 Χωσμέναι γίνονται ἄφαντοι,—
 Διαβαίνουσαι ἐπαιάνιζον,
 Κι ἥκουεν ό κόσμος,

Κανάρη!— καὶ τὰ σπήλαια
 τῆς γῆς ἐβόουν, Κανάρη.—
 Καὶ τῶν αἰώνων τὰ ὅργανα
 Ἰσως θέλει ἀντηχήσουν
 Πάντα Κανάρη.

«Λύρα»

Ανδρέας Κάλβος

Η ΑΘΗΝΑ

‘Η Ἀθήνα εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ μεγάλο ἐπικολυωτικὸ ποίημα «Ἡ φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ». Ἀπὸ τὶς σημειώσεις τοῦ ποιητῆ πάροντος τὰ ἀκόλουθα, ποὺ δείχνουν τὴν ὑπόθεσι τοῦ ποιήματος:

Σύμφωνα μὲ τὰ παραδομένα ἀπὸ τοὺς βυζαντινὸς χρονογράφους, τὸν καιρὸν τοῦ αὐτοχρότορα Μιχαὴλ Παλαιολόγου, ὅταν πολιορκοῦσε τὴν φραγκοκρατούμενή Πόλι, ἀξιωματικὸν τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, διασκεδάζουν σ' ἓνα ἔρειπωμένο μοναστήρι ἔξω ἀπὸ τὴν Πόλι. Βλέπουν ἐκεῖ ἕνα μηῆμα ὀλάνοικτο καὶ στὸ πλάι του ἀκόμπισμένο ἔνα σκελετὸ ἀνθρώπου μὲ μιὰ φλογέρα στὸ στόμα. Ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴ τοῦ τάφου κυρημένου μαντεύουν, πῶς τὸ σκέλεθρο μὲ τὴ φλογέρα εἶναι ὁ νεκρὸς τοῦ κραταιοῦ αὐτοχρότορα Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, ποὺ ἐκατὸ χρόνια ποὺν εἶναι πεθαμένος. Οἱ ἀξιωματικὸι προσκυνοῦν τὸ λείφατο καὶ στέλνουν ἄγγελιαφόρο, γιὰ νὰ φέρῃ στὸν Παλαιολόγο τὸ μήνυμα. Θέλουν νὰ βγάλουν τὴ φλογέρα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λειψάνου, γιὰ περιπαγμα πιθανώτατα, βαλμένη ἐκεῖ.

Ἡ φλογέρα ἡ περιπατητὰ γίνεται φλογέρα συμβολική, μυστηριακή, ἐπική. Μιλᾶ, τραγουδᾶ, φάλλει. Κρατᾶ δεμένους μὲ τὴν ἐκστασι τοὺς ἔσφαντωτές. Στὸ ἔξῆς τὸ ποίημα ἀκολουθεῖ καὶ τελειώνει ἀγώριστο ἀπὸ τὸ τραγούδι τῆς φλογέρας μαζὶ ἐπικό, λυρικό, ἴστορικό, φιλοσοφικό, μυστικό, προφητικό. Ἡ πιοή τοῦ ποιητῆ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ βασιλιᾶ δεμένες ἀκατάλυτα σὲ μιὰν ἀτμοσφαίρα ὀνείρου δραματικοῦ, ποὺ τὴν ἀποτελοῦν μαζὶ θετικά καὶ μεταφρυσικά στοιχεῖα. Στὸ σύνολό του τὸ ποίημα εἶναι ἐπικολυωτὸ ἡ καθαρώτερα ἔνας Ἐπικὸς “Υμνος, σὰν τοὺς δύμηρικοὺς ὕμνους.

Στὸν τρίτο λόγο γίνεται ἀπαριθμητοὶ τοῦ τροπαιοφόρου δρόμου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ κάστρα καὶ ἀπὸ τοὺς κάμπους καὶ τὶς λίμνες τῆς Μακεδονίας. Συντοίβει τὸ Βούλγαρο, δπον σταθῆ κι ὅπου περάσῃ. Ἀποφασίζει τέλος νὰ προσκυνήσῃ τὴν Παναγία, «Ἀθηνώτισσα», ποὺ ἦταν στὴ χάρι Τῆς ταμένος καὶ νὰ φάλλη νικητήρια στὴν ὑπέρομαχη Στρατήγισσα. Δὲ στέκεται στὶς μεγάλες Μακεδονικὲς πολιτεῖες, μήτε στὴν Ἐφτάλοφη. “Ισα τραβᾶ στὴν Ἀθήνα.

Γιὰ τὴ Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ πολλοὶ εἰπαν, πῶς μὲ τὴν πνοή της θυμίζει βιβλικοὺς προφήτες, καὶ δὲν εἶναι μόνο ἔνας ὕμνος τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ ἐλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἔνας ὕμνος τοῦ ἐλληνικοῦ φυσικοῦ κόσμου.

Πρωί, καὶ λιοπερίχυτη καὶ λιόκαλ’ εἶναι ἡ μέρα,
κι ἡ Ἀθήνα ζαφειρόπετρα στῆς γῆς τὸ δαχτυλίδι!
Τὸ φῶς παντοῦ, κι ὅλο τὸ φῶς, κι ὅλα τὸ φῶς τὰ δείχνει
καὶ στρογγυλὰ καὶ σταλωμένα*, κοίτα, δὲν ἀφήνει
τίποτε θαμποχάραγο, νὰ μήν τὸ ξεδιαλύνης
ὅνειρο ἄν εἶναι, ἥ κι ἄν ἀχνός, ἥ ἄν εἶναι κρουστὸ κάτι.

Περήφανα καὶ ταπεινά, κι ὅλα φαντάζουν ἕδια.
 Καὶ τῆς Πεντέλης ἡ κορφὴ καὶ τ' ἀχαμνὸ σφερδούκλι*,
 κι ὁ λαμπρομέτωπος ναὸς* καὶ μιὰ χλωμὴ ἀνεμώνη,
 τὰ πάντα, ὅμοια βαραίνουνε στὴ ζυγαριὰ τῆς πλάστης.

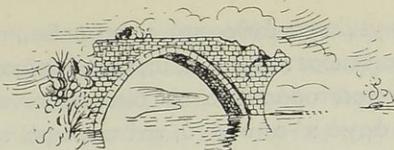
* *

Κι ὅλα σιμὰ τὰ φέρνεις, φῶς, κι ὅλα τὸ φῶς τὰ δείχνει
 μὲ μοῖρα σὰν ξεχωριστή. Τῆς Αἴγινας ὁ κόρφος
 ἀσπρογαλλιάζει* ὀλόχυτος, λαμπτοκοπᾶ· τὸν πάει
 σιμὰ πρὸς τοὺς κυματιστοὺς καὶ σὰ γραμμένους λόφους·
 καὶ τὸ βαθὺ ἀκροούρανο σημαδεμένο μόνο
 ἀπὸ τὸ μαῦρο ἐνὸς πουλιοῦ καὶ τ' ἀσπρο ἐνὸς συγνέφου
 τὰ πάει πρὸς τὸ βουνόπλαγο, καὶ τοῦ βουνοῦ τὴ ράχι
 τὴν πάει σιμὰ στὸ λιόφυτο τοῦ κάμπου, καὶ τὸν κάμπο
 τόνε σιμώνει στὸ γιαλό, καὶ τοῦ γιαλοῦ καὶ οἱ βάρκες
 στὰ σπιτικὰ κατώφλια ὀμπρὸς τραβᾶν κατὰ τὴ χώρα
 ἥσυχα, γιὰ ν' ἀράξουνε. Κι ὅλα τὸ φῶς τὰ δείχνει
 ἀεροφερμένα πιὸ κοντά, σάμπως καημὸ νὰ τῷχῃ
 νὰ τὰ ὄρμηνέψῃ νὰ πιαστοῦν κι ἔνα χορὸ νὰ στήσουν,
 δοσο πιὸ τόνα στ' ἀλλουνοῦ τὴν ἀγκαλιὰ νὰ πέσῃ.

* *

"Ετσι ὁλογύρα τὰ βουνὰ κι ὁ λογγωμένος Πάρνης
 κι ὁ ἐλεφαντένιος ὁ 'Υμηττὸς κι ἡ ἀγέρινη Πεντέλη
 βλέπονται κι ὅλο βρίσκονται σὲ συντυχιὰ μὲ τ' ἄλλα
 τὰ πιὸ φτενόγραφτα καὶ πιὸ μακριὰ ξαγναντεμένα
 βουνὰ τῆς "Υδρας, τ' 'Αναπλιοῦ, τοῦ Δαμαλᾶ, τῆς Κόρθος·
 κι ἄκρες καὶ λόφοι καὶ στενὰ καὶ βράχοι κι ἀκρογιάλια,
 Τριπύργι, Φάληρο, Περαίας, καὶ οἱ σκάλες καὶ οἱ λιμιῶνες,
 κι ἡ Σαλαμίνα ἀθάνατη, κι ἡ ἐρημικὴ Ψυττάλη
 ως πέρα πιὸ τὸν ἀσπρο * ναὸ βασιλικὴ κορώνα
 φορεῖ, δειγμένο ἀπὸ παντοῦ, τὸ Σούνιο τ' ἀκροτόπι.
 'Η ἀττικὶα ἡ ἀκροθάλασσα, καὶ ξεχωρίζει μέσα
 στὴν "Ασπρη* θάλασσα, καὶ ζῆ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας,
 εὐγενικώτερη ἀπ' αὐτὴ καὶ σάμπως πιὸ γαλάζια.

«"Η φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ» (Λόγος "Ἐβδομος)   Κωστής Παλαμᾶς

ΤΟΥ ΓΙΟΦΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

[Παρὰ πλείστοις λαοῖς ἐπικρατεῖ ἡ δοξασία, διτὶ πρὸς στερεόωσιν καὶ προφύλαξιν ἀπὸ οἰονδήποτε κινδύνου παντὸς κτίσματος ἀπαιτεῖται νὰ προσηγλωθῇ εἰς αὐτὸν ζῷον, κατορυττόμενον εἰς τὰ θεμέλια ἥ ἐντειχιζόμενον ὅσον δὲ εὐγενέστερον εἶναι τὸ ζῷον, τόσον μεγαλυτέραν θεωρεῖται διτὶ ἔχει δύναμιν πρὸς προστασίαν τοῦ κτίσματος. Εἰς τὴν δοξασίαν ταῦτην ἀναφέρονται καὶ ἀρχαῖοι Ἕλληνικοὶ μῆθοι καὶ βιντανιαὶ παραδόσεις περὶ θυσίας ἀνθρώπων κατὰ τὴν θεμελίωσιν μεγάλων οἰκοδομημάτων. Ἡ ψυχὴ τοῦ θύματος ὑπετίθετο διτὶ διὰ τῶν ὑπερφυσικῶν δυνάμεων, τὰς δύοις ἔχοντας αἱ ἐπὶ γῆς ἀπολελυμέναι τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ψυχαῖ, ἥδινατο νὰ προσλαμβάνῃ κατὰ βούλησιν παντοίας μορφᾶς καὶ εἴτε ϕόμψιν ὑπεράνθρωπον, πρωωρισμένη δὲ νὰ φυλάττῃ καὶ περιέπῃ τὸ οἰκοδόμημα εἰς τὸ δύοιν προσηγλωθῆτο οἰκοδόμημα εἰς τὸν ἐπιχειρούντας νὰ τὸ παραβλάψωσι καὶ ἵκανῃ νὰ ἀποτρέψῃ τὸν ἀπειλούντας αὐτὸν κινδύνους. Τὸ θύμα ἔγινετο τὸ στοιχεῖο τοῦ οἰκοδομήματος, διὸ στοιχείωσις ἐλέγετο ὑπὸ τῶν βιντανιῶν ἡ διὰ θυσίας οἰκοδόμησις.

Εἰς τοιαύτην παράδοσιν στηρίζεται καὶ τὸ πανελλήνιον τραγούδι τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἀρτας, τοῦ δύοιν παραλλαγῶν ἀναφέρονται καὶ εἰς ἄλλας γεφύρας ἥ ἄλλα οἰκοδομήματα (οἷον τῆς γεφύρας τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Πηρειοῦ, τῶν Ἀδάνων, τῆς βρόντης τῆς Ἀράχωβας, τοῦ ὑδραγωγείου τῶν Δέρκων κλπ.). Παρέλαβον δὲ τὴν ἐλληνικὴν ταῦτην παράδοσιν προσαρμόσαντες εἰς ἐπιχώρια οἰκοδομήματα καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς ἐλληνικῆς κερδοσονήσουν (Ρωμοῦνοι, Ἀλβανοί, Σέρβοι, Βούλγαροι). Ν. Π ο λ ἴ τ η σ].

Σαράντα πέντε μάστοροι κι ἔξήντα μαθητάδες
γιοφύρι νέθεμέλιωναν στῆς Ἀρτας τὸ ποτάμι.

‘Ολημερὶς τὸ χτίζανε, τὸ βράδυ ἐγκρεμιζόταν.

Μοιρολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ κλαῖν οἱ μαθητάδες.

«Ἀλίμονο στοὺς κόπους μας, κρίμα στὶς δούλεψές μας, 5
όλημερὶς νὰ χτίζουμε, τὸ βράδυ νὰ γκρεμιέται».

Πουλάκι ἐδιάβη κι ἔκατσε ἀντίκρυ στὸ ποτάμι,
δὲν ἐκελάιδε σὰν πουλί, μηδὲ σὰ χελιδόνι,
παρὰ ἐκελάιδε κι ἔλεγε, ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.

10 « Ἀν δὲ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφύρι δὲ στεριώνει·
καὶ μὴ στοιχειώσετε ὄρφανό, μὴ ἔνο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὅμορφη γυναικα,
πόρχεται ἀργὰ τ' ἀποταχύ, καὶ πάρωρα τὸ γιόμα».

* *

Τ' ἄκουσ' ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει.
15 Πιάνει, μηνάει τῆς λυγερῆς μὲ τὸ πουλὶ τ' ἀηδόνι:
Ἄργὰ ντυθῇ, ἀργὰ ἀλλαχτῇ, ἀργὰ νὰ πάῃ τὸ γιόμα,
ἀργὰ νὰ πάῃ καὶ νὰ διαβῆται τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι.
καὶ τὸ πουλὶ παράκουσε, κι ἀλλιῶς ἐπῆγε κι εἶπε.
« Γοργὰ ντύσου, γοργὰ ἀλλαχε, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ γιόμα,
20 γοργὰ νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῆται τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι».

* *

Νά τηνε κι ἔξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτα.
Τὴν εἰδ' ὁ πρωτομάστορας, ραγίζεται ἡ καρδιά του.
'Απὸ μακριὰ τοὺς χαιρετᾶ κι ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει.
« Γειά σας, χαρά σας μάστοροι καὶ σεῖς οἱ μαθητάδες,
25 μὰ τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας κι εἶναι βαργωμισμένος;
—Τὸ δαχτυλίδι τὸπεσε στὴν πρώτη τὴν καμάρα,
καὶ ποιός νὰ μπῆ καὶ ποιός νὰ βγῆ τὸ δαχτυλίδι νᾶβρο;
—Μάστορα, μὴν πικραίνεσαι κι ἐγώ νὰ πά' σ' τὸ φέρω,
ἐγώ νὰ μπῶ, κι ἐγώ νὰ βγῶ, τὸ δαχτυλίδι νά βρω».

* *

30 Μηδὲ καλὰ κατέβηκε, μηδὲ στὴ μέσ' ἐπῆγε,
« Τράβα, καλέ μ', τὸν ἀλυσσο, τράβα τὴν ἀλυσίδα,
τὶ ὅλον τὸν κόσμο ἀνάγειρα καὶ τίποτες δὲν ηῦρα».
“Ενας πιχάει* μὲ τὸ μυστρί, κι ἀλλος μὲ τὸν ἀσβέστη,
παίρνει κι ὁ πρωτομάστορας καὶ ρίχνει μέγα λίθο.

«Αλίμονο στή μοῖρά μας, κρίμα στὸ ριζικό μας!

Τρεῖς ἀδερφάδες ἦμαστε, κι οἱ τρεῖς κακογραμμένες,

ἡ μιά ὁμοία τῷ Δούναβῃ, κι ἡ ἄλλη τὸν Ἀφράτη

κι ἐγὼ ἡ πιλιὸ στερνότερη τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι.

‘Ως τρέμει τὸ καρυόφυλλο, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφύρι,

κι ώς πέφτουν τὰ δεντρόφυλλα, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες

35

—Κόρη τὸ λόγον ἄλλαξε, κι ἄλλη κατάρα δῶσε,
ποσχεῖς μονόκριθο ἀδερφό, μὴ λάχη καὶ περάσῃ».

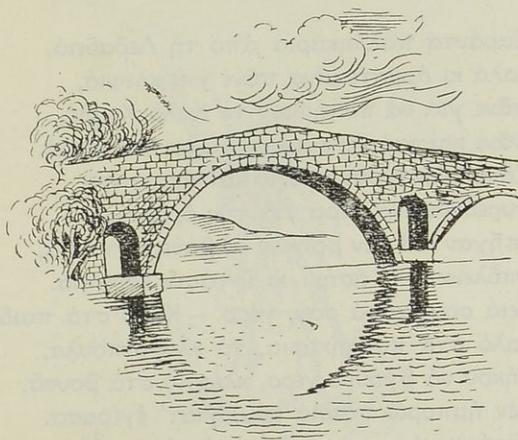
Κι αύτή τὸ λόγον ἄλλαξε, κι ἄλλη κατάρα δίνει.

«Αν τρέμουν τ' ἄγρια βουνά, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφύρι,

κι ἀν πέφτουν τ' ἄγρια πουλιά, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες,
τὶ ἔχω ἀδερφὸ στὴν ξενιτεία, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ».

$$H_1^{\text{eff}} = -\lambda^2 E_1^2 + \lambda^2 (\lambda^2 - \lambda) \pi \cos \phi \delta(\phi) \pi \cos^2 E_2 \lambda^2 \sin^2 \phi \quad (4m)$$

N. Πολίτη «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλλ. λαοῦ» (Δημοτικὸν)

ΣΑΡΑΝΤΑ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΑ

[*Αἱ πολεμικαὶ γνώσεις, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ κλέφτης καὶ οἱ κανόνες τοῦ βίου, τοὺς ὅποιον ἀπαραιτήτως ὀφελεῖ νὰ τηρῇ, ἐκτίθενται εὐσυνόπτως εἰς τὸ προκείμενον ἄσμα, ὑπὸ τὸν τύπον ὁδηγιῶν γέροντος κλέφτη πρὸς πρωτοπελῷον πολεμιστάς. Ὁ κλέφτης πρέπει νὰ ἔχῃ ἀσφαλεῖς τόπους κατανήσιοῦ, νὰ ἡξένῃ τὰς ὄδοις καὶ ἀτραποῖς τῶν ὁρέων, νὰ γινώσκῃ πόθεν δύναται νὰ πορέζεται τὰ ἐφόδια αὐτοῦ, πρωτίστως δὲ νὰ διάγῃ βίου σώφρονα καὶ τηράλιον, ἀποφεύγων τοὺς πότους καὶ τὴν πρὸς τὰς γυναικας κοινωνίαν, διότι ἡ παρέκκλισις ἀπὸ τῶν ὄρων τούτων τοῦ βίου φέρει εἰς ὅλεθρον. Οἱ νέοι παρήκονταν τὰς νοοθεσίας τοῦ γέροντος καὶ διέτρεξαν κίνδυνον μέγαν ἀπὸ τοῦ ὅποιον τοὺς διέσωσεν αὐτός, ἀποδεῖξας ὅτι ἡτο ὑπέρτερος αὐτῶν, ὅχι μόνον κατὰ τὴν γνώμην, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀνδρείαν. Ν. Πολιτικής].*

Σαράντα παλληκάρια ἀπὸ τὴν Λεβαδειά,
καλὰ κι ἀρματωμένα πᾶνε γιὰ κλεψιά,
πᾶνε γιὰ νὰ πατήσουν τὸ Καλὸ Χωριό,
πᾶνε καὶ γιὰ νὰ κάψουν χῶρες καὶ νησιά.
Κάνα* δὲν ἔχουν πρῶτο καὶ τρανύτερο,
γυρεύουν ἔνα γέρο γιὰ τὴν ὁρμηνειά,
ἐπῆγαν καὶ τὸν βρῆκαν σὲ βαθειὰ σπηλιά,
όποδειωνε τ' ἀσήμι κι ἔφτειανε κουμπιά.
«Γειά σου, χαρά σου, γέρο. — Καλὸ στὰ παιδιά,
καλὸ στὰ παλληκάρια, τὰ κλεφτόπουλα,
—Σήκου νὰ βγοῦμε γέρο, κλέφτες στὰ βουνά,
—Δὲν ἡμπορῶ παιδιά μου, γιατ' ἐγέρασα.
Περάστε ἀπὸ τὴν στάνη καὶ τὰ πρόβατα
καὶ πάρτε τὸν ύγιο μου τὸ μικρότερο,
πόχει λαγοῦ ποδάρι, δράκου δύναμι·

ξέρει τὰ μονοπάτια καὶ τὰ σύρματα*,
 ξέρει καὶ τὰ λημέρια, ποὺ λημέριαζα,
 ξέρει τὶς κρύες βρύσες, πόσπινα νερό,
 ξέρει τὰ μονοπάτια, πόσπαιρνα ψωμί,
 καὶ ξέρει καὶ τὶς τρύπες, ὅπου κρύθομουν.
 Αὐτοῦ μπροστὰ ποὺ πάτε, στὸ Καλὸ Χωριό*,
 ἔχει ὅμορφα κορίτσια καὶ γλυκὰ κρασιά,
 τήρα μὴ σᾶς μεθύσουν καὶ σᾶς πιάσουνε,
 καὶ στὸν κατῆ* σᾶς πᾶνε, σᾶς κρεμάσουνε». τοῦτο τοῦ Λαοῦ
 Τοῦ γέρου τὴν δρμήνεια τὴν ξεχάσανε,
 ἐπῆγαν καὶ μεθύσαν καὶ τοὺς πιάσανε.
 Σὰν τ' ἄκουσε κι δέ γέρος χαμογέλασε,
 κουμπούρια ξεκρεμάει κι ἀρματώνεται.
 Στὸ δρόμο ποὺ πηγαίνει βρίσκει τὸν πασᾶ.
 «"Ωρα καλή, πασᾶ μου καὶ Τούρκο κριτή,
 νὰ βγάλης τὰ παιδιά μου ἀπ' τὴ φυλακή».

N. Πολιτη «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλλ. Λαοῦ» (Δημοτικὸν)

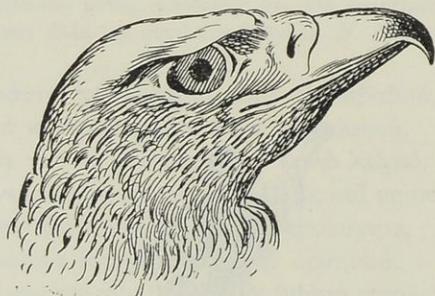

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΤΟΥ ΣΤΑΘΑ

αῦρο καράβ' ἀρμένιζε στὰ μέρη τῆς Κασσάντρας
Μαῦρα πανιὰ τὸ σκέπαζαν καὶ τούρανοῦ σημαία.
Κι ὁμπρός κορβέττα μ' ἄλικη σημαία τοῦ προβγαίνει
« Μάϊνα, φωνάζει, τὰ πανιά, ρίζες τὶς γάμπιες κάτου
— Δὲν τὰ μαῦνάρω τὰ πανιά κι' οὐδὲ τὰ ρίχνω κάτω.
Μὴ μὲ θαρρεῖτε νιόνυφη, νύφη νὰ προσκυνήσω;
Ἐγὼ εἴμαι ὁ Γιάννης τοῦ Σταθᾶ, γαμπρός τοῦ Μπουκουβάλα.
Τράκο, λεβέντες, δώσετε, ἀπίστους μὴ φοβᾶστε».
Κι οἱ Τοῦρκοι βόλτα ἔρριξαν κι ἐγύρισαν τὴν πλώρη.
Πρῶτος δὲ Γιάννης πέταξε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.
Στὰ μπούνια τρέχουν αἴματα, τὸ πέλσο κοκκινίζει.
Κι ἀλλά! ἀλλάχ! οἱ ἀπίστοι κράζοντας προσκυνοῦνε.

N. Πολίτη « Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλλ. Λαοῦ » (Δημοτικὸν)

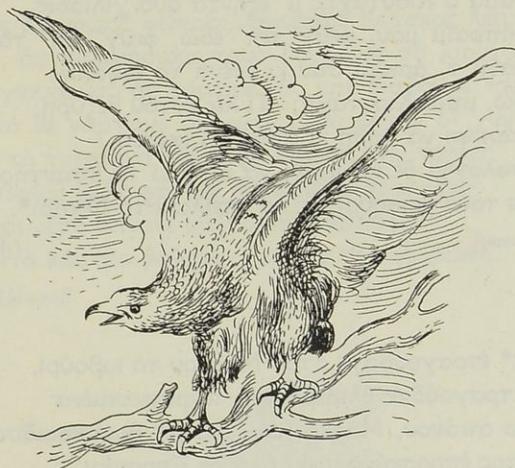
ΑΪΤΟΣ

Ἐνας ἀϊτὸς περήφανος, ἔνας ἀϊτὸς λεβέντης,
ἀπὸ τὴν περηφάνεια του κι ἀπὸ τὴ λεβεντιά του,
δὲν πάει τὰ κατώμερα νὰ καλοξεχειμάσῃ
μόν' μένει ἀπάνω στὰ βουνά, ψηλὰ στὰ κορφοβούνια

Κι ἔρριξε χιόνια στὰ βουνὰ καὶ κρούσταλλα στοὺς κάμπους,
Κι' ἀγνάντια βγῆκε κι ἔκατσε, σ' ἐνα ψηλὸ λιθάρι,
καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωνε καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέει.

«"Ηλιε, γιὰ δὲ βαρεῖς κι ἐδῶ σ' τούτη τὴν ἀποσκιούρα,*
νὰ λειώσουνε τὰ κρούσταλλα, νὰ λειώσουνε τὰ χιόνια,
νὰ γίνῃ μιὰ ἄνοιξη καλή, νὰ γίνῃ καλοκαίρι,
νὰ ζεσταθοῦν τὰ υύχια μου, νὰ γιάνουν τὰ φτερά μου,
νάρθοῦνε τᾶλλα τὰ πουλιά καὶ τᾶλλα μου τ' ἀδέρφια.»

N. Πολύτη «'Εκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλλ. λαοῦ» (Δημοτικὸν)

ΘΡΗΝΟΙ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

- [1. Καὶ ἐσυνέβηκε αὐτὲς τὶς ἡμέρες ὅπου οἱ Τοῦρκοι ἐπολιορκοῦσσαν τὸ Μεσολόγγι· καὶ συχνὰ δλημερίς καὶ κάποτε δλονυχτίς ἔτρεμε ἡ Ζάκυνθος ἀπὸ τὸ κανόνισμα τὸ πολύ... Καὶ ἡ γῆ ἔτρεμε ἀπὸ κάπου ἀπὸ τὰ πόδια μας...
2. Καὶ κάποιες Μεσολογγίτισσες (πρόσφυγες στὴ Ζάκυνθο) ἐπερπατοῦσσαν τριγύρω... καὶ ὅταν ἐκονωραζόντανε ἐκαθόντανε στ' ἀκρογιάλι καὶ συχνὰ ἀναστρκώντανε τὸ κεφάλι κι ἀκούνανε, γιατὶ ἐφοβόντανε μὴν πέσῃ τὸ Μεσολόγγι.
Δ. Σολωμός].

A'.

Μπραΐμ, πασᾶς συντάζεται σαράντ' ὄχτω χιλιάδες,
στὴν Πάτρα μπαρκαρίζεται, στὸ Βασιλάδι ἀράζει.
—Πολλὰ τὰ ἔτη Κιουταχῆς — Καλὸ στὸν Ἰμπραΐμη.
Μπραΐμ μου τ' ἥθελες ἐδῶ, ἐδῶ στὸ Βασιλάδι;
Ἐδῶ δὲν εἶναι Νιόκαστρο, Κορώνη καὶ Μοθώνη,
ἐδῶ τὸ λένε Κάρελι, τὸ λένε Μισολόγγι,
ποὺ πολεμᾶ ὁ Κιουταχῆς μ' ἔξήντα δυὸ χιλιάδες.
Σήκω, Μπραΐμ μου, φεῦγ' ἀπ' ἐδῶ, φεῦγ' ἀπ' τὸ Βασιλάδι,
νὰ μὴ χαθῆ τ' ἀσκέρι σου κι ἐσένα τὸ κεφάλι.
—Τὶ λέες ἐδῶ, μπρὲ Κιουταχῆ; Τὶ λέες εὔτού βεζύρη;
“Ολο τ' ἀσκέρι νὰ χαθῆ κι ἐμένα τὸ κεφάλι,
στὸ Μισολόγγι θὲ νὰ μπῶ, νὰ στήσω τὸ τσαντήρι,
νὰ πάρω τοὺς γκιασούρηδες νὰ στείλω στὸ Μεσίρι*.

Συλλογὴ Πάσσωβ

(Δημοτικὸν)

B'.

‘Ο Νότης* ἐτραγούδαγε στοῦ Μάρκου τὸ κιβούρι,
καὶ λέει τραγούδια θλιβερὰ καὶ παραπονεμένα:
—Γιὰ σήκω ἀπάνου, Μᾶρκό μου, καὶ μὴ βαρυκοιμᾶσαι,
τί δ Βάλτος ἐπροσκύνησε, κι ὅλο τὸ Ξηρομέρι.
Τὸ Μεσολόγγι ἀπόμεινε, δὲ θὲ νὰ προσκυνήσῃ·
στεριᾶς τὸ δέν’ ὁ Κιουταχῆς, κι Ἀράπης τοῦ πελάγου,
πέφτουν τὰ τόπια* σὰ βροχὴ κι οἱ μπόμπες σὰ χαλάζι
κι αὐτὰ τὰ λιανοτούφεκα σὰν ἄμμο τῆς θαλάσσης

Συλλογὴ Ἀραβαντυροῦ

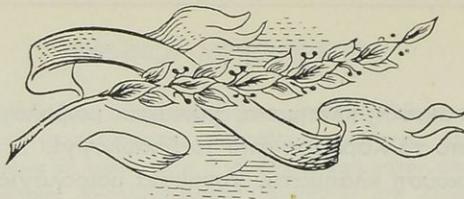
(Δημοτικὸν)

Γ'.

Ποιός θὲ ν' ἀκούσῃ κλάηματα, γυναίκεια μοιρολόγια;
 "Ἄς πάη νάπτὸ τὸ Κάρελι κι ἀπὸ τὸ Μισολόγγι,
 κι ἐκεῖ ν' ἀκούσῃ κλάηματα, γυναίκεια μοιρολόγια,
 πῶς κλαῖν οἱ μάνες γιὰ παιδιάτ καὶ τὰ παιδιά γιὰ μάνες.
 Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ σκοτωμό, ποὺ θὲ νὰ σκοτωθοῦνε,
 μὸν κλαῖνε γιὰ τὸ σκλαβωμό, ποὺ θὲ νὰ σκλαβωθοῦνε.
 "Ἡταν Σαββάτ' ἀποβραδίς, ἀνήμερα Λαζάρου,
 τρανὸ τελάλη βάρεσαν μέσα στὸ Μισολόγγι·
 στὶς ἐκκλησίες μαζώχτηκαν ὅλοι, μικροὶ μεγάλοι,
 κι ἔνας τὸν ἄλλον ἔλεγε, κι ἔνας τὸν ἄλλον λέει·
 —«'Αδέρφια, τί θὰ κάμωμε στὸ χάλι, ποὺ μᾶς ηῦρε;
 Εἴκοσι μέρες πέρασαν, ποὺ δὲ ζαΐρες* ἐσώθη,
 φάγαμ' ἀκάθαρτα σκυλιὰ καὶ γάτους καὶ ποντίκια·
 τὸ Βασιλάδι νέπεσε, τ' Ἀντελικόν* ἔχαθη,
 ἥρθαν καὶ τὰ καράβια μας, καὶ πάλι πίσω πᾶνε».·
 Θανάστης Κότσκας* φώναξε, Θανάστης Κότσκας λέει:
 «'Αδέρφια, ἀς πολεμήσωμε τοὺς Τούρκους σὰ λιοντάρια,
 καὶ τὸ γιουρούσ' ἀς κάμωμε, ἀς καὶ διαβοῦμε πέρα.
 Μπροστά θὲ νἀβγουν οἱ γεροί, στὴ μέσην οἱ γυναῖκες».
 *Ἐγίνηκε τὸ τσάκισμα μὲς στοῦ Μακρῆ τὴν τάπια,
 καὶ τὸ γεφύρι χάλασσαν καὶ τὰ παιδιά τὰ πνίξαν·
 ἄρρωστοι μέσα μείνανε μαζὶ μὲ τὸ Δεσπότη·
 φωτιὰ στὸ κάστρο βάλανε, κανένας δὲ σκλαβώθη.
 Συλλογὴ Πάσσωρ

(Δημοτικὸν)

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Κόβω γιὰ σὲ τὰ βάγια
τοῦ τραγουδιοῦ Ἱερά,
στὸ μέτωπο στὰ πλέκω
στεφάνια γιορτερά.

Βωμὸς τὸ μέτωπό σου!
Θυμᾶσαι; Μιὰ φορὰ
στὸ 'γγίξαν καὶ στ' ἀγιάσαν
τῆς Δόξας τὰ φτερά!

«Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου»

Κωστής Παλαμᾶς

ΣΤ' ΑΡΜΑΤΑ

τ' ἄρματα! Ἐμπρός, δλόρθοι, φτερωμένοι!
Παρατήστε τῆς δάφνης τὰ κρεβάτια,
ποὺ νὰ σημαδευτοῦνε δὲν προφτάσαν
ἀπ' τὰ κορμιά σας.

Ἄπὸ τῆς Κρήτης τὰ νερὰ ώς τὸν κόρφο
τὸ Θεσσαλονικιώτη πρὸς τὸν Αἶμο
τὸ σάλπισμα τὸ μέγα τὸ σαλπίζει
ΣΑΛΠΙΧΤΗΣ, βράχος...

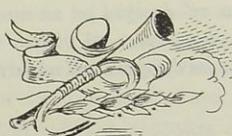
Δροσονήσια, τῆς Ἡπειρος κλεισοῦρες,
Ρουμελιῶτες δρυμοί, γιαλοὶ Μωραΐτες,
Μακεδονίτες ποταμοί, ἐνα βούϊσμα,
Ἐμπρός, δλόρθοι!

Καὶ ὡς τῶν πατρίδων ᾧ Πατρίδα, ὡς Μάνα,
στοῦ Σαλπιχτῆ τὸ σάλπισμα τὸ μέγα
πετιέται ἀπὸ τῆς δάφνης τὸ κρεβάτι
ποὺ δὲν κοιμώσουν.

Καὶ λέξ: Κι ἐγὼ εῖμ' ἐδῶ! Ἡ μεγαλωσύνη
στὰ Ἐθνη δὲ μετριέται μὲ τὸ στρέμμα,
μὲ τῆς καρδιᾶς τὸ πύρωμα μετριέται
καὶ μὲ τὸ αἷμα!

«Βομοὶ»

Kωστής Παλαμᾶς

ΕΛΙΑ

[*Η «Ελιά» είναι ένα κλασσικό ποίημα από τα άρτιώτερα, τα ώραιοτερα και λιγικώτερα του Μαβίλη, στὸ δποῖο ἡ φίμα του πλούσια και ἡχερή ἐνωμένη και μὲ παρηχήσεις κάνει τὴ μουσικὴ ἐντύπωσι δυνατώτερη και ὀμορφότερη. Μὰ τοῦτο δὲν είναι ἐδῶ τὸ θέμα μας. Είναι ἄλλο. Ποιός τάχα είναι ὁ στοχασμὸς τοῦ ποιητοῦ ποὺ ἔγραψε τὸ ποίημα; Ποιά δηλαδὴ ἡ κεντρικὴ του ἰδέα;*

Ασφαλῶς είναι ἡ ώραιά ἐλληνικὴ ἰδέα τῆς εὐθανασίας, θέμα ποὺ τὸ πραγματεύθηκαν ἀργότερα ὁ Γρυπάρης «Θάνατος», ὁ Πορφύρας «Βράδυ σ' ἔνα χωριό», ὁ Παπαντωνίου «Ἐθανασία» καὶ ἄλλοι. Μὰ ἐδῶ ἡ εὐθανασία τοῦ Μαβίλη δὲν είναι τὸ ἴδιο μὲ τὴν εὐθανασία τῶν ἀρχαίων «ὅ καλὸς καὶ ἔρδοξος θάνατος είναι θεῖο δῶρο» οὕτε καν ἀντιπροσωπεύει τὴν πανελλήνια ἰδέα γιὰ τὸ θάνατο, ποὺ τὸν θεωρεῖ κάτι σκληρό καὶ ἀποτρόπαιο, ποὺ ἔχεται νὰ μᾶς χωρίσῃ ἀπὸ τὴν ώραιὰ φύσι καὶ τὴ γλυκειά ζωῆ:

«Καὶ μὲ τὰ τόσα βάσανα πάλε ἡ ζωὴ γλυκειά ται».

* Ας θυμηθοῦμε τὸ πικρὸ παράπονο τοῦ Θανάση Διάκου, ποὺ κλείνει τὸ δίστιχο:

Γιὰ δές καιρό, ποὺ διάλεξε δ χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαδιά καὶ βγάζει ἡ γῆς κορτάρι.

Καὶ δ Παλαμῆς στὸ διήγημά του «Ο θάνατος τοῦ παλληκαριοῦ» μᾶς παρουσιάζει τὸν ἥρωά του Μῆτρο, τὸ Μῆτρο τὸ λεβέντη, πολυβασανισμένο σαρακοφαγωμένο ἀπὸ τὴν ἀνίστητη πληγὴ τοῦ ποδιοῦ του, νὰ μοιρολογῇ καὶ νὰ τὸν μοιρολογοῦν, ποὺ ἄφενκτα πεθαίνει μέσα σὲ μιὰ χαρούμενη φύσι ἀνοξιάτικη. Καὶ δ Πορφύρας στὴ «Γαλήνη» τὸ ἴδιο λέει, μὰ συμβολικά, δπον τὰ μαῦρα ξένα δὲν είναι ἄλλο παρὰ ὁ θάνατος καὶ τὰ καράβια ἡ ζωὴ:

Εἶναι μιὰ τόση ἀπανεμιὰ καὶ μιὰ γαλήνη τόση,
ποὺ τὰ καράβια στ' ἀνοιχτὰ μὲ τὰ πανὰ ἀνοιγμένα
σταμάτησαν, γιὰ κοίταξε, σὰ νάχον μετανιώσει
π' ἀφήνουν τέτοιαν ὀμορφιὰ καὶ πᾶν στὰ μαῦρα ξένα...

Μὰ ποὺ πολὺ ἀπ' ὅλους ἔξαιρει τούτη τὴν ἰδέα ὁ μεγάλος Σολωμός· θέλοντας στοὺς «Ἐλεύθερονς Πολιορκημένους» νὰ ἐπιτείνῃ τὸ τραγικὸ στοιχεῖο τοῦ θανάτου, ἀπ' δπον ἀναπηδᾷ τὸ ψυχικὸ μεγαλεῖο τῶν Μεσολογγιτῶν, βάζει τὴ φύσι στὴν ποὺ λαμπρή της ώρα:

...Ο' Απολίης μὲ τὸν "Ἐρωτα χορεύοντα καὶ γελοῦντα...
μὲ χῆλες" βρύσεις χρύνεται μὲ χῆλες γλῶσσας κρένει:
"Οποιος πεθάνη σήμερα, χῆλες φορές πεθαίνει..."

Η Πανελλήνια αντὴ ίδεα δὲν εἶναι νέα εἶναι καὶ παλαιά. Απαράλλακτη μᾶς τὴν ἐμφανίζει καὶ ἡ ἀρχαία τραγῳδία. Η Ἀντιγόνη τοῦ Σοφοκλῆ, ἡ Πολυξένη, οἱ δύο Ἰφιγένειες –«ἐν Αἰδίλλῳ» καὶ «ἐν Ταύροις» – τοῦ Εὐριπίδου, ἀνὰ καὶ ὑπομένουν τὴν μοίρα, θρηνοῦν δύμως γιὰ τὸ θάνατο, ποὺ ἔρχεται νὰ σβήσῃ τὶς καρδὲς καὶ τὶς ἐλπίδες τους. Καὶ ὁ Αἴας τοῦ Σοφοκλῆ πεθαίνοντας χαρετά μὲ περιπλέεια τὴν φύσιν:

Ω φέγγος, ὃ γῆς ἴερὸν οἰκείας πέδον...
κρῆναι τε ποταμοὶ θ' οἴδε καὶ τὰ Τρωικὰ
πεδία προσανδῶ, χαίρετ' ὃ τροφῆς ἐμοὶ... (Σοφ. Αἴ. 859)

Ο θάνατος λοιπὸν εἶναι κάτι σκληρὸν γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ψυχή, τὸν ὑπομένει, ἀλλὰ τὴν τρομάζει καὶ δὲν τὸν θέλει.

Αλλὰ ὁ καλὸς καὶ ἔνδοξος θάνατος εἶναι θεῖο δᾶρο λέγον τοῦ ἀρχαῖον: «Καὶ ἐν αντῷ τὸ ἀμύνεσθαι καὶ παθεῖν κάλλιστον ἡγησάμενοι ἡ τὸ ἐνδόντες σφέσθαι... δὶς ἐλαχίστον καιροῦ τύχης ἀμα ἀκμῇ τῆς δόξης μᾶλλον ἡ τοῦ δέοντος ἀπτῆλλάγησαν» (Περικλέους Ἐπιτάφιος, Θουκυδ. κεφ. 42). Ας θυμηθοῦμε καὶ τὸ περίφημο «κάτθανε Διαγόρα, οὐκ ἐς "Ολυμπιον ἀναβήσει", ποὺ εἰπε κάποιος Λάκων στὸ γέροντα Διαγόρα, δταν οἱ "Ολυμπιονίκες γυιοὶ τον ἔβγαλαν τὰ στεφάνια τους, ἐστεφάνωσαν μ' αὐτὰ τὸν πατέρα καὶ τὸν σήκωσαν στὰ χέρια καὶ τὸν πειρέφεραν γύρω γύρω νὰ τὸν ίδοντα οἱ θεατές. Η εὐθανασία λοιπὸν εἶναι καθαρὰ ἐλληνικὴ ίδεα καὶ τὴν ίδεα αντὴ πραγματεύεται ὁ Μαβίλης στὴν «Ἐλιά».

Η «Ἐλιά» δὲ μάχεται γιὰ κάποια ὑψηλή ίδεα, γιὰ νὰ βρῇ τὸν ὠραῖο θάνατο. Μᾶ εἶναι γέρουκη, κονφαλιασμένη, καὶ ὁ θάνατος τὴν παραμονεύει, εἶναι μοιραῖος. Νὰ πεθάνῃ καὶ λησμονημένη μέσα σὲ μιὰ θύελλα ἡ σὲ μιὰ καταγίδα ἔξοριζωμένη μὲ σπασμένα κλαδιά ἡ κεραυνόπληκτη, θιλιβρεός ἀνάπτηρος; Οχι. Ο θάνατος πρέπει νάθη, ἐνώ γύρω της σφρύζει ἡ ζωή, ποὺ τῆς θυμίζει τὶς δικές της ὅμορφες στιγμές, καὶ ἔται ἔχειασμένη ἀπὸ τὴν χαρὰ καὶ τὴν ὅμορφιά, χωρὶς νὰ τὸ νιώσῃ, μέσα σὲ ενδαμιούντα νὰ δεχθῇ τὸ θάνατο, ποὺ θὰ τὴν νεκροστολίσῃ μὲ τὸ στέφανο τῆς δικῆς της πρασινάδας. Καὶ ὁ θάνατος αὐτὸς μέσα σ' ἔνα τέτοιο περιβάλλον εἶναι «δᾶρο θεῖο», γιατὶ ἡ ἐλληνικὴ ψυχή, διώς εἶναι γνωστό, συγκινεῖται ἀπὸ τὴν ὅμορφιά καὶ λατρεύει τὴν ὅμορφιά. Καὶ τὴν εὐθανασία αὐτὴ μέσα στὴν ὅμορφιά πλαταίνει ὁ ποιητὴς ζητώντας:

...Ἐτσι νὰ πεθαίνουν
καὶ ἄλλες ψυχές, τῆς ψυχῆς σου ἀδερφάδες].

τὴν κουφάλα σου ἐφώλιασε μελίσσι,
γέρικη ἐλιά, ποὺ γέρνεις μὲ τὴ λίγη
πρασινάδα, ποὺ ἀκόμα σὲ τυλίγει,
σὰ νᾶθελε νὰ σὲ νεκροστολίσῃ.

Καὶ τὸ κάθε πουλάκι στὸ μεθύσι
τῆς ἀγάπης πιπίζοντας ἀνοίγει
στὸ κλαρί σου ἐρωτιάρικο κυνήγι,
στὸ κλαρί σου, ποὺ δὲ θὰ ξανανθίσῃ.

"Ω, πόσο στὴ θανὴ θὰ σὲ γλυκάνουν,
μὲ τὴ μαγευτικὰ βοὴ ποὺ κάνουν,
όλοζώντανης νιότης ὄμορφάδες,
ποὺ σὰ θύμησες μέσα σου πληθαίνουν.

"Ω, νὰ μποροῦσαν ἔτσι νὰ πεθαίνουν
καὶ ἀλλες ψυχές τῆς ψυχῆς σου ὀδερφάδες.

«Ἐργα»

Λορέντζος Μαβίλης

ΝΙΚΗ

[Στά 1896 ἔγιναν στὴν Ἀθήνα οἱ πρῶτοι παγκόσμιοι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, σὰ συνέχεια τῶν παλαιῶν, ποὺ ἐλαβαν σ' αὐτοὺς μέρος πολλοὶ ἀθλητές, δικοὶ μας καὶ ξένοι πρώτοι Ὀλυμπιονίκης στὸ Μαραθώνιο δρόμῳ ἀνακηρύχθηκε δῆ Ἑλλην Σπ. Λούντη, χωρικὸς ἀπὸ τὸ Μαρούσι τῆς Ἀττικῆς. Οἱ πρῶτοι αὗτοὶ ἀγῶνες θεωρήθηκαν γεγονός πολὺ σημαντικόν· δῆ παγκόσμιος τύπος τοὺς καιρέτισε μὲ θειουσιασμό, τονίζοντας τὸ βαθὺ νόημά τους, ποὺ κληροδότησαν στὴν ἀνθρωπότητα οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες, καὶ οἱ ποιητὲς τοὺς ἀφέρωσαν τῆς λύρας των δοξαστικὰ τραγούνδια. Ἐκτοτε μέχρι σήμερα ἐπαναλαμβάνονται οἱ Ὀλυμπιαδές σὲ μιὰ ἀπὸ τις πρωτεύουσες στὴν Εὐρώπη ἢ στὴν Ἀμερική, ποὺ τὴν ὁρίζει ἡ διεθνῆς Ὀλυμπιακὴ Ἐπιτροπή.

‘Ο Μαβίλης γεμάτος ὑπερηφάνεια καὶ χαρὰ καὶ γιὰ τοὺς ἀγῶνες καὶ γιὰ τὴν πρώτη ἐλληνικὴ νίκη τοῦ Λούντη, ποὺ ἤσαν καὶ τὰ δύο δόξα τῆς Ἑλλάδος ἔγραψε τὸ λαμπρὸ σονέτο του «Νίκη»]. N.A.K.

Εύρεθηκ’ ἔνα ἀτίμητο βληστίδι!*
Τώρα ποὺ οἱ ἀρχαῖοι ξανάζησαν ἀγῶνες,
ποὺ τῆς Πατρίδας δίνουν ζωογόνες
φλόγες, ἀντρεῖς πολεμικῆς μισίδι*
τοῦ Γένους μας παμπάλαιο στολίδι,
ποᾶλαμψε στοῦν Ἡρακλῆ τοὺς ἐλαιῶνες·
ἔπειτ’ ἀπὸ εἰκοσιτρεῖς καὶ πάλ’ αἰῶνες
ξαναστράφτουν οἱ ’Ωδὲς τοῦ Βακχυλίδη*.
Σ’ ἐμᾶς τὸν στέλνει τώρα ἡ Ἑλλάδα Μάνα
θρίαμβου ἀρραβώνα στὴ μεγάλη Πάλη,
καὶ τὸ Γένος μ’ ἐλπίδας θρέφει μάννα*,
ποὺ σ’ ἄγιο Ἀγῶνα θὰ νικήσῃ πάλι.
Μάνα! Τοὺς νέους Σου ἥρωες νὰ ἔγκωμιάσῃ
γεννηθήτω ποιητής, ποὺ νὰ τοῦ μοιάσῃ.

«Ἐργα»

Λορέντζος Μαβίλης

ΔΙΚΟ ΜΟΥ ΦΩΣ

Μεσουρανὶς ἡ δλόφεγγη ἡ Σελήνη
λαμποκοπᾶ κι ἀστράφτει πέρα ώς πέρα·
τὸ φῶς της μὲς στὸν ἔρημον αἰθέρα
τῆς νύχτας ὅλα τ’ ἄλλα φῶτα σβήνει.

Μὰ ἐκεῖ βαθιὰ ποὺ ροδοφέγγει ἥ μέρα,
ὅταν μικρὴ ζωὴ στὴ νύχτα μείνῃ,
ἔν' ἀστρο λίγο, μὰ δικό του χύνει
φῶς τρέμιο ἀπὸ τὴν ἄγνωστή του σφαῖρα.

Κι εἶπα: τέτοιο καλὸ μακριὰ 'πὸ μένα,
ἀφοῦ κοντὰ σὲ μεγαλεῖα ξένα
ὅτι σιμώνει τὸ δικό του χάνει.

Καλύτερα μακριὰ καὶ μοναχός μου!
Σὲ μιὰ ἄγνωστη κρυφὴ γωνιὰ τοῦ κόσμου
λίγο, μὰ καὶ δικό μου φῶς μὲ φτάνει.

«Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακόττες»

Ιωάννης Γρυπάρης

ΡΟΔΟΠΗ

Τῆς πούλιας γέρν¹ ἀπὸ ψηλὰ τὸ ἑφτάδιπλο τ' ἀστέρι·
ξύπνα, Ροδόπη — τ' αὐγινὸ δροσόπαγο τινάζει
τοῦ ὑπνου τ' ἀποκάρωμα· ξύπνα, κι ἀσπρογαλλιάζει*
θαμπτὸς ἀκόμη περουζές* τὸ γλυκοχαραμέρι.

***

Ρόδα καὶ ρόδα ὁ ξανθὸς ὁ "Ηλιος θὰ σοῦ φέρῃ
σὰν τὴν ἀγάπη του παλιά, πιὸ νέα ἀπ' τὸ χαλάζι·
ἐπρόβαλε καὶ μὲ φίλι στὸ μέτωπό σου βάζει
στεφάνια δροσοστάλαγα τὸ ξανθικό του χέρι.

***

Νύχτα στὰ πυροφάραγγα ἀκόμα βασιλεύει,
τὰ σγουρὰ δάση, οἱ λαγκαδιές, δὲ βλέπουν ήλιοις ἀχτίδα
καὶ ὁ Στρυμών χαμοσυρτὸς στὰ πόδια της ζαλεύει*.

1. 'Ο ποιητής δέχεται τὸ μῦθο πῶς σύζυγος τῆς Ροδόπης ήταν ὁ "Ηλιος, καὶ ὅχι ὁ Αἴμος, σπως ἀναφέρει ὁ Οβίδιος στὶς μεταμορφώσεις του.'

Μὰ ἡ Ροδόπη ξέφωτη στηλώνει τὴν κορφή της
μεσουρανίς· κι ἀπάνω της, ώσταν δροσοσταλίδα
σὲ φύλαρα ρόδου, δ στερνὸς γυαλίζει Ἀποσπερίτης.

«Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακότες»

^τΙωάννης Γρυπάρης

ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ

Σὲ θωρᾶς: στὸ γαλάζιο αἰθέρα ἀπλώνεις
ἀτάραχα τὰ πράσινα κλαδιά,
ἀπ' τὴν κορφὴν ὡς τὸ χῶμα, ποὺ ριζώνεις,
βαθιὰ τοῦ ἥλιοῦ βυζαίνεις τὴν χαρά.

Τετράψηλο, πλατύ, βαθυσκιωμένο
στοῦ ποταμοῦ τὴν ἄκρη, σοβαρό,
ἀπὸ τὴν πιὸ ἐλαφρὴν πνοὴν ὀγγισμένο
ψιθυρίζεις γλυκὰ σὰν τὸ νερό.

"Αν μ' ἄνθη δὲ Ἀπρίλης πιὰ δὲ σὲ στολίζῃ,
φουντώνει ἡ φυλλωσιά σου δροσερὴ
καὶ τὰ βάθη σου δλόημερα γεμίζει
πουλιῶν τραγούδι, μελισσοῦ βοή.

Τὸ ποτάμι μπροστά σου τρέχει λάλο,
τ' ἀκρόκλωνα, ποὺ γέρνεις, σοῦ φιλῆ,
καταμόναχο χαίρεσαι, μεγάλο,
τριγύρω σου τῆς μέρας τὴν χαρά.

«Ἀπλοὶ τρόποι»

Κώστας Χατζόπουλος

ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Τὸ δάσος ποὺ λαχτάριζες
 Ὡς ποὺ νὰ τὸ περάσῃς,
 Τώρα νὰ τὸ ξεχάσῃς.
 Διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιάν αύγινὴ τὸ κούρσεψαν
 Ἀνίδρωτοι λοτόμοι,
 Κι ἔκει εἴναι τώρα δρόμοι
 Διαβάτη ἀποσπερνέ.

Τὸ τρίσβαθο ἀναστέναγμα
 Ποὺ ἄγγιζε τὴν καρδιά σου
 Κι ἔσπαι τὰ γόνατά σου,
 Δὲν θὰ τ' ἀκούσῃς πλιά.

Τὸ πήρανε στὰ διάπλαστα
 Περίτρομα φτερά τους
 Καὶ τόκαμαν λαλιά τους
 Τὰ νύχτια πουλιά.

Καὶ κάτι ποὺ βραχνόκραζε
 Μὲ μιὰ φωνὴν ἀνθρώπου
 Στὸ ἡμέρωμα τοῦ τόπου
 Βουβάθηκε κι αὐτό.

Κι ἔπεσε τὸ αίματόβρεχτο
 Τ' ὀλόγυμνο μαχαίρι,
 Πόβλεπτες σ' ἔνα χέρι
 Νὰ σειέται ἀστραφτερό.

(²Ἀνθολογία Ἡρ. ²Ἀποστολίδη)

Τὸ σιγαλὸ τραγούδισμα
 Ποὺ σ' ἔσερνε, διαβάτη,
 Σὲ μαγικὸ παλάτι,
 Δίχως ἐλπίδα αὔγῆς,

Τὸ πήρανε, γιὰ κοίταξε,
 Στερνὴν ἀνατριχίλα,
 Τὰ πεθαμένα φύλλα,
 Ποὺ ἀπόμειναν στὴ γῆς.

Κι ἡ ἄρπα μὲ τὸν ἥχό της
 Ποὺ σὲ γλυκομεθοῦσε
 Μὰ κρύφια σοῦ χτυποῦσε
 Θανάτου μουσική,

Χάθηκε μὲ τὴν ἄγγιχτη
 Ποὺ τὴν κρατοῦσε κόρη
 Στὰ πέλαγα στὰ ὅρη
 Νὰ μὴν ξανακουσθῇ.

Τὸ δάσος ποὺ λαχτάριζες
 Ὡς ποὺ νὰ τὸ περάσῃς
 Γιὰ πάντα νὰ ξεχάσῃς,
 Διαβάτη, ἀποσπερνέ.

Γενῆκαν νεκροκρέβατα
 Τ' ἄγρια δενδρά του τώρα
 Καὶ θὰ τὰ βρῆς στὴ χώρα,
 Διαβάτη ἀποσπερνέ.

M. Μαλαζάσης

ΣΕ NEO ΦΙΛΟ

Αμάραντο τῆς δάφνης τὸ κλωνὶ¹
 Καὶ τίποτ' ἵερώτερο στὸν κόσμον ἄλλο,
 Παρὰ νὰ βρῇ κανένας τὴ θανὴ²
 Γράφοντας τ' ὄνομά του στὸ μεγάλο

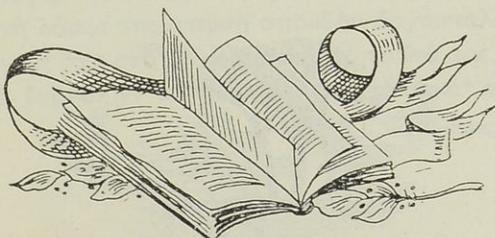
Βιβλίο τῆς πατρίδας, φωτεινὴ
 Σὰν βγαίνη ἀπὸ τὴν τρικυμία κι ἀπ' τὸ σάλο
 Μέρα, στεφανωμένος τὸ κλωνί.
 Θὰ παραδίνετ' ἀπ' τὸν ἔναντι στὸν ἄλλο.

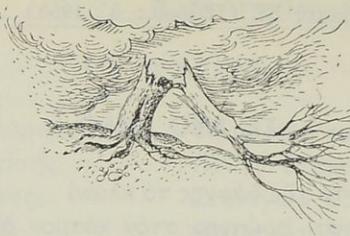
Νέε μου φίλε! στοὺς αἰῶνες δοξασμένος.
 — Νά την, ἡ 'Αθανασία σὲ περιμένει!
 Κράζ' ἡ 'Ελλάδα ἀνάσταση στὸ γένος.

Απ' τῶν ἡρώων τὰ κόκκαλα βγαμένη.
 Πρόσφερε τὴ ζωή σου, τίποτ' ἄλλο,
 Μικρότερο ἀπ' αὐτὴ καὶ πιὸ μεγάλο!...

« 'Ασφόδελοι »

M. Μαλακάσης

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Δὲν ξέρω πῶς νὰ σοῦ τὸ εἰπῶ. Μὰ ὁ δρόμος χθὲς τὸ βράδυ,
Μές στὴ σταχτιὰ τὴ συννεφιὰ σὰ θέατρο εἶχε γίνει.
Μόλις φαινόταν ἡ σκηνὴ στ' ἀνάριο τὸ σκοτάδι
Καὶ σὰ σκιές φαινόντανε μακριά μου οἱ θεατρίνοι.

Τὰ σπίτια πέρα κι οἱ αὐλὲς καὶ τὰ κλωνάρια ἀντάμα
”Ἐλεγες κι ἥταν σκηνικὰ παλιὰ καὶ ξεβαμμένα
Κι ἐκεῖνοι ἐβγαίναν κι ἔπαιζαν τ' ἀλλόκοτό τους δρᾶμα,
Κι ἄκουγες βόγγους κι ἄκουγες καὶ γέλια εὔτυχισμένα.

”Ἐγὼ δὲν ξέρω. ”Ἐβγαίνανε κι ἐσμίγαν κι ἐπηγαῖναν
Κι ἥτανε μιὰ παράσταση καὶ θλιβερὴ κι ὥραιά.
Κι ἐβγαίνε, Θέ μου! κι ἡ νυχτιά, καθώς ἐπαρασταῖναν,
”Ἐβγαίνε, Θέ μου, κι ἐρριχνε τὴ μαύρη τῆς αὐλαία.

«Σηιές»

Λάμπρος Πορφύρας

ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ

Σκόρπιοι ναοί! Κατάλευκοι ρυθμοὶ καὶ χαλασμένοι,
Μιᾶς Ἀπολλώνιας μουσικῆς ἥχοι μαρμαρωμένοι,
Ποὺ τὸ βουβό τραγούδι σας κρυφὰ ἡ ψυχὴ τ’ ἀκούει
‘Η Σιωπὴ στὴν ἄρπα της τὴν ἄϋλη νὰ τὸ κρούῃ,

Ναυάγια στὸν Ἀττικὸ τὸ βράχο συντριμμένα,
Σᾶς χαιρετῶ, μὲν ἀπάνω σας δὲν γέρνω λυπημένα:
‘Ο ἵσκιος σας περήφανος κι ἀθρήνητος ἂς πέφτη
Μές στὸν τερπνὸ τοῦ Ἰδανικοῦ κι ἀθόλωτο καθρέφτη.

‘Απὸ μακριὰ σᾶς χαιρετοῦν τῆς φοινικᾶς τὰ τόξα,
Κλαδιὰ σεμνὰ ἀργοκίνητα ποὺ τὰ σαλεύει ἡ δόξα,
Τὴ Νίκη σὰ νὰ νοσταλγοῦν π’ ἄνοιξε τὰ φτερά της
Ἐρμη τὴν γκρεμισμένη της ἀφήνοντας φωλιά της.

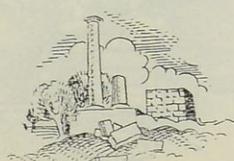
‘Ο Χρόνος στὴ σκληράδα σας τὸ διάβα του σκαλίζει,
Μὰ ἡ τεχνίτρα ἡ ‘Ανοιξι τάχα πῶς ξαναχτίζει,
Τὸ ραγισμένο τρίγλυφο καὶ τὴ νεκρὴ ὑδρορρόη,
Γεμίζει μὲ μὲν ἀνώφελη τὶς χαραμάδες χλόη.

Τυλίγει μάταια γύρω σας τὴ νύχτα καὶ τὴ μέρα
‘Ο ἄγιος κύκλος τοῦ φωτὸς στὸ σιωπηλὸν ἀγέρα,
Ἐσεῖς μὲ τὰ μαρμάρινα, μὲ τ’ ἄλυσωτα σας χιόνια
Σκεπάζετε τὴν κορυφὴ τῆς Ὁμορφιᾶς αἰώνια.

“Ω! μιὰν αὔγη — μιὰν ὀνείρου αὔγη — στὰ βάθη σας χαράζει
Ποὺ ὅλη τὴ λάμψι της στερνὴ σπουδὴν ἀργοσταλάζει,
Νὰ φέγγη μές στὴ σκοτεινὰ τῆς Λήθης τὸ θεό σας,
Λέες καὶ δὲν ἔσβησε γι’ αὐτὸν ὁ λύχνος στὸ σηκό* σας.

«Σκιές»

Λάμπρος Πορφύρας

ΤΟ ΘΥΜΩΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ

Σάν τὸ σύννεφο τρέχει, σάν ἵσκιος διαβαίνει·
τὰ πανιά του φουσκώνουν στὸ πρίμο ἀγεράκι.
Κάπου πάει νὰ χυμήξῃ, καθὼς τὸ γεράκι!
Τ' εἶναι κεῖνο στὴ θάλασσα τὴν ἀφρισμένη;

Νᾶναι τάχα πλεούμενο, νᾶναι τάχα καράβι;
Τρομαγμένα τὸ κύματα φεύγουν πάντα μπροστά του.
Μιὰ σηκώνεται ὄρθῳ μιὰ βυθίζεται κάτου,
μιὰ πηδάει στὸν ἀφρὸ κι ἀπ' τὸν ἥλιον ἀνάβει.

Πέ μου ἀλήθεια, τῆς θάλασσας εἶσαι στοιχειό;
Ποιάν ἐκδίκησι τρέχεις ἀπόψε νὰ πάρης;
Στὸ τιμόνι ποιόν ἔχεις; Καὶ μοῦπε: 'Ο Κανάρης μὲ πηγαίνει

στὴ Χιό!

« Χελιδόνια »

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

ΡΟΥΜΕΛΗ

Τὴ μάνα μου τὴ Ρούμελη ν' ἀγνάντευα τὸ λαχταρῶ...
Ψηλὰ ποὺ μὲ νανούριζες καημένο Καρπενήσι!
Τρανὰ πλατάνια ξεδιψοῦν στὶς βρύσες μὲ τὸ κρύο νερό,
Σαρακατσάν* ροβιλάει καὶ πάει γιὰ νὰ γεμίσῃ.

Μὲ κρουσταλλένια σφυριχτὰ σὲ λόγγους φεύγουν σκοτεινοὺς
Κοτσύφια καὶ βοσκόπουλα μὲ τὰ λαμπτρὰ τὰ μάτια.
Νερὰ βροντοῦνε στὸν γκρεμὸ καὶ πᾶνε πρὸς τοὺς οὐρανοὺς
ἴσια κι ὄρθὰ σὰν τὴν ψυχὴ τῆς Ρούμελης τὰ ἐλάτια.

« Τὰ Θεῖα Δῶρα »

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

Μέ τὶς φωνὲς τῶν ἀηδονιῶν καὶ τὶς ἀνάσες τῶν ἀνθιῶν
 τὸ πλέκει ό Μάτης μήνας
 τὸ πολυκέλαδο ὅγγελμα, τὸ εὐωδίασμένο μήνυμα
 στοὺς κήπους τῆς Ἀθήνας.

Τ' ἀκοῦς, Κυρούλα τῶν Κυρῶν; Τ' ἀκοῦς, μητέρα Ἑλλάδα μας;
 ἔλα καὶ πάλι, δρθώσου
 καὶ βάλε τὸ λαμπριάτικο τὸ φόρεμα, γιὰ νὰ δεχτῆς
 τὴ Δωδεκάνησό σου.

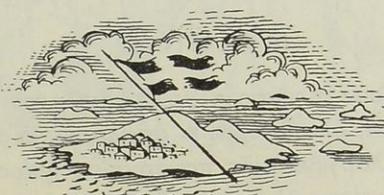
Εἶναι κι αὐτὴ ἀπ' τὶς κόρες σου τὶς πιὸ ἀκριβές... Στὰ σίδερα
 δεμένη, σκλάβα, αἰῶνες
 ἀπὸ τὸ πικροπότηρο τῶν θυσιῶν ἐρρούφηξε
 καὶ τὶς στερνὲς σταγόνες.

Μὰ οἱ τύραννοι δὲν μπόρεσαν τὸ αἷμά της νὰ μολέψουνε
 κι Ἑλληνοπούλα ἐστάθη
 ἀμόλευτη, ἁσπιλη, λευκή, μέσα στῆς πολυκύμαντης
 τῆς Ἰστορίας τὰ βάθη.

Κι ἔρχεται τώρα! Κι ἔρχονται μαζί της ὅλες οἱ χαρές,
 μαζί της ὅλοι οἱ πόθοι!...
 "Αχ, τέτοια, ἀλήθεια, Πασχαλιά, ἄχ, τέτοια, ἀλήθεια, Ἀνάσταση
 κάθε καρδιὰ τὴ νιώθει.

(Δωδεκάνησος, Μάϊος 1945)

Σωτήρης Σκίπης

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΑΣ

Στεφανώσετε μὲ δάφνης δακρυπτότιστα κλωνάρια
 καὶ τὰ ξένα παλληκάρια,
 ποὺ πολέμησαν μὲ πόθο σάβανό των νὰ γενῆ
 τῆς ἴδεας τῆς γαλάζιας τὸ γαλάζιο τὸ πανί.

Κλάψετε μὲ λίγο πόνο καὶ γιὰ τοῦτα τὰ καημένα,
 πόσα στήθη στὴ θανὴ των δὲν θὰ βόγγησαν βαριά...
 μὲς στῆς γῆς αὐτῆς τὸ χῶμα δὲν ἐπάτησαν σὰν ξένα
 καὶ τ' ἀδέλφωσε μαζί μας τῶν λαῶν ἡ λευθεριά.

Τῆς πατρίδος των τὸ χῶμα θὰ τὸ βροῦνε κι ἐδῶ πέρα,
 τόπου γίνηκε μονάχα κι ὅχι μάνας ἀλλαγή,
 κι ὁ μεγάλος Ἀθηναῖος* ἔτσι φώναξε μιὰ μέρα:
 «τῶν ἀνδρῶν τῶν ὑπερόχων είναι τάφος κάθε γῆ».

«"Απαντα" τ. Β'

Γ. Σουρῆς

Ο ΛΥΜΠΙΑ

*Ω φῶς καὶ χλόη καὶ νερὰ καὶ κρουσταλλένιε ἀέρα,
 Ζωὴ καὶ χάρο ἀσύγκριτα τὰ σμίξατ' ἐδῶ πέρα.
 Κι ἐδῶ ἡ δλύμπια ἡ ζωὴ τὰ μάτια ἃν ἔχῃ κλείσει,
 Τόσο γλυκὰ κοιμήθηκε, ποὺ λέει, κι ἀς μὴν ξυπνήσῃ.

ΜΥΚΗΝΑΙ

Νεκρὰ σκεπάζουν σύννεφα τῶν Μυκηνῶν τὰ τείχη...
 Παλάτια, τάφοι, ὅλα βουβά, κι ἀσάλευτος ὁ ἀγέρας,
 Σὰν ὄνειρον ἀλαργινὸ μιᾶς παναρχαίας ἡμέρας.
 Καὶ μὲς στοῦ ὄνείρου τὰ βαθιὰ φιλιῶν καὶ θρήνων ἥχοι.

ΔΕΛΦΟΙ

«Δὲν ἔχει δάφνη* μάντισσα καὶ σπίτι πιὰ ὁ Θεός...»

Μές στὴ βραχώδη τὴν ἐρμιὰ παραμιλάει ἡ Πυθία.

Στὶς Φαιδριάδες, ἄγριες, πέφτει χλωμὸ τὸ φῶς

Καὶ δάκρυα στάζει, δάκρυα βουβά, ἡ Κασταλία.

ΑΤΤΙΚΗ

Δὲ σὲ σκεπάζει, δὲ Ἀττική, βαρεὶὰ χλαμύδα, ἐσένα

Γὸ δάσος τὸ βαθύσκιωτο. Γυμνὰ τὰ θεῖά σου μέλη,

Μαστοί, λαγύνες γλαφυρές, σφυρά, κάλλη γραμμένα.

Καὶ στάζει ἀπὸ τὰ χείλη σου τοῦ Υμηττοῦ τὸ μέλι.

ΓΑΛΗΝΗ

‘Ωσὰν γαλάζιος θάνατος ἀπλώθηκε ἡ γαλήνη,

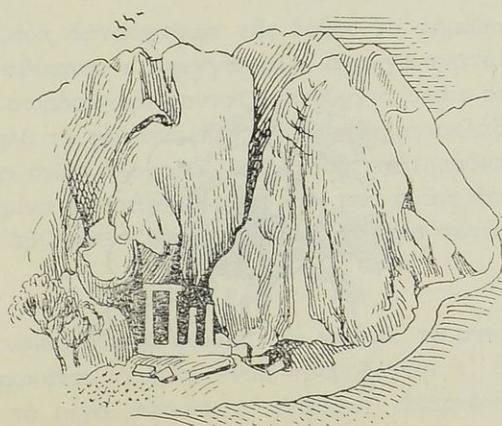
Τὸ μέγα φῶς θεῖο σάβανο στὸν ὑπνο τῶν κυμάτων,

Καὶ ἀπ’ τὸν ἀκίνητο οὐρανό, σιωπηλὴ ἡ Σελήνη

Σταλάζει φίλτρα μυστικὰ στὴ γῆ τῶν Ἀθανάτων.

«Παγὰ λαλέονσα»

Παῦλος Νιοβάνας

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μπρὸς στὸ χωριό μου ἀράξαμε, πρὶν φέξῃ Κυριακή·
δυὸ φῶτα, τρεῖς ψαρόβαρκες, κάστρο καὶ στοῖβες ἄμμου.
«Μικροπολίτης» ἔλεγα γελώντας. Μόν' ἐκεῖ
μιὰ καμπανούλα ἀκούστηκε καὶ λάκτισε * ἡ καρδιά μου.

Τὸ φέγγος τὸ χρυσόκυκλο κι ὁ μέγας θόλος λάμπει·
σὰν λεῦκες ὅλ' ἀσπροβιολοῦν τὰ δένδρα μὲς στὰ δάση·
σπαρμένοι χρυσολούλουδα τῆς θάλασσας οἱ κάμποι.
Λαμπρὴν ἀπόψε τοῦ φωτὸς σὰν νὰ γιορτάζῃ ἡ πλάσι!

Κύπρο μου, ἀπὸ τὰ δένδρα σου τὴν χαρουπιὰ πονῶ.
πάντα σγουρὴ καὶ πράσινη, μηδὲ βροχὴ δὲν θέλει·
γεννᾶ ἀπ' τῆς ρίζας τὸν χυμὸ καρπὸ παντοτινό·
ραβδίζουν την ἀλύπητα κι αὐτὴ τοὺς δίνει μέλι.

Πόσες, πατέρα μου, φορὲς ἄδικα μοῦπες «Φάνου
στὸν τύπο· ξύπνα τὸν λαό· κάμ' ἔργο ὅχι λειψό·
Ἐλέησε τὸν ἀνήμπτορο». Μ' ἀπ' ὅλ' αὐτὸ διψῶ
νὰ μπόρουν νἄρριχνα γροθιὰ στὰ μοῦτρα τοῦ τυράννου!

«Ἐπιγράμματα»

Σίμος Μενάρδος

Σ Α Λ Π Ι Σ Μ Α

Στήν ἄγρια θύελλα τὸν πυρσόν, ἄτρεμη, κράτα 'Ελλάδα!
 Στὰ ἔρεβη,* 'Εστιάδα, ἀκοίμητη, στοῦ δλέθρου τὴ σιβιλάδα*
 Πολύθουη ἀνέμισε ξανά, χρυσὴ ρομφαία, τὴ δᾶδα!
 'Απ' τὰ βουνά σου ώς τὸ γλαυκὸ τὸ πέλασ, δλόρθα, νάτα!
 Γιὰ τοῦ θανάτου τὸ χορό, γύρα σου 'Ελλάδα, 'Ελλάδα,
 Λαμπαδιστὰ τὰ ἐφηβικά, λαμπρὰ κι ἄθερα νιάτα...
 Στήν ἄγρια θύελλα τὸν πυρσόν, ἄτρεμη, 'Ελλάδα κράτα!...

Τοῦ νοῦ κοσμοκρατόρισσα, μπροστὰ στοὺς αἰῶνες στάσου
 Μ' ὅλη τῶν περασμένων σου τὴν πανοπλία ντυμένη,
 Τὴν ὥρ' αὐτή, ποὺ φοβερὴ λαμποκοπάει μπροστά σου
 Τοῦ παντοδύναμου ἡ βουλή, σὰ σπάθα γυμνωμένη!
 Στὸ χῶμα ἔτοῦτο, αἰώνιο φῶς ἀπὸ τοὺς τάφους βγαίνει!
 Τὸ εἶδαν κι ἀνάσανε ἡ σκλαβιὰ τοῦ κόσμου δλόγυρά σου.
 Τὸ εἶδαν, κι ὁ κόσμος ἔλαμψεν — ἔλαμψ' ἡ οἰκουμένη,
 Σὰ νὰ εἴδανε τὴ Λευτεριά, τὴν ἴδια, ἀναστημένη!...
 Μ' ὅλη τῶν περασμένων σου τὴν πανοπλία ντυμένη,
 Τοῦ νοῦ κοσμοκρατόρισσα, μπροστὰ στοὺς αἰῶνες στάσου!...

'Ηλιογραμμένα ἀστράφτουνε τῆς δόξας τὰ σημάδια
 Μὲς στῆς ἀβύσσου τ' ἄφεγγα καὶ τ' ἄναυγα σκοτάδια
 Π' ἀστρα σωρὸς σωριάζονται, καινούργια σκᾶνε ἀστέρια...
 Κράτα ψηλὰ τὰ φλάμπουρα,* ψηλά, σὰ βαγιοκλάδια,
 Τ' ὄρματα σεῖσε δλόχαρα· τῆς δόξας τὰ σημάδια
 'Ηλιογραμμένα ἀστράφτουνε, σὰ νέα ποὺ σκᾶνε ἀστέρια,
 Μὲς στῆς ἀβύσσου τ' ἄφεγγα καὶ τ' ἄναυγα σκοτάδια.

Τοῦ μαρτυρίου ζώσου φαιδρά, σὰ γάμου, τὸ στεφάνι!...
 Τοῦ πεπρωμένου ἡ θεία πνοὴ τρομολογάει τ' ὄρμάνι*
 Καὶ σκεῖ τὸ μέγα ὠκεανό· μ' ἀτρέμητ' ἀκαρτέρει,

Τί ό λογισμός μου — μαντικό κι ἀστρόφυλλο πλατάνι
 ‘Οπού τὸ σαίνει*, δέδρὴ ριπή, τ’ ὀλύμπιο θεῖον ἀγέρι —
 Βαθιὰ γρικάει, στοῦ συγκλυσμοῦ τὸ χάος, γιὰ σὲ νὰ φτάνη,
 Μιᾶς νέας αὐγῆς, λαμπρῆς αὐγῆς, τὸ ροδοχαραμέρι!...
 Τοῦ μαρτυρίου ζώσου φαιδρά, σὰ γάμου, τὸ στεφάνι!...
 Μιὰ νέα στὸν κόσμο Ἀνάστασι, γιορτὴ γιορτῶν, θὰ φέρῃ!...

Βαρειὰ ἡ ὄργη, βαθειὰ ἡ ὄργη, στὰ ὀλόϊσα στέρνα βρέμει*...
 Λάμπουν τὰ στήθια, στὴ χαρά, σὰν τ’ αὐγινὰ φεγγάρια...
 Φέγγος τὸ πέλαο τὸ γλαυκὸ στὴ δόξα, ‘Ελλάδα, ἃς γέμη
 Ἡ ἃς γέμουνε οἱ κοιλάδες σου κι οἱ λόγγοι ἀπ’ τὰ κουφάρια,
 Ροδοβραγιές* στὸ ἀνέλπιδο τοῦ Ἀπρίλη βορισανέμι.
 Λάμπουν τὰ στήθια, στὴ χαρά, σὰν τ’ αὐγινὰ φεγγάρια...
 Βαρειὰ ἡ ὄργη, βαθειὰ ἡ ὄργη, στὰ ὀλόϊσα στέρνα βρέμει...
 ΟΤ

Χάροντα ώραῖε, τὰ νιάτα μας σοῦ φέρνουνε κανίσκι·
 Γαμπροῦ, γιὰ σένα, ἐζώστηκαν τὴ γιορτινὴ τὴ χάρι...
 Σὰν τὰ ἔλατα τ’ ἀθάνατα, σὲ δρόγγο* καταχνιάρη,
 Τοῦ κεραυνοῦ ἡ βροιχοβολὴ κατάστηθα ἃς μᾶς βρίσκη,
 Καὶ σὰν τὸ δρῦ τὸ ἀλύγιστο, κατάκαμπτα· ἄγια θάρρη,
 Οἱ τάφοι ἐμπνέουν κι ἀπὸ ψηλὰ τῶν ἀθανάτων οἱ ἵσκιοι...
 Ὁρθώσου - λέαινα - ἀκρονυχίς, κι ἀνάερα - λέαινα - ρυάσου!..
 Τί κι ἀν στὴ θύελλαν, ἔντρομα, μουλώξαν* τὰ ζαρκάδια;
 Καθάρια, ‘Ελλάδα, τὸ χρησμὸ τὸ μυστικὸ ἀφουγκράσου!..
 Ὁπ’ τὰ ρημάδια τοῦ ὅλεθρου, λαμπρὰ γιὰ σὲ πετράδια
 Σταχολογάει μου ὁ λογισμός, στολίδια στὴ χαρά σου...
 Ὁρθροὶ ὀκλουσθῶνε ὀλόλαμπροι τῆς τρικυμίας τὰ βράδυα.
 Ὁρθώσου - λέαινα - ἀκρονυχίς, κι ἀνάερα - λέαινα - ρυάσου!..
 Περιοδικὸ «Νέα Ἔστία»

Τάκης Μπαζλᾶς

ΓΛΥΚΕΙΑ ΜΟΥ ΕΛΛΑΔΑ

"Αρματ' ἀν σοῦ λείπουν καὶ κανόνια
σοῦ περσεύει ἡ πίστη κι ἡ καρδιά.
Τρεῖς χιλιάδες ἔνδοξα ὅλα χρόνια
τὴν χρυσῆν σου ἀγιάζουν Λευτεριά.

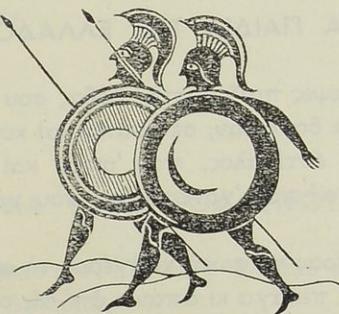
Κι εἶναι κάθε χρόνος, κάθε αἰώνας
ἔνα στέφος* ἄϋλο — ἔνας στρατός.
"Ανισος στὰ σίδερα ὁ ὄγώνας,
ἄνισος καὶ στὰ ὅπλα τοῦ φωτός.

Μὲ τ' ἀστραφτερό σου δπλίσου δίκιο,
χτύπησε τὴ βία θαρρετή!
Κάλλιο νᾶχης θάνατον ἀντρίκειο
παρὰ νᾶζης δίχως ἀρετή.

Μά, γλυκειά μου 'Ελλάδα, δὲν πεθαίνεις,
ὅπως δὲν ἐπέθανες ποτέ!
Ζῆς αἰώνια κι ὅλους ἀνασταίνεις,
ὅταν ξαναλέες: «Μολών Λαβέ!»

(Παιδικὴ Ἀνθολογία)

Γ. Ἀθάνας

ΠΙΝΔΟΣ

Τῶν προγόνων βλαστοί, τ' ἀτσαλένια κορμιά
τοῦ πολέμου περνώντας τὴ φρίκη,
τῆς καρδιᾶς μας τὴ φλόγα τὴ φέραμε μιὰ
ώς ἔκει πού μᾶς πρόσμενε ἡ Νίκη.

Μὲ τὴν λόγχη χαράξαμε ἀδρὸ στὰ βουνὰ
τ' ὄνομά μας — γαλάζιο λουλούδι —
νὰ τὸ πάρη ὡς τὰ πέρατα ὁ θρῦλος ξανά,
στοὺς λαοὺς νὰ τὸ κάνῃ τραγούδι.

Προσταγὴ στὴ φυλή μας, σὰ νόμος, βαρειά,
τὸ παλιὸ ν' ἀναστήσωμε θάμα.
Νῦναι αἰώνια σὲ τούτη τὴ γῆ ἥ λευτεριά.
κάποιας μοίρας ὁρίζει τὸ τάμα.

Μάνα 'Ελλάδα, δική σου μιὰ σάλπιγγα ἥχει,
λέες ἀκόμα, στῆς Πίνδου μιὰ κόχη,
στοὺς λαοὺς νὰ θυμίζῃ γεμᾶτο ψυχή,
τὸ τρανὸ ποὺ ξεστόμισες «Ṅχι».

(Παιδικὴ Ἀνθολογία)

Σ. Σπεράντζας

ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

'Ελλάδα, ἀνάθρεψες παιδιὰ στῆς δόξας σου τὰ μέτρα,
σὲ εἰρήνης ἔργα δούλευαν, σὲ τσάπτα καὶ κουπί,
ὅταν ἀκούσθη ἀντίλαλος, ποὺ σκισε καὶ τὴν πέτρα
ἀπὸ τὸ Ἀνάστα! ποὺ χανε τὰ δύο σου χείλη πεῖ.

Τὶ ὡς πῆρε ἀγέρας τὴ φωνὴ κι ἀγέρας τὴ σκορπίζει
ἀπάνω ἀπὸ τὰ πέλαγα κι ἀπάνω ἀπ' τὶς στεριές,
παιὰν τὰ οὐράνια φλόγισε, σάλπιγγα τὰ ραγίζει,
ποὺ προσκαλεῖ τὰ τέκνα σου σὲ νέες παλληκαριές.

Κι' ώς τήλιος, ποὺ τοῦ θεριστῆ τὸ μέτωπο χρυσώνει
κι είναι κι ἡ γῆ τριγύρα του σὰ θάλασσα χρυσή,
ἡ δόξα νά! μὲ πράσινες μυρτίες τὰ στεφανώνει,
στὸ Ἰβάν* ποὺ τ' ἀστραπόφεγγα τὸ ζώνουν σὰ νησί.

'Αιγιωργίτικα φαριὰ* χτυποῦν τὰ πέταλά τους,
ἡ Κορυτσά ἀπ' τὰ σίδερα τὴν κεφαλὴ ξανθὴ
ἀνάγειρε ν' ἀφουγκραστῆ τὸ ὄγιο τὸ μήνυμά τους,
καὶ στὴ σκλαβιά της ἔλαμψε λυτρωτικὸ σπαθί.

Τῆς λευτεριᾶς της τὴ φωνὴ γεράκι τὴ σηκώνει,
— γλώσσα φωτιᾶς, ξεφτέρουγο, κραυγὴ δοξαστικὴ
καὶ νά τη! στοῦ Ἀργυρόκαστρου τὰ τείχη ὅρθὴ φουντώνει
σὰ θημωνιά, ποὺ καίγεται, σημαία 'Ελληνική!

'Αλκυονίδα μέρα μου — γαλανομάτες ὁρες!
ποὺ βρῆκες τὸ λιοστάλαμα νὰ γιορτοφορεθῆς,
νὰ στολισθῆς τὰ δόλόχρυσα μὲς στοῦ βοριᾶ τὶς μπόρες,
στοὺς "Αγιους Σαφάντα τὸ στρατὸ νὰ τὸν ὑποδεχθῆς;

Θέ μου, τὸ θάμα θαμαστό, λόγια δὲν τὸ χωροῦνε!
Μὰ τὸ τραγούνδι ὁ τήλιος σου στὰ χείλια μου ώς ψωμὶ¹
τὸ 'ψησεν, ὃ 'Ελλάδα μου, νὰ τὸ διαμοιραστοῦνε
τὰ τέκνα σου, ποὺ πολεμοῦν γιὰ δόξα καὶ τιμή!

(Παιδικὴ 'Ανθολογία)

II. Πρεβελάκης

ΝΑ Τ' ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ!

Νὰ τ' Ἀργυρόκαστρο! Καὶ νὰ ἡ 'Ελλάδα ποὺ τὸ ζώνει
στὴ μητρικὴ ἀγκαλιά,
μὲ τὴ στοργὴ τῆς Παναγιᾶς στὸ εἰκόνισμα ποὺ λούζει
τὸ βρέφος στὰ φιλιά.

‘Ο Λόγγος* κι ό Μακρύκαμπος* τοῦ φέρνουν τὰ βουνίσια
τὰ μύρα, σὰ χαρά
τῆς Νίκης, ποὺ ἀνυψώνεται παρθένα, κι ἀνεμίζει
τὰ ἐλεύθερα φτερά.

Κι ό Δρῖνος τὸ τραγούδι του δὲν παύει νύχτα — μέρα
στήν ἵδια αὔτὴ τὴ γῆ,
σὰν τὴ μυριόστομη φωνὴ τῶν ἀηδονιῶν τοῦ δάσους
στὴ γελαστὴν αύγη.

Θρῦλος στὰ χρόνια τὰ παλιὰ ἡ ἀρχόντισσα Ἀργυρίνη,
κυρὰ βυζαντινή,
μὲ τὴν ψηλὴ κορμοστασιά, περήφανη πλανιέται
καὶ τὶς ψυχές δονεῖ.

Ἐδῶ δὲν ἔσβησε ποτὲ ἡ Ἑλληνικὴ λαμπάδα
κι ό ἀγώνας ό καλός,
πλούσιο τὸ σπόρον ἔσπειρε στὸ φωτεινό του διάβα
ό ὄγιος Αἴτωλός.

Τὸ καθετὶ τὸ διαπερνᾶ τοῦ τραγουδιοῦ τὸ ρῆγος,
τὸ ἀγνὸ δημοτικό,
κι ὅλα — καὶ δάκρυα, κι ἀσπασμοί, κι ἀλαλαγμοὶ—φορᾶνε
τὸ ντύμα τὸ ἐθνικό.

Κι ἔκει πρὸς τοὺς λιθόστρωτους, τοὺς γραφικοὺς τοὺς δρόμους
τοὺς ἀνηφορικούς,
κόρες νεράϊδες περπατοῦν μὲ τὸ στρωτό τους βῆμα,
ποὺ σὰ ρυθμὸ τ’ ἀκοῦσ.

Νὰ τ’ Ἀργυρόκαστρο! ”Ονειρο ποὺ γίνεται εὐλογία
καὶ τὸ κρατεῖ ὁ στρατός,
πάνοπλος Ἀρης, στὴν ὁρμή του ἀλύγιστος, στὸν ἀθλο
γενναῖος καὶ δυνατός.

Η ΒΑΡΚΟΥΛΑ*

Ριγμένη στ' ἀκρογιάλι ἡ πλανεμένη
βαρκούλα, σὰν ἐρείπιο τοῦ χρόνου,
ἐκοίτετο ὡς τὰ χθὲς σκελεθρωμένη
κομμάτι τῆς ζωῆς, ξεσκλίδι πόνου.

'Ανέμοι στοὺς ὄρμοὺς τοὺς ἀνοιγμένους,
φυσώντας ἀπ' τὴν πλώρη ὡς τὴν πρύμη,
περνοῦν καὶ παίρνουν πόθους πεθαμένους,
περνοῦν, σὰν ὅρνια τρώγοντας ἀγρίμι.

Τὰ κύματα, ἀπαλὰ εἴτε μανιασμένα,
φιλοῦνται τὴ βαρκούλα ἢ τὴ χτυπᾶνε,
τὰ μυστικά της παίρνουν νεκρωμένα
καὶ στὸ βυθὸ τὸν ἄφαντο τὰ πᾶνε...

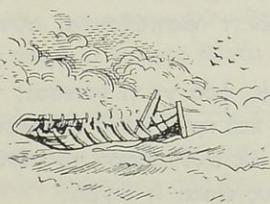
Μὰ τώρα οἱ ξυλοκόποι τὴ χαλνοῦνε
ὅ γέρο ναύτης εἶπε στὰ παιδιά του:
τὰ κόκκαλά του θέλει νὰ κλειστοῦνε
στὰ ξύλα ποὺ εἶχαν κλείσει τὴν καρδιά του.

Καὶ τώρα νεκροκρέβατο στὸ μνῆμα
μέσα ἡ βαρκούλα ἀγνώριστη ἔτσι ἐθάφτη,
νὰ ταξιδεύῃ αἰώνια, δίχως κῦμα,
στὸ ἀτέλειωτο ταξίδ. μὲ τὸ ναύτη.

«Τραγούδια τῆς ἀκρογιαλιᾶς»

Γ. Περγιαλίτης

* Βλ. «Τὸ μεγάλο σαλπάρισμα» Μυριβήλη.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΕΛΗΝΗΝ

Σελήν', εἰπέ με, διατί βαδίζεις τεθλιμμένη,
καὶ διατί ἡ ὅψις σου, ἡ τόσον τρυφερά,
μὲ πόνου ἔκφρασίν τινα ὑπάρχει μεμιγμένη;
Καὶ διατί εἶσαι ὡχρά;

Εἶσαι τῷ ὄντι ἡ Ἀρτεμις; Ἀκόμη σὲ μαραίνει
ἡ πρὸς τὸν Ἐνδυμίωνα* ἀγάπη ἡ πολλή,
κι τίξεύρουσα ὅτι μικρὸν ὁ ἔρως διαμένει
μετεωρίζεσαι δειλή;

Σελήν', εἰπέ με, ἃν πονῆς, κι ἐγώ πονῶ, Σελήνη.
Ἄ! διατί ἡ ὅψις σου αἰώνια θρηνεῖ;
Ο δυστυχὴς καλύτερον τοὺς πόνους διακρίνει,
ἐλθέ, ἃς κλαύσωμεν κοινῇ.

Ὑψοῦσαι εἰς τὸν οὐρανόν, ὑψοῦσαι, ἀλλὰ πίπτεις,
ώς μαργαρίτης χάνεσαι εἰς τὸν ὥκεανόν,
Πλὴν διατί τὴν αὔριον ἐπίσης ἀνακύπτεις;
Τί ἐρευνᾶς εἰς τὸ κενόν;

Μὴ ἀγαπᾶς ἐν ὄνειρον; Μὴ βλέπουσα τὸ κῦμα,
νομίζεις τὴν εἰκόνα σου ως λάτρην προσφιλῆ;
Εἰν' ἡ εἰκὼν ἡ σκέψις σου, θὰ ἀπαντήσῃς μνῆμα
βαθύ, βαθύ νὰ σὲ καλῇ.

Τὰ ὄνειρα ως ὄνειρα ἀνὰ τὸν κόσμον ζῶσι,
ὅστις ζητεῖ νὰ τ' ἀσπασθῇ τὸν θάνατον ζητεῖ,
ἐν ὄνειρον, καθὼς ἐσύ, καὶ ὅλοι ἀγαπῶσι,
Πλὴν δὲν τ' ἀσπάζονται αὐτοί.

Οταν ἐκλείπης, ἄρα γε τί γίνεσαι; ποῦ τρέχεις;
Εἰσ' εύτυχὴς καὶ κρύπτεσαι ἐν μυστικῇ χαρᾷ;
Αλλοίμονον! ως σύντροφον τὸ πένθος πάλιν ἔχεις,
ἡ ἄχρους εἶσαι ἡ ὡχρά.

"Α! ήδη, ηδη ἐννοῶ. Τῆς γῆς σὺ διορυφόρος
καὶ βλέπουσα τοὺς πόνους μας ἀπὸ τὸν οὐρανὸν
μᾶς ἔλεεῖς, καὶ δι' αὐτὸν προβαίνεις ἀπ' τὸ ὅρος
μὲν χρῶμα τόσον πελιδνόν.

« Νεοελληνική Μοῦσα »

Δ. Παπαρρηγόπουλος

ΟΙ ΕΥΖΩΝΟΙ

Τῆς πιὸ Ρωμαϊκιας λεβεντιᾶς χαροκαμένη γέννα
σᾶς χαιρετῶ. Τὸ διάβα σας μοῦ ξεγελάει τὸ νοῦ
κι ἀπ' τὰ κορμιά σας μούρχεται τὰ μαρμαροχυμένα
κυματιστὸ κι' ὀλόδροσο τ' ἀγέρι τοῦ βουνοῦ.

Μέσα σας ἔσμιξε ἡ φωτιὰ τοῦ Ἐλληνικοῦ οὐρανοῦ
σὰν κάτι ἀπ' τὴν παράτολμη τοῦ Σπαρτιάτη φρένα
σὰν κάτι ἀπ' τὴν θρησκόληπτη ψυχὴ Βυζαντινοῦ
καὶ κάτι ἀπ' τὴν ἀστείρευτη πνοὴ τοῦ εἰκοσιένα.

Θέτε φλογέρας λάλημα; θέτε γοργὸ παιᾶνα;
θέτε, γιὰ σᾶς, μοναστηριοῦ γλυκόνχη καμπάνα;
ὅτι κι' ἂν πάρῃ ὁ στίχος θάναι φτωχό, νεκρό,

γιατ' ἔχει τὸ τσαρούχι σας τῆς φήμης τὸ φτερό
γιατὶ σὲ κάθε μιὰ χυτὴ τῆς φουστανέλλας λόξα
λέεις κι ἔνα φῶς ἀνέσπερο σᾶς ἔχει βάλει ἡ δόξα.

« Νικητήρια »

"Ομηρος Μπεκές

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

1. ΕΙΣ ΣΟΥΡΗΝ

Γιὰ τὶς ἀσχήμιες τῆς ζωῆς
ὅ ποιητὴς πονοῦσε,
μὰ ὁ πόνος του ὁ εὐγενικὸς
σὲ γέλιο ἔξεσποῦσε...

Κι ἡ θεία Τέχνη σμίγοντας
γέλια μὲ δάκρυα — ἔνα —
διαμάντια μᾶς χρυσόδενες
άρμονικὰ βαλμένα.

2. ΕΙΣ ΤΡΟΜΕΡΟΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΝ

Τοῦ Ὀρφέα μποροῦσε τ' ἄσμα
στοὺς νεκροὺς ζωὴν νὰ δώσῃ·
τὸ δικό σου θὰ μποροῦσε
νὰ τοὺς ξαναθατώσῃ!

3. ΕΙΣ ΤΑΡΤΟΥΦΟΝ

“Ολα τὰ λεπτολογεῖς
καὶ τὸν κώνωπα διϋλίζεις,
μὰ βουβάλι ξένο ἄν βρῆς,
ὅλο τὸ ξεκοκκαλίζεις!

4. ΕΙΣ ΟΧΛΗΡΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΝ

“Οταν μ' ἐπισκέπτεσαι,
μὲ τιμᾶς, τῷχω καμάρι.
Μὰ καὶ ὅταν μὲ ξεχνᾶς
— πίστεψε — μοῦ κάνεις χάρι.

5. « ΚΡΕΙΣΣΟΝ ΣΙΓΑΝ »

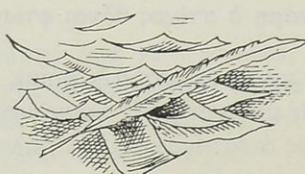
Συχνὰ ἡ σοφία εἶναι βουβή,
λέες καὶ δὲν ἔχει χείλια...
Μὰ ἡ μωρία ἀκούεται
ἐδῶ καὶ δέκα μίλια.

6. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Ἐλευθερία γιὰ τὸ ρωμιὸ
θὰ πῆ, ἐὰν δὲν σφάλλω,
νὰ μὴν ἀνέχεται ποτὲ
κανένα πλιὸ μεγάλο.

« Ἔπιγράμματα »

Kων. Σκόκος

Ι Θ Α Κ Η

Σὰ βγῆς στὸν πηγαιμὸ γιὰ τὴν Ἰθάκη,
 νὰ εὔχεσαι νᾶναι μακρὺς ὁ δρόμος,
 γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις.
 Τοὺς Λαιστρυγόνας καὶ τοὺς Κύκλωπας,
 τὸν θυμωμένο Ποσειδῶνα μὴ φοβᾶσαι,
 τέτοια στὸν δρόμο σου ποτέ σου δὲν θὰ βρῆς,
 ἀν μὲν ἡ σκέψις σου ὑψηλή, ἀν ἐκλεκτὴ
 συγκίνησις τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμά σου ἀγγίζει.
 Τοὺς Λαιστρυγόνας καὶ τοὺς Κύκλωπας,
 τὸν ἄγριο Ποσειδῶνα δὲν θὰ συναντήσῃς,
 ἀν δὲν τοὺς κουβανῆς μὲς στὴν ψυχὴ σου,
 ἀν ἡ ψυχὴ σου δὲν τοὺς στήνει ἐμπρός σου.

Νὰ εὔχεσαι νᾶναι μακρὺς ὁ δρόμος.
 Πολλὰ τὰ καλοκαιρινὰ πρωΐα νὰ εῖναι,
 ποὺ μὲ τί εὐχαρίστησι, μὲ τί χαρά
 θὰ μπαίνης σὲ λιμένας πρωτοϊδωμένους,
 νὰ σταματήσῃς σ' ἐμπορεῖα Φοινικικά,
 καὶ τές καλὲς πραγμάτειες ν' ἀποκτήσῃς,
 σεντέφια καὶ κοράλλια, κεχριμπάρια κι ἔβενους,
 καὶ ἡδονικὰ μυρωδικὰ κάθε λογῆς,
 ὅσο μπορεῖς πιὸ ἄφθονα ἡδονικὰ μυρωδικά,
 σὲ πόλεις Αἰγαντιακὲς πολλὲς νὰ πᾶς,
 νὰ μάθης καὶ νὰ μάθης ὅπ' τοὺς σπουδασμένους.

Πάντα στὸν νοῦ σου νᾶχης τὴν Ἰθάκη.
 Τὸ φθάσιμον ἔκει εἴν' ὁ προορισμός σου.
 Ἀλλὰ μὴ βιάζης τὸ ταξίδι διόλου.
 Καλύτερα χρόνια πολλὰ νὰ διαρκέσῃ,
 καὶ γέρος πιὰ ν' ἀράξῃς στὸ νησί,
 πλούσιος μὲ ὅσα κέρδισες στὸν δρόμο,
 μὴ προσδοκῶντας πλούτη νὰ σὲ δώσῃ ἡ Ἰθάκη.

‘Η Ἰθάκη σ’ ἔδωσε τ’ ὡραῖο ταξίδι.
 Χωρὶς αὐτὴν δὲν θᾶβγαινες στὸν δρόμο.
 *Αλλα δὲν ἔχει νὰ σὲ δώσῃ πιά.
 Κι ἀν πτωχικὴ τὴν βρῆς, ἡ Ἰθάκη δὲν σὲ γέλασε.
 *Ετσι σοφὸς ποὺ ἔγινες, μὲ τόση πεῖρα,
 ἥδη θὰ τὸ κατάλαβες οἱ Ἰθάκες τί σημαίνουν..

K. Καβάφης

ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ

Τιμὴ σ’ ἐκείνους ὅπου στὴ ζωὴ των
 ὕρισαν καὶ φυλάγουν Θερμοπύλες.
 Ποτὲ ἀπὸ τὸ χρέος μὴ κινοῦντες,
 δίκαιοι κι ἵσιοι σ’ ὅλες των τὲς πράξεις,
 ἀλλὰ μὲ λύπη κιόλας κι’ εὔσπλαχνία,
 γενναῖοι ὁσάκις εἴναι πλούσιοι, κι ὅταν
 εἴναι πτωχοί, παλ’ εἰς μικρὸν γενναῖοι,
 πάλι συντρέχοντες ὅσο μποροῦνε,
 πάντοτε τὴν ἀλήθεια ὁμιλοῦντες,
 πλὴν χωρὶς μῖσος γιὰ τοὺς ψευδομένους.

Καὶ περισσότερη τιμὴ τοὺς πρέπει,
 ὅταν προβλέπουν (καὶ πολλοὶ προβλέπουν)
 πὼς ὁ Ἐφιάλτης θὰ φανῇ στὸ τέλος,
 κι οἱ Μῆδοι ἐπὶ τέλους θὰ διαβοῦνε.

K. Καβάφης

ΕΜΜΕΤΡΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

ΜΕΡΟΠΗ

(Τραγῳδία εἰς πράξεις πέντε)

‘Ο Κρεσφόντης εἰς τὸν ‘Ηρακλειδῶν, ἔλαβεν ὡς μερόδιον τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἔγινε βασιλεὺς τῆς χώρας. Νυμφενθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας Κυψέλου Μερόπην ἀπέκτησεν τρία τέκνα. Οἱ προύχοντες Δωριεῖς τῆς χώρας ἐξεγερθέντες ἐφόνευσαν αὐτὸν καὶ τοὺς δύο υἱούς του. Ὁ τρίτος ὁ Αἴπυτος, ὁ μικρότερος ὄλων, σφέζεται ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ του Λυκόδοτα εἰς τὴν Αἴτωλλαν. Μετὰ τὸν φόνον, βασιλεὺς τῆς Μεσσηνίας ἐγένετο ὁ ‘Ηρακλειδῆς Πολυφόντης, ὁ ἀρχηγὸς τῶν συνωμοτῶν, ὅστις ἐνυμφεύθη καὶ τὴν χήραν Μερόπην. Ὁ Αἴπυτος ἐνήλικισθεὶς ἔρχεται εἰς Μεσσηνίαν νὰ τιμωρήσῃ τοὺς φονεῖς. Υποκρίνεται δὲ ὅτι δῆθεν εἶναι φονεὺς τοῦ Αἴπυτου καὶ λέγει ὅτι ὀρομάζεται Τηλεφόντης. ‘Η Εὑρυμέδην εἶναι τροφὸς τῆς Μερόπης.

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

Σκηνὴ Τρίτη

Πρόσωπα: ΑΙΠΥΤΟΣ, ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ, ΜΕΡΟΠΗ, ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Πολυφόντης. Χαῖρε, Ἀνασσα.

Μερόπη. Χαῖρε καὶ σύ, ὡς βασιλεῦ, καθὼς ἔγώ.

Αἴπυτος (ἄνευ τῆς ίκετηρίας δραμών πρὸς τὴν Μερόπην).

‘Ω τῆς Μεσσηνῆς ἡ κλεινὴ βασίλισσα καὶ ἄνασσα
Μερόπη!

Πολυφόντης (πρὸς ἔαυτόν). Ποίον τόλμημα!

Αἴπυτος. ‘Ω μῆτερ παμφιλτάτη τοῦ Αἴπυτου σύ!

Μερόπη. Θεοί, τί βλέπω!

(Πρὸς τὴν Εύρυμέδην, ἀλλὰ χωρὶς νὰ στραφῇ πρὸς αὐτὴν ὡς προσηλωμένη πρὸς τὸν Αἴπυτον, ἀποτεινομένη δὲ πρὸς αὐτὴν μόνον διὰ τῆς ἐτέρας χειρός).

Εὑρυμέδη!

Αἴπυτος. Πότνια*,

ὦ μῆτερ τοῦ Αἴπυτου, εἰς τοὺς πόδας σου
γονυκλινὴς προσπίπτων, ἄφες νὰ ἀσπασθῶ

καὶ μὲ θερμὰ νὰ καταβρέξω δάκρυα
τὴν σεβασμίαν ταύτην δεξιάν.

(Πράττει ὅ,τι λέγει).

Πολυφόντης (καθ' ἔαυτόν). Ἰδὲ

ὅ μιαρὸς τί δόλον ἐπενόησε!

Μερόπη (ἔχουσα ἥδη καὶ μέχρι τέλους τῆς σκηνῆς ταύτης
ἀναποσπάστως προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμούς τῆς
εἰς τὸν Αἴπυτον).

Τίς εἶσαι, νέε σύ, ὁ τὴν καρδίαν μού
ταράττων μέχρι τῶν ἐσχάτων της μυχῶν,
καὶ διὰ τῆς μορφῆς σου τῆς ἀπατηλῆς
τὰς φρένας καὶ τὴν ὄρασιν τῆς δυστυχοῦς
μητρὸς ἀποπλανῶν; Δὲν ἀποκρίνεσσι;

Τίς εἶσαι, σ' ἐρωτῶ, πῶς ὀνομάζεσαι;

Αἴπυτος. 'Εξ Αίτωλίας εἴμαι ξένος νέηλυς*,
καὶ Τηλεφόντης λέγομαι.

Μερόπη. Ποία φωνή!

τί πόνος, ποία συμπαθητικὴ μορφή!

(πρὸς τὴν Εὔρυμέδην)

Τὸν ἥκουσας, τὸν βλέπεις, Εύρυμέδη μου;

'Ιδε οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του
εἰς σὲ δὲν ἐνθυμίζουν τὸν Κρεσφόντην;

Τὸ βλέμμα του πρὸ πάντων;

Ποία πλάνη φεῦ!

Μερόπη. Ναὶ ποία πλάνη! ποιὸν ὄνειρον ψευδές,
ἀπατηλόν, ὡς Εύρυμέδη, πλὴν τερπνόν!

(πρὸς τὸν Αἴπυτον)

— "Εχεις μητέρα, ξένε;

"Εχω, ἄνασσα.

Μερόπη. Καὶ ζῆ ἀκόμη ἡ μήτηρ σου;

Ζῆ, ἄνασσα.

Εἰπέ μοι, ξένε, σ' ἀγαπᾷ, τὴν ἀγαπᾶς;

Ναί, μ' ἀγαπᾷ, τὸ βλέπω, τὸ αἰσθάνομαι.

Κι ἐγώ — "Ω! ἀν ἐγώ, θεά, τὴν ἀγαπῶ.

Αἴπυτος. Διὰ τοὺς ὀφθαλμούς μου προσφιλέστερον
δὲν τῆς μητρός μου ταύτης καὶ γλυκύτερον

ό ἥλιος ἀκόμη δὲν ἐφώτισεν
ἐπὶ τοῦ κόσμου, ἄνασσα. ‘Η θέα της
τόσο γλυκεῖα μ’ εἶναι, τόσο προσφιλής,
ώστε πρὸς πάντα, ἐὰν ἔμελον τυφλὸς
νὰ γίνω, ἵνα βλέπω τὴν μητέρα μου,
τυφλὸς νὰ εἴμαι ἐδεχόμην πάντοτε
καὶ πρὸς τὸν κόσμον ὅλον τὸν ἐπίλοιπον
καὶ ὀφθαλμούς νὰ ἔχω μόνον διὰ τὴν
μητέρα μου!

Μερόπη.

Εύδαιμον μῆτερ!

“Ω Θεοί!

Εύρυμέδη.

Κι ἔγώ — μὲ βλέπεις, ξένε; — εἶχα καὶ ἔγώ
υίόν, ὅπως σύ, τῆς ἡλικίας σου,
ἀλλ’ ὀρφανὸν καὶ μόνον — ξένε, μ’ ἐννοεῖς;
ναί, ὀρφανὸν καὶ μόνον, ξένον, ἕρημον.

Εύρυμέδη.

“Ω ἄνασσα Μερόπη!

Μερόπη.

Εἶχον ναὶ κι’ ἔγώ
υίόν. ’Αλλ’ εἰσ’ ἀκόμη νέος, ξένε, σύ,
οὐδ’ ἔμαθες ἀκόμη τί σημαίνουσιν
αἱ λέξεις αὗται. ”Οχι, σὺ οὐδέποτε,
οὐδέποτε οἱ ἄνδρες σεῖς θὰ μάθετε
οὐδὲ θὰ αἰσθανθῆτε ποίαν ἔννοιαν
καὶ σημασίαν διὰ τὴν καρδίαν τῆς
μητρὸς ἡ λέξις αὕτη ἔχει ἡ ἀπλῆ:
υίός.— Πλὴν σὺ δακρύεις, σὺ μὲ ἐννοεῖς.
Καὶ ὅμως σύ δὲν είσαι μήτηρ, ώς ἔγώ.

Πολυφόντης.

Ταλαίπωρη Μερόπη!

Εύρυμέδη.

Σύνελθ’, ἄνασσα.

Μερόπη.

Διὰ νὰ μ’ ἐννοήσῃς, ξένε, κάλλιον,
διότι μ’ ἐννοεῖς, διότι ἡ θέα σου,
διότι ἡ ὥραία σου καὶ ἀδιολος
αύτὴ μορφὴ ἐλκύει τὴν καρδίαν μου,
καθὼς τοῦ κοιμαμένου ’Ενδυμίώνος*
ἡ ὅψις τῆς Σελήνης τ’ ὅμμα τ’ ἄγρυπνον.
Ναί, ἵνα μ’ ἐννοήσῃς, ξένε, ἀκουσον.
Δέν εἶχον ἔνα μόνον υίόν, εἶχον τρεῖς υίους,

ἀλλὰ τοὺς δύο, παῖδας ἔτι νεαρούς,
μοὶ τοὺς ἐφόνευσαν. Κι ἥλθον ἐδῶ ἐγώ,
καὶ εἰδον κείμενα ἐδῶ χαμαί,
εἰς ταῦτα τῆς Μεσσήνης τὰ ἀνάκτορα,
τὰ νεαρά των σώματα ἀγνώριστα,
κρεουργημένα, αἷματόφυρτα, ἐγώ,
ὅς ξένε, μ' ἐννοεῖς; Ἐγώ ἡ μήτηρ των!
Τὸν τρίτον μου υἱόν, παιδίον νήπιον,
ψελλίζον μόλις, χειρες εὔσπλαχνοι μακρὰν
κι ἐκτὸς τῆς Μεσσηνίας τὸν διέσωσαν.
‘Ο ὄρφανὸς υἱός μου οὗτος καὶ φυγάς,
τὸ μόνον ἥτο τέκνον μου, μὲ ἐννοεῖς;
ἥτο τὸ πᾶν ὁ κόσμος ὅλος δι’ ἐμέ.
Ἐγώ, μὲ βλέπεις; εἴμαι ἡ Βασίλισσα
ἐδῶ τῆς Μεσσηνίας. Τὴν βασιλικὴν
πλὴν ἀλουργίδα* ταύτης, τὸ διάδημα,
τὸν θρόνον τῆς Μεσσήνης, σύμπαντας ὅμοῦ
τοὺς θρόνους καὶ τὰς χώρας τῶν Ἡρακλειδῶν
ἥθελον δώσει, ξένε, εἰς ἀντάλλαγμα
μιᾶς ἡμέρας τοῦ υἱοῦ μου. Μ' ἐννοεῖς;
Πλὴν τὸν υἱόν μου τοῦτον πλὴν τὸ τέκνον μου
τὸ μόνον τοῦτο, ξένε, τὸν ἐφόνευσαν.
Τί; τρέμεις ἐκ τῆς φρίκης;

Αἴπυτος.

Παῦσον πρὸς θεῶν,

βασίλισσα.

Μερόπη.

Ναί, τρέμεις ἐκ τῆς φρίκης σύ,
παιδίον. Σὺ δὲν εἶσαι μήτηρ. Ἀλλ’ ἐγώ —
Ἐγώ δὲν τρέμω. Μ' ἔλειψεν ἡ δύναμις
τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης.

Αἴπυτος.

Παῦσον, ἄνασσα.

Μερόπη.

‘Αλλ’ ὄχι, καὶ εἰς σὲ θὰ λείψῃς ἡ δύναμις
τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης καὶ τῆς νέας σου
ζωῆς θὰ σταματήσῃ ἡ ἐνέργεια,
ὅταν ἀκούστης, ὅτι τὸν ἀνόσιον,
καὶ μιαρὸν κακούργον, τὸν ἀπάνθρωπον
φονέα τοῦ υἱοῦ μου,

(ό Αἴπυτος ύποχωρεῖ ἐντρομος πρὸς τὸν βωμόν).

εἰς τὸν οἰκόν του

φιλοξενεῖ, γνωρίζεις τίς; "Ω μάντευσον!

'Ο σύζυγός μου.

Πολυφόντης. "Ανασσα!

Μερόπη.

'Ο βασιλεὺς

'Ο Πολυφόντης.

Πολυφόντης.

"Οχι δὲν φιλοξενεῖ

ό οἰκος τοῦ συζύγου σου καὶ ἄνακτος
τὸν δολοφόνον τοῦ υἱοῦ σου, ἄνασσα,
ἀλλὰ τοῦ ἵκεσίου τῶν Ἡρακλειδῶν,

Διὸς δὲ χῶρος οὗτος καὶ δὲ οἱ ιερὸις
ἐδῶ βωμός, εἰς ὃν ἱκέτης ὁ φονεὺς
κατέφυγε, παρέχει σκέπην, ἀσυλον
καὶ προστασίαν.

Μερόπη.

Ποῦ; Ἐδῶ; Τίς εἶναι; Τίς;

Πολυφόντης. 'Ο ξένος οὗτος...

Μερόπη.

Εύρυμέδη;

Εύρυμέδη.

Ναὶ αὐτὸς

δὲ Αἰτωλός.

Μερόπη.

"Ω! ποία, θεοί, τύφλωσις!

'Ο ξένος οὗτος, ή ἀσπίς,* ή ἔχιδνα;

(Ορμᾶς καὶ θέλει ν' ἀρπάσῃ τὸ ξίφος
τοῦ Πολυφ. ὅστις ἐμποδίζει αὐτήν. Ορμᾶς ἔπειτα πρὸς
τὸν βωμόν, ὃν ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν ἐναγκαλισθῆ ὁ
Αἴπυτος. 'Αλλ' ὁ Πολυφόντης ἔρχεται καὶ ἔκει καὶ τὴν
ἐμποδίζει).

Πολυφόντης.

Τί μελετᾶς, παράφρον; Ποῦ, ὡς πάντολμε,

ποῦ προχωρεῖς ἐνταῦθα; Εἶναι δὲ βωμός

Διὸς τοῦ ἵκεσίου καὶ ξενίου* τῶν

Ἡρακλειδῶν, διὰ τοὺς ξένους ἀσυλον

καὶ τοὺς ἱκέτας. Εἶναι, γύναι, ιερὰ

ἡ κεφαλὴ τοῦ ξένου καὶ ἱκέτου μου.

'Οπίσ', ὀπίσω, βέβηλε. Φρουροί, ἐδῶ

ταχθῆτε πέριξ.

(Οἱ δυρυφόροι περικυκλοῦσι τὸ βωμόν).

Μερόπη.

”Ω Θεοί αἰώνιοι!
 τί βλέπω; τί; δὲν είναι τῶν αἰσθήσεων
 ἀπάτη τοῦτο; ”Ω, ποῖος ἀνόσιος,
 αἰσχρὸς τῶν θείων νόμων ἐμπαιγμός!
 ’Ιδού

λοιπόν, τὸ προσωπεῖον πλέον ἔπεσε,
 καὶ τοῦ υἱοῦ μου τὸν φονέα ἀναφανδὸν
 ὁ τῆς Μεσσήνης προστατεύει βασιλεὺς
 καὶ τρυφερὸς καὶ φίλτατός μου σύζυγος.
 ’Αλλ’ ὅχι, Πολυφόντα, ὅχι, πρόμαχε
 τῆς εὐσεβείας καὶ ὑπουργὲ* τῆς Θέμιδος!

’Εὰν δι’ Ἡρακλείδην εἴναι Ἱερὰ
 ἡ κεφαλὴ τοῦ ξένου καὶ ἱκέτου του,
 πιολὺ Ἱερωτέρα εἴναι δι’ ἐμὲ
 ἡ κεφαλὴ ἐκείνου, ὅστις ἔβαψε
 τὰς χεῖράς του εἰς αἷμα Ἡρακλείδου, εἰς
 τὸ αἷμα τοῦ υἱοῦ μου. Ναὶ τὴν κεφαλὴν
 τοῦ μιαροῦ κακούργου ἀφιέρωσα
 εἰς τὰς θεάς τοῦ σκότους, αἵτινες γοργαὶ
 καὶ παρὰ πόδας τοὺς φονεῖς διώκουσι
 καὶ σίμα ἐκδικοῦνται. Κι ἐκ τοῦ ”Ἄδου ἄν
 αἱ Ἑρινύες καὶ γῆς ἔξελιπον,
 διὰ τὸν δολοφόνον τοῦ Αἰπύτου μου
 θὰ εὑρεθῇ, ω Πολυφόντα, Ἑρινύς.
 (’Εξέρχεται καὶ μετ’ αὐτῆς ἡ Εύρυμέδη).

Σκηνὴ Ἐβδόμη

Πρόσωπα: ΑΙΠΥΤΟΣ, ΜΕΡΟΠΗ, ΕΥΡΥΜΕΔΗ, ΛΥΚΟΡΤΑΣ

(”Ο Αἰπυτος κοιμᾶται εἰς τὸ κρηπίδωμα* τοῦ βωμοῦ).
 (Μερόπη καὶ κατόπιν κρυφίως Εύρυμέδη καὶ Λυκόρτας).

Μερόπη

(ἔλθοῦσα καὶ κατασκοπεύσασα τὸν Αἰπυτον).

’Εδω κοιμᾶται — μόνος.

(Περιβλέπουσα).

Εἰς τὴν αἴθουσαν

Ούδεις φυλάττει πλέον. Σπεύσωμεν, καιρός.
(Έλθοῦσα πρὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διός).

—Ω ίκετήσιε καὶ ξένιε σὺ Ζεῦ,
τὴν θείαν ἐπικαλοῦμαι ἀρωγὴν,
ἢ τοὺς θεσμούς σου ἐὰν παραβαίνω νῦν,
τὸ αἷμα ἐκδικοῦσα τοῦ υἱοῦ μου, ω!
ὅ κεραυνός σου ἄς μὲ κατακαύσῃ, Ζεῦ,
πλὴν τὴν γλυκεῖαν ἄφες με ἐκδίκησιν
νὰ ἀπολαύσω ταύτην.
(Καταβᾶσα εἰς τὸ προσκήνιον).

—Σεῖς δέ, ω σεμνὰ

ὄνόματα τοῦ σκότους, καταχθόνιαι*
θεαί, ω Ἐρινύες, σεῖς τὴν χεῖρά μου,
σᾶς ίκετέυω, σεῖς καθοδηγήσατε.
(Έλθοῦσα ὑπεράνω τοῦ Αἰπύτου καὶ ὑψώσασα ἐπ'
αὐτὸν τὸ ἔγχειρίδιον).

Λυκόρτας Σκιὰ παρωργισμένη τοῦ Αἰπύτου μου,
τὸ θῦμα δέξαι τὸ ἐκδικητήριον

(δραμῶν καὶ παρεμβάς μεταξὺ τοῦ Αἰπύτου καὶ τῆς
Μερόπης).

Μερόπη. Μερόπη, στάσου.

Γέρον, τί ἀποτολμᾶς;
Όπίσω!

(Ο Αἴπυτος ἐγείρεται ἔντρομος).

Λυκόρτας. Μῆτερ τάλαινα, τί ἔμελλες
ἔδω νὰ πράξῃς;

Μερόπη. Τὸν υἱόν μου ἔμελλον
νὰ ἐκδικήσω.

Λυκόρτας. Νὰ φονεύσῃς ἔμελλες!
(παρατηρήσας τὸν Λυκόρταν). Πάτερ μου!

Αἴπυτος. (παρατηρήσας τὴν Μερόπην). Θεοί!
Λυκόρτας. Ή μήτηρ σου Μερόπη εἶναι, Αἴπυτε.

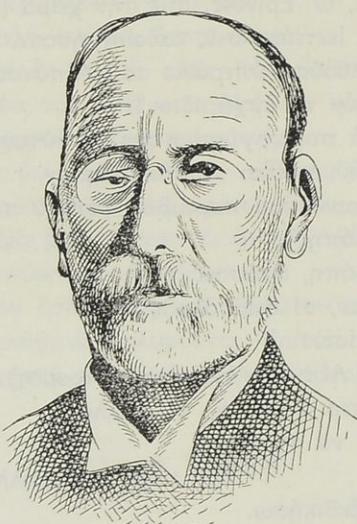
(Έκ τῆς χειρὸς τῆς Μερόπης ἐκπίπτει τὸ ἔγχειρίδιον).

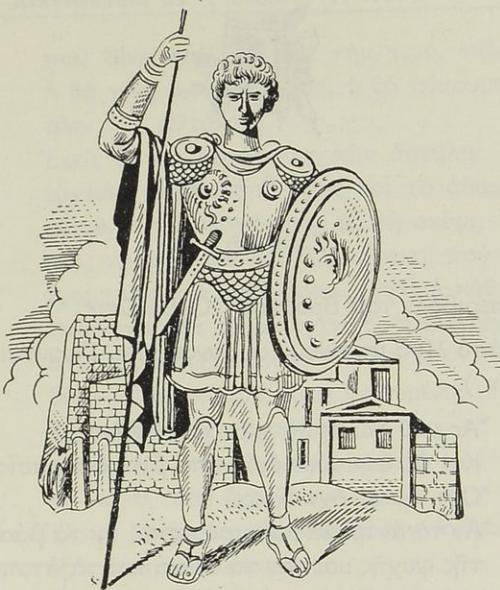
Μερόπη. Σκληροῦ ὀνείρου ὀπτασία δὲν πλανᾶ

τὸν ὄρασίν μου, ω Θεοὶ αἰώνιοι!

- Λυκόρτας. Τοὺς ὄφθαλμούς σου ὅνειρον, μὰ τοὺς Θεοὺς
 τοὺς ἀθανάτους, ἄνασσα, δὲν ἀπατᾶ
 εἶναι δὲν υἱός σου οὗτος δὲν Αἴπυτος.
- Μερόπη. 'Η μάντις μου καρδία δὲν ἐψεύδετο
 λοιπόν! "Ω τρισολβία τῆς μητρὸς στιγμή!
 "Ω τέκνον, ω νίέ μου!
- Αἴπυτος. Μῆτερ, μῆτέρ μου!
 ("Ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας ἀλλήλων).

Δ. Βερναρδάκης

ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΑΣ

(Ιστορικὴ τραγῳδία σὲ πέντε πράξεις)

Ι. Υπόθεσις τοῦ ἔργου εἶναι ἡ δολοφονία τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἀπὸ τὸ Βροῦτο καὶ τοὺς ἄλλους συνωμότες, ποὺ πίστευαν, πώς ἔτσι σώζοντι τῇ δημοκρατίᾳ τῆς Ρώμης, καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ποὺ τὴν ἀκολούθησε, γιατὶ ὁ Ὁκτάβιος, ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Λέπιδος, ποὺ ἀπετέλεσαν τριανδρία υστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Καίσαρα, κυνήγησαν τοὺς συνωμότες, ὡς δτον τοὺς νίκησαν σὲ μάχῃ στοὺς Φιλέππους τῆς Μακεδονίας, ὅπου ἡττημένοι αὐτοκτόνησαν ὁ Βροῦτος, ὁ Κάσσιος κ.ἄ.

Απὸ τὸν «Ιούλιο Καίσαρα» παραθέτομε δύο ἀποσπάσματα, ἕνα ἀπὸ τὴν Β' Πρᾶξι καὶ ἕνα ἀπὸ τὴν Ε' Πρᾶξι. Στὸ πρῶτο καταφάνεται ὁ εὐγενῆς καὶ ἀνδρικὸς χαρακήρας τοῦ Βρούτου, καθὼς καὶ ἡ πραγματικὴ γενναιοφροσύνη τοῦ ἀνδρός, γιατὶ δὲ τι κάπει τὸ θεωρεῖ ἀναγκαῖο καὶ ἀναπότρεπτο γιὰ τὴ σωτηρία τῆς πατρίδας· κάθε ἄλλο τὸ ἀποκρούνει χωρὶς δισταγμοῦ καὶ τὸ καταδικάζει ὡς ἀνάξιο εὐγενοῦς ψυχῆς καὶ ὡς ἀνήβικο. Στὸ δεύτερο ἀπόσπασμα ἡττημένος ὁ Βροῦτος δὲν φεύγει γιὰ νὰ σωθῇ, ἀλλά, γιὰ νὰ ἐξιλεώσῃ τὸ ἔγκλημά του, ποὺ σκότωσε τὸν Καίσαρα, προστάτη καὶ φίλο του, αὐτοκτονεῖ, καὶ οἱ νικητές του διμολογοῦν τώρα, ὅτι τοῦτος ὁ Βροῦτος «ἡταν πραγματικὸς ἄνδρας». Γίνεται δηλαδὴ ἡ τέλεια κάθαρσι τοῦ δράματος. Ἐτσι δίνομε κάτι δόλοκληρωμένο ἀπὸ τὴν τραγῳδία καὶ τὸν πραγματικὸν ἥρωα, ποὺ θέλει νὰ δείξῃ ὁ συγγραφεὺς].

ΠΡΑΞΙ Β'

Σκηνὴ Α'

Ρώμη· περιβόλι τοῦ Βρούτου. 'Ο Βροῦτος.

(Ἐπειτα ἀπὸ λίγο μπαίνουν οἱ συνωμότες. Γίνονται οἱ ἀναγκαῖες συστάσεις κλπ.).

- Βροῦτος.   "Ἄς μοῦ δώσῃ τὸ χέρι του καθένας.
Κάσσιος.   Καὶ ἂς δώσουμε ὅρκο γιὰ ὅ,τι ἀποφασίσουμε.
Βροῦτος.   "Οχι ὅρκο, ὅχι ὅρκο.
                "Αν τὰ ἀντρίκια μας πρόσωπα, ἀν τὰ βάσανα
                τῆς ψυχῆς μας, ἀν τὰ ἄδικα καὶ τὰ ἄτοπα
                τούτης τῆς ἐποχῆς μας,
                ἀν δὲν εἶναι ὅλα αὐτὰ λόγοι ἀρκετοί,
                ἂς φύγουμε ἀπὸ δῶ,
                κι ἂς πάγι καθένας στὸ δκνηρό του στρῶμα·
                κι ἂς ἔξακολουθήσῃ ἡ τυραννία
                τὸν ἀγέρωχο δρόμο της, ἔλεύθερη
                ὥσπου νὰ πέσουμε, ἔνας ἔνας, ὅλοι
                μὲ τὴ σειρά μας. "Ομως
                ἀν ὅσα εἶπα, ὅπως εἶμαι βέβαιος,
                ἔχουν φωτιὰ ἀρκετή, γιὰ νὰ φλογίσουν
                καὶ τοὺς δειλοὺς ἀκόμα,
                καὶ γιὰ νὰ χαλυβδώσουνε μὲ θάρρος
                τὶς μαλακὲς ψυχὲς τῶν γυναικῶν,
                τότε, πατριῶτες, ποιὸ κεντρὶ χρειαζόμαστε
                ἄλλο παρὰ τὸ δίκιο, ποὺ ζητοῦμε,
                γιὰ νὰ μᾶς σπρώξῃ στὴν ἀπόφασί μας;
                Ποιὰ καλύτερη ἐγγύησι παρ' ὅτι εἴμαστε
                πιστοὶ Ρωμαῖοι, ποὺ ἔχουνε δώσει λόγο
                καὶ δὲν τὸν παίρνουν πίσω; Καὶ ποιόν ὅρκο
                χρειαζόμαστε ἄλλο ἀπὸ τὴ συμφωνία

πού δένει τὴν τιμὴν μὲ τὴν τιμήν, πώς,
ἢ θὰ γίνῃ ὁ σκοπός μας, ἢ θὰ πέσουμε
ὅλοι γι' αὐτόν;...
'Εμεῖς ἀς μὴ λερώσουμε τὴν ἄσπιλη
εὐγένεια τοῦ σκοποῦ μας καὶ τὸ ἀδάμαστο
μέταλλο τῆς ψυχῆς μας μὲ τὴ σκέψη,
πώς τὸ ἔργο μας καὶ ἡ ἀπόφασι, ποὺ παίρνουμε,
ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ὄρκο. Γιατὶ ᾧ κάθε
σταλαγματιά αἷμα εὐγενικό, ποὺ τρέχει
στὶς φλέβες Ρωμαίου,
δίνει ύποψία, πώς εἶναι νοθευμένη,
ἄμα αὐτὸς δὲν κρατήσῃ
ἀκόμα καὶ στὸ ἐλάχιστο σημεῖο
τὸ λόγο, ποὺ ἔχει δώσει...
"

Δέκιμος.

"Ομως δὲ θὰ πειράξουμε ἄλλον ἀνθρωπο
ἔξω ἀπὸ τὸν Καίσαρα;

Κάσσιος.

"Ἐχει δίκιο ὁ Δέκιμος.
Δὲ μοῦ φαίνεται φρόνιμο νὰ ζήσῃ
ὕστερ' ἀπὸ τὸν Καίσαρα ἔνας τόσο
ἀγαπητός του φίλος
σὰν τὸν Ἀντώνιο. Θὰ ἔχουμε νὰ κάνουνε
μὲ ἔναν πανοῦργο καὶ ρᾳδιοῦργον ἀνθρωπο
πού, ἃν μεταχειριστῇ τὰ μέσα, ποὺ ἔχει,
μπορεῖ σ' ὅλους νὰ φέρῃ δυσκολίες.
Γιὰ νὰ μὴ γίνῃ αὐτό, πρέπει νὰ πέσουν
δ Καίσαρας κι ὁ Ἀντώνιος

μαζὶ κι οἱ δυό.

Βροῦτος.

Πάρα πολὺ αἵμοβόρα
θὰ χαρακτήριζε ὁ κόσμος, Γάϊε Κάσσιε,
τὴν πρᾶξιν μας, ἃν ἵσως, ἀφοῦ κόψουμε
τὸ κεφάλι, ἀρχινήσουμε κατόπι
νὰ κόβουμε τὰ μέλη — δηλαδή:
μὲ μανία ως τὸ θάνατο, ὅπως λένε,
καὶ μῖσος πάρα πέρα. Γιατὶ δ Ἀντώνιος
εἶναι ἔνα μέλος μόνο στὸ κορμὶ¹
τοῦ Καίσαρα. "Ἄς γινοῦμε, Γάϊε Κάσσιε,

θύτες κι ὅχι φονιάδες.
 Πολεμοῦμε τοῦ Καίσαρα τὸ πνεῦμα,
 καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει αἷμα.
 "Ἄχ, εἴθε νὰ ἥταν τρόπος
 νὰ φτάσουμε ώς τοῦ Καίσαρα τὸ πνεῦμα
 δίχως νὰ πάθῃ τὸ κορμί! Μὰ ἀλίμονο,
 χρειάζεται αἷμα! Καὶ γιὰ τοῦτο, φίλοι μου,
 ἃς τοῦ ἀφαιρέσουμε μὲ θάρρος τὴ ζωή,
 μὰ δίχως μῖσος. "Ἄς τὸν θανατώσουμε
 σὰ θῦμα ἄξιο νὰ γίνη προσφορὰ
 γιὰ τοὺς θεούς, καὶ ὅχι νὰ τὸν ξεσχίσουμε
 σᾶν κουφάρι, ποὺ ρίχνεται στοὺς σκύλους...
 "Ετσι, θὰ παρουσιάσουμε τὴν πρᾶξι μας
 πῶς ἥταν ἔργο μόνο τῆς ἀνάγκης
 κι ὅχι τοῦ μίσους· καὶ ὅταν φανῇ τέτοια
 στὰ μάτια τοῦ λαοῦ, θὰ ὀνομαστοῦμε
 τοῦ τόπου ἑξαγνιστὲς καὶ ὅχι φονιάδες.
 "Οσο γιὰ τὸν Ἀντώνιο
 ἃς μὴ ἀνήσυχοῦμε· γιατὶ αὐτὸς
 δὲν μπορεῖ πιὸ πολὺ νὰ κάνῃ ἀπ' ὅ,τι
 τοῦ Καίσαρα τὸ χέρι, ἀμα κοπῆ
 τὸ κεφάλι τοῦ Καίσαρα..."

ΠΡΑΞΙΕ'

ΣΚΗΝΗ Ε'

Μέρος τοῦ πεδίου τῆς μάχης τῶν Φιλίππων

(Μπαίνουν ὁ Βροῦτος, ὁ Δάρδανος, ὁ Κλεῖτος, ὁ Στράτωνας – ύπηρέτης του – καὶ ὁ Βολούμνιος – φίλος του).

- Βροῦτος. Δύστυχα ἀπομεινάρια ἀπὸ τοὺς φίλους μου,
 ἃς καθίσουμε ἐδῶ, σ' αὐτὴ τὴν πέτρα!
 Κλεῖτος. 'Ο Στατύλιος ἀναψε ἀπὸ πέρα
 τὸ δαυλό του, κύριε μου· μὰ δὲ βλέπω
 νᾶρχεται πίσω. "Η πιασμένον τὸν ἔχουν

- ἡ τὸν ἔχουν σκοτώσει.
- Βροῦτος. Κάθισε, Κλεῖτο.
- Σκοτωμός εἶναι λέξι τῆς ἡμέρας.
- Εἶναι πρᾶξι τῆς μόδας. "Ακου, Κλεῖτο.
- (Τοῦ ψιθυρίζει).
- Κλεῖτος. Τί; ἐγώ, κύριέ μου; "Οχι, γιὰ ὅλο τὸν κόσμο.
- Βροῦτος. Σώπα τότε! Νὰ λείψουνε τὰ λόγια!
- Νὰ σκοτωθῶ καλύτερα!
- Κλεῖτος. "Ακου, Δάρδανε. (Τοῦ ψιθυρίζει).
- Δάρδανος. 'Ἐγώ νὰ κάνω τέτοιο πρᾶγμα;
- Ώ Δάρδανε!
- Ώ Δάρδανος.
- Κλεῖτος. Ή Κλεῖτο!
- Ποιάν ἀπαίσια πρᾶξι ὁ Βροῦτος
- σοῦ ζήτησε νὰ κάνης;
- Δάρδανος. Νὰ τὸν σκοτώσω, Κλεῖτο! Κοίταξέ τον
- πῶς συλλογιέται!
- Κλεῖτος. Τώρα ἔχει γιομίσει
- τὸ ἔξοχο αὐτὸ δοχεῖο μὲ τόση λύπη,
- ποὺ ἀρχίζει, γιὰ νὰ ξεχειλᾶ ἀπ' τὰ μάτια.
- Βολούμνιε, φίλε μου, ἔλα νὰ σοῦ πῶ!
- Βροῦτος. Τί προστάζει ὁ κύριός μου;
- Βολούμνιε. "Ακου, Βολούμνιε.
- Τὸ φάντασμα τοῦ Καίσαρα ἥρθε ὡς τώρα
- σὲ μένα δυὸ φορὲς τὴ νύχτα: Μιὰ φορὰ
- στὶς Σάρδεις*, κι ἄλλη μιὰ τούτη τὴ νύχτα,
- ἔδῶ στὸν Κάμπο τῶν Φιλίππων. Ξέρω,
- πῶς ἡ ὥρα μου ἔχει φτάσει.
- Βολούμνιος. "Οχι, κύριέ μου.
- Βροῦτος. "Ω, ναί, Βολούμνιε! Ναί· γι' αὐτὸ εἶμαι βέβαιος.
- Βλέπεις, πῶς εἰν' τὰ πράγματα. Οἱ ἔχτροι
- μᾶς ἔχουν πιὰ στριμώξει στὸν γκρεμό.
- (Πολεμικὸς θόρυβος).
- Πιὸ ἀντρίκιο εἶναι νὰ πέσουμε ὅλοι κάτω
- μονωχοί μας, παρὰ νὰ περιμένουμε
- νὰ μᾶς σπρώξουν ἐκεῖνοι.
- 'Αγαπητὲ Βολούμνιε, τὸ θυμᾶσαι

ποὺ πηγαίναμε οἱ δυό μας στὸ σχολεῖο
μαζί; Γι' αὐτή μας τὴν παλιὰ φιλία,
θὰ σὲ παρακαλέσω τώρα νὰ κρατήσης
τὴ λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ μου,
ώστε νὰ πέσω ἐπάνω του.

Βολούμνιος. Κύριε μου,
αὐτὸ δὲν εἶναι φίλου ύπηρεσία.
(Ἐξακολουθεῖ ὁ θόρυβος).

Κλεῖτος. Φύγε, κύριε μου! Φύγε!
Ἄς μὴ χάνουμε ἔδῶ μήτε στιγμή!
Τότε ἔχε γειά! Κι ἐσύ! Κι ἐσύ, Βολούμνιε!
Στράτωνα, ἐσύ κοιμόσουν ὅλην ὥρα·
σοῦ ἀφήνω γειὰ καὶ σένα. Συμπατριῶτες!
ἡ καρδιά μου γιομίζει ἀπὸ χαρά,
σὰ συλλογίζωμαι, ὅτι στὴ ζωή μου
δὲ βρέθηκε κανείς, ποὺ νὰ μὴ δείχτηκε
πιστὸς φίλος σ' ἐμένα. Τούτη ἡ μέρα
τοῦ χαμοῦ θὰ μοῦ φέρῃ
περισσότερη δόξα, ἀπ' ὅση θὰ κερδίσουν
ὁ Ὁκτάβιος καὶ ὁ Ἀντώνιος
μὲ τὴν ἄτιμη νίκη τους. Καὶ τώρα,
ἔχετε ὅλοι σας γειά! Γιατὶ ὅπου νᾶναι
τοῦ Βρούτου ἡ γλῶσσα θὰ ἔχῃ πιὰ τελειώσει
τὴν ἴστορία τῆς ζωῆς του! Ἡ νύχτα
μοῦ βαραίνει τὰ μάτια
τὰ κόκκαλά μου θέλουν τὴν ἀνάπταψι,
ποὺ παιδεύτηκαν τόσο, ώς νὰ τὴν εύρουνε
τούτη τὴν ὥρα.
(Θόρυβος, ἀλαλαγμός, φωνές ἀπὸ τὸ βάθος:
Φεύγετε, φεύγετε, φεύγετε!)

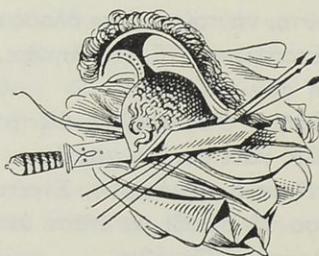
Κλεῖτος Φύγε, κύριε! Φύγε!
Βρούτος. Πηγαίνετε! καὶ θᾶρθω ἀμέσως.
(Φεύγουν ὁ Κλεῖτος, ὁ Δάρδανος καὶ ὁ Βολούμνιος).
Στράτωνα,
μεῖνε, παρακαλῶ, μὲ τὸν κύριό σου!
Εἰσαι ἄνθρωπος πιστός. "Ολη ἡ ζωή σου

- εἶχε ἔναν κάποιον τόνο ἀπὸ ἐντιμότητα.
 Κράτα λοιπὸν τὸ σπαθί μου, καὶ στρέψε
 τὸ πρόσωπό σου πέρα,
 ώσπου νὰ πέσω ἀπάνω! Θέλεις, Στράτωνα;
Στράτωνας. Δῶσ' μου πρῶτα τὸ χέρι σου! "Εχε γειά,
 κύριέ μου!"
- Βροῦτος.** "Εχε γειά, πιστέ μου Στράτωνα!
 (Πέφτει μὲ φόρα ἀπάνω στὸ σπαθί).
 Μέρωσε τώρα, Καίσαρα! Μὲ τόσο
 πόθο οὔτ' ἔσε δὲν ἥρθα νὰ σκοτώσω. (Πεθαίνει).
 (Θόρυβος, φωνές, ἀλαλαγμοί. "Υποχώρησι. Μπαίνουν
 δ' Οκτάβιος, δ' Ἀντώνιος καὶ δ' Μεσσάλας, δ' Λουκίλ-
 λιος καὶ στρατός).
- 'Οκτάβιος.
Μεσσάλας. Ποιός εἶναι αὐτός;
 "Ανθρωπὸς τοῦ ἀρχηγοῦ μας.
Στράτωνας. Στράτωνα! Ποῦ εἶναι δ' κύριός σου;
 Στὴ λευτεριά! Μακριὰ ἀπὸ τὴ σκλαβιά,
 ὅπου βρίσκεσαι ἔσυ τώρα, Μεσσάλα!
 'Ο νικητὴς δὲν μπορεῖ τίποτα ἄλλο
 τώρα πιὰ νὰ τοῦ κάνῃ
 παρὰ ν' ἀνάψῃ μιὰ φωτιὰ γι' αὐτόνε.
 Γιατὶ δ' Βροῦτος νικήθηκε
 ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ Βροῦτο. Κανεὶς ἄλλος
 δὲ θέλει νὰ δοξαστῇ ἀπ' τὸ θάνατό του.
 "Ετσι ἔπρεπε στὸ Βροῦτο νὰ φερθῇ...
 Θὰ ἥθελα τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ὑπηρέτησαν
 τὸ Βροῦτο, νὰ τοὺς πάρω ὅλους κοντά μου.
 (Στὸ Στράτωνα). "Ε, παλληκάρι, θέλεις νὰ περάσῃς
 τὴ ζωὴ σου μαζί μου;
Στράτωνας. "Αν μ' ἀφῆσῃ ὁ Μεσσάλας, θὰ τὸ κάνω.
 'Οκτάβιος.
Μεσσάλας. Μεσσάλα, κάνε μου τὴ χάρι!
Στράτωνας. Πῶς πέθαινε δ' κύριός σου, Στράτωνα;
Μεσσάλας. Κράτησα τὸ σπαθί, κι ἔπεσε ἀπάνω.
 Πάρε λοιπόν, 'Οκτάβιε.
 κοντά σου αὐτὸν τὸν ἀνθρωπὸ, ποὺ πρόσφερε
 τὴ στερνὴ ὑπηρεσία στὸν κύριό του!"

Αντώνιο;. Ἡταν δέ εὐγενικώτερος Ρωμαῖος
 ἀπ' αὐτοὺς ὅλους. Ὁλοι οἱ συνωμότες,
 ἔξω ἀπ' αὐτὸν, ἐκάναντε ὅτι ἐκάναντε
 ἀπὸ μῆσος καὶ φθόνο
 γιὰ τὸ μεγάλο Καίσαρα! ἐνῷ τοῦτος
 ἀπὸ μιὰ ἀνώτερη τίμια ἴδεα, μονάχα,
 γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου
 πήγε μαζί τους. Ἡ ζωὴ του ἐστάθη
 γιομάτῃ εὐγένεια, κι ὅλα τὰ στοιχεῖα
 ἥταν ἔτσι σ' αὐτὸν ἀρμονισμένα,
 ὥστε καὶ ἡ ἴδια ἡ φύσι θὰ μποροῦσε
 νὰ πῆσῃ σ' ὅλον τὸν κόσμο:
 « Νά! Τοῦτος ἥταν ἄνδρας!»

Οκτάβιος. Ὄπως πρέπει,
 στὴν ἀρετὴν του, λοιπόν, ἃς τοῦ φερθοῦμε·
 κι ἃς τοῦ προσφέρουμε ὅλες
 τὶς νεκρικὲς τιμές. Μὲς στὴ σκηνὴ μου
 θὰ μείνη τὸ κορμί του, αὐτὴν τὴν νύχτα,
 βαλμένο ὅπως ταιριάζει
 σ' ἔναν τίμιο στρατιώτη. Ἀς προσκαλέσουν
 τὸ στρατὸν νὰ συχάσῃ· καὶ ὅλοι τώρα
 ἃς χαροῦμε τῆς νίκης μας τὰ δῶρα. (Φεύγουν)

Σαίξισπηρ «Ιούλιος Καισαρας» (Μετάφρασις Κλεάνδρου Καρθαίου)

Ε Λ Λ Α Σ

(Λυρικό δράμα)

[Ό 'Αλεξανδρος Μαυροκορδάτος περγάντας τὴν ἄνοιξι τοῦ 1821 ἀπὸ τὴν Ἰταλία ζήτησε νὰ ἴδῃ τὸν "Ἀγγλο ποιητὴ Σέλλεϋ, ποὺ βρισκόταν στὴν Πλέζα." Ήθελε νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομή του στὴν ἐλληνικὴ ἐπανάστασιν γιατὶ τὴν ἐποχὴ ἔκεινη οἱ ποιητὲς ἥσαν «οἱ σάλπιγγες, ποὺ ἐσήμαιναν τὸν ἀγῶνας, ἀγνωστοὶ νομοθέτες τοῦ Κόσμου». Παρουσιάστηκε λοιπὸν ὁ "Ἐλληνας πολιτικὸς στὸν ποιητὴ, χωρὶς καὶ νὰ ξέρῃ καλὰ τὴν ἀξία καὶ τὴ γιγάντια δημιουργικὴ φαντασία του καὶ χωρὶς νὰ ὑποπτεύεται, πώς ὁ Σέλλεϋ ἦταν ἡδη θεομόδος φίλος τῆς Ἐλλάδος καὶ τῆς Ἐλληνικῆς ἰδέας. Ἀφοῦ τοῦ μᾶλησε σχετικά, τοῦ ἔδωσε καὶ μιὰ προκήρυξι τοῦ Ὑψηλάντη.

"Ο Σέλλεϋ τὴν πῆρε τρέμοντας· τὴν διάβασε συγκινημένος. Τὰ μάτια του ἀστραφαν ἀπὸ ἐνθουσιασμό. Τὸ δράμα του τόσον καιροῦ γινόταν πραγματικότης· 'Η Ἐλλάδα, «ἡ ἄμια γῆ τῆς καρδιᾶς του καὶ τῆς διάνοιας του», ὅπως τὴν ἔλεγε, ἔνπναγε ἀπὸ τὸ λήθαργο, ἔσπαξε τὶς ἀλυσίδες τῆς σκλαβιᾶς τῆς! Τρέχει στὴ γυναικά του καὶ τῆς φωνάζει ἐλληνικὰ μὲ κομμένη ἀπὸ τὴ συγκίνησι φωνῇ:

— Μαρία! Μαρία!... Μάντις εἰμ' ἐσθλῶν ἀγώνων. (Οἰδίπονς ἐπὶ Κολωνῷ).

Φλογισμένος ὁ ποιητὴς ἀπὸ ἀκράτητο ἐνθουσιασμὸ σχεδιάζει — ἄνοιξι τοῦ 1821 — τὸ δράμα του «Ἐλλάς», τὸ γράφει τὸ φινόπωρο καὶ τὸ δημοσεύει αὐτερωμένο στὸ Μαυροκορδάτο τὴν ἄλλη ἄνοιξι (1822). Αἴγονς μῆνες ἀργότερα — Ιούλιος 1822 — ὁ μεγαλοφάνταστος ποιητὴς, σὲ ἥλικια 30 χρόνων πνιγόταν στὴν Ἰταλικὴ θάλασσα, ἄλλα καὶ τῆς Ἐλλάς» του ἔζησε καὶ θαυμάζεται ως ποιητικὸ ἀριστούργημα.

"Η «Ἐλλάς» εἶναι ἔτα λογικὸ δρᾶμα. "Ο λογισμός του εἶναι μεγαλόστομος, πολύνηκος, δρομητικός, αἰθεροφτέρωτος· οἱ εἰκόνες του πυκνές, σὰν πολύχρωμες θαμπωτικὲς ἀστραπές, ποὺ ἡ μιὰ διαδέχεται τὴν ἄλλη σὲ μιὰ θυελλόπνικη τύχτα. Σὰν ταιριαστὸ ἀδέλφι μπορεῖ νὰ σταθῇ πλάι στὸν Πέρσες τοῦ Αἰσχύλουν κανένα ἄλλο ἔργο δύμοιο δὲν μπορεῖ νὰ σινγριθῇ μαζὶ του.

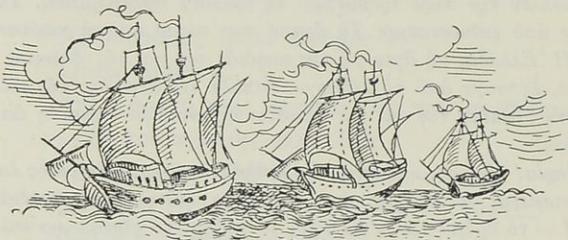
Ίδον τὸ γράφει ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς στὸν πρόλογό του γιὰ τὴν «Ἐλλάδα», ποὺ φωτίζει καὶ τὴν ὑπόθεσί της:

«Τὸ πόίημα «Ἐλλάς», γραμμένο κάτω ἀπὸ τὴν ὑποβολὴ τῶν γεγονότων τοῦ καιροῦ μας, στηρίζητο στὴν προσωπικὴ ἀπέραντη συμπάθεια, ποὺ αἰσθάνεται ὁ ποιητὴς τον γιὰ τὴν ὑπόθεσι, ποὺ ἀνάλαβε νὰ τραγουδήσῃ... Πῆρα γιὰ ὑπόδειγμα τὸν Πέρσες τοῦ Αἰσχύλουν, ἀν κι ὁ μεγάλος ἀγώνας ποὺ ἀρχίζει τώρα στὴν Ἐλλάδα, δὲν μπορεῖ νὰ τελειώσῃ μὲ καταστοφὴ δύμοια μὲ τοῦ Ξέρξη καὶ τῶν Περσῶν του. Περιωρίστηκα νὰ ξενιλίξω τὸ θέμα μου μὲ λυρικὲς εἰκόνες καὶ νὰ χαράξω ἀπάνω στὸ παραπλέασμα τοῦ μέλλοντος ἀρχιστες καὶ φανταστικὲς μορφές, ποὺ ὑποβάλλουν τὸν τελικὸ θρίαμβο τῆς Ἐλλάδος — ἔνα κομμάτι πολιτισμοῦ καὶ κοινωνικῆς ἀναμφίσφωσης τοῦ κόσμου...

Γιὰ τὶς λεπτομέρειες τοῦ ἐλληνοτουρκικοῦ ἀγώνα, ποὺ εἶναι ἡ βάσι τοῦ ποιήματος, στηρίζητα σὲ δημοσιογραφικὲς πληροφορίες. Οἱ ἀναγνῶστες μου

άς μὲ συγχωρήσουν γι' αὐτό. Πρὸν νὰ τελειώσῃ ὁ πόλεμος, δὲν εἰν' εὔκολο βέβαια νὰ μαζέψῃ κανεὶς τ' αὐθεντικὰ ἐκεῖνα στοιχεῖα, ποὺ ἀπάρω τους στηρίζεται ἡ ἴστορία. Μὰ οἱ ποιητὲς ἔχουν τὰ προνόμια τους· ἐκτὸς δύμως ἀπὸ αὐτό, οἱ ἥρωισμοὶ τῶν Ἑλλήνων — ποὺ πῆραν ὡς τὴν στιγμὴν πολλές ναυτικὲς νίκες εἶναι πραγματικοί, κι ἀν νικήθηκαν στὴν Βλαχία, ἡ ἡττά τους αὐτή, ὅστερ ἀπὸ ἀπερίγραπτην ἥρωικὴν ἀντίστασι, ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ νίκη...».

΄Απὸ τὴν «Ἑλλάδα» τοῦ Σέλλεϋ παραθέτομε δύο ἀποσπάσματα. Στὸ πρῶτο ὁ Χασάν, ἔμπιστος τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ, τοῦ ἀφργεῖται γιὰ τὴν ναυμαχία τῆς ἀρμάδας μὲ τὸν ἑλληνικὸ στόλο καὶ τὴν πανωλεθρία τῆς. Στὸ δεύτερο ὁ χορός, ποὺ τὸν ἀποτελοῦν Ἑλληνοπόντιες σκλάβες τοῦ σουλτάνου, μαθαίνοντας τὰ νέα, δραματίζεται τὴν ἀνάστασι τῆς Ἑλλάδας.»

A' Απόσπασμα

ΧΑΣΑΝ (όμιλεῖ στὸ σουλτᾶνο Μαχμούτ...)

΄Ημουνα μπρὸς στὴ σκηνὴ τῆς ντροπιασμένης μέρας. Ή ἀρμάδα τῶν γκιασούρηδων κατέβαινε χαράματα ἀπὸ τὸ βοριά, καὶ φάνηκε μακριὰ καθὼς κοπάδι λελεκιῶν στῆς Θράκης τὸν ἀνέφελο κι ἀνεμοκύμαντο οὐρανό. Δέκα χιλιάδες ἀσκέρι συντρόφευαν τὰ καράβια μας πηγαίνοντας στ' Ἀνάπλι, δόντας ἡ μάχη ἄναψε. Χίμηξαν πρῶτα, τὰ πανιὰ μαϊνάροντας, οἱ εὐκολοκίνητες ύδριώτικες βαρκοῦλες κάτου ἀπὸ τῶν κανονιῶν μας τὸ χαλάζι, καί, ἀπὸ καράβι σὲ καράβι, ἀπὸ κανόνι σὲ κανόνι, σὲ ναύτη ἀπὸ ναύτη, ἄναψε ὁ πόλεμος, κι ὅλα τὰ τύλιξε μὲ τὴν ἀπόφασι τῆς νίκης ἡ τοῦ ὀλέθρου.

Τῆς μανιασμένης μάχης ἡ φουρτούνα συντάραξε ὡς τὸν κρυσταλλόβυθό της ἔκεινη τὴν ἀμόλευτη θάλασσα, καὶ τάραξε τὴ σκέπη τ' οὐρανοῦ, γεμάτη ἀπὸ χρυσόνεφα αὐγινά, ποὺ ζυγιάζονταν πάνω σὲ πλῆθος γύρω νησοβούνια ζαφειρένια. Στ' ἀριὰ λαγο-

κοιμίσματα τοῦ κανονιοῦ, κραυγὴς ὀλέθρου ἀκούγονταν, καὶ μιὰ ἄχνα λύπης τύλιξεν ἐκεῖνο τὸ ἀναπάντεχο θέαμα, ὡσπου ἀεράκι φύσης σκορπίζοντας τὸ βραύ πέπλο τοῦ καπνοῦ.

— Νίκη, νίκη! φωνάξαμε τότε: Τρεῖς Ἀλγερίνικες φρεγάτες φάνηκαν ἀπὸ τὴν Νάξοντας βοήθειά μας· μὰ γλήγορα ὁ Σταυρὸς γλίστρησε πίσω, μπρός, ἀνάμεσα καὶ γύρα μας, καὶ τὸ μοιραῖο αὐτὸ σημάδι ζέρανε μὲ τὶς ἀχτίδες του τῇ δύναμι στὶς καρδίες τῶν Μουσουλμάνων, ὅπως ξεραίνει ὁ ἥλιος τὴν δροσιά. Τί περισσότερο; Φευγιό! Ὁ ύγρὸς δρόμος πάνω στὸν αίματόχρωμον ἀφρό, ποὺ πίραμε τὸ μεσημέρι, φωτιζόταν — καὶ θάμπων τὸν ἥλιο ἡ λάμψι αὔτὴ — ἀπὸ τὰ μεταγωγικά, ποὺ καίγονταν καράβια μας. Οἱ ἵσκιοι τῶν πανιῶν μας αίματόχρωμοι ἀπ' τὸ ἄγριο φῶς αὐτὸ γίνονταν καὶ κάθε ἄλλη θέα σβηνόταν. "Άλλα καράβια μας στέκονταν φλογισμένα, ἄλλα τινάζονταν στὸν ἀνεμο, ἄλλα ἀνοιγαν καὶ βούλιαζαν· καὶ τῶν συντρόφων μας, ποὺ χάνονταν, τὰ οὔρλιάσματα πλανιόνταν, καὶ στερνὰ ἀπὸ τὴ θανή τους, στὸν ἀνεμο, ποὺ ἀλάργια μᾶς συνέπαιρε μὲ γληγοράδα ἀφάνταστη. Ἐννιὰ χιλιάδες χάθηκαν!

"Ορια ἀνταμώσαμε στὸ δρόμο μας, ποὺ ἐνάντια στὸ χείμαρρο τοῦ μολεμένου ἀνέμου ἀγωνίζονταν. Στριγγλίζοντας ψηλὰ ἀπ' τὰ νεφοβούνια τους, διάμεο' ἀπ' τὸ θειαφόχρωμο καπνὸ τῆς μάχης ἔπεφταν, καὶ χίμαγαν καθένα τους καὶ σ' ἓνα κουφάρι, σὰ νάταν οἱ κακοί τους οἱ ἄγγελοι ἢ οἱ κολασμένες τους ψυχές στὸν κόρφο ἀπὸ τῆς θάλασσας κεβάλα. Νὰ τρέχουνε εἰδαμε σκυλόψαρα πρὸς τὸ δεῖπνο, ποὺ τὸ ἀπάντεχαν. 'Ολόχαρος κινιόταν ὁ ἀφωνος αὐτὸς λαὸς τῆς θάλασσας, κι ἡ Πείνα ἡ ὀχόρταγη, τὸ σπήλιο της τὸ ὠκεάνιο παράταγε, γιὰ νάρθη ν' ἀνταμώσῃ μας στὸν πόλεμο, νὰ ζυμωθῇ μὲ τὴν ἀπελπισία μας. Στὴν Πάτμο δυτικὰ μᾶς βρῆκε ἡ νύχτα, καὶ μὲ τὴ νύχτα ἡ τρικυμία.

M A X M O Y T (σουλτᾶνος). Σώπα!...

B' 'Α πόσπασμα

H M I X O R O S

Στῆς ἐλπίδας τὸ μούχρωμα,

ὅπως οἱ ἵσκιοι τοῦ ὀνείρου,

Δοξασμένοι παράδεισοι τοῦ ύγροῦ λάμπουν ἀπείρου :

Τί νησιά καθαρόσχημα

Κάτω ἀπ' τὸν βραδινὸν οὐρανὸν ξεχωρίζουν,
Κι εύωδιες καὶ φλοιοσβήματα τῶν γιαλῶν τους χαρίζουν!

Σὰν αὔγη μέσα στ' ὅνειρο,

Μές στὸ θάνατο ἐλπίδα,

Μέσα στῆς φυλακῆς μας τοὺς τοίχους ἀχτίδα:

‘Η Ἑλλάδα, ποὺ κάποτες ἦταν σὰν πεθσμένη,
Νά την πάλι σηκώνεται, νά την πάλι προβαίνει !

Χ Ο Ρ Ο Σ

Τὸν κόσμο ἡ δόξα ξαναζώνει,

τὰ χρυσὰ χρόνια ξαναζοῦν,

ἡ γῆ σὰ φίδι ξανανιώνει

τὰ χιόνια σβήνουν καὶ περνοῦν:

γελοῦν τὰ οὐράνια καὶ γιορτάζουν,

Καὶ σὰ συντρίμμια στ' ὄνειρό σου θηρσκεῖες καὶ κράτη ἀχνοφαντάζουν.

Νέα Ἑλλάδα ὁρθώνει τὰ βουνά της

μέσα ἀπὸ δλόλαμπρα νερά:

πρὸς τὴν αὔγη ὁ Πηνειός, περάτης,

κυλάει τὰ ρεῖθρά του λαμπρά,

τὰ ὅμορφα Τέμπη ἔκει ποὺ ἀνθοῦνε.

Οἱ νιές Κυκλάδες, ἀπλωμένες σὲ βάθη ἥλιοχαρα, ὑπνοζοῦνε.

Μιὰ Ἀργώ ἀψηλὴ τὸ κῦμα σκίζει,

μὲ ἀθλους καινούργιους φορτωμένη.

‘Ορφέας καινούργιος κιθαρίζει,

καί, δῆλος ἀγάπη, κλαίει πεθαίνει.

νέος Ὁδυσσέας ξαναφήνει

Τὴν Καλυψώ στὸ ἐρμόνησό της γιὰ τῆς πατρίδας τὴν εἰρήνη...

Καινούργια Ἀθήνα θὰ προβάλῃ,

καὶ τοὺς μακρύτερα καιρούς

θὲ νὰ φωτίσουν της τὰ κάλλη

σὰ λιόγερμα τοὺς οὐρανούς.

παρηγοριὰ θὰν τοὺς ἀφήσῃ

“Ο, τι μπορεῖ ἡ γῆ νὰ δεχτῇ κι ὅ, τι δ οὐρανὸς νὰν τῆς χαρίσῃ...

Σέλλει « Ἑλλάς »

(Μετάφρασις Α. Μ. Στρατηγοπούλου)

Ο ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΣ

Γειά σου χαρούμενη ψυχή,— πουλί δὲν είσαι — γειά σου,

Σὲ ποιὸν οὐράνιο τόπο

Γεννήθηκες καὶ μᾶς σκορπάξ απ' τὴ χρυσὴ καρδιά σου

Ἐνα τραγούδι ἀτέλειωτο, μὲ τέχνη χωρὶς κόπο!

Κάθε στιγμὴ καὶ πιὸ ψηλὰ σὰν φλόγα ἀπὸ 'δῶ πέρα
Ἐλεύθερη ἀνεβαίνεις.

Ἄπλωνεις τὰ φτερούγια σου στὰ βάθη τοῦ αἰθέρα,
Κι' ὅσο πηγαίνεις μᾶς λαλεῖς, ὅσο λαλεῖς πηγαίνεις.

'Εκεī ποὺ ἡ δύσι οὐρανὸ καὶ σύννεφα χρυσώνει
Μὲ τὴν ἀναλαμπή της,

'Εκεī πετᾶς, σὰν μιὰ ψυχή, ποὺ ἀγγέλους ἀνταμώνει,
Σὰν μιὰν ἀσώματη χαρὰ ποὺ ἀρχινᾶ ἡ ζωὴ της.

'Η χλωμοκόκκινη θωριά, ποὺ καίει τὸν αἰθέρα,
Ξεχνιέται ὀλόγυρά σου.

Κι ἂν είσαι καὶ ἀθώρητο σὰν ἄστρο τὴν ἡμέρα,
Τὸ λυγερὸ τραγούδι σου διηγάται τὴ χαρά σου.

Χαρὰ ψηλὴ καὶ φωτεινὴ σὰν τ' ἄστρο 'ναι κι ἐκείνη,
Ποὺ σὰν γλυκοχαράζη

Μαζώνει τὶς ἀχτίδες του, ποὺ ἀκόμα κι ὅταν σβήνῃ,
Θαρροῦμε πώς κοιτάζουμε τὴ γλύκα του νὰ στάζῃ.

'Η μαγεμένη σου φωνὴ γῆ κι οὐρανὸ χορταίνει,
Σὰν τὸ λαμπρὸ φεγγάρι,

Ποὺ ἔξαφν' ἀπὸ σύννεφο μοναχικὸ σὰν βγαίνῃ
Λούζει τὴ γῆ, καὶ πλημμυρᾶς τὸν οὐρανὸ μὲ χάρι.

Τί εῖσαι, δὲν τὸ ξέρουμε. Ταίρι στὴ γῆ δὲν ἔχεις.

Τὰ σύννεφα δὲν ραίνουν
Σταλαματιές, σάν τὸ λαμπρὸ κελάϊδημα ποὺ βρέχεις,
Σάν ψιχαλίζουν ἀντικρὺ στὸν ἥλιο καὶ διαβαίνουν.

Σάν ποιητής, ποὺ κρύβεται στὸ φῶς τῶν λογισμῶν του,

Καὶ μοναχός του ψάλλει,
‘Ως ποὺ νὰ μάθη νὰ πονῇ ὁ κόσμος τ’ ὄνειρόν του,
Καὶ νὰ γροικάῃ ἀγνώριστα αἰσθήματα καὶ κάλλη,

Σάν κόρη ὀλομόναχη σὲ πύργο σφαλισμένη,

Ποὺ θέλει νὰ ξεσπάσῃ,
Κι ἔνα τραγούδι φλοιγερὸ ἀπ’ τὴν καρδιά της βγαίνει,
Κι ἀντιλαλεῖ ὁ πύργος της, κι ἀντιλαλοῦν τὰ δάση,

‘Ωσάν δροσάτου λιβανιοῦ χρυσὴ πυγολαμπίδα,

Ποὺ ἐδῶ κ’ ἔκει σκορπάσει,
Τὴ νύχτα μιὰ γλυκόφωτη καὶ μαλακήν ἀχτίδα,
‘Ανάμεσα στὰ λούλουδα καθὼς κρυφοπετάει,

Σάν ρόδο μὲς στὰ φύλλα του τὰ πράσινα κρυμμένο,

Ποὺ μὲ τὸ φύσημά του
Ζεστὸ ἀγεράκι τ’ ἄνοιξε, τὸ ρίχνει μαδημένο,
‘Ως ποὺ κι αὐτὴ τὴ μέλισσα μεθάει ἡ μυρωδιά του,

Σάν μπόρα καλοκαιρινὴ στὰ χόρτα, σάν λουλούδι,

— Καὶ πάλι, πάλι ξεπερνᾷ τὸ θειό σου τραγούδι
“Ο, τι γνωρίζω δροσερό, λαμπρό, χαριτωμένο.

“Η τ’ οὐρανοῦ εῖσαι ούρι,* ἢ γῆς πουλί, ὁ νοῦς σου

Τί συλλογίέται, πές μου,
Μηδὲ σ’ ἀγάπης βάσανα τὴ χάρι τοῦ σκοποῦ σου.
Μηδὲ σὲ ξεφαντώματα δὲν ἄκουσα ποτές μου.

Κανένας ὕμνος λευθεριᾶς, πανηγυριοῦ ἢ γάμου,

Μπρὸς στὸ κελάϊδημά σου

Δέν παραβγαίνει. Γλύκαναν κι ἐκεῖνοι τὴν καρδιά μου,
Μὰ δὲ τὴν πλημμυρίσανε καθὼς τὸ λάλημά σου.

Πές μου, ποῦ βρῆκες κι ἔμαθες τῇ χάρι σου τὴν τόση.
Ποιοί δάσος ἦ λαγκάδι,

"Η ούρανὸς ἦ θάλασσα τὴν τέχνη σούχει δώσει;
Ποιὰ ἀγάπη χωρὶς στεναγμό, ποιὸ φῶς χωρὶς σκοτάδι;

Μὲς στὴν καθάρια σου χαρὰ δὲ βρίσκει τόπο ἥ πλῆξι.
Κοντά σου ἵσκιος πόνου

Δέν ἥλθε. Τὴν ἀγάπη σου δὲν μπόρεσε νὰ πνίξῃ
Μὲς στὴ μικρὴ καρδούλα σου ἥ δύναμη τοῦ χρόνου.

Στὸν ὕπνο καὶ στὸν ξύπνο σου γνωρίζεις τ' εἶν' ὁ Χάρος
Καὶ δὲν τὸν ἔχεις ἔννοια,

'Ο κρύος φόβος ἀπὸ μᾶς ἀν ἔκλεψε τὸ θάρρος,
'Εσύ μὲ κελαϊδήματα τὸ δίνεις κρυσταλλένια.

Πίσω κι ἐμπρὸς θωροῦμ' ἐμεῖς καὶ λαχταροῦμε μόνο
'Ονείρατα χαμένα.

Τὸ γέλιο μας τὸ πιὸ γλυκὸ ἔχει ἔνα κρύφιο πόνο,
Τὰ πιὸ γλυκὰ τραγούδια μας εἶναι τὰ πιὸ θλιμμένα.

Μὰ κι ἀν δὲν μᾶς ἐτρώγανε τὰ πάθη καὶ τὰ μίση,
Δέν θᾶμαστε κοντά σου.

Καὶ δάκρυ ἀν δὲν ἥξερε τὸ μάτι μας νὰ χύσῃ,
Δέν θὰ γνωρίζαμε ποτὲ τὴν ἄδολη χαρά σου.

Κι ἀπὸ τὴν τέχνη τὴν κρυφὴ ποὺ χάρι κι ἀρμονία
Σὲ λόγια καὶ ἥχους δίνει,

Κι ἀπ' ὅλα τὰ μυστήρια ποὺ κλείνουν τὰ βιβλία,
Τὸ χάρισμά τους ὁ ποιητὴς ἀνώτερο τὸ κρίνει.

Δός μου, πουλάκι, τὴν μισὴ χαρὰ ποὺ σὲ τρελαίνει
Καὶ τὰ μισά σου δῶρα,

Καὶ τέτοια τρέλ' ἀρμονικὴ τὸ στόμα μου θὰ ραίνῃ,
Πού δὲ κόσμος θὰ μ' ἀκούῃ καθὼς ἐγὼ σ' ἀκούω τώρα.

Σὲ λλεύ

(Μετάφρασις Ἀργύρη Ἐφταλιώτη)

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τὰ νησιὰ τῆς Ἑλλάδας! ὃ νησιὰ βλογημένα,
πού μὲ ἀγάπη καὶ φλόγα μιὰ Σαπφώ τραγουδοῦσε,
πού πολέμων κι εἰρήνης δῶρα ἀνθίζαν σπαρμένα,
πού τὸ φέγγος του ὁ Φοῖβος ἀπ' τῇ Δῆλο σκορποῦσε!
Ἄχ, ἀτέλειωτος ἥλιος σᾶς χρυσώνει ώς τὰ τώρα,
μὰ βασίλεψαν ὅλα, ὅλα τάλλα σας δῶρα!

Καὶ τῆς Χίος τὴ Μοῦσα καὶ τῆς Τέως τὴ Λύρα*,
ἀντρειοσύνης κι ἀγάπης δοξαρίσματα πρῶτα,
σὲ ἄλλους τόπους γιὰ φήμη τὰ μετάφερε ἡ Μοῖρα,
γιατὶ ἡ μαύρη τους μάνα μήτε ὃν ζοῦνε δὲ ρώτα!
Κι ἀντιλάλησαν ξάφνω παραπέρα στὴ Δύσι,
ἀπ' ἔκει ποὺ ἀνθίζαν τῶν «Μακάρων αἱ νῆσοι».

Τὰ βουνὰ τὸ μεγάλο Μαραθῶνα θωρᾶνε
κι ἡ ἀθάνατη βλέπει τὰ πελάγη κοιλάδα.
Ἐδῶ πέρα μονάχος συλλογιόμουν πώς νάναι
θὰ μποροῦσε καὶ πάλι μιὰ ἐλεύθερη Ἑλλάδα!
Γιατὶ πῶς νὰ κοιτάζω τὸ Περσάνικο μνῆμα
καὶ νὰ λέγω πώς είμαι τῆς σκλαβιᾶς κι ἐγὼ θῦμα!

Στὸν γκρεμὸν ποὺ ἀντικρύζει τὴ μικρὴ Σαλαμῖνα,
μιὰ φορὰ βασιλέας θρονιαζότανε. Κάτου,
δίχως τέλος καράβια, μὲ τ' ἀμέτρητα ἐκεῖνα
μαζευόντανε πλήθη. Ἡταν ὅλα δικά του.
Τὴν αὐγὴν μὲ καμάρι τὰ μετροῦσε ἐκεῖ πέρα,
μὰ τὶ γίνηκαν ὅλα σὰν ἔβραδιασε ἡ μέρα!

Ποῦ εἰν' ἐκεῖνα! Ποῦ εἰναι, ὡς Πατρίδα καημένη!
Κάθε λόγγος σου τώρα κι ἀκρογιάλι ἔβωβάθη!
Τῶν παλιῶν τῶν ἡρώων ἔνας μῆθος δὲ μένει,
τῆς μεγάλης καρδιᾶς τους κάθε χτύπος ἔχάθη,
Καὶ τὴ λύρα σου ἀκόμα τὴν ἀφῆκες, ὡιμένα!
ἀπ' τοὺς θείους σου ψάλτες νὰ ξεπέσῃ σὲ μένα!

Μὲς στὸν ἄδοξο δρόμο, ποὺ μιὰ τύχη σὲ σέρνει,
μιὰ φυλὴ ποὺ σηκώνει τῆς σκλαβιᾶς ἀλυσίδα,
κάποιο βάλσαμο κρύφιο στὸ τραγούδι μου φέρνει
ἡ ντροπή, ποὺ μὲ πιάνει γιὰ μιὰ τέτοια πατρίδα!
Καὶ τὶ νᾶχη ἐδῶ ἄλλος ποιητής, παρὰ μόνο
γιὰ τοὺς "Ελληνες πίκρα, γιὰ τὴ χώρα τους πόνο!

Πρέπει τάχα νὰ κλαίμε μεγαλεῖα χαμένα
καὶ ντροπὴ νὰ μᾶς βάφη, ἀντὶς αἷμα σὰν πρῶτα;
Βγάλε, ὡς γῆς δοξασμένη, ἀπ' τὰ σπλάχνα σου ἔνα
ἱερὸ ἀπομεινάρι τῶν παιδιῶν τοῦ Εύρωτα!
"Απ' ἐκειούς, τοὺς Τρακόσους, τρεῖς ἃς ἔρθουνε, φτάνουν
ἄλλη μιὰ Θερμοπύλα στὰ βουνά σου νὰ κάνουν.

Πῶς! 'Ακόμα σωπαίνουν; Πῶς! 'Ακόμα 'συχάζουν;
"Οχι, "Οχι! 'Ακούγω τὶς ψυχὲς ἀπ' τὸν "Άδη
σὰν ποτάμι ποὺ τρέχει μακρινά, νὰ φωνάζουν:
«"Ἐνας μόνο ἃς σαλέψη ζωντανὸς καὶ κοπάδι
ἀπ' τὴ γῆς ἀποκάτου λεβεντιὰ ξεκινοῦμε,
εἶναι αύτοὶ ποὺ κοιμοῦνται· ἐμεῖς ἀκόμα σ' ἀκοῦμε!»

"Αχ, τοῦ κάκου, τοῦ κάκου!" Άλλες λύρες στὰ χέρια!

Μὲ σαμιώτικο τώρα τὸ ποτήρι ἄς γεμίσῃ.

"Αφηνε αἷμα καὶ μάχες γιὰ τὰ τούρκικα ἀσκέρια,
καὶ καθένας τὸ αἷμα τοῦ ἀμπελιοῦ του ἄς μᾶς χύσῃ!

Δές τους!" Ολοι ξυπνᾶνε καὶ πετοῦν ώς ἀπάνω,
τοῦ μικρόψυχου Βάκχου τὸ ἐγκώμιο σὰν κάνω!

Τὸν Πυρρίχιο χορό σας ώς τὰ τώρα βαστᾶτε,
ἡ Πυρρίχια ἡ «φάλαγξ» ποῦ νὰ πῆγε, καημένοι!

'Απὸ δύο τέτοια δῶρα, πῶς ἔκεινο ξεχνᾶτε,
ποὺ ψυχὲς ἀντρειώνει καὶ καρδιὲς ἀνασταίνει!

Καὶ τὰ γράμματα ἀκόμα ἐνὸς Κάδμου κρατεῖτε·
τάχα νάταν γιὰ σκλάβους τὰ ψηφιά του θαρρεῖτε;

B ν ρ ω ν «'Εκλεκτὲς σελίδες» (Μετάφρασις 'Αργύρη 'Εφταλιώτη)

A N...

"Αν νὰ κρατᾶς καλὰ μπορῆς
τὸ λογικό σου, ὅταν τριγύρω σου ὅλοι
τάχουν χαμένα καὶ σ' ἔσε

τῆς ταραχῆς των ρίχνουν τὴν αἰτία,

"Αν νὰ ἐμπιστεύεσαι μπορῆς
τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σου, ὅταν ὁ κόσμος
δὲ σὲ πιστεύῃ κι ἀν μπορῆς
νὰ τοῦ σχωρινᾶς αὐτὴ τὴ δυσπιστία.

Νὰ περιμένης ἀν μπορῆς,
δίχως νὰ χάνης τὴν ὑπομονή σου,

Κι ἂν ἄλλοι σὲ συκοφαντοῦν,
 νὰ μὴ καταδεχθῆς ποτὲ τὸ ψέμα,
 κι ἂν σὲ μισοῦν, ἐσύ ποτὲ
 σὲ μῖσος ταπεινὸν νὰ μὴν ξεπέσῃς,
 μὰ νὰ μὴν κάνης τὸν καλὸν
 ἥ τὸν ποιλὺ σοφὸν στὰ λόγια.

"Αν νὰ ὀνειρεύεσαι μπορῆς
 καὶ νὰ μὴν εἶσαι διοῦλος τῶν ὄνείρων,
 ἂν νὰ στοχάζεσαι μπορῆς,
 δίχως νὰ γίνῃ δὲ στοχασμὸς σκοπός σου,
 ἂν ν' ἀντικρύζῃς σοῦ βαστᾶ
 τὸ θρίαμβο καὶ τὴν συμφορὰν παρόμοια
 κι ὅμοια νὰ φέρνεσαι σ' αὐτοὺς
 τοὺς δυὸ τυραννικοὺς ἀπατεῶνες,
 ἂν σοῦ βαστᾶ ἥ ψυχὴ ν' ἀκοῦς
 ὅποιαν ἀλήθειαν ἔσύ εἰχες εἰπωμένη,
 παραλλαγμένη ἀπὸ τοὺς κακούς,
 γιὰ νᾶναι γιὰ τοὺς ἄμυναλους παγίδα,
 ἥ συντριμμένα νὰ θωρῆς,
 ὅσα σοῦ ἔχουν ρουφήξει τὴν ζωὴν σου
 καὶ πάλι νὰ ξαναρχινᾶς
 νὰ χτίζεις μὲν ἐργαλεῖα ποιῶναι φθαρμένα.

"Αν ὅσα ἀπόχτησες μπορῆς
 σ' ἕνα σωρὸ μαζὶ νὰ τὰ μαζέψῃς
 καὶ δίχως φόβο, μονομιᾶς
 κορώνα ἥ γράμματα ὅλα νὰ τὰ παίξῃς
 καὶ νὰ τὰ χάστης καὶ ἀπὸ ἀρχῆς
 ἀτράνταχτος, νὰ ξεκινήσῃς πάλι
 καὶ νὰ μὴ βγάλῃς καὶ μιλιά
 ποτὲ γι' αὐτὸν τὸν ξαφνικὸν χαμό σου.

"Αν νεῦρα καὶ καρδιὰ μπορῆς
 καὶ σπλάχνα καὶ μυαλὸν καὶ ὅλα νὰ τὰ σφίξῃς
 Νὰ σὲ δουλέψουν ξαναρχῆς,
 κι αὗς εἶναι ἀπὸ ποιλὺ καιρὸν σωσμένα
 καὶ νὰ κρατιέσαι πάντα δρθός,
 ὅταν δὲ σούχη τίποτε ὀπομείνει

παρά μονάχα ἡ θέληση,
 κράζοντας σ' ὅλα αὐτὰ «βαστᾶτε».
 "Αν μὲ τὰ πλήθη νὰ μιλᾶς
 μπορῆς καὶ νὰ κρατᾶς τὴν ἀρετή σου,
 μὲ βασιλιάδες νὰ γυρνᾶς,
 δίχως ἀπ' τοὺς μικροὺς νὰ ξεμακρύνης.
 "Αν μήτε φίλοι, μήτ' ἔχθροι
 μποροῦνε πιὰ ποτὲ νὰ σὲ πειράζουν,
 ὅλο τὸν κόσμο ἀν ἀγαπᾶς,
 μὰ καὶ ποτὲ παρὰ πολὺ κανένα.
 "Αν τοῦ θυμοῦ σου τὶς στιγμές,
 ποὺ φαίνεται ἀδυσώπητη ἡ ψυχή σου,
 μπορῆς ν' ἀφήσῃς νὰ διαβοῦν
 τὴν πρώτη ξαναβρίσκοντας γαλήνη,
 δική σου θάναι τότε ἡ Γῆ,
 μ' ὄσσα καὶ μ' ὄ, τι ἀπάνω της κι ὃν ἔχῃ
 καὶ κάτι ἀκόμα πιὸ πολὺ:
 "Αντρας ἀληθινὸς θάσαι, παιδί μου.

P. Κίπλινγκ

(Μετάφρασις N. Καρβούνη)

ΦΑΟΥΣΤ

„Ο Φάουστ είναι πρόσωπο πιθανώτατα ίστορικό καὶ ἔζησε τὸ 16ο αἰῶνα στὴ νότιο Γερμανία μελέτησε τὶς ἐπιστῆμες τῆς ἑποχῆς του, ιατρική, ἀστρολογία, ἀλχημεία, καὶ τέλος, γιὰ νὰ βρῷ διέξοδο στὶς ἀπορίες του, ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μαγεία καὶ γι' αὐτὸ διεργάθηκε ἀγύρτης καὶ συνεργάτης τοῦ διαβόλου.

Σιγὰ σιγά, δόσ περοῦσαν τὰ χρόνια, ἀρχισαν νὰ πλάθωνται στὴ Γερμανία διάφοροι θρῦλοι γύρω ἀπὸ τὸ Φάουστ παίρνοντας τούτους ὡς ἀφετησία ἢ Γερμανικὴ καὶ ἡ ἔνη λογοτεχνία δημιουργοῦν ἔνα νέο Φάουστ μὲ δραστικένη προσωπικότητα. Οἱ θρῦλοι δηλαδὴ συγκεντρώθηκαν σὲ καθωρισμένο πλέον μῆθο, ποὺ τὴν τελειωτική του μορφὴ τὴν ἔδωσε ὁ Γκαΐτε.

‘Ο Φάουστ τοῦ Γκαΐτε διαιρεῖται σὲ δύο μέρη, στὸ πρῶτο καὶ στὸ δεύτερο. ‘Απ' αὐτὰ τὸ πιὸ πολὺ γνωστὸ είναι τὸ πρῶτο μέρος

Τὴν κεντρικὴ ἰδέα τοῦ πρώτου «Φάουστ» τὴ βλέπομε σὲ μιὰ προλογικὴ σκηνή. ‘Ο Μεφιστοφέλης — τὸ πνεῦμα τοῦ πειρασμοῦ, τῆς ἀρνήσεως καὶ τῆς καταστροφῆς — παρουσιάζεται στοὺς οδρανοὺς στὸ Θεό, ἐμπρὸς στὸ θρόνο του, καὶ ἴσχυροῦται, πώς δῆλοι οἱ ἄνθρωποι είναι κακοί, τιποτένιοι καὶ ἀξιοθρήγητοι. Μὰ ὁ Κύριος δὲν τὸ παραδέχεται καὶ προθάλλει τὸ Φάουστ ἀνώτερο ἄνθρωπο στὸ νοῦ καὶ στὴ σινελόησι, ποὺ σκοπὸς τῆς ζωῆς του είναι νὰ φθάσῃ ὡς τὸ φῶς, ὡς τὴν ἀλήθεια, ὡς τὸ θεῖο. ‘Ο Μεφ. δημος ἐπιμένει, καὶ ὁ Θεός, γιὰ νὰ τοῦ δείξῃ πώς λέγει ἀναληθῆ, τοῦ ἐπιτρέπει νὰ πειραματισθῇ σὲ τοῦτον τὸν Φάουστ. Είραι λοιπὸν «ὁ Φάουστ» ἡ τραγῳδία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ παλαίσουν μέσα του δύο δυνάμεις: οἱ χυδαίες δρμές καὶ δυνάμεις, ποὺ προσπαθοῦν νὰ τὸν σύρουν στὰ γῆγα καὶ ταπεινά, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ νοῦς, ἡ εὐγένεια τῆς φυχῆς, ἡ σινελόησις, ποὺ τὸν σπρώχουν στὸ ἀγαθό, στὸ φῶς, στὴν ἀλήθεια, στὸ θεῖο. Οἱ δεύτερες τοῦτες δυνάμεις νικοῦν.

‘Ο Φάουστ, στὸ μῆθο τοῦ Γκαΐτε, είναι ἔνας γέρος σοφὸς τοῦ μεσαίωνος, ποὺ μελέτησε τὶς ἐπιστῆμες, τὴ φιλοσοφία, τὴ νομική, τὴ ιατρική, τὴ θεολογία, χωρὶς καμμιὰ ἀπ' αὐτές νὰ μπορέσῃ νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ τὸ μεγάλο μυστικό,

ποὺ μὲ καημὸ καὶ πόθῳ ζητᾶ ἡ ἀνήσυχη ψυχὴ του, τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς. Ἀπελπισμένος ἀπὸ τὶς ἐπιστῆμες δὲ Φ. καταφεύγει στὴ μαγεία μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ βρῃ ἔτσι τὴ λύτρωσι, μὰ οὐτε τώρα τὸ πετυχανεῖ. Ἐπειδὴ λοιπὸν κι ἐδῶ ἀπαγῆθκε στὶς προβλέψεις του, ἑτοιμάζεται νὰ πεῇ δηλητήριο, ἐλπίζοντας δι τὸ θάνατος ἵσως τὸν δόληγήσῃ σὲ μιὰν ἄλλη ζωή, ὅπου θὰ πινύχῃ, δι τη ζητᾶ. Μὰ τὴ στιγμὴ ποὺ σηκώνει τὸ ποτήρι, ἀκούει νὰ ἔχωνται ἀπὸ μακριὰ τὰ ἄσματα τῆς Λαμπρῆς, ποὺ τὸν θυμιλίζουν τὰ ἀθῆρα παιδικά του χρόνια μὲ τὶς ἄδολες χαρές δι πόνος του μαλακώνει ἀπὸ τούτους τοὺς ὕμνους καὶ λέει:

...? *Hχάτε, οὐράνιοι υἱοι γλυκοί!* ¹ *Αναβρύζει*
Tὸ δάκου, ἡ γῆ καὶ πάλι μὲ κεοδίζει!

· Η ψυχή του λοιπὸν κάπως γαληνεύει καὶ ἀποθέτει τὸ ποτῆροι μὲ τὸ θανατερό φαρμάκῳ.

Σὲ λίγες ήμέρες βαρύθυμος πάλι βγαίνει ὁ Φάονστ στὴν ἐξοχήν θέλει νὰ διώξῃ τὴν θλίψιν ἀπὸ τὴν ψυχὴν του τὴν ὡρα τούτη, ποὺ η φύσις τοῦ χαράζει «γηληκές στιγμές» μὰ πάντα ή ψυχὴ του μένει στὴν ἀγωνία ζητώντας νὰ βρῇ τῇ λύτρωσι, γιατὶ ἔτσι είναι γεννημένος ὁ ἄνθρωπος: «Ψηλὰ ή ψυχὴ του νὰ κιμῷ καὶ μπρόσ...»

Ἐπιστρέφοντας βλέπει νὰ τὸν συνοδεύῃ ἔνας σκύλος, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ὁ Μεφιστοφελῆς μεταμορφωμένος. Ὁ Φ. φθάνει σπίτι του, νιώθει τὸ κρύβεται στὸ σκύλο, ἐξορκίζει τὸ πονηρὸ πνεῦμα καὶ ὁ Μ. παίρνει ἀνθρώπων γοργή. Ἀπὸ τούτη τὴ στιγμὴ ἀρχίζει ἡ μεγάλη πάλη μεταξὺ Πειρασμοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ὁ Μεφ. κατοθόνει νὰ παρασύγῃ τὸν Φάονστ πολὺ χαμηλά ἀπὸ παραστράτημα σὲ παραστράτημα, ἀπὸ ἔγκλημα σὲ ἔγκλημα. Μὰ ἔρχεται ὥρα, ποὺ δ Ὁ. μετανοίωνται, ἡ συνείδησί του ὅθιώνεται ἐπὶ τέλονς· ὡς ἐδῶ, φθάνει! Ὁ Φάονστ νικᾷ, ἀλλὰ ἡ νίκη του εἶναι ἄμυνα, δὲν εἶναι ἐνέργεια. Ὁ Φ. διαστικά σταματᾷ τὰ παραστράτημα, ἀλλὰ τίποτε δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ διοιθώσῃ.

Ἐδῶ τελειώνει τὸ πρῶτο μέρος, ἀπὸ τὸ δποῖο εἶναι καὶ τὰ δύο ἀποσπόματα, ποὺ παραθέτουμε.

Στὸ δεύτερο μέρος τῆς τραγῳδίας ἔκτυλισσεται ἡ πραγματικὴ νίκη τοῦ Φάουντ. Ὁ Μεφιστοφελῆς δὲ καὶ ἔπειφεν ἀπὸ κυνίαρχος τοῦ ἀνθρώπου γίνεται ἀπλὸς ὑπηρέτης του, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐγκαταλείπει τὴν μάχην. Ὁ Φάουντ ἀνεβαίνει σκαλὶ σκαλὶ μὲ δῆλη τὴν ἀντίδοσι τοῦ Πειρασμοῦ ἔπειτα ἀπὸ ἀδιάκοπο καὶ σκληρῷ ἐστρεφικῷ ἄγωνα. «Διότι ἡ ἄνοδος τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ ὁργανικοῦ κόσμου εἰς τὰς ὑψηλοτέρας βαθμίδας συντελεῖται εἰς τὸ Ἰαρὸν φῶς τῆς ἡμικῆς σφαίρας διὰ τῆς ἀγωνίζουμένης ὑπερυπήσεως. Τέτοιον κόπον ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἀνθρωπον. Είναι ἡ δόδις τῆς ἐγγασίας, τῆς μορφώσεως, τῆς ἀποκαθάρσεως» (*Spranger*). Ὁ ἀνθρωπός ἔτσι ἔξασφαλίζει τὴν ἐπίγρωσι τοῦ ὁραίου, τὴν ἀντονομασία, τὴν δημιουργικότητα μὲ εὐεργετικὰ καὶ μόνιμα ἀποτελέσματα.

Στὸ Β' μέρος τῆς τραγῳδίας — στὸ δεύτερο «Φάονστ» — ἀγαπτέσσεται μὲ λίγα λόγια ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Γκαΐτε, ποὺ θεωρεῖται ὡς ἔνα ἀπὸ τὰ φιλο-

σοφικώτερα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ, μὰ ἐπειδὴ εἶναι φιλοσοφία, εἶναι ἄγνωστος στὸ πολὺ κοινό.

Τὸ πρῶτο ἀπόσπασμα, ποὺ παραβέτομε, μᾶς δείχνει τὴν ταραχμένη ψυχὴ τοῦ Φάοντος, ποὺ ἀν καὶ συντρέχουν λόγοι νὰ εἶναι γαληνεμένη ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐπαρή μὲ τὴν ὡραία φύσι, ἐν τούτοις τὴν καταρράγει τὸ σαράκι τῆς γνώσεως, ποὺ οὐτέ μιὰ στιγμὴ δὲν τὴν ἀφήνει νὰ ἡσυχάσῃ.

Τὸ δεύτερο μέρος μᾶς δείχνει τὴν πρώτην νίκην τοῦ Φάοντος στὸν κατήφορο, ποὺ εἶχε πάρει, νίκην ὅμως ἀμύνης, γιατὶ δὲν ἥρθε ὁ καιρὸς τῆς ἐνεργείας, ποὺ φάνεται στὸ δεύτερο «Φάοντος», δύπως εἴπαμε.

'Η ὡραία παιδούλα Μαργαρίτα, τὸ θῦμα τοῦ Φάοντος, εἶναι στὴ φυλακή, δύον τρελὴ ἀπὸ τὸν καιμὸν σκοτώνει τὸ παιδί τους. 'Η μάνα της, πεθαμένη ἀπὸ τὸ παραστράτημα τῆς ἀδρης. Τὰ χέρια τοῦ μολυσμένα ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ ἀδερφοῦ τῆς Μαργαρίτας. Τὸ ποτήρι τῶν ἐγκλημάτων τον γεμάτο. Μὰ ξυπνᾷ ἐπὶ τέλους η συνείδησης τους εἶναι ὕρα. Τὸν ἐλέγχει, καὶ ὁ Φάοντος μετανοώμενος τρέχει νὰ σφόρη τὴν Μαργαρίτα, ἀδιαφρούντας γιὰ τὰ ἐπακόλουθα, ἀλλὰ εἶναι ἀργὰ πλέον... Στὸ ἀπόσπασμά μας δείχνεται η δρθωμένη συνείδησις τοῦ Φάοντος, ποὺ ζητεῖ μὲ κάθε τρόπο νὰ σφόρη τὴν Μαργαρίτα.

"Ετσι δίνομε μὲ τὰ δύο αὐτὰ ἀπόσπασματα μιὰ πραγματικὴ εἰκόνα τοῦ ἥρωος τοῦ πρώτου μέρους τοῦ «Φάοντος»].

'Α πόσπασμα Α'

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΗΝ ΠΥΛΗ (ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ)

(‘Ο Λαός βγαίνει στήν έξοχή γιὰ ψυχαγωγία. Βγαίνει καὶ ὁ Φάουστ μὲ τὸν ὑπηρέτη του Βάγνερ. Οἱ χωρικοὶ καλοδέχονται τὸ σοφὸ καὶ τοῦ δείχνουν θαυμασμὸ καὶ τοῦ κάνουν πολλὲς περιποιήσεις. ‘Ο Φάουστ ἔπειτα ξεμακραίνει μὲ τὸ Βάγνερ καὶ συζητεῖ μαζὶ του...).

Φάουστ

“Ω, χαρά στον ἐκεῖνον, ποὺ τὸ ἐλπίζει
ἀπ’ τῆς πλάνης τὴν θάλασσα νὰ βγῆ!
Κανεὶς χρειάζεται ὅ,τι δὲν γνωρίζει
κι ὅ,τι γνωρίζει, δὲν τὸν ὡφελεῖ.
Μὰ ἀς μήν ἀφήσουμε τὶς δύρες τὶς γλυκὲς
μιὰ θλῖψι σὰν αὐτὴ νὰ τὶς συγχύζῃ!
Στήν πρασινάδα μέσα κοίτα τὶς σκεπτὲς
πώς πέφτοντας ὁ ἥλιος τὶς φλογίζει!
Γέρνει καὶ φεύγει — ἡ μέρα ξεψυχᾶ —
τρέχει ἔκει κάτω νέα ζωὴ νὰ δώσῃ.
“Ω, ποὺ φτερὸ ἀπὸ δῶ νὰ μὲ σηκώσῃ,
κατόπι του νὰ ὄρμῶ παντοτινά!
Σ’ αἰώνια βραδινὴ λαμπράδα σὰ θωρᾶ
τὴ γῆ στὰ πόδια μου ἄφωνη, ἀναμμένα
τὰ βουνά, τὰ λαγκάδια ἡσυχασμένα,
— χρυσόρειθρο τὸ ρυάκι τὸ ἀργυρὸ —
τότε τὸ δρόμο τὸ θεϊκὸ δὲν τὸν βαστᾶ
τὸ ἄγριο βουνὸ μὲ τὰ φαράγγια του ὅλα
νὰ ἐμπρὸς στὰ θαμπωμένα μάτια, κιόλα
λιμάνια ἀνοίγει ἡ θάλασσα ζεστά.
Μὰ τέλος παίρνει καὶ βυθᾶ ὁ θεός·
καινούργια ὄρμὴ ὅμως τοῦ ξυπνᾶ, καὶ τρέχω
κοντά του νὰ πιὼ τ’ ἀσβηστο τὸ φῶς,
τὴ μέρα ἐμπρός, τὴ νύχτα πίσω μου ἔχω,
τὰ οὐράνια ἀπάνω, τὰ βουνά ἀποκάτου.
“Ονειρο δώραῖο, ὡστόσο ἐκεῖνος σβεῖ!

"Αχ ! Εύκολο δέν είναι στὸ κορμὶ¹
μὲ τὰ φτερὰ τοῦ νοῦ νὰ σμίξῃ τὰ φτερά του.
Μὰ ὁ καθένας εἴν' ἔτσι γεννημένος,
ψηλὰ ἡ ψυχὴ του νὰ χιμᾶ καὶ μπρός,
ὅταν ἀπάνω στὸ γλαυκὸ χαμένος
τὸν ἥχερὸ λαλεῖ σκοπό του ὁ κορδαλλός.
ὅταν ὁ ἀϊτὸς τετράπλατος σαλεύῃ
ἀπάνωθε ἀπὸ πεῦκα καὶ γκρεμά,
κι ἀπὸ κάμπους καὶ θάλασσες ψηλὰ
ὅ γερανὸς τὸν τόπο του γυρεύῃ.

Βάγνερ
"Ωρες παράξενες εἶχα καὶ γῶ συχνά,
μὰ τέτοια ὄρμὴ δὲν ἔχει μέσα μου σαλέψει.
Δάση κι ἀγροὶ κουράζουν εὔκολα· φτερὰ
πουλιοῦ ποτὲ ἡ ψυχὴ μου ἐμὲ δὲ θὰ ζηλέψῃ.
Πῶς μᾶς σέρνουν ἀλλιῶς τοῦ νοῦ οἱ χαρὲς
μέσα στὰ φύλλα, μέσα στὰ βιβλία!
Γλυκὰ περνοῦν οἱ χειμωνιάτικες νυχτιές,
τὸ κορμὶ μας θερμαίνει ἡ εύδαιμονία,
κι ἀν̄ ξετυλίγης καὶ καφμιὰ σπουδαία περγαμηνή,
διάπλατοι ἀνοίγουν μπρός σου οἱ οὐρανοί.

Φάουστ
"Ενιωσες μόνο μιὰ ἀπ' τὶς δυὸ ὄρμές·
ἄ, ποτὲ ἡ ἄλλη ἃς μὴ σ' ἐγγίσῃ!
Μέσα μου ἐμένα ζοῦνε δυὸ ψυχές,
ποὺ ἡ μιὰ θέλει ἀπ' τὴν ἄλλη νὰ χωρίσῃ.
Ἡ μιὰ μὲ ἀγάπη δυνατὴ σφιχτὰ
σφιχτά στὸν κόσμον αὐτὸν καρφώνεται,
ἡ ἄλλη μὲ ὄρμὴ ἀπ' τὴ σκόνη ύψώνεται
στὶς σφαῖρες τρανῶν προγόνων ἀψηλά.
"Ω, ἀν̄ πνεύματα ὁ ἀέρας τρέφῃ,
ποὺ ἀνάμεσα δεσπόζουν σὲ οὐρανὸ καὶ γῆ,
ἀπ' τὰ χρυσὰ κατεβῆτε τὰ νέφη
καὶ φέρτε με σὲ μιὰ ἄλλη λαμπερή ζωή!
"Ω, ἔνα μαντύα μαγικὸ μονάχα δῶσ' μου
σὲ ξένες χῶρες νὰ μὲ πάη μακριά,
καὶ χάριζα τὰ πιὸ ἀκριβὰ ροῦχα τοῦ κόσμου,
ἀκόμα καὶ χλαμύδα βασιλιᾶ...

Α π ὁ σ π α σ μ α Β'

ΘΟΛΗ ΜΕΡΑ. ΚΑΜΠΟΣ

Φάουστ καὶ Μεφιστοφελῆς

(Ο Φ. θέλει νὰ σφῆῃ τὸ θῦμά του, τὴν ώραία Μοργαρίτα).

Φάουστ

Στὴ συμφορά! Ἀπελπισμένη! Ἄθλια πλανημένη καιρὸ στὴ γῆ, καὶ τώρα πιασμένη. Κλειστὸ σὰν κακούργα στὴ φυλακή, σὲ τρομαχτικὰ μαρτύρια, τὸ χαριτωμένο ἄμοιρο πλάσμα! Ὡς ἔκει! Ὡς ἔκει! Προδοτικό, τιποτένιο πνεῦμα, καὶ μοῦ τὸ φύλαξες κρυφό! Στέκε τώρα, στέκε! Κύλα ἀγριεμένα μὲς στὶς κόγχες τὰ δισβολικὰ μάτια! Στέκε καὶ πεισμάτωνέ με μὲ τὴν ἀβάσταχτη παρουσία σου! Στὴν ἀνάλλαχτη συμφορά! Παραδομένη σὲ πνεύματα κακὰ καὶ στοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἀναίσθητους κριτές. Κι ἐμένα μὲ ξεγελᾶς στὸ μεταξὺ μὲ ἀνούσιες διασκεδάσεις, μοῦ κρύβεις τὸ κακό της, ποὺ μεγαλώνει πάντα, καὶ τὴν ἀφήνεις νὰ χαθῇ ἀβοήθητη! Δὲν εἶναι ἡ πρώτη.

Μεφιστοφελῆς
Φάουστ

Σκύλε, σιχαμερὸ τέρας! Γύρισέ τον, ὥ πνεῦμα ἀπέραντο, γύρισε πάλι τὸ ἐρπετὸ στὴ σκύλινη μορφή του, ὅπως τοῦ ἄρεσε συχνὰ τὴ νύχτα νὰ τριποδίζῃ ἐμπρός μου, νὰ κυλίεται μπρὸς στὰ πόδια τοῦ ἀπονήρευτου διαβάτη καὶ νὰ τοῦ κρεμιέται στὶς πλάτες, ὀφοῦ τὸν γκρέμιζε κάτω. Ξαναγύρισέ τον στὴν ἀγαπημένη του μορφή, νὰ συρθῇ μὲ τὴν κοιλιὰ στὸ χῶμα ἐμπρός μου, καὶ νὰ τὸν ποδοπατήσω τὸν αἰσχρό.—Δὲν εἶναι ἡ πρώτη!—Φρίκη! Φρίκη! Νὰ μὴν τὸ νιώθη ἀνθρώπινη ψυχή, πώς δὲ βούλιαξε ἔνα μόνο πλάσμα στὸ βυθὸ τῆς ἀθλιότητας αὐτῆς, πώς ἡ πρώτη δὲν ἔφτασε νὰ πληρώσῃ τὸ κρῖμα ὅλων τῶν ἄλλων μὲ τοὺς σπαραγμούς τοῦ ψυχομα-

χητοῦ της μπροστά στὰ μάτια ἐκείνου, ποὺ συγχωρεῖ αἰώνια! Ἐμένα μοῦ τρυπᾶ καὶ σπλάχνα καὶ ζωὴ ὁ πόνος τῆς μιᾶς αὐτῆς — ἐσύ σαρκάζεις ἀτάραχος τὴ μοῖρα τῶν χιλιάδων!

Μεφιστοφελῆς

Νά μας πάλι στὰ σύνορα τοῦ λογικοῦ μας, ἐκεῖ ὅπου δὲ νοῦς ἔσταις τῶν ἀνθρώπων συγχύζεται. Τί συντροφεύεις μαζί μας, ὅταν δὲ φτάνης νὰ τὰ βγάλῃς πέρα; Θέλεις νὰ πετάξῃς καὶ δὲν εἶσαι βέβαιος πώς δὲ θὰ ζαλιστῇς; Ἐμεῖς σοῦ φορτωθήκαμε ἢ ἐσύ ἡμᾶς;

Φάουστ

Μήν τρίζης ἔτσι ἀντίκρυ μου τὰ λαίμαργα τὰ δόντια σου! Μὲ ἀδηιάζει! — Μεγάλο, λαμπρὸ πνεῦμα, ἐσύ ποὺ μὲ ἀξίωσες νὰ μοῦ φανῆς, ἐσύ ποὺ γνωρίζεις τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχὴ μου, γιατὶ νὰ μὲ δέσης μὲ τὸν ἄνομον αὐτόν, ποὺ εὐφραίνεται στὸ κακό καὶ δροσίζεται στὸν ὅλεθρο;

Τέλειωσες;

Μεφιστοφελῆς
Φάουστ

Λύτρωσέ τη! Ἄλλιῶς ἀλίμονό σου! Ἡ πιὸ φριχτὴ κατάρα ἀπάνω σου σὲ χιλιάδες χρόνια. Δὲν μπορῶ νὰ λύσω τὰ δεσμὰ τοῦ ἐκδικητῆ, ν' ἀνοίξω τοὺς σύρτες του.— Λύτρωσέ τη! — Ποιός τὴν γκρέμισε στὸν ὅλεθρο; Ἐγὼ ἢ ἐσύ; (κοιτάζει ἄγρια γύρω).

Μεφιστοφελῆς
Φάουστ

Ζητᾶς ν' ἀδράξῃς τὸν κεραυνό; Τί καλὰ ποὺ δὲ δόθηκε ἔσταις τῶν ἄθλιων θυητῶν; Νὰ συντρίβῃς ἔναν ποὺ ἀντιλέγει ἀθῷα, εἴναι τυράννου τρόπος νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὶς δύσκολες στιγμές.

Φάουστ
Μεφιστοφελῆς

Φέρε με κεῖ! Πρέπει νὰ λυτρωθῇ! Κι δὲ κίνδυνος ποὺ μπαίνεις; Ξέρε, στὴν πόλι κάθεται ἀκόμα φόνος ἀπὸ τὸ χέρι σου. Ἀπάνω ἀπὸ τὸν τόπο, ποὺ δὲ σκοτωμένος ἔπεσε, πετοῦν ἐκδικητικὰ δαιμόνια καὶ παραμονεύοντα τὸ φονιά τὰ γυρίση.

Φάουστ

Κι αὐτὸ ἀκόμα ἀπὸ σένα; Χαλασμὸς καὶ φόνος

κόσμου δλάκερου ἀπάνω σου, τέρας! Φέρε με κεῖ,
σοῦ λέω, καὶ λύτρωσέ τη!

Μεφιστοφελῆς
Σὲ φέρνω, κι ἄκου τί μπορῶ νὰ κάνω! Μήπως
ἔχω ὅλη τὴν ἔξουσία σὲ οὔρανὸ καὶ γῆ; Θὰ
σκοτίσω τὰ φρένα τοῦ φρουροῦ, ἀρπάξε σὺ τὰ
κλειδιά, καὶ φέρ' την ἔξω μὲ ἀνθρώπινο χέρι!
Ἐγὼ ἀγρυπνῶ, τὰ μαγικὰ ἀλογά μου εἰν'
ἔτοιμα, σᾶς παίρνω ἐκεῖθε. Αὐτὸ δύναμαι.

Φάουστ
Ἐλα, πᾶμε!

Γκαῖτε «Φάουστ»

(Μετάφρασις Κ. Χατζοπούλου)

Η ΟΛΥΜΠΙΑ

Εἴμεθα εἰς τὴν Ὀλυμπίαν.

Εἰς τὸν μονήρη τοῦτον τόπον τῶν πανηγύρεων καὶ ἀγώνων σχεδὸν τίποτε ἄλλο δὲν ἀκούεται σήμερον παρὰ τὸ ἥσυχον καὶ μαλακὸν ψιθύρισμα τῶν πεύκων, τὰ ὅποια σκεπάζουν τὸ χαμηλὸν Κρόνιον* καὶ ἔδω κι ἔκει ἐντὸς τῶν ἐρειπίων τῆς "Αλτεως" ἔξαπλώνουν τὰς χαμηλὰς κορυφάς των.

* Η πρόσχαρος αὐτὴ κοιλάς τοῦ Ἀλφειοῦ ἔχει τόσον δλίγην ἐπιβλητικότητα, ὡστε, μὲ τὴν καταπληκτικὴν ἀπήχησιν τῆς δόξης της εἰς τὴν καρδίαν, ὅταν τὴν ἰδῇ τις μὲ τοὺς ὀφθαλμούς του, καταλαμβάνεται ἀπὸ παράδοξον αἰσθῆμα. Εἶναι ὅμως καὶ γοητευ-

τική ή χάρις της. Είναι μία κρυφή γωνία ἀποχωριζομένη ἀπό τὸν κόσμον πέραν τοῦ ποταμοῦ διὰ χαμηλῆς σειρᾶς ὑψωμάτων, ἐντεῦθεν δὲ αὐτοῦ διὰ χαμηλῶν βουνῶν. Καὶ ἂν τις ἤθελε ν' ἀπομακρύνθῇ ἀπό τὸν κόσμον τοῦτον χωρὶς μῆσος εἰς τὴν ψυχήν, δὲν ἥδυνατο νὰ μείνῃ ἀλλοῦ καλύτερα κρυμένος.

Μικρά, εἰδυλλιακή κοιλάς διὰ ποιμένας, ἀπλῆ δηλαδὴ καὶ περιωρισμένη πραγματικότης, μὲ μίαν ἀμμόχωστον κοίτην ποταμοῦ, μὲ πεῦκα καὶ ὀλίγον βοσκήσιμον τόπον καὶ ὅμως ἀληθινὰ ἔδῶ ἡμπορεῖ νὰ συνέβῃ — ὁ ταξιδιώτης τούλαχιστον δὲν εύρισκει κανέναν ἐμπόδιον νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὄντως ἔδῶ συνέβῃ — νὰ πολεμήσῃ ὁ Κρονίδης δ ἀγίοχος Ζεὺς περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ κόσμου. Τοῦτο τὸ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον.

Τὰ πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ πλάγια τῶν βουνῶν λαμβάνουν σκοτεινὸν χρῶμα. 'Ο ἥλιος, ζεστῆς καὶ καθαρᾶς ἡμέρας ἀνοίξεως, δὲν εἰσχωρεῖ πλέον μὲ τὰς ἀκτίνας του πρὸς ἐμέ, μέχρι τῶν ἐρειπίων. Δύο κορῶναι* πετοῦν ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον, ἀπὸ ἓνα σπόνδυλον εἰς τὸν ὄλλον. Φέρονται ὅπως εἰς τὸν τόπον τῆς ἀδιαφιλονικήτου κυριότητός των. 'Ο κοῦκκος λαλεῖ ἀδιακόπως ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Κρονίου.— Τὸν ὀλύμπιον τοῦτον κοῦκκον τῆς δωδεκάτης Ἀπριλίου τοῦ χίλια ἐννεακόσια ἐππά δὲν θὰ τὸν λησμονήσω.

"Ἐρχεται τὸ σκότος καὶ ἡ νυκτερινὴ δρόσος. 'Ακόμη ἔξακολουθεῖ ὁ ψίθυρος τοῦ ἡσύχου ἀνέμου εἰς τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων νὰ εἴναι ἐλαφρὰ καὶ βαθεῖα μουσικὴ τῆς ἡρεμίας. Είναι αἰωνίσ, ψιθυρίζουσα ἀναπνοή, ὀνειρῶδες πλατάγισμα, τρόπον τινὰ ἔξυπνημα ἐνὸς ὄντος, τὸ ὄποιον συγχρόνως δεσμεύει βαρύς, ἀξύπνητος ὑπνος. "Οστις δὲν ἐπάτησε ποτὲ τὸ ἔδαφος τοῦτο, αὔτὸς δύσκολον είναι νὰ καταλάβῃ πόσον δύναται νὰ διαφέρῃ ψίθυρος ἀπὸ ψίθυρον.

Είναι πλέον ἐντελῶς σκότος. "Οσον πηγαίνω, περιπίπτω περισσότερον εἰς ἐσωτερικάς ἐντυπώσεις φαντασμάτων ἀγύνων. Μοῦ φαίνεται ως νὰ πίπτουν ἀπ' ἔδῶ καὶ ἀπ' ἔκει κραυγαὶ δρομέων καὶ πταλαιστῶν ἀπὸ τὸν νυκτερινὸν ἀέρα. Αἰσθάνομαι θορύβους καὶ ὄγριας κινήσεις, καὶ τὰ μετὰ σπουδῆς φεύγοντα ταῦτα πράγματα μὲ συνοδεύουν ως ρυθμός τις, ως μελωδία, ὅποια πολλάκις ἐγκαθιδρύεται εἰς τὴν αἰσθησίν μας καὶ παραμένει ἀνεξάλειπτος. Αἴφνης

άκούεται ό ἄτεχνος ἥχος φλογέρας τοῦ βοσκοῦ· μὲ συνοδεύει κατὰ τὴν ἐπιστροφήν.

Ἡ πρωία φέρει τὰ ἀρώματα τῶν δροσερῶν σπαρτῶν καὶ παντοειδῶν ἀνθέων τῶν ἀγρῶν. Στρουθία θορυβοῦν πέριξ τοῦ ξενῶνός μας. Στέκουμαι στὸ προαύλιον τῆς ωραίας, εὐαέρου οἰκίας καὶ κατοπτεύω ἐντεῦθεν τὴν στενήν, χαριτωμένην κοιλάδα, ἡ ὅποια κρύπτει τὰ δλυμπιακὰ λείψανα. Πετεινοὶ φωνάζουν, εἰς τὰς αὐλὰς διαφόρων μικρῶν ὑποστατικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως ἐν μόνον εἶναι δρατὸν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ Κρονίου.

Τοιαύτην μικρὰν κοιλάδα, ὅμοίας χάριτος καὶ ὅμοίας φιλόφρονος ἀπλοϊκότητος δύναται τις ἵσως ν' ἀναζητήσῃ μόνον εἰς τὴν Θουριγγίαν*. Ἀλλὰ καὶ ἂν τὴν εὗρῃ τις τόσον κομψὴν καὶ πλήρην εἰδύλλιακῆς χάριτος, δὲν θὰ ἀνέπνεεν ὅμως ἔκει, ὅπως ἐδῶ τόσους βαθεῖς καὶ θείους ἀναστασμούς.

Τὸ σῶμά μου διαπερᾶθαυμαστὴ φαιδρότης. Ἡ ρητινώδης δύσμὴ τῶν πεύκων, ἡ πρωινὴ ἐπιχωρία μουσικὴ τῆς ἔξοχῆς μὲ ζωογονοῦν. Πόσον ἐκ τοῦ πλησίον καὶ πόσον φυσικῶς μᾶς ἔγγιζει διὰ μιᾶς ὁ ἔλληνισμός, καὶ αὐτὸς ὅχι ὁμηρικὸς ἢ ὁ τῶν τραγικῶν. Τὴν στιγμὴν ταύτην πολὺ πλησιεστέρα μοῦ εἴναι ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῦ ὁποίου τοὺς «Βατράχους» ἀκούω νὰ κοάζωσιν ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἀλφειοῦ. Τόσον δυνατὰ καὶ ἐνεργητικῶς κοάζει ὁ ἔλληνικὸς βάτραχος (κατὰ τὸ χθεσινόν μου ταξίδιον ἐπανειλημένως ἡμπόρεσα νὰ παρατηρήσω τοῦτο), ὡστε ἀληθινὰ δὲν δύναται τις νὰ κλείσῃ πρὸς αὐτὸν οὔτε τοὺς ὁφθαλμούς του οὔτε τὰ ὀτά του.

Παντοῦ στρεφογυρίζουν στενὰ μονοπάτια ἀνὰ μέσον τῶν λόφων καὶ ὑπεράνω αὐτῶν. Ὁμοιάζουν μὲ ταινίας εἰς κοίτην ποταμοῦ, ὅστις συμβάλλει εἰς τὸν ποταμὸν Ἀλφειόν. Μικραὶ συνοδεῖαι ὅνων καὶ ἡμιόνων ἐμφανίζονται καὶ πάλιν ἔξαφανίζονται. Τοὺς κώδωνάς των ἀκούει τις, πρὶν ἴδῃ τὰ ζῶα καὶ ἀφοῦ ἔξαφανισθοῦν ταῦτα ἐκ τῶν ὁφθαλμῶν. Εἰς τὸν οὐρανὸν σχηματίζονται νεφύδρια τοῦ ἀνέμου. Εἰς τὰ παρὰ τὸν Ἀλφειόν ἐδάφη βόσκουν ποίμνια προβάτων.

Πρέπει νὰ ἀναλογισθῇ τις, ὅτι μεγαλοπρεπὲς εἰδύλλιον ἔζησε πραγματικὴν ζωὴν εἰς τὴν μικρὰν ταύτην κοιλάδα. Ἐδῶ ἔζησε μία ἱερατικὴ κοινωνία ἔγγυς τῶν θεῶν· ἀλλ' οἱ θεοὶ οὗτοι καὶ οἱ ἡμίθεοι ἥσαν οἱ καθαυτὸς κάτοικοι τοῦ τόπου. Ἀληθινά, πόσον εύνόησαν τὸ μικρὸν τοῦτο καὶ χωρὶς ἐπίδειξιν μέρος τῆς φύσεως, ὡστε ὅμοιον

πρὸς μακρινὸν ἀπλανῆ ἀστέρα — ὅμοιον πρὸς ἥλιον σφεσθέντα πρὸ χιλίων ἔτῶν — ἀκόμη καὶ τώρα φέγγει μὲ τὸ πλήρες δόξαν ἀκτινοβολοῦν φῶς του!

Τὰ ἀπλοϊκὰ ταῦτα λιβάδια καὶ τὰ πλάγια τῶν βουνῶν προσείλκυσαν πλήθος θεῶν καὶ σμήνη ἀνθρώπων ὁρεγομένων τῆς λάμψεως τῆς δόξης, οἱ δποῖοι ἀπ' ἐδῶ ἐπεζήτησαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἄστρων. "Ολοι δὲν εύρηκαν αὔτήν, ἀλλ' ὁ Ὀλυμπιακὸς κλάδος, ὅστις ἀπεκόπτετο ἀπὸ ἔνα ἀπλοῦν κότινον* τοῦ τόπου τούτου, εἶχε τὴν δύναμιν νὰ παρέχῃ ἀθανασίαν εἰς τοὺς ἐκλεκτούς.

'Αναβαίνω τὸν λόφον Κρόνιον. 'Οσμὴ ρητίνης τῶν πεύκων εἶναι διακεχυμένη. Πτηνὰ κελαδοῦν εἰς τοὺς κλάδους ὡραῖα καὶ συνεχῶς. Οἱ ἐλικοειδεῖς κορμοὶ τῶν πεύκων μὲ τὸν διάσχιστον φλοιόν των ἔχουν τι ἀγρίως δυνατόν. Δρέπω ἐν ἄνθος αἵματοχρουν, ὡς εἴδος ἀνεμώνης, ὑπερπηδῶ τὰ δεκαπέντε ἔως εἴκοσι πόδας μακρὰ νήματα ἀράχνης. Βλέπω τοὺς ἐλιγμοὺς τοῦ Ἀλφειοῦ, τοῦ θεοῦ, ὅστις τρέχει πρὸς τὴν Ὁρτυγίαν* του, πέραν τῆς θαλάσσης, ὅπου ἡ Νύμφη Ἀρέθουσα*, ἡ ἀγαπημένη του, κατοικεῖ.

Τὰ θεμέλια καὶ τὰ ἐρείπια τῆς περιοχῆς τοῦ ναοῦ κεῖνται ὑπ' ἐμέ. 'Εκεῖ, ὅπου ἴστατο ὁ χρυσελεφάντινος Ζεύς, ἐπάνω εἰς τὸ πλακόστρωτον τοῦ σηκοῦ* τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, παίζει ἐν παιδίον. Είναι ὁ νίός μου. 'Εντελῶς χωρὶς νὰ βάλῃ εἰς τὸν νοῦν του ποῦ εύρισκεται, μὲ ἐλαφρούς, εὐτυχισμένους πόδας πηδῶν εἰς τὴν θέσιν, ἥτις ἔφερε τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ, ἐκεῖνο τὸ παγκόσμιον θαῦμα τῆς τέχνης, περὶ τοῦ δποίου οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνη ἐντελῶς δυστυχής, ὅστις τὸ εἶχεν ἴδει ἄπαξ.

Τὰ πεῦκα ψιθυρίζουν ἐλαφρῶς καὶ ὀνειρωδῶς ὑπεράνω μου. Κωδωνισμοὶ ποιμνίων, ὅπως εἰς τὰς "Ἀλπεις" ἡ εἰς τὰ ὑψίπεδα τοῦ ὅρους τῶν Γιγάντων, ἀντηχοῦν πανταχόθεν. Εἰς τὸν ἥχον τοῦτον προστίθεται ὁ θόρυβος τοῦ κιτρίνου ποταμοῦ, ὅστις ἐντὸς τῆς πλατείας ἀμμώδους κοίτης σχηματίζει τὸ ρεῖθρόν του, καθὼς καὶ τὰ κοάσματα τῶν βατράχων ἀπὸ τὰ παρόχθια τενάγη*.

'Ακόμη ἔξακολουθεῖ τὸ παιδίον νὰ σκιρτᾶ περὶ τὴν θέσιν τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ, ὅπερ, ἔξελθον τῶν χειρῶν τοῦ Φειδίου, παρίστανε τὸν νεφεληγερέτην, «τὸν πατέρα ἀνδρῶν τε θεῶν τε», ἐνῷ ἐγώ σκέπτομαι πῶς κατὰ τὸν θρῦλον ὁ θεός τὸν κεραυνόν του εἰς τὸν

σηκόν ἐτίναξε, ἐκφράζων οὕτω τὴν εὐφρέσκειάν του πρὸς τὸν τεχνίτην. Τί τεχνίτης καὶ τί ἄνθρωποι ἡσαν ἐκεῖνοι, οἱ δποῖοι τὸν κεραυνὸν ἐθεώρουν ώς συναίνεσιν τοῦ θεοῦ! Καὶ τί τέχνη ἦτο ἐκείνη, ἡ δποία τεχνοκρίτας εἶχε τοὺς θεούς!

Οἱ πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ λόφοι σχηματίζουν εἶδος ἡμικυκλίου καὶ ἐγώ, ἀκουσίως ἔξετάζων μὲ τὸ πρὸς τὰ πέραν βυθιζόμενον βλέμμα, αἰσθάνομαι αὐτοὺς ώς ἀμφιθεατρικὸν περιφερερές οἰκοδομηματα διὰ τοὺς θεούς θεατάς. Μήπως θεοὶ καὶ ἄνθρωποι δὲν διηγωνίζοντο ὑπ' ἐμὲ εἰς τὴν ἀφελῆ παλαίστραν διὰ τὸν ἀθλὸν τῆς νίκης;

Τὸν νοῦν μου ἐστραμμένον ἔχων πρὸς τοὺς Οὐρανίωνας*, καταβαίνω βραδέως πάλιν εἰς τὴν λήθην καὶ ἐγκατάλειψιν ὀναπνέουσαν κοιλάδα τοῦ Διός, τοῦ Διονύσου καὶ τῶν Χαρίτων, τοῦ Ἰδαίου Ἡρακλέους, τῶν δεκαέξι γυναικῶν τῆς Ἡρας, ὅπου νυχθμερὸν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Πανὸς ἱερεῖα ἐκαίοντο, τὴν κοιλάδα τῆς φιλοτιμίας, τῆς δόξης, τῆς λατρείας καὶ τῆς ἔξυμνήσεως, τὴν κοιλάδα τῶν ὀγώνων, ὅπου δὲ Ἡρακλῆς δὲν διέφυγε τὸν πρὸς τὰς μύιας ὀγώνας, νικήσας αὐτὰς μόνον μὲ τοῦ Διὸς τὴν βοήθειαν καὶ ἐκδιώξας ἐκεῖ πέραν, πέραν τῆς ἀντικρινῆς ὅχθης τοῦ Ἀλφειοῦ.

Καὶ πάλιν βαδίζω μεταξὺ τεφρόχρων ἔρειπίων, τὰ δποῖα σκεπάζουν ἔνα ὥρατον λειμῶνα. Πανταχοῦ θυμοῦ πλῆρες πράσινον χρῶμα καὶ κίτρινα ἄνθη Μαῖου. Τὸ χθεσινὸν ζεῦγος τῶν κορωνῶν πετῷ ἐμπρός μου. Οἱ κίονες τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς κεῖνται, ὅπως ἔπεσαν μὲ τοὺς πωρίνους σπονδύλους πρὸς τὰ πλάγια ἀπ' ἀλλήλων ἀπεσπασμένους. Παντοῦ ἡ εὐωδία ἀνθέων καὶ θύμου* περὶ τοὺς σωροὺς τῶν λιθίνων ὅγκων, θερμαινομένων ἀπὸ τὸν εὐεργετικὸν πρωινὸν ἥλιον. Ἀπὸ ἔνα νεαρὸν κότινον* παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Διὸς ἀποκόπτω μὲ ὀκατανίκητον λαιμαργίαν, ἀλλὰ παραδόξως καὶ μὲ τὸν φόβον σχεδὸν κλέπτου, ἵερὸν κλάδον.

Γεράρδος Χάουπτμαν

(Μετάφρασις Γ. Σωτηριάδου)

Ο ΑΡΧΟΝΤΟΧΩΡΙΑΤΗΣ

(ΚΩΜΩΔΙΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ)

[‘Ο Αρχοντοχωριάτης είναι άπο τις πιό έξιν πρωτες κωμωδίες του έπιφανεστέρων κωμωδιογράφων της Γαλλίας Μολιέρου. Μὲ μεγάλη τέχνη σανδάζει τὴν μανία τοῦ κοινοῦ τῆς ἐποχῆς του, ποὺ είναι καὶ αἰώνια μανία κάθε κοινοῦ, ποὺ θέλει σώνει καὶ καλά νὰ ἀνεβῇ ψηλά, νὰ γίνῃ ἀριστοκράτης, χωρὶς κανένα ἐφόδιο πνευματικό, μὰ μόρο χάρις σὲ λίγο ἢ πολὺ πλούτο, ποὺ διαθέτει. “Ετσι καὶ γελοιοποιεῖται καὶ καταστρέφεται.

‘Υπόθεσι τοῦ Ἀρχοντοχωριάτη τοῦ Μολιέρου: ‘Ο Ζουρνταίν, ἡλικιωμένος ἀνθρωπος, καλὸς μὰ ἀμυναλος νοικοκύρης, ἀστερὶς μὲ ἀρκετὴ περιουσίᾳ, βάλθηκε νὰ ἀνεβῇ στὴν ὑψηλὴ κοινωνία, νὰ γίνῃ ἀριστοκράτης. Προσκάλεσε λοιπὸν δασκάλον καὶ κάθε μέρα μὲ περισσότερη ἢ λιγάνιτερη ἀσυνειδήστα, ἀλλὰ μὲ ἀπλῆστια γιὰ τὸ χρῆμα, τὸν διδάσκον αὐτοὶ χορό, μουσική, ἔιφρομαχία, φιλοσοφία, γιὰ νὰ τοῦ δάσσουν ἀνάλογη μοδφωσι νὰ μπῇ κι αὐτὸς «στὸν καλὸ κόσμο». Μὰ στὴν ἡλικία ποὺ είναι, στὴν ἄγνοια ποὺ τὸν δέργει καὶ στὴν ἀλαρφότητα καὶ ἀμυναλὶα ποὺ τὸν διακρίνει, τίποτε σχεδὸν δὲρ κατορθώνει νὰ μάθῃ, παρὰ νὰ κάνῃ τέτοιες ἀνοησίες, ποὺ νὰ γίνεται καταγέλαστος καὶ σ’ αὐτοὺς τὸνς ὑπηρέτες τουν. Ράφτες τοῦ κάνονυ τὰ πιὸ ἀκριβά, μὰ καὶ πιὸ φρανταζερὰ καὶ κωμικὰ ροῦχα, γιὰ νὰ ἴκανοποιήσουν τὴ μωροφιλοδοξία τουν, κόσμος μπανοβγάλει σπίτι τουν, καλοτρώνει καὶ καλοδιασκεδάζει, πεναλέοι καὶ σχί καὶ πολὺ ἔντιμοι ἀριστοκράτες τὸν ἐμεταλλεύνονται κάνοντάς τουν τὸ φίλο, τοῦ ἀπομνήσον τὸ ταμεῖο μὲ δανεικὰ κι ἀγύριστα καὶ αὐτὸς ξοδεύει σὰν Κροῖσος.

Μάταια ἡ κνοία Ζουρνταίν προσπαθεῖ νὰ τὸν συγκρατήσῃ ἀπὸ τὸν κατήφορο. ‘Ο Ζουρνταίν, ἐνῷ γύρω του βουτᾶται ἡ κοροϊδία καὶ ἡ κατακραυγή, πιστεύει τὶς κολακεῖες καὶ πιστεύει ἀκόμη, πῶς ἀνεβαίνει στ’ ἀλήθεια τὰ σκαλοπάτια τῆς ἀριστοκρατίας. Διώχνει πολὺ ἀπότομα ἔνα φρόνιμο νέο μὲ ἀρκετὴ περιουσίᾳ, ποὺ ζήτησε σὲ γάμο τὴν κόρη τουν. Μὰ ἔρχεται ἐπὶ τέλους ἡ τιμωρία τουν. ‘Ο Ἰδιος νέος, κατόπιν συμβουλῆς τοῦ ὑπηρέτη τουν, παρουσιάζεται ὡς γυνίς Τούρκου μεγιστάνος· ὑποβάλλει στὸν μεγαλύτερους ἔξετενιλισμοὺς τὸν Ζουρνταίν, γιὰ νὰ τὸν χρίσῃ Τούρκο μεγιστάνα, καὶ τότε ὁ ἀνόητος Ζουρνταίν, ἐνῷ δοι γύρω γελοῦν καὶ τὸν ἐλεεινολογοῦν, ἐπιτρέπει τὸν γάμους τῆς ἀριστοκράτιδος πιὰ κόρης τουν μὲ τὸν ἀριστοκράτη Τούρκο! ‘Η θυμηδία ποὺ σκορπίζεται είναι τέτοια, ποὺ ἔνας ὑπηρέτης λέει: “Οποιος μπορεῖ νὰ βρῇ ἄλλον πιὸ τρελὸν ἀπὸ τοῦτον, θὰ πέσω νὰ τὸν προσκυνήσω!].

ΠΡΑΞΙΣ Β' – ΣΚΗΝΗ Γ'

(‘Ο Ζουρνταίν βρίσκει εύκαιρια νὰ ἀναπτύξῃ στὴ γυναικά του καὶ στὴν ὑπηρέτρια του Νικολέτα τὰ σπουδαία μαθήματα, ποὺ διδάχτηκε, καθὼς καὶ τὴ μεγάλη πρόοδο, ποὺ ἔκαμε σ’ αὐτά. ‘Η σκηνὴ στὸ σπίτι τοῦ Ζουρνταίν).

Κα Ζουρνταίν. Καινούργιες ιστορίες έχουμε πάλι; Τί είναι αύτά τὰ ροῦχα, ἄντρα μου; Δὲ λογαριάζεις τὸν κόσμο; "Εχεις δρεξι δηλωδὴ νὰ σὲ παίρνουν ἀπὸ πίσω, ὅπου πᾶς;

Ζουρνταίν. Μόνο οἱ ἡλίθιοι καὶ οἱ ἡλίθιες θὰ μὲ παίρνουν ἀπὸ πίσω, γυναίκα μου.

Κα Ζουρνταίν. "Εννοια σου καὶ δὲν περίμεναν ὡς τώρα νὰ σ' ἀρχίσουν τὴν κοροϊδία. Εἶναι πολὺς καιρός, ποὺ ὅλος ὁ κόσμος γελάει μὲ τὰ καμώματά σου.

Ζουρνταίν. Καὶ τί είναι λοιπόν, σὲ παρακαλῶ, ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος;

Κα Ζουρνταίν. "Ολος αὐτὸς ὁ κόσμος είναι ἔνας κόσμος, ποὺ ἔχει δίκιο καὶ ποὺ είναι πιὸ γνωστικὸς ἀπὸ σένα. Ἐγὼ τάχω χαμένα μὲ τὴ ζωή, ποὺ κάνεις. Δὲν ξέρω πιὰ τί ἔχει καταντήσει τὸ σπίτι μας. Μοῦ φαίνεται ἐδῶ μέσα σὰν ἔνα καθημερινὸ καρναβάλι. Ἀπὸ τα ξημερώματα ἀρχίζουν τὰ βιολιά, τὰ τραγούδια, ποὺ ξεκουφαίνουν τὴ γειτονιά!

Νικολέτα. Ἡ κυρία μιλεῖ πολὺ σωστά. Δὲν μπορῶ πιὰ νὰ κρατήσω πάστρα στὸ νοικοκυριό σας μ' αὐτὸ τὸ σωρό, ποὺ κουβαλᾶτε στὸ σπίτι σας. Τὰ ποδάρια τους μαζεύουν ὅλη τὴ λάσπη ἀπ' ὅλους τοὺς δρόμους καὶ τὴ φέρνουν ἐδῶ. Ἡ δυστυχισμένη ἡ Φραγκίσκα ἀφανίστηκε στὸ νὰ τρίβῃ τὰ πατώματα, ποὺ τὰ καταλασπώνουν κάθε μέρα οἱ βρωμοδάσκαλοι σας.

Ζουρνταίν. "Ε, Νικολέτα, Νικολέτα, σὰν πολὺ ἀκονισμένη είναι ἡ γλῶσσά σου!

Κα Ζουρνταίν. "Εχει δίκιο ἡ Νικολέτα· τὸ μυαλό της είναι καλύτερο ἀπὸ τὸ δικό σου. "Ηθελα νὰ ἥξερα τί σου χρειάζεται ὁ χοροδιδάσκαλος, στὴν ἡλικία ποὺ βρίσκεσαι..

Νικολέτα. Κι αὐτὸς ὁ κρεμανταλᾶς ὁ δάσκαλος τοῦ σπαθιοῦ, ποὺ βροντάει τὰ πόδια του σὰ νὰ θέλη νὰ γκρεμίσῃ τὸ σπίτι καὶ νὰ μᾶς ξεχαρβαλώσῃ ὅλα τὰ τζάμια τῆς σάλας.

Ζουρνταίν. Σιωπή! Δούλα μου καὶ γυναίκα μου!

Κα Ζουρνταίν. Μήπως θέλεις νὰ μάθης χορό, γιὰ νὰ χορεύῃς στὰ γεράματά σου, ὅταν θάναι πιασμένα τὰ πόδια σου;

Νικολέτα. Μήπως θέλετε νὰ σκοτώσετε κανένα;

Ζουρνταίν. Σιωπή! σᾶς εἶπα. Εἰσθε ἀμόρφωτες καὶ ἡ

μία καὶ ἡ ἄλλη καὶ δὲν μπορεῖτε νὰ καταλάβετε πόσο κερδίζει ἔνας ἄνθρωπος μ' αὐτά.

Κα Ζουρνταίν. Θά 'κανες καλύτερα, ἀν φρόντιζες νὰ παντρέψης τὴν κόρη σου, ποὺ περνάει δλοένα ἡ ἡλικία της.

Ζουρνταίν. Θά φροντίσω νὰ παντρέψω τὴν κόρη μου, ὅταν θὰ βρεθῇ ὁ κατάλληλος γαμπρός γι' αὐτήν. Τώρα φροντίζω νὰ μάθω τὰ ὥραια πράγματα.

Νικολέτα. Μοῦ εἶπε ἀκόμα, κυρία, πώς πῆρε σήμερα κι ἔνα δάσκαλο τῆς φιλοσοφίας.

Ζουρνταίν. Μάλιστα. Θέλω ν' ἀποκτήσω πνεῦμα καὶ νὰ ξέρω νὰ μιλῶ καὶ νὰ συζητῶ μὲ σοφοὺς ἀνθρώπους.

Κα Ζουρνταίν. Μήπως λογαριάζεις στὴν ἡλικία σου νὰ πᾶς σχολεῖο καὶ νὰ σοῦ τὶς βρέχῃ μὲ τὴ ρήγα ὁ δάσκαλος;

Ζουρνταίν. Γιατὶ ὅχι...

Νικολέτα. "Ω, ναι! ἡ ρήγα θὰ σᾶς ἴσιώσῃ τὰ στραβά πόδια σας.

Ζουρνταίν. Καὶ βέβαια.

Κα Ζουρνταίν. "Ολα αὐτὰ εἶναι πολὺ χρήσιμα, γιὰ νὰ διοικήσης τὸ σπίτι σου!

Ζουρνταίν. 'Ωρισμένως. Μιλεῖτε κι οἱ δυό σας σὰν ὀγράμματες καὶ ντρέπομαι γιὰ λογαριασμό σας. (Στὴν κυρία Ζουρνταίν). 'Εσύ, παραδείγματος χάριν, ξέρεις τί εἶναι αὐτά, ποὺ λές;

Κα Ζουρνταίν. Ναι, ξέρω, πώς αὐτά, ποὺ λέω, εἶναι πολὺ σωστά καὶ πώς θὰ ἔκανες πολὺ καλά ν' ἀλλάξῃς ζωήν.

Ζουρνταίν. Δὲ σοῦ λέω γι' αὐτό. Σ' ἐρωτῶ τί εἶναι τὰ λόγια, ποὺ λές αὐτὴ τὴ στιγμή.

Κα Ζουρνταίν. Εἶναι λόγια γνωστικά, ἐνῷ ἡ ζωὴ ποὺ κάνεις δὲν εἶναι καθόλου γνωστική.

Ζουρνταίν. Δὲ σοῦ μιλῶ γι' αὐτό, σοῦ λέω. Σ' ἐρωτῶ, αὐτὰ ποὺ μιλῶ μαζί σου, αὐτὰ ποὺ λέω τώρα, τί εἶναι;

Κα Ζουρνταίν. Κολοκύθια!

Ζουρνταίν. "Οχι, δὲν εἶναι κολοκύθια αὐτὰ ποὺ λέμε οἱ δυό μας, ἡ ὄμιλία, πε' κάνομε αὐτὴ τὴ στιγμή.

Κα Ζουρνταίν. "Ε!

Ζουρνταίν. Πώς τὴ λένε τὴν ὄμιλία αὐτή, ποὺ κάνομε;

Κα Ζουρνταίν. "Ἄς τὴ λένε, ὅπως θέλουν.

Ζουρνταίν. Τή λένε Πεζὸν λόγον, ἀμαθεστάτη.
Κα Ζουρνταίν. Πεζὸν λόγον;

Ζουρνταίν. Ναι, πεζὸν λόγον! "Ο, τι εἶναι πεζὸν δὲν εἶναι στίχοι καὶ ὅ, τι εἶναι στίχοι δὲν εἶναι πεζόν. "Ε! Νὰ τί εἶναι νὰ σπουδάζῃ κανείς (Στὴ Νικολέτα). Καὶ σὺ ξέρεις τί πρέπει νὰ κάνης, γιὰ νὰ πῆς ο;

Νικολέτα. Πῶς;

Ζουρνταίν. Ναι, τί κάνεις, ὅταν λές ο;

Νικολέτα. Τί λέτε, καλέ κύριε;

Ζουρνταίν. Γιὰ πές ο νὰ δῆς.

Νικολέτα. ο.

Ζουρνταίν. Τί κάνεις;

Νικολέτα. Λέω ο.

Ζουρνταίν. Ναι, μὰ ὅταν λές ο, τί κάνεις;

Νικολέτα. Κάνω αὐτὸ, ποὺ μοῦ εἴπατε.

Ζουρνταίν. "Ω, τί φρίκη, ὅταν ἔχῃ κανείς νὰ κάνῃ μὲ ἀγραμάτους! 'Ανοίγεις τὰς σιαγόνας (ἐκτελεῖ...) καὶ πλησιάζεις τὰς δύο γωνίας τῶν χειλέων, ο, βλέπεις; Διαφορετικὰ θὰ ἔκανες, ἀν ἔλεγες ι, καὶ ἔνα δά, δά καὶ ἔνα φά, φά.

Κα Ζουρνταίν. Τί κουταμάρες εἶν' αὐτές;

Νικολέτα. Τί βγαίνει ἀπ' ὅλα αὐτά;

Ζουρνταίν. Μοῦ ἔρχεται νὰ σκάσω, ὅταν βλέπω ἀμόρφωτες γυναῖκες. Τί καταλαβαίνουν ἀπὸ φιλοσοφία!

Κα Ζουρνταίν. Θὰ ἔκανες καλύτερα νὰ τοὺς ξεκούμπιζες ἀπὸ δῶ μέσα ὅλους αὐτοὺς τοὺς κυρίους μὲ τὶς μωρολογίες των.

Νικολέτα. Καὶ πρὸ πάντων ἐκεῖνον τὸν κρεμανταλᾶ, τὸ δάσκαλο τοῦ σπαθιοῦ, ποὺ μοῦ γεμίζει σκόνη ὅλο τὸ σπίτι.

Ζουρνταίν. "Ε, αὐτὸς ὁ καθηγητής τῆς ξιφομαχίας σοῦ στέκεται, βλέπω, στὸ στομάχι! Θὰ σὲ κάνω νὰ καταλάβης ἀμέσως πόσο ἀνόρτη εἶσαι. (Παίρνει δύο ξίφη καὶ δίνει τὸ ἔνα στὴ Νικολέτα). Κράτησέ το. Κίνησις ἀπατηλή! 'Η γραμμὴ τοῦ σώματος ἵση. "Οταν σπαθίζῃς τὴν τετάρτη, δὲν ἔχεις παρὰ νὰ κάνης ἔτσι καὶ ὅταν σπαθίζῃς τὴν τρίτη, δὲν ἔχεις παρὰ νὰ κάνης ἔτσι. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ποτὲ δὲ θὰ σκοτωθῇς. Δὲν εἶναι ώραιό πρᾶγμα νὰ εἶναι κανεὶς ἀσφαλής, ὅταν μονομαχῇ μὲ κάποιον;

Νικολέτα. Γιὰ νὰ δοῦμε. (Τοῦ δίνει μερικὲς σπαθιές).

Ζουρνταίν. Στάσου, στάσου! "Ωχ! Πιὸ σιγά. Ἀνόητη τί βαρδάς ἔτσι!

Νικολέτα. Δὲ μοῦπατε νὰ σᾶς σπαθίσω;

Ζουρνταίν. Ναί, μὰ μὲ σπαθίζεις μὲ τὴν τρίτη, πρὶν μὲ σπαθίσῃς μὲ τὴν τετάρτη, καὶ δὲν περιμένεις νὰ προφυλαχθῶ.

Κα Ζουρνταίν. Εἶσαι τρελός, ἀντρα μου, μ' ὅλες αὐτὲς τις φαντασιοπληξίες σου. Καὶ ἡ τρέλα αὔτη σοῦ ἥρθε, ἀφότου σοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸν νὰ συναναστραφῆς μὲ τὴν ἀριστοκρατία...

(Μετάφρασις Ι. Πολέμη)

ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

Τούρκοι διαβήκαν. Χαλασμός, θάνατος πέρα ώς πέρα.

'Η Χίο, τ' ὄλόμορφο νησί, μαύρη ἀπομένει ξέρα,

μὲ τὰ κρασιά, μὲ τὰ δεντρά,

τ' ἀρχοντονήσι, ποὺν βουνὰ καὶ σπίτια καὶ λαγκάδια

καὶ στὸ χορὸν τὶς λυγερὲς καμμιὰ φορὰ τὰ βράδυα

καθρέφτιζε μὲς στὰ νερά.

'Ερμιὰ_ παντοῦ. Μὰ κοίταξε κι ἀπάνω ἔκει στὸ βράχο,
στοῦ κάστρου, τὰ χαλάσματα κάποιο παιδὶ μονάχο

κάθεται, σκύβει θλιβερὰ

τὸ κεφαλάκι, στήριγμα καὶ σκέπτη τοῦ ἀπομένει

μόνο μιὰν ἀσπρη ὁγράμπελη σὰν τοῦτο ξεχασμένη

μὲς στὴν ἀφάνταστη φθορά.

— Φτωχὸ παιδί, ποὺ κάθεσαι ξυπόλυτο στὶς ράχες,
γιὰ νὰ μὴν κλαῖς λυπητερά, τ' ἥθελες τάχα νὰ ὕης,
γιὰ νὰ τὰ ἴδω τὰ θαλασσιά
ματάκια σου ν' ἀστράψουνε, νὰ ξαστερώσουν πάλι
καὶ νὰ σηκώσῃς χαρωπά σὰν πρῶτα τὸ κεφάλι
μὲ τὰ μαλλάκια τὰ χρυσά;

Τί θέλεις, ἄτυχο παιδί, τί θέλεις νὰ σοῦ δώσω,
γιὰ νὰ τὰ πλέξης ξένοιαστα, γιὰ νὰ τὰ καμαρώσω
ριχτά στοὺς ὅμους σου πλατιὰ
μαλλάκια, ποὺ τοῦ ψαλιδιοῦ δὲν τὰ ὕει ἀγγίζει ἢ κόψι
καὶ σκόρπια στὴ δροσάτη σου τριγύρω γέρνουν ὅψι
καὶ σὰν τὴν κλαίουσαν ἵτιά;

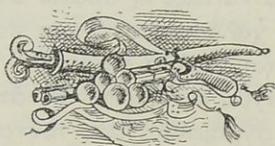
Σὰν τί μποροῦσε νὰ σοῦ διώξῃ τάχα τὸ μαράζι;
Μήπως τὸ κρίνο ἀπ' τὸ Ἰράν*, ποὺ τοῦ ματιοῦ σου μοιάζει,
Μήν δὲ καρπός ἀπ' τὸ δεντρί,
ποὺ μὲς στὴ μουσουλμανικὴ παράδεισο φυτρώνει
κι ἐν ἄλογο, χρόνια ἑκατὸ κι ἀν πηλαλάῃ, δὲ σώνει
μὲς ἀπ' τὸν ἵσκιο του νὰ βγῆ;

Μήν τὸ πουλί, ποὺ κελαϊδάει στὸ δάσος νύχτα μέρα
καὶ μὲ τὴ γλύκα του περνάει καὶ ντέφι καὶ φλογέρα;
τί θὲς κι ἀπ' ὅλα τ' ἀγαθά
τοῦτα, πές! Τ' ἄνθος, τὸν καρπό; θὲς τὸ πουλί;
— Διαβάτη,

μοῦ κράζει τὸ Ἑλληνόπουλο μὲ τὸ γαλάζιο μάτι:
Βόλια, μπαρούτι, θέλω, νά!

«Ξανατονισμένη μουσικὴ»

*Βίκτωρ Ούγκω
(Μετάφρασις Κ. Παλαμᾶ)*

ΣΤΡΟΦΕΣ

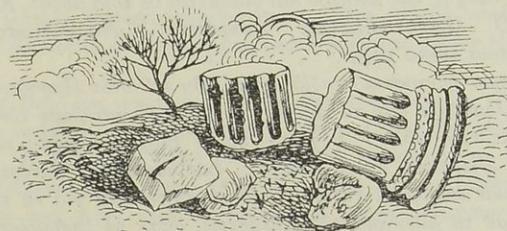
Ω δέρινε λαμπρὲ ούρανέ, φωτοπλημμυρισμένε,
Κύκλε καθάριε πέρα ἐκεῖ τῶν κόλπων τῶν ἀστραφτερῶν,
Ἄκινητε καπνὲ ἀπὸ πάνου ἀπ’ τὴν πλεγμένη στέγη,
Ω μαῦρα κυπαρίσσια, μὲς στὸ γαλανὸ τῶν οὐρανῶν.

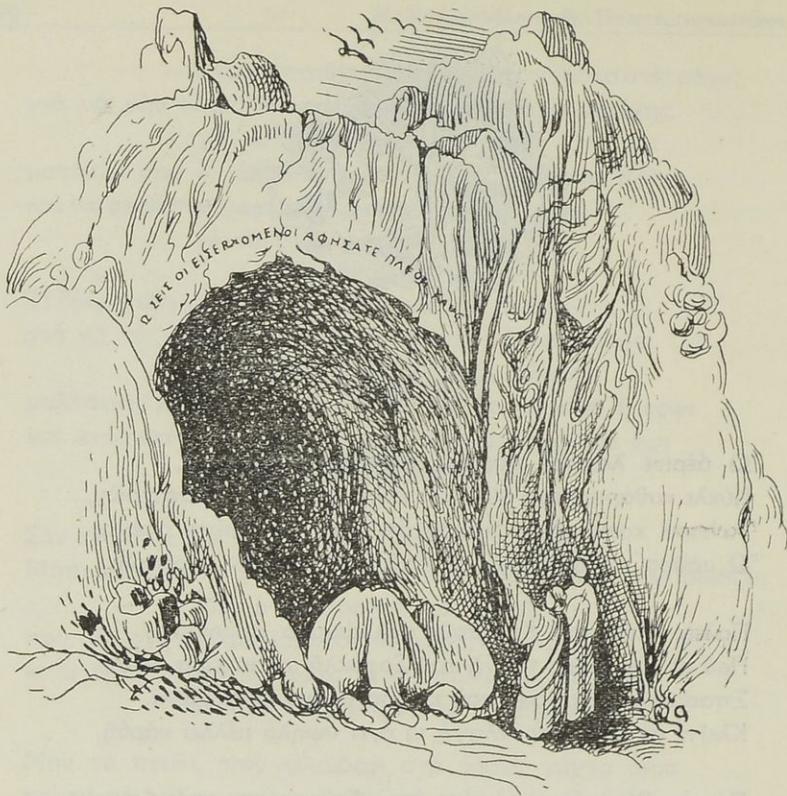
Παλιές ἔλιές τοῦ Κηφισοῦ, φυλλώματα ἄρμονίας,
Ποὺ μὲ τὸν ἄνεμο περνᾷ τοῦ Σοφοκλῆ τὸ πνεῦμα, ναοί,
Σπασμένα μάρμαρα, ποὺ κι ὅσσο ἀκόμα φαγωμένα,
Κλεῖτε σὲ κάθε σας πληγὴ κι ὅτι ύψηλὸ μέλλει νάρθη.

Πάρνη, ‘Υμηττὲ περήφανε, ποὺ διώχνοντας τοὺς ἵσκιους,
ἡμέρα ἀκόμα ἀντιφεγγῷ ἢ πλαγιά σας ὅλη φλογερή,
βουνὰ καὶ δέντρα, ξέφωτα, ἀκρογιάλια ὡραῖα, συντρίμμια,
Ξαναβλέποντάς σας πῶς, πῶς σᾶς ἀγάπησα πολύ!

«Στροφὲς»

Zāv Mωρεάς
(Μετάφρασις M. Μαλακάση)

ΚΟΛΑΣΙ

ΑΣΜΑ^τ ΑΔ' (340)

Γένεια Κομωδία» είναι ένα μακρό ποίημα γραμμένο στή δημοτική γλώσσα τῆς ἐποχῆς τοῦ πουητοῦ καὶ διαιρεῖται σὲ τοία μέρη: ΚΟΛΑΣΙ, ΚΑΘΑΡΤΗΡΙΟ, ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ. Ἀναφέρεται σ' ένα φανταστικό ταξίδι τοῦ Δάρτη στὰ τοία τοῦτα μέρη.

Ἐρα τέτοιο φανταστικό ταξίδι στὸν "Ἄδη καὶ στὸν Παράδεισο πραγματεύθηκαν καὶ ἄλλοι ποὺ ἀπὸ τὸ Δάρτη. Ὁ "Ομηρος κατέβασε τὸν Ὀδυσσέα τον στὰ βασίλεια τῶν σκιῶν — ψυχῶν — καὶ ὁ Βιργίλιος ὅμοια τὸν Αἴνεια τον μὰ καὶ τὸν Μεσαίωνα ἄγριοι, ἀσκητές, ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες, λεοκήρυκες ὠραματίστηκαν παρόμοια ταξίδια, ποὺ τὰ διηγοῦνται γιὰ νὰ τρομάζουν τοὺς χριστιανοὺς μὲ τὰ μαρτύρια τῆς Κολάσεως, ὡστε νὰ ἐπιθυμήσουν τὸν Παράδεισο. Ὁ Δάρτης ὅμως στὴ «Θεία Κομωδία» τον σὲ ὑψηλή ποιητική μορφή

μᾶς ἔζωτανεψε τοὺς ὄραματισμοὺς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔδωσε παναθρώπινο ἰθικὸν νόημα.

Η «Θεία Κωμῳδία» εἶναι, δῆπος ἴσχυος ἐταιρίας, ἕνα ἀληθινὸν ταξίδι, ποὺ ἔκαμε δὲ ἵδιος «μὲ τὸ σῶμά του δλόκληρο» στὸν ἄλλον κόσμο: στὴν Κόλασι, τὸ Καθαρτήριο (τῶν Καθολικῶν) καὶ τὸν Παράδεισο. Εἶναι τέτοιες οἱ λεπτομέρειες τοῦ ταξιδιοῦ αὐτοῦ σὲ τόπους, δύρες, δρομολόγια καλπ. ποὺ δὲ ναγνώστης ἔχειχ, πὼς τοῦτο εἶναι δράμα φανταστικό καὶ παρασύρεται νὰ πιστέψῃ, πὼς βλέπει κάτι τι πραγματικό.

1. Διάγραμμα ἐξωτερικό.

Στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας, 35 χρόνων, δὲ Δάρτης ἔχει παραπλανηθῆ σ' ἔνα δάσος. Μάταια προσπαθεῖ νὰ βρῇ τὸ δρόμο τῆς ἔξοδου ἀπὸ κεῖ μὰ δταν γιὰ μιὰ στιγμὴ νομίζει, πὼς τὸν βρῆκε, νὰ μπροστά τον τεία θηρία — λεοπάρδαλι, λεοντάρι, λύκανα — τοῦ κόβουν τὸ δρόμο καὶ τὸν γυρίζουν πρὸς τὰ πίσω. Καὶ ἐνῷ τρομαγμένος καὶ ἀπελπισμένος στριφογυρίζει ἔδῶ κι ἔκει δὲ ποιητής, παροντιάζεται μιὰ σκιά, δ φημισμένος Λατίνος ποιητής Βιργίλιος, ποὺ τὸν ἐνθαρρύνει ὑποσχόμενος σ' αὐτὸν νὰ τὸν δηγήσῃ, ἀν τὸν ἀκολούθησῃ, στὸ σωτὸ δρόμο, γιὰ νὰ σφῆῃ. Μὲ οδηγὸ τώρα πολλτίμω τὸ δοξασμένο ἀρχαίο ποιητὴ κατεβαίνει στὸν "Άδη" («Κόλασι»).

Τὸ ταξίδι γιὰ τὴν Κόλασι ἀρχίζει τὴ Μεγάλη Παρασευὴ τοῦ 1300, 8 τοῦ 'Απρίλη. Οἱ δύο ποιητές βυθίζονται στὴ γῆ καὶ φθάνουν στὸν "Άδη, ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἔχει σχῆμα ἀναποδογνωισμένου κώνου — μὲ τὴν κορυφὴ κάτω. —"Οσο κατεβαίνουν μέσα στὸν κώνο οἱ κύκλοι τον, ποὺ εἶναι 9, φυσικὰ στενεύονται, καταλήγοντας στὴν κορυφὴ τον, ποὺ στέκεται στὸ κέντρο τῆς γῆς, δην ἔχει τὴν ἔδρα τον δὲ Ἔωσφόρος. Σὲ κάθε κύκλο κολάζονται καὶ ώρισμένες κατηγορίες ἀμαρτίας οἱ πιὸ βαρειες διλο καὶ πιὸ βαθύτερα.

΄Απὸ τὸν "Άδη" ἔξακολουθοῦν πρὸς τὰ μέσα τὸ δρόμο καὶ βγαλνουν στὸ ἀντίθετο (νότιο) ἡμισφαίριο στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, σὲ φῶς πιά. Τοῦτο τὸ ἡμισφαίριο εἶναι δὲ θάλασσα, μὲ ἔνα μόνο νησί, ποὺ στὴ μέση τον ὑψώνεται τὸ φηλότερο βουνὸ τῆς γῆς, δην εἶναι τὸ Καθαρτήριο. Τὸ σχῆμα τοῦ βουνοῦ εἶναι καὶ ἔδῶ κάνον, διαιρεμένος σὲ 7 κύκλους, καὶ στὸν καθένα μετανοιώνουν ώρισμένες κατηγορίες ἀνθρώπων, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀμαρτία των, ποὺ πάντα αἰτία ἔχει κάπου παραστοτημένη ἀγάπη. Στὸν ἔδρο μικλο, στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ βρίσκεται ἡ Ἐδέμ, δὲ ἐπίγειος Παράδεισος, δην εἶναι δὲ Ἀδάμ καὶ Ἡ Εὕα.

Τώρα δὲ Βιργίλιος παραχωρεῖ τὴ θέσι τον στὴ Βεατόλη, Φλωρεντινὴ κόρη, ποὺ πέθανε νεώτατη, πρὸς τὴν δύνα τὸ Δάρτης ἔτρεψε φλογερὸ μυστικὸ ἔρωτα ἀπὸ παιδί. Ή Βεατόλη, ἀφοῦ τὸν ἔξαγνιζει, μετανοιωμένο ἀπὸ κάθε γήινο, τὸν ἀνεβάζει στὸν πραγματικὸ Παράδεισο, ποὺ τὸν ἀποτελοῦν 9 οὐρανοί. Σὲ καθέτρα ἀπὸ τὸν ἔπτυ πρώτους βρίσκονται ψυχές ἀνθρώπων ἐναρρέτων κατὰ κατηγορίας, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀρετή των. Στὸν θύρο ή καητὸ βρίσκονται τὰ

Χερονβεὶμ καὶ Σεραφεὶμ κι ἐπάνω ἀπ' ὅλονς εἶναι δὲ Ἔμπνυδος Οὐρανὸς ἀκε-
νητος σὲ σχῆμα ρόδου, ὅπου κατοικοῦν, οἱ τελείως λυτρωμένες ψυχές. Καὶ πά-
νω ἀπ' ὅλους δὲ Θεός. "Οταν φθάνουν, Βεατόλην καὶ Δάντης, στὸν Ἔμπνυδο
Οὐρανό, ἡ Βεατόλην παίρνει θέσι στὸ αἰώνιο ρόδο καὶ παραδίδει τὸν ποιητὴν
στὸν Ἀγιο Βενάρδο. Οἱ Ἀγιος προσεύχεται στὴν Παραγίλα νὰ πάρῃ στὴν προ-
στασία της τὸ Δάντη. Οἱ ποιητὴς βιθύζεται σὲ ἔκστασι ἐνατενίζοντας τὸ μυ-
στήριο τῆς Ἀγίας Τιμίδος, μὰ μιὰ ἀστραπὴ φωτίζει τὸ νοῦ του καὶ καταλα-
βαῖνει, πῶς ἔσμιξε ἡ θεία μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύσι. Τούτη τὴν στιγμὴ τελειώνει
τὸ δράμα.

2. Διάγραμμα ἐσωτερικό (Η θικό).

Στὴ «Θεία Κωμῳδία» εἶναι συμπυκνωμένη δῃ η φιλοσοφία του Μεσαίωνα,
πολιτικὴ καὶ ήθική. Ἡ ήθικὴ ἀλληγορία της εἶναι φανερή. Οἱ ἀνθρώποις, σταν
χάνη τὸν ἵσιο δρόμο του Θεοῦ, χάνεται στὸ δάσος τῆς ἀμαρτίας, ποὺ τὸ κυβερ-
νῶν τὰ θηρία: λεοπάρδαλι — φιληδονία, λεοντάρι — ἀλαζονεία, λύκανα —
φιλαργυρία, δλες οἱ ἀνθρώπινες δρόμες καὶ ἀδυναμίες. Οἱ Θεοὶ δύμως σὰν πολυ-
εύπλαχνος τὸν λνπεῖται καὶ δὲν τὸν ἀφίνει νὰ χαθῇ, στέλνοντάς του πολύτιμο
σύντροφο καὶ δδηγὸ τὸ λογικὸ (Βιργίλιος), γιὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ λυτρωθῇ.
Τοῦτο — τὸ λογικὸ — φωτίζει τὸν ἀνθρώπωπο νὰ ἴδῃ πόσο φοβερός εἶναι ὁ δρό-
μος τῆς ἀμαρτίας καὶ τί βασανιστήρια περιμένουν τὸν ἀμαρτωλὸ (περιήγησι
Βιργίλιους καὶ Δάντη στὴν Κόλαστ). Τὸ ἴδιο — τὸ λογικὸ — δδηγεῖ ἔπειτα τὸν
ἀνθρώπο στὸ δρόμο τῆς μετανοίας καὶ τοῦ ἔξαγγιμσμοῦ (Ἀνάβασι καὶ περιή-
γησι στὸ Καβαρτήμο).

Ἐπειδὴ δύμως τὸ ἀνθρώπινο λογικό, δὲν ἔχει τὴ δύναμι νὰ προκωρήσῃ
πέρα ἀπὸ τὰ αἰσθητά, δὲ Βιργίλιος — τὸ λογικὸ — παραχωρεῖ τὴ θέσι του σὲ
ἀνθερη δύναμι, τὴ θεία Χάρι (Βεατόληη), ποὺ μόνον αὐτὴ μπορεῖ ν' ἀνεβά-
σῃ τὸν ἀνθρώπο μᾶς τὸν οὐρανό, γιὰ νὰ αἰσθανθῇ τὴ μακαρότητα τῶν ἑναρέτων.
Μὰ καὶ ἡ Βεατόληη — ἡ θεία Χάρι — παραχωρεῖ τῷρα τὴ θέσι της στὸν δρα-
ματισμὸ ("Ἀγιος Βενάρδος"), στὴν τέλεια ἀφοσίωσι καὶ ἔνωσι τοῦ ἀνθρώπου
μὲ τὸ Θεό.

Οἱ Δάντης στὴ «Θεία Κωμῳδία» τον, ἀναπτύσσει τὴ φιλοσοφία τῆς κο-
σμοθεωρίας του ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ τὸ σκοτάδι τῆς ἀμαρτίας δὲ ἀνθρώπος,
ἀκολουθώντας τὸ λογικό καὶ θυσιάζοντας κάθε ψύκο καὶ ἀνθρώπινο, αὐτοκα-
θαίρεται, αὐτολιντρώνεται, ἔως ὅτου, βοηθημένος καὶ φωτισμένος ἀπὸ τὴ θεία
δύναμι καὶ Χάρι, πρὸς τὴν ὄποια εἶναι ἀφωπωμένος καὶ πρὸς τὴν ὄποια πλη-
σιάζει καθαρμένος, ἀνέλθῃ ἔως τὸ τέλειο φῶς, τὸ Θεό.

3. Τὸ ἀπόστασμά μας ἀναφέρεται στὸν ἔνατο κύκλο τῆς Κολάσεως, ποὺ εἶναι μὰ παγωμένη λίμνη, ὅπου κολάζονται οἱ προδότες, γιατὶ αὐτοὺς δὲ ποιητὴς θε- ωρεῖ ὡς μεγαλύτερους ἐνδόχους. Η τιμωρία τους γίνεται σὲ 4 διάφορους λάκκους, ποὺ στὸν καθένα δίνει καὶ ἀπὸ ἔνα ξεχωριστὸ δύνομα. Στὸν ποῶτο βρίσκονται,

ὅσοι πρόδωσαν συγγενεῖς καὶ τὸν ὄνομάζει «Καΐνα» ἀπὸ τὸν ἀδελφοκοτύρῳ Κάϊνῳ στὸ δεύτερο παιδεύονται ὅσοι πρόδωσαν τὴν πατρίδα καὶ τὸν ὄνομάζει «Ἀντηρόδα» ἀπὸ τὸν Ἀντήρορα, Τρωαδίτη ἥρωα, ποὺ πρόδωσε στὸν "Ἐλλήνες τὸ Παλλάδιο, κάνοντάς τους σῆμεῖο μὲ φανάρι καὶ ἀνοίγοντας τὸ δούρειο ἵππο, γιὰ νὰ βγοῦν στὸν τρίτο, ποὺ τὸν ὄνομάζει «Πτολεμαία» ἀπὸ τὸ βασιλιά τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖο, ποὺ σκότωσε τὸ φίλο τον, τὸν ὄνομαστὸ Πομπήιο κολάζονται ὅσοι πρόδωσαν φίλους· καὶ στὸν τέταρτο, ποὺ ὄνομαζεται «Ιουδαία» ἀπὸ τὸν Ἰουδά, ποὺ πρόδωσε τὸ Χριστό, βασανίζονται, ὅσοι πρόδωσαν τὸν εὐεργέτη τους.

'Απὸ τὸν ἔνατο αὐτὸν κύκλῳ παραβέτομε τὸ ἀναφερόμενο στὸν δ' λάκκο, ποὺ κολάζονται οἱ προδότες τοῦ εὐεργέτη τους. 'Ο 'Εωσφόρος στὸ βυθὸν τοῦ "Ἄδη, βυθισμένος καὶ δ' ἴδιος γιὰ τιμωρία του δ' μισδὸς — ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω — στὸν πάγον τῆς λιμνῆς, βασανίζει τὸν Ἰουδά, προδότη τοῦ εὐεργέτη καὶ Διδασκάλου του Χριστοῦ, καὶ τὸ Βροῦτο καὶ Κάσσιο, ποὺ δολοφόνησαν τὸν εὐεργέτη τους Ἰουλίο Καίσαρα.

1. «Τὰ φλάμπουρα* σ' ἐμᾶς τοῦ βασιλιά προβαίνουν τῆς Κόλασης, καὶ στρέψε καταμπρὸς τὰ μάτια νὰ δῆς», δ' δάσκαλος μοῦ εἶπε, «ἄν τὸν ξανοίγης».
2. Καταπῶς, ὅταν πνέῃ μιὰ πυκνὴ κατάχνια
5. ἢ ὅταν νύχτα τὸ ήμισφαίριο μας πλακώνῃ, βλέπεις μύλο μακριά, π' ὁ ἄνεμος γυρίζει, τέτοια κι ἐμὲ νὰ βλέπω μηχανὴ μοῦ ἐφάνη· γιὰ τὴν πνοὴ* κατόπι ἐμούλωσο* ἀποπίσω τοῦ ἀρχηγοῦ μου, τὶ ἀλλοῦ νὰ φυλαχτῶ δὲν εἶχα.
10. "Ημουν πλιά, καὶ μὲ φόβο βάνω τὸ μέτρο, ἔκει ποὺ οἱ σκιὲς ἡταν σκεπασμένες ὅλες, καὶ σὰν ὅχυρο μέσα σὲ γυαλὶ φαινόνταν.
- "Αλλες στέκονται δίπλα, ἄλλες ὅλόρθες στέκουν, ποιὰ μὲ τὴν κεφαλὴ καὶ ποιὰ μὲ τὶς πατοῦσες, ποιὰ σὰν τόξο γυρνᾶ μὲ πρόσωπο στὰ πόδια.
- "Οταν ἡμαστε τόσο παρεμπρὸς φθασμένοι, ὥστε στὸ δάσκαλό μου νὰ μοῦ δείξῃ ἐφάνη* τὸ πλάσμα, ποὺ μιὰ μεριὰ τόσο ἐστάθη ὥραϊ, ἐτραβήθη ἀπ' ἐμπρός μου, μ' ἔκαμε νὰ μείνω,
20. καὶ «Ἴδού», μοῦπε, «τοῦ "Ἄδη δ' ἄρχος, κι ἴδού ὁ τόπος ὅπου πρέπεται σὺ ν' ὀρματωθῆς μὲ θάρρος».
- Πῶς ἐπάγωσα τότε καὶ ἡ φωνή μου ἐπιάσθη

- μὴ μ' ἐρωτήσῃς, ἀναγνώστη· δὲν τὸ γράφω,
γιατὶ κάθε μου λόγος ἥθελ' εἶναι λίγος.
25. Δὲν ἀπέθαν' ἀλλὰ καὶ ζωντανὸς δὲν ἔμουν·
μόνος σου τώρα σκέψου, ἂν ἔχης λίγο πνεῦμα,
τί ἔγινα ἐγὼ δίχως ἀπ' τὰ δυὸ κανένα.
‘Ο βασιλέας τοῦ θειμένου βασιλείου
ἀπ' τὴ μέση τοῦ στήθους ἔβγαινε ἀπ' τὸν πάγο·
30. μ' ἔνα γίγαντα ἐγὼ πιὸ σύμμετρος θὲ νᾶμουν
παρὰ ποὺ οἱ γίγαντες μὲ τοὺς βραχίονές* τους,
καὶ νόησε ἀπὸ τοῦτο πόσο θάναι τὸ ὅλο,
ποὺ μὲ τόσο μεγάλα μέρη συμμετρίεται.
‘Αν ὅπ' ἄσημος τώρα, τόσο ἐστάθη ὡραῖος,
35. καὶ στὸν Πλάστη του ἐνάντια ἐσήκωσε τὰ μάτια,
σωστὸν ναὶ νᾶρχεται ἀπ' αὐτὸν καὶ κάθε πένθος.
‘Ω, καὶ πόσο σ' ἐμένα μέγα θαῦμα ἐφάνη,
στὴν κεφαλή του τρία προσώπατα* σὰν εἶδα!
Κι ἡταν τὸ ἔνα ἐμπρός καὶ κόκκινο στὸ χρῶμα,
40. καὶ τὸ ἄλλα ἡταν δύο, ποδσιγαν μὲ τοῦτο
καθαυτὸ μὲς στὴ μέση καθεμιᾶς του πλάτης,
κι ἐσμίγονταν ἀντάμα στοῦ λειριοῦ τὸν τόπο·
καὶ τὸ δεξὶ σὰν ἄσπρο ἢ κίτρινο ἐφαινόταν
καὶ τὸ ζερβί ταν τέτοιο νὰ τὸ βλέπης, ὅπως
45. αὐτοὶ πρόχονται ἀπ' ὅπου κατεβαίνει ὁ Νεῖλος.
Φτεροῦγες* δυὸ ἀποκάτου ἀπ' τὸ καθένα ἔβγαιναν
τρανές ὅσο πουλιοῦ τόσο μεγάλου ἐπρέπαν·
πανιὰ δὲν εἶδα ἐγὼ ποτὲ τόσο μεγάλα.
Φτερὰ δὲν εἶχαν, ἀλλὰ σ' ὅλα νυχτερίδας
50. φτεροῦγες ἐμοιαζαν, καὶ τότε τές ἐσειοῦσε
δυνατά, ποὺ ἀπ' αὐτὸν τρεῖς ἄνεμοι ἐκινοῦσαν.
Γι' αὐτὸ κι δικατούτος* ἐκαταπάγων' ὅλος·
ἐκλαιγε μ' ἔξι μάτια, κι ἀπὸ τρία πηγούνια
τοῦ στάλαζε μ' ἀφρὸν αίματερὸ τὸ κλᾶμα.
55. ‘Εσπαζε μὲ τὰ δόντια σὲ καθένα στόμα
ἔναν ἀμαρτωλὸ σὰ μὲ κοπανιστήρι,
ῶστ' ἔκανε τρεῖς νᾶναι πονεμένοι τόσο.
Στὸν πρῶτο τίποτε τὸ δάγκαμα δὲν ἡταν

- στὸ γρατσούνισμα ἐμπρός, τί κάθε τόσο ἡ ράχι
 60. ὅλη ἡ κατάγυμνη τοῦ ἀπόμενε ἀπ' τὸ δέρμα.
 «Ἄυτὸς ποὺ πιὸ σκληρὰ παιδεύετ' ἐκεῖ πάνου»,
 εἴπε ό δάσκαλος, «εἴναι ό 'Ιούδας ό 'Ισκαριώτης»
 ποὺ ἡ κεφαλή του εἰν' μέσα κι ἔξω σει τὰ πόδια.
 'Απ' τοὺς δυὸς ἄλλους, πιόχουν τὸ κεφάλι* κάτου
 65. κρεμαστὸς ἀπ' τὸ μαῦρο πρόσωπο εἰν' ό Βροῦτος·
 κοίτα πῶς στρίφεται καὶ μίλημα δὲ βγάζει·
 κι ό ἄλλος εἴναι ό Κάσσιος* μὲν χοντρὰ τὰ μέλη.
 'Αλλὰ ξαναπτροβάλλ' ἡ νύχτα, κι εἰν' ώρα*
 69. νὰ πᾶμε· τίποτε νὰ ίδοῦμε δὲ μᾶς μένει.»...

«Θεία Κωμῳδία»

«Κόλασι»

Δάντης 'Αλιγκέρης
 (Μετάφραστις Γ. Καλοσγούρου)

ΕΚ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Η ΑΦΙΞΙΣ

...Τὸ ἀτμόπλοιον ἔμενε πάντοτε ἀκίνητον μεταξὺ τῆς Χρυσουπόλεως καὶ τοῦ Σεραγίου. Ἡ διμήχλῃ ἀπέκρυψε τῷ ὄντι ἀκόμη τὸν ἐπέκεινα τοῦ Σκουτάρεως Βόσπορον καὶ ὅλον τὸν Γαλατᾶν καὶ τὸ Πέραν, ἀτινα ἕκειντο ἐνώπιον ἡμῶν. Ἐγγύθεν ἡμῶν παρέπλεον λέμβοι, μικρὰ ἀτμόπλοια καὶ ἴστιοφόρα, ἀλλ' οὐδεὶς τὰ ἔβλεπτεν. "Ολων οἱ ὁδφαλμοὶ ἥσαν προσηλωμένοι ἐπὶ τοῦ φαιοῦ πέπλου, ὅστις κατεκάλυπτε τὴν εὔρωπαϊκὴν πόλιν. Ἐσκίρτων ἐξ ἡδονῆς ἄμα καὶ ἀνυπομονησίας. Ολίγαι στιγμαὶ ἀκόμη καὶ θὰ εἴχομεν θέαμα, ὅπερ ἀποσπῆ ἐκ τῆς καρδίας τοῦ θεατοῦ κραυγὴν θαυμασμοῦ! Μόλις ἡδυνάμην νὰ κρατήσω στερεὰ εἰς τὰς χειράς μου τὸ δίοπτρον. 'Ο πλοιάρχος μ' ἔβλεπε καὶ αὐτὸς ὁ πτωχὸς καὶ ἀπέλαυνε τὸ θέαμα τῆς συγκινήσεώς μου, τρίβων δὲ τὰς χειράς του ἀνεφώνει:

—Ἐφθάσαμεν! ἐφθάσαμεν!

Τέλος ἥρχισαν νὰ διαφαίνωνται διὰ τοῦ πεπτλού κατ' ἀρχὰς κηλίδες ὑπόλευκοι, κατόπιν δὲ τὸ ἀόριστον διάγραμμα μεγάλου ὑψώματος καὶ μετέπειτα ἡ διεσκορπισμένη καὶ ζωηροτάτη ἀντιλαμπὴ ὑελωμάτων φωτιζομένων ὑπὸ τοῦ ἡλίου, καὶ τέλος ό Γαλα-

τᾶς καὶ τὸ Πέραν ἡ Σταυροδρόμιον ἐν πλήρει φωτί, ὅρος ὅλον, μυριάς ὅλη οἰκίσκων ποικιλοχρώμων κειμένων ἀλλεπαλλήλως, πόλις ὑψηλοτάτη, κατεστεμένη ὑπὸ μιναρέδων, θόλων καὶ κυπαρίσσων, ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς τὰ μεγαλοπρεπῆ παλάτια τῶν πρεσβειῶν καὶ μέγας πύργος τοῦ Γαλατᾶ, εἰς τοὺς πρόποδας δὲ τὸ μέγα ὁπλοστάσιον τοῦ Τοπχανέ, καὶ δάσος ὄλοκληρον πλοίων. Διαλυμένης δὲ πάντοτε τῆς ὁμίχλης, ἡ πόλις ἔξετείνετο πρὸς τὸ μέρος τοῦ Βοσπόρου, καὶ ἀνεπήδων προάστια ὅπισθεν προαστίων, κατατεινόμενα ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῶν λόφων μέχρι τῆς θαλάσσης, εὐρέα, πικνὰ καὶ λευκόστικτα ἔνεκα τῶν τζαμίων, σειραῖ πλοίων, λιμενίσκοι, παλάτια ἐπὶ τῶν ὑδάτων, σκιάδες, κῆποι, κιόσκια, ἄλση, συγκεχυμένα δὲντὸς τῆς ὁμίχλης ἄλλα προάστια, ὥστε αἱ κορυφαὶ μόνον ἐφαίνοντο χρυσούμεναι ὑπὸ τοῦ ἡλίου, κυκεῶν χρωμάτων, ὑλομανία βλαστήσεως, ἀπόψεις ἐπεκτεινόμεναι μέχρις ἀθεάτου, μεγαλεῖον, ἡδονή, χάρις, ἵκανὰ νὰ ἔξωθήσωσι τὸν θεατὴν εἰς ἐπιφωνήσεις παράφρονας. Ἐπὶ τοῦ πλοίου ὅλοι ἔστεκαν μὲ τὸ στόμα ἀνοικτόν, ἐπιβάται, ναῦται, τοῦρκοι, εύρωπαῖοι, νήπια. Οὐδὲ ἄχναν ἦκουες. Δὲν ἔγνωρίζαμεν πλέον πρὸς ποῖον μέρος νὰ στραφῶμεν. Ἐξ ἑνὸς εἴχομεν τὸ Σκούταρι καὶ τὸ Καδῆ κιόῃ, ἐξ ἄλλου τὸν λόφον τοῦ Σεραγίου, ἔμπροσθεν δὲ τὸν Γαλατᾶν, τὸ Πέραν καὶ τὸν Βόσπορον. Διὰ νὰ ἴδῃ τις ὅλα ἐπρεπε νὰ περιστρέφηται κύκλῳ καὶ περιστρεφόμεθα κύκλῳ ἐκτοξεύοντες πρὸς τὰ μέρη βλέμματα διάπυρα, καὶ μειδιῶντες καὶ χειρονομοῦντες ἀφωνοί, μεθ' ἡδονῆς ἀμυθήτου. Τί ὀραῖαι στιγμαῖ, ὑψιστε Θεέ!

Καὶ ὅμως τὸ μέγιστον, τὸ κάλλιστον πάντων, δὲν εἴχαμεν ἴδει ἀκόμη. Ἰστάμεθα ἀκόμη ἀκίνητοι ἐντεῦθεν τῆς ἄκρας τοῦ Σεραγίου, ἦν πρὶν παρακάμψη τις εἶναι ὀδύνατον νὰ ἴδῃ τὸ χρυσοῦν Κέρας, καὶ ἡ θαυμασιωτέρα ὅψις τῆς Κωνοταντινουπόλεως εἶναι ἡ πρὸς τὸ χρυσοῦν Κέρας. — Κύριοι, προσέχετε — ἀνεφώνησεν ὁ πλοίαρχος, πρὶν δώσῃ τὸ κέλευσμα τῆς προχωρήσεως — τώρα ἔρχεται ἡ κρίσιμος στιγμή. Ἐντὸς τριῶν λεπτῶν θὰ ἔχωμεν ἐνώπιον ἡμῶν τὴν Κωνοταντινούπολιν.

Μὲ κατέλαβε φρικίασις.

Ἐπροσμείναμεν ἀκόμη μερικὰ λεπτά.

“Α! πῶς μοῦ ἐσκίρτα ἡ καρδία! Μὲ ποῖον τῆς ψυχῆς πυρετὸν ἐπρόσμενα τὴν εὐλογητὴν λέξιν: ‘Εμπτρός!

—'Εμπρός! ἀνέκραξεν ό πλοιαρχος.

Τὸ πλοῖον ἐκινήθη.

Προχωροῦμεν! Βασιλεῖς, ἡγεμόνες, Κροῖσοι, Ἰσχυροὶ καὶ εὔδαιμονες τῆς γῆς, τὴν στιγμὴν ἐκείνην σᾶς φέκτειρα· ἡ ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην θέσις μου ἦτο τῶν θησαυρῶν σας ὅλων ὄντας·, καὶ δὲν θὰ ἔπωλουν ἐν βλέμμα μου μὲν ἐν βασίλειον.

"Ἐν λεπτὸν — ἐν ἄλλῳ λεπτὸν ἀκόμη — τὴν ἄκραν τοῦ Σεραγίου τὴν παρακάμπτομεν — διαβλέπω ἔκτασιν ἀπέραντον πλήρη φωτός, καὶ ἀπειρίαν πραγμάτων καὶ χρωμάτων.—'Η ἄκρα τοῦ Σεραγίου παρεκάμφθη... 'Ιδού ἡ Κωνσταντινούπολις! Κωνσταντινούπολις ἀπειρος, μεγαλοπρεπής, ἔξαισία! Δόξα εἰς τὴν κτίσιν καὶ εἰς τὸν ἀνθρωπὸν! Τὸ κάλλος τοῦτο δὲν τὸ εἶχα ὀνειρευθῆ!

Καὶ τώρα περίγραψε ἄθλιε! βεβήλωσε μὲ τὰς λέξεις σου τὸ ἔξαισιον θέαμα ἐκεῖνο! Τίς τολμᾷ νὰ περιγράψῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν; Σατωβριάνδε, Λαμαρτίνε, Γωτιέρε, τί ἐψελλίσατε; Καὶ ὅμως αἱ εἰκόνες καὶ οἱ λόγοι πλημμυροῦσι τὴν διάνοιαν καὶ διαφεύγουσιν ἐκ τοῦ καλάμου. Βλέπω, λέγω, γράφω, ὅμοι πάντα ταῦτα, ἀνευ ἐλπίδος μὲν, ἀλλὰ μεθ' ἡδονῆς μεθυσκούσης με. "Ἄς" ἴδωμεν λοιπόν. "Ἔχομεν ἐνώπιον ἥμῶν τὸ Χρυσοῦν Κέρας, κατατεινόμενον εὐθέως ὡς πλαστὺς ποταμός, ἐπὶ τῶν δύο δ' αὐτοῦ ὁχθῶν ἀνυψοῦνται καὶ ἐπεκτείνονται δύο σειραὶ ὑψωμάτων, καὶ ἐπὶ τούτων ἀνυψοῦνται καὶ ἐπεκτείνονται παραλλήλως δύο σειραὶ πόλεων, αἵτινες καταλαμβάνουσιν ὁκτὼ μίλια λόφων, κοιλάδων, κόλπων καὶ ἀκρωτηρίων, ἐκατὸν ἀμφιθέατρα μνημείων καὶ κήπων, διπλῇ ἀπέραντος κλίμαξ οἰκιῶν, τζαμίων, παζαρίων, σεραγίων, λουτρῶν, κιοσκίων ἀπειροποικίλου χρώματος, ὃν ἐκ μέσου ἀνυψοῦνται πρὸς οὐρανὸν χιλιάδες μιναρέδων μὲ φαεινὴν καὶ στίλβουσαν τὴν αἰχμηράν των ἄκραν, ὡς ὑπερύψηλοι κίονες ἐξ ἐλέφαντος, προέχουσι δὲ καὶ ἄλση κυπαρίσσων κατατεινόμενα ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων εἰς τὴν θάλασσαν δίκην ταινιῶν βαθυχρώμων, αἵτινες περιβάλλουσιν ὡς στεφάναι καὶ προάστια καὶ λιμένας· ὑλομανοῦσα δὲ βλάστησις ἀνορθοῦται καὶ ὑπερεκχειλίζει ὀπανταχόθεν, περιστέφουσα τὰς κορυφάς, ἕρπουσα δόφιοιδῶς μεταξὺ τῶν στεγῶν, καὶ κατακαμπτομένη εἰς τὰς ἄκρας.

Δεξιὰ δὲ Γαλατᾶς μὲ δάσος κεραιῶν καὶ σημαιῶν πρὸ αὐτοῦ ὑπεράνω τοῦ Γαλατᾶ τὸ Σταυροδρόμιον (ἢ Πέραν) διαγράφον ἐπὶ

τοῦ οὐρανοῦ τὰ μεγάλα διαγράμματα τῶν εύρωπαιῶν του παλατίων, καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ γέφυρα συζευγνύουσα τὰ δύο παράλια, ἣν διατρέχουσι κατ' ἀντίθετον πορείαν δύο πλήθη ποικιλόχροα διαβατῶν. Ἀριστερὰ ἡ Σταμπούλ, ἐκτεινομένη ἐπὶ τῶν μεγάλων αὐτῆς λόφων, ὃν ἑκάστου ὑψοῦται καὶ ἐν γιγάντιον τζαμίον μὲ θόλον μολυβοσκεπῆ καὶ ὀβελίσκους χρυσοῦς, ἡ Ἀγία Σοφία, λευκὴ καὶ ροδόχρους, ὁ Σουλτάν' Ἀχμέτ, μὲ ἔξι μιναρέδες εἰς τὰ πλευρά του, ὁ μέγας ἐπροστεμένος μὲ δέκα θόλους, ἡ σουλτάνα Βαλιδὲ κοτοπτριζούμενη εἰς τὰ ὄντα, ἐπὶ δὲ τοῦ τετάρτου λόφου τὸ τζαμίον τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β', ἐπὶ τοῦ πέμπτου τὸ τζαμίον τοῦ Σελίμ, ἐπὶ τοῦ ἕκτου τὸ σεράγιον τοῦ Τεκήρ, ὑπεράνω δὲ πάντων τούτων τῶν ὑψωμάτων ὁ πύργος τοῦ Σερασκεράτου, ὅστις ὑπέρκειται τῶν παραλίων ἀμφοτέρων τῶν ἡπείρων ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τοῦ Εὔξείνου. Πέραν τοῦ ἕκτου λόφου τῆς Σταμπούλ καὶ πέραν τοῦ Γαλατᾶ δὲν φαίνονται πλέον παρά κατατομαὶ ἀόριστοι, ἄκραι πόλεων καὶ προαστίων, τεμάχια λιμένων, στόλων καὶ ἀλσῶν, σχεδὸν ἔξαφανιζόμενα ἀπὸ τῆς ὁράσεως καὶ συναφομοιούμενα πρὸς τὸ κυανοῦν περιέχον οὔτως, ὥστε φαίνονται πλέον ὅχι ὄντα πραγματικά, ἀλλ' ἀπατηλὰ φαινόμενα τοῦ φωτὸς καὶ ἀέρος.

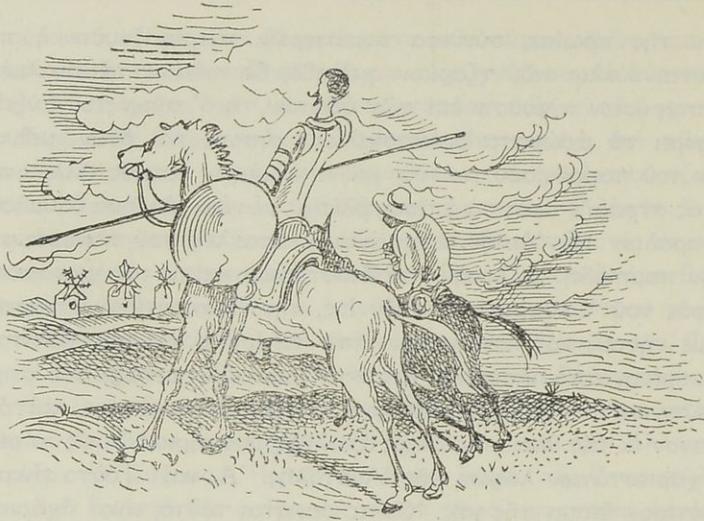
Πῶς νὰ συγκρατήσῃ τις τὰς λεπτομερείας τῆς θαυμασίας ταύτης εἰκόνος; Τὸ βλέμμα προσηλοῦται στιγμάς τινας ἐπὶ τῶν ἐγγύς παραλίων, ἐπὶ τουρκικοῦ τινος οἰκίσκου ἡ ἐπὶ χρυσίζοντος μιναρέ, ἀλλ' αἴφνης ἐκσφενδονεῖται εἰς τὸ φωτεινὸν ἐκεῖνο βάθος, καὶ περιφέρεται τυχαίως εἰς τὰς δύο ἐπ' ἀθέατον προεκτεινομένας καὶ οίονεὶ φαντασιώδεις ἐκείνας πόλεις, μόλις παρακολουθούμενον ὑπὸ τῆς ἐκπεπληγμένης διανοίας. Εἶναι δὲ διακεχυμένον ἐπὶ πάσης ταύτης τῆς καλλονῆς μεγαλεῖόν τι ἀπείρως γαλήνιον, ἀνέκφραστός τις νεανικότης διεγείρουσα μυρίας ἀναμνήσεις διηγημάτων μαγικῶν καὶ ἔαρινῶν ὀνείρων, ἐναέριός τις καὶ μυστηριώδης μεγαλείότης, ἀναρπάζουσα τὴν φαντασίαν, καὶ ἀποπλανῶσα ἐκτὸς τῆς χώρας τοῦ ἀληθοῦς. 'Ο δ' οὐρανός, ἔξαπτμιζόμενος εἰς λεπτοτάτας κυανογαλακτώδεις καὶ ἀργυροειδεῖς βαφάς, περιβάλλει τὰ πάντα δι' εὐκρινείας θαυμαστῆς. 'Η θάλασσα σαπφειρίη, κατάστικτος δ' ἐκ πορφυρῶν σημαντήρων, ἀντανακλῷ διακυμαίνουσα τρομωδῶς τὰ λευκὰ σχήματα τῶν μιναρέδων, οἱ θόλοι μαρμαίρουσιν, ὅλη δ' ἐκείνη ἡ ἀπέραντος βλάστησις συνταράττεται βρέμουσα πρὸς τὴν

αὔραν τῆς πρωίας, σύννεφα περιστερῶν πτερυγίζουσιν ἥ περι-
ίπτανται κύκλῳ τῶν τζαμίων· χιλιάδες δὲ καϊκίων πεποικιλμένων
καὶ ἐπιχρύσων πλέουσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ἥ δ' αὔρα τοῦ Εὐξείνου
μεταφέρει τὰ ἀρώματα δεκακισχιλίων κήπων, καὶ ὅταν, μεθυσμέ-
νος ἐκ τοῦ παραδείσου τούτου, καὶ ἐπιλήσμων παντὸς ἄλλου πρά-
γματος στραφῆς πρὸς τὰ ὅπιστα, βλέπεις μὲ νέον αἰσθημα θαυμασμοῦ
τὸ παράλιον τῆς Ἀσίας, ὅπερ εἶναι ἡ κατακλείς τοῦ πανοράματος,
μὲ τὴν πομπώδη καλλονὴν τοῦ Σκουτάρεως καὶ μὲ τὰς χιονοσκεπεῖς
κορυφὰς τοῦ Ὄλυμπου τῆς Βιθυνίας, τὴν Προποντίδα, κατάσπαρ-
τον μὲ νήσους καὶ κατάλευκον ἀπὸ τὰ ἴστια, καὶ τὸν Βόσπορον
σκεπασμένον ἀπὸ πλοῖα, καὶ ἔρποντα ἐλικοειδῶς μεταξὺ δύο σειρῶν
ἀτελευτήτων κιοσκίων, παλατίων, καὶ ἔξοχικῶν οἰκιῶν, καὶ ἀφα-
νιζόμενον ἐκ τῆς θέας σου, ὅπως ἀπολήξῃ μυστηριωδῶς εἰς τὸ μέσον
τῶν χαριεστάτων λόφων τῆς Ἀνατολῆς. "Α, ναί! Τοῦτο εἶναι τὸ
ώραιότερον θέαμα τῆς γῆς. "Οστις ἀρνεῖται τοῦτο, εἶναι ἀχάριστος
πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὑβρίζει τὴν κτίσιν· ἀνώτερον τούτου κάλλος
ἥθελεν ὑπερβαίνει τὰς αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου!

'Εδμονδος Δὲ 'Αμύτσι

(Μετάφρασις Δ. Βεργαρδάκη)

ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗΣ

ΑΓΩΝ ΚΑΤΑ ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

„Ο Δὸν Κιχώτης, θλιβερὸν κατάλοιπον τῆς φθινούσης ἐποχῆς,
ἔξομῷ, ἵπειν τὸν ἴσχυν δὲ πάντον τὸν Ἀχαμύδοντα, διὰ περιπετείας καὶ ἡρωικὰ
κατορθώματα. Εἰς τὴν ἔξόρμησίν του ταῦτην σινοδεύεται ἀπὸ τὸν ἴπποκόμον
του Σάντσον Πάνθαν, καθήμενον ἐπὶ τοῦ ὄντος του. Ὁ φανταστόληκτος καὶ
δινειροπόλος ἴπποτης καὶ δι πρακτικὸς ἴπποκόμος του ἀποτελοῦν θαυμασίαν
σύνθεσιν τῆς ἐποχῆς ἑκείνης, καθ' ἣν δι αἰθρωπὸς ἀγωνίζεται νὰ ἀντιμετωπίσῃ
τὴν πραγματικότητα μὲ τὴν δύναμιν τῆς προσωπικότητος του. Εἶναι δι μετὰ
τὰς ἐφενδέσεις καὶ ἀνακαλύψεις καὶ γενικὰ μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἐποκή].

... „Ο Δὸν Κιχώτης ἐφάνη δισυχος κατὰ τὰς ἀκολούθους δύο
ἔβδοιμάδας, οὕτε ἔδωσεν ὑποψίαν τινά, ὅτι εἶχε κατὰ νοῦν νὰ ἐπι-
χειρήσῃ δευτέραν ἐκστρατείαν. Ἄλλα μόνον, συνομιλῶν μὲ τὸν
ἐφημέριον καὶ μὲ τὸν κουρέα, ἔλεγε πάντοτε ὅτι δι πλανόδιος ἴππο-
σύνη ἦτο πρᾶγμα ὡφέλιμον, καὶ ὅτι ἐμελέτα νὰ τὴν ἀναστήσῃ
μίαν ήμέραν. Οἱ ερεύνες ἐφιλονίκει περὶ τούτου ἐνίστε, ἀλλ' ὡς ἐπὶ
τὸ πλεῖστον ἐνέδιδε διὰ νὰ μὴ τὸν ἐρεθίζῃ. Ἡγνόει ὅτι δι Δὸν Κι-
χώτης παρεκίνει ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ κρυφίως γείτονά τινα γεωρ-
γόν, ὅχι μόνον τὴν περιουσίαν πτωχὸν ὀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα, νὰ τὸν

άκολουθήσῃ ως ίπποκόμος του. Μία εκ των πολλών τοῦ ἥρως μας ὑποσχέσεων πρὸς τὸν ἀγαθὸν τοῦτον ἀνθρωπὸν ἦτο, ὅτι εἰς τὸ ὡραῖον στάδιον τοῦ πλανοδίου ἵπποκόμου ὑπῆρχεν εὔκολώτατον καὶ συνηθέστατον τὸ νὰ λάβῃ τὴν διοίκησιν ἐνὸς ὀλοκλήρου νησίου, ἥρκει νὰ παρουσιασθῇ μία καὶ μόνη δεξιὰ περίστασις. 'Ο εὔκολόπιστος γεωργός, Σάντσος Πάνθας ὀνομαζόμενος, πρὸ πάντων ὑπὸ τῆς ἐλπίδος ταύτης σαγηνευθείς, ἀπεφάσισε ν' ἀφῆσῃ καὶ τέκνα καὶ γυναικα, διὰ νὰ τρέξῃ εἰς τὴν θήρευσιν τοιούτου ἀποκτήματος.

'Αφοῦ ὁ Δὸν Κιχώτης ἡσύχασε περὶ ἵπποκόμου, ἐφρόντισε νὰ συνάξῃ καὶ δλίγα χρήματα. "Οθεν ἐπώλησεν πάλιν ἐν μέρος τοῦ κτήματός του, ἐν ἄλλο ὑποθήκευσεν, ἔχασε καὶ εἰς τὰ δύο, καὶ οὕτως ἥδυνθήτη νὰ σχηματίσῃ ἱκανόν τι πιοσόν. 'Εδαυείσθη παρ' ἐνὸς τῶν φίλων του μίαν ἀσπίδα καλυτέραν τῆς ἴδικῆς του, ἐπεσκεύασεν πάλιν τὴν περικεφαλαίαν του, ἐφωδιάσθη ἀπὸ χιτῶνας, κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ ξενοδόχου ἐκείνου, καὶ συνεννοήθη μὲ τὸν Σάντσον περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὡρας, καθ' ἣν ὥφειλαν ν' ἀναχωρήσωσι, συστήσας πρὸ πάντων εἰς αὐτὸν νὰ προμηθευθῇ κανέναν δισάκκιον. 'Ο Σάντσος ὑπεσχέθη νὰ μὴν τὸ λησμονήσῃ ἀλλ' ἐπρόσθεσεν ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἦτο συνηθισμένος νὰ περιπατῇ πολλὰς ὥρας πεζός, ἐπειθύμει νὰ συμπαραλάβῃ καὶ τὸ ὀνάριόν του, τὸ γαϊδούρι του, ἕνα πολὺ καλὸ ζῶο, καθὼς ἔλεγεν. 'Αληθῶς, ἡ λέξις γαϊδούρι πέκαμε δυσάρεστον ὄπωσιδν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Δὸν Κιχώτην, μὴ ἐνθυμούμενον ἐὰν κανεὶς ἀπὸ τοὺς πεφημισμένους ἵπποκόμους ἥκολούθει τὸν κύριόν του μὲ τοιαύτην ἀποσκευήν, ἀλλὰ σκεφθεὶς ὅτι ἡμπορεῖ νὰ δώσῃ εἰς τὸν Σάντσον τὸν ἵππον τοῦ πρώτου τῶν ἵπποτῶν, τοὺς ὅποίους ἔμελλε νὰ νικήσῃ, ἐστοχάσθη, ὅτι δὲν ἐπείραζεν ὃν τὸν ἄφηνε νὰ ἔλθῃ καὶ ἐπὶ τοῦ ὀναρίου του.

'Αφοῦ τοιουτοτρόπως ἡτοιμάσθησαν ὅλα ἐν τάξει, μίαν εὔμορφον νύκτα καὶ καλήν, ὁ Δὸν Κιχώτης καὶ ὁ ἵπποκόμος του, χωρὶς ν' ἀφήσωσιν ὑγείαν εἰς κανένα, ἀνεχώρησαν, καὶ τόσον ἔκοψαν δρόμον, ὡστε τὴν οὐγὴν δὲν ἐφοβοῦντο μὴ τοὺς συλλάβωσιν. 'Ο καλὸς Σάντσος, ἐπὶ τοῦ ὀναρίου του καθήμενος μεταξύ τοῦ δισάκκιου καὶ μιᾶς πλατυγάστορος πλόσκας του, ἐπήγαινεν ὡσὰν πατριάρχης, ἀνυπόμονος πότε νὰ ἔδη ἐρχομένην τὴν νῆσον, ἡς ἔμελλε νὰ γίνη διοικητής. 'Ο Δὸν Κιχώτης, ἔμπλεως ἐλπίδος, προ-

επορεύετο ἐπὶ τοῦ ἴσχυοῦ Ἀχαμνόοντος, ὑπερηφάνως καὶ μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψωμένην, εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνην πεδιάδα τοῦ Μοντιέλου, ὅπου αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἥλιου, πλαγίως προσβάλλουσαι αὐτὸν αὐτὴν τὴν φοράν, δὲν τὸν παρηγόρχουν ὅσον κατὰ τὴν πρώτην του ἔξοδον. Ὁ Σάντσος, σφιγγόμενος νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους, ἤρχισε πρῶτος τὴν συνομιλίαν.

— Ξένερις αὐθέντη, τί ἥθελα πολὺ νὰ παρακαλοῦσα τὴν πλανόδιον ἵπποσύνην σου; Γιὰ τὸ νησὶ ποὺ μ' ἔταξε, ἔχε το πάντοτε εἰς τὴν ἐνθύμησί σου καὶ ἥγουν δηλαδὴ ἡμπορεῖς νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι, ὅσο μεγάλο καὶ ἀν εἶναι τὸ νησὶ δὲν θὰ διοικήσω ἄσχημα. —Σάντσε φίλε μου, ἀπεκρίθη ὁ Δὸν Κιχώτης, εἰς πᾶσαν ἐποχὴν ὑπῆρξε τῶν ἵπποτῶν ουνήθεια νὰ δίδουν εἰς τοὺς ἵπποκόμους των τὰς νήσους ἥ τὰ βασίλεια, ὅσα ἐκυρίευαν, ὅθεν καὶ μήν. ἀμφιβάλλης, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ γίνω παραβάτης τοῦ εὐγενοῦς τούτου ἔθιμου. Μάλιστα ἄκουσε νὰ σὲ εἴπω, οἱ πλεῖστοι τῶν ἵπποτῶν ἐπερίμεναν νὰ γηράσουν οἱ ἵπποκόμοι των καὶ τότε ν' ἀνταμείψουν τὰς ὑπηρεσίας των. Τοὺς ἔδιναν κανὲν κομιτᾶτον ἥ κανὲν μαρκεζᾶτον, τὸ ὅποιον πολλάκις ἦτο μηδαμινή τις ἐπαρχία. Ἔγὼ ὅμως, ἐὰν μᾶς δώσῃ ὁ Θεὸς ζωήν, εἶναι πολὺ πιθανὸν καὶ ἐντὸς τῆς ἑβδομάδος νὰ κατακτήσω καμμίαν αὐτοκρατορίαν, ἐκατάλαβες, τόσον ἐκτεταμένην, ὥστε ἐν ἀπὸ τὰ ἔξαρτώμενα ἀπ' αὐτὴν βασίλεια νὰ εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον σοῦ χρειάζεται. Ἡγουν αὐτὸ μὴ τὸ βλέπης ώς δύσκολον ἥ ώς παράδοξον ὅλως διόλου εἰς τὸ ἐπάγγελμά μας, τίποτε δὲν εἶναι ἀπλούστερον ἥ κοινότερον.—Πώ! πώ! αὐθέντη, ξέρεις τί συλλογίζομαι, ὑπέλαβεν ὁ Σάντσος, ἀν αὐτὸ εἶναι καθώς λέεις καὶ γίνω μιὰ φορὰ βασιλέας, ἥ Γιαννοῦλα τάχατες (Γιαννοῦλα λὲν τὴν γυναικά μου) θὰ εἶναι καὶ αὐτὴ βασίλισσα, ἔχει νὰ εἰπῆ.—Καὶ ἀμφιβάλλεις;—Ἀμφιβάλλω μὰ τὸ ναί! ἀμφιβάλλω, ἐπειδὴ γνωρίζω τὴν γυναικά μου, ἐπειδὴ ἡμπορῶ νὰ σὲ βεβαιώσω, πώς ὁ οὐρανὸς καὶ ἀν ἔβρεχε κορῶνες, καμμία εἰς τὴν κεφαλὴν της, κατὰ τὴν κεφαλὴ πού ἔχει ἐκείνη, δὲν θὰ ἔστεκε. Ἡγουν ἀπὸ τώρα ἔξευρέ το, δὲν ἀξίζει μήτε διὰ δύο λεπτῶν βασίλισσα, κοντέσσα ἀν μοῦ εἰπῆς, δὲν ἐναντιώνομαι, καὶ πάλιν κάμποσος θὰ ἥταν ὁ κόπιος μας. —Μὴ σὲ μέλη, φίλε, μὴ σὲ μέλη, ξεύρει ὁ Θεός, τί πρέπει νὰ τῆς δώσῃ. Πρόσεξε μόνον, μήν εἶσαι πάλιν τόσον μετριόφρων, ὥστε νὰ εὐχαριστηθῆς, ἐὰν δὲν ἐπιτύχῃς μίαν χώραν σημαντικήν.—

Ποιος; ἔγω; ὅ, μεῖνε ἥσυχος, καὶ ὡς πρὸς αὐτὸς ὅλην τὴν κρίσιν τὴν ἀφήνω εἰς τὴν γενναιότητά σου. "Ἐνας αὐθέντης τόσο μεγαλοδύναμος καὶ τόσο καλός, ξεύρει ἐκεῖνο ποὺ θὰ είναι δι' ἐμὲ τὸ σωστό, μόν' ἔγνοια σου.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ Δὸν Κιχώτης διέκρινε μακρόθεν τριάκοντα ἥ τεσσαράκοντα ἀνεμομύλους· ὅθεν στραφεὶς ἀμέσως πρὸς τὸν ἵπποκόμον του, «Φίλε, τοῦ λέγει, ἀγαθέ, ἡ τύχη ἔρχεται πρὸ τῶν εὔχῶν μας. Παρατηρεῖς ἐκεῖ κάτω τοὺς φοβερούς ἐκείνους γίγαντας; Εἴναι ὑπέρ τοὺς τριάκοντα πλὴν δὲν σημαίνει· ὑπάγω νὰ κτυπήσω αὐτοὺς τοὺς ἀλαζόνας Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἔχθρούς. "Ἄς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὰ λάφυρα αὐτῶν».

— Ποίους γίγαντας; ἀπεκρίθη ὁ Σάντσος.

— Δὲν τοὺς βλέπεις μὲ τὰς χεῖράς των τὰς ἀπλωμένας; ἡ κάθε μία θὰ είναι μακρὰ ἔως δύο μίλια. — 'Αλλ' αὐθέντη, πρόσεξε καλά, είναι ἀνεμόμυλοι αὐτοὶ ποὺ βλέπεις, καὶ αὐτὰ ποὺ σοῦ φαίνονται χέρια είναι τὰ πανιά τους.—"Α! ταλαιπώρε ἄνθρωπε, ἀπ' αὐτὸς καταλαμβάνει τις, ὅτι ἀκόμη εῖσαι ἀπειρος εἰς τοιαῦτα συναπαντήματα. Εἴναι γίγαντες, ἄκουε με, ὅταν σοῦ διμιλῶ. "Αν φοβῆσαι, ἀπομακρύνσου, ὑπαγε εἰς κανέν μέρος νὰ προσεύχεσαι, ἐνῷ ἔγω θὰ εύρισκωμαι εἰς τὸν ὄγωνα τὸν κινδυνώδη καὶ ἀνισον αὐτόν.

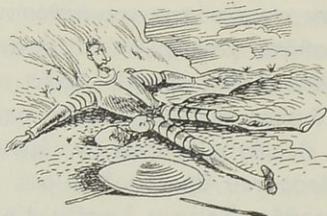
Καὶ ταῦτα εἰπών, κεντῷ τὸν Ἀχαμόνοντα χωρὶς νὰ δώσῃ καμμίαν προσοχὴν εἰς τὸν πτωχὸν Σάντσον, ὅστις διερρήγνυτο φωνάζων πρὸς αὐτὸν ὅτι δὲν ἥσαν γίγαντες ἐκεῖνοι ἐκεῖ, ἀλλ' ἀνεμόμυλοι οὕτε διέκρινεν τὴν ἀπάτην του καθόσον ἐπλησίαζεν, ἀλλὰ «Σταθῆτε, ἔλεγε, σταθῆτε, κακοῦργοι καὶ ἄνανδροι, εἰς μόνον ἵππότης σᾶς προσβάλλει ὅλους ὁμοῦ!» Κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν εἶχε πνεύσει ὀλίγος ἀνεμος, καὶ ἤρχισαν νὰ στρέφωνται αἱ πτέρυγες τῶν μύλων. »Ω, εἰς μάτην ὅ, τι καὶ ἀν κάμετε, ἐπρόσθεσεν δὲν Κιχώτης καὶ πλειοτέρας τοῦ Βριάρεω* χεῖρας ἀν ἐκινούσατε, οὐχ ἥττον ἡθέλατε τιμωρηθῆ». Σφίγγει λοιπὸν τὴν ἀσπίδα του, δρμᾶ μὲ τὴν λόγχην ἐμπρὸς κατὰ τῶν πτερύγων τοῦ πρώτου τῶν ἀνεμομύλων, ὅστις τὸν ἀρπάζει, καὶ αὐτὸν καὶ τὸν ἵππον του, καὶ τοὺς σφενδονίζει εἰκοσι βήματα τὸν ἔνα ἀπὸ τοῦ ἄλλου μακράν.

'Ο Σάντσος ἔβαλεν εὐθὺς τὸν ὄνον του νὰ τρέχῃ, καλπάζων ὅσον δύναται νὰ καλπάσῃ ὄνος ταχύτερον, καὶ ἀφοῦ ἥλθεν, ἔσπευσε ν' ἀνεγείρῃ τὸν αὐθέντην του ἀπὸ χαμάι. Δέν τὸ κατώρθωσε

δὲ χωρὶς κόπον, διότι ἡ πτῶσις ὑπῆρξε βαρεῖα. «'Αλλ' εὐλογημένε! τοῦ ἔλεγε, μίαν ὥρα τώρα σοῦ φωνάζω ὅτι εἶναι ἀνεμόμυλοι. Μὰ τὴν ζωή μου, ἐπρεπε νὰ ἔχῃ καὶ εἰς τὰ μυαλά του μέσα ἔνας ἄνθρωπος ἄλλους τόσους μύλους νὰ γυρίζουν, διὰ νὰ μὴν τοὺς στοχασθῆ εὐθύς.—Σιγά! σιγά! ἀπεκρίθη ὁ ἥρως, αὐτὰ τὰ ἔχει ὁ πόλεμος, ἔξαρτάται πολλάκις ἀπὸ τὴν τύχην τὸ πᾶν, καὶ ὅταν μάλιστα ἔχῃ ἔχθρόν του τὸν φοβερὸν ἕκεῖνον μάγον, τὸν Φεστρῶνα, αὐτὸν ὅστις ἐκλεψε καὶ τὴν βιβλιοθήκην μου. Βλέπω βέβαια τώρα τὸ κατόρθωμα αὐτοῦ τοῦ Σατανᾶ, εἶναι φῶς φανερόν, μετέβαλεν τοὺς γίγαντας εἰς ἀνεμομύλους, διὰ νὰ μὲ στερήσῃ τῆς δόξης τοῦ νὰ τοὺς νικήσω. 'Αλλ' ὑπομονή! ἐπὶ τέλους θὰ θριαμβεύσῃ τὸ ξίφος μου κατὰ τῆς πονηρίας του.—Νὰ δώσῃ ὁ Θεός, εἶπεν ὁ Σάντσος, στήσας αὐτὸν τέλος εἰς τοὺς πόδας του. Μετέβη δὲ τότε ν' ἀνορθώσῃ καὶ τὸν Ἀχαμνόοντα, τοῦ ὅποιού ἡ ὡμοπλάτη σχεδὸν εἶχεν ἔξαρθρωθῆ.

Μιχαήλ Θεοβάντες

(*Μετάφρασις I. Σκυλίτση*)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Φιλολογ. ψευδώνυμον τοῦ Γ. Ἀθανασιάδου ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1893. Ἐσπούδασε νομικά, ἐχρημάτισε βουλευτής καὶ Ὑπουργός, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν ποίησιν μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. Ἔργα του: Ποιητικαὶ συλλογαὶ: «Πρωινὸ Ξεκίνημα», «Ἀγάπη στὸν Ἐπαχτό», «Καιρὸς Πολέμου» τυχοῦσα τοῦ πρώτου φιλαδελφείου βραβείου, τὸ ἡθογραφικὸν μυθιστόρημα «Τὸ καπέλλο» κ.ἄ.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1879 εἰς τὴν νησίδα Μαδουρήν. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Γενεύην καὶ Παρισίους καὶ χωρὶς νὰ ἔξασκησῃ τὸ ἐπάγγελμα ἀφωσιώθη εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Πατρίδος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τῆς ὅποιας ὕμνησε τοὺς ἀγῶνας μὲ τὴν ποίησιν του ὡς δημιουργὸς ἡρωικοῦ ἄσματος ἀντλῶν ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν της τὴν ἐνθουσιώδη ἔμπνευσίν του. Μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἰονίων ἀντεπροσώπευσε τὴν ἴδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα ὡς βουλευτής. Ἔργα του: Ποιήματα. «Στιχουργήματα», «Μνημόσυνα», «Κυρὰ Φροσύνη», «Ἀθανάσιος Διάκος», «Ἀστραπόγιανος», «Φωτεινὸς» τὸ καὶ ἀρτιώτατον ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως, ἃν καὶ ἔμεινεν ἡμιτελὲς λόγω τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ ἐν αὐτοῖς ἐναλάσσονται εἰκόνες ἡρωικαί, σκληραί, φρικιαστικαί, ρωμαντικαί, ἀλλὰ καὶ φίλτρου, συμπαθείας καὶ ἔρωτος. Τὰ ἔργα του ἔξεδωκεν ἥ βιβλιοθήκη Μαρασλῆ κ.ἄ.

ΒΕΝΕΖΗΣ ΗΛΙΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς Ἀϊβαλὶ τῆς Μ. Ἀσίας τὸ 1904. Διῆλθε τὴν παιδικήν του καὶ νεανικήν του ἡλικίαν διὰ περιπετειῶν καὶ ταλαιπωριῶν λόγω τοῦ πρώτου Εύρωπαϊκοῦ πολέμου. Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν ἀπήχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ὡς ὅμηρος καὶ εἰργάσθη σκληρὰ παλαίων διαρκῶς πρὸς τὸν θάνατον εἰς τὰ τάγματα ἐργασίας. Τὸ ἔργον του «Τὸ νούμερο 31328» (χρονικὸ τῆς ὁμηρίας του) πιστὴ αὐτοβιογραφία του — είναι ὡμά ρεαλιστικό, τραχύ, λιτὸ εἰς ὕφος, βίαιο

εις αίσθημα. 'Ακολουθεὶ ἔπειτα ἡ «Γαλήνη», τὸ δρᾶμα τῆς «Προσφυγιᾶς», τὴν ὄποιαν ἔζησε. "Εργο περισσότερο αἰσθηματικὸν μᾶλλον ἥρεμο μὲ ἀρκετὰ λυρικὰ στοιχεῖα. Τὸ σπουδαιότερο ἔργο του «Αἰολικὴ Γῆ» διακρίνεται διὰ τὸ λεπτὸν καὶ εὐγενὲς ὑφος του, τὴν λυρικότητά του καὶ τὸν ὄγνο του ρωμαντισμό. "Αλλα ἔργα του εἶναι συλλογές διηγημάτων: «Αἰγαῖο», «"Ωρα πολέμου» καὶ τὸ θεατρικὸν ἔργο «Μπλόκ C» ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν Κατοχή.

ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. 'Εγεννήθη εἰς 'Αγ. Μαρίναν τῆς Λέσβου τὸ 1834. 'Εσπούδασε Φιλολογίαν καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Γερμανίᾳ. 'Επανελθὼν διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. 'Επεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ εἶναι ὁ σπουδαιότερος "Έλλην θεατρικὸς συγγραφεὺς, τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20ου. 'Απέθανεν ἐν Μυτιλήνῃ τὸ 1907. "Εργα του θεατρικὰ «Κυψελίδαι», «Μαρία Δοξαπατρῆ», «Μερόπη», «Φαῦστα», «Εὔφροσύνη», «'Αντιόπη», «Νικηφόρος Φωκᾶς» ἀπαντα εἰς τὴν καθαρεύουσαν. 'Εξέδωκε τὰς «Φοινίσσας» τοῦ Εύριπίδου μετὰ πολλῶν σχολίων καὶ προλόγου, δοτικὲς θεωρεῖται ἔξαιρετικὸν φιλολογικὸν ἔργον. Μολονότι τὰ θέματα τῶν ἔργων του εἶναι εἰλημμένα ἐκ τῆς ιστορίας ἐν τούτοις εἶναι ἀμεμπτα τεχνικῶς καὶ τὰ διακρίνει ἔντονος ἔθνικὸς παλμὸς καὶ πληρότης τῶν ὑπερόχων χαρακτήρων τῶν ἡρώων του.

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 'Εγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1945. Λογοτέχνης καὶ ιστοριοδίφης, διευθυντὴς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. 'Εσπούδασε φιλολογίαν, χωρὶς νὰ πάρῃ δίπλωμα, ἐπιδοθεὶς εἰς ιστορικὰς μελέτας. "Εργα του: 'Ιστορίες, Προπύλαια, περιοδικόν, 'Αθηναϊκὸν ἀρχεῖον τ. Α', 'Αρχεῖον τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάνη τ. Α' καὶ Β', Χιακὸν ἀρχεῖον τ. Α', «Μεγάλα χρόνια», τὰ ἐκλεκτότερα του διηγήματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ Σούλι καὶ τὴν ἐπανάστασιν, «Πετεινός», «Πεταλούδα», «Τοῦ χάρου», «'Ο χαλασμός», «Γύρος τῆς Ανέμης», «Λόγοι κι ἀντίλογοι», «'Ερμος κόσμος». 'Ο Βλ. εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων χειριστῶν τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ἡ ὄποια εἰς τὰ χέρια του γίνεται πεζοτράγουδο, καὶ δυνατὸς ζωγράφος τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς τοῦ εἰκοσιένα ώς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως.

ΒΛΑΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. "Ελλην δημοσιογράφος διευθυντής τῆς 'Αθηναϊκῆς ἐφημερίδος «Καθημερινή». "Εχει καταστῇ περίφημος διὰ τὰ πολιτικὰ ἄρθρα του, τὰ ὅποια διακρίνει νευρῶδες ὕφος καὶ πατριωτικὸς παλμός. Εἰς βιβλίον ἔχουν ἐκδοθῆ τὰ καλύτερα ἐξ ὅσων ἔγραψε ἄρθρων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 'Ελληνοϊταλικοῦ πολέμου. "Εγραψε καὶ θεατρικὰ ἔργα ἐξ ὧν σπουδαιότερα εἶναι: «Ἡ Δίς Κυκλών», «Ἡ ἀπογραφή», «Τὰ κόκκινα γάντια» κ.ἄ.

ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ ΚΩΝ. 'Εγεννήθη ἐν Καλάμαις τὸ 1895· εἶναι εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων συγχρόνων 'Ελλήνων φιλολόγων. "Υπηρετεῖ ὡς ἀνώτατος ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς τῆς Μέσης 'Εκπαιδεύσεως. 'Εδημοσίευσε πλεῖστα ἐπιστημονικά, φιλολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ἄρθρα εἰς διάφορα περιοδικά, ἐξέδωκε δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα ἐπιστημονικὰ ἔργα: «Πλάτωνος πολιτεία», «Ἡ μελέτη τῶν 'Ελλ. ἀνθρωπιστικῶν γραμμάτων», «Ἀριστοτέλους ἡ πρώτη Φιλοσοφία». Τὰ ἔργα του διακρίνει βαθὺς στοχασμός.

ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. 'Εγεννήθη ἐν Σίφνῳ τὸ 1872, ἐσπούδασε εἰς τὴν μεγάλην τοῦ γένους Σχολὴν ἐν Κων)πόλει καὶ ἔπειτα ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν γενόμενος ἀριστούχος διδάκτωρ τῆς φιλολογίας καὶ ἀπέθανε τὸ 1942 εἰς 'Αθήνας. Διετέλεσε διευθυντής τοῦ 'Εθνικοῦ Θεάτρου. "Εργα του: ἡ ποιητικὴ συλλογὴ «Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακόττες», εἰς ᾧν περιελήφθησαν τὰ ποιήματά του καὶ δι' ἧν ἤξιώθη τοῦ ἀριστείου τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν. Μεταφράσεις: τὰ ἀπαντά τοῦ Αἰσχύλου, 'Ηλέκτρα Σοφοκλέους. 'Η Μοῦσα του εἶναι ύπονοητική, καθαρά, ψηλή, πλέουσα εἰς ποιητικὸν ἡμίφως.

ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Κλεάνθους Μιχαηλίδου. 'Εγεννήθη εἰς Μόλυβον τῆς Μυτιλήνης τὸ 1849 καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. "Αν καὶ νέος ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐν τούτοις ἡσχολήθη ἐπιτυχῶς καὶ μὲ τὴν λογοτεχνίαν. Τὰ ἔργα του διακρίνει πρὸ παντὸς ἔξαίρετος ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας. Κυριώτερα τούτων εἶναι «Νησιώτικες ιστορίες», «Φυλλάδες τοῦ γέρο-Δήμου», «Ιστορία τῆς Ρωμιοσύνης» κ.ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης ἐμμέτρως καὶ τὴν «Οδύσσειαν» τοῦ Όμηρου ὡς καὶ μερικὰ ποιήματα 'Αγγλων ποιητῶν.

ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς Κέρκυραν τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1923. Ἐσπούδασεν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἵστρικήν, μαθηματικά καὶ φιλολογίαν καὶ διετέλεσε Διευθυντής τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ἔργα του: «Ἀπελλῆς», «Ο Κατάδικος», «Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τοῦ Καραβέλα», «Σκλάβοι στὰ δεσμά τους» κ.ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης πολλὰ ἔργα ἐκ τῆς ἑνής λογοτεχνίας ώς καὶ τὰ «Γεωργικά» τοῦ Βιργιλίου. Ὁ Θεοτόκης εἶναι ἀπὸ τοὺς καλυτέρους διηγηματογράφους μας, ζωγράφος ἐκλεκτός τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ φύσεως καὶ μάλιστα τῆς Κερκυραϊκῆς. Ἡ φράσις του ἐνέχει μεγάλην λιτότητα καὶ ἀπλότητα καὶ ὅμως εἶναι δυνατή, πολύηχος καὶ ἐλκυστική καὶ οἱ ἥρωές του, ώς ἐν ἀναγλύφῳ εἶναι μετ' ἐπιμελείας ἔξειργασμένοι.

ΚΑΒΑΦΗΣ ΚΩΝ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὸ 1876, ἔγραψε ποιήματα ἐκδοθέντα εἰς βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιήματα». Διακρίνονται διὰ τὴν ἴδιορρυθμίαν των, τὸ τολμηρὸν περιεχόμενον καὶ τὴν ἀδιαφορίαν του διὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ μέτρον των. Λόγω τῆς τοιαύτης τεχνοτροπίας του πολλοὶ ἀρνοῦνται εἰς αὐτὸν τὴν ἴδιότητα τοῦ ποιητοῦ. Ἀπέθανε τὸ 1932.

ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς Ναύπλιον τὸ 1872, καταγόμενος ἐκ Βυτίνης τῆς Ἀρκαδίας. Ὅπηρξε δημοσιογράφος, διευθυντής τῆς ἐφημερίδος «Νέον Ἀστυ» καὶ διπλωμάτης, διατελέσας πρεσβευτής τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Λονδίνον. Ἅσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἔγραψε πλείστας φιλολογικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς μελέτας, προσέτι δὲ βιογραφίαν περὶ τοῦ ζωγράφου Νικολάου Γύζη.

ΚΑΛΒΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1792 καὶ ἀπέθανεν εἰς Λονδίνον τὸ 1867 ἐκ μητρὸς ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον καὶ πατρὸς ἀπὸ τὴν Κέρκυραν. Μετὰ τὰς πρώτας σπουδάς του ἐν Ζακύνθῳ ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν. Ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ἐλβετίαν καὶ Ἀγγλίαν μετὰ τοῦ μεγάλου προστάτου του καὶ ποιητοῦ Φωσκόλου. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα, μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ εῦρῃ πλησίον τῆς κυβερνήσεως θέσιν τῆς ἀρμοδιότητός του ἀπῆλθεν εἰς Ἐλβετίαν, ἐνθα ἔξέδωκε τὰς δέκα πρώτας ὡδὰς τὸ 1824 καὶ κατόπιν εἰς Παρισίους, ἐνθα ἔξέδωκε καὶ τὰς ὡδὰς δέκα τὸ 1825. Τὸ

ΐδιον έτος ἐπέστρεψεν εἰς Κέρκυραν, ἔνθα ἔγινε γυμνασιάρχης καὶ ἐπειτα καθηγητής τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου. Τὸ 1859 ἀπῆλθε πάλιν εἰς Λονδίνον, παραπιθείς, ἔνθα διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἔργα του: Πλεῖσται φιλοσοφικά, φιλολογικά καὶ θρησκευτικά πραγματεῖαι καὶ «ἡ Λύρα», ἡ συλλογὴ τῶν εἴκοσι ὥδῶν του, αἱ ὅποιαι μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἄγγλικὴν καὶ γαλλικὴν. Ἡ μοῦσα τοῦ ποιητοῦ ἀφιερωμένη εἰς τὴν πατρίδα εἶναι πρωτότυπος εἰς ἴμπνευσιν καὶ δύναμιν μὲ σπανίαν ὑποβλητικότητα, εἶναι ἀληθινὰ ὥραία καὶ μεγαλοπρεπής, ἀρχαιοτρεπής εἰς εἰκόνας, ἀρμονική παρὰ τὸ προσωπικὸν ὕφος (style) τῆς γλώσσης καὶ τοῦ μέτρου.

ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1849 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἰταλίαν τὸ 1902. Λόγιος τοῦ ὅποιου τὸ ἔργον κυρίως εἶναι μεταφραστικὸν καὶ μάλιστα ἐκ τῆς Ἰταλικῆς κλασσικῆς λογοτεχνίας. Ἐκ τῶν μεταφράσεών του διακρίνονται: ἡ «Κόλασις» τοῦ Δάντου, οἱ «Τάφοι» τοῦ Φωσκόλου, ὁ «Σαούλ» τοῦ Ἀλφιέρη κ.ἄ. Μετέφρασεν ὄμοιώς ἐπιτυχῶς τὰ Ἰταλικὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ ἐκδοθέντα εἰς ἴδιον τόμον, ὃς καὶ τὸν «Προμηθέα» τοῦ Αἰσχύλου.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς Λεχαινὰ τῆς Ἡλείας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀμαρούσιον τὸ 1922, ἵστρος τὸ ἐπάργυρα, κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἐπειτα δὲ ὡς στρατιωτικὸς ἵστρος μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀλλ' ἢτο λογοτέχνης καὶ κατ' ἔξοχὴν διηγηματογράφος ἐπικός. Ἔργα του: Διάφορα μικρὰ καὶ μεγάλα διηγήματα: «Ἡ λυγερή», «Διηγήματα», «Ο Ζητιάνος», «Λόγια τῆς πλώρης», «Παλιές ἀγάπες», «Ο Ἀρχαιολόγος» καὶ «ὁ Ἀρματωλὸς» μυθιστόρημα, τοῦ ὅποιου μόνον ἡ ἀρχὴ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ο Κ. εἶναι ἀπὸ τοὺς δοκιμωτέρους διηγηματογράφους καὶ ὁ μάγος, ποὺ μᾶς ἀπεκάλυψεν δόλόκληρον τὸν νεοελληνικὸν κόσμον κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. «Ἡ θυσία», «Ο Σπαθόγιαννος», «Οι νέοι Θεοὶ» κ.ἄ. εἶναι πίνακες πολεμικοί, ὅπου οἱ ἥρωες μεγαλύνονται μέχρι τοῦ ἰδανισμοῦ. Τὰ «λόγια τῆς πλώρης», μαρτυροῦν τὴν ψυχὴν τοῦ Ἐλληνος θαλασσινοῦ. Εἰς τὰ διηγήματα ταῦτα, τρομακτικὰ ποιήματα κινδύνου, ἡ ψυχὴ τοῦ θαλασσινοῦ μας, ποὺ ἀροτριζει τὴν Μεσόγειον, μάχεται

μὲ τὰς τρικυμίας καὶ μὲ τὰ ἐνάλια πνεύματα, μεθᾶ μὲ τὰ στοιχεῖα, τρελλαίνεται μὲ τὸν κίνδυνον, καὶ παρ' ὅλας τὰς ἀντιξοότητας, τρυγᾶ τὰ πλούτη τῆς θαλάσσης.

ΚΟΛΙΑΤΣΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. "Ελλην δημοσιογράφος ἡπειρώτης τὴν καταγωγήν, πολιτικὸς συντάκτης τῆς ἑφημερίδος «Καθημερινή», τῆς ὁποίας διετέλεσε πολεμικὸς ἀνταποκριτής κατὰ τὸν Ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον εἰς τὸ Ἀλβανικὸν μέτωπον. Τὰς ἐντυπώσεις του ἔξεδωκεν εἰς βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Σελίδες δόξης».

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ. Ἔγεννήθη τὸ 1858 εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἐπολέμησεν ως ἔθελοντὴς τὸ 1896 εἰς Κρήτην, τὸ 1897 εἰς τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τραυματισθεὶς καὶ ἔπεσε τὸ 1912 εἰς τὸν Δρίσκον τῆς Ἡπείρου, ἔθελοντὴς καὶ πάλιν, ὑπὲρ Πατρίδος. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ ἦτο ποιητής. Μετὰ τὸν θάνατὸν του τὰ ποιήματά του ως καὶ αἱ μεταφράσεις του ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας ἔξεδόθησαν εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐργα». Ο Μαβίλης διεκρίθη κυρίως ως ποιητὴς σονέτων, εἰς τὰ ὄποια ἀναγνωρίζεται ως ἀριστοτέχνης.

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἅγωνιστὴς τοῦ 21. Ἔγεννήθη ἐν Λιδωρικίῳ τὸ 1797 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1864. Ἐγραψε ἀπομνημονεύματα ἑκδοθέντα ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Γιάννη Βλαχογιάννη εἰς δύο τόμους, διακρίνονται δὲ διὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ ὕφους, τὴν φυσικότητα τοῦ διαλόγου καὶ τὴν ἐπιγραμματικότητα τῶν χαρακτηρισμῶν.

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ. Ἔγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1870 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἡσχολήθη εἰς τὴν ποίησιν. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ποιήματα εἰς

περιοδικά και ἐφημερίδας. Ἐξέδωκε διαφόρους συλλογάς ποιημάτων ύπό τούς τίτλους: «Συντρίμματα», «Ωρες», «Ἀσφόδελοι», «Πεπρωμένα», ἐπίσης δὲ τὸ δραματικὸν ποίημα: «Ἡ Κυρὰ τοῦ Πύργου». Ἡ Μοῦσα τοῦ Μ. εἶναι διαυγής, γαλήνια και πλουσία εἰς εἰκόνας και ἐμπνεύσεις.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1883 εἰς Ναύπακτον και ἀπὸ τοῦ 1935 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, τὴν λογοτεχνίαν και τὸ Θέατρον. Ἐργα του Θεατρικά: «Ο Γυιὸς τοῦ Ἰσκιου», «Τὸ Κόκκινο Πουκάμισο», «Τὸ Χαλασμένο Σπίτι», «Τὸ Ἀσπρο και τὸ Μαῦρο», «Μιὰ Νύχτα μιὰ Ζωή», «Ο Μπαμπάς ἐκπαιδεύεται», παιχθὲν και ἀπὸ ξένα θέατρα, «Ιούδας», ο «Παπαφλέσσας». Πεζά: «Πολεμικά σελίδες 1912», «Τὰ ταξίδια μου», «Σφυρίγματα», «Κουβέντες», «Φλογισμένα πέλλαιγα» κ.ἄ. και αἱ βιογραφίαι: «Τὰ Ματωμένα Ράσα», «Ο Μιαούλης», «Ο Γέρος τοῦ Μωριᾶ» βραβευθὲν ύπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Αἱ βιογραφίαι αὐταὶ δὲν εἶναι μόνον ἀπλῇ ἔξιστόρησις τῆς ζωῆς και τῶν ἔργων τῶν βιογραφουμένων, ἀλλὰ εἶναι κυρίως ἔργα κριτικοῦ ὅμα δὲ και λογοτεχνικοῦ χαρακτῆρος, παριστάνουσαι ζωντανώτατα τὰς ἀρετὰς και κακίας, τὰ προτερήματα και ἐλαττώματα τῶν μεγάλων μας ἀγωνιστῶν τοῦ 21 και κατὰ βάθες μας γνωρίζουν αὐτοὺς και ὡς ἴδιωτας και ὡς δημοσίους ἄνδρας. Ο Μελᾶς θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς καλυτέρους λογοτέχνας και ο κάλαμός του ἐνέχει ἀκρίβειαν και ἐνάργειαν θαυμαστήν.

ΜΕΝΑΡΔΟΣ ΣΙΜΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς Κύπρον τὸ 1872 και ἀπέθανε τὸ 1933. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας και Ὀξφόρδην. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητής τῆς κλασσικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, τὸ δὲ 1926 ἐγένετο Ἀκαδημαϊκός. Ἐκτὸς ἀλλων ἔργων ἐδημοσίευσε συλλογὴν ποιημάτων ύπὸ τὸν τίτλον «Ἐπιγράμματα», μετάφρασιν τῆς «Ιστορίας τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας» τοῦ Ἀγγλου Μώρρυ και τὸν «Στέφανον», συλλογὴν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ποιημάτων μεταφρασμένων εἰς δημοτικοὺς στίχους.

ΜΠΑΡΛΑΣ ΤΑΚΗΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1895 εἰς τὴν Λευκάδα. Ἐσπούδασε Νομικά εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν και διετέλεσεν ἀνώτερος ύπαλληλος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν,

ἀποχωρήσας αύτοῦ τὸ 1922. Συνεργάτης πολλῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν ἐδημοσίευσε πλείστα ποιήματα, κριτικὰ ἄρθρα καὶ μελέτας. Μετέφρασεν ἐπίσης σειράν ἔργων ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας.

ΜΠΕΚΕΣ ΟΜΗΡΟΣ. Ποιητὴς καὶ λογοτέχνης. Ἐγεννήθη τὸ 1886. Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν κατέφυγε εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ διωρίσθη καθηγητὴς εἰς γυμνάσιον καὶ ἔξακολουθεῖ νὰ διδάσκῃ μέχρι σήμερον. Ἐδημοσίευσε τὰ ἀκόλουθα ἔργα: «Ρίμες καὶ ρυθμοί». «Τὰ νικητήρια», «Ἀνατολίτικα», «Οἱ θρίαμβοι τοῦ λόγου», «Ἡ λιτάνεια τοῦ ἀνθρώπου», «Τὸ παραμύθι τῆς Σταχτοπαίπελης», «Οἱ ὕρες», «Οἱ πανηγυρικὸς τῆς ἀγάπης», «Στὴ χαρὰ τοῦ βουνοῦ», «Οἱ Δὸν Κιχώτης» καὶ ἡ ἀριστουργηματικὴ μετάφρασις τοῦ «Πέιρ Γκύντ» τοῦ Ἰψεν.

ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Συκαμνιὰν τῆς Λέσβου τὸ 1892. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας κατέγινεν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Συνειργάσθη εἰς πολλὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, ὅπου ἐδημοσίευσε διηγήματα, χρονογραφήματα καὶ διαφόρους μελέτας. Εἰς ἴδιαιτέρους τόμους ἔξεδόθησαν τὰ ἔξης: «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ», «Τὸ πράσινο Βιβλίο», «Τὸ τραγούδι τῆς γῆς» «Ἡ Δασκάλα μὲ τὰ χρυσὰ μάτια», «Τὸ γαλάζιο Βιβλίο», «Οἱ Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης» κ.ἄ. Ο Μυριβήλης είναι ἔξεχουσα προσωπικότης μεταξὺ τῶν συγχρόνων λογοτεχνῶν.

NIPBANAΣ ΠΑΥΛΟΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ τέως ἀρχιάτρου τοῦ πολεμ. ναυτικοῦ Πέτρου Ἀποστολίδου. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Μαριανούπολιν τῆς Ρωσίας τὸ 1862, καὶ ἀπέθανε τὸ 1938 εἰς Ἀθήνας. Ἀπὸ τοῦ 1928 ἔξελεγη Ἀκαδημαϊκός. Ἐργα του: Ποίηματα: «Παγὰ Λαλέουσσα». Δραματικά: Θέατρον τομ. 2. Διηγήματα: «Τὸ συναξάρι τοῦ παπα-Παρθένη», «Ἡ βοσκοπούλα μὲ τὰ μαργαριτάρια» κ.ἄ. Κριτικαὶ μελέται: «Ἀρ. Βαλαωρίτης», «Θέμος Ἀννινος», «Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία» κ.ἄ. Στοχασμοί: «Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀσόφου». Μυθιστορήματα: «Τὸ ἀγριολούλουδο», «Τὸ ἔγκλημα τοῦ Ψυχικοῦ» κ.ἄ. Ο Ν. ὡς συνεργάτης ἐφημερίδων ἐδημοσίευε καθημερινῶς χρονογραφήματα θεωρούμενος ὡς εἰς τῶν ἀρίστων χρονογράφων. Μὲ τὸ πραγματικὸν του ὄνομα ἐδημοσίευσε προσέτι ἐπιστημονικάς μελέτας.

ΣΥΔΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ. 'Εγεννήθη ἐν Πύργῳ τῆς Ἡλείας τὸ 1910. Εἶναι ἐκ τῶν νεωτέρων λυρικῶν ποιητῶν. Ἐξέδωκε δύο ποιητικὰς συλλογὰς μὲ τοὺς τίτλους «Ἄρεις Γαλήνης» καὶ «Ἀνάγλυφα». Ἐδημοσίευσε εἰς περιοδικά σπουδαίας μελέτας ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς ὑμνογραφίας. Διακρίνεται διὰ τὴν λυρικότητα καὶ τὸ ἔντονον θρησκευτικόν του συναίσθημα.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ. 'Εγεννήθη εἰς τὰς Πάτρας τὸ 1859 ἀπὸ οἰκογένειαν καταγομένην ἐκ Μεσολογγίου καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἐγγραφεῖς εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν δὲν ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐν γένει εἰς τὰ γράμματα. Ὅπηρέτησεν ἐπὶ τριακονταετίαν, 1897–1929, ὡς γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἀπὸ τὸ 1926 ἔξελέγη Ἀκαδημαϊκός. Ἐγραψε ποιήματα, διηγήματα, δράματα, ἄρθρα φιλολογικά καὶ κοινωνικά, κριτικάς μελέτας κ.ἄ. Τὰ ἔργα του ἀποτελοῦν 35 περίπου τόμους. Τὰ σπουδαιότερα ποιητικά του ἔργα εἴναι: «Ο "Υμνος τῆς Ἀθηνᾶς», «Ιαμβοὶ καὶ Ἀνάπαιστοι», «Ο Τάφος», «Ο Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου», «ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ», «ἡ Ἀσάλευτη Ζωή», «Οι Βωμοί», «Ἡ Πολιτεία καὶ Μοναξιά» κ.ἄ. Ἀπὸ τὰ διηγήματά του: «Ο θάνατος τοῦ Παλληκαριοῦ», θεωρεῖται ἀπὸ τὰ καλύτερα καὶ ἴσως τὸ ἄριστον τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ο Παλαμᾶς θεωρεῖται ὡς μεγαλύτερος μετὰ τὸν Σολωμὸν ποιητὴς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἰδοὺ τί γράφει περὶ αὐτοῦ ὁ κριτικός I. M. Παναγιωτόπουλος: «Ο Παλαμᾶς εἶναι ύψηλὴ καὶ πολύπλευρος προσωπικότης. Ἀκάματος μελετητὴς καὶ ἀκάματος δημιουργός, ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν ἔλαχίστων ἔκεινων ἔκλεκτῶν, ὅσοι τὴν τέχνην τοῦ λόγου ἐκαλλιέργησαν μετὰ βαθείας πίστεως... καὶ ύπελαβον ὡς τὸν μόνον καὶ ύψηλότατον τοῦ βίου των σκοπόν... Τὰ κυριαρχοῦντα ἐν τῇ ποιήσει του στοιχεῖα εἴναι ἡ ἀγάπη τῆς ἱδέας, ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδος καὶ ἡ ἀγάπη τῆς φύσεως. Εἰδωλολάτρης κατὰ τὸ αἰσθήμα, προέβη μέχρι συζεύξεως τῶν κλασσικῶν στοιχείων καὶ τῶν χριστιανικῶν παραδόσεων, ὅσαι κληρονομικῷ δικαιώματι συνετάρασσον τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχήν του — καὶ ὅσαι συνεκλόνισαν τὸ "Ἐθνος κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν. Μεγαλόστομος, ἐπιρρεπής μᾶλλον εἰς τὴν λογοτεχνικὴν μορφὴν τοῦ ὕμνου ἡ εἰς τὴν ἀπηλλαγμένην ἰσχυρῶν πτήσεων λυ-

ρικήν ποίησιν, καταρρακτώδης πολλαχοῦ, πρωτεϊκός καὶ πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, ἔδωκε ποίησιν ύψηλοῦ τόνου, τῆς ὅποιας ἡ μεγαληγορία δὲν ἀποκλείει τὴν δημιουργίαν ἴσχυρῶν συγκινήσεων, ἡ φιλοσοφικότης δὲν ἀναστέλλει τὸ πάθος...

‘Ο Παλαμᾶς ἀνήκει εἰς τὰ πνεύματα τὰ ὅποια πληροῦσι τὴν ἐποχήν των ἡ ποικίλη δραστηριότης του ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ παίξῃ σημαντικώτατον ρόλον εἰς τὰς πλείστας τῶν Νεοελληνικῶν ἐκδηλώσεων...»

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΜΙΧ. ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Αἴτωλικὸν τὸ 1901. Φιλόλογος, συγγραφεύς, συνεργάτης πολλῶν περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων ἔξεδωκεν 20 τόμους περίπου ποικίλου περιεχομένου, ὡς καὶ Ἰστορίαν τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἐκ τῶν ἔργων του ἰδιάζουσαν θέσιν ἔχουν τὰ κριτικά του, διακρινόμενα δι’ ἀκρίβειαν, σαφήνειαν καὶ ἀμεροληψίαν. Ἀπὸ τὰ πεζά του οἱ «Ἐλληνικοὶ Ὁρίζοντες», ποὺ ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον τὸ 1937 εἰς τὴν ἐφημερίδα «Πρωία» ὡς ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις, εἶναι βιβλίον διὰ τὰς πολλὰς ἀρετὰς του ἄριστον εἰς τὸ εῖδός του.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σκίαθον τὸ 1851 καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Νέος ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικήν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ δὲν ἐπῆρε τὸ δίπλωμά του,

διότι ἡναγκάσθη διὰ νὰ ζῇ νὰ γίνη μεταφραστής καὶ λογοτεχνικός συνεργάτης εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ὅπου ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον τὰ ἔργα του. Ἡτο ὅμως φιλομαθέστατος ταὶ πολυμαθέστατος, αὐτοδίδακτος, κάτοχος τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς καὶ ἐν μέρει τῆς ἵταλικῆς καὶ γερμανικῆς γλώσσης. Ἀλλὰ προσφίλεστάτη δι’ αὐτὸν ἀσχολία ἦτο ἡ περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐνασχόλησις· ἡ μυστικοπαθής αὐτοῦ ψυχὴ εὗρισκεν ἀρρητὸν ἥδονὴν εἰς τὸν λίθανον καὶ τὰ ἔξω-

κλήσια καὶ ἐκκλησίδια, εἰς τὰ ὅποια πελλάκις ἔψαλλε μὲ τὸν φίλον καὶ συμπολίτην του Μωραϊτίδην, πρὸ παντὸς δὲ εἰς τὸν παρὰ τὸν Παλαιὸν Στρατῶνα “Ἄγιον Ἐλισσαῖον. Μετὰ τοῦ Μωραϊτίδη μᾶς

ἔδειξαν εἰς θαυμασίους πίνακας, καὶ μάλιστα νησιωτικούς, τὰς καλλονὰς καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως, τὴν λαϊκὴν ψυχὴν καὶ ἥθη καὶ ἔθιμα, ἀρετὰς καὶ κακίας, ἐλπίδα καὶ ἀποκαρδίωσιν μὲ σπανίαν λιτότητα ὑφους ἀριστοκρατικοῦ, μὲ ζηλευτὸν θέλγητρον ἀφηγήσεως καὶ παραστατικωτάτην περιγραφήν. Τὸ ἔργον τῶν διδύμων τεκνῶν τῆς Σκιάθου τὸ διακρίνει βαθυτάτη οἰκογενειακή καὶ χριστιανικὴ εὐλάβεια. Ἡ γλῶσσα τοῦ Π. ἔχει προσωπικὸν ὑφος ἀπέχουσα καὶ τῆς καθαρευούσης καὶ τῆς λαϊκῆς καὶ φανερώνει γενικὰ μορφὴν βυζαντινοῦ λόγου. Ὁ Π. θεωρεῖται μαζὶ μὲ τὸν Βιζηνὸν καὶ τὸν Καρκαβίτσαν ὁ δημιουργὸς τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος καὶ ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους καὶ ἴσως ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς διηγηματογράφους μας. Ἔζησε πτωχὸς ἀποζῶν ἐκ τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας του, δι’ ἣς συνετήρει καὶ τὰς πτωχὰς ἀδελφάς του.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Καρπενήσι τὸ 1877, καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1940. Ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ λογοτεχνίαν. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ Ἀκαδημαϊκός. Ἐργα του πεζά: «Πεζοί ρυθμοί», πεζοτράγουδα. Διηγήματα: «Ἄγιον Ὄρος». Ἐκλεκταὶ μελέται: κριτικά, αἰσθητικαὶ κλπ. Ποιήματα: «Πολεμικὰ τραγούδια», «Χελιδόνια», «Θεῖα δῶρα». Δράματα: «Ο Ορκος τοῦ πεθαμένου». Ὡς τεχνοκριτικὸς ὁ Π. διεκρίθη διὰ τὴν ἀκρίβειαν, καθαρότητα, ἐπιγραμματικότητα καὶ ἀπλότητα τοῦ ὑφους του.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1843 καὶ ἀπέθανεν νεώτερα τὸ 1873. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Εἰς ἑκατόντα περίπου κυριωτέρων ποιητῶν τῆς Παλαιᾶς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς. Τὰ ποιήματά του διακρίνει φιλοσοφικὸν πνεῦμα, ἔντονος συναισθηματικότης, καὶ ἀπαισιοδοξία. Ἐργα του: Ποιητικά: «Ποίησις», «Ὀρφεύς καὶ Πυγμαλίων», «Στόνοι» κ.ἄ. Θεατρικά: «Συζύγους ἐκλογή», «Ἀγορὰ» κ.ἄ. Πεζά: «Περὶ καθηκόντων», «Σύνοψις τῆς Ἰστορίας τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως» κ.ἄ.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1815 καταγόμενος ἐκ Βυτίνης τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἀπέθανε τὸ 1891 εἰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασεν εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν καὶ τὸ 1851 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἰστορίας εἰς τὸ

Πανεπιστήμιον. Είναι ό ἐπιφανέστατος; ίστορικός της Νέας Ἑλλάδος καὶ ἡ «Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» ἀποτελεῖ ίστορικὸν ἔθνικὸν μνημεῖον μετὰ καταδήλων λογοτεχνικῶν χαρισμάτων.

ΠΕΡΠΙΑΛΙΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Ψευδώνυμον τοῦ δημοδιδασκάλου Ἰωάννου Γιαννούκου ἐκ Σπετσῶν. Ἐδημοσίευσε πολλὰ ποιήματα ἵδιως παιδικὰ εἰς ἑφημερίδας καὶ περιοδικά. Πλεῖστα ἐξ αὐτῶν περιέχονται εἰς τὰς συλλογὰς «Τὰ τραγούδια τῆς ἀκρογιαλιᾶς» καὶ «Τρελὰ Τραγούδια».

ΠΕΤΣΑΛΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1904. Ἐσπούδασε εἰς Παρισίους. Είς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων συγχρόνων μυθιστοριογράφων. Τὰ μυθιστορήματα του χαρακτηρίζει ἴσχυρὰ ψυχογραφικὴ δύναμις καὶ τεχνικωτάτη περιγραφή. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν είναι «ὁ Ἀπόγονος», «Ἡ Ἀνθρώπινη περιπέτεια», «Ο Μάγος μὲ τὰ δῶρα». Τὸ τελευταίως ἐκδοθὲν δίτομον ίστορικὸν μυθιστόρημα «Οἱ Μαυρόλυκοι» ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν Νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν.

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. Ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου χωρὶς νὰ πάρῃ δίπλωμα καὶ ἥκουσε μαθήματα αἰσθητικῆς εἰς τὸ Παρίσιο ἔχρημάτισε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του γραμματεὺς τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν ποίησιν ἐμφανισθεὶς συγχρόνως σχεδὸν ως ποιητὴς μετὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ Δροσίνη. Οἱ τρεῖς οὕτοι ποιηταὶ εἶναι οἱ ἐπαναστάται, ποὺ ἐπανέφερον εἰς τὴν ποίησιν τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ μεγάλου Σολωμοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὴν εἶχεν ἔξορίσει ἡ καθαρεύουσα Φαναριωτικὴ σχολὴ. Ἡ ποίησίς του εἶναι ἀπλῆ, καθαρά, ἐγγίζουσα κατ' εὐθεῖαν τὴν ψυχὴν ὅπως τὸ δημοτικὸν τραγούδι. Ἔργα του: Ποικίλαι ποιητικαὶ συλλογαί: «Ποιήματα», «Χειμώνανθοι», «Ἀλάβαστρα», «Κειμήλια», «Ἐξωτικά», «Παλιὸ βιολί», «Τὰ πρῶτα βήματα» — παιδικόν, «Σπασμένα μάρμαρα», «Ἐιρηνικά», «Ἐσπερινός». Θεατρικά: «Ο τραγουδιστής», «Τὸ ὄνειρο», «Τὸ εἰκόνισμα», «Στὴν ἄκρη τοῦ κρημνοῦ», «Βασιλιᾶς ἀνήλιαγος», «Γυναίκα», «Μιὰ φορὰ κι ἔναν καιρὸ» κ. ἄ. Μεταφράσεις:

Θεοκρίτου «Εἰδύλλια», «'Ηλέκτρα» Εύριπίδου, «ό κατὰ φαντασίαν ἀσθενής» καὶ «ό 'Αρχοντοχωριάτης» τοῦ Μολιέρου.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. 'Εγεννήθη εἰς τὰς Καλάμας τὸ 1852 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1921. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ νομικά· εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὴν Γερμανίσσν. "Υπηρέτησεν ως τμηματάρχης τοῦ 'Υπουργείου τῆς Παιδείας καὶ κατόπιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητής τῆς 'Αρχαιολογίας καὶ Μυθολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐργα του: «Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ» (3 τόμοι), «'Εκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ», «Παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ» κ.ἄ. Ἐγραψεν ἐπίσης διαφόρους μελέτας κριτικὰς καὶ τεχνοκριτικάς. Εἰσήγαγε πρῶτος εἰς τὴν 'Ελλάδα τὴν Λαογραφίαν ως ἐπιστήμην, δηλ. τὴν μελέτην τοῦ βίου τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὰ γλωσσικὰ μνημεῖα του καὶ ἀπὸ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμά του. Ἀπέκτησε φήμην μεγάλου ἐπιστήμονος καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ὀκόμη.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΦΩΤΟΣ. 'Εγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1890 καὶ ἀπέθανε τὸ 1935. Ἐσπούδασε νομικά. Ἐδίδαξεν ως καθηγητής τῆς ἐπαγγελματικῆς σχολῆς θεάτρου. Διετέλεσε φιλολογικός καὶ θεατρικός κριτικός πολλῶν ἐφημερίδων, διακρινόμενος διὸ τὴν βαθύτητα καὶ ἀντικειμενικότητα τῶν παρατηρήσεων καὶ σκέψεών του. Ἐγραψε τὴν σάτιραν «Καραγκιόζης ὁ Μέγας» κ.ἄ. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν εἰς δύο τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «'Εκλογαὶ» αἱ χαρακτηριστικώτεραι ἐκ τῶν κριτικῶν μελετῶν του.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. Ψευδώνυμον τοῦ Συψώμου Δημητρίου. 'Εγεννήθη ἐν Χίῳ τὸ 1879 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸ 1932. Ποιητής γράψας ὀλίγα μέν, ἀλλ' ἐκλεκτὰ λυρικὰ ποιήματα περιλαμβανόμενα εἰς τὰς συλλογάς «Σκιές» καὶ «Μουσικές φωνές». 'Η Μοῦσά του εἶναι ἀρμονική, περιπαθής, ἥρεμος καὶ σιγηλὴ πλέοντα εἰς ποιητικὸν ἡμίφωνος.

ΣΚΟΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. 'Εγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1854 καὶ ἀπέθανε τὸ 1928. Ἐσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐργα του: Ποιητικαὶ συλλογαὶ: «'Εαρ», «'Ακτίνες» καὶ «Μύρα», «Σατυρικὰ ἐπιγράμματα». Πεζά: «'Εταῖραι παρ'

ἀρχαίοις», «Διατὶ δὲν εἴμεθα εὔτυχεῖς», «Τὰ παράξενα τῆς ζωῆς» κ.ἄ. Ἐπίσης ἐδημοσιεύθησαν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ διάφορα ποιήματα, διηγήματα, ἐπιγράμματα κ.ἄ. Διηγήθυνε δὲ ἐπὶ 30 καὶ πλέον ἔτη τὸ «Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον».

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. Ἔγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798 ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας καὶ ἀπέθανε τὸ 1857 εἰς τὴν Κέρκυραν. Τὸ 1808 μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ σπουδάσῃ. Ἐσπούδασε νομικὰ

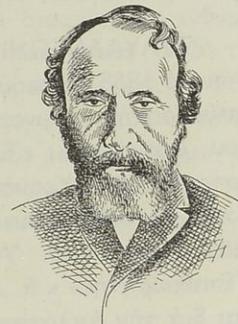

καὶ ἔγινε διδάκτωρ τοῦ δικαίου, ἀλλὰ ἡ προτίμησίς του ἐστρέφετο εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ποίησιν. Ἀφοῦ ἐπέστρεψε τὸ 1818 εἰς τὴν Ζάκυνθον διέμεινε ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1828, ὅπότε ἐκ κληρονομικῶν διαφορῶν μὲ τὸν ἀδελφόν του ἔφυγεν εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Οὐρανός τοῦ οἶκου ήταν οὐρανός της Νέας Ἑλλάδος, καίτοι ὄψιμαθής εἰς τὴν πάτριον γλώσσαν, —διατοπικός Τρικούπης τὸν παρεκίνησε νὰ γράφῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὰ ποιήματά του, διότι τὰ πρῶτα του ποιήματα τὰ ἔγρα-

ψεν Ἰταλικά— ὑπῆρξε διαπρύσιος αὐτῆς κῆρυξ καὶ ἐμψυχωτής κατορθώσας νὰ θέσῃ τὰ θεμέλια τῆς ζωντανῆς δημοτικῆς εἰς τὴν ποίησιν, ὅπου καὶ ἐκυριάρχησεν. Η ποίησίς του εἶναι δεῖγμα συμμετρικῆς καὶ λεπτοτάτης καλλιτεχνικῆς μορφῆς, ὅπου γοητεύει ἡ ἀρμονία τῶν ἥχων, πολὺ δὲ ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν κατευθύνσεων τῶν νεωτέρων ποιητῶν μας. «Πολλὰ ποιήματά του εἶναι ὡς συντρίμματα σκορπισμένης προσπαθείας, τὰ ὅποια θὰ ἔχρειάζετο μία ζωὴ τοῦ ποιητοῦ διὰ νὰ τελειωθοῦν». "Αλλα δόμως κατώρθωσε νὰ κάμη τελειότητας, εἰς τὴν συμμετρικὴν μορφὴν τῶν δποίων κλείονται αἱ αἰώνιαι συγκινήσεις τοῦ ἀνθρώπου. Χάρις εἰς αὐτὰ ὁ Σολωμὸς θὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ πάσης τέχνης εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν». (Ζ. Παπαντωνίου). Ἐτραγούδησε τὴν Ἐλευθερίαν καὶ τὴν Πατρίδα καὶ ἐνέπνευσεν ἡ ποίησίς του ὑψηλὰ αἰσθήματα πειθαναγκάσασα δλόκληρον τὴν Εύρώπην νὰ προσέξῃ τὴν «ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ ιερὰ» Ἐλευθερίαν. Ο ὑμνος του εἰς τὴν Ἐλευθερίαν μελοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ συνθέτου Μαντζάρου, ὅστις καὶ τὸν καθωδήγησεν εἰς τὰ μυστήρια τῆς μουσικῆς, εἶναι ὁ ἐθνικός μας ὑμνος.

Τὰ ἄπαντά του ἔξεδόθησαν εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1859 ὑπὸ τοῦ φίλου του I. Πολυλᾶ μὲ κριτικὰ καὶ βιογραφικὰ σημειώματα καθὼς καὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην Μαρασλῆ μὲ θαυμασίαν κριτικὴν μελέτην τοῦ Παλαμᾶ περὶ Σολωμοῦ ὡς καὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην Ἐλευθερουδάκη κ.ἄ.

ΣΟΥΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σύρον τὸ 1853 Χίος τὴν καταγωγὴν καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1919· ἡ κολούθησε φιλολογικὰ μαθήματα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀλλ’ ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ποίησιν, πρὸ παντὸς τὴν σατυρικήν. Ἀπὸ τοῦ 1883 ἴδρυσε καὶ διηγούθυνε τὸν «Ρωμιόν», ἔμμετρον καθ’ ἔβδομάδα φύλλον, εἰς τὸ ὅποιον ἐγκατέσπειρε τὸ σατυρικὸν αὐτοῦ πνεῦμα. Ἡ ποίησίς του εἶναι πλουσιωτάτη στιχουργία μὲ παραδειγματικήν καὶ ἀπαράμιλλον ἐκφραστικὴν δύναμιν, δι’ ἣς ἀπέδιδε ὡς ἐν πιοτοτάτῳ κατόπτρῳ σπαρταριστικὴν τὴν ἐποχήν του εἰς συνασθήματα, ἰδανικά, ἥθη καὶ ἀσχημίας. Ἡ σάτυρά του, ὃσον καυστικὴ καὶ ἄν ἦτο, εἶχε τὸ προτέρημα νὰ μὴ προκολλῇ μῆσος καὶ ἐκδίκησιν. Τῶν ποιημάτων του ἔξεδόθησαν 6 τόμοι, ὃν οἱ δύο εἶναι ό Φασουλῆς φιλόσοφος. Πλὴν τούτων μετέφρασεν ἔμμετρως τὰς «Νεφέλας» τοῦ Ἀριστοφάνους ἐπιτυχέστατα. Ἐγραψεν ἐπίσης καὶ θεατρικά ἔργα: «Ἡ περιφέρεια», «Δὲν ἔχει τὰ προσόντα», «Ἡ χειραφέτησις» κ.ἄ.

ΣΠΕΡΑΝΤΖΑΣ ΣΤΕΛΙΟΣ. Ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τὸ 1885. Ἐσπούδασεν ἱατρικὴν καὶ ὀδοντιατρικὴν καὶ διωρίσθη καθηγητής τῆς ὁρθοδοντικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ἐγραψε ἐπιστημονικάς ἐργασίας καὶ ἔξέδωκε ποιητικάς συλλογάς, ὃν σπουδαιότεραι εἶναι «Ψηφιδωτά», «Οταν φεύγουν οἱ ὕρες» βραβευθέν, «Παιδικές ψυχές», «Τραγουδισταὶ τῶν παιδιῶν» βραβευθέν, κ.ἄ. Διεκρίθη ἱδιαιτέρως εἰς τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν, εἰς ἣν ἔδωκε ζωηρότατην ὄθησιν.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΜΙΛΑΝΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1887 εἰς Ἀθήνας. Ποιητής, λόγιος, συνεργάτης πλείστων περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων. Ἐδημοσίευσε πολλὰ πεζά, ποιητικάς συλλο-

γάς καὶ μετέφρασεν ἔργα ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας, ἐκ τῶν ὅποιών διακρίνεται ἡ «Ἐλλάς» τοῦ Σέλλεϋ.

ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τὸ 1901. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς Λειψίαν. Διετέλεσε ὑφηγητής τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Συνειράσθη εἰς πολλὰ ἐπιστημονικὰ καὶ φιλολογικὰ περιοδικὰ καὶ ἔγραψε πλείστας πραγματείας μὲθεματα φιλολογικά, ιστορικά, παλαιογραφικά κ.ἄ. Ἀπέθανε τὸ 1937.

ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1868. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, ὑπηρέτησε δὲ ὡς καθηγητής, ἐπιθεωρητής, γυμνασιάρχης καὶ ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος. Ἐργα του: Διηγήματα: «Ἐξαδέλφη», τὸ πρῶτον του διήγημα, «Διηγήματα» τ. Α', «Κρουσταλλένια» τ. Β', «Ἡ Ἡλιοστάλαχτη», «Ἀπολογία μισανθρώπου» βραβευθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, «Λεηλασία μιᾶς ζωῆς» κ.ἄ. Ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις: «Διετής θητεία», «Ἐπιθεωρητής» κ.ἄ. Λόγοι: «Τρεῖς λόγοι». Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ ὑφους, τὸ εὐθυμον πνεῦμα, τὴν ζωρότητα τῶν εἰκόνων, τὴν βαθεῖαν ψυχογραφίαν, τὸ λεπτὸν καὶ θερμὸν πάθος, ὡς καὶ τὸ ἡθικὸν ὑψος αὐτῶν. Ἀπέθανε τὸ 1943.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1788 καὶ ἀπέθανε εἰς τὸ 1873. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἴτα ἐσπούδασεν εἰς Ἑσπερίαν. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἔχρημάτισε βουλευτής, ὑπουργός, πρωθυπουργός, πρεσβευτής. Αὐτὸς παρεκίνησε τὸν Σολωμὸν νὰ γράψῃ εἰς τὴν μητρικὴν γλῶσσαν. Ἐργα του: «Λόγοι», «Ποιήματα» καὶ ἡ «Ιστορία τῆς Ἐλλην. Ἐπαναστάσεως». Ο Τρικούπης είναι ἔξεχουσα φυσιογνωμία εἰς τὴν νεοελληνικὴν πνευματικὴν ζωήν.

ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀγρίνιον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ιταλίαν τὸ 1920. Ἐργα του ποιητικά: «Τραγούδια τῆς Ἐρημιᾶς», «Ἐλεγεῖα καὶ Ειδύλλια» ἐκδοθέντα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Πέτρος Βασιλικός, «Ἀπλοὶ Τρόποι», «Βραδινοὶ Θρῦλοι». Πεζά: «Ο Πύργος τοῦ Ἀκροπόταμου», «Τάσω στὸ σκοτάδι» κ.ἄ. Διηγήματα, «Φθινόπωρο», μυθιστόρημα κ.ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης

τὸ πρῶτον μέρος τοῦ «Φάουστ» καὶ τὴν «'Ιφιγένειαν» τοῦ Γκαῖτε καὶ ἄλλα ἔργα τῆς Βορείου Λογοτεχνίας. 'Ο Χατζόπουλος ἴδρυσεν ἀκόμη τὸ περιοδικὸν «Τέχνη» (1898–1899) εἰς τὴν κριτικωτέραν περίοδον τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, εἰς τὸ ὅποιον συνειργάσθησαν οἱ καλύτεροι λογοτέχναι τῆς ἐποχῆς καὶ συνέβαλεν εἰς τὸν συντονισμὸν τῶν γλωσσικῶν καὶ φιλολογικῶν προσπαθειῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

ΨΑΘΑΣ ΔΗΜ. 'Εγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι τὸ 1907. 'Ηλθεν εἰς Ἀθήνας μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν τὸ 1922. 'Απὸ τὸ 1925 ἡσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ διεκρίθη ὡς εὐθυμογράφος. 'Εδημιούργησε διαφόρους τύπους παρμένους ἀπὸ τὴν 'Ελληνικὴν ζωήν. Μολονότι τὰ ἔργα του στεροῦνται βάθους, ἀποτελοῦν εὐχάριστον ἀνάγνωσμα καὶ ἔχουν μεγάλην κυκλοφορίαν. Εἰς ἴδιαιτέρους τόμους ἔξεδόθησαν: 1) Συλλογαὶ μικρῶν εὐθυμογραφημάτων μὲ τοὺς τίτλους: «'Η Θέμις ἔχει κέφια», «'Η Θέμις ἔχει νεῦρα». 2) Τὸ ἐκτενέστερον εὐθυμογράφημα «Μαντάμ Σουσοῦ» 3) Τὸ θεατρικὸν ἔργον «Τὸ στραβόξυλο» κ.ἄ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

ΓΥΖΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. 'Εγεννήθη ἐν Τήνῳ τὸ 1842 καὶ ἐσπούδασε, συνεχῶς διακρινόμενος καὶ βραβευόμενος, εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν καὶ εἰς Μόναχον, ὅπου ἀνεδείχθη, διατελέσας καὶ καθηγητὴς τῆς ἐκεī περιφήμου Ἀκαδημίας. 'Ο Γύζης ἐλάτρευε τὴν 'Ελλάδα καὶ ἐνεπνέετο ἀπὸ τὰς 'Εθνικὰς καὶ θρησκευτικὰς της παραδόσεις. 'Ελθὼν εἰς 'Ελλάδα (1871) ἐμελέτησε τὴν Ἑλληνικὴν ζωήν, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ιστορίας ἐνεπνεύσθη πλεῖστα ἔργα του: «Καταστροφὴ τῆς Χίου», «Τὸ κρυφὸ σχολεῖο», «Τὸ τάμα», «Τὸ παραμύθι τῆς γιαγιᾶς», «'Αρραβώνες Παίδων», «'Ο μικρὸς σοφὸς» κ.ἄ. Εἶναι ζωγράφος ἴδεολόγος, διακρίνει δὲ τὴν τέχνην του κλασσικὴ ἀπλότης καὶ λιτότης καὶ ἐπιμέλεια εἰς τὸ σχέδιον τῶν ἔργων του. 'En τῇ ἔξελίξει του ἐζωγράφισε θέματα συμβολικά καὶ ἀλληγορικά: «'Η

‘Ιστορία», «‘Η ‘Αρμονία», «Θεωρία καὶ πρᾶξις», «‘Η Φήμη», «‘Ολυμπιονίκης», «‘Η Δόξα» κ.ἄ. Πλειστα ἔργα του εύρισκονται εἰς τὰς πινακοθήκας τῆς Εύρωπης, ἀλλὰ καὶ ἡ Πινακοθήκη Ἀθηνῶν κατέχει τινὰ ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων του. Ἀπέθανε τὸ 1901.

ΠΡΑΞΙΤΕΛΗΣ. Εἰς τῶν μεγίστων γλυπτῶν ὅλων τῶν αἰώνων. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος. Ἡ παραγωγικότης του ᾖτο μεγίστη καὶ οὐδεὶς ἄλλος καλλιτέχνης ἐνεσάρκωσεν εἰς τὸ μάρμαρον μὲ τόσην τελειότητα τὴν ἀβρότητα καὶ τὴν χάριν τῆς ἀθηναϊκῆς νεότητος. Ἔργα του πλεισταὶ Ἀφροδίται, Ἀπόλλωνες, Διόνυσοι, Ἐρωτες, Σάτυροι, Σειληνοὶ κ.ἄ. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀνευρέθη ἐν Ὁλυμπίᾳ τὸ 1877 ὁ Ἐρμῆς, ὁ ὄποιος ἀν καὶ δὲν κατελέγετο μεταξὺ τῶν ἀριστων τοῦ γλύπτου, ὅπως ᾖτο ἡ Ἀφροδίτη τῆς Κνίδου, ὁ Σαυροκτόνος Ἀπόλλων, ὁ ἐν Θεσπιαῖς Ἐρως κ.ἄ. εἶναι ἄγαλμα σπάνιον καὶ ἀριστον διὰ τὴν τέχνην του.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΞΕΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

ΒΥΡΩΝ. Τὸ ἀγγλικό του ὄνομα Μπάϋρον (Γεώργιος Γόρδων). Διάσημος Ἀγγλος ποιητὴς καὶ ἔνθεμος φιλέλλην. Ἐγεννήθη εἰς Λονδίνον τὸ 1788. Εἶχε ψυχὴν φλεγομένην ἀπὸ τὰ ἴδεώδη τῆς ἑλευθερίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἐνθουσιασθεὶς ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀφιέρωσεν ὅλας τὰς δυνάμεις του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της. Ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1825. Ἡ ποίησίς του περιέχει εύγενεῖς καὶ ὑψηλὰς ἴδεας. Ἔργα του: «Τσάιλδ Χάρολδ», «Δὸν Ζουάν», «ὁ Κουρσάρος», «Γκιασούρ» κ.ἄ.

ΓΚΑΙΤΕ ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΟΛΦΓΚΑΓΚ. Ἔγεν-
νήθη εἰς Φραγκφούρτην τὸ 1749 καὶ ἀπέθανε
τὸ 1832. Ποιητής ἑλληνολάτρης, φιλόσοφος, ἐπι-
στήμων, ἡ μεγαλυτέρα διάνοια τῆς Γερμανίας
κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ μία τῶν μεγά-
λων πνευματικῶν κορυφῶν τοῦ κόσμου, καθὼς
ὁ Δάντης καὶ ὁ Σαΐκσπηρ. Πολλῶν ἔργων τοῦ
Γκαῖτε ἔχομεν μεταφράσεις εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσ-
σαν παρὰ δοκίμων 'Ελλήνων λογοτεχνῶν, ἵδια δὲ
τοῦ «Φάουστ».

ΔΑΝΤΗΣ ΑΛΙΓΚΕΡΙ. Ἔγεννήθη εἰς Φλω-
ρεντίαν τὸ 1265 καὶ ἀπέθανε τὸ 1321. Θεωρεῖ-
ται ὁ μεγαλύτερος ποιητής τῆς νέας Ἰταλίας
παραβαλλόμενος μὲ τὸν Βιργίλιον· ἔγραψε πρῶ-
τος αὐτὸς ἀντὶ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν δημοτικὴν
ἱταλικὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς του, γενόμενος
θεμελιωτής τῆς νέας ἴταλικῆς γλῶσσης. Ἐκ τῶν
ἔργων του ἡ «Θεία Κωμῳδία» ἀποτελουμένη
ἐκ τριῶν μερῶν: τῆς Κολάσεως, τοῦ Καθαρ-
τηρίου καὶ τοῦ Παραδείσου καταδεικνύει τὴν
ἔξεχουσαν ποιητικὴν αὐτοῦ διάνοιαν.

ΔΕ ΑΜΙΤΣΙΣ ΕΔΜΟΝΔΟΣ. Ἰταλός συγγραφεὺς γεννηθεὶς
ἐν Ὀνελίᾳ τὸ 1846. Διετέλεσε ἀξιωματικὸς τοῦ Ἰταλικοῦ στρατοῦ,
ἀπαστρατευθεὶς δὲ ἐνωρὶς ἐπεδόθη ἀπὸ τὸ 1871 εἰς τὴν λογοτεχνίαν.
"Ἔγραψε στρατιωτικὰ διηγήματα καὶ ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις.
Διακρίνεται διὰ τὴν ζωηρότητα τοῦ υφους καὶ τὴν περιγραφικὴν
δύναμιν. Τὰ ἔργα του κατέστησαν δημοτικώτατα καὶ μετεφράσθη-
σαν εἰς πολλὰς γλώσσας.

ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ ΜΙΧΑΗΛ. Διάσημος Ισπανὸς ποιητὴς δραματικὸς καὶ μυθιστοριογράφος. Ἐγεννήθη τὸ 1547. Μετὰ πολλὰς περιπέτειας ἐπανελθών εἰς τὴν πατρίδα του ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐγραψε 30 περίπου δράματα, ἐξ ὧν ἐσώθησαν μόνον 2 καὶ 8 κωμῳδίαι. Τὸ 1605 ἐδημοσίευσε ἐν Μαδρίτῃ τὸ ἀθάνατον μυθιστόρημά του «ὁ Δὸν Κιχώτης». Ἀπέθανε τὸ 1619.

ΚΙΠΛΙΓΚ ΡΟΥΝΤΓΙΑΡΤ. Διαπρεπῆς Ἀγγλος λογοτέχνης, γεννηθεὶς τὸ 1865. Ἐγραψε διηγήματα καὶ ποιήματα πατριωτικά. Ἐτιμήθη διὰ τοῦ βραβείου Νόμπελ.

ΜΟΛΙΕΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ — Βαπτιστὴς — Ποκελὲν ἐπιλεγόμενος. Ὁ ἐπιφανέστερος τῶν Γάλλων κωμῳδιογράφων. Ἐγεννήθη εἰς Παρισίους τὸ 1622 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1683. Αἱ κωμῳδίαι τοῦ Μολιέρου σχεδὸν πᾶσαι μετεφράσθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικήν. Ἐκ τούτων δὲ «Ταρτούφος» θεωρεῖται ἀριστούργημα.

ΜΩΡΕΑΣ ΖΑΝ. Τὸ γαλλικὸν φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Ἑλληνος ποιητοῦ Παπαδιαμαντοπούλου Ἰωάννου ἐγγονοῦ τοῦ πεσόντος κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, Ἰωάννου Παπαδιαμαντοπούλου. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τὸ 1910. Ἐμφανισθεὶς ὡς ποιητὴς τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις μετέβη ἐπειτα εἰς Γαλλίαν, καταλαβὼν περιφανῆ θέσιν εἰς τὴν Γαλλικὴν λογοτεχνίαν ὡς ποιητής.

ΟΥΓΚΩ ΒΙΚΤΩΡ. Είς τῶν μεγίστων ποιητῶν τῆς Γαλλίας (1802–1885) καὶ γενικῶς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος· φιλόσοφος, μυθιστοριογράφος, δραματογράφος, πολιτευόμενος. "Υπῆρξε μέγας φιλέλλην καὶ πολλὰ ἔργα του μετεφράσθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικήν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ «Οἱ Ἀθλιοί», μέγα μυθιστόρημα, ἀποκτήσαν παγκόσμιον δημοτικότητα.

ΣΕΛΛΕ·Υ· ΠΕΡΣΥ ΜΙΤΥΣΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1792 εἰς Χόρσαμ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐπνίγη τὸ 1822 – 8 Ἰουλίου — εἰς τινα διαδρομὴν εἰς τὴν Ἰταλικὴν θάλασσαν. Ὁ Σέλλεϋ εἶναι εἰς τῶν μεγίστων λυρικῶν ποιητῶν τῆς Ἀγγλίας, ἀν καὶ ἀπέθανε νεώτατος. Ἐγραψε πλεῖστα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν λυρικὴν τραγῳδίαν «Ἐλλάς», ἐν ἀπὸ τὰ τόσα ἀριστουργήματά του.

ΧΑΟΥΠΤΜΑΝ ΓΕΡΑΡΔΟΣ. Εἰς ἑκ τῶν σπουδαιοτέρων δραματικῶν ποιητῶν τῆς Γερμανίας γεννηθεὶς τὸ 1862 ἐν Σιλεσίᾳ. Ἐκ τῶν δραμάτων του παγκοσμίως γνωστὰ εἶναι «Οἱ Υφανταί» «Ο διμαξᾶς Χέντζελ» καὶ ἡ «Βουλιαγμένη Καμπάνω». Ταξιδεύσας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδημοσίευσε τὰς ἐντυπώσεις του εἰς βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐλληνικαὶ ἀνοίξεις».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

Α

- ’Αβέρωφ ήμέρα — Ο συγγραφεὺς ἐννοεῖ τὴν ήμέραν τῆς ναυμαχίας τῆς "Ελλης, καθ' ἥν ὁ Ἀβέρωφ καὶ τὰ ἄλλα πλοιά μας κατεναυμάχησαν τὸν Τουρκικὸν στόλον (3 Δεκ. 1912), εἰς τὰ Δαρδανέλλια.
- ’Αγγελόκαστρο — οὐδὲ χωρίον παρὰ τὰς ὅχθας τῆς Λυσιμαχίας λίμνης τοῦ Μεσολογγίου, συνοικισθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ τοὺς ’Αγγέλους Κομνηνούς ὡς φρούριον.
- "Αγιος Κοσμᾶς — κ. ὅν. 1714—1779. Μέγας ἑθνοκῆρυξ καὶ ἐθνομάρτυς, δολοφονηθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὸ Κουσάντασι τοῦ Βερατίου. Περιῆλθε σχεδὸν ὅλην τὴν Ἐλάδα κατηχῶν διὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν Πατρίδα.
- ἀγρικιῶμαι — συνεννοοῦμαι, ἀλληλογραφῶ.
- ’Αετὸς — κύρ. κορυφὴ τοῦ ‘Υμηττοῦ.
- ’Αετοῦ — ἐννοεῖ τὴν Αὔστροουγγαρίαν.
- ’Αθηναῖος — ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ ἐδῶ τὸν Περικλέα.
- αἵμασια — θηλ. φράκτης ἐξ ἀκανθῶν καὶ κλάδων, φράκτης.
- Αἴτωλὸς — βλέπε "Αγιος Κοσμᾶς.
- ἀκήρατος — ἄθικτος, ἀμόλυντος.
- ἀκρέμων — ἀρσ. κλάδος, κλῶνος.
- ἀκροφίγουρο — τὸ ἀκρον τῆς φιγούρας (βλ. φιγούρα).
- ’Αλιτζέρι — ’Αλγέριον.
- ἀλλότριος — ἐπίθ. ὁ ἀνήκων εἰς ἄλλους, ξένος.
- ἀλουργίς — πορφυροῦν φόρεμα.
- ”Αλτις — τὸ ἄλσος τῆς Ὄλυμπίας.
- ἀλύμαντος — ἐπίθ. ἀκακοποίητος, ἀβλαβής.

- Άμαδρυάς — κατά τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν Νύμφη τῶν δένδρων.
- Άμοιβαδὸν — ἐπίρ. ἀμοιβαίως, ἐναλλάξ.
- Άμοιλγός — ἀρσ. ἄρμεγμα.
- Άμφιλαφής — ἐπίθ. εὐρύχωρος, ἄφθονος, δασύς, πυκνός.
- Άμφιλύκη — θηλ. γλυκοχάραγμα, τὰ χαράγματα.
- Άνεμική — ἴσχυρὸς ἄνεμος, προκαλούμενος ἀπὸ κακοποιὸν δαιμόνιον (ξωτικό).
- Άνθισμίας — ἀρσ. ὁ ὡς ἀνθὸς εὐωδιάζων οἶνος, κοινῶς μοσχάτος.
- Άνιμιστική — ἀνιμισμός, πίστις εἰς τὴν ἐμψύχωσιν τῶν πραγμάτων καθ' ἓν τὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ φαινόμενα ἔχουν ψυχήν.
- Ἄντζα — θηλ. γαστροκνήμιον, καὶ καθόλου ἡ κνήμη.
- Άντελικὸν — κύρ. ὅ. οὐδ. ἡ κώμη Αἰτωλικὸν τῆς Αἰτωλίας.
- Άντισκόφτω — ρῆμ. ἀντιφωτίζω, φωτίζω.
- Άπελλης — κ. ὅ. ἀρσ. ὁ διασημότερος ζωγράφος τῆς ἀρχαίας Ελλάδος (Δ. αἱ.) γεννηθεὶς εἰς Κολοφῶνα τῆς Μ. Ασίας.
- Άποκοτος — τολμηρός.
- Άποποιοῦμαι — ρῆμ. ἀρνοῦμαι, δὲν δέχομαι.
- Άποσκιούρα — τόπος ἀνήλιος.
- Άργάτης - ἐργάτης — ἀρσ. βαροῦλκον πλοιόου.
- Άρεθουσα — νύμφη τῶν Ἀρκαδικῶν λειμώνων, προστάτις τῆς Βουκολικῆς ποιήσεως.
- Άσπις — ἰοβόλος ὄφις.
- Άσπούδα — θηλ. σπουδή.
- "Άσπρη θάλασσα — κοινὴ ὀνομασία τοῦ Αιγαίου πελάγους.
- Άσπρογαλ(λ)ιάζω — ρῆμ. γίνομαι ἄσπρος καὶ γαλανός, ἀσπρογαλανίζω.
- Άστέρι — εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ φεγγάρι εύρισκεται τυπωμένον εἰς τίς τούρκικες σημαῖες. Σημ. Σολωμοῦ.
- Ἄσπρος ναός — ὁ μαρμάρινος (άσπρος) ναός ἐν Σουνίῳ τοῦ Ποσειδῶνος.
- Άφουγκράζομαι — ρῆμ.

B

- Βαλχάλα — θηλ. κατὰ τὴν Σκανδιναυϊκὴν μυθολογίαν Βαλχάλα ἐκαλεῖτο ἡ λαμπρὰ καὶ παρμεγίστη αὐλή ἡ αἴθουσα ὅπου διέμενον μετὰ θάνατον οἱ γενναίως πεσόντες ὑπὲρ Πατρίδος, κάτι παρόμοιον πρὸς τὸ Ἡλύσιον πεδίον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.
- Βατοπέδι — κ. ὁ. οὐδ. Μονὴ τοῦ Ἀγίου Ὁρους.
- βετεράνος — ἐπίθ. ὁ παλαιός, ὁ παλαιὸς πολεμιστὴς (λεξ. λατινικὴ) μ.φ. ἔμπειρος.
- βίγλα — θηλ. σκοπιά, θέσις ὑψηλὴ ἀπὸ τὴν ὅποιαν δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν μακρὰν (λατ.)
- βλησίδι — οὐδ. τὰ κατὰ τὸν γάμον καὶ εἰς τὴν νύμφην προσφερόμενα κοσμήματα ώς δῶρον, δῶρον ἀτίμητον.
- βότρυς — ἄρσ.
- βραχίονες — Κόλ. Δάντη, στίχ. 31: Σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς ὁ Ἐωσφόρος ἔχει ὕψος 810 πήχ.
- βρέμω — ρῆμ. βοϊζω, βροντῶ.
- Βριάρεως — εἰς ἀπὸ τοὺς Ἐκατόγχειρας τῆς Ἑλλ. Μυθολ., προσωποποίησις τῆς Τρικυμίας.

Γ

- Γαίτα — θηλ. ἰδιότυπον ἀλιευτικὸν πλοιόφριον, ἐλαφρόν.
- γιούσουρι — οὐδ. μαῦρο κοράλλι, ποὺς ζῆι εἰς τὴν θάλασσαν ώς κομψὸν δενδρύλλιον. Ἀπὸ τὸν σκελετὸν του, ποὺς ἔχει μαῦρον στιλπνὸν χρῶμα, φτιάνουν πίπες, κομβολόγια, σταυροὺς καὶ ἄλλα κομψοτεχνήματα.
- Γοργόνα — θηλ. Κατὰ τὴν νεοελληνικὴν μυθολογίαν ἡ Γοργόνα, ἀδελφὴ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἔχει τὸ ἀθάνατο νερὸν κατὰ λάθος, ποὺς ἔμελλε νὰ πιῇ ὁ Ἀλ. διὰ νὰ γίνῃ ἀθάνατος. Ἀπὸ τὴν λύπην της μετεμορφώθη εἰς θα-

λάσσιον δαίμονα μὲ σῶμα ὥραίας γυναικὸς ἔως τὴν μέσην καὶ τὸ ὑπόλοιπον μὲ οὐράνιον ἰχθύος. Παραμονεύει καὶ ἐρωτᾶ τοὺς διερχομένους ναυτικούς ἀν ζῆ δ Βασιλιὰς Ἀλέξανδρος. Εἰς καταφατικὴν ἀπάντησιν τραγουδεῖ καὶ τοὺς ἀφήνει νὰ περάσουν· εἰς ἀρνητικὴν ὁργίζεται καὶ βυθίζει τὸ πλοῖον. 'Η περίφημος ἀπάντησις: «Ζῆ καὶ βασιλεύει» κλείει τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ μας εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἴδεας.

- θηλ. βαθὺ αὐλάκι, χάνδαξ.
- ὄνομαστὸς Γάλλος συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς (Θεοφ. Γκωτιέ) ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα καὶ πολλὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς (1811–1872).

Δ

δάφνες

— οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολ. Ἐκκλησίας συνηθίζουν νὰ σπέρνουν δάφνες εἰς τὶς Ἐκκλησίες τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Σημ. Σολωμοῦ.

δάφνη μάντισσα

— ὁ περιώνυμος καταστὰς χρησμός, ποὺ ἔδωσεν ἡ Πυθία εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανόν, ὅταν ἡρώτησεν ἀν δύναται νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν λατρείαν τῶν ἀρχαίων Θεῶν. «Δὲν ἔχει πιὰ ὁ Φοίβος καλύβην ἔπεσε ἡ στέγη του, τὸ μαντεῖο του σιώπησε...» Μὲ τοὺς στίχους αὐτοὺς ἡ Πυθία ὑπεδήλων τὸν ὁριστικὸν θάνατον τοῦ ἀρχαίου κόσμου τῶν Θεῶν.

Δευκαλίων

— κύρ. ὄν. ἀρσ. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν, υἱὸς τοῦ Προμηθέως, βασιλεὺς τῆς Θεσσαλίας, ἐπιζήσας, μετὰ τῆς συζύγου του Πύρρας τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ ἀκατίου. Μετὰ τὴν πάροδον τοῦ κατακλυσμοῦ κατὰ συμβούλην τοῦ μαντείου ἔρριπτον καὶ οἱ δύο σύζυγοι ὅπισθέν των λίθους, ἐξ ὧν ἐγεννώντο ἀνθρωποί, (ἄρρενες ἀπὸ τοὺς λίθους,

ποὺ ἔρριπτεν ὁ Δευκαλίων καὶ γυναικες ἀπὸ τοὺς λίθους τῆς Πύρρας). Ἐκ τοῦ γάμου των ἐγεννήθησαν ὁ Ἔλλην, ὁ γενάρχης τῶν Ἐλλήνων, καὶ ὁ Ἀμφικτίων, ὁ ἰδρυτὴς τῶν ἀμφικτιονιῶν.

διονυσιασμὸς	— ἄρσ. ὄργιώδης χαρά, πανηγυρικὴ χαρά, ὁμοία μὲ τὴν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Διονύσου κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν.
δοιάκι	— οὐδ. οἴαξ.
δοκησίσοφος	— ἐπίθ. ὁ νομίζων ἑαυτὸν σοφόν, ὁ κατὰ φαντασίαν σοφός.
δρόγγος	— ἄρσ. πυκνὸν δάσος, δρυμός, βοὴ τοῦ δρυμοῦ.

Ε

Ἐκκλησία	— εἶναι ἀληθινὸν ὅτι οἱ Τούρκοι ὥρμησαν ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου τὰ ξημερώματα τῆς ἡγίας ἡμέρας (24 — 25 Δεκεμβρίου 1822 Ν.Α.Κ.). Δὲν εἶναι ὅμως ἀληθινὸν καθὼς τότε ἐκοινογήθηκεν, ὅτι ἦταν ἀνοικτὲς κι οἱ ἐκκλησίες μάλιστα ἐκλείστηκαν ἐπιταυτοῦ διὰ νὰ ἔχουν οἱ Ἔλληνες ὅλη τὴν προσοχὴ τους εἰς τὸν πόλεμον. Σημ. Σολωμοῦ.
ἐνδελεχής	— ἐπίθ. συνεχής, ἀδιάκοπος, ἀκατάπαυστος.
Ἐνδυμίων	— θεός ἢ ἡρως, ὀγαπημένος τῆς Σελήνης. Θεωρεῖται ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἀγῶνος δρόμου ἐν Ὁλυμπίᾳ. Οἱ Ἡλεῖοι ἔδεικνυν τὸν τάφον αὐτοῦ.
ἐπίμεστος	— ἐπίθ. ὑπερπλήρης, ἐντελῶς γεμάτος.
ἔρεβος	— οὐδ. σκότος.
Ἐρμηνεία	— θηλ. τὸ βιβλίον τοῦ ἱερομονάχου καὶ ζωγράφου Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων, εἰς τὸ ὄποιον οὗτος ἔγραψε περὶ ζωγραφικῆς κλπ. τοῦ ἡγίου Ὀρούς (15ος αἰών). — Κολ. Δάντη, στίχ. 17. ἔφάνη καλὸν νὰ μοῦ δείξῃ τὸν Ἐωσφόρο.
ἔφάνη	

Ζ

- Ζαε(ι)ρές — ὀρσ. τὰ τρόφιμα, (λεξ. τουρκική).
 ζαλεύω — ρῆμ. ἔχω ζάλην, είμαι ζαλισμένος.
 ζαλωμένος — μετοχ. ρήμ. ζαλώνομαι, φορτώνομαι.

Η

- ‘Ηραῖον — οὐδ. δ ἐν Ὁλυμπίᾳ ἀρχαῖος ναὸς τῆς Ἡρας.
 ἡώς — θηλ. ἥ αὔγή.

Θ

- Θανάσης Κότσικας — ὁ Θανάσης Κότσικας, ὁ πιλαρχηγὸς καὶ προεστὸς Μεσολογγίου.
 Θουριγγία — χώρα τῆς κεντρικῆς Γερμανίας.
 θύμος — θάμνος, θυμάρι.
 θυρσοφόρος — ἐπίθ. δ κρατῶν θύρσον, τὴν ράβδον τῶν βακχευόντων.

Ι

- ’Ιβάν — ὕψωμα παρὰ τὴν Κορυτσάν, διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ ὅποιου διεξήχθησαν σκληραὶ μάχαι κατὰ τὸν ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον 1940—41.
 ’Ιμερος — σφοδρὸς πόθος.
 ’Ιράν — οὐδ. Περσία.

Κ

- Καβατζάρω — παρακάμπτω ἀκρωτήριον.
 καβίλια — (λέξ. ίταλ. caviglia) γόμφος ἐκ ξύλου ἢ μετάλλου προσηρμοσμένος ἐπὶ ἄλλου ξύλου ἢ μετάλλου, σφήν.
 καλές — νεράϊδες, ξωτικά.
 Καλὸ Χωριὸ — ὅνομα πλαστὸν χωρίου.
 καλουμάρω — ρίππω, ἀφήνω κάτι νὰ πέσῃ, χαλαρώνω.
 καμπούνι — διαμέρισμα εἰς τὴν πρᾶγραν τοῦ πλοίου.
 κάνας — ἀντων. κανεὶς — κανέν, τίς, τί.

- Κάσσιος — Κόλ. Δάντη, στίχ. 67: 'Ο ποιητής συγχέει τὸ συνωμότη Κάσσιο, ποὺ ἥταν λιγνός, μὲ τὸν χοντρὸ Κάσσιο, ποὺ ἀναφέρει ὁ Κικέρων στοὺς λόγους του κατὰ Κατιλίνα.
- καταιονισμός — ἄρσ. κατάβρεγμα καὶ δὴ ἀνωθεν.
- καταχθόνιος — τοῦ κάτω κόσμου, τοῦ "Ἄδου.
- κατῆς — ἀρχιδικαστής.
- καφτάνι — πολυτελές ποδῆρες ἔνδυμα τῶν μεγιστάνων.
- κεφαλάδες — ἄρσ. μικρὰ πουλάκια, ποὺ ἔχουν μεγάλην σχετικῶς μὲ τὸ σῶμά των κεφαλήν.
- κεφάλι — Κόλ. Δάντη, στίχ. 64: Τὰ πόδια μέσα στὸ στόμα τοῦ Ἑωσφόρου καὶ τὸ κεφάλι κρεμαστὸ ἀπ' ἔξω.
- κιαλάρω — κοιτάζω μὲ τηλεσκόπιον (κιάλι).
- κορώνη — πτηνὸν (κ. κουρούνα).
- κότινος — ὀγριελαία μὲ τοὺς κλάδους τῆς ὅποιας ἐστέφοντο οἱ Ὀλυμπιονῖκαι.
- κουρταλῶ — ρῆμ. κρούω, κτυπῶ.
- κρηπίδωμα — βάσις, θεμέλιον, στήριγμα, προκυμαία.
- κροκόπεπλη Αὔγῃ — Ἡ Αὔγῃ ποὺ φορεῖ πέπλον κροκοβαμένον (κίτρινον).
- Κρόνιον — λόφος πευκόφυτος εἰς τὴν ἀρχ. Ὀλυμπίαν.
- Κωκυτός — Κόλ. Δάντη στίχ. 52: Κωκ. τὸ ποτάμι στὸ ὅποιον χύνονται ὅλα τὰ νερὰ τοῦ "Άδου.

Λ

- λαγγεύω — ρῆμ. καταστρέφω.
- λαλαδίζανε — ἐκινοῦντο ἀπὸ τὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου ἐλεύθερα.
- λάκτισε — ρῆμ. λαχτίζω καὶ λακτίζω, ἀμεταβ. κτυπῶ δυνατά, κλωτσάω.
- λῆρος — φλυαρία, μωρολογία.
- λόγγοι... — ὀνταγαλλιάσθω ἔρημος, καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον ('Ησαΐας κεφ. λε'). Σημ. Σολωμοῦ.
- Λόγγος — βουνὸν ὑπερκείμενον τοῦ Ἀργυροκάστρου.
- Λύρα τῆς Τέως — ὁ συγγραφεὺς ἔννοει τὸν ποιητὴν Ἀνακρέοντα ὡς καταγόμενον ἀπὸ τὴν Τέων.

Λύσιππος — δ ἄριστος χαλκοπλάστης τῆς ἀρχαιότητος,
καὶ δ τελευταῖος τῶν πέντε ἦ ἐξ μεγάλων
γλυπτῶν τῆς ἀρχ. Ἑλλάδος (Δ' π.Χ. αἰών).

M

- Μαγνάδι — οὐδ. πέπλος.
- μαῖστρα — τὸ μέγιστον ἴστιον ἴστιοφόρου πλοίου.
- μακαράς — τροχαλία.
- Μακρύκαμπος — βουνὸν ὑπερκείμενον τοῦ Ἀργυροκάστρου.
- μάννα — οὐδ. (βιβλικὸν) θαυμασία τροφὴ ἀντικαθι-
στῶσα τὸν ἄρτον· μὲ αὐτὴν ἐτρέφοντο ὑπὸ^{τοῦ Θεοῦ οἱ Ἰσραηλῖται ἐν τῇ ἑρήμῳ.}
- μαργάνω — κρυώνω.
- μάσκα — πλευρὰί τῆς πρῷρας τοῦ πλοίου.
- ματιά... — στροφ. 24—25. Ἡ Μεγ. Βρετ. ἀλαφιάζεται
μήπως τὰ κινήματά μας ἐπροέρχονταν ἀπὸ<sup>τὴ Ρωσία καὶ τῆς λέει: Θέλεις νὰ πάρης ἐσύ
τὴ στεριά, δύναμαι νὰ πάρω κι ἔγω τὸ πέ-
λαγο... Σημ. Σολωμοῦ.</sup>
- Μεγάβυζος — κύρ. ὅν. ἀρσ. ἱερεὺς τῆς Ἀρτέμιδος εἰς τὴν
Ἐφεσον, τὸν ὁποῖον ἐζωγράφισεν ὁ Ἀπελ-
λῆς ἀπεικονίσας αὐτὸν ἐν τινὶ θρησκευτικῇ
πομπῇ τῆς Θεᾶς.
- Μεγάλα... — τὸ κάψιμο τῆς καραβέλας τοῦ Καπετάν
πασᾶ καὶ ἐνὸς καραβιοῦ κοντὰ εἰς τὴν Τέ-
νεδον, τὶς 29 Ὁκτωβρίου (1822) Σημ.
Σολωμοῦ. (πυρποληταί, ἥσαν δὲ Κονάρης
καὶ δὲ Βρατσάνος, ἀλλὰ τὸ ἐν πλοϊον ἐπυρ-
πολήθη ἐν τέλει. Ν.Α.Κ.).
- μεγαλοπραγμονῶ — ρῆμ. ἐπιχειρῶ μεγάλα πράγματα.
- Μέγας Βόρνικος — δ ἀμέσως μετὰ τὴν ἡγεμόνα (όσποδάρον)
τῶν παραδούναβείων ἡγεμονιῶν.
- μεταρσίωσις — θηλ. ἀνύψωσις, σήκωμα εἰς τὸν ἀέρα.
- μετεωρίζω — ρῆμ.
- μισίδι — οὐδ. δεῖγμα.

- Μισίρι καὶ Μεσίρι — κύρ. ὅν. οὐδ. Αἴγυπτος (λεξ. Ἀραβική).
- μνέω — ρῆμ. παρὰ Σολωμῶν ψυχομοιχῶν, κάνω στὰ μάτια, λιποθυμῶν ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐπιθυμίαν.
- Μορμὼ — θηλ. μυθολογικὴ γυναικεία μορφή, φόβητρον τῶν μικρῶν παιδίων.
- Μορφεὺς — πρόσωπον τῆς ἀρχαίας μυθολογίας, θεὸς τῶν δνείρων, "Υπνος".
- Μορφώ — προσωνυμία τῆς Ἀφροδίτης.
- μουλῶξαν — ρῆμ. μουλώνω, μαζεύομαι, τρυπώνω μαζώμενος.
- μπαϊράκι — οὐδ. σῆμα ἀρχηγοῦ, σημαία, (λεξ. περσική).
- μπαϊρακτάρης — σημαιοφόρος.
- μπαϊράμι — Πάσχα τῶν Μουσουλμάνων.
- μπάρκο — μέγα ἰστιοφόρον, τοῦ ὅποίου ὁ ἰστὸς φέρει σταυρωτάς κεραίας.
- μπάρεμ — τουλάχιστον λέξ. Τουρκ.).
- μπαστούνι — τὸ ἀπὸ τῆς πρώρας ἰστιοφόρου προβαλλόμενον ξύλον, ἰστός.
- μπιλέμ — κι αὐτὸ ἀκόμα (λεξ. τουρκ.).
- μπομπρέσα — μπαστούνι (βλ. λέξιν)
- μπρίκι — οὐδ. ἰστιοφόρον μὲ δύο ἰστούς, σταυρωτάς κεραίας καὶ τετράγωνα πανιά (λεξ. Ἀγγλική).

N

- νάματα — οὐδ.
- ναὸς — ἄρ. ὁ Παρθενών.
- νέληνς — ὁ ἐλθῶν πρὸ δλίγου, ὁ ξένος.
- Νιόβη — ὅν. κ. θηλ. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας Ταντάλου, σύζυγος τοῦ Ἀμφίονος, τῆς ὅποίας τὰ τέκνα, ἐπτὰ υἱούς καὶ ἐπτὰ θυγατέρας, ἐφόνευσαν ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἀρτεμις. Κατὰ τὸν φόνον τοῦ τελευταίου τέκνου τῆς ἀπελιθώθη.
- νιτιρέσια — δοσοληψίαι.

νιτσεράδα — ναυτικὸν ἀδιάβροχον ἔνδυμα διαποτισμένον διὰ κηροῦ.

Νότης — κύρ. ὄν. ἀρσ. N. Μπότσαρης, πατήρ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

Ξ

Ζένιος — προστάτης τῶν ξένων.

ξώφαρσα — ξώπετσα, ἐξ ἐπιπολῆς, ἀπ' ἔξω—ἀπ' ἔξω.

Ο

Όκια — αἱ ὅπαι τῆς πρῷρας, διὰ τῶν ὅποιών περνοῦν αἱ ἀλύσεις τῶν ἀγκυρῶν.

όμοχειρία — σύνολον τῶν ἀνδρῶν τῶν χειριζομένων τὸ πυροβόλον.

όργισθῶ — Καὶ εἰπέ μοι· γέγονε· ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ('Αποκάλ. Ἰωάννου, κεφ. κα'). Σημ. Σολωμοῦ.

όρμάνι — οὐδ. βλέπε λέξ. ρουμάνι.

όρδι — φρουρά, σκοπός.

ὅρντινο — διαταγή, δόδηγία (λεξ. Ἰταλ.).

Ὄρτυγία — χώρα μυθική, ἀκαθόριστος, ἐν ᾧ ἡ Ἡρτεμίς ἐφόνευσε τὸν Ὁρίωνα.

Ὄσποδάρος — ἡγεμών.

Ούρανίων — οὐδὲς τοῦ Οὐρανοῦ — Ούρανίωνες ἐπωνυμάζοντο οἱ Τιτᾶνες.

ούρι — ἄγγελος τοῦ Μουσουλμανικοῦ παραδείσου.

Π

Παιδιά... — ἀρματώθηκαν τότε ἀπὸ 14 χρόνους καὶ ἀπάνου. Σημ. Σολωμοῦ.

Παναγιάριον — οὐδ. δίσκος, εἰς τὸν ὅποιον ἀποτίθεται ὁ πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου ὑψούμενος ἄρτος.

παντιέρα — θηλ. σημαία, (λέξις Ἰταλική).

παπάζι — βῶλος στυππείου δεμένος εἰς ξύλον, διὰ τοῦ ὅποιού καθαρίζεται τὸ κατάστρωμα.

- περουζές — ἀρσ. πολύτιμος λίθος, κοινή ὀνομασία τοῦ ὄρυκτοῦ κάλλας.
- πεφύκαμεν — παρακ. ρήμ. (φύομαι) γεννῶμαι, εἶμαι φύσει καμώμενός.
- Πινδαρικὸν μεγαλεῖον — μεγαλεῖον (ὅμοιον μὲ τὸ) προκαλούμενον ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Πινδάρου.
- πνοή... — Κόλ. Δάντη στίχ. 8: πνοὴ εἴναι ὁ ἀέρας ποὺ ἔκαναν οἱ φτεροῦγες.
- ποντίλια — μικραὶ δοκοὶ δι' ὧν σχηματίζεται ὁ σκέλετὸς τοῦ πλοίου.
- πιχάω — ρῆμ. ἐπιχέω, χύνω ἐπάνω, ἐπιχύνω.
- πορφυρογέννητος — ἐπίθ. γεννημένος βασιλεύοντος τοῦ πατρός.
- πότνια — σεβαστή, δέσποινα.
- πρυμάτσα — τὸ χονδρὸν σχοινίον τῆς πρύμης, τὸ ὅποιον προσδένεται εἰς τὴν παραλίαν.
- προσώπατα — Κόλ. Δάντη, στίχ. 38: Στὴ μέση ἀπὸ τοὺς δυὸ ὄμους ἔβγαιναν τὰ τρία πρόσωπα τοῦ Ἔωσφόρου, ποὺ ἐνώνονταν στὴν κορυφὴ τῆς κεφαλῆς, ἐκεῖ ποὺ τὰ ὄρνιθια ἔχουν τὸ λειρί. Μὲ τὰ 3 κεφάλια καὶ τὰ 6 μάτια ὁ Σατανᾶς μὲ ἓνα μόνο βλέμμα ἡμποροῦσε νὰ βλέπῃ τί γινόταν σ' ὅλο του τὸ βασίλειο. Τὰ τρία πρόσωπα μὲ τὸ διαφορετικὸ χρῶμα συμβολίζουν τὰ τρία γνωστὰ τότε μέρη τοῦ Κόσμου. Κόκκινοι είναι οἱ Εύρωπαῖοι, ἀσπροκίτρινοι οἱ Μογγόλοι τῆς Ἀσίας καὶ οἱ ἔχοντες τὸ χρῶμα τοῦ Νείλου, (μαῦροι) οἱ Αἰθίοπες τῆς Ἀφρικῆς.
- πτυχὴ — θηλ. δίπλα, κοίλωμα, φαράγγι.

P

- Ραμαζάν — μεγάλη νηστεία τῶν Μουσουλμάνων προτιγουμένη τοῦ Πάσχα.
- ράμνος — ἀκανθώδης θάμνος.
- ρεαλισμὸς — τὸ αἰσθητικὸν δόγμα τοῦ νὰ γίνεται ἡ ἀνα-

παράστασις ώς ἔχουν τὰ πράγματα, ἄνευ τά-
σεως πρὸς βελτίωσιν, ἐξιδανίκευσιν.

- ρεαλιστικός — ἐπίθ.
 ρεγάλο — φιλοδώρημα.
 ρισάλτο — ἔφοδος.
 ρηξικέλευθος — ἐπίθ. ὁ ἀνοίγων δρόμον, προοδευτικός.
 ροδοβραγιές — θηλ. χωρίσματα τοῦ κήπου μὲ ροδᾶς.
 ροή... — τὰ περιστατικὰ τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσ., τοῦ
                   περάσματος τοῦ ποταμοῦ κ.λ. εἴναι κατα-
                   χωρημένα εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως
                   τοῦ Σπ. Τρικούπη. Σημ. Σολωμοῦ.
 ρότα — γραμμή πλεύσεως.
 ρουμάνι — οὐδ. παρθένον δάσος, δάσος (όρμάνι—δάσος—
                   λέξ. τουρκική).
 ρουπάκι(α) — οὐδ. δρῦς θαμνώδης.
 ρυτὸν — οὐδ. εἶδος ποτηρίου κερατοειδοῦς.

Σ

- σαίνω — ρῆμ. σείω, σείω δυνατά.
 σαντάρδο — ὁ μικρὸς ἴστός τῆς πρύμνης, ὅπου αἱρεται ἡ
                   ἐθνικὴ σημαία, ἔπειτα ἡ σημαία.
 Σαρακατσάνος-α— οἱ ἐκ Συράκου καὶ ἄλλων μερῶν ποιμένες, οἱ
                   ὅποιοι κατεβάζουν τὰ ποίμνια εἰς τὰ πεδινὰ
                   διὰ παραχείμασμα, μ.φ. ποιμενίς.
 Σάρδεις — θηλ. πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου τὸ πρῶτον
                   ἐστρατοπέδευσαν οἱ περὶ τὸν Βροῦτον καὶ Κάσ-
                   σιον δολοφόνοι τοῦ Καίσαρος.
 σβαρνίζω — ρ. βλέπε τὸ ἀκόλουθον: σβαρνώντας.
 σβαρνώντας — ἐπίρ. σύροντας, τὸ ρῆμα σβαρνῶ σημαίνει:
                   τρίβω τοὺς βώλους τοῦ ὥργωμένου χωρα-
                   φιοῦ, μὲ τὴν σβάρναν, σανίδα συρομένην ὑπὸ^{τοῦ} βοός, ἵππου κ.λ.
 σβιλάδα — θηλ. λέγεται καὶ σπηλιάδα, τὰ ἐγειρόμενα κύ-
                   ματα ὑπὸ τοῦ κατὰ πρῶτον ἐγειρομένου ἀνέμου,
                   ποὺ δὲν ξεσποῦν μ.φ. θαλασσοταραχή, ταραχή.

- σερμαγιά
σεσοβημένον
σέλας
σηκός
σκοτεινιά...
σκουτικά
σοφελιάζω
σταλωμένα
στέφος
στραβιολέκα
Συβαρίτης
σύρμαστα
σφάντσικα
σφερδούκλι
- κεφάλαιον, περιουσία.
— μετ. ρημ. σοβᾶ, διασκορπίζω, σεισοκουνᾶ, ἔδω
κουνιστόν.
— ούδ.
— τὸ κεντρικὸν μέρος ἀρχ. ναοῦ, ὅπου τὸ ἄγαλμα
τοῦ θεοῦ.
— ἀγκαλὰ καὶ ἥτον ἡμέρα, ὅταν ἐπάρθηκεν ἡ Τρι-
πολιτσά, δ ποιητής ἀκολούθησε τὴν κοινὴν
φήμην, ὅτι τὸ πάρσιμό της ἐσυνέβηκε τρεῖς
ῷρες ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα. Σημ. Σολωμοῦ.
— ρουχισμός.
— διορθώνω, ἐπισκευάζω.
— μετ. ρημ. (σταλώνω) ἵσιασμένα, εὔθυγραμμι-
σμένα, ὠραῖα.
— στεφάνι.
— ποιμενικὴ ράβδος, (γκλίτσα).
— ὁ κάτοικος τῆς πόλεως Συβάρεως τῆς κάτω
Ίταλίας, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι διεκρίνοντο
ώς τρυφηλοὶ καὶ φιλήδονοι.
— ούδ. περάσματα.
— ἀργυρᾶ δραχμὴ ἐπὶ Ὀθωνος.
— ούδ. ἀρχ. ἀσφόδελος, φυτὸν ἀνθηρόν.

Τ

- Τερπνὸν...
τηλαυγής
τουνεζλίδικη
Τόπ' Ἀγγλου...
τοπτζῆδες
τραπτάτο
τρόπτος
τσιμπούκι
τσιτωμένα
τσούρμο
- "Εξοδος (κεφ. 1ε').
— ἐπίθ. δ μακρὰν ἦ μακρόθεν λάμπων.
— κατασκευασμένη εἰς τὴν Τύνιδα.
— κανόνια ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν.
— πυροβοληταί.
— συμφωνία.
— οἰκονομικὴ ἐπάρκεια.
— ούδ. τσιμ. πλώρης, τὸ ἐπιστήλιον τῶν ὄρθιων
ἰστῶν (λέξ. τουρκική).
— τεντωμένα.
— τὸ πλήρωμα τοῦ πλοίου.

Y

“Υπουργός — βοηθός, ύποστηρικτής.

Φ

- Φαέθων — ἄρσ. νίος τοῦ Ἡλίου κατὰ τὴν ἀρχ. Μυθ. (φά-
ος—φωτεινός).
- φαρὶ — ἵππος δι' ἵππασίαν.
- φεγγαριοῦ... — εἶναι ἔνας ἀπὸ τοὺς τίτλους τοῦ Σουλτάνου.
Σημ. Σολωμοῦ.
- φιάλη — θηλ. Κρήνη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους
μετὰ λεκάνης ἔμπροσθεν τῶν ναῶν, στεγαζό-
μένη ἀπὸ θιλωτὴν ὁροφήν, ποὺ τὴν ἐβάσταζαν
κιονίσκοι εἰς σχῆμα ἔξεδρας· ἡ φ. ἔχρησίμευε
δι' ἀγιασμὸν καὶ διὰ νὰ νίπτουν οἱ χριστιανοὶ¹
χεῖρας—καὶ πόδας—ἴνα καθαροὶ εἰσέλθουν εἰς
τὴν ἐκκλησίαν.
- φιγούρα — ἀκρόπρωρον. Ξόανα τοποθετούμενα εἰς τὴν πρῶ-
ραν τῶν ἴστιοφόρων ως διακοσμητικόν.
- φλάμπουρα... — στιχ. 1 Κόλ. Δάντη: Εἶναι οἱ φτεροῦγες τοῦ
‘Εωσφόρου καὶ τὰ πρῶτα τοῦτα λόγια εἴναι
ἀρχὴ μεγαλοπρεποῦς ὅμοιου τῶν Καθολικῶν
τὴν Μ. ‘Ἐβδομάδα.
- φλάμπουρο — οὐδ. (λέξ. ἴταλική) σῆμα, σημαία.
- φτεροῦγες... — Κόλ. Δάντη, στιχ. 46. Δυὸς φτεροῦγες τὸ κάθε
πρόσωπο, σύνολο ἔξι.
- φωνή... — Δεῦτε παῖδες Ἐλλήνων. Σημ. Σολωμοῦ.

X

- Χάλαρα — οὐδ. βράχοι, διάβρωτοι ἀπὸ τὰ κύματα.
- χλιμίντρησαν — χλ. τὰ ἄλογα. Λέγεται, ὅτι, ὅταν ἐτελείωσεν
ό Ἀπελλῆς ἐν Ἐφέσῳ τὴν εἰκόνα τοῦ Μ. Ἀλε-
ξάνδρου ἐφίππου, ὁ Μακεδὼν Βασιλεὺς δὲν
ἔμεινεν εὐχαριστημένος, ὅταν εἶδε τὴν εἰκόνα,
διότι ἐνόμισεν ὅτι δὲν τοῦ ώμοίαζε κλ. Ἀλλὰ

τὸ ἄλογό του, μόλις τὴν ἀντίκρυσε, παρα-
συρόμενον ἀπὸ τὴν φυσικότητα τῶν εἰκονι-
ζομένων, ἔχρεμέτισεν. Τότε ὁ Ἀπελλῆς εἶπεν
ὅτι τὰ ζῶα καταλαβαίνουν περισσότερον ἀπὸ^{τοὺς} ἀνθρώπους...

χορό...

— ὁ λόρδ. Μπάϋρον εἰς τὴν τρίτην ώδὴν τοῦ Don Juan παρασταίνει ἔνα ποιητὴν "Ἐλληνα,
ὅπού, ἀπελπισμένος διὰ τὴν σκλαβιὰ τῆς πα-
τρίδος του, ἔχει ἐμπρός του ἔνα κρασοπότηρον,
καὶ κοντά εἰς τὰ ἄλλα λέγει καὶ τὰ ἀκόλουθα
λόγια... Οἱ γυναικές μας χορεύουν ἀπὸ κάτου
ἀπὸ τὸν ἵσκιο... ἀλλὰ ὅταν συλλογίζουμαι,
ὅτι θὰ γεννήσουν σκλάβους, γεμίζουν τὰ
μάτια μου δάκρυα. Σημ. Σολ. (οἱ στρ. 83,
84, 85 εἴναι δηλαδὴ ἀπάντησι σὲ κεῖνα τὰ
λόγια. N.A.K.).

Ω

"Ωρα

— Κόλ. Δάντη. στίχ. 68: Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς
ἡ ὥρα είναι 6 μ.μ.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ

I. Ἐκ τῆς συλλογῆς Νικ. Ἀνθαν. Κοντοπούλου

	Σελίς
1. Ὁ σκλάβος καὶ ὁ ζωγράφος, Κ. Θεοτόκη	32
2. Ρόδινα ἀκρογιάλια, Ἀλεξ. Παπαδιαμάντη	68
3. Στὰ Τέμπη, Ἀνδρ. Καρκαβίτσα	64
4. Τὰ κατὰ Νέστον καὶ Ροδόπην, Ἰ. Μ. Παναγιωτοπούλου	73
5. Τ' ἀηδόνι τὸ πρωτόφαντο, Γιάν. Βλαχογιάννη	78
6. Χαρακτηρισμὸς Ζαΐμη — Κολοκοτρώνη, Σπ. Τρικούπη	80
7. Χαρακτηρισμὸς Λ. Κουντουριώτου, Κ. Παπαρρηγοπούλου	82
8. Ἱερὰ πόλις, Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου	83
9. Φανταράκια, Σπ. Μελᾶ	88
10. Τὸ πνεῦμα τῆς 28ης Ὁκτωβρίου, Στρ. Μυριβήλη	90
11. Ἐλληνικὰ ταξίδια, Φ. Πολίτη	108
12. Λόγος ἐπικήδειος εἰς Βύρωνα, Στ. Τρικούπη	110
13. Λόγος εἰς ἔγκαίνια Σχολῆς, Ἀντ. Τραυλαντώνη	116
14. Ὁ Πραξιτέλειος Ἐρμῆς, Νικ. Πολίτη	137
15. Ἡ Θεία Λειτουργία, Ζαχ. Παπαντωνίου	139
16. Ἡ δόξα, Δ. Κακλαμάνου	142
17. Κυνηγοί, Σπ. Μελᾶ	155
18. Ὅμινος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, Δ. Σολωμοῦ	165
19. Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι, Δ. Σολωμοῦ	179
20. Εἰς τὸν Ἱερὸν λόχον, Ἀ. Κάλβου	184
21. Ὁ Βωμὸς τῆς πατρίδος, Ἀ. Κάλβου	186
22. Ἡ Ἀθήνα, Κ. Παλαμᾶ	191
23. Τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἀρτας, Δημοτικὸν	193
24. Σαράντα παλληκάρια, Δημοτικὸν	196
25. Θρῆνοι Μεσολογγίου, Δημοτικὸν	200
26. Μεσολόγγι, Κ. Παλαμᾶ	202
27. Στ' ἄρματα, Κ. Παλαμᾶ	203
28. Ἐλιά, Λορ. Μαβίλη	204
29. Νίκη, Λορ. Μαβίλη	207
30. Δικό μου φῶς, Ἰω. Γρυπάρη	207
31. Ροδόπη, Ἰω. Γρυπάρη	208
32. Τὸ δέντρο, Κ. Χατζοπούλου	209
33. Σὲ νέο φίλο, Μ. Μαλακάση	211
34. Τὰ μάρμαρα, Λ. Πορφύρα	213
35. Τὸ θυμιαμένο καράβι, Ζ. Παπαντωνίου	214

	Σελίς
36. Ρούμελη, Ζ. Παπαντωνίου	214
37. Δωδεκάνησος, Σωτ. Σκίπη	215
38. Εἰς τοὺς φιλέλληνας, Γ. Σουρῆ	216
39. Παγὰ λαλέουσσα, Π. Νιρβάνα	216
40. Ἐπιγράμματα, Σ. Μενάρδου	218
41. Σάλπισμα, Τ. Μπαρλᾶ	219
42. Ἐπιγράμματα, Κ. Σκόκου	228
43. Ἰούλιος Καίσαρας, Σαίκσπηρ	239
44. Ἑλλάς, Σέλλεϋ	247
45. Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδος, Βύρωνος	254
46. Φάσουστ, Γκαΐτε	259
47. Ὁ ἀρχοντοχωριάτης, Μολιέρου	271
48. Τὸ ἐλληνόπουλο, Ούγκω	275
49. Στροφές, Μωρεάς	277
50. Κόλασις, Δάντη	278

B' Ἐκ τῆς συλλογῆς Θεοδ. Παπακωνσταντίνου

1. Ἡ θάλασσα, Ἀνδρ. Καρκαβίτσα	9
2. Τὸ μεγάλο σαλπάρισμα, Στρ. Μυριβήλη	20
3. Πάσχα ραγιάδων, Θαν. Πετσάλη	38
4. Μάχαι τῆς Πίνδου, Χρ. Κολιάτσου	43
5. Ἰστορικά κείμενα, ...	47
6. Ἐλληνίδες, Γ. Α. Βλάχου	51
7. Ἡ τελετή, Γ. Α. Βλάχου	53
8. Χρονικό, Ἡλ. Βενέζη	55
9. Ὅπο τὴν βασιλικὴν δρῦν, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	59
10. Ἐλιές στὸ Πήλιο, Ὄμ. Μπεκέ	70
11. Τὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας, Κ. Γεωργούλη	97
12. Πνευματικὴ Ζωή, Ἰ. Συκουτρῆ	103
13. Ἀπομνημονεύματα, Ἰ. Μακρυγιάννη	122
14. Ἀπομνημονεύματα, Θ. Κολοκοτρώνη	128
15. Χρονικά πολεμικῶν πλοίων, ...	133
16. Παιδικὸς καυγός, Θ. Παπακωνσταντίνου	143
17. Τὸ ξερριζωμένο δέντρο..., Κ. Παλαμᾶ	147
18. Μερικά πράγματα, Π. Νιρβάνα	158
19. Σκίτσο κριτικοῦ, Δ. Ψαθᾶ	161
20. Ἡφαίστεια, Ἀ. Κάλβου	187
21. Τοῦ Γιάννη Σταθῆ, Δημοτικὸν	198
22. Ἀϊτός, Δημοτικὸν	198
23. Τὸ δάσος, Μ. Μαλακάση	210
24. Τὸ θέατρο, Λ. Πορφύρα	212
25. Γλυκείά μου Ἑλλάδα, Γ. Ἀθάνα	221

	Σελίς
26. Πίνδος, Σ. Σπεράντζα	222
27. Στά παιδιά τής Ἑλλάδος, Π. Πρεβελάκη	222
28. Νά τ' Ἀργυρόκοστρο, Θ. Ξύδη	223
29. Ἡ βαρκούλα, Γιάν. Περγιαλίτη	225
30. Πρός τὴν Σελήνην, Δ. Παπαρρηγοπούλου	226
31. Οἱ Εὔζωνοι, Ὁμ. Μπεκέ	227
32. Ἰθάκη, Κ. Καβάφη	229
33. Θερμοπύλες, Κ. Καβάφη	230
34. Μερόπη, Δ. Βερναρδάκη	231
35. Ὁ κορυδαλλός, Σέλλεϋ	250
36. Ἄν..., Κίπλιγκ	256
38. Ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Δὲ Ἀκίτσις	283
39. Ὁ ἀγών κατὰ τῶν ἀνεμομύλων, Θερβάντες	288

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α'—ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

	Σελίς
1. Ἡ θάλασσα, Ἀνδρ. Καρκαβίτσα	9
2. Τὸ μεγάλο σαλπάρισμα, Στρ. Μυριβήλη	20
3. Ὁ Σκλάβος καὶ ὁ Ζωγράφος, Κ. Θεοτόκη	32

ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ — ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ — ΠΕΖΟΤΡΑΓΟΥΔΑ

1. Πάσχα ραγιάδων, Θ. Πετσάλη	38
2. Μάχαι τῆς Πίνδου, Χρ. Κολιάτσου	43
3. Ἰστορικὰ κείμενα, ...	47
4. Ἑλληνίδες, Γ. Α. Βλάχου	51
5. Ἡ τελετή, Γ. Α. Βλάχου	53
6. Χρονικό, Ἡλ. Βενέζη	55
7. Ὑπὸ τὴν Βασιλικὴν Δρῦν, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	59
8. Στὰ Τέμπη, Ἀνδρ. Καρκαβίτσα	64
9. Ρόδινα ἀκρογιάλια, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	68
10. Ἐλιές στὸ Πήλιο, Ὁμ. Μπεκὲ	70
11. Τὰ κατὰ Νέστον καὶ Ροδόπην, Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου	73
12. Τ' ἀηδόνι τὸ πρωτόφαντο, Γιάννη Βλαζογιάννη	78

ΜΕΛΕΤΑΙ—ΛΟΓΟΙ

1. Χαρακτηρισμὸς Ζαΐμη — Κολοκοτρώνη, Σπ. Τρικούπη	80
2. Χαρακτηρισμὸς Κουντουριώτου, Κ. Παπαρρηγοπούλου	82
3. Ἱερά πόλις, Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου	83
4. Φανταράκια, Σπ. Μελά	88
5. Τὸ πνεῦμα τῆς 28ης Ὁκτωβρίου, Στρ. Μυριβήλη	90
6. Τὸ νόημα τῆς Ἐλευθερίας, Κ. Γεωργούλη	97
7. Πνευματικὴ Ζωή, Ἰ. Συκουστρῆ	103
8. Ἑλληνικὰ ταξίδια, Φ. Πολίτη	108
9. Λόγος ἐπικήδειος εἰς Βύρωνα, Σπ. Τρικούπη	110
10. Λόγος εἰς ἔγκαινια Σχολῆς, Ἀνδρ. Τραυλαντώνη	116

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ—ΧΡΟΝΙΚΑ

1. Ἀπομνημονεύματα, Ἰ. Μακρυγιάννη	122
2. Ἀπομνημονεύματα, Θ. Κολοκοτρώνη	128
3. Χρονικὰ πολεμικῶν πλοιών	133

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ—ΚΡΙΤΙΚΑ

1. Ὁ Πραξιτέλειος Ἐρμῆς, Ν. Πολίτη	137
--	-----

	Σελίς
2. 'Η Θεία Λειτουργία, Ζαχ. Παπαντωνίου	139
3. 'Η δόξα, Δημ. Κακλαμάνου	142
4. Παιδικός καυγάς, Θ. Παπακωνσταντίνου	143
5. Τὸ ἔρριζωμένο δέντρο (Βαλαωρίτη), Κ. Παλαμᾶ	147

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1. Κυνηγοί, Σπ. Μελᾶ	155
2. Μερικά πράγματα, Π. Νιοβάνα	158
3. Σκίτσο κριτικοῦ, Δ. Ψαθᾶ	161

ΜΕΡΟΣ Β' – ΠΟΙΗΣΙΣ

1. "Υμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, Διον. Σολωμοῦ	165
---	-----

ΕΠΙΚΑ – ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ – ΕΠΥΛΛΙΑ

1. Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι, Διον. Σολωμοῦ	179
2. Εἰς τὸν Ἱερὸν λόχον Ἀνδρ. Κάλβου	184
3. Ὁ Βωμὸς τῆς πατερίδος Ἀνδρ. Κάλβου	186
4. Ἡφαίστεια, Ἀνδρ. Κάλβου	187
5. Ἡ Ἀθήνα, Κ. Παλαμᾶ	191
6. Τοῦ Γεφυριοῦ τῆς Ἀρτας, Δημοτικὸν	193
7. Σαράντα παλληκάρια, Δημοτικὸν	196
8. Τοῦ Γιάννη Σταθῆ, Δημοτικὸν	198
9. Ἄϊτός, Δημοτικὸν	198
10. Θρῆνοι Μεσολογγίου (Α', Β', Γ'), Δημοτικὸν	200

ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1. Μεσολόγγι, Κ. Παλαμᾶ	202
2. Στ' ἄρματα, Κ. Παλαμᾶ	203
3. Ἐλιά, Λ. Μαβίλη	204
4. Νίκη, Λ. Μαβίλη	207
5. Δικό μου φῶς, Ἰ. Γρυπάρη	207
6. Ροδόπη, Ἰ. Γρυπάρη	208
7. Τὸ δέντρο, Κ. Χατζοπούλου	209
8. Τὸ δάσος, Μ. Μαλακάση	210
9. Σὲ νέο φίλο, Μ. Μαλακάση	211
10. Τὸ θέατρο, Λ. Πορφύρα	212
11. Τὰ μάρμαρα, Ἰ. Πορφύρα	213
12. Τὸ θυμωμένο καράβι, Ζαχ. Παπαντωνίου	214
13. Ρούμελη, Ζαχ. Παπαντωνίου	214
14. Δωδεκάνησος, Σωτ. Σκίπη.	215
15. Εἰς τοὺς Φιλέλληνας, Γ. Σουρῆ	216
16. Παγά λαλέουσα..., Π. Νιοβάνα	216

	Σελίς
17. Ἐπιγράμματα, Σιμ. Μενάρδου	218
18. Σάλπισμα, Τάκη Μπάρδα	219
19. Γλυκειά μου Ἑλλάδα, Γ. Ἀθάνα	221
20. Πίνδος, Στ. Σπεράντζα	222
21. Στὰ παιδιά τῆς Ἑλλάδος, Π. Πρεβελάκη	222
22. Νά τ' Ἀργυρόκαστρο, Θ. Ξύδη	223
23. Ἡ βαρκούλα, Γιάν. Περγιαλίτη	225
24. Πρός τὴν Σελήνην, Δ. Παπαφρογοπούλου	226
25. Οἱ Εὔζωνοι, Όμ. Μπεκέ	227

ΣΑΤΥΡΙΚΗ—ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

1. Ἐπιγράμματα, Κ. Σκόκου	228
2. Ἰθάκη, Κ. Καβάφη	229
3. Θερμοπύλες, Κ. Καβάφη	230

ΕΜΜΕΤΡΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

1. Μερόπη, Δ. Βερναρδάκη	231
------------------------------------	-----

ΖΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

A'. ΑΓΓΛΙΚΗ	
1. Ιούλιος Καίσαρας (Μετάφρ. Κ. Καρθαίου), Σαύκοπηρ	239
2. Ἑλλὰς (Μετάφρ. Ἀν. Μιλ. Στρατηγοπούλου) Σέλλεϋ	247
3. Ο κορυδαλλός (Μετάφρ. Ἀργ. Ἐφταλιώτη), Σέλλεϋ	250
4. Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδος (Μετάφρ. Ἀρ. Ἐφταλιώτη), Βύρωνος	254
5. Ἀν.. (Μετάφρ. Ν. Καρβούνη), Κίπλιγκ	256

B'. ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ

1. Φάουστ (Μετάφρ. Κ. Χατζοπούλου), Γκαΐτε	259
2. Ὁλυμπία (Μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου), Χάουπτμαν	266

Γ'. ΓΑΛΛΙΚΗ

1. Ο Ἀρχοντοχωριάτης (Μετάφρ. Ἰ. Πολέμη), Μολιέρου	271
2. Τὸ ἐλληνόπουλο (Μετάφρ. Κ. Παλαιμᾶ), Ούγκω	275
3. Στροφὲς (Μετάφρ. Μ. Μαλακάση), Μωρεὰς	277

Δ'. ΙΤΑΛΙΚΗ

1. Κόλασις (Μετάφρ. Γ. Καλοσγούρου), Δάντη	278
2. Ἐκ τῆς Κων) πόλεως (Μετάφρ. Δ. Βερναρδάκη), Δὲ Ἀμίτσις	283

E'. ΙΣΠΑΝΙΚΗ

1. Ο ὄγών κατὰ τῶν ἀνεμομύλων (Μετάφρ. Ἰ. Σκυλίτση), Θερβάντες . .	288
--	-----

Βιογραφία . . . . .

Λεξιλόγιον . . . . .

Πίναξ περιεχομένων κατὰ συλλογὰς . . . . .

Περιεχόμενα . . . . .

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὗτῶν καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς τιμῆς λιανικῆς πωλήσεως ἑκάστου ἀντιτύπου.

*Ἀντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψύτυπον. Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὗτό διώχεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυδ. 1946, A 108).

024000020163

ΕΚΔΟΣΙΣ Α', 1950 (X) — ANTITYΠΑ 45.000

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ : ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤ. ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε. — ΑΦΟΙ ΡΟΔΗ
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Α.Ε.

ανα

